ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 2
JEUDI
2 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·844 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.844

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահութեան թեկնածուներէն ղրած էր նաեւ Գալինա Ստարովոյտովա որ ծանօթ անուն էր հայկական շրջանակներու, Ղարաբաղի հարցին ցոյց տուած մօտիկ հետաքրքրութեամբ։ Ընտրական կեդրոնական յանձնախումբը մերժած ըլլալով իր թեկնածութիւնը, երեսփոխանութեան վերաքննութեան համար դիմած է Գերագոյն ատեանին։

ՈՒՐԱՇԻՆԿՈՐՆԻ մէջ, Գալինային եւ փեսէս, Ապրիլ 29-ին, ստորագրեցին նախատեսուած պաշտպանութեան համաձայնագիրը եւ Իսրայէլի վարչապետը չծածկեց իր գոհունակութիւնը. - «Մեր դործակցութիւնը պաշտպանութեան մարզին մէջ այնքան լաւ է որքան կարելի է մաղթել»։ Գալինային ալ կրկնած է Իսրայէլի «ինքնապաշտպանութեան օրինաւոր իրաւունքը» եթէ նոյնիսկ ցաւ յայտնած է կրակոցներու կարգ մը «սխալներուն» համար։ Այդ «սխալները» կը վերաբերին Կանայի 168 անմեղ մեռեալներուն որոնց յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր Երեքշաբթի, Ապրիլ 30-ին։ Այդ ամբակոծութիւնները որպէս թիրախ պէտք է ունենային Հզպոլլայի կայանները, որոնք, որքան պարզուեցաւ յետագային, ոչ մէկ վնաս կրեցին։ Մնաց որ Կանայի Ջարդն ալ քանի մը ցաւակցութիւններու արժանացաւ միայն, բայց ոչ ոք դատապարտեց։

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահին համեստութիւնը կը չատագովուի հրադադարին իրագործման առթիւ, նկատել տալով թէ մինչ Քրիսթոֆըր, Փերէս թէ Հ. ազ Շարէթ եւ Հարիրի յաղթանակ կը բացագանչէին, Ասատ լուռ կը մնար, մինչ կասկած չկայ որ ըսն յաղթականը՝ ինք է։ Եւ այս յաղթանակով, Սուրիա դուրս կ'ելլէ դիւանագիտական իր կղզիացումէն։ Ասատի վարպետութիւնը կը նկատուի սպասած ըլլալ որ իրեն դան, կարգով Քրիսթոֆըր (զոր չորս անդամ մերժեց ընդունիլ) Հ. ազ Շարէթ, Վելայաթի։

ԴՈՒԴՍՅԵՒԻ յաջորդին մասին, Ապրիլ 30-ին դեռ հակասական լուրեր կը շրջէին։ Նախորդ օրը յայտարարուած, ապա հերքուած էր իր մահուան լուրը։ Ջելիմխան Իանդարբայեւ, ըստ առաջին լուրի մը, մեռած էր կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնկալ գիշերը, հաշուեյարդարի մը ընթացքին։ Ապա, Մոսկուայէն կ'ըսուէր թէ գոհ գացողը եղբօր զաւակն էր եւ ոչ՝ ինք։ կարելի չէր եղած որեւէ լուր ստուգել։

ՍԷ – Ի – Ա-Ի (ամերիկեան գաղտնի ըզպաոարկութիւն) նախկին մէկ պետը՝ Ուիլիըմ Կոլպի անհետացած է Ապրիլ 29-ին։ Փոթոմաք գետին վրայ իր նաւակը գտնուած է, ընկղմած եւ պարապ։ 76 տարեկան էր եւ ՍԷ - Ի - Ա-ի գլուխն էր 1973-էն 1976։

ԹԱՄՄԱՆԻՈՑ (Աւստրալիա) մարզասպանին գոհերու թիւը 32-էն 34-ի բարձրացած է եւ այս թիւն ալ վերջնական չէր նկատուեր Ապրիլ 30-ին։

ՓԱՐԻԶԻ ԱԿՈՒՄԲԸ, այսինքն Ռուսաստանի հանրային պարտքին պարտապահանջ երկիրները, որոնցմէն 25 տարիներու վրայ երկարաձգել 40 միլիառ տոլարի վճարումը զոր Ռուսաստան պարտի ընել։ Այս ձեւով Արեւմուտքը նոր օժանդակութիւն մը կը բերէ Ելցինի ընտրապայքարին։

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, ռուսական Այէրոֆլոթ գիծերու պրասհնեակին առջեւ ռումբ մը պայթած է Ապրիլ 28-էն 29 լուսնկալիք գիշերը։ կը կարծուի որ չէչէն դաժին համակիրներու գործն է, թէեւ ոչ ոք ըստանձնած էր։ Նոյն գիշերը, յարձակում մըն ալ գործուած է Շիշլիի ոստիկանատան վրայ, չորս գինեալ անձեր ռումբ մը նետած են։ կը կարծուի թէ ծայրայեղ ձախ Տեւ - Սոլի գործն է։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(25 Avril)

CREATION DU COMITE FRANCAIS POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

AVEC LE SOUTIEN
DES «NOUVELLES D'ARMENIE MAGAZINE» ET DU FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Ծանուցումի ձեւին տակ, թերթին մէջ լոյս տեսած է վերոյիշեալ խորագրով կոչ մը ուր կ'ըսուի ի մէջ այլոց. -

Հարցախոյզ մը կատարուած է Լուի Հարիս հիմնարկին կողմէ «Նուվէլ ո'Արմէնի Մակազին»ի համար որ ցոյց կուտայ թէ Ֆրանսացիներու 69%-ը ծանօթ են Հայոց ցեղասպանութեան եւ թէ բացարձակ մեծամասնութիւն մը կը փափաքի որ ճանչցուի Ֆրանսայի կողմէ։ Այս թիւերը ցոյց կուտան որ 1915-ին, 1·5 միլիոն Հայերու բնաջնջումը Օսմանեան կայսրութեան մէջ Երիտ - Թուրքերու վարչակարգին տակ, Ֆրանսացիներու հաւաքական խիղճին ամբողջական մաս կը կազմէ որպէս մարդկութեան դէմ ոճիր։ Ասոր դէմ, պետութեան լռութիւնը այս հարցին մասին բարոյական եւ քաղաքական թերացում մըն է եւ արդարութեան ժխտում մը կը նկատուի ծագումով Հայ 300 հազար Ֆրանսացիներու կողմէ, վերապրող կամ վերապրողի չառաւիղ, ինչպէս նաեւ հանրային կարծիքի մեծ մասին։

Մեկնելով այս հաստատումներէն, կոչ կ'ըլլայ որ Հայոց ցեղասպանութիւնը պաշտօնապէս ճանչցուի Ֆրանսայի կողմէ, քուէարկութեամբ մը Խորհրդարանը, նման Եւրոպական Խորհրդարանին 1987 Յունիս 18-ին։

Այս կոչը ստորագրած են արդէն բազմաթիւ անձնաւորութիւններ. յիշենք Ֆրանսական այրբենական կարդով. – Շ. Ազնաւուր, Ալէն Պոթէ (Ազգային Ժողովի Համայնավար խմբակցութեան նախագահ), Ռոնի Պրօման (բժիշկ), Ժերար Շալեան, Փաթրիք Տէվէճեան, Լօրան Ֆապիուս (Ազգային Ժողովի Ընկերվարական խմբակցութեան նախագահ), Ալէն Ֆինքըլքրաութ (փիլիսոփայ), Փիէր – Ժիլ ազ Ժէն (բնապիտութեան նոպէլեան մրցանակ), Անտրէ Կլիւքսման (փիլիսոփայ), Ֆր. Ժաքոպ (Նոպէլ), Տանիէլ Ժաքոպի, Արնօ Քլարսֆելտ, Սերժ Քլարսֆելտ, Կարպիս Քորթեան (փիլիսոփայ), Պ. Քուշնէր, Անրի Լըքլէր, Գլօտա Լըլուշ, Ֆր. Ռոշըպլուան, Անտրէ Սանթինի, Լեւոն Սայեան, Իվ Թէրնոն, Անրի Վէրնէօյլ, Փիէր Վիտալ – Նաքէ, Ֆիլիփ ազ Վիլիէ (երեսփոխան, Ֆրանսայի համար Շարժումին նախագահ), Փաթրիք Վաժման (խմբագիր «Ֆիկարօ»ի) եւլն.։

Զօրավիգ եղողները կը հրաւիրեն դիմել՝

Comité Français pour la Reconnaissance du Génocide
c/o «Les Nouvelles d'Arménie Magazine»
3, avenue Paul-Signac, 93100 MONTREUIL
Tél. : 48 - 59 - 38 - 39

Մամուլի պարտականութիւն նկատեցինք արձագանդել «Մոնտ»ի մէջ լոյս տեսած այս կոչին։ Աւելի հանգամանօրէն կրնայինք արտայայտուիլ, եթէ հայ մամուլը ուղղակի տեղեակ պահուած ըլլար նման կարեւոր նախաձեռնութեան մը։ Օրինակ՝ ե՞րբ, ո՞ւր, որո՞նցմէ կազմուած է այս կոմիտէն եւայլն, եւայլն։

***

Նոյն թերթը, Ապրիլ 24-ի իր թիւին մէջ հրատարակած էր 1995, Յունիս 21-ին Փարիզի դատարանին վճիռը ընդդէմ Պերնար Լէուիսի, հետեւեալ խորագրին տակ.-

PUBLICATION JUDICIAIRE
Jugement de la Ière Chambre du Trib. de Grande Instance de Paris du 21 Juin 1995.

FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES ET LICRA c/B. LEWIS.

Դատավճիռը ծանօթ է («Յառաջ», 1995 Յունիս 23)։ Դատարանը կ'ըսէ թէ Լէուիս պէտք չէ անդիտանար ցեղասպանութեան իրողութիւնը հաստատող տարբերը։ Պերնար Լէուիս դատապարտուած էր 10 հազար ֆրանք վճարելու Ֆորումին եւ 4000 ֆրանք Լիքրային։ Վճիռը պէտք է հրատարակուէր նաեւ «Մոնտ»ի մէջ։

ՄԱՅԻՍ ՄԷկ-ի աշխատաճի տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Մայիս 3։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԵԼՄԱՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԿԸ ՄԻՋՆՈՐԴԷ ՀԱՑԵԻԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿԱՆՈՆԱՑՄԱՆ

Ապրիլ 30-ի «Հիւրրիյէթ»ին համաձայն, Թուրքիոյ սահմանային անցքին բացումին համար լոպիական լուրջ դործունէութիւն կը տանի նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի եղբայրը՝ ծանօթ դործի մարդ Թելման Տէր - Պետրոսեան։ Այս վերջինը կը չանայ Թուրք դործի մարդոց բացատրել այն օդուտները զորս կ'ունենան երկու կողմերն ալ, սահմանային անցքին բացումով։ Թ. Տէր – Պետրոսեան Մայիսի ընթացքին Պոլիս պիտի այցելէ որպէս հրաւիրեալը Թուրքիոյ Տնտեսական Արտաքին յարաբերութիւններու վարչութեան պետին՝ Ն. Կէօքեիդիքի որուն հետ Արտաքին նախարար Վ. Փափաղեանի ալ ներկայութեան հանդիպում մը ունեցած է անցեալ չարաթ Պուքրէշի մէջ։ Ն. Կէօքեիդիք իրենց հանդիպումէն եւք մամուլի մարդոց ըսած է թէ Հայաստանի մէջ արդէն թրքական ապրանքներ կը ծախուին որոնց գինը կ'եռապատկուի սահմանային արդելքին պատճառով։ Ըսած է նաեւ թէ չատ հաւատք չի ներշնչեր կառավարութեան կեցուածքը որ կ'ուզէ որ նախ Հայերը չօշափելի քայլեր առնեն Ադրբեջանի հետ հաշտութեան համար։ Ան կը յայտնէ այն կարծիքը թէ եթէ տնտեսական յարաբերութիւնները զարդանան, աւելի դրական ազդեցութիւն կ'ունենայ նաեւ հայեւադրբեջանական հաշտութեան ընթացքին վրայ։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԵԼՑԻՆ

«Փոլիթիճ էնթերնասիոնալ» թերթը ծաւալուն հարցազրոյց մը ըրած է Ռուսաստանի նախագահ ու Ցունիսի նախագահական ընտրութեան թեկնածու Բ. Ելցինի հետ։ Զրոյցէն մասեր տուած է արդէն Ապրիլ 29-ի «Ֆիկարօ»ն։

Ելցին կ'ուզէ վերընտրուիլ, քանի որ սկսած ընկերային եւ տնտեսական կարգ մը բարեփոխումները կ'ուզէ լրումին հասցընել։ Ակէ զատ կ'ուզէ իր վերընտրութեամբ փակել համայնավարներու վերադարձի ճամբան։ Կ'ըսէ թէ անոնք ոչ իրենց կազմակերպութեան, ոչ ալ գաղափարախօսութեան մէջ բան փոխած են եւ հասարակաց ոչինչ ունին արեւմտեան աշխարհի ընկերա - ժողովրդավարներուն հետ։ Այդ տարրին գաղափարները ծանր սպառնալիք կը նկատէ թէ՛ Ռուսաստանի, թէ՛ միջազգային հանրութեան համար։

Սպառնալիքին յայտարար նշանը եղած է Դումայի ընտրութեան համայնավար քուէներու մեծամասնութիւնը որ քաղաքական կարճատեսութեան մը եւ գաղափարախօսական վտանգաւոր արկածախնդրութեան մը ախտանշանն է։ Բոլշեւիկները յայտնապէս ոչ մէկ դաս քաղեցին պատմութենէն, իր կարծիքով ու կը քայլերեն ժողովուրդը որ զարգացնէ մոռացումը։

Համայնավարներու վերադարձին պարագային, նախագահ Ելցին վստահ է որ յոռեդոյնը պիտի պատահի. երկաթեայ նոր վարագոյր մը, երկրին գաղափարական եւ ոզեկան աղքատացումը։

Զէչէնիոյ հարցին պատճառով Եւրոպական Խորհուրդին Ռուսաստանի անդամակցութեան հանդէպ դժկամութիւններու մասին կ'ըսէ թէ հարցը ամբողջովին ներքին ընոյթ ունի ու Ցանձնախումբը աւելցա պատրուակ բռնած է պարզապէս. հակառակ պարագային, պէտք էր իրլանտական, պասքեան, նոր քալետոնական հարցերն ալ խնդրոյ առարկայ ըլլային։ Զէչէնիոյ պարագային, ներկայի իշխանութիւնները ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունին։ Աւելցա անցեալէն փոխանցուած ժառանգութիւն մըն է։ Արդէն Եւրոպական Ցանձնախումբին անդամակցութիւնը փաստն է թէ Ռուսաստան հինդ տարիէ ի վեր կը գտնուի ժողովրդավարացման եւ անհատական իրաւունքներու, ազատութիւններու պաշտպանութեան ճամբուն վրայ։

Զէչէնիոյ կնճիռը ծաւալելու հաւանականութիւն չի ներկայացներ որովհետեւ դրացի հանրապետութիւններէն ոչ մէկը ունի զօրակցութեան նման ցանց, մաֆիական կառոյցներու նոյնքան առատութիւն եւ ընդյատակեայ տնտեսական այնպիսի ուժեր որոնք կարող են ոճրային շահերու համար թշնամութիւն հրահրել։

Ապահովել ՕԹԱՆ-ի սահմաններու ընդլայնումին իր ընդդիմութեան մասին, Ելցին կ'ըսէ թէ աւիկա Եւրոպայի նոր իրավիճակին յարմար ապահովութեան դրութեան մը կը հակասէ։ Չկան անցեալի սպառնալիքները եւ նոր կնճիռներու բնոյթը կը պարտադրէ պաշտպանութեան ձեւերու ամբողջական վերաքննութիւն մը։

Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստան - Ուկրանիա յարաբերութիւններու կնճիռներուն, Բ. Ելցին կ'ըսէ թէ անխուսափելի էին անոնք, նկատի առած տնտեսական ենթակառոյցներու եւ զինուորա - ճարտա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՆՈՒՆ ԵՒ ԸՆԴԴԷՄ ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ 1985: Մեծ եղեռնի 70-ամեակին, Պուէնոս - Այրէսի մէջ չուրջ 8 հազար Հայ կը մասնակցի տարբեր ձեռնարկներու: Առաջին անգամ ըլլալով, եղբափակիչ հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Հանրապետութեան Հրապարակը՝ երեք հազար հոգիի ներկայութեամբ, Ապրիլ 24-ին:

***

Մայիս 1988: Պուէնոս - Այրէս այցելող սփիւռքահայ ակադեմական - պատմաբան մը կը հանդիպի խումբ մը հայ մտաւորականներու հետ: Խօսակցութեան առեն, հիւրընկալ կազմակերպութեան պատասխանատու մը կ'արտայայտէ հետեւեալ միտքը. -

- Այս գաղութին մեծագոյն իրագործումը եղած է անցեալ տարի երկրին նախագահը այս չէնքը բերել եւ ճանչցնել տալ Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Հիւրը անմիջապէս կը պատասխանէ. -

- Շատ աւելի արդիւնաւոր կ'ըլլար, եթէ այդ ճանաչումին վրայ ծախսուած դրամը գործածուէր մեր նոր սերունդին վերաբերող հարցեր լուծելու համար:

***

Ապրիլ 1995: Եղեռնի 80-ամեակին, Պուէնոս - Այրէսի մէջ չուրջ 1000 Հայ կը մասնակցի տարբեր ձեռնարկներու: Եզրափակիչ ձեռնարկը տեղի կ'ունենայ Հանրապետութեան Հրապարակը՝ հինգ հարիւր հոգիի ներկայութեամբ: Ո՛չ մէկ պետական նախարար եւ ո՛չ մէկ երկրի ներկայացուցիչ իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն: Երկրին ամէնէն հեղինակաւոր ու տարածուն «Գլարին» օրաթերթը ոգեկոչումը կը նկարագրէ կորսուած, քառորդ էջէն պակաս գրուող լուսանկարով եւ մէկ սիւնակով:

Երկու օր ետք, Ապրիլ 26-ին, քաղաքի կեդրոնական թատերասրահի մը մէջ տեղի կ'ունենայ Աուշվիցի ազատագրումի 50-ամեակի ոգեկոչումը: Երեք հազար հոգիի, պետական հինգ կարեւորագոյն նախարարներու եւ տասնեակ մը երկիրներու (ներառեալ՝ Հայաստանի) ներկայացուցիչներու առջեւ, Իսրայէլի դեսպանը առանց բառերը ծամծմելու - եւ առանց որեւէ հակազդեցութեան - կը քննադատէ Արժանթինի կառավարութեան ապիկար ընթացքը 1992-ի Իսրայէլեան դեսպանատան եւ 1994-ի Ցուլիսին հրէական կեդրոնի ահաւոր պայթումներուն առիթով: Երկրին ամէնէն հեղինակաւոր ու տարածուն «Գլարին» օրաթերթը ոգեկոչումը կը նկարագրէ կեդրոնական լման երկու էջերուն վրայ:

***

Մեր կեանքի ամէնէն տարածուած ախտերէն մէկը ծանօթ է փորի ցաւ անունով եւ կը շարունակուի ուրիշ ծանօթ հիւանդութեամբ մը, որ մատի փաթթոց կը կոչուի:

«Փորի ցաւ»ի եւ «մատի փաթթոց»ի բազմաթիւ օրինակներէն մէկը վերջին տարիներուն բուսած արուեստակեալ «վէճ» մըն է, որ կը կեդրոնանայ Ցեղասպանութիւնը ոգեկոչելու ձեւին, նպատակայարմարութեան եւ արդիւնաւէտութեան վրայ, եւ մաս կը կազմէ Հայաստանն ու Սփիւռքը հակադրող, նոր ու անհարկի ճեղքեր բացող եւ պղտոր ջուրերու մէջ ձուկ որսացող կեցուածքներու ամբողջ պատմութեան մը:

Այս պարագային, հայրենի կառավարութեան «բազմահազար մեղքեր»ուն կը դումարուի նաեւ ա՛յն, թէ ան Մեծ Եղեռնը դուռ պատմական, լաւագոյն պարագային՝ բարոյական ծիրի մը մէջ տեղադրել կը փորձէ, փոխանակ հետապնդելու քաղաքական օրակարգ մը՝ «մեր» պահանջատիրական պայքարին զօրավիգ կանգնելու տեսանկիւնէն, Թուրքիոյ «դարպասելու» եւ «բարի դրացիական» յարաբերութիւններ ստեղծելու սիրոյն: Այսքանը բաւարար է «ապաղգային վարչախումբը» օր առաջ հրապարակէն քշելու անհրաժեշտութիւնը հիմնաւորելու, քանի որ ան «կ'ոտնակոխէ» ազգային մեր ամէնէն նուիրական արժէքները եւ մեր արքայն մեռելները անլուր նախատինքի կ'ենթարկէ:

Կասկած կրնա՞յ ըլլալ, որ ճշմարտութիւնը կը խօսի անոնց բերնով, որոնք անդուլ աշխատանքով կը բացայայտեն այս «խայտառակ» ընթացքը եւ կը ջանան ամէնուրեք «լուսաբանել» Սփիւռքի զանգուածները, որպէսզի նեցուկ չհանդիսին նման մոլորեցուցիչ գործելակերպի, այլապէս մեր մեռելները կրկին անգամ կը մեռնին եւ մենք նզովքի կ'արժանանանք յետագայ սերունդներուն կողմէ: Ի զուր թափուած կ'ըլլան հերիաթարդ հայրդիներու արիւնը, մեր քաղաքական ջանքերը եւ պահանջատիրութեան սրբալան հուրը վառ պահելու ճիգերը: Չէ՞ որ հայրենի «ազգապաշտ» կառավարութիւնը ի սփիւռս աշխարհի իր հետեւորդները ունի, մանկլաւիկներ ու պնակալէզներ, պատրաստ՝ երեւանէն եկող նուազադոյն խօսքը թուքակաբար չեզոքահարելու եւ տարածելու:

Կասկած կրնայ ըլլալ:
Ես կը կասկածիմ:
Դուն կը կասկածի՞ս:
Ան կը կասկածի:

***

Մահաթմա Կանտին - որուն «դիւտը» (եւ ի՛նչ դիւտ) կատարեց «մեր» քաղաքական «ղեկավար»ներէն մէկը երկու - երեք տարի առաջ - իր «կրաւորական» դիմադրութեամբ նուաճեց այն անկախութիւնը, զոր «պահանջատէր» իր հայրենակիցները չկրցան ձեռք ձգել: Ամփոփուեցաւ կրօնական անճոռնի սահմաններու մէջ, զորս կը կարծենք որ ո՛չ ոք, սկսելով մեր Եկեղեցիէն, կ'ուզէ վերստին գործածութեան մէջ դնել որպէս ոգեկոչումի միակ վայր: Գործեց «կրաւորական պահանջատիրութեամբ»:

Երբ այս տողերը կը գրուին, հաւանաբար «պահանջատէր / կրաւորական» կատակերգութեան բեմադրութիւնը կը կրկնուի Սփիւռքի տարբեր գօտիներու մէջ եւ պիտի կրկնուի այնքան առեն, որքան Մեծ Եղեռնը քաղաքական շահատակութեան եւ ժամանցային ամբոխավարութեան նիւթ դառնայ:

Այսպէս եղաւ տարի մը առաջ, երբ կըրթութեան հայրենի օրուան փոխ - նախարար Աչոտ Բլէեանի յայտարարութիւնները առիթով «պատերազմի թմբուկները» գործի լծուեցան: Այդ ալ՝ մարդոց կողմէ, ինչպէս գրեցինք առեներն, որ թուղթ մրոտեցին եւ կուրծք ծեծեցին առանց կարդացած (իմա՝ հասկցած) եւ մանաւանդ՝ մտածա՛ծ ըլլալու իրենց ուղղուած խօսքերը, պարզապէս քաղաքական դրամագլուխի իրենց շահաբաժինը անկորուստ պահելու նպատակով: Երբեմն առանց նկատելու որ շահադործումի pervers համակարգի մը պտուտակներն են:

Նպատակ չունինք վերստին փորփրել Բլէեանի հարցը, ո՛չ ալ անդրադառնալ Մեծ Եղեռնի նկատմամբ Հայաստանի իշխանութիւններու դիրքորոշումին, որ, պէտք է ընդունիլ, ունեցած է իր վերիվայրումները: Սակայն, կարելի չէ լուռ անցնիլ յիշեալ խեղկատակութեան վրայէն, որ անհամ ծամօնի պէս կը շարունակէ կպչիլ մեր «քաղաքական» մտքի լաբիւրինթոսներուն:

Այդ «ծիսական» զուգերը կը հակադրէ «քաղաքական / պահանջատիրական» ու «բարոյական - կրաւորական» զոյգ ոլորտները, և կը շարունակէ անտեսել այն պարզ ճշմարտութիւնը, որ ռեւէ մարդու բիրտ մահը նախ եւ առաջ բարոյակա՛ն հարց է, որովհետեւ բարբի դէմ մեղանչում է եւ ապա միայն կրնայ քաղաքական դնահատական ստանալ:

Կ'անտեսէ այն պարզ ճշմարտութիւնը, որ քաղաքականը ամէն բանէ վեր դասելու կեցուածքը միայն կը ծառայէ արժեզրկելու եւ հակամարդկային յանցանքի էութենէն պարպելու միլիոնաւոր մարդոց զոհաբերումը:

Թոյլ կուտայ որ մեր երեսին նետուին «version arménienne de l'histoire»ի նման յիմարութիւններ, որովհետեւ չենք յօժարած խնդիրը քաղաքական հասարակ բուիղներէն բարձրացնել դէպի բարոյական մտանոյատուկ ու համամարդկային ոլորտները:

Փաստը մէջտեղն է. Պերնար Լէուիսի դէմ բացուած դատը irrecevable դարձաւ քաղաքական ճակատի վրայ, ուրեմն՝ ամուլ, հակառակ «Ցեղասպանութեան փաստը արձանագրել տալ»ու այրած սրտի մխիթարանքին; Իայց բարոյական ճակատի վրայ յաղթանակեց, ի՛նչ ալ ըլլայ յաղթանակին տարողութիւնը: Սխա՛ծ կ'ըլլանք արդեօք, եթէ մտածենք որ «կէս օրէնքը» այսպիսի բարոյական յաղթանակներու արդիւնքը եղաւ, որ ծագումէ տուաւ fաղաբական որոշումին:

Նպատակ ոճիրները նախ եւ առաջ բարոյականի՛ մակարդակի վրայ դատուեցան, եւ այնուհետեւ ծնունդ տուին Իսրայէլի պետութիւնը ստեղծելու էապէս քաղաքական որոշումին: Մինեւ այսօր, հրեայ պատմաբանները կը շարունակեն պաշտպանել Ողջակէզի եղականութեան դրոյթը՝ բարոյականի՛ ամենաարժէր ոլորտներուն վրայ, որպեսզի դիրք մը բռնելով Աղէտին նկատմամբ, լաւագոյն պարագային հաւասարեցնելով զայն «ազգային մաքրազտումի» (nettoyage éthnique) մը, այսինքն, քաղաքական մակարդակի վրայ ձգելով զայն:

«Քաղաքական» գործելաձեւն է կրկնել մեր աւանդական բացօթեայ հաւաքը տուեալ քաղաքի մը այս կամ այն կեդրոնական հրապարակին վրայ, կրկնել մաշած յանկերգները զորս բոլորս գոց գիտենք եւ ո՛չ ոք կ'ուրանայ՝ հակառակ նոյնինքն գործի համ առած յանկերգին, եւ կրկնել ծէսը Թրքական դեսպանատունի մը առջեւ՝ ոստիկանական ամուր շղթայի մը դէմ յանդիման, դրօշակի մը հրկիզումով եւ կամ հեռահաս հարուածներով ապակիներու փշրումով (պահանջատէր երիտասարդներու անճաղոհ կեցուածքին չնորհիւ), մեր անդերեզման մեռելները չվարձկել թաղելու մեր ամբողջ frustration-ը պարապ չէնքին դէմ թափելու սրբազան նախանձախնդրութեամբ:

Ցետոյ կրկնել գործը դէպի մեր ընթացիկ գործը՝ թուղթէ չերեփներ ժողվել, ի փառս մեր թափած քրտինքին եւ մեր վատնած միջոցներուն: Օրօրուելով Ալֆոնսինի 1987-ի «պատմական» խօսքով՝ ընտրութիւններէ հինգ օր առաջ, կամ Միթերանի 1984-ի Ծննդեան «քարոզ»ով, որ պիտի դառնար «առաքելութիւն մը յԱնգարա»՝ ձեռամբ Էթիէն Մանաքի:

Կրկնութիւնը աչքի փոշի է, ցաւօք սրտի: Իշխանութեան իրակա՛ն լծակներուն կը մօտենան անոնք, որոնք իր անճարակութեան դիտակից կառավարութեան մը կը պարտադրեն իրենց ոտքին դալ, կամ որոնք Անգլիոյ ամենակարեւոր համալսարաններէն մէկը իրենց աղդեցութեան տակ կը պահեն, «Անդրկովկասի պատմութիւն» նիւթը թուրք դասատուի «պատմաչինարարութեան» դաշտի վերածելով:

Մենք մանրուքներով չենք զբաղիր, ոչ ալ մեր ձեռքերը կ'ապտռտենք «պիղծ» գործերով: Մերը աւելի կարեւոր պայքար է. ջուր ծեծել եւ օրապակաս լուծուելիներ կրկնել:

***

Մեր պահանջատէր երիտասարդները պիտի անհետանան մինչեւ յաջորդ պահանջատիրական արարքը: Թերեւս լռելեայն անոնցմէ, որոնք այդ տգեղ խաղաթուղթին «կրաւորական» հանդիսատեսները եւ ո՛չ՝ «գործօն» դերակատարներ:

Անոնք, որոնք կը մերժեն ուղեղալուացումը եւ կը պահանջեն անկեղծութիւնը:

Անոնք, որոնք կը հարցադրեն այն բոլորը, զոր իրենցմէ մեծերը (նոյնիսկ՝ ոչ շատ աւելի մեծերս) տարիներով հալածուղի տեղ ընդունեցաք:

Անոնք, որոնք կ'ուզեն գիտնալ եւ ոչ գուշակել:

Անոնք, որոնք անտարակոյս լուռ մեծամասնութիւնն են:

Անոնք, որոնք կ'արձագանգեն «Ցառաջ, 60»), տրամօրէն այժմէական մխիթարեան վաստակաւոր դաստիարակ ու գրաքաջ Հ. Կիւրեղ Քիւլաբեանի մասին առիթով, 1980 Յունուար 22-ին.-

«Ժամանակաշրջանի մը մէջ, ուր քաղաքական ակնկալութիւնները, յեղափոխականացում, յեղափոխականացում վերայեղափոխականացում հանապազօրեայ նշանախօսքերն են յոգնած Սփիւռքի մը, որ նորարար ճամբաներ կը փնտռէ իր նահանջը պարտկելու համար (...) ճշմարիտ արժէքներու թերագնահատումը, որ սկսած է աւեր գործել մեր դժբաղդ իրականութեան մէջ, պատեհ է, այնքան միշտ շուրի մէջ մնան բոլոր Հայր կոչուելիները, այսինքն բոլոր անոնք՝ որոնք ո՛չ հայրենասիրական տափակ ոտանաւոր մը յօրինած են, ո՛չ քաղաքական գրքոյկ գրած են, ոչ իսկ ամբոխավար ճառախօսութիւն արտասանած են: (...) վասնզի կայքին չէ ազգային ինքնութիւն պահել առանց մարիելով լեզու ու մշակոյթ, որոնց անբաժան մասերն են ժողովուրդի մը դարերուն»:

Որ պահանջատէր քայլ պարապ հրապարակներու, «պահանջատիրութիւն ընդդէմ կրաւորականութեան» կեղծ ու չհիմնաւորուած տրամախոհութեան վրայ կառուցուած դատ մը չէ:

Արդեօք կրնա՞նք ելլել անվերջ ու զգուշացուցիչ կրկնութեան սահմաններէն:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս - Այրէս
Ապրիլ 4, 1996

ԲԱԼԷՏՈՍ-ՔՈՓ

արուեստասէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄԷՆ Թ'ԷՕՍԹԱՇԻ ՀՈԳԵՇՈՒՆՉ ՀԱՄԵՐԳԸ

Օրը՝ ժամը, վայրը՝ յատկանշական:

Աւելին՝ իր ոգեշահ յայտագրով՝ ուխտաւորներու յոյլի մը վերածած էր ունկընդիրները՝ Ապրիլ 24-ի դիւերուան համերգը:

Ի՛նչ լաւ խորհուած յայտագիր որ կ'ընդգրկէր մասնաւորաբար երկու բնորոշիչ գործեր օրուան խորհուրդին համապատասխան:

Նուագ ու երգ նուիրուած անիրաւուած, չարչարուած ու տանջուածներուն: Համերգ նուիրուած Մեծ Եղեռնի զոհերուն:

Երկու երաժշտական սրտաչարժ ուշագրաւ կոթողներ՝ Հէնահէլ ու Շոսթաքովիչ:

Այս վերջնոյն աներկիւղ մէկ համանուագը լարաւոր նուագախումբի համար գրի առնուած իր չորս հեզասահ մասերով, որոնց երկայնքին կը զանենք մերթ ընդ մերթ ընդվզում, թախիծ, առնակ յուզականութիւն ու մինչեւ իսկ յուսածաղ յեղափոխական չեչտերով երգուած մեղեդիներ պիրար խաչաձեւուղ: Շոսթաքովիչ ըսած ըլլա՛յ իր այս ստեղծագործութեան նկատմամբ, գրի առնուած վկայական թուականներուն՝ «ա՛յս մէկ ալ ինքզինքիս ձօնեցի» նկատի ունենալով քաղաքական դետնի վրայ իր համոզումներուն բերմամբ կրած հետապնդումներն ու հոգեկան բռնաբարումները:

Երբ այսպէս կ'երգէ Շոսթաքովիչ, կ'երեւակայութեամբ, անդիմադրելի կ'հատու երաժշտական խորհուրդներով:

Ժան - Ֆրանսուա Փայքարի լարախումբը հաւատարմութեամբ գործին բովանդակ տպաւորիչ նարանութիւնը:

Ունէինք նաեւ յայտագրին սկիզբը դէոնահար Նարինէ Սիմոնեանի մեկնաբանած գործերով: Մերը աւելի կարեւոր պահանջ է. ջուր ծեծել եւ օրապակաս լուծուելիներ կրկնել:

***

Մեր պահանջատէր երիտասարդները պիտի անհետանան մինչեւ յաջորդ պահանջատիրական արարքը: Թերեւս լռելեայն անոնցմէ, որոնք այդ տգեղ խաղաթուղթին «կրաւորական» հանդիսատեսները եւ ո՛չ՝ «գործօն» դերակատարներ:

Անոնք, որոնք կը մերժեն ուղեղալուացումը եւ կը պահանջեն անկեղծութիւնը:

Անոնք, որոնք կը հարցադրեն այն բոլորը, զոր իրենցմէ մեծերը (նոյնիսկ՝ ոչ շատ աւելի մեծերս) տարիներով հալածուղի տեղ ընդունեցաք:

Անոնք, որոնք կ'ուզեն գիտնալ եւ ոչ գուշակել:

Անոնք, որոնք անտարակոյս լուռ մեծամասնութիւնն են:

Անոնք, որոնք կ'արձագանգեն «Ցառաջ, 60»), տրամօրէն այժմէական մխիթարեան վաստակաւոր դաստիարակ ու գրաքաջ Հ. Կիւրեղ Քիւլաբեանի մասին առիթով, 1980 Յունուար 22-ին.-

«Ժամանակաշրջանի մը մէջ, ուր քաղաքական ակնկալութիւնները, յեղափոխականացում, յեղափոխականացում վերայեղափոխականացում հանապազօրեայ նշանախօսքերն են յոգնած Սփիւռքի մը, որ նորարար ճամբաներ կը փնտռէ իր նահանջը պարտկելու համար (...) ճշմարիտ արժէքներու թերագնահատումը, որ սկսած է աւեր գործել մեր դժբաղդ իրականութեան մէջ, պատեհ է, այնքան միշտ շուրի մէջ մնան բոլոր Հայր կոչուելիները, այսինքն բոլոր անոնք՝ որոնք ո՛չ հայրենասիրական տափակ ոտանաւոր մը յօրինած են, ո՛չ քաղաքական գրքոյկ գրած են, ոչ իսկ ամբոխավար ճառախօսութիւն արտասանած են: (...) վասնզի կայքին չէ ազգային ինքնութիւն պահել առանց մարիելով լեզու ու մշակոյթ, որոնց անբաժան մասերն են ժողովուրդի մը դարերուն»:

Որ պահանջատէր քայլ պարապ հրապարակներու, «պահանջատիրութիւն ընդդէմ կրաւորականութեան» կեղծ ու չհիմնաւորուած տրամախոհութեան վրայ կառուցուած դատ մը չէ:

Արդեօք կրնա՞նք ելլել անվերջ ու զգուշացուցիչ կրկնութեան սահմաններէն:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս -- Այրէս
Ապրիլ 4, 1996

բանած Հէնռիէլի տենդայոյզ մէկ քոնչէրթոն:

Երգիչը ինքզինք կրօնաշունչ դերշմ մը ունի, Ցարդելով իսկ զայն, տենդոտ արուեստագէտը վարպետ, պարզուեց մեզի երազին ու իրաւին առթած փոփոխական երգին թէ վճռական կշռոյթներով առլցուն նրբին թէ վճռական կշռոյթներով առլցուն Հէնռիէլի վառվռուն չորրորդ քոնչէրթոն, մասնագիտական ու երաժշտական վերին հսկացողութեամբ:

Թրխէրիք Հէնռիէլ՝ որուն առջեւ կ'ըսէր թէ կրնայ երկրպագել մեծն Պէթհովէնն՝ արտով մեկնաբանուի եթէ կը հասնի այն բարձունքներուն որոնց կատարները միշտ ամպամած կը մնան:

Ինչպէս մեր հոգիները այս դիշեր, ուր երաժշտական խորհուրդին բերած խոր յուզման առընթեր, անոնք մնացին ողբի, լարջարանքի, մահուան պատկերներով ողողուած:

Ու նաեւ Շուլէրթի Սարվէ Ռէճինայի թէ հայ հոգեւոր երգերու ընթացքին, որոնք վստահուած էին գեղեցիկ հնչակազութեան տէր սոփրանօ Մարի Աթթէի:

Գուցէ սակայն դիշերուան ամենահզօր յիշատակը մնայ դարձեալ Նարինէ Սիմոնեանի մեկնաբանած Ժան Կիեուէ Թոքքաթան, փոթորկալից ու ճակատագրական, աւելի խորհրդաւոր ու եղերական քան երբեք:

Վերջ յայտարէի՝ ու լռութիւն:

Կայ դիւրագրգռած ծափահարութիւնը:

Իբր կրկնութիւն հոգիները հանդարտեցնող Պախի քաղցր մէկ քորալը:

Ոչ ոք ուզեց խորհրդածել դիշերուան գլուխ երաժշտական յաղողութեան՝ երբ չմրաքայլ կը հեռանայինք Սէն թ'Էօսթաշի կամարներէն: Նուագը իր հոգեթեմբ բոլորիս սրտերուն մէջ էր թափանցած:

Նորհակալութիւն Էօժէնի Ալեսեանի ու իր պրակից աշխատակիցներուն որոնց կը պարտինք մեր հոգեկան զոհունակութիւնը:

Տիրութիւնն իսկ սփոփարար էր երէկ դիշեր: Կո՞յ արդէն վիշտը մխիթարող աւելի վեհ մէջոց քան երաժշտութիւնը:

փարիզ,
Ապրիլ 25, 1996

LIVRES REÇUS

HISTOIRE DU GENOCIDE ARMENIEN

VAHAKN DADRIAN

Préface *d'Alfred GROSSER*

Traduit de l'anglais par *Marc Nichanian*
692 pages

Ed. Stock, Paris 1996.

ՈՐՔԱՐ ԻՐԱԿԱՆ Է ԱԹՈՄԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

Արհրդային Միութեան քայքայումով հակահաշիռ վրիպած շատ մը մարգերու ամէնէն աւելի վախ պատճառողը դեռ տարանջատուող քիմիական նիւթերու պատկանողը: Աւելի դրեթէ խուճապ առեղծեց Արեւմուտքի մէջ երբ հոս ու հոն մաքսային քննութիւններու ընթացքին ձեռք անցան նման նիւթեր: Այդպէս էր պարագան 1994-ին Միւնիխի օդակայանը յայտնուած 350 կրամ փլիւթոնիում 239-ին որ պատճառ եղաւ Պավիերայի Ներքին նախարարին յայտարարութեան թէ դոյութիւն ունէր կորիզային միջազգային մաֆիա մը: Տարածուեցաւ այն վախը թէ նախկին Արհրդային Միութեան մէջ կազմակերպուած խմբակները երեւան եկած էին որոնք առդմավարական նիւթեր կը գողնային, յետոյ դաղտնօրէն ծախելու համար բռնակալներու կամ ահաբեկչական խումբերու: Այն տպաւորութիւնը ստեղծուեցաւ որ կիեւէն վաթիվոստոկ աթոմային ռումբի հանրախանութներ բացուած էին: 1994 Հոկտեմբերին ՄԱԿ-ի Նափոլիի ժողովը ահազանգ հնչեցուց արեւմտեան կառավարութիւններուն, ուշադիր ըլլալու կորիզային մաքսանենգութեան դէմ որ կը սպառնար ամբողջ մարդկութեան:

Նոյն նիւթը օրակարգին վրայ էր նաեւ Հալիֆաքսի մէջ 1995 Յունիսին դումարուած Ժէ 7-ի ժողովին ուր պետութեան նախագահները որոշեցին 1996-ին վերահոդով մը գումարել: Հարցը ընտրական քարոզչութեան ալ կարեւոր նիւթ եղաւ, յատկապէս Միացեալ - Նահանգներու մէջ:

Այսօր, յայտնի եղած է որ աթոմական մաֆիայի ու մաքսանենգութեան պնդումները չատ մեծ համեմատութեամբ սարքովի, չինծու բաներ են: Մինչեւ իսկ ամերիկացի լրտեսները վճռականօրէն կ'ըսեն թէ նախկին Արհրդային Միութեան մէջ աթոմական նիւթեր ձեռք ձրդելու հետամուտ կազմակերպած խմբակներու չեն հանդիպած: Այդ մասին ոչ մէկ փաստ գտնուած է:

Ճիշդ է որ արեւմտեան զանազան օդակայաններու մէջ չորզարձակ նիւթեր ձեռք անցած են: Ինթերփոլը 1990-էն ի վեր աւելի քան 130 նման պատահար արձանագրած է: Սակայն ամբողջ հարցը հոն է որ ձեռք անցած քանակութիւնները ամբողջովին նշանակութենէ զուրկ են ու չատ յաճախ կը մատնեն պատահական գողերու ներկայութիւնը· այս վերջիններս ընդհանրապէս Ռուսաստանի, կամ Ուկրանիոյ աթոմական աշխատանոցներու մէջ պաշտօնեայ են ու կը կարծեն որ կըրնան քանի մը կրամ չորզարձակ նիւթ դոդնալով առատապէական դումարներու տիրանալ: Ամենալաւ պարագային այդ քանի մը կրամը կրնայ որպէս խայծ ծառայել, պատահական գնորդի մը հետաքրքրելու համար թէ երեւակայական պահեստ մը կայ աւոր եաին ու կրնայ ապահովել կանխավճար մը: Բայց յաճախ այս երազով կատարուած ճամբորդութիւնները չատ ճախորդ վախճան կ'ունենան:

Դայ նաեւ ուրիշ հարց մը· ինչ որ ըլլան արեւմտեան երկիրներու ապահովութեան ուժերուն կողմէ այս նիւթով ահազանգ հնչեցնելու պատճառները, գողցուած նիւթերը քանակութեամբ չատ աննշան են ու անբաւարար աթոմական ռումբ պատրաստելու համար: Յետոյ կայ նաեւ նման նպատակի մը անհրաժեշտ թէքնիք միջոցները, սարքաւորումները, դիտութիւնը ունենալու հարցը: Աւելիկ միայն պետութեան մը միջոցներով կըրնայ կարելի ըլլալ: Ս· Հիւսէյն, օրինակ, տասը տարի տասը հազար հոգի աշխատցուց այդ նպատակին համար բայց չկըրցաւ տիրանալ աթոմական ռումբին: Իսկ ինչ կը վերաբերի ահաբեկիչ խումբերու, անոնք սարսափ պատճառելու համար ունին չատ աւելի դիւրամատչելի միջոցներ ինչպէս քիմիական կամ մանրէական դէնքերը:

Պէտք է աւելցնել տակաւին թէ աթոմական ռումբ ունենալու հետամուտ նըկատուած երկիրները, ինչպէս Իրաք, Իրան, Հիւսիսային - Գորէա, եւայլն ներկայիս աւելի կարեւոր ուրիչ խնդիրներ ունին, Պաղատատ որ կը ջանայ միջազգային շրջափակումը վերցնել տալ, ներկայիս պիտի չուզէր յանցանքի վրայ բռնուիլ· Թեհրան ոչ թէքնիք միջոցները ունի, ոչ ալ մասնագէտները:

Այսուհանդերձ, ըսել չէ որ վտանգը հիմնովին վերցած է· «Կորիզային փորձութիւնը» հատորին հեղինակը կ'ըսէ թէ Աւհոյ մէջ անկայուն վիճակներու բազմացումը կրնայ տնտեսապէս հզօր եւ թէքնիքով հարուստ երկիրները մղել որպէս տարհամոդիչ ուժ աթոմական դէնք ունենան: Եւ եթէ Ռուսաստանի մասնատումն ալ չարունակուի, հիւլէական մաքսանենգութիւնը եւ ատոր վտանգը կրնան սարսափելի իրականութեան մը վերածուիլ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՏԱՃԱՆ

ԴԻՊԻ 1700-ԱՄԵԱԿ
ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷի ՃԱՄԲՈՎ

ԱՐԱՄ Ա· ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Անթիլիաս, Լիբանան, 1996

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ
ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ապրիլ 14-ին Կոմիտաս անհետկային երաժշտութեան տան մէջ ցերեկոյթով մը նշուած է Աղասի Խանջեանի ծննդեան 95, իսկ մահուան 60ամեակը: Նախաձեռնարկ մխիթեան՝ Վասպուրականի հայրենակցականին նախագահ Լեւոն Միքիջանեանի բացման խօսքէն եաք Ա· Խանջեանի մասին դասախօսած է Ամատունի Վիրաբեան· յետոյ յուշեր պատմած են Խանջեանի անձամբ ծանօթ Դերենիկ Սարոյեան, քրոջը աղջիկը Լարիսա Ժուրուբէի, Ս· Կապուտիկեան եւ Ռիմա Խաչատրեան: Ցերեկոյթը աւարտած է համերդով մը:

*
**

ԱՐՄԻՆ ՎԵԿՆԵՐԻ
ԱՃԻՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Գերմանացի գրող, լուսանկարիչ եւ մանաւանդ հայ ժողովուրդի մեծ բարեկամ Արմին Վեկնէրի (1886 - 1978) աճիւնը հայ - իտալական Միութեան՝ Ջանքերով Իտալիայէն փոխադրուած է Երեւան եւ վերաթաղուած՝ Ծիծեռնակաբերդ: Այս առթիւ, արտաքսահանի հետ մշակութային կապերու եւ համագործակցութեան միութեան մէջ տեղի ունեցած է իր կեանքին եւ գործերուն նուիրուած հաւաքոյթ մը:

*
**

ՁԱՏՐԱԿ՝
ԱՌԱՋԻՆ ԴԻՄՈՂՆԵՐԸ

Երեւան տեղի ունենալիք ճատրակի համաշխարհային ոդիմպիականներուն մասնակցելու ուղղութեամբ առ այժմ դիմումի կատարած են ութ երկիրներ՝ Մոնաքօ, Լիբանան, Գոլոմպիա, Նոր - Զելանտա, Պերմուտա, Լիւքսանպուրկ, Կիպրոս եւ Պոթսվանա:

*
**

ԿՐԿԻՆ ԲԱՒԱԿԱՆ ԶՕՐԱՒՈՐ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ

Ապրիլ 22-ին, տեղական ժամով 18·43-ին Հայաստանի երկրաչարժէ պաշտպանութեան դիտակայանները 6 - 6,5 բալ ուժգնութեամբ ցնցումներ արձանագրած են: Երկրաչարժին վերնակեդրոնը եղած է Հորադիզէն 10 - 15 քիլոմեթր արեւելք (Ստեփանակերտէն 75 - 80 քիլոմեթր հարաւ - արեւելք): Ցնցումները Գորիսի մէջ զգացուած են 4 - 4,5 բալ ուժգնութեամբ, Վարդենիսի մէջ՝ 3 - 3,5 եւ Իջեւանի մէջ՝ 4 բալ:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ԱՄԵԱԿԻՆ

ՋՐՈՑՑ ՇՈՒՆԻ ՄԸ ՀԵՏ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Այդիներու ճամբան, անտառին ճամբան, Թէք Թուրքին ճամբան, որոնք յանախ սպիտակ աղջիկներու նման կը հանվելին ու հրճուանքով անձրեւին տակ կը մանէին:

Օհ, անձրեւը մեր դիւղին, լիառատ ու օրհնաբեր: Անձրեւը չսկսած ընձեղուկները վանքի քիւերուն տակ կը մըտնէին: Տանտիկինն Մարիամը, իր տաղէն լաթերը կը հաւաքէր: Ագռաւը ծառերուն տակով կ'անցնէր արագ՝ իր բոյնին հասնելու: Անձրեւը կ'իջնէր յորդ: Երանիկ աղբար չարտախ կ'ելլէր ու անձրեւը կը դիտէր: Անոր դէմքին վրայ կար գոհունակութիւն ու հրճուանքը դաշտերուն: Դաշտի բանուորները, կիսով թրջուած, դիւղ կ'աճապարէին՝ ճվավաներ դլուխնուն քոլոզ ըրած:

Անձրեւը կ'իջնէր խոզաններուն վրայ, այդիներուն մէջ, կամուրջին վրայ, ջուրերուն մէջ, որթատունկի տերեւներուն վրայ, որոնց ներքեւ, նապաստակները ապաստան գտած՝ անձրեւի երաժշտութիւնը կ'ունկնդրէին:

Անձրեւէն վերջ՝ նորէն արեւ, եւ տանտիկին Մարիամը սպիտակ լաթերը տանիքին վրայ կը փռէր: Ճամբաներուն մէջ՝ նորէն կեանք: Անձրեւէն վերջ ջրազացի դուռին վրայ նոր բեռներ կը փլէին, կամուրջի կամարին տակ արեւին արտացոլացումը կը չարժէր: Անձրեւէն վերջ ջազացպան Նաւօն դուռին վրայ կ'ելլէր, վրայէն դլխէն ալիւրը թօթվելու:

Ինչպէ՞ս պատմեմ իմ դիւղին բարութիւնը հէքեաթային, իմ բարի Անտոնիոս, աղջիկները իմ դիւղին, այդիները իմ դիւղին, արշալոյսը, միջօրէն, վերջալոյսը իմ դիւղին· սէրը, քէնը, հարսնիքն ու պարն իմ դիւղին· քահանան, վարժապետը, վանքն ու դպրոցն իմ դիւղին· կապատերէն յորդող պտուղները, երդերը երդիքներէն լսուող, չօրօր քալող հարսներն իմ դիւղին:

Ինչպէ՞ս պատմեմ, կալը, կուտը, ցանն ու ցանքը, ցուլն ու ցորեանն իմ դիւղին· դիշերը որ յանկարծ նորածին երախայի մը լացը կը լսուի, եւ լուսնկի տակով կառնկները կ'անցնին երկար վիզերով· կօշկարը, նաճարը, կապ չինողը, քոլոզ Արութը, Կիրակոս Պաճին, Աղցանող Գեվոն, Քամի Փչող Մակարը· երիկ կնիկ — Հռնոն, Տոնոն մեր դիւղին· արեւոտ օրերու թռիչքը ազաւնիներու, մեղուներու պարսը, տօնական օրերը, գոմէշներու կռիւը, թումբին վրայ ձդուած թամբը ձիուն:

Ինչպէ՞ս պատմեմ երկու աքաղաղներու կռիւը աղբանոցին վրայ, երկու ձիերու կռիւը արօտին մէջ, երկու մանուկներու կռիւը կամուրջին մօտ, երկու ծերերու հանդիստը արեւոտ պատին տակ, երկու աղջիկներու հնչուն ծիծաղը աղբիւրին ճամբան, երկու եղներու սիրուէթը հորիզոնին մօտ:

Իմ սիրտն ալ, իմ բարի Անտոնիոս, բախտաւոր սիրահարներու սրտին պէս չէն է իմ դիւղով:

Ես կը տեսնեմ սայլերը ալիւրով բեռնաւոր, կը տեսնեմ ջրազացները, որ կը դառնան, աղմկոտ ու խուլ, եկեղեցիին մէջ արձանագրուած երգերու ձայնով:

Կը տեսնեմ լուսնկան, որ կալին վրայէն կ'անցնի, բարեւները հովին առջեւ կը ծռին: «Զերմութիւն ի ջրոյ» առաջին անգամ ձիւներու տակէն Ս· Սարգիսի քարը կը տեսներ: «Զերմութիւն ի հողոյ»: Գոմէշներ ու ցուլեր թումբեր կը փորեն, եւ, վիզերնին տնկած, երկինքն ու երկիրը կը հոտուըտան:

Հիմա, իմ բարի Անտոնիոս, ինձ կ'ըսեն, որ այն չէն դիւղը, դժբախտ սիրողներուն սրտին պէս աւերակ է դարձեր· արագիլը Թլկանց փուչերէն վաղուց է հեռացեր, ջրազացներուն ջուրը ցամքեր է ու առուին մէջ գորտերու դիակներ կան, ցեխերու հետ չորցած· ջուրին վար թափած տեղը սարդի թելեր կան:

Ինձ կ'ըսեն, որ եկեղեցին քանդուած է, տաճարին տեղը աղուէս մը իր բոյնն է փորեր· մկրտութեան պատուհանին մէջ այժմ կանանչ մողէսներ կը սլուըտան ու, բարկ արեւին տակ, քարը կը լիղեն· բարի քահանային կեցած տեղը «ապրիմ մեռնիմ»ն է բուսեր· վայրի խոտ մըն ալ կեցած է հոն, ուր երէցփոխ Վարդանը կը կենար իր փոքրիկ անտուկով· երկար, կարծես չիլ, անանուն խոտ մըն ալ Քէլ Մինասին տեղն է տնկուեր: Ու խոտեր ժամուորներու տեղ ժամուորներու պէս կեցած,

Ինձ կ'ըսեն, որ փլած է վարժատունը: Դեռ չատ մանուկ, այնտեղ հեդեդի իմ առաջին գրերը: «Աղիւսակի» քրտինքը այնտեղ եմ թափեր· յետոյ՝ Գափամաճեան, Զապէլ Աստուր, Խաչկոնց, Նարեկ ու Նորենացի:

Կ'ըսեն, որ Մարկոսանց կողմի պատը կը մնայ տակաւին, ուր դպրոցի սեւ պատն էր· դեռ կը մնայ նաեւ պատուհանը, ուր Մեծ Պահքի օրերուն արեւի վերջին շողը կը տնտներ, ու մենք կը սկսէինք հաւաքել իրիկուան արձակուրդի համար:

Կ'ըսեն, որ տակաւին կիսով քանդուած սեւ պատին վրայ կան ու կը մնան մի քանի վանկեր, վարժապետին ձեռքով գրուած՝

բա տը չխ ը հի ամ նա ղեցիկ լեռ

Կ'ենթադրեմ, վարժապետը գրած է, Թերեւս քերականական վերլուծումի համար՝

«Արարատը աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ լեռն է»:

Ցետոյ Թիւեր· - 4+13+22···

Կ'ըսեն, որ տուներու հատուկտոր պատերը կը մնան: Արդիլի ձեւով կանդնած պատը Պալատյենց տունն է: Քրիստոսի խաչելութեան ձեւ առած պատը Մարուքենցն է: Ճամբուն վրայի ծառերը զօսացած են, ու տերեւները՝ երկաթի գոյն առած: Աղբիւրին քովի ծառին վրայ կախուած դեռ կը մնայ դոյնը նետած վերարկուի մը կտորը: Անտարակոյս, երէցփոխին վերարկուն էր, որ ամէն տօն օրերուն կը հագնէր: Այդ բոլորին մէջ կոթողի պէս կը մնայ Թորկանց ձէթհանքին սիւնը···

(Շար. 4)

(Շար. Ա. Էջէ)

բարուեստական համալիրներու փոխադարձ առկախումի պարագան: Կարգաւորումը ժամանակի ու համբերութեան հարց է: Մնաց որ Մոսկուայի եւ Կիեւի կապերը այնպէս ուժեղ են որ երկուքն ալ դատապարտուած են ճեւ մը գտնելու:

Եուկոսլաւիոյ պատերազմը ցոյց տուած է որ Եւրոպա նման տագնապներու ազդեցիկ լուծումներ չունի: Այդ պատճառով Եւրոպական Միութիւնը կանխարգելիչ միջոցներ պէտք է իւ գործ դնէ, ամէն գնով խուսափելու համար եուկոսլաւ օրինակին կրկնութենէն:

Դժուար կարգադրելի է նաեւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի հարցը: Շատ բարդ է ան ու չատ բազմազան տարբերներ ունի: Այնքան որ ոստիկանական պարզ միջոցներ չեն կրնար բաւարար ըլլալ: Անհրաժեշտ են երկխօսութիւնը, միջնորդութիւնները, ներկայի կնճիռներուն կարգաւորումը:

Որպէս պատմական, գրական եւ քաղաքական օրինակելի դէմք, ելոյին կուսայ անունները Պետրոս Ա.ի, Զեխովի եւ Շչեպրինի որ ժթ. դարու (1826 – 1889) ռուս երգիծագիր մըն է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի Տէր - Դաւթեան մասնաճիւղին ընդհանուր անդամական ժողովը երկուշաբթի, Մայիս 6-ին, ժամը 18-ին եկեղեցւոյ սրահը, կոմիտաս փողոց:

ECOLE
FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
(Mixte et bilingue)

CYCLE COMPLET DE LA MATERNELLE A LA 3EME INCLUSE

— Primaire entièrement sous contrat d'association avec l'Education Nationale;
— Anglais, chants et danses dès la Maternelle;
— Théâtre, informatique;
— Laboratoire Physique, Chimie, Sciences Naturelles;
— Transport assuré par autocar.

INSCRIPTIONS SUR RENDEZ-VOUS EN TELEPHONANT AU 43. 81. 01. 72.

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY

TEMOIGNAGES DE JOURNALISTES SUR L'ARMENIE

Présidence du **Pasteur SAMUEL SAHAGIAN**
(Solidarité Protestante France-Arménie)

TABLE RONDE

animée par **CHRISTIAN MAKARIAN** (Le Point)

Participation de l'Ambassadeur d'Arménie **M. VIGUEN TCHITETCHIAN**

avec Séverine BOUDIER (Réformé) Marianne DUBERTRET (La Vie)
Noël COPIN (La Croix) Jean-Pierre PERONCEL-HUGOZ (Le Monde)
Mark PRIESTMAN (les Dernières Nouvelles d'Alsace)
journalistes de retour d'un voyage en Arménie, organisé par Solidarité Protestante France-Arménie *du* 18 *au* 25 *Avril* 1996

le DIMANCHE 5 MAI 17 H 30
Eglise Réformée de Paris-Luxembourg - 58, rue Madame, Paris 6e
Tél. : 45 48 13 50

Entrée libre — Collecte au profit des écoles maternelles d'Arménie

LE FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE FRANCE
organise
un PROGRAMME DE RENCONTRES
avec le **Prof. VAHAKN DADRIAN**
pour la sortie de l'édition française de son livre

«HISTOIRE DU GENOCIDE ARMENIEN»

Traduction **Marc Nichanian,** Préface **Alfred Grosser,** chez **Stock**

GRENOBLE : 2 Mai, 20h — M.C.A. de Grenoble et du Dauphiné, 15, cours de la Libération
MARSEILLE : 3 Mai, 20h. — Eglise - Cathédrale du Prado, 339, avenue du Prado, Marseille 8e
NICE : 4 Mai, 20h — Complexe Barsamian, 281, Bd de la Madeleine
LYON : 6 Mai, 20h — Eglise Apostolique, Espace Garbis Manoukian 40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Le Prof. DADRIAN présentera à la communauté arménienne un travail d'érudition impressionnant, fruit de 20 ans de recherches minutieuses dans les archives américaines, anglaises, françaises, autrichiennes, allemandes et même turques. Avec cette œuvre magistrale, V. DADRIAN apporte les témoignages historiques irréfutables de l'assassinat délibéré du peuple arménien par la Turquie, à la faveur de la première guerre mondiale. Il révèle aussi, pour la première fois, les preuves précises de la complicité de l'Allemagne dans la conception et l'accomplissement du plan d'extermination turc.

Avec ce livre, le Prof. DADRIAN contrecarre la volonté de la Turquie de faire disparaître les archives du génocide; il est l'ouvrage attendu par tous ceux qui se battent contre le négationnisme.

Renseignements: Tél. : 42. 21. 36. 06 ou 46. 49. 33. 13.

ՓԱՐԻԶԻ
ԷՄԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ՝

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Ցայտագիրը՝
ԱՆԻ ԿԱՄԷՐ (դաշնակ)
ԱՐԹԻՒՐ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (դաշնակ)
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
(արտասանութիւն)
ՏԻՒՕ ՋԵՓԻՒՌ
ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ-ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ (երգ)
(հայկական մեղեդիներ)
ՊԱՐԷՏ ՄԱՆՈՔ
(գրական երկեր)

Նաեւ երիտասարդներու մասնակցութեամբ՝ նուագ, թատերախաղ, արտասանութիւն եւ երգ:
Կիրակի, Մայիս 5, ժամը՝ 16·45-ին
Հ·Բ·Ը·Մ·-ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Մերով կը հրաւիրուի դեղարուեստասէր հասարակութիւնը:
Մուտքը ազատ է:

l'Association
MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise
un CONCOURS DE RECITATION
ouvert aux élèves de 10 - 18 ans
le **Dimanche 5 Mai à 14 heures 30**
Salle N. Fringhian : 15, rue Jean-Goujon 75008 Paris
Récompenses : 300 F. - 150 F. - 100
PARTIE ARTISTIQUE
DUO ZEPUR et CECILE NAZARIAN présentent des mélodies arméniennes
— *guitares, flûte et chant* —
JEAN-MARC PHILIPS VARJABEDIAN interprète *Khatchatrian* au violon
Le public est invité à venir nombreux pour encourager les concurrents.

à l'occasion de la
BENEDICTION DE L'HUILE SAINTE
A ETCHMIADZINE
célébrée
par SA SAINTETE KAREKINE Ier
CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS

LE DIMANCHE 8 SEPTEMBRE 1996

Pèlerinage en Arménie

DU 5 AU 12 SEPTEMBRE
(Transport aérien + Hôtel + Excursions)

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : (1) 42 61 51 13
Fax : (1) 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB- Jeunes IDF
vous convie
à sa SOIREE
«Le Printemps de l'UGAB»
le Samedi 4 Mai
à partir de 22 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
P.A.F. : 90 F. avec une consommation.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

OFFRE D'EMPLOI

ECOLE BILINGUE
FRANCO-ARMENIENNE
maternelle - primaire
recherche
pour Septembre 1996
(Temps plein ou temps partiel)
un(e) **DIRECTEUR(TRICE)**
PEDAGOGIQUE ADJOINT(E)
Diplômé(e) de l'Education Nationale
Prière d'envoyer demande et C.V. à l'Association de l'Ecole St-Mesrop
4, rue Komitas, 94140 ALFORTVILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանի Մանկազարմման Ընկերակցութիւնը (Նիս) չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի, վահէ Սրապեանի մահուան առիթով.-

Տէր եւ Տիկին Ժան Կազարեան 500 Ֆր., Այրի Տիկին Այվազեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Թաշճեան 300 Ֆր., Ոմն 250, Պր. Արման Սամմելեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Գամպեր 500 Ֆր., Օր. Շաքէ Օհանեան 1000 Ֆր., Ոմն՝ 300 Ֆրանք, Օր. Անահիտ Օհանեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տիլան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Հապիպեան 300 Ֆր., Օր. Անարմել Մելիքեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդապետեան 200 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Զատկուան առիթով իւղապինի հետեւեալ նուէրները.-

Տիկին Աբշալոյս Գէնէրճեան, Պր. Պօղոս Պարտաք, Տիկին Մարիկա Պետրոսեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մխիթար Տէմիր 1000 Ֆր., Տիկին Մաուլէն Ալեքսէհալ - Քէպէլեան 200 Ֆր., Տիկին Վերժինէ Եարըճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մինասեան 100 Ֆր., Տիկին Զարուհի Դարբինեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փալակ Քէրթի 500 Ֆր., Տիկին Աննա Քարթէփէ, Պր. Աւետիս Գալայճեան, Ոմն 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիլոսեան 100 Ֆր., Պր. Գանարճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Կոստանեան 300 Ֆր., Պր. Տէյիրմէնճեաշ, 200 Ֆր., Տիկին Ֆլոր Անդրանիկեան 200 Ֆր.:

Նոյն առիթով Ս. Մեսրոպ կրթարանը ստացած է.-

Պր. Ժիրայր Փէհլիվան 1000 Ֆր., Օր. Մօնիք Պէօրէք 300 Ֆր., Տիկին Մաուլէն Ալեքսէհալ - Քէպէլեան 200 Ֆր., Պր. Օհան Տէր - Փիլիպոսեան 200 Ֆր.:

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 3
VENDREDI
3 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·845 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.845

ՓՐՏԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Ցեղասպանութեան 81-ամեակին առիթով «Լօգկիւր Փոլիթիքա» (Անկախ քաղաքականութիւն) քրտական օրաթերթը Ապրիլ 24 - 28 թիւերուն մէջ երկու յօդուածաշարք հրատարակած է: Առաջինին համար հեղինակի անուն չէ նշուած, երկրորդը ստորագրուած է Մուսթաֆա Կիւրպիւզ: Առաջինով տրուած է նիւթը, պատմական դիտանկիւնէ մը, դէպքերու եւ քրքական մօտեցումներու չարայարումով, երկրորդը կը ծանրանայ օտարներու վկայութիւններուն վրայ:

Առաջին յօդուածաշարքը առաջին թիւով ունի «Ոճրագործը ի՛նչպէս զոհ դարձաւ» խորագիրը: Նախ կը տրուի Թուրքիոյ անտեսումի, ուրացումի կեցուածքը· պէտք չէ արտայայտուիլ պաշտօնական դաշտախարախօսութեան դէմ: Ամէն անոնք որոնք կը փորձեն այդ յանդգնութիւնը ունենալ, «Հայբենադաւ» կը հրատկուին, անոնց գրութիւնները, դիրքերը կը հաւաքուին եւայլն: Ու Հայը կը ներկայացուի որպէս ցեղասպան: Ատիկա՝ անզուգական այդ անպատասխանատուութիւնը, Հայու այդ անվրդով բշնամութիւնը ամէնէն բնորոշ ինքնատպութիւնն է թուրք գերիշխանութեան գաղափարականին»: Ատոր կը հակադրուի որպէս «մարդկութեան էութեան վերադարձ» ընակուած քայլը որ կը կայանայ «հոգ չէ թէ 81 տարի ետք, ցեղասպանութեան զոհերուն առջեւ յարգանքով խոնարհելու եւ Հայ ժողովուրդէն ներում խնդրելու արժանապատիւ արարք»ին մէջ: Կը յայտնէ Մ. Ալի Պիրանի «Հայկական ահաբեկչութիւնը» հատորէն (Թրքերէն, անգլերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն) Հայերու ուղղուած թալանի, սպանութեան վերագրումներուն հերքումը: Հեղինակը հարց կուտայ թէ եթէ ցեղասպանութիւն գործողները Հայերն էին, ինչո՞ւ Թուրք Պետութիւնը ամբողջ աշխարհի մարդկութեան առջեւ դատի չի դիմեր անոնց դէմ ու չօշափելի հատուցում չի պահանջեր: Հարց կը տրուի նաեւ թէ երբ Ի· դարու սկիզբին Անատոլուի 12 - 13 միլիոն բնակչութեան չորջ 3 միլիոն Հայերը այսօրուան Թուրքիոյ 60 - 65 միլիոնանոց բնակչութեան մէջ 50 հազարէն աւ նուազ թիւ մը ունին, ատիկա չի՞ կազմեր վիճականներու մտքին:

Յօդուածագիրը ցեղասպանութեան պահու թիւ 1·5 միլիոն տալէ ետք Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի անդամներուն նամակներէն, յուշագրութիւններէն մէջբերումներով ցոյց կուտայ որ յստակ է թէ կատարուածը նախապէս ծրագրուած ու կազմակերպուած էր:

Երկրորդ Բ. մասը կարեւոր տեղ կուտայ Օսմանեան կեղեքումներու մասին մարքս-էնկէլսեան տեսակէտներուն, դարասկիզբին Հայերու կատարուածին ու այսօր Քիւրտերու դէմ կիրարկուած քաղաքականութեան զուգահեռին եւ Ժ. դարու վերջին տասնամեակի ջարդերուն որոնք կը նկատուին «ցեղասպանութեան առաջին լրացեալները»:

Գ. Մասը խորագրուած է «Երիտթուրքերու էՍ - էՍ-ին օսմաններէնը՝ թէչքիլաթը մահտուսա»: Կը պատմուի յատուկ այդ կազմակերպութեան պատրաստութեան ընթացքը, կը տրուին պարագլուխներու անուններ, ենթակառոյցները. հոս ևս զուգահեռը կ'ընէ ներկային հետ ու կ'ըսուի թէ Օսմանեան չրջանի այս կազմակերպութիւնը այսօր փոխարինած է Ազգային ապահովութեան կազմին մէջ ստեղծուած պատերազմական յատուկ գրասենեակով եւ թէ երէկուան փան-թուրանիզմին այսօրուան անունը քէմալիզմ է:

Այս մասին մէջ կը չեչտուի Օսմանեան եւ Գերման կայսրութիւններուն նմանութիւնը: Այս վերջինին ալ քաղաքական ծրագիրներուն յարիր է Հայերու ընաջնջումը որպէս խանգարիչ տարր: Այս տուեալը կը հիմնուի գերմանական հրատարակութիւններէ մէջբերումներու վրայ (Փ. Ռոհրպախ, Ռ. Կուպթ, եւայլն):

Յօդուածաշարքին վերջնաթեր էջը՝ «Ի՞նչ տուաւ Հայերու ցեղասպանութիւնը Հիթլէրին» խորագրուած, նախ տեղ կուտայ ա՛նոր այսօր ո՞վ կը յիշէ Հայերու ցեղասպանութիւնը» արտայայտութեան: Ապա Գերմաններու եւ Թուրքերու արարքներուն մէջ կը նշուին նմանութեան տասը եղրեր: Երկու պարագային ալ զոհ ժողովուրդները ցեղապաշտ կեցուածքով վարկաբեկուած ու յանցաւոր ցոյց տրուած են, երկուքին մէջ ալ բռնութեան մենաշնորհին տէրը քաղաքական կուսակցութիւն մըն է որ լռեցուցած է ամէն ընդդիմութիւն, զոհին ամբողջական բնաջնջումին մասին օրինաւոր կամ ապօրինի ձեւով յստակ վճիռ կայացած է, եւայլն: Տարբերութիւն կը նկատուի այն որ մինչ Գերմանիա ընդունած է յանցանքը ու մասնակի հատուցում կատարած, Թուրքիոյ հանրապետութիւնը կը չարունակէ ուրանալ Հայ ժողովուրդին հանդէպ իր նախորդին կատարած ցեղասպանութիւնը:

Վերջաբանի, եզրակացութեան «Թուրք ժողովուրդը պատմութիւն չունի» խորագրուած էջը հինգ կէտերու մէջ կ'ամփոփէ ըսուածը: Հետաքրքրական է կարդալ հոն 1·5 միլիոն Հայերու բնաջնջումով մնացածին ալ բռնագաղթով ու մահմեդականացումով «Հայ ժողովուրդին շարժուն եւ անշարժ կալուածները գրաւուած, հայրենիքը՝ Արեւմտահայաստանը թուրք գերիշխողներու կողմէ կցուած է»:

... «Փառաւոր մզկիթներու, հոյակապ պալատներու ու մեծարժէք ամէն բանի ստեղծիչները Հայերու գլխաւորութեամբ Անատոլուի կեղեքուած ժողովուրդներն են»:

... «Թուրք գերիշխանութեան գլխաւոր յատկանիշներէն է իրարու բշնամացնել տարբեր ազգութեամբ, տարբեր կրօնքի տէր ժողովուրդները: Հայերու ցեղասպանութիւնը այս ծուղակին գագաթնակէտն է: Մահմետական ժողովուրդներ - բիւրտ, թուրք, լազ, չերքէզ, արաբ, եւայլն - բիչ կամ շատ ցեղասպանի մեղսակիցի դերին մղուած են: Անոնք շատ սուղ գին վճարելով տեսած են թէ կարգը ուշ կամ կանուխ իրենց կուգայ»:

Այս մասին մէջ տեղ տրուած է նաեւ Հայ ազգ. հարցին ու ցեղասպանութեան նկատմամբ քիւրտ ժողովուրդին կեցուածքին որ կ'ամփոփուի ՓՔՔ-ի նախագահ Ա. Իօճալանի մօտեցումով. կ'ըսուի թէ ան իրենց երկրին տէր կանգնելու, իրենց հողերը վերադառնալու եւ այդ հողերուն որպէս Հայաստան տիրանալու կոչ ուղղած է Հայ ժողովուրդին: Սակայն այդ կոչին կիրարկութեան մեծագոյն արգելքը Թուրքիոյ ցեղասպան հանրապետութեան Քիւրտ ժողովուրդին դէմ մղած պատերազմն է որուն նպատակն է Քիւրտիստանը պարպել Քիւրտերէ: Թուրք պետրիշխան դասուն ամէնէն աւելի վախ կը պատճառէ հայ-քիւրտ եղբայրութիւն մը: Ատոր արգելք ըլլալու համար ալ ամէն բան փորձած է: Ա. Իօճալանի «Հայացում»ն ալ մաս կը կազմէ այդ փորձին:

Յօդուածագիրը վակելէ առաջ դրութիւնը կը ծանրանայ պատմութիւն ուսնեալու կարեւորութեան վրայ: Թուրք ժողովուրդը զուրկ է ատկէ· իր պատմութիւնը դրաւումներու արիւնոտ հետքերէն եւ յանցանքներու ամէն օր երկարող ցանկէ մը կը բաղկանայ: Որպէսզի փոխուի այդ կացութիւնը, անհրաժեշտ է որ խորասէն ուսումնասիրութիւն Թուրքերու գործած ցեղասպանութիւններու զոհ ժողովուրդներու – Հայ, Ասորի, Յոյն, Քիւրտ – պատմութիւնները:

Հայերու ցեղասպանութեան առընչուած լուսանկարներով պատկերազարդ այս էջերուն մէջ օտար աղբիւրներու քով տեղ տրուած է նաեւ հայ հեղինակներու – Վ. Տատրեան, Ժ. Լիպարիտեան - էջերէն մէջբերումներու:

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ՝ ՁՈՐՍ ՄԵՌԵԱԼ, ԵՒ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՍՆԵԱԿ ՎԻՐԱՒՈՐ

Ֆրանսայի մէջ, այս տարի ալ, բաւական ցիրուցան բնոյթ ունեցան Մայիս 1-ի ցոյցերը: Աւելի միասնական եղան դաւադը, ի մասնաւորի կրընոպլը, քան փարիզ ուր Սէ - Ժէ - Թէ-ին միացած էին ոչ թէ միւս սենտիքաները, այլ՝ ՄՌԱՓ, ԼիԲՐԱ (հակացեղապաշտ կազմակերպութիւններ) ՍՕՍ - ՌԱՍԻԶՄ եւ նման չարժումներ: Ըստ կազմակերպիչներուն ցուցարարներու թիւը 30 հազարի կը հասնէր: Թափօրը մեկնած էր Կառ տիւ Նորդէն հասնելու համար Պաստիյլ: Մարսէյլի մէջ, 15 հազար հոգի տողանցած են եւ ինչպէս ըսինք միայն կրընոպլի մէջ է որ բոլոր սենտիքաները կողք կողքի եղած են:

Թուրքիոյ, գլխաւորաբար Պոլսոյ մէջ արիւնալի ընդհարումներ տեղի ունեցած են Մայիս 1-ի նշումներուն ընթացքին: Թաքսիմի հրապարակին վրայ ու Գատըգիւղի մէջ ցուցարարներ ու ապահովութեան ուժեր բախում ունեցած են. կան չորս մեռեալներ եւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ որոնց մէջ կարեւոր է ոստիկաններու թիւը: Թուրք մամուլին համաձայն, դէպքերը ծայր տուած են երբ ծայրայեղ ձախակողմեան ապօրինի կազմակերպութիւններու պատկանող երիտասարդներ մերժած են խուզարկուիլ ոստիկաններու կողմէ: Բախումներու ընթացքին հանրային սպասարկութեան չէնքեր, ղրամատուներ, խանութներ քարուքանդ եղած են ու բազմաթիւ ինքնաշարժեր, ապրանքներ կրակի տրուած: Ցոյցերուն մասնակցած են նաեւ ՓՔՔ-ի շարքայիններ, քրտանպաստ կուչերով ու ղեկավար Ա. Իօճալանի նկարներով պաստառներ պարզած:

Պատահարներ արձանագրուած են նաեւ Իզմիրի նշումներուն ընթացքին ուր եւս տասնեակ մը անձեր վիրաւորուած են: Իսկ Տիյարպէքիրի մէջ արտօնութիւն չէ տրուած հանրահաւաքի:

*
**

Ռուսաստանի մէջ, ընտրական Մայիս մէկ մըն էր Ելցինի համար, որ չէր ուզեր Զիւգանովի ձգել նման տօնի մը մենաչնորհը: Ելցին ըսած է որ կան մարդիկ որոնք ընտրութիւններու ջնջումը եւ Դուման լուծումը կ'ուսումնասիրեն եւ ազդարարած որ եթէ նման կարգադրութիւն մը ըլլար, Զէչէնիայէն աւելի դէշ կացութիւն մը կը ստեղծուէր:

Ցոյցեր եղած են նաեւ Զինաստան, ուր իշխանութիւնները հրաւիրած են 12 միլիոն գործազուրկները որ համբերեն: Ամէնէն մեծ զօրակոչը տեղի ունեցած է Ճափոն ուր աւելի քան 2 միլիոն աշխատաւոր մասնակցած են համախմբումներու: Պելժիոյ մէջ, Ընկերվարական նախարարներու երեսին հաւկիթ եւ լոլիկ նետուած է ու չեն կրցած խօսք առնել: Լեհաստանի մէջ, նախկին համայնավարներ տապնցած են, որոնց կարգին նախկին նախագահ՝ Ժարուզելսկի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՁԱԿԱՏ, ինչպէս ամէն Մայիս 1-ի, ժան մ'Ազքի յիշատակը ոգեկոչեց ցոյցով մը եւ Օփերայի հրապարակին վրայ ալ ժան - Մարի լը Փէն ելոյթ ունեցաւ: Շուրջ տասը հազար հոգի մասնակցած են: Ժ. Մ. լը Փէն խօսած է ժանն մ'Ազքի մասին, գործազրկութեան (3 միլիոն պաշտօնական, բայց իրականին մէջ՝ 6 միլիոն), գաղթողներու (քաղաքացիական պատերազմի մը նախանշանները կը տեսնէ կառավարութեան նահանջողական քաղաքականութեան մէջ): Նոյն օրը, Սէնի ափին, ընդառաջելով Ֆրանսայի մարոքցի աշխատաւորներու միութեան կոչին, մօտ 400 հոգի հաւաքուած են ոգեկոչելու համար, անցեալ տարի, Մայիս 1-ին գետը նետուած Մարոքցիին յիշատակը: Գետը նետողը մասնակցող մըն էր Ազգային ճակատի ցոյցին: Խօսք առած է մէթր Ալրի Լըքլէր, ձաղկելով նաեւ «զարշելի Պրիժիթ Պարտոյ» խօսքերը: Ան դէմ արտայայտուած էր մահմետական ոտնին առթիւ ոչխարներու մորթուելուն եւ մզկիթներու լեզմացման Ֆրանսայի մէջ:

ՓԵՐԷՍ Ուաշինկթընէն փարիզ անցաւ ընդունուելու Շիրաքի կողմէ, Մայիս 1-ին, եւ այդ առթիւ ըսաւ թէ տարակարծութիւն չկայ իր երկրին եւ Ֆրանսայի միջեւ Մերճաւոր - Արեւելքի վերջին դէպքերուն առընչութեամբ: Ան չեշտած է թէ Իսրայէլ հողային ոչ մէկ յաւակնութիւն ունի Լիբանանի վրայ եւ կը մաղթէ որ ան վերադտնէ իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջականութիւնը: Փերէս Իսրայէլ հրաւիրած է Շիրաքը:

ՍՐԱՖԱԹ մեծ պատիւներով ընդունուեցաւ նախագահ Գլինթընի կողմէ, թէեւ չյաջողեցաւ մեծ օժանդակութիւն մը ձեռք ձգել: Հիւրն ըլլալով Ուաշինկթընի նեշընըլ Փրէս Քլէոպի, Արաֆաթ յայտարարած է ամերիկեան – պաղեստինեան յանձնախումբի մը ստեղծումը որու պաշտօնը պիտի ըլլայ զբաղիլ այն բոլոր հարցերով որոնք փոխադարձ չահ կը ներկայացնեն:

ՍԲԲԱՑ ՓԻԼԻՐԻ դէմ ծագած միահամուռ բողոքի չարժումը չի մեղմանար, հակառակ վարդապետին յաջորդական յետքայլերուն եւ յայտնած զղջումներուն: Մինչ Ֆրանսական Եպիսկոպոսապետութիւնը կը ճշդէր որ չի բաժներ Սբբայ Փիլիպի դիրքորոշումները, ԼիԲՐԱ-ն կը վտարէր քահանան իր կազմակերպութենէն (պատուոյ անդամ էր): Սբբան զեկոյցով մը կը յայտարարէր որ երբեք չէ ուզած, որեւէ ձեւով խնդրոյ առարկայ ընել Շօայնի ահաւոր իրականութիւնը: Ինք ուզած է որ պատմաբաններու վիճաբանում մը տեղի ունենայ Հոլոքաուստներու ցեղասպանութեան չուրջ (ինչ որ Ռաբբունապետ Սիլվրիւք չի մերժեր), բայց, կը նկատէ որ «հարկ եղած մթնոլորտը չի տիրեր ներկայիս»: Բայց, որովհետեւ Սբբայ Փիլիպ կը մերժէ խզել իր բարեկամին՝ կառօտիի հետ, նեռում չկայ իրեն, հակառակ իր կրկնակի յայտարարութիւններուն՝ «հակա-Հրեայ չեմ»:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Շ. Փերէսի եւ Ռապինի այրիին ներկայութեան, Մայիս 1-ին, բացումը կատարուած է «Հանդուրժողութեան պարտէզ»ին որ կը կրէ Ռապինի անունը: Արարողութեան նախագահած է ԻՒՆԷՍՔՕ-ի ընդհ. տնօրէնը՝ Ֆետերիքօ Մայօր:

ՋԷՋԷՆԻՈՅ անկախապաշտներու նոր պետը՝ Զելիմխան Իանդարբիէւ ողջ է եւ հեռատեսիլէն ալ երեւցած է մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին: Ցայտարարած է որ Չէչէնները վճռած են կռուիլ՝ «մինչեւ վերջին դինուորը» Կրեմլինի ուժերուն դէմ: Ելցին ալ, Մայիս 1-ի ցոյցին ատեն, ըսած է թէ ի մօտոյ Չէչէնիա պիտի երթայ:

ԻՐԱՆ խստացուցած է իր դիրքը Ռըշտիի եւ Միացեալ-Նահանգներու դէմ: Ժորհրդարանի նախագահն է որ յայտարարած է թէ Պարսկաստան ոչ մէկ դիմում կ'ընէ իր դիրքերէն, նման նահանջ մը կը քանդէ մեր ազգին անկախութիւնը, ըսած է ան:

ԻՐԱՔ կրկին ռմբակոծած է Քիւրտիստանի դիւղերը, ըստ քրտական ընդդիմութեան տեղեկութիւններուն:

ՓՐՈՖ. ԷՏՈՒԱՐ ՋԱՐԻՖԵԱՆ, չխմարբոյժ եւ Գանի (Գալվաստոս) Համալսարանական Հիւանդանոցային կեդրոնի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

81-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿ ԿԱՄ ՅԵՏԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 24-Ի

Փակուեցաւ Ապրիլ 24-ի այս տարուան նշումներու շրջանը. շրջան որ տարիներէ ի վեր չի կրնար կաղապարուած կրկնութիւններէ ուրիշ բան ըլլալ, քարոզ – ճառ – լոզունգ անխուսափելի եռոտանիով: Եթէ կը պատահին բացառութիւններ, անոնք ալ սպասուածը չեն ըլլար, ինչպէս քանի մը տարի առաջուան պարագան երբ կազմակերպիչներէն մէկը Հայաստանի նախագահը պախարակելու յարմար վայր նկատած էր Փարիզի Թըրքական դեսպանատան դարպասները, Ապրիլ 24-ի օրով: Այդ պախարակումը կ'ըլլար ճիշդ այն վայրին մէջ ուր արճակուած լոզունգները կը ճգնին հասնելու Անզարա փողոցի Անզարացիներուն ականջին:

Այսուհանդերձ, կրկնութիւններէ յոգնածները փառք տուին անոր երբ ականատեսը եղան, կամ լսեցին ցեղասպանութեան 81-ամեակի Փարիզեան ոգեկոչումներուն «նորութիւն»ը: Ան ծանուցուեցաւ ԻՒՆԻՍՒՕ-ի սրահին բեմէն. նկատի առած հանդիսութեան այդ վայրին մէջազգային հանդամանքը եւ յատկապէս Թուրքիոյ այդ կազմակերպութեան անդամ ըլլալու պարագան, ելոյթներուն համար պարտադրուած էր իւրովի «ինքնագրաքննութիւն» մը: Սրահը կը տրամադրուէր նշումի երեկոյթին, այն պայմանով որ առենախօսները որպէս ցեղասպանութեան հեղինակ չտային Թուրքիոյ անունը: Այլ խօսքով՝ կարելի էր խօսիլ ոճիրին մասին, բայց ոչ՝ ոճրագործին: Եւ կազմակերպիչները ընդունած էին այդ նուաստացուցիչ պիլումը, սրահի մը փոխարէն որուն համար բաւական մեծ դրամ վճարուած էր:

Կարելի է հոս հարց տալ թէ ի՛նչ առաւելութիւն կը ներկայացնէր ոգեկոչումի համար ԻՒՆԻՍՒՕ-ի սրահը ունենալ: Առիւկա խմասա մը կրնար ներկայացնել եթէ գոնէ այդ կազմակերպութիւնն ալ մասնակից ըլլար Հայերու ցեղասպանութեան նշումի երեկոյթին. բայց այդ չէր պարագան, այլ ճի՛շդ հակառակը: Հոս սակայն, աւելի առաջնահերթ է հարցումը. ի՞նչ խմասա կրնայ ունենալ Ապրիլ 24 ոգեկոչել, մեր մէկուկէս միլիոն զոհերն ու խլուած հողը յիշել երբ այդ արարքէն կը զեղչուի պատասխանատուին մասնանշումը:

Այնքա՞ն հպարտութեամբ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ խմբած կարգադիր մարմինէն ո՞չ ոք անդրադարձաւ թէ ընդունելով նման դիլումի, ինքնացուցադրութեան առիթ մը միայն կը մնար ազգային ատենդութեան մը վարիչեան ճաշկատէն: Իրա՛ւ, ինչո՞ւ ներկայութիւն խրախուսելու այն բազմաթիւ կոչերը, եթէ ձեռնարկը պիտի սահմանափակուէր ոչ իսկ նուաղագոյնով:

Կ'ապրինք չրջան մը երբ քաղաքական մեր առօրեային մաս կը կազմէ Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններու ընթացքը: Պարբերական այցերով, յայտարարութիւններով գրեթէ ամէն օր նորութիւն կ'արձանագրուի այդ մարզին մէջ: Ու մինչեւ հիմա, գլխաւորաբար Սփիւռքի մէջ, այդ զարգացումէն թելադրուած ինչե՜ր կարդացինք ու լսեցինք ուղղուած՝ Հայաստանի նախագահին կեցուածքին: Քանի՞ անգամ ան դատապարտուեցաւ ցեղասպանութիւնը թաղելու, Արցախը ծախելու մեղքով, ի սէր հայ-թուրք յարաբերութիւններու բնականոնացման: Ամբաստանուեցաւ իր իսկ ընտանիքին անցեալը մոռցած ըլլալու մեղքով: Ու ոչ մէկ չանք խնայուեցաւ վերցուած ազմուկ - ազաղակը աւելի լայն չրջանակներու հասցընելու, յարմար դաւուած մարտավարութեան մէջ աւելի մեծ թիւով մարդ գրաւելու համար:

Ո՞ւր էին այդ ճակատին պատկանող նախանձախնդիրները որոնք մաս կը կազմէին ոգեկոչումի կազմակերպիչ մարմնին: Ի՞նչպէս բացատրել ընտրովի դիւրազգածութեան սա պարագան: Եւ վերջապէս, արդեօք ինչո՛ւ կ'ըլլան Ապրիլ 24-ի յիշատակումները:

Այո՛, վերջին տարիներուն այդ յիշատակումները կրկնութեան չղթայի մը յաջորդական օղակները կ'ըլլային: 81-ամեակը հոս անընդունելիին դիմելու փաստը արձանագրեց որպէս «նորութիւն»:

Որպէսզի մէկուկէս միլիոնին յիշատակը կը վերածուի դատավճիռի, անժամանցելի ու արդար:

***

Սոնիա Նիկոլեան ունի պատկերասրահ ոճ, թարմարոյր մթնոլորտ, պաճուճուած՝ բառերու դեղեցկութեամբ, արժեւորուած՝ վիպային քաղցրութեամբ, որ ընթերցողը կը համակէ, կ'ոգեւորէ դեղեցիկին ու արդարին անկորնչելիին զօրութեամբ:

Իւրայատուկ դրելաճեւ մը, զուգէ ազդուած վիպապաչտներու կամ դեղապաչտներու մթնոլորտէն, իր կարգին պարզեւով նոր ու թարմ կլիմայ մը, որ ինքնուրոյն է եւ հաղորդական:

Իւրաքանչիւր կացութիւն պարզաբանուած է յատուկ պատկերով մը, որ կը լուսաւորուի յուշերու անմիջական քնքշութեամբ, անցեալէն եկած անմոռանալի յիշողութիւններու լուսապսակով պայծառացած:

Երաժշտութիւնը կը հնչէ իր տողերուն մէջ, դասականի եւ արդիականի միաճոյլ կշռոյթով, մանաւանդ կոմիտասեան յաւերժահունչ խորհուրդով սքօղուած: Հայուն «Ծիծեռնակ»ը եւ «Կռունկ»ը միշտ ներկայ են հեղինակին երեւակայութեան մէջ, երեւակայութիւն մը, որ խորունկ հեռաւորութիւններու վրայ կը սաւառնի ու կը բարձրանայ մինչեւ աստղերը: Իսկ Ս. Նիկոլեանի հայրենասիրական աստղերը վառ են եւ լուսաւոր, երկիր իջած՝ հրաշագործ զօրութեամբ:

«Իմաժ Ա. Քոնթրըբան» արճակ հատորը բաղկանայ 22 գլուխներէ, իւրաքանչիւր գլուխ կը խօսի հեղինակին կեանքի վաղ հասակին պարզուած երեւոյթներու, դէպքերու եւ դէմքերու մասին: Հոն ներկայութիւն են իր մեծ հայրը՝ «Ազգարար» օրաթերթի խմբագրապետ Մանուկ Աբեղեանը, մեծ մայրը՝ «Կարմիր Էշարփով Տիկինը», որ հայկական յեղափոխութեան ազատագրական պայքարին բերած է իր բաժինը, Թուրքիոյ մէջ իսկ, որովհետեւ ան եղած է քոյրը ազգային հերոս Աբշալոյր Շերակեանի: Մեծ յեղափոխականին տիպարը իր ամբողջական պատկերով փոխանցուած է մանուկ Սոնիայի, ու այսօր ան հպարտ է իր մեծ քեռիին հերոսական անցեալով:

Պատգամ մը կը փոխանցէ հեղինակը, հայրենասիրութեան պատգամը, Հայուն ազգային անկորնչելի դատին տէր կանգնելու պատգամը, զոր կը փոխանցէ իր թոռան, իրրեւ սրբազան կտակ, որովհետեւ Հայ ժողովուրդը իր մեծ տառապանքին հետ կը մնայ տակաւին անտեսուած ու կը պահանջէ իր արդար դատին լուծումը:

***

Խօքով հայաչունչ, լեզուով Փրանսերէն այս հատորը առաւելաբար պիտի խօսի Փրանսախօս ընթերցողին, որ պիտի հաղորդուի Հայ ժողովուրդի մեծ մշակոյթով, անոր անցեալով ու ներկայով, Հայաստանով ու անոր ապագային հաչոյն դեռ չիրականացած պահանջներով:

Մեր դատը, մեր մշակոյթը, մեր երազներն ու հերոսական անցեալը աչխարհին պատմող ստեղծագործութիւն մը, արժանի՝ ուշադրութեան:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ»

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ապրիլեան Եղեռնի 81-րդ տարեդարձի ոգեկոչումները, համաձայնութեամբ, սկսան Ապրիլ 23-ին:

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ գաղութի Երիտասարդական Միութիւններու կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ Հոկտմբ մը: Ժամը 20·30-ին սկսաւ Հոկտմբ եկեղեցական արարողութիւնը, եւ որուն մասնակցեցան՝ վ. Տ. Վարդապետ Իշխանեան, Քահանայ Վրդ. Աւետիքեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէրեան, Նշան Ա. Քհնյ. Գուլումճեան, Մակար Ա. Քհնյ. Նամառեան, Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեան: Ցաղորդական հատորի մը Մշակութային կեդրոնը սրահը: Ցայտագիրը սկսաւ Հայերու ներուած կարճ լուսարձակումով մը: Երիտասարդական Միութիւններու անունէ խօսք առաւ՝ Արմէն Չիրէքեան: Օրուան պատշաճող ընթերցում մը ըրաւ Սոֆի Գիրքէն, հայերէն՝ Քարմէն Չելենկիրեան իսկ ֆրանսերէն՝ Թիէռի Գաթճանեան: Արտասանեց Հիլտա Թուրաչ «Ասք Սասունցոյ»: Համազգային դպրոցի պատանիները երգեցին Ազգային երեք խիթարեր: Ապա, տեղի ունեցաւ զրոյց մը «Հայկական ինքնութիւնը» նիւթին չուրջ Հուսկ, երեկոն չարունակուեցաւ եկեղեցւոյ բակը Նահատակաց Ցուչարձանին չուրջ: Ջեռեղուեցաւ ծաղկեպսակ: Մինչեւ առաւօտեան ժամը 2, երիտասարդները չարունակեցին «Հոկտմբ»ը:

Ապրիլ 24, ժամը 9·30-ին «1915 Ապրիլ 24» փողոցի (12-րդ թաղամաս) սկզբնադնուող Ցուչաքարին առջեւ տեղի ունեցաւ արարողութիւն մը ներկայութեամբ թաղամասի քաղաքապետ՝ Փ. Շըլվեանի եւ երեսփոխան՝ Ռ. Պլումի: Ծաղկեպսակներու, վայրկեան մը լռութենէ յետոյ խօսք առին Մարսէյլի քաղաքապետական խորհուրդի անդամ՝ Ժ. Քէրքէրեան, Էլոյեան եւ վերոյիշեալ երկու անձնաւորութիւնները: Կոմիտաս Վրդ. Պէօճեանց եւ Մովսէս Ա. Քհնյ. Գալէնտէրեան կատարեցին հոգեհանգստեան կարճ արարողութիւն մը:

Ժամը 10-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, մատուցուեցաւ հանդիսաւոր պատարագ, ձեռամբ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի, ի ներկայութեան Ցոկոս Ա. Արք. Վարդանեանի, Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեանի՝ հոգեւոր հովիւ Մարսէյլի եւ Շրջակայքի Հայ կաթողիկէ համայնքին, վեր. Յոհ. Մխիթարեանի եւ վեր. Ժաք Ցակոբեանի՝ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներ, Հայ Ռաքելական Եկեղեցիներու հոգեւոր վիներու, քաղաքացիական օտար անձնաւորութիւններու երեսփոխան, քաղաքապետ, քաղաքապետական խորհուրդ, քաղաքապետական խորհուրդի անդամ եւայլն, եւ հոծ բազմութեան մը: Երգեցողութիւնը կատարեց Սահակ Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Աշէկ Եըլմազեանի: Արարողութեան ընթացքին եկեղեցական դասը, անձնաւորութիւնները թափօրով եկեղեցիէն ելան Նահատակաց Ցուչարձանը ուր տեղի ունեցաւ բոցի արձարձում, հոգեհանգստեան կարգ, ծաղկեպսակներու դրոսեան կարգ, ծաղկեպսակներու դրոսեան կարգ եւ «Հոգւոց»էն եւ «Հայր Մեր»էն յետոյ, Սերժ Նորոյեան հրաւիրեց խօսքի յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբին Տիկին Հերմինէ Անֆիլոխո (հայերէն) եւ Միշէլ Կէվիքեան (ֆրանսերէն):

Ժամը 11-ին «Մոպիլ»ի հրապարակին (Լա Գանըպիէռ), ուր զետեղուած է յուչաքար մը նուիրուած հայկական ցեղասպանութեան զոհերուն եւ ֆրանսական բանակի հայ զինուորներուն եւ զինուորականներուն, Ֆրանսական բանակի դրօշով Հայ Նախկին Ռազմիկներու դիմադրականներու Բարեկամականին խաչեհնութեամբ կատարուեցաւ ամփոփում մի հանդիսութիւն մը: Ցուչի եւ յարգանքի պահէն յետոյ խօսք առին բազմականին նախագահը՝ կարապետ Տէր

Ա. Ֆրանսի ֆրանսերեն գրական լեզվի ակադեմիկոս

ՉԵՔԱԲԱՇԽԱԾ ՄԱՐԴԻԿ

Ֆրանսերենից թարգմանեց Ա. Ղազարյանը

Ես ինձ համար ոչ մի պատիվ չեմ տեսնում ակադեմիկոս կոչվելու մեջ, եթե ինձ ընտրելու համար ստիպված չլինեի ներկայանալ ընտրողներին, որոնք ինձ ծանոթ չեն, եւ խնդրել նրանցից ձայներ։ Ես ամաչում եմ այդ ամենից։ Ես ամաչում եմ նաեւ ինձ ներկայացնելուց։ Ես ամաչում եմ ինձ ներկայացնելուց, որովհետեւ ես ինձ ոչ մի ներկայացնելիք չեմ տեսնում

(Շար. Ա. Էջէն)

բաժանմունքի պետ, հիւրը եղած է Փլէօպ տը լա Փրէս -- Թէ-էս-էֆ -- Իմաճինքէէր, Ապրիլ 30-ին։ Հեղինակն է այն տեղեկագրին զոր ուղած էր Սիմոնն Վէյլ 1995 Յունուարին (երբ Առողջապահութեան նախարարուհի էր) «հոգեբուժական դեղերու գործածութեան եւ պատուէր»ին շուրջ Ֆրանսայի մէջ։ Ըստ բժիշկին, նման դեղերու գործածութիւնը 3-էն 4 անգամ աւելի է Ֆրանսայի մէջ, քան Եւրոպայի միւս երկիրներուն։ Պէտք է զատորոշել իսկապէս հոգեկան հիւանդները եւ անոնք որ անձկութիւններ ունին, յոգնած են, մտահոգ։ Իրեն համար վատթարագոյնը առանձին տատապանքն է եւ բժիշկը կ'ուզէ որ աւելի չատ վայրեր ըլլան այդ առանձնութիւնը փարատելու համար։ Իմաճինքէ լայն թղթակցութիւն մը հրատարակած էր Մայիս 2-ի իր թիւին մէջ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅՑ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

●

ՀԱՄԵՐԳ

ԱՆԻ ԺՈՏՐԻ (ջութակ)

ՅԱՄԱՄԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ (դաշնակ)

ԺԱՆ ՊԱՐՔ (թաւջութակ)

78, rue Cardinet, Paris 17e
Salle Cortot

երկուշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20·30

Ցայտագիր Հայտըն - Տրպիւսի - Յովհաննէս - Ժիճասթերա - Բարա-- ջանեան։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB- Jeunes IDF

vous convie

à sa SOIREE

«Le Printemps de l'UGAB»

le Samedi 4 Mai
à partir de 22 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

P.A.F. : 90 F. avec une consommation.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris - IDF

Dîner Dansant

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

organise

un DINER DANSANT

au profit de l'action sociale et culturelle

le Vendredi 10 Mai à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, *rue de Courcelles, Paris 17e*

P.A.F. 200 F.
P.A.F. 150 F. (-18 ans).

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

SAMY'S SNACK

TRAITEUR

Spécialités Franco-Libanaises

SUR PLACE ET A EMPORTER

- PIZZA
- MENU EXPRESS
- SANDWICHES VARIES

ET TOUS LES PLATS LIBANAIS A EMPORTER

Samuel MOURADIAN

48. 92. 24. 24

70, avenue d'Alfortville
94600 CHOISY-LE-ROI

NOUVEAU... NOUVEAU... NOUVEAU...

7 jours sur 7 de 10h. à 22h.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՋի Շաւիլի Տէր - Դաւթեան մասնաճիւղին ընդհանուր անդամական ժողովը երկուշաբթի, Մայիս 6-ին, ժամը 18-ին եկեղեցւոյ սրահը, կոմիտաս վարդ։

LE FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE FRANCE
organise
un PROGRAMME DE RENCONTRES
avec le **Prof. VAHAKN DADRIAN**
pour la sortie de l'édition française de son livre

«HISTOIRE DU GENOCIDE ARMENIEN»

Traduction **Marc Nichanian,** Préface **Alfred Grosser,** chez **Stock**

MARSEILLE : 3 Mai, 20h. — Eglise - Cathédrale du Prado, 339, avenue du Prado, Marseille 8e
NICE : 4 Mai, 20h — Complexe Barsamian, 281, Bd de la Madeleine
LYON : 6 Mai, 20h — Eglise Apostolique, Espace Garbis Manoukian 40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Le Prof. DADRIAN présentera à la communauté arménienne un travail d'érudition impressionnant, fruit de 20 ans de recherches minutieuses dans les archives américaines, anglaises, françaises, autrichiennes, allemandes et même turques. Avec cette œuvre magistrale, V. DADRIAN apporte les témoignages historiques irréfutables de l'assassinat délibéré du peuple arménien par la Turquie, à la faveur de la première guerre mondiale. Il révèle aussi, pour la première fois, les preuves précises de la complicité de l'Allemagne dans la conception et l'accomplissement du plan d'extermination turc.

Avec ce livre, le Prof. DADRIAN contrecarre la volonté de la Turquie de faire disparaître les archives du génocide; il est l'ouvrage attendu par tous ceux qui se battent contre le négationnisme.

Renseignements: Tél. : 42. 21. 36. 06 ou 46. 49. 33. 13.

Կ. Մ. Մ.

ՅԱՄԻ ՏԵԱՒՈՆ 1996· ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ կը չարունակէ դասախարակչական իր գործունէութիւնը ի Կ. Պոլիս / յիսթանպուլ, 1886-էն՝ այսինքն 110 տարիէ ի վեր։ Իր Սանուց Ֆրանսայի Մխիթարեան – Կ.Մ.Մ. այս առթիւ կը կազմակերպէ չարք մը

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Մ. Մ.ի վարչական խորհուրդը պատիւն ունի հանրութիւնը հրաւիրելու երկրեղու՝ Արեւմտահայերէն եւ Ֆրանսերէն յառաջիկայ բանախոսութեան, երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 20·30-ին՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԻՆԸ ԴԻՏՈՒԱԾ ՏԱՐԱՇԱՐՀԷՆ

Բանախօս՝ Տիկին ԹԱՄԱՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Նախագահ՝ ՎԱՀԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

--- Մուտքը ազատ է ---

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Կ. Մ. Մ.՝ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

VOYAGES INEDITS EN ARMENIE

- VAYOTZ DZOR + ZANGUEZOUR + ARTSAKH
  Départs : 11 Juillet et 1er Août
- SEJOUR - DECOUVERTE AU LAC SEVAN
  Départs : 18 Juillet et 8 Août
- SEJOUR AU BORD DU LAC SEVAN
  Départs : 18 Juillet et 8 Août

Renseignements et inscriptions

SABERATOURS / DEPARTEMENT ARMENIE
19, Rue Saint-Roch — 75001 PARIS
Tél. : (1) 42. 96. 10. 10 — Fax : (1) 42. 96. 18. 77.

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté, 69003 LYON
Tél. : 78. 60. 13. 66 — Fax : 78. 60. 92. 26.

l'Association
MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

un CONCOURS DE RECITATION

ouvert aux élèves de 10 - 18 ans

le **Dimanche 5 Mai à 14 heures 30**

Salle N. Fringhian : 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Récompenses : 300 F. - 150 F. - 100 F.

PARTIE ARTISTIQUE

DUO ZEPUR et CECILE NAZARIAN
présentent des mélodies arméniennes
— *guitares, flûte et chant* —

JEAN-MARC PHILIPS VARJABEDIAN
interprète *Khatchatrian* au violon

Le public est invité à venir nombreux pour encourager les concurrents.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպէ՝

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Ցայտագիր՝
ԱՆԻ ԿԱՄՔՐ (դաշնակ)
ԱՐԹԻՒՐ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (դաշնակ)
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ (արտասանութիւն)
ՏԻՒՕ ՉԵՓԻՒՐ
ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ-ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ (երգ)
(հայկական մեղեդիներ)
ՊԱՐԷՏ ՄԱՆՈՒԿ
(գրական երկեր)

Նաեւ երիտասարդներու մասնակցութեամբ՝ նուագ, թատերախաղ, արտասանութիւն եւ երգ։

Կիրակի, Մայիս 5, ժամը՝ 16·45-ին Հ.Բ.Ը.Մ.ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Սիրով կը հրաւիրուի գեղարուեստասէր հասարակութիւնը։
Մուտքը ազատ է։

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 4
SAMEDI
4 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀԱՐՑ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·846 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.846

ՓՐՏԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բ.

«Հօգկիւր փոլիքիֆա»յի Հայերու ցեղասպանութեան էջերուն Բ. յօդուածաշարքը (Ապրիլ 24 - 27) խորագրուած է «Ականատեսներու վկայութեամբ հայկական ջարդը»:

Սկիզբի տողերուն մէջ կ'ըսուի թէ պատճառներու կարծիքով՝ մխայն Հրեաներու ցեղասպանութեան հետ կարելի է համեմատել Հայերու ցեղասպանութիւնը: Ցաւոյ անմիջապէս կ'աւելցուի որ թուրք ոճրագործութիւնը Աննաւորուի եւ Միջին - Արեւելքի մահմետական ժողովուրդները -ինչպէս Քիւրտերը - մանաւանդ դարձուցած է ոչ մահմետականներու բնաջնջումի ու յանգստուրութեան միտանական պատրուակով մը զանոնք հնազանդութեան ստիպարտած: Այս տողերուն մէջ եւս կ'ըսուի 1915-ի ու ներկային, Հայերու եւ Քիւրտերու պատահածին զուգահեռը:

Յօդուածաշարքին առաջին վկան Ժանանակի Հալէպի Ամերիկայի հիւպատոս նոն ձէքսընն է որ կանոնաւոր կերպով իր կառավարութեան տեղեկագրած է պատահարները: Պոլսոյ Միացեալ - Նահանգներու դեսպանութեան ուղղուած նոր նամակներէն առաջին մէջբերածը կը կրէ 1915 Մայիս 12 թուականը: Հոն ու յաջորդ տեղեկատուութիւններուն մէջ ձ. ձէքսընն բաւական մանրամասն կը նկարագրէ տեղահան Հայերու կառաւաններուն թշուառ վիճակը, կուտայ թիւեր ու զայրոյթ կը յայտնէ ցուցաբերուած անտարբերութեան: Նոյն նամակէն յանկնչակն է հետեւեալ մէջբերումը. «Ցանգրան երեւելի անձնաւորութիւններէ դիմումներ եղաւ կառավարութեան: Կառութեան վերջ տալու ուղղութեամբ բարեփոստիեան որոշ դէմքերու կոչերը կը շարունակուին: Սակայն հայ ժողովուրդը ոնջնջելու ծրագրին խնամքով ու կանոնաւոր կերպով գործադրութեան մասին դիւէ կասկածի տեղի տալու չանիէն զատ ոչ մէկ արդիւնք կայ»: Ամերիկացի հիւպատոսը պարբերաբար իր տեղեկատուութեան կացած է հայ տարագրեալներու ենթարկուած չարչարանքներուն մասին զանազան այլ անձերէ վկայութիւններ ալ: Այսպէս է օրինակ, որ Ցունիս 28-ին դեսպան Մորկընթաուի ղրկած նամակին կցած է կրօնաւոր Ֆ. Լէսլիի վկայութիւնն ալ ուր կը պատմուի Ուրֆայի կատարածը:

Ուրիշ ականատես մըն է դիւանագիտական խորհրդական Կ. Եանկ որ 1915 Հոկտեմբերին Պոլսոյ դեսպանատան կը յղէ իր դիտումները եւ այլ ականատեսներէ ստացած վկայութիւնները:

Յօդուածաշարքին հեղինակը երբեմն կ'ամփոփէ, երբեմն մէջբերումներ կ'ընէ այդ տեղեկատուութիւններէն: Կը յիշէ Օ. Ցինաու անուն քարիւղի մասնագէտ մը որ նկ. - երբ դանուող քարիւղի բնակերութեան մը ներկայացուցիչէի հանդամանքով չրջած է Մէսոբոթամիա, Տէր - Զօրի չրջանները. ան կը գրէ 1916 Սեպտեմբեր 10-ին. «տեսածներս ու լսածներս կը գերազանցեն ամէն երեւակայութիւն: Ակնդուած հազարաւոր սարսափի տեսարաններէն միայն մէկուն ընկարագրութիւնն իսկ իրականութենէն շատ վար պիտի մնար: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել թէ դժոխքին մէջէն անցայ»: Ան կ'ըսէ նաեւ թէ Սուրիոյ եւ Իրաքի մէջտեղ մնացած չրջանին մէջ մինչ ճշդած է որ 60 հազար Հայ թաղուած է:

Յօդուածաշարքին վերջին էջին (Ապրիլ 27) մէջ կը յիշուին 1918 - 1920-ի դատավարութիւնները, կատարուածին ապականութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԷՍՕ ՕՐԷՆՔԻՆ չուրջ նոր բանավէճեր ստեղծուած են կառոսի - Աբբայ Փիէր հարցին առթիւ: Ուրացողները «վնասակար» որակած են այդ օրէնքը, ուրիշներ սահմանափակ կը նկատեն, քանի կը վերաբերի միայն Նիւրանպէրկի դատարանին վերաբերող մարդկութեան դէմ ոճիրներուն, նոյնիսկ տիկին Մատլէն Ռեպէրիու, այն տեղն (1990) մարդկային իրաւանց Լիկայի նախագահ, դատապարտած էր այդ օրէնքը, որ «Պաշտօնական ճշմարտութիւն մը կը ներկայացնէ: Պատմութեան միջամտութիւնը ըսելու համար թէ ո՛ւր կը դանուի ճշմարտութիւնը սխալ մըն է» ըստ քաղաքական դիտութեանց փրոֆ. Ռընէ Ռեմոնի: Պատմաբաններուն կ'իյնայ սխալը ճիշդէն զատնազանել: Էռ-Փէ-Էռ-ի երեսփոխան Ժան-Լուի Մասոն ալ «վնասակար օրէնք» կ'որակէ, նոյն առարկութիւններու հիման վրայ: Երեսփոխանը այս կապակցութեամբ իրաւացի կերպով կ'ըսէ. - «Սահմանափակուիլ Նիւրանպէրկի դատարանով մարդկութեան դէմ ճղռուած ոճիրներուն, ինչպէս կ'ըսէ Կէսօ օրէնքը, կը նշանակէ տեսակ մը չափանիշ հաստատել: կարծէք թէ ուրիշ ցեղասպանութիւն չկար, կամ անոնք նուազ ծանրակշիռ էին: Ինչ ըսել այն ցեղասպանութեան մասին որու զոհ գացին Հայերը, աւելի մօտ թուականի մը՝ Թուցիները» եւն. ու երեսփոխանը այս սահմանափակումին իսկ պատճառով վնասակար կը նկատէ օրէնքը եւ բարեփոխումն ալ չարմար չի դտներ: Պէտք է, կ'ըսէ, թողուլ պատմաբաններուն իրենց հետազոտութիւնները կատարելու կարելիութիւնը, ամենայն ազատութեամբ: Այս վիճարկումը դրեթէ էջ մը ղրաւած էր Ֆիկարօ-ի մէջ, Մայիս 3-ին:

Ժիփէ պարտի 60 միլիառ Ֆրանքի խնայողութիւն ընել, 1997-ի Հանրային ծախքերուն մէջ: Այս առընչութեամբ, նախարարապետը հրաւիրած էր նախարարներն ու ենթանախարարները Մայիս 2-ին, յիշեցնելու համար որ հանրային ծախքերու նուազումը «քաղաքական կենսական նախապատուութիւն մըն էր»: Ֆրանսա պարտի իր բայը 250 միլիառ Ֆրանքի, սահմանափակել, առաւելագոյնը, ըստ Մաասթրիխթի նախատեսած պայմաններուն, կարենալ միակ դրամի դրութիւնը կիրարկելու համար:

ԵԼՑԻՆ ծրագրած է Չէչէնիա երթալ Մայիսի կիսուն: Ռուսաստանի նախագահը պարտի ելք մը դտնել Չէչէնիոյ հարցին նախքան նախագահական ընտրութիւնը (Ցունիս 16): Ցարդ, հարցախոյզեր աւելի նպաստաւոր դիրքի վրայ կը դնեն համայնավար թեկնածուն՝ Զիւկանովի: 40 հազար Չէչէն սպաննուած է եւ 10 հազար ռուս զինուոր՝ պատերազմի մը մէջ որու ելքը չի տեսնուիր:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ տեղական ընտրութիւններուն պահպանողականները զգալի պարտութիւն մը կրած են, ըստ առաջին արդիւնքներուն: Կ'ընտրուէին 3000 ընդհ. խորհրդական: Կը թուի որ Մէյճըրի կուսակցութիւնը իր դրաւած 1092 աթոռներէն 870-ը կորսնցուցած է:

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՇԱԼԷ, լրագրող, դրագէտ, քննադատ, գլխաւորաբար չարժանկարի մեծ սիրահար մը, որ 1946-էն ի վեր երբեք չէր բացակայած Գաննի փառատօնէն, մեռաւ, Մայիս 2-ին, 76 տարեկանին: Ծնած էր Սթրազպուրկ, բուն անունով՝ Պաուըր, աշխատակցած էր Գարղիսի, Էքիփի, Ֆրանս-Սուարի, Ֆիկարօ-Մակազինի եւ երբեմն նաեւ չարժանկարի պարբերականներու: Հեղինակ էր կարդ մը հատորներու՝ վէպ, յուշագրութիւն, թատերդութիւն:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԳՐԱՉՈՎԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆ

Մայիս 2-ին, Երեւան ժամանած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարը՝ զօրավար Պաւէլ Գրաչով եւ օդակայանը ընդունուած է Հայաստանի իր պաշտօնակիցին՝ Վազգէն Սարգսեանի կողմէ: Լրագրողներու հետ իր կարճ հանդիպումի ընթացքին, Գրաչով պարզած է իր այցելութեան դլխաւոր երեք նպատակները.- Հանդիպումներ նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի, վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի եւ այլ պետական պատասխանատուներու հետ: Այցելութիւն հայկական զօրամասերու եւ Հայաստան հաստատուած ռուսական տորպաժանումներու: Կը տորադրուին չարք մը կարեւոր վաստաթուղթեր. զօրավար Գրաչով չէչուած է թէ ասոնց կարգին կան 10 համաձայնագրեր ընթացիկ տարուան համար, բազմակողմանի համագործակցութեան մասին: Պաշտպանութեան մարդին մէջ, այդ գործակցութիւնը, ըսած է Գրաչով, իր նմանը չունի ՀԱՊ-ի այլ որեւէ երկրի հետ:

Զօրավար Գրաչով ընդունուած է նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի, Հրանտ Բագրատեանի կողմէ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 3 / 4)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի եւ համայն Ռուսաստանի պատրիարք Ալեքսիս Բ. եռօրեայ այցելութեամբ Մայիս 1-ին Հայաստան դացած է: Գարեգին Ա.ի ողջոյնի խօսքին պատասխանելով ան ըսած է թէ եկեղեցիներու առաջնորդներու չփումները կը նպաստեն մեր եկեղեցիներու եղբայրութեան, ժողովուրդներու բարեկամութեան ամրապնդման եւ թէ պատմութեան այս դժուար ժամանակաշրջանը կը յաղթահարուի եւ բարեկամութիւնն ու խաղաղութիւնը կ'իշխեն թէ՛ Ռուսաստանի եւ թէ՛ Հայաստանի մէջ: Ալեքսիս Բ. ոգեկոչած է նաեւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի յիշատակը երկու եկեղեցիներու բարեկամութեան համար տարած իր գործունէութեան համար, աւելցուցած է նաեւ որ ռուս Եկեղեցին հաստատուն կամքով դօրավիդ է Արցախի խնդրին խաղաղ լուծման ընթացքին:

***

Համայն Ռուսաստանի պատրիարք Ալեքսիս Բ. իր այցելութեան երկրորդ օրը այցելած է Ծոր Վիրապ, ուր Գարեգին Ա. բացատրած է իրեն վայրին պատմութիւնը: Պատրիարքն ու Կաթողիկոսը այցելած են Մխիթեանակաբերդ, ուր Ալեքսիս Բ. ծաղկեպսակ ղրած է եւ խօսք առած ոգեկոչելով Ապրիլեան զոհերը: Քանաքեռի այցելութենէն ետք, Ալեքսիս Պատրիարք ընդունուած է Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի կողմէ:

***

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան Ապրիլ 30-ին տեղի ունեցած 12-րդ արտակարգ համագումարին բաց քուէարկութեամբ եւ միաձայնութեամբ միութեան նախագահ ընտրուած է Հրանտ Մաթեւոսեան: Այս առթիւ ունեցած իր ելոյթին մէջ Ներքին նախարար, Միութեան անդամ Վանո Սիրադեղեան ըսած է թէ կառավարութեան մօտ ամէն ինչ կ'ընէ, որպէսզի ան օդնէ Հայաստանի Գրողներու Միութեան:

ՎԱՂԸ՝ «ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (215) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Դորօ, բնութենական երկնողը ՇԱՀԱՐԱԶ

Զորրորդ շախսաւորութիւնը ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 3՝ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ

Ուրբաթ, Մայիս 3, մամուլի ազատութեան միջազգային օրն էր եւ նոյն օրը Reporters sans frontières(*) հրապարակ կը հանէր իր եօթներորդ «Տարեկան տեղեկագիրը մամուլի ազատութեան մասին՝ աշխարհի մէջ»:

476 էջնոց այս հատորը մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ մամուլի եւ լրագրողներու վիճակը աշխարհի մէջ (երեք էջ ալ կը դրաւէ Հայաստան):

Այս առթիւ հրատարակած մամուլի իր հաղորդագրութեան մէջ, կազմակերպութիւնը կարդ մը նշումներ կ'ընէ. - որոշ երկիրներու մէջ, մամուլի ազատութիւնը յառաջդիմած է 1995-ին: Ափրիկեան հողամասը ամէնէն դէշ պահակերը կը պարզէ, դլուխն ունենալով Ալժերիան:

Մայիս 3-ի միջազգային օրուան առթիւ ցուցահանդէս մը տեղի կ'ունենար ԻՒՆԷՍԿՕ, ուր «բանտարկեալներու պատ» մը կը բարձրանար (6 մեթր բարձրութիւն, 17 մեթր երկայնք) նուիրուած 106 բանտարկուած լրագրողներու՝ աշխարհի մէջ: Բազմաթիւ ցոյցեր ալ կազմակերպուած են Եւրոպայի այլ երկիրներու մէջ:

(*) *Reporters sans frontières*
5, rue Geoffroy-Marie, 75009 PARIS

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ՍԷՆ ԱՐԵՒՇԱՏԵԱՆ.–
«ՀՈԳԵՒՈՐ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄՐՑՈՒՆԱԿ ԿԱՊԻՏԱԼՆ Է»

– Մատենադարանը որպէս թանգարան եւ գրապահոց, որպէս, առաջին հերթին, գիտահետազօտական կենտրոն, նոյնչափ ենթակա՞յ է այսօր մշակոյթի եւ գիտութեան օճախներին բնորոշ դժուարութիւններին, քէ՞ յատուկ կարգավիճակն օգնում է աւելի հեշտ յաղթահարելու դրանք:

– Դուք իրաւացիօրէն նշեցիք, որ Մատենադարանը նախ եւ առաջ գիտահետազօտական ինստիտուտ է եւ, արդէն տասնեակ տարիներ իր ուսերին կրելով ձեռագրագիտութեան, աղբիւրագիտութեան աշխատանքների հիմնական ծանրութիւնը, յաղողութեամբ կատարում է այդ գործը: Վերջին տարիներին ստեղծուած դժուարութիւնները, անշուշտ, անդրադարձան նաեւ Մատենադարանի վրայ, սակայն, բարեբախտաբար, մենք կարողացանք համեմատաբար արագ յաղթահարել դրանք: Մատենադարանը որպէս պիւտճէային հաստատութիւն կառավարութիւնից ստանում է միայն աշխատավարձային ֆոնտ: Մնացած բոլոր ծախսերը (իսկ դրանք չատ են), սկսած 1993 թուականից, հոգում ենք հիմնականում Ալեք Մանուկեան մշակութային հիմնադրամի միջոցով:

Ինչ վերաբերում է յատուկ կարգավիճակին, անշուշտ, ուրախալի է, որ Մատենադարանն, իրրեւ ազգային հոգեւոր ժառանգութեան կենտրոն, պահպանեց այդ կարգավիճակը. այսօր Մատենադարանը կառավարութեանն առընթեր գործող միակ գիտահետազօտական ինստիտուտն է (միւսները մխաճուլուեցին տարբեր նախարարութիւնների եւ գերատեսչութիւնների հետ): Այդ կարգավիճակը որոշ չափով (ոչ չատ) օգնում է աւելի օպերատիւ լուծելու մեր խնդիրները, սակայն չօշափելիօրէն չի անդրադառնում մեր նիւթական վիճակի վրայ. մեր աշխատավարձերը նոյնն են, ինչ ակադեմիական համակարգի ինստիտուտներում: Պարզապէս կառավարութիւնն աւելի արագ է արձագանգում մեր հոգսերին: Ցուսով եմ, յատկապէս այդ կարգավիճակն աւելի որոշիչ կը լինի մեզ համար:

– Ի՞նչ հիմնական ուղղութիւններով են ընթանում Մատենադարանում կատարուող գիտական ուսումնասիրութիւնները: Արդեօ՞ք միջոցներ գտնո՞ւմ են հետազօտութիւնների արդիւնքը հանրութեանը ներկայացնելու համար:

– Մեր հիմնական գիտական ուղղութիւններից է ձեռագրաց ցուցակի կազմումը: Մատենադարանի միակ հայերէն ամբողջական ձեռագրերի ֆոնտը կազմում է 11 հազար ձեռագիր մատեան (այստեղ չեն ընդգրկուած ձեռագրերի 3 հազար պատառիկները, որոնց մէջ կան 5–6-րդ դարերի չատ արժէքաւոր գործեր. առայժմ ձեռագրաց ցուցակը կազմուում է ամբողջական ձեռագրերի համար): Դա բազմահատոր հրատարակութիւն է, որ պարունակում է ձեռագրերի գիտական նկարագրութիւնը՝ սպառիչ տեղեկութիւններ հեղինակի, բովանդակութեան, գրութեան ձեւի, գոյքի, վարդի, մանրանկարիչների մասին, նիւթական տուեալներ (մազաղաթ, թուղթ, կաշի, կազմ): Ձեռագրաց ցուցակի առաջին հատորը լոյս է տեսել 84-ին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ հատորների չարունակը պատրաստ է: Թանկարժէք այս հրատարակութեան ծախսերն իր վրայ է վերցրել Կիւլպէնկեան հիմնադրամը:

Խոշոր թեմաններից է հայ պատմագրութեան յուշարձանների, գիտութեան պատմութեան (փիլիսոփայութիւն, բժշկագիտութիւն, քերականութիւն, ճարտասանութիւն) ուսումնասիրութիւնը:

Յատկապէս ուզում եմ չեշտել Մատենադարանի գերը Հայոց գարձի՝ Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին նուիրուած միջոցառումներում: Այդ առիթով ստեղծուած պետական եւ եկեղեցական յանձնաժողովների վերջերս կայացած համատեղ նիստում աշխատանքի բաժանում կատարուեց, եւ մի չարք թեմաներ յանձնարարուեցին Մատենադարանին, Հայոց եկեղեցու պատմութեան, դաւանաբանութեան, աստուածաբանութեան հետ կապուած խնդիրներ, որ պէտք է ուսումնասիրուեն ամենայն լրջութեամբ եւ մինչեւ 2001 թուականը հրատարակուեն առանձին գրքերով: Զբաղուելով պետութեան կողմից ֆինանսաւորման «բացուելուն», մենք արդէն հրատարակել ենք նշանակալից տարեվերին նուիրուած մի քանի գրքեր, այդ թւում՝ հնագոյն Թղթեայ հազարամեայ ձեռագիրը, որ վերնագրել ենք «Գիրք գործութեան եւ հաւատոյ», «Հայկական վարքեր եւ վկայաբանութիւններ», որ ներկայացնում է հենց եկեղեցու պատմութեան, եկեղեցական գործիչների կենսագրութիւնը ոչ միայն պատմական սկզբունքների ձեւով, այլեւ որպէս գեղարուեստական գրականութեան յուշարձաններ: Պետական միջոցներով նախատեսւում է հրատարակել մեր վաստահեղ ձեռագրերից մէկը՝ «Հեթում թագաւորի ճաշոցը», որի աշխատանքներն արդէն սկսուած են: Հայոց գարձի տարեվերին նուիրուած ուսումնասիրութիւններ են արտում նաեւ Մատենադարանից դուրս՝ ակադեմիական համակարգում եւ Ս. Էջմիածնում: Այդ գործում ներգրաւուած են նաեւ համալսարանի մասնագէտները, բայց Մատենադարանի բաժինը, հասկանալի պատճառով, մեծ է եւ կը կատարուի ամենաբարձր գիտական մակարդակով: Վերջին 2–3 տարիներին մեզ յաջողուեց 9–10 գիրք հրատարակել բարեբարների միջոցներով: Այսպէս Ալեք Մանուկեան հիմնադրամի չնորհիւ տպեցինք «Բանբեր Մատենադարանի» 16-րդ հատորը, որ 7–8 տարի իր հերթին էր սպասում Ակադեմիայի տպարանում, «Գիրք Պատոյից» հին ճարտասանական ձեռնարկը եւ Ասար Սեբաստացու «Արհեստ բժշկութեան» ձեռագիրը: Եղիշէ Մանուկեանի դրամարներով, որ նրա մահից յետոյ Մատենադարանին յատկացրեց որդին՝ Վաչէ Մանուկեանը, հրատարակեցինք յայտնի բանաստէղ, պատմաբան Ասատուր Մնացականեանի կազմած «Հայրենների» 50 մատուռանոց ժողովածուն մեր ժամանակների համար պատկառելի 2600 օրինակ տպաքանակով, որ 10 տարի չարունակ սպասում էր նոյն տպարանում: Լոյս ընծայեցինք վերոյիշեալ Թղթեայ հնագոյն հազարամեայ ձեռագիրը (գրուած 981 թուականին) պուէնոսայրէսաբնակ մի մարզվանեցի ընտանիքի միջոցներով: Այլ բարերարների հաշուին հրատարակեցինք Ներսէս Շնորհալու «Թուղթ ընդհանրական»ը, եւրոպական, միջնադարեան գրականութեան մէջ յայտնի «Հայելի վարուց» բարոյախրատական գրոյցների ժողովածուն՝ գիտնական-փիլիսոփայ, մատենագիր Ստեփան Լեհացու թարգմանութեամբ (16-րդ դար): Վերոյիշեալ աշխատութիւններից բացի, որ պատրաստ էին տպագրութեան եւ միայն հրատարակչի կամ դրամարների էին սպասում, ընթացքի մէջ են նաեւ այլ գործեր, որոնց տեքստերը չարուում են Ալեք Մանուկեան հիմնադրամի միջոցներով ձեռք բերուած համակարգիչների վրայ:

Հրատարակութիւններն իրականացուում են սահմանափակ տպաքանակներով. 500-700 օրինակն արդէն լաւ է համարուում: Դա բնական է տպագրական խոշոր ծախսերի եւ գրքերի գժուար վաճառքի պայմաններում, թէեւ երբեմն, ելնելով գրքի առանձնայատկութիւններից, աւելի մեծ տպաքանակներ էլ ենք պատրաստում: Օրինակ՝ Հայոց վարքագրութիւնն արտացոլող «Հայկական վարքեր եւ վկայաբանութիւններ» ռուսերէն հրատարակութիւնը, որի նկատմամբ հետաքրքրութիւնն առկայ է ոչ միայն հայ, այլեւ ռուս ընթերցողի շրջանում, հրատարակուեց ամբողջ 5000 օրինակից:

– Հրատարակուած գրքերն սպառո՞ւմ են:

– Ոչ այնպէս արագ, ինչպէս նախկինում, բայց ժամանակի ընթացքում գրքերը նոյնպէս իրենց ընթերցողին են: Հետաքրքրութիւնը մեր հոգեւոր արժէքների նկատմամբ պահպանուում է:

– Այս տարիներին ձեռագրերի հաւաքածուն որեւէ համալրում ստացե՞լ է, ինչպիսի՞ դժուարութիւններ ունէք փոնտերի պահպանման հարցում:

– Պէտք է արձանագրեմ զարմանալի եւ ուրախացնող մի փաստ. տնտեսական ճգնաժամի պայմաններում Մատենադարանի ձեռագրաց հաւաքածուն որոշակիօրէն հարստացել է: Այս տարիներին մենք ստացել ենք արժէքաւոր ձեռագրեր՝ ինչպէս մեր Սփիւռքի հայրենակիցներից, այնպէս էլ Հայաստանցիներից: Վերջիններս, մեծ մասամբ, ելնելով ըտեղծուած ծանր պայմաններում գոյատեւելու անհրաժեշտութիւնից, բաւական չօշափելի գումարներով մեզ են յանձնում ձեռագրեր, որ պահպանում էին որպէս ընտանեկան սրբութիւն կամ դիւղական համայնքի սեփականութիւն (անհրաժեշտ գումարները հայթայթում ենք բարեգործներից): Այդ ճանապարհով արժէքաւոր ձեռագրեր ենք ստացել Արթիկի, Արտաչատի, Արմաւիրի շրջաններից, Շիրակի գոտուց: Վերջին 2–3 տարիներին Մատենադարանում հանդրուանեցին 30–35 ձեռագրեր, եւ մեր գիտական արշաւախմբին յաջող ձեռագրերի մի մասն, ինչպէս ասում են, իրենց ոտքով եկան մեզ մօտ, համալրելով ձեռագրաց ֆոնտը: Դա քիչ չէ, եթէ հաշուի առնենք, որ մանաւանդ անձանց պատկանող ձեռագրերի թիւը դնալով նուազում է՝ զատնալով Մատենադարանի, Սուրբ Էջմիածնի կամ արտասահմանեան պետական եւ եկեղեցական հաստատութիւնների սեփականութիւնը: Երեւոյթը դրական է, որովհետեւ այդ հաստատութիւններում ձեռագրերն աւելի ապահով են, վերահսկուում են, բուժուում, վերանորոգուում եւ ենթակայ չեն պատահականութիւններ: Սա այն դէպքն է, որի մասին ասում են. «Զկայ չարիք առանց բարիքի», որովհետեւ անտեսական կարիքը, շրջափակումը չարիք է, բայց տուեալ պարագայում օգնեց Մատենադարանին:

Փոնտերի պահպանութեան հարցում դժուարութիւններ, ի հարկէ, ունեցել ենք, յատկապէս 92–93 թթ. ձմրանը, երբ ամէն ինչ միանգամից ընդհատուեց՝ հոսանք, ջեռուցում, ֆինանսաւորում, երբ պահոցներում ջերմաստիճանն սկսեց իջնել: Բարեբախտաբար, այն +8-ից չիջաւ (դա այնքան էլ վտանգաւոր չէ ձեռագրերի համար, բայց երկար չարունակուելու դէպքում բացասական հետեւանքներ կ'ունենար): Մեզ յաջողուեց բաւական արագ դուրս գալ այդ վիճակից Ալեք Մանուկեան հիմնադրամի միջոցով, որն արձագանգեց մեր ահազանգին եւ օգնեց մշտական հոսանք ապահովել Մատենադարանում, տեղադրուեցին գեներատորներ, վիճակը կայունացաւ եւ այսօր փոնտերի պահպանութիւնը պատշաճ բարձրութեան վրայ է: Սակայն մի խնդիր ունենք: Գրապահոցներում որոշակի ջերմաստիճանային եւ խոնաւութեան ռեժիմ ապահովող օդափոխիչները, որ տեղադրուած են 50-ական թուականներից, այսօր աւելի քան 40 տարեկան են, փիղիքապէս ու բարոյապէս մաշուած: Դրանք առայժմ գործում են, բայց չատ չուտով կարող են չարքից դուրս գալ եւ վտանգել հաստատուն միկրոկլիմայի ըստեղծումը գրապահոցներում: Վերջերս, երբ Մատենադարանի աշխատակազմը հիւրընկալեց Ալեք Մանուկեան հիմնադրամի տնօրէն Երուանդ Ազատեանին, նրա ուշադրութիւնը հրաւիրեցինք աւտոմատիկայի վիճակի վրայ: Նոր ամերիկեան մեքենաների տեղադրման վերաբերեալ սկզբունքային համաձայնութիւն ունենք, բայց գործնական միջոցառումները դեռ առջեւում են:

– Արտասահմանեան գիտահետազօտական կեդրոնների հետ համագործակցո՞ւմ էք:

– Մատենադարանի ձեռագրերի հաւաքածուում կան ոչ միայն ազգային արժէք ներկայացնող եզակի ձեռագրեր, այլեւ բազմաթիւ թարգմանութիւններ (5-րդ դարից սկսած), վաղ քրիստոնէութեան, միջնադարեան հեղինակների, անտիկ հեղինակների, փիլիսոփաների, պետականների գործեր, որ միջազգային հանրութեան համար յաճախ պահպանուել են միայն հայերէն թարգմանութիւններով եւ այդ տեսակէտից մեծ հետաքրքրութիւն են ներկայացնում արտասահմանեան հետազօտողների համար: Վերջիններս գալիս են, աշխատում մեզ մօտ, հարկ եղ դէպքում՝ միկրոֆիլմեր նկարահանում: Օրինակ՝ մեծ է հետաքրքրութիւնը գրաբար Նազիանզացու, Բարսեղ Կեսարացու, Իրինէոս Լուգդունացու (2-րդ դարի հեղինակ), Յովհան Ոսկեբերանի, Փիլոն Ալեքսանդրացու գործերի նկատմամբ, չնչին գումարով արդէն բուն ազգային արժէքների՝ Մովսէս Խորենացու, Անանիա Շիրակացու, Եղիշէի, Գրիգոր Նարեկացու գործերի մասին: Այստեղից էլ չեռուզացողները, համատեղ ուսումնասիրութիւնները արտասահմանեան գիտական, նաեւ գարանային կենտրոնների հետ:

– Ինչպէ՞ս էք կարողանում լուծել Մատենադարանի աշխատակիցների, գիտական կանների սոցիալական խնդիրները, որոնց հետ կապուած գիտնականների պարոհոսք արձանագրե՞լ էք:

– Մեզ հիմնականում յաջողուել է պահպանել գիտնականների կորիզը: Նրանք մեր մասնագէտներն իրենց գործի նուիրեալներ են, երկրորդ՝ գարձել են նորհիւ Ալեք Մանուկեան հիմնադրամի բացի խորհրդանշական աշխատավարձից, նրանք ստանում են 25-ական տոլարի չափ դոլար, որ թոյլ է տալիս ինչպէս կերպ հոգալ նուազագոյն կենսական կարիքները:

Մատենադարանը ողջ Հայութեան ազգային եւ հոգեւոր մշակոյթի կենտրոնն է, ժողովրդի սեփականութիւնը: Ես արդէն ասացի Ալեք Մանուկեանի ազնիւ կեցուածքի մասին, սակայն մենք՝ մատենադարանցիներս, կը ցանկանայինք, որ մեր նկատմամբ ուշադրութիւնն աւելի մեծ լինէր: Ալեք Մանուկեան հիմնադրամի ծրագիրն ընդունուած էր 3 տարով, բայց չէ՞ որ 3 տարում ամէն ինչ կարող չէ՞ կատարուել: Որոշ աշխուժութիւն դուէ կ'առեւտրի եւ արդիւնաբերութեան բնագաւառում, բայց բնակչութեան կենսամակարդակը նոյնն է: Ծրագիրը պէտք է չարունակուի եւ մենք այդ մասին ասացինք պարոն Ազատեանին իր վերջին այցելութեան ժամանակ:

Չէ՞ որ Ալեք Մանուկեանը միակ մեծահարուստը չէ, որ կարող է սատարել ազգային ժառանգութեան պահպանմանը անկախ քաղաքական ռեժիմից: Մեզ առաջին հերթին ճանաչում են մեր մշակոյթի, հոգեւոր ժառանգութեան մարդկոցով, եւ դա մեր մրցունակ կապիտալն է: Կուտակուած միլիոնների մի մասը պէտք է ծառայեցուեն ազգի կարիքների. միայն այդպէս այդ մարդիկ կը մնան ժողովրդի պատմութեան, յիշողութեան մէջ: Միլիոնները ինչպէս եկել են, այնպէս էլ կը գնան, իսկ հոգեւոր արժէքները կը մնան, եւ այդ գիտակցութեամբ պէտք է առաջնորդուած լինենք ոչ միայն մենք, ոչ միայն Ալեք Մանուկեանը, այլեւ տասնեակ հայ մեծահարուստներ, որ այս ծանր պահին պէտք է օգնութեան ձեռք մեկնեն ժողովրդին առանց սպասելու մեր նախաձեռնութեանը:

ԼԻԼԻԹ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«Ազգ», Մարտ 23

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՓՐԱՆՍԱ

Մարսէյլի մերձակայ եւ շրջապատող քաղաքներուն մէջ ուր կայ հայկական համրանք, երբեմն վազուց եւ երբեմն ալ վերջին տասնամեակներու հաստատուած բազմացած, տեղի կ'ունենան նաեւ ապրիլեան ոգեկոչման արարողութիւններ, Ապրիլ 24-ի օրը, նախաձեռնութեամբ տեղական Բարեկամականներուն կամ մասնաւոր կուսակցական կոչուած Միութիւններուն, այսպէս՝ Թուլոն, Վիթրոլ, Էքս-Ան-Փրովանս, Պուք – Պէլ – Էո, Կարաման:

*
**

ԹՈՒԼՈՆ. – Ապրիլ Ակումբի կազմակերպութեամբ ժամը 10-ին տեղի ունեցած է փրանսական ծէսով պատարագ Սէն-Լուի Եկեղեցին: Պատարագած է Թուլոնի Արքեպիսկոպոսարանի Ընդհանուր Վի-

---

են, աշխատում մեզ մօտ, հարկ եղ դէպքում՝ միկրոֆիլմեր նկարահանում: Օրինակ՝ մեծ է հետաքրքրութիւնը գրաբար Նազիանզացու, Բարսեղ Կեսարացու, Իրինէոս Լուգդունացու (2-րդ դարի հեղինակ), Յովհան Ոսկեբերանի, Փիլոն Ալեքսանդրացու գործերի նկատմամբ, չնչին գումարով արդէն բուն ազգային արժէքների՝ Մովսէս Խորենացու, Անանիա Շիրակացու, Եղիշէի, Գրիգոր Նարեկացու գործերի մասին: Այստեղից էլ չեռուզացողները, համատեղ ուսումնասիրութիւնները արտասահմանեան գիտական, նաեւ գարանային կենտրոնների հետ:

– Ինչպէ՞ս էք կարողանում լուծել Մատենադարանի աշխատակիցների, գիտական կանների սոցիալական խնդիրները, որոնց հետ կապուած գիտնականների պարոհոսք արձանագրե՞լ էք:

– Մեզ հիմնականում յաջողուել է պահպանել գիտնականների կորիզը: Նրանք մեր մասնագէտներն իրենց գործի նուիրեալներ են, երկրորդ՝ գարձել են նորհիւ Ալեք Մանուկեան հիմնադրամի բացի խորհրդանշական աշխատավարձից, նրանք ստանում են 25-ական տոլարի չափ դոլար, որ թոյլ է տալիս ինչպէս կերպ հոգալ նուազագոյն կենսական կարիքները:

Մատենադարանը ողջ Հայութեան ազգային եւ հոգեւոր մշակոյթի կենտրոնն է, ժողովրդի սեփականութիւնը: Ես արդէն ասացի Ալեք Մանուկեանի ազնիւ կեցուածքի մասին, սակայն մենք՝ մատենադարանցիներս, կը ցանկանայինք, որ մեր նկատմամբ ուշադրութիւնն աւելի մեծ լինէր: Ալեք Մանուկեան հիմնադրամի ծրագիրն ընդունուած էր 3 տարով, բայց չէ՞ որ 3 տարում ամէն ինչ կարող չէ՞ կատարուել: Որոշ աշխուժութիւն դուէ կ'առեւտրի եւ արդիւնաբերութեան բնագաւառում, բայց բնակչութեան կենսամակարդակը նոյնն է: Ծրագիրը պէտք է չարունակուի եւ մենք այդ մասին ասացինք պարոն Ազատեանին իր վերջին այցելութեան ժամանակ:

Չէ՞ որ Ալեք Մանուկեանը միակ մեծահարուստը չէ, որ կարող է սատարել ազգային ժառանգութեան պահպանմանը անկախ քաղաքական ռեժիմից: Մեզ առաջին հերթին ճանաչում են մեր մշակոյթի, հոգեւոր ժառանգութեան մարդկոցով, եւ դա մեր մրցունակ կապիտալն է: Կուտակուած միլիոնների մի մասը պէտք է ծառայեցուեն ազգի կարիքների. միայն այդպէս այդ մարդիկ կը մնան ժողովրդի պատմութեան, յիշողութեան մէջ: Միլիոնները ինչպէս եկել են, այնպէս էլ կը գնան, իսկ հոգեւոր արժէքները կը մնան, եւ այդ գիտակցութեամբ պէտք է առաջնորդուած լինենք ոչ միայն մենք, ոչ միայն Ալեք Մանուկեանը, այլեւ տասնեակ հայ մեծահարուստներ, որ այս ծանր պահին պէտք է օգնութեան ձեռք մեկնեն ժողովրդին առանց սպասելու մեր նախաձեռնութեանը:

ԼԻԼԻԹ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«Ազգ», Մարտ 23

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ 30-ԱՄՅԱԿԻ ՊԱՏԻՎԱՐ ԵՎ ՀԱՅՑ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԵՐ ՎԱՂՎԱԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿԸ

Պիտի ուզենայի ասել, որ իր հոգու խորքում, ամենաներքին ու թաքուն անկյունում մեր յուրաքանչյուրս ունենք մեր հայրենիքի իդեալական պատկերը, որը ոչ միայն ներառում է մեր ազգի պատմական անցյալի, ներկայի ու ապագայի ամենաբարձր ձգտումները, այլև մեր անձնական կյանքի ամենաթանկ ու սրտամոտ հիշողությունները, ամենաանկեղծ ու ամենաանձնական զգացմունքները։ Ես ինձ համար հայրենիքի իդեալական պատկերը կապում եմ մանկության հետ։ Ես ծնվել եմ Ղարաբաղում, Ստեփանակերտում, ապրել եմ այնտեղ մինչև 18 տարեկանս, հետո ուսանել եմ Երևանում, ապրել եմ Ռուսաստանում, Ֆրանսիայում, Ամերիկայում, Անգլիայում, Իտալիայում, Հունաստանում, Իսպանիայում, Գերմանիայում, Շվեյցարիայում, Ավստրիայում, Հարավսլավիայում, Չեխիայում, Սլովակիայում, Հունգարիայում, Լեհաստանում, Ռումինիայում, Բուլղարիայում, Ալբանիայում, Թուրքիայում, Իրանում, Սիրիայում, Լիբանանում, Եգիպտոսում, Հնդկաստանում, Ճապոնիայում, Չինաստանում, Կորեայում, Թայլանդում, Ավստրալիայում, Նոր Զելանդիայում, Մեքսիկայում, Կանադայում, Կուբայում, Վենեսուելայում, Կոլումբիայում, Պերուում, Բրազիլիայում, Արգենտինայում, Չիլիում, Ուրուգվայում, Պարագվայում, Բոլիվիայում, Հարավային Աֆրիկայում, Նամիբիայում, Զիմբաբվեում, Զամբիայում, Մալավիում, Մոզամբիկում, Սվազիլենդում, Լեսոթոյում, Նիգերիայում, Գանայում, Տոգոյում, Բենինում, Կամերունում, Գաբոնում, Կոնգոյում, Ուգանդայում, Քենիայում, Սոմալիում, Եթովպիայում, Սուդանում, Եմենում, Սաուդյան Արաբիայում, Քուվեյթում, Բահրեյնում, Կատարում, Միացյալ Արաբական Էմիրություններում, Օմանում, Իրանում, Ադրբեջանում, Վրաստանում, Ռուսաստանում, Ուկրաինայում, Մոլդովայում, Ռումինիայում, Բուլղարիայում, Հունգարիայում, Չեխիայում, Սլովակիայում, Լեհաստանում, Գերմանիայում, Ավստրիայում, Շվեյցարիայում, Իտալիայում, Ֆրանսիայում, Անգլիայում, Իռլանդիայում, Պորտուգալիայում, Իսպանիայում, Մարոկկոյում, Ալժիրում, Թունիսում, Լիբիայում, Եգիպտոսում, Իսրայելում, Հորդանանում, Լիբանանում, Սիրիայում, Թուրքիայում, Հունաստանում, Ալբանիայում, Մակեդոնիայում, Սերբիայում, Բոսնիայում, Խորվաթիայում, Սլովենիայում, Իտալիայում, Մալթ

Տիկին Հայկանոյշ Ղազարեան,
Տիկին Անժէլ Ղազարեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան,
Պր. Ֆիլիպ Ղազարեան,
Տիկին Սօնիա Պրա (Մխիթեալ - Նահանդներ),
Գաւուտեան ընտանիք,
Գալուստեան ընտանիք (Գիւմրի, Հայաստան),
Ռումէլեան ընտանիք
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ աղգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆ-Ի

– Ծնած Զէյնի՝ - (Սեբաստիոյ նահանգ)

մահը՝ որ պատահեցաւ Մայիս 1-ին, 93 տարեկանին, Գլամառ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Երեքշաբթի, Մայիս 7-ին, ժամը 14·30-ին Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին
6, Avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlx
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի պետքեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել Հայաստանի որբերուն՝
Coopération - Arménie
50, rue Etienne Marcel, 75002 PARIS

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՏՕՆ

Ուբախութեան եւ վիճակախաղի Հաւաքի հիւրասիրութիւն

կազմակերպութեամբ՝
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
Տիկնանց Յանձնախումբի

կիրակի, Մայիս 19 ժամը 15-ին

Արծրունի Ջրպաշեան
սրահին մէջ
339, *Ave. du Prado* - 13008 *Marseille*

Մասնակցութիւն 50 Ֆր.։

Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը՝
Հեռաձայն. –
42 - 22 - 08 - 52
կամ՝
91 - 37 - 50 - 73

ՏԱՐՕՆ

ԵՐԳԱՀԱՆՈՒՄԸ

10-ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳ

Խմբավար՝ ՍՏԵՓԱՆ ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ

Դաշնակահար՝ Անահիտ Սվաճեան

Յայտագրին մաս կը կազմեն՝ Խ. Աւետիսեանի, Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ալէմշահի գործերը,

կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին
Իսի-լէ-Մուլինոյի
Saint-Etienne եկեղեցւոյ մէջ
M° Mairie d'Issy —P.A.F. : 60 F—

Տեղերը ապահովելու եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար՝
45 - 34 - 66 - 20 45 - 34 - 23 - 45

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris - IDF

Dîner Dansant

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

organise

un DINER DANSANT

au profit de l'action sociale et culturelle

le Vendredi 10 Mai à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

P.A.F. 200 F.
P.A.F. 150 F. (-18 ans).

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՅՈՒՇԱՏԵՂ

ԿԱՊՈՅՏ ԽՄԱՋի Շաւիլի Տէր. Դաւիթեան մասնաճիւղին ընդհանուր անդամական ժողովը Երկուշաբթի, Մայիս 6-ին, ժամը 18-ին Եկեղեցւոյ սրահը, Կոմիտաս պողոտայ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմական Խորհուրդը Ուխտագնացութիւն կը կազմակերպէ դէպի Ս. Էջմիածին, 1996 Սեպտեմբեր 5 - 12-ին, ներկայ գրանուէրը Ս. Միւռոնի Օրհնութեան արարողութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 8, ճեռամբ՝ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

La **CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**

RECHERCHE

pour les mois de juillet et août pour son centre de vacances de Bellefontaine (JURA) :

— **DIRECTEURS (Titulaires du BAFD)**

Adresser lettre et C.V. à :
C. B. A. F.
17, rue Bleue , 75009 PARIS.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Պր. Սեպուհ Պալեանէ Տիկին Անահիտ Պալեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Յունիս 8, 1996
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ի նպաստ Ս. Մեսրոպ Կրթարանին։

COMMUNIQUE DE PRESSE

GOMIDAS, le ténor peintre
Vente d'un tableau signé GOMIDAS dans le cadre d'une vente aux enchères de prestige par la S. C. P. :
Clavel, Bonnaz, Lecomte
sous le marteau de Maître Bonnaz.
le **Samedi 4 Mai à partir de 14 h 30**
Palais des Arts (Parc Chanot, Marseille)
Gazette de l'Hôtel Drouot, p. 69 (annonce, tableau: photo) No 17 - 26 Avril 1996.

EXPOSITION
Le ténor qui peint en chantant
GOMIDAS expose à l'I.U.F.M.
(Institut Universitaire de Formation des Maîtres)
du 28 Mai au 7 Juin
de 9h à 18h et le Samedi de 9h à 12h.
63, La Canebière, Marseille 1er
Tél. : 91. 14. 27. 27.

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ևՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները, իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն, ընկերուհի Մարի Գիլիճեանի, զաւակներուն, նաեւ ընտանեկան պարագաներուն՝ Գրիգոր Գիլիճեանի մահուան առթիւ։ Այս տխուր առիթով մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Գիլիճեան ընտանիք 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ամէմեան, Տէրտէրեան ընտանիքներ, Տէր եւ Տիկին Գալեանց, Գէչէեան ընտանիքներ 100-ական Ֆր.։

Կարպիս Գուլումեանի քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ Գուլումեան ընտանիք 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Մարգոեան, Տէր եւ Տիկին Մէհլէմէճեան, Տիկին Գալենիկ Աւետեան 100-ական Ֆր., Օր. Մարի Տօրումեան 200 Ֆր.։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

► *ԿՈՍՏԱՆ ՋԱՐԵԱՆԻ «Տեսիլ»ը*
Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 16-ին՝
Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles

► *ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ «Կնճահայրը»*
Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 16-ին՝
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, Paris 9e
M° Cadet

► *ՋՐՈՑՑ*
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԽԱՂԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ
Կիրակի Յունիս 9, ժամը 16-ին՝
Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոն
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine ou Monge

Մուտք՝ 30 Ֆրանք։
Ջրոյցի մուտքն ազատ է։
Հեռաձայն. – 43 - 70 - 62 - 95

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաչանի Իսահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 500 Ֆր., Տիկիններ՝ Հանէբեան, Գուլումեան 300 Ֆր., Վարդգէս Տակառեան 500 Ֆր., Տիկին Ա. Աբգարեան 500 Ֆր., Թոզու Ներսէս Տակառեան 500 Ֆր., Տիկին Ֆրանսուազ Սրապեան 150 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Գարաօղլանեան 500 Ֆր., Տիկին Հաճիպօղոսեան 1000 Ֆր., Տէր Տիկին Ժակ Պալեան 1000 Ֆր., Տէր Տիկին Վարդգէս Աբրահամեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռիչար Անանեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճակոբ Գարակէօզեան 200 Ֆր., Տիկին Նազելի Ֆուրթին Ֆրանք։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պ.Հ.Մ.Մ. — ՄԱՐՍԷՅ

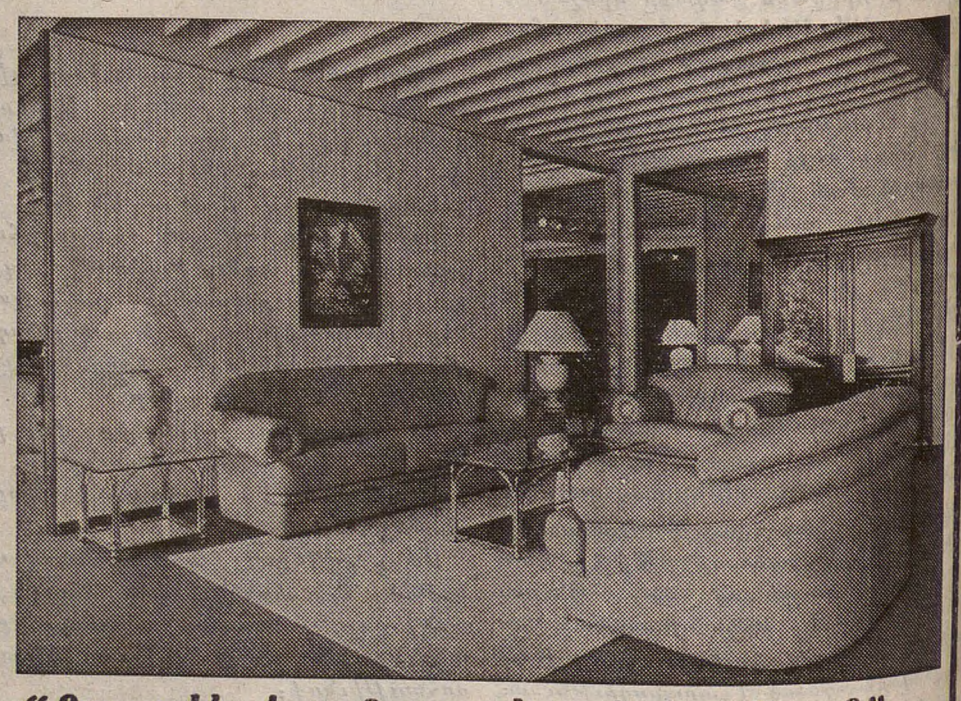
Մայիս 19

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գնով «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Les 8e Jeux Interrégionaux des Jeunes de l'UGAB d'Europe

auront lieu le week-end de la Pentecôte
les 24, 25 et 26 Mai à NICE

avec la participation des sections Pays-Bas, Belgique, Suisse, Angleterre, Italie et France.

Le programme complet sera communiqué prochainement.

Pour tous renseignements, contacter :
le **(16) 75. 56. 33. 74**

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 5
DIMANCHE
5 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 215

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

71Դ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·847 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 71e ANNEE — N° 18.847

ԳՈՐԳՈ, ԲՆՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԵՐԿՆՈՂԸ

Գրեց՝

ՇԱՒԱՐԱՉ

Քանի մը անձեր կան որ Գորգոյի պէս ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած են ազգային գաղափարը, ինչպէս նաեւ ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած են ազգային գաղափարին հակառակը։ Գորգո ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած է ազգային գաղափարը։ Ան ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած է հայ ազգին ամենէն մեծ ոճրագործութիւնը։ Ան ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած է հայ ազգին ամենէն մեծ ոճրագործութեան ամենէն մեծ ոճրագործը։

Գորգո ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած է հայ ազգին ամենէն մեծ ոճրագործութեան ամենէն մեծ ոճրագործը, որովհետեւ ան ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած է հայ ազգին ամենէն մեծ ոճրագործութիւնը։

Գորգո ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած է հայ ազգին ամենէն մեծ ոճրագործութեան ամենէն մեծ ոճրագործը, որովհետեւ ան ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած է հայ ազգին ամենէն մեծ ոճրագործութիւնը։ Ան ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած է հայ ազգին ամենէն մեծ ոճրագործութեան ամենէն մեծ ոճրագործը, որովհետեւ ան ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած է հայ ազգին ամենէն մեծ ոճրագործութիւնը։ Ան ամբողջ կեանքով մը ներկայացուցած է հայ ազգին ամենէն մեծ ոճրագործութեան ամենէն մեծ ոճրագործ

ՁՈՐՐՈՐԴ ԹԱՒՍԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

1

Փոքրիկները, եկէ՛ք, հաւաքուեցէ՛ք, հէքեաթ պիտի պատմեմ: Լոս-Անճըլըսի մասին: Ինչ մը համեմուած հէքեաթ մը, բայց հէքեաթ մը նորէն ալ: Կը կոչուի՝ «Արխիւ Հասնումի»: Գրքի կողքին հրամցուած է տեղեկութիւն մը՝ «Վէպ մը», «Արխիւ Հասնումի, Վէպ մը»: Արխիւ հասնելու համար վէպի մը: Անահիտ մը կայ ի միջի այլոց այս հէքեաթին մէջ: Իր մասին կ'ըսուի հետեւեալը· «պատրաստ էր··· իւրաքանչիւրին հետ տանելու մտերմութիւնը իր Փիզիքական ղերազանց կէտին՝ եթէ միայն վստահ ըլլար որ ինք զերծ պիտի մնար հասնումին յաջորդող բարդութիւններէն» (էջ 35)(1): Զարմանալի գործածութիւն մը, առնուազն «հասնում» բառին: Չէ ըսուած, թէ ի՛նչ են այդ հաւանական բարդութիւնները, բայց այդ չէ՛ իմ հարցս: Հասնիլը, այս կամ այն ձեւով, պէտք ունի արխիւի: Այս մէկը՝ յայտարարութիւն մըն է դրեթէ: Կ'ուզենք դիտնալ, թէ ինչո՛ւ այդպէս է: Կը հասկնանք, թէ «վէպ» դրելու համար, արխիւներ պահել պէտք է: Բայց «հասնել»ու համար, ինչո՞ւ՝ արխիւներ: «Հասնիլ»ը ի՞նչ կապ ունի «արխիւ» պահելուն հետ:

Իշխան Ճինպաշեանի առաջին վէպն է՝ հրապարակ իջած: Մեծ վէպ մը չէ՛ բայց կարեւոր վէպ մըն է: Երբ այս դիրքը ձեռք առի, զայն կարդալէ իսկ առաջ, չդիտնալով բացարձակապէս անոր պարունակութիւնը, չդիտնալով ուրեմն տակաւին, թէ «մե՞ծ» վէպ մըն էր կամ ոչ, դիտէի որ պիտի դրէի՛ անոր մասին, ու պիտի դրեի սապէս. «Ի. դարու վերջին տասնամեակին ամենակարեւոր դիրքերէն մէկը հայերէն լեզուով»: Փոքրիկներ, դիտէք որ 1929-ին Փարիզ լոյս տեսած Շահան Շահնուրի Նահանջն ալ մեծ վէպ մը չէր: Դարձաւ սակայն Ի. դարու ամենակարեւոր հայ վէպերէն մէկը: Երբեմն այսպէս՝ դիրքերու ճակատագիրը որոշուած է յառաջուց: Կապ չունի իրենց «մեծութեան» հետ: Ուրիշ օրէնքներ կը ղեկավարեն կարեւորութիւնը: Նախ եւ առաջ թերեւս՝ հեղինակին հաստատ կամեցողութիւնը՝ պատմութեան մէջ արձանագրուելու: Արխիւ կազմելու կամեցողութիւնը, պատմութեան համար: Արխիւ՝ պատմութեան հասնելու համար: Այո՛, որպէսզի մե՛նք պատմութեան հասնինք: Եթէ ոչ՝ ինչի՞ պիտի ծառայէր արխիւ մը: Գիտէ՛ք, այնպէս չէ՞, որ Շահնուրն ալ իր վէպով՝ կ'ուզէր առաջին քարը դնել «Պատկերազարդ Պատմութիւն Հայոց»ի մը: Իր պարագային ալ՝ արխիւ էր հրամցուածը, ներկայ եւ ապագայ պատմութեան համար: Արխիւ մըն էր իր սերունդին մասին, արխիւ մը՝ այն փարիզին մասին, որուն անծանօթ, քաչողական ընդերքին մէջ Սփիւռքի առաջին սերունդը ստիպուեցաւ մխրճուիլ, երբեմն՝ անդարձ կերպով ընկղմիլ: Արխիւ մը՝ այդ սերունդի ղեկավարներուն, տենչանքներուն, փորձութիւններուն ու փորձառութիւններուն մասին, այդ սերունդին կողմէ վճռամտուած կիներուն մասին, այդ սերունդի լեզուին մասին:

Ըսածս կը թելադրէ բնականաբար՝ որ երկու վէպերը դրած եմ կողք կողքի մտքիս մէջ: Ատկէ անդին թերեւս՝ կարելի ըլլայ հասկնալ հսկայ տարբերութիւնը 1929-ին եւ 1995-ին մէջեւ, Փարիզի եւ Լոս-Անճըլըսի մէջեւ, Պոլսէն գաղթելուն եւ Մէջին Արեւելքէն գաղթելուն մէջեւ: Բայց հանդիսութիւնը կը մնայ ի զօրու, հակառակ բոլոր տարբերութիւններուն: Կան այսպէս՝ մեկնումի քաղաքներ (Պոլիս, Պէյրութ) եւ հասնումի քաղաքներ: Կայ կործանում մը, սկզբնական՝ ուղեւորութեան, իւրաքանչիւր պարագայի: Ուղեւորութիւնը յուզարկաւորութիւն մըն է, դարուն ա՛յն եւ ա՛յս ծայրը: Շահնուրի Պոլիսը պէտք է ժըլտուէը, վերյառնէր իբրեւ ժխտուած, որպէսզի զոյանա՛լը դառնար կարելի վերջալուսային քաղաքին մէջ: Որպէսզի կարելի դառնար՝ «Նորագոյանա՛լ»ը: Առանց սկիզբի, առանց անցեալի, առանց «մեծ օրինակներու»: Ըսի՝ «արխիւներ պատմութեան համար»: Ուշադիր եղէ՛ք սակայն. վիպական արխիւները չեն դրուիր ներկան «վկայել»ու համար(2) ապագայ պատմագրութեան մը սիրոյն: Շատ աւելի բարդ դեր մը խաղալու կոչուած են: Ներկան կը «վկայէն» ներկային սիրոյն: Ներկան կը «վկայէն», զայն նո՛յն պահուն՝ պատմութեան վերածելու համար, նո՛յն պահուն՝ «հասնել»ու համար պատմութեան: Ի հեղոյէ՛ զոյանալու սահմանուած անձերուն ճակատագիրն է եւ ստիպողութիւնը: Շահնուր, անձը, ինչպէս զիտէ՛ք, չդիմացաւ այդ ստիպողութեան:

Բայց կա՛յ աւելին, զոր հիմա պիտի ըսեմ: Դուք, փոքրիկները, հաւանաբար՝ առանց բացառութեան, կամ գրեթէ առանց բացառութեան, հասած էք հասնուելիքին քաղաքը: Կ'ուզեմ ըսել՝ հասնողներ էք: Ես չեմ մեկնած ո՛չ մէկ տեղէ: Ուրեմն՝ չեմ հասած: Կը պատկանիմ հասնումի քաղաքին առանց հոն հասած ըլլալու: Չեմ դիտեր՝ ո՞վ աւելի բախտաւոր է, դո՞ւք թէ ե՛ս: Բայց նոյն ժամանակին մէջ չենք ապրիր: Կ'ապրինք կողք կողքի թերեւս, դէմ դիմաց, կրնանք նոյնիսկ դպիլ իրարու, ճմլուիլ փիզիքական ներկայութեան ահռելի յուզումով, բայց անհունութիւն մը պիտի բաժնէ մեզ ընդ միշտ: Որովհետեւ ձեր ժամանակին հունը եւ իմս նոյնը չեն: Դուք՝ հասնումի ժամանակին մէջն էք: Հասնումի արարածներ էք: Ես՝ ո՛չ: Ես երեք սերունդ վերջն եմ, եւ կը տեսնեմ ձեր հասնիլը, որքան տարբեր՝ իմիններուս հասնիլէն, ճիշդ եօթանասուն տարի առաջ, ուրիշ երկիր մը: Ժամանակներու բախում մըն է: Ի՞նչ հրճուանք է, Աստուած իմ, աշխարհը որքա՛ն փոխուեր է: Ես եօթանասուն տարի ե՛ւ եմ ձեզմէ: Կը դիտեմ ձեր հասնիլը իրենց աչքով: Նոր, երիտասարդ, կորովի հասնիլ մը: Պերճանք մը, սխրանք մը՝ հասնելուն մէջ:

Բացատրեցի ուրեմն (օգտուեցայ Ճինպաշեանի վերնագրին խորունկ թելադրանքէն), թէ ինչո՛ւ «Արխիւ Հասնումի» դատապարտուած էր կարեւոր վէպ մը ըլլալու: Եթէ աւելի սովորական ձեւով նայինք իրերու ընթացքին, ենթադրելով որ կայ մեզ բոլորս պարփակող ժամանակ մը, «Արխիւ Հասնումի» Սփիւռքի չորրորդ սերունդին վէպն է, մէկը՝ վէպերէն, ինչպէս՝ Շահնուրի «Նահանջ»ը եւ Որբունիի «Փորձ»ը սահմանուած էին ըլլալու ի սկզբանէ ժամանակաց անտի եւ ընդ յաւիտեան՝ առաջին սերունդին վէպերը: Պէյրութի եւ Պոլսոյ միջեւ տարբերութիւնը ի միջի այլոց այն է, որ Պոլսէն եկողները իրենք ունէի՛ն մեծ օրինակներ, ունէին հայրեր ու վարպետներ: Բոլորն ալ ձեւով մը՝ Օշականի եւ Թէքէեանի հայրական օրհնութեամբն է որ մտած էին դրականութեան կալուածէն ներս: Այսօրուան սերունդը, հեղնախառն յարակարծութեամբ մը, չունի եւ չէ ունեցած ո՛չ մէկ վարպետ: Ինքզինքը կերտած է ու կը կերտէ: Մի՛ս մինակը: Զեռոյէն վերսկսելով ամէն ինչ: Հիմա է որ կը փորձարկենք խորքին մէջ Սփիւռքի արմատական անհայրութիւնը: Ճինպաշեանին ո՞վ սորվեցուցած է դրականութիւնը: Ո՞վ բռնած է ինք դրականութեան աւազանին վերեւը, որ մկրտուի իրրեւ դրագէտ:

2

Ի՞նչ կը պատմէ Իշխան Ճինպաշեանին վէպը: Առաջին հերթին՝ կը պատմէ լեզո՛ւն որով կը պատմէ: Ճինպաշեանին քով կայ լեզուական կիրք մը, որ դրեթէ իր նմանը չունի մեր նոր դրականութեան մէջ: Տարիներէ ի վեր՝ պարբերաբար կը լսէինք ալ ու ճախ, որ մէկը չէ՛ր յաջողած Պէյրութը, Պուրճ Համուտը հրամցընել: Ճինպաշեան Պէյրութը չի հրամցներ (գոնէ՝ երեւութապէս): Բայց Պէյրութէն հոս՝ կը փոխադրէ կենդանի, խօսուած, եփուած, տրորուած, կաղացող ու սլացող արեւմտահայերէնը մը, վերակենդանացած Լոս-Անճըլըսի հայ – ընկերային կեանքի սահմաններէն ներս, բառական հեռու՝ մեր դիտացած դրական լեզուէն: Հեռու մանաւանդ՝ Պէյրութին յատուկ դրական հայերէնի տափակութենէն: Հոս է այս հատորին հրաշքը: Այնքան աեն որ կը մնար ինքն իր մէջ, Պէյրութը անկարող էր իր էութիւնը եւ իր առօրեան բացայայտելու: Այս երեւոյթը թարգմանուեցաւ տասնամեակներու ընթացքին՝ արժէքաւոր գործերու ողբերգական բացակայութեամբ անշուշտ, դրական դեմնի վրայ: Բայց արտայայտուեցաւ նաեւ հականեխուած, տափակցուած լեզուի մը գործածութեամբ, նոյնը՝ Պէյրութի բոլոր դրողներուն մօտ: Ծառուկեանի վերջին տարիներու վէպերը ատոր յարացուցական եւ ողբալի օրինակներն են: Այդ յղկուն ու ջնարակուած լեզուն, որ ընդունելի էր, մինչեւ իսկ ողջունելի, թերթերուն եւ հանդէսներուն մէջ (ա՛յն է, որ Ի. դարու սթափառաց արեւմտահայերէնին տուաւ իր վերջնական ձեւաւորումը), կատարեալ աղէտ մը հանդիսացաւ լեզուական զգայողութեան դետնի վրայ: Անտեսանելի էր այդ աղէտը տակաւին երէկ: Վաւերական դրողներու բացակայութիւնը աչքի չէր զարներ: Բայց կար մարզ մը, որուն մէջ անմիջականօրէն զգալի էր այդ աղէտը: Թարգմանութիւններու մարզն էր այդ: Հոն է, որ կը տեսնուէր բացայայտ կերպով՝ Պէյրութեան յղկուած ու միապաղաղ արեւմտահայերէնին սահմանափակութիւնը: Ընդհանրապէս պատանեկան հասարակութեան ուղղուած թարգմանութիւններ էին ասոնք, ուրեմն իրր թէ՝ դաստիարակչական նպատակներով կատարուած, բայց անոնց մէջ կը տիրէր լեզուական անորբաղդելի, վանող, երբեմն՝ ապշեցուցիչ խակութիւն մը: Մատչելիութեան եւ մաքրամաքրութեան զազափարաբանութիւն մը լեզուն պարպած էր այսպէս՝ իր հիւթէն, իր կենսունակութենէն, իր ճոխութենէն, իր հնարամտութենէն, իր համ ու հոտէն, իր խութերէն նաեւ: Նոյն չրջանին, պէտք է Պոլիս երթալ եւ երուանդ Կոպէլեանի թարգմանութիւնները կարդալ, ապրող (եւ զարգացած) հայերէնի մը նմոյշը գտնելու համար:

Լեզուին չուրջ կեդրոնացուցի առայժմ՝ ճինպաշեանի դրքին յառաջ բերած նորոդութեան հարցը: Հարց մը, որ հաւանաբար՝ չատ աւելի ընդհանուր է: Հոս առաջին անգամ ըլլալով՝ ինքն իրմէ դուրս փոխադրուած Պէյրութ մը կը յայտնուի մեր (եւ իր) աչքին ինչպէս որ էր, կամ թերեւս ինչպէս որ երբե՛ք չէր եղած: Կը յայտնուի իր զարտուղութիւններով, իր ուժականութեամբ: Պէտք է «կեդրոնախոհում»ի ենթարկուէր, որպէսզի հասնէր իր «կեդրոն»ին: Պիտի տեսնենք քիչ ետքը, թէ «փոխում»ի տըրամախոհութիւն մը կը գործէ՛ այսպէս Իշխան Ճինպաշեանի վէպին մէկ ծայրէն միւսը:

Մինչեւ այսօր, եթէ բացառենք Զաւէն Պիսկեճեանը, Պոլսոյ մեծադոյն վիպադիրը (եւ մեծադոյն անծանօթը), մէկը չէր համարձակած խօսակցական, խմբային, ակումբային, փողոցային, տնային, ընկերային արեւմտահայերէնը, իր կերտումի եւ գործածութեան հաւաքական պայմաններէն վկայող հաւատարմութեամբ՝ չրջադայութեան մէջ դնել եւ զայն արտայայտութեան հիմնական գործիքը դարձնել: Այս իմաստով՝ լեզուական հանդէս մըն է Ճինպաշեանի վէպը առջեն բանէ առաջ: Céline-ի եւ Frédéric Dard-ի միջեւ տեղ մը թերեւս կարելի ըլլայ տեղադրել հոս հրամցուած լեզուական ապատութիւնը: Սէլին դարուս երեսունականի թուականներուն՝ փարիզեան արուարձաններու լեզուով թափած է իր ամբողջ մաղձը քաղքենիութեան դէմ: Ֆրեեերիք Տար գողականներու լեզուով գրած է ոստիկանական վէպեր: Առաջինի պարագային՝ արուարձանային լեզուն կը հասնի դիւցազներգական համեմատութիւններու: Երկրորդի պարագային՝ գողականներու պատկերազարդ լեզուն կը դառնայ հեղհեղուկ՝ հեղինակին բառաստեղծական ախորժակներուն մեթոտը: Սկիզբը հաւանաբար՝ հաւատարիմ գողականներու իսկական լեզուին, կը դադրի սակայն չատ արագ կերպով՝ առարկայական ըլլալէ, կը դառնայ զուտ հնարանք հնարելու սիրոյն, ինքնաստեղծ լեզու: Ճինպաշեանի մօտ կայ նոյնպէս «բարբառային» եւ «ժառկոնային» արեւմտահայերէնը ատաղձ ու ներչնչման աղբիւր դարձնելու հաստատ հակումը, ոճային եւ բառային մակարդակներու վրայ միաժամանակ: Ոճային պետնի վրայ՝ իսկական հրավառութիւն մըն է, ամէն վայրկեան, ամէն պարբերութեան մէջ՝ նոր անակնկալներով: Լեզուական չռայլութիւնը, ճիշդ է, չի կըրնար միշտ յաջող ըլլալ: Կայ հաւանաբար՝ թափօնին բաժինն ալ հատորին մէջ, դիւրին կամ տկար ազատութիւններու եւ ոճաստեղծումներու ամբողջ չերտ մը: Մնացեալը սակայն՝ անզուգական է: Գըրախօսութենէն անդին անցնող ուսումնասիրութիւն մը պէտք է կարենար օր մը՝ ճինպաշեանի բառային եւ ոճային ստեղծումներու ամբողջ տիպաբանութիւնը կազմել:

3

*Ի՞նչ կը պատմէ այս վէպը, իր լեզուն պատմելէ անդին: Անկասկած՝ Լոս-Անճըլըսեան կեանքէն դրուագներ: «Շեչո» անունը կրող երեւակայական ամսագրի մը կեանքին ներքին ծալքերը եւ անոր խմբագիրներէն մէկուն արկածախընդրութիւնները: Հէնքը՝ ոստիկանական, պարունակութիւնը՝ ընկերային ու անճատական: Վէպին մէջ ի հարկէ՝ ոստիկանական անզայտ ու երկարաձիգ պատրուակ մը կը գործէ. խմբագրապետի մը սպանութիւնը խմբագիրի մը կողմէ, որ յետոյ անձնասպան կ'ըլլայ: Հայաստանի օգնութեան համար հաւաքուած գումարներու գործածութեան չուրջ յայտնութիւններ խոստացող յօդուած մը գրուած ու անհետացեր է: Առաջին դէմքով պատմող անձին պարտականութիւնն է անոր հետքը գտնելը: Այս միջադէպը ո՛չ մի լուծումի չի յանգիր, այլեւ ո՛չ մէկ ձեւով չի հանդիսանար վէպին կազմակերպիչ կորիզը: Պատրուակէ աւելի՝ faux-piste մըն է: Վէպի մը հրաչալի նիւթը կրնար ըլլալ բացակայ դրութեան մը տապնդումը, անոր առիթով կատարուած հետախուզութիւնը, որուն ընթացքին տախոյզը դառնար ինքնախոյզ: Բայց այդ չէ քնաւ հեղինակին նպատակը: Այդ նիւթը ընթերցողին հրամցուած խորտիկն մէկն է միայն: Պատումի հինգին մէկը՝ միջավայրը: Հայկական ամբողջ թեթի մը ծիրէն ներս՝ իշխանութեան խաղերը, իշխանութեան եւ սեռականութեան միջեւ գաղտնի կամրջումները: Մարդկային բազմաթիւ տիպարներու նկարագրութիւնը, այդ երկու թեւեռներուն միջեւ տարուբերուած: Հայկական թեթի մը մանր-միջավայրէն անդին ալ՝ աւելի լայն միջավայրը, Լոս-Անճըլըսեան հայութիւնը, անոր նոր գաղթած տեսակները, Մակաբոյծներու, իշխանատեսիչներու, մանակավրէպներու, ընտանեկան դրակերտ բռնակալներու, արգանդակից խեղճ ու կրակ աղատութիւններու բողջ չարան մը, որմէ անդին ուրդծուած է «Սփիւռքը՝ ծանր ու անխաչելութեան ներկայացում մը»(էջ 1...

Հէնքին, վայրերուն եւ միջավայրուն պէտք է աւելցնել այս բոլորը պատկող արտաքին կառոյցին նկատումը: Ամենասկիզբը՝ առաջին դէմք պատմողը կը պատրաստուի ճամբորդելու: Կը պատմուի ուրեմն իր վերջին չերը Լ.Ա.ի մէջ եւ յետոյ՝ նախորդող երկու ամիսներու անցուդարձերը: Պատրուակ կառոյց, որովհետեւ վէպը նիւթին միջոցներ չի ստեղծեր պատմելու եւ իրադարձութեան ժամանակները միջեւ բախումը կազմակերպելու համար: Ժամանակներուն հանդէպ այս տարբերութիւնը կը մատնէ կառոյցի մտածողութեան պակաս մը, քիչ մը պատանական՝ այսքան արդիական ոճով գրուած վէպ-հէքեաթի դատորոշումը: «Վէպ» կոչուած այս էջերէն ներս՝ չէ՛ արձանագրուած պատմումին ժամանակը: Իրողութիւն մը որ զգալի է ամէնէ՛ն աւելի, երբ դրողը երկրորդ դէմքով կը խօսի իր մասին. «որքան ընդունէիր իր չափազանց անհատական անկախութեան բացակայ ճակները···» (էջ 11), «եթէ հաղորդակցութիւնը չէիր···» (էջ 14): Փոխանակ վէպին հաղորդակցելու, վէպէն փախելու ձե՞ւ մըն է արդեօք: Գիրքին մէջ կը կարդանք չատ յաճախական նախադասութիւն մը այս ուղղութեամբ, «ժամանակ» բառին գործածութեամբ ա՛լ աւելի չեզոքացուած. «ժամանակները պիտի յանձնէի փոխուտի եղանակին» (էջ 12): Այս ձեւով հասկցուած արտաքին կառոյցի հարցը կը դադրի «արտաքին» ըլլալէ(3):

Արտաքին կառոյց, հէնք եւ միջավայր վէպի երեք հիմնական տուեալներն են՝ տարբեր մակարդակներու նկատի առուած: Կա՛յ սակայն չորրորդ մակարդակ մը: Ըսի, որ այս վէպին մէջ՝ հետաքրքրութիւնը չի դառնար ինքնախոյզ: Եւ կայն, անկախ հետախուզութենէն, պիտի մէկ ծայրէն միւսը կայ «ինքնախուզութեան» թեման: Թեմայէ աւելի՝ դրեթէ նախընտրելի ըլլար գործածել «լայթ-մոթիվ կամ մոտասեւեռում բառը: Ինքնախոյզը այստեղ՝ կ'ուզէ «փոխուիլ», անչուշտ՝ գտնելու համար ինքզինք, հասնելու համար: Բո՛ւն մոտասեւեռումը այս «փոխուիլ» բառին չուրջ է: Եթէ կայ այս գրքին մէջ Լոս-Անճըլըսեան փիլիսոփայութիւն մը, ան ալ նոյն պէս՝ կապուած է «փոխուելու» այս հրաժեշտութեան, յաճախանք դարձած քաղաք ու աշխարհ փոխելով՝ պիտի փոխուի՞մ: Կին փոխելով՝ պիտի փոխուի՞մ: Կամ ընդհակառակն՝ նախընտրելի՞ է արդեօք մնալ նոյն քաղաքին մէջ նոյն կնոջ հետ, փոխուելու համար: Պիտին կեդրոնական հարցադրութիւնն է: Առաջին էջերը այս մոտասեւեռումը կը ներկայացնեն հրաչալի կերպով, խորլուով «փոխ» արմատին բոլոր կարելիութիւններուն հետ, երբեմն՝ դրեթէ անակնկալ: Լոս-Անճըլըս քաղաքը փոխ»ին խոչընդոտ պարունակ է, ձինպաշեան կ'ըսէ՝ անոր «փոխաբերակը», քանի որ այդ քաղաքէն ներս՝ անդադար կը փոխադրուիք առանց տեղափոխուելու: Այդ իմաստով՝ «Լոս-Անճըլըսի գլխաւոր

«Ժամանակակից» ի՛ «Ժողովուրդ» (էջ 11) եւ չկայ «ամենայն ինչ ի ժամանակի» (էջ 13)։ Ուշադրութեան արժանի է նաեւ «Ժողովուրդ»ի ոճը, որ ինչպէս ասացինք, ունի իր ինքնատիպ գոյները։ Ան կը գործածէ նաեւ բառեր, որոնք ոչ միայն հնացած են, այլ նաեւ ոճական տեսակէտէ ոչ յարմար։ Ինչպէ՞ս կրնանք ընդունիլ, որ «Ժողովուրդ»ի հեղինակը կը գործածէ «ոսկեղէն ժամանակ», «ոսկեղէն ապագայ», «ոսկեղէն ծիրանի» եւ այլն։ Ոսկեղէն ժամանակ, ոսկեղէն ապագայ, ոսկեղէն ծիրանի՝ ինչպէ՞ս կրնանք ընդունիլ, որ ոսկի ժամանակ, ոսկի ապագայ, ոսկի ծիրանի չե

ԳՈՐՈ, ԲՆՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԵՐԿՆՈՂԸ

(Շար. Ա. Էջէն)

թիւնը որ իր գործերը կը տածեն, իր արտայայտութիւնը կը գտնէ Գորոյի հետեւեալ խօսքին մէջ. «Ամէն օր կ'աղօթեմ որ Աստուած զիս մանուկ դարձնէ, այսինքն՝ զիս մղէ բնութիւնը դիտելու եւ զայն արտանկարելու մանուկի մը նըման, առանց կողմ բռնելու»: Եւ «պարզունակութիւն»ը զոր ինք կը ջատագովէ եւ որուն քանիցս կ'անդրադառնայ, զգալու եւ տալու համար է զգայութիւններու եւ տպաւորութիւններու անմիջականութիւնը, բնութեան անաղարտութիւնը, իր սկզբնական թարմութեամբ: Գորո այս բոլորը կ'իրագործէ յատակ ընթացակարգով մը, միշտ աչքի առջեւ ունենալով «ամբողջութիւնը, ան որ մեր ուշադրութիւնը կը նախագրաւէ»: Կը շարունակէ. «Գծայղացքը առաջին բանն է զոր նկատի պէտք է ունենալ: Ցետոյ համարժէքները – ձեւերուն եւ համարժէքներուն յարաբերութիւնը: Ահաւասիկ յենակէտը: Ցետոյ գոյնն է. ի վերջոյ՝ կատարումը»: Այսպէս, «բնութիւնը պէտք է մեկնաբանել պարզունակութեամբ եւ ըստ անձնական զգացողութեան, անջատուելով այն բոլորէն զոր կը տեսնենք հին եւ նոր վարպետներու մօտ: Միայն այս ձեւով պիտի կարենանք յուզել»:

Բայց ասիկա չի նշանակեր որ Գորո, ձեռք բերելով հանդերձ նկարչական իր ուրոյն լեզուն, զուսպ եւ չափաւոր կըշռոյթով սիրապետուած, երբեք չնայի իր եաին, նկատի ունենալու համար վարպետները որոնք զինք մօտէն կը հետաքրքրեն, որոնցմէ յատկապէս Նիքոլա Փուսէն, Գլօտ Լօրէն, Մայնհէրթ Հոպէմա, Եագոպ եւ Սոլոմոն Ռույսդաէլ, Ժան-Պաթիսթ Սիմէոն Շարտէն, իրեն ամէնէն մերձաւորները կը թուին. նաեւ Լը Նէն եղբայրները, որոնց դունային եղանակաւորումները, սրճագոյնէն մոխրագոյն եւ հողագոյն դեղին, ինչպէս եւ անոնց գործերուն մէջ սիրող մեղմ կշռոյթը, մթնոլորտը, խոհուեմութիւնն ու պարզութիւնը, Գորոյի մասին մտածել կու տան: Իսկ եթէ ուզենք յարաբերակցութիւններ տեսնել Գորոյի եւ իր ժամանակակիցներուն միջեւ (եւ եթէ բացառենք ցարդ մահացած միր Վալանսիէնը), Թըրներ եւ Քոնսթէյպըլ(2) յատուկ տեղ կը գրաւեն, երբ նկատի ունենանք ասոնցմէ բազմաթիւ գործեր, յատկապէս Քոնսթէյպըլի նախափորձերը: Ասոնք սակայն կը տարբերին Գորոյի աշխատանքէ ներչնչ, այն իմաստով որ Գորօ, նախափորձային համառօտանկարումը կը գործընէ ինքնին նկարչական լեզու, որ դուրս իր համազօրը կը դանէ վաղամեռիկ Ռիչըրտ Փ. Պոնինկթընի կարգ մը բնանկարներուն մէջ:

1828-ի Սեպտեմբերին Գորօ, երեք տարուան բացակայութենէ ետք, Իտալիայէն կը վերադառնայ Փարիզ: Ճեռագային, երկու առիթներով (1834-ին եւ 1843-ին), ինք կրկին կ'այցելէ Իտալիա, վերադառնալու համար այն լոյսը, ջերմութիւնն ու բնութեան վսեմութիւնը, որոնք զինք առինքնած էին եւ որոնց յիշատակը կենդանի կը մնայ, մինչեւ իր կեանքի վերջին տարիները:

Գորոյի Փարիզ վերադարձին, նորդասականութիւնը եւ վիպապաշտութիւնը բուռն կերպով իրարու կը հակադրուին: Գորօ, իր գործով, կը ձգտի երկուքն ալ համարկել, սակայն ոչ թէ նըկարչական այլ՝ ասպարէզի հրամայականներէ մեկնած: Այսպէս, ինք երկու ուղղութեամբ կը գործէ, նկարելով երկեր, որոնց մէկ մասը հանրութեան եւ սիրող ճաշակին ուղղուած է, իսկ միւսը՝ իրեն համար, ինչպէս Իտալիոյ մէջ եւ գորս աչքերէ հեռու կը պահէ:

*
**

Բայց, Գորոյի «երկփեղկումը» զերծ է գոյութենական այն տագնապէն որ 20-րդ դարու մարդը կը յատկանշէ, ասոր ինքնութեան հարցին եւ հոգեկան վերիվայրումներուն առընչուող: Գորոյի նպատակը, աւելի, դառնալ է զեղեցիկ եւ թովչանք տածող երկեր նկարող մը՝ քան թէ յեղաշրջում յառաջացնող նկարիչ մը: Արդէն, նախքան Իտալիայէն Ֆրանսա իր վերադառնալը, 1826–1827-ին նկարուած «Նարնիէն տեսարան» եւ «Հռոմի չրջակայքը, Զէրվարա» պաստառները, կը հաստատեն թէ ինք կը միտի ինքզինք պարտադրել, նկարելով գործեր որոնք կը ձգտին յարմարիլ փարիզ սիրող գեղարուեստական ըմբռնումներուն: Այս զոյգ պաստառները, իրենց դասականութեամբ, համադրումով եւ մթնոլորտով, նկատելի տուրք մըն է որ կու տան 17-րդ դարու բնանկարչութեան, յատկապէս Փուսէնով, Լօրէնով եւ Հոլանտացի բնանկարիչներով գլխաւորուած: Առաջին պաստառը, իր արուեստակեալ համադրումով, տարհամոզիչ կը թուի, երբ մանաւանդ զայն բաղդատենք իրեն լը ծորդուող «Օպոստինոսի կամուրջը Նէրնի վրայ, Նարնի»ին հետ: Նկարին ալ կէսին, պատկերուած է կամուրջը, մինչ ձախ կէսը երեւակայուած լօրէնեան տեսարան մըն է, որ կամուրջի հատուածին ուղղակի կպցուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը ձգէ: Իսկ նկարելակերպը, իր աւանդապաշտ բանուածութեամբ, յաւելեալ կերպով կը չեշտէ պաստառին դասականութիւնը: Բայց, ի տարբերութիւն իրեն ժամանակակից նորդասական նկարչութեան, Գորօ իրեն յատուկ քնարականութիւնը կը գրոշմէ այն բոլորին վրայ զոր կը նկարէ, ինչ որ իր աշխատանքը, նոյնիսկ երբ կանոնապաշտութեան կը մօտենայ, յաճախ աւելի հաղորդական կը դարձնէ, քան սալոնային պաշտօնական ցամաք արուեստը:

Ֆրանսա իր վերադարձին, Գորօ կը ձեռնարկէ նաեւ դիմանկարներու չարքի մը, իր գերդաստանական պարագաները ներկայացնող, ինչպէս եւ քաղքենի դասէն անհատներ: Ասոնց մէջ, մանկամարդերու եւ յատկապէս մանուկներու դիմանկարները գրաւիչ անմիջականութիւն եւ պարզութիւն մը ունին, մինչեւ իսկ ներկայացման պարզունակութիւն մը՝ աւելի չեշտելու համար մանկութեան աշխարհին անաղարտութիւնը: Այսպէս, այդ ժամանակաշրջանին, մինչ դիմանկարչութեան մարդին կը տիրէ Ժան Օ. Տ. Էնկր, պատկերելով աւազանին եւ իշխող դասակարգը, նորադասական այն ոճով որ կր չեշտէ տիպարներուն պատկանելիութիւնը եւ դեղարուեստական նախասիրութիւնը (հիմնուած յունա-հռոմէական եւ վերածննդեան ներկայացման վրայ, դիծն ու ձեւը գերադասող, ինչպէս դասական քանդակին մէջ), Գորօ կը ներկայացնէ անչափ եւ պարզ անհատներ, որոնք չունին տիրակալական եւ ինքնահաւան այն երեւոյթը որ կը բնորոշէ 19-րդ դարու պաշտօնական եւ կանոնապաշտ դիմանկարչութիւնը: Սակայն Գորօ իր կեանքի վերջին տարիներուն իրագործած կանացի կարգ մը հիանալի դիմանկարներով է որ, ինչպէս «Ալժերուհին», «Ցոյն մանկամարդը» եւ «Կապոյտ զգեստով կինը», առաջնակարգ տեղ կը գրաւէ այդ մարդին մէջ: Շարժուն վրձնահարուածները թովիչ կենսունակութիւն մը կու տան պաստառներուն. խաղացող լոյս մը կ'ողողէ մթնոլորտը. ճերմակի, մոխրագոյնի, վարդագոյնի, դեղինի, կարմիրի, սրճագոյնի եւ կապոյտի յանկուցիչ եղանակաւորումը անոնց իւրայատուկ տեսք մը կը շնորհէ, մեղեդիական հնչականութիւն մը, որ Գորոյի երաժշտական զգայութիւնը կը հաստատէ, որուն կ'ակնարկէ նաեւ մանտոլինը՝ իր նկարած պարմանուհիներու ձեռքին, իր արուեստանոցը այցելող:

*
**

Բնանկարչութեան վերակենդանացումով եւ բնութիւնը նկատի ունենալով որպէս դերակատար, որպէս ապրող եւ չնչող էութիւն մը, ինչպէս մարդը ինքնին, հետզհետէ նոր կապ մը կը ստեղծուի մարդուն եւ բնութեան միջեւ որ, նկարչութեան մէջ, դրեթէ զոր մը տեւողութեամբ կը վերածուի գերիշխող գործօնի, նկարչական նոր դիւտերու սատարող: Ասիկա կը տեւէ մինչեւ խորանարդապաշտութիւն եւ վերացապաշտութիւն, երբ արուեստը, 20-րդ դարու ըսկիզբներուն, կրկին կը դառնայ արուեստանոցային եւ գլխաւորաբար մտածողական:

Գորօ, մարդը նկատի ունենալով որպէս բնութեան մէկ մասնիկը, զայն իր բնանկարներուն մէջ կը գետեղէ այնպիսի ձեւով՝ որ մարդուն հաչտ գտնուիլը կը չեշտէ բնութեան ու չրջապատին հետ եւ որ անոնց կը մերուի: Ան բնութեան մէջ ներկայ է որպէս հարազատ տարր, ինչպէս ծառ մը, ծաղիկ մը: Երբեմն խոհուն, այլ տեղեր հանդարտօրէն քալող կամ, ձի հեծած, մեղմօրէն իր ճանապարհը կը կտրէ: Այլ տեսարաններու մէջ, մարդիկ բնութեան բարիքները կը վայելեն, մինչ ուրիշ տեղեր ամէնօրեայ աշխատանքի արարքներով կը զբաղին:

Բնութեան վերայատնաբերումով, անոր այլազան տարրերը կը ստանան կեդրոնական կարեւորութիւն եւ կը դառնան բնանիւթ, երկնամարմնի արժանի՝ ինչպէս մարդ էակը: Այս տարրերուն մէջ ծառը, իր այլազան երեւոյթներով, կը գրաւէ հիմնական տեղ, որ իր առաւելագոյն արտայայտութիւններէն մին կը գտնէ Պարպիզոնի Դպրոցի նկարիչներուն մօտ, Գորոյի մտերիմները: Ասոնք, քաղաքէն հեռու, կայք կը հաստատեն Փարիզէն քանի մը տասնեակ քիլոմեթր անդին գըտնուող Պարպիզոն գիւղը, Ֆոնթէնպլոյի անտառին կից, ու կը նկարեն բնութիւնը՝ ինչպէս որ է, ձգտելով ընդհանրապէս առարկայականօրէն ներկայացնելու անոր ճոխութիւնը եւ, տարուան եղանակներու երկայնքին, անոր պարզած տեսարաններուն այլազանութիւնը, առանց ճոռոմութեան, անեղծ ընկալումով:

Ծառը, ուրեմն, ապրող մարմին մըն է, որուն հետ կարելի է մտերիմ զրոյ, լսել անոր սոսափիւնն ու խարշափը, հաղորդուիլ անոր. անով կարելի է մինչեւ իսկ երազային աշխարհ մը ստեղծել, խաղաղութիւն տածող: Գորօ այս վիճակներու պատկերման ուղղութեամբ կը գործէ, որդեգրելով թէ՛ անմիջական եւ թէ բանուած նկարելակերպը: Ինք հիմը կը դնէ նոր ծառանկարչութեան մը, երբ նկարիչի մը նկարած ծառերը աւելի քան երբեք կը զատորոշուին՝ անոնց իրագործման ձեւով: Այսպէս, կան գորոյական ծառեր, գուրպէեան ծառեր, սիսլէեան եւ փիսարոյեան, մոնէեան, ռընուառեան ծառեր, սէզանեան, վան կոկեան, կօկէնեան եւ սէօրաեան ծառեր. եւ չարքը կարելի է երկարել:

Գորօ կը յղանայ ծառերու ոճ մը, թերեւս նոր ծնած լուսնակարչութեան ազդեցութեամբ, որու բերմամբ երբեմն ծառերը, վրձինի թեթեւ հպումներով երկընքին կը ճուլուին եւ զարկ կու տան երազային զգայնութեան մը, որպէս թէ անոնք չղարշային ուրուականներ ըլլան եւ կամ՝ լուսաւոր երկինքներուն դէմ՝ ցցուին տարածուն եւ թովիչ մթութեամբ մը: Այսպէս, ծնունդ կ'առնեն պաստառներ, որոնք այլազան վայրերէ յիշատակներ կ'ոգեկոչեն, ինչպէս համբաւաւոր «Մորթֆոնթէյնի յիշատակ»ը (1864): Այս տեսարաններուն մէջ, փարթամ ծառերը կը գրաւեն պաստառին դըրեթէ աջ կէսը եւ, իրենց հակումով, դիտողին ուշադրութիւնը կը տանին դէպի հեռուն գտնուող գիւղը, դէպի գետափին կամ լճափին երեւցող քանի մը կերպարները եւ կամ՝ հորիզոնականօրէն սահող ու յաճախ կանգ առած մակոյկ մը, անոր մէջ տեղ գրաւած մէկ կամ աւելի անձերով: Գետեզերեայ նման տեսարաններու մէջ, երբեմն միակ կարմիր կէտ մը, կերպարին գլուխը բնորոշող, մարդարիտի նման, ամբողջ միջոցը կը կենդանացընէ: Այս գծով, Գորօ կ'ըսէ. «Նկարի մը մէջ միշտ լուսաւոր կէտ մը կայ. բայց անիկա պէտք է միակը ըլլայ: Զայն կըրնաք գետեղել ուր որ ուզէք. ամպի մը մէջ, ջուրի ցոլացումին մէջ կամ գդակի մը վրայ: Բայց գունային միակ եղանակաւորումով»: Ասիկա նաեւ բանալի մըն է իր արուեստին աւելի ճշդրտօրէն հաղորդուելու, մինչ իր պատկերումներու ըմբռնման համար, կ'առաջադրէ. «ինքնակարեւորս լաւ թափանցելու համար, պէտք է գէթ համբերութիւնը ունենալ ձգելու որ մշուշը վերնայ. հոն միայն հայլ առ հայլ մուտք կը գործուի. երբ մտնէք, պէտք է որ այնտեղ խաղի վիճակ մը ապրիք»:

Սակայն բնութիւնը դուրսը գտնուող տարածութիւն մը չէ լոկ, որուն հետ արուեստագէտը կապի մէջ կը մտնէ, երբ անոր մէջ կը գտնուի: Գորոյի համար հետ յարաբերումը այլ է: Իր եւ անոր միջեւ երկխօսութիւն մը, կենդանի մտերմութիւն մը կայ, զոր ինք պարբերաբար կերպով կը յայտնէ. «Ընդգծելով իմ բնութիւնը իմ երդիհիս տակ բան մը ըսելու. այդ պահէն կը սկսի խենթութիւնս. վրձինը ձեռքս կաղիններ փնտռելու կ'ելլէ աշխատանոցիս պուրակներուն մէջ, հոն երգող թռչունները, հովէն սրսփացող ծառերը մտիկ կ'ընեմ, կը դիտեմ առուակներն ու գետերը որոնց հոսքը երկինքին ու հողին հազարումէկ գոյները կը տանի իրեն հետ. արեւը մայր կը մտնէ ու կը ծագի իմ երդիհիս տակ»: Քանի որ իր արուեստանոցը տիեզերքին մէկ հատուածը դարձած է:

Իր կեանքի վերջին տարիներուն, Գորօ կը նկարէ մանկամարդեր, իրենց ձեռքը մանտոլին մը (Իտալիոյ յիշատակներէ դեռ վառ են), որոնք իր արուեստանոցին մէջ եռատանիին դիմաց նստած, ի հուն կամ՝ անոր վրայ գտնուող բնանկարը դիտելու դիրքին մէջ, կառծէք երգելն են հոն գտնելու՝ բնութիւնը ձեւով մը որ նախապէս ոչ մէկը պատկերած ըլլայ. Բնապաշտութիւնը այնպիսի աստիճան մը պարտադրած էր ինքզինք որ, 1855ին, Կոնքուր եղբայրները կը գրէին. «Բնանկարը արդի արուեստին յաղթանակն է: Ան ճկարչութեան պատիւն է»: Անկախ կած, Գորօ այս իրողութիւնը պարտադրող իր ժամանակի յառաջադէմ նկարիչներէն է, ստեղծելով բնութենական աշխարհ մը, նկարչական մեկնաբանութեամբ, որ եզակի կը մնայ արուեստի պատմութեան մէջ:

Գորօ երբ «Մորթֆոնթէյնի յիշատակը» կը նկարէ, արդէն տարի մը անցած է 1863-ի Մերժուած Ներու Սալոնէն, ուր Էտուար Մանէի եւ ճէյմս Մ. Ուիսլըրի պաստառները դայթադկութիւններու մը նուաղ կու տան: Ինք ողջ է երբ, 1874ին, տեղի կ'ունենայ տպաւորապաշտ առաջին ցուցահանդէսը, նոյնպէս ծաղրանկի ենթարկուող: Այս յանդուգն չարժումները դինք անտարբեր չեն ձգեր: Նախապէս, առիթով մը ըսած է «Ինծի համար ասիկա նոր աշխարհ մը է, որուն մէջ ինձմէ զգալի չեմ որ գաղափար. ես շատ կապուած եմ անցեալին...». Պէտք է որ նոր արուեստին վարժուիմ. Սակայն, կարելի չէ դրժել իր բերած նպաստը նոր բնապաշտութեան, տպաւորապաշտութեան, երբ նկատի ունենանք յատկապէս ինքնիրեն համար նկարած փոքր չափի երկերը, նկարչական նոր յղացքներ պարփակող: Գամիլ Փիսարօ եւ Պէրթ Մորիզօ իր ցուցմունքներուն չեն տեւած են: Իր կարգ մը գաղափարներուն փոխանցումը տպաւորապաշտներուն, համբաւաբար տեղի ունեցած է Փիսարոյի միջոցաւ: Իր մահէն դրեթէ ամիս մը առաջ, Գորօ կը յայտնէ. «Չէք կրնար գաղափար մը ունենալ այն նորին մասին զոր կ'ուզեմ իրականացնել: Կը տեսնեմ բաներ զորս նախապէս երբեք չէի նշմարած: Ինծի կը թուի թէ երբեք չեմ գիտցած երկինք մը նկարել...: Ինչ որ այժմ էիս առջեւ ունիմ աւելի վարդագոյն է, աւելի խոր, աւելի թափանցիկ: Ո՛հ..., Այնքա՛ն կ'ուզէի ձեզի այդ անպարագիծ հորիզոնները ցոյց տալ»:

Այդ երկնումը տպաւորապաշտներուն ժառանգ մնաց:

ՇԱՀԱՐԱՋ

---

(1) Max-Pol Fouchet : «COROT», *Henri Scrépel*, Collection «De la peinture», 1975, p. 52.

(2) Ձան Քոնսթէյպըլի «Յարդի կառը»ն 1824-ի Փարիզի Սալոնին մեծ յաջողութիւն կը գտնէ եւ, այլ գործի մը հետ, ոսկէ մետալի կարժանանայ: Երկու տպաւորութեամբ մը որուն Գորօ, ամենայն հաւանականութեամբ, չէր կրնար ծանօթ չըլլալ, նախքան Իտալիա իր մեկնիլը, տարի մը յետոյ: Քոնսթէյպըլի բնանկարչութիւնը մեծ ազդեցութիւն կը գործէ յատկապէս Պարպիզոնի Դպրոցի նկարիչներուն վրայ, Գորոյի բարեկամները:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 7
MARDI
7 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

71րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.848 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.848

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆԳ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ

Սալիտարլիէ Փրոթէսթանթ Ճրանս - Պամէնիի (պատուելի Ս. Սահակեան) նախաձեռնութեամբ, անղամ մը եւս խումբ մը լրագրողներ ութօրեայ այցելութիւն մը կատարեցին Հայաստան, ոմանք նաեւ՝ Արցախ: Իրենց վերադարձին, Մայիս 3-ին, այդ առթիւ կազմակերպուած հաւաքոյթի մը ընթացքին տուին իրենց զբօսական թէ բացառական տպաւորութիւնները, որոնց կ'անդրադառնանք առանձին:

Բերանացիէն զատ, նաեւ յօդուածներ տարածած են եւ պիտի տարածեն իրենց թերթերուն մէջ: Արդէն իսկ լոյս տեսած են անոնցմէ ոմանք:

***

«LES DERNIERES NOUVELLES D'ALSACE» (26 Avril)

NUCLEAIRE : LA ROULETTE RUSSE DES ARMENIENS

Մարք Փրիսթման առաջին յօդուած մը տարածած է առաւելաբար նուիրուած Մեծամօրի: Լրագրողը կ'անդրադառնայ անոր վերաբացման անհրաժեշտութեան, իրեւ հետեւանք երկրին տնտեսական վիճակին:

***

«LA REFORME» (4 Mai)

PRINTEMPS EN ARMENIE

Ներքաղաքական այս չարաթաթերթին մէջ Ալպերին Պուտիէ լայն թղթակցութիւն մը տուած է երկու էջերու երկայնքին, նկարներով ալ ճոխացած: Կը խօսի նաեւ Գիւմրիի մասին, Էջմիածնի, Համալսարանին եւ ուսանողական տագնապին:

Հարցազրոյցներ ունեցած է Շահէ Արքի հետ զոր կը ներկայացնէ որպէս Երեւանի Աքթիվիսկոպոսը (ինչ որ սխալ է) բայց, նաեւ «Հայրը» ատուածաբանական աշխարհական ֆաքիւլթէի մը: Ծնունդ առած 1995 Սեպտեմբերին, 19-ղըն է հայկական համալսարանի ծոցին մէջ: Հանդիպում ունեցած է նաեւ Ֆրանսախօս ուսանողուհիներու հետ, որոնք կը բացատրեն նաեւ թէ ինչո՞ւ գործադուլի մէջ են:

***

Այս երկու լրագրողներէն զատ, Հայաստանի այս այցելութեան մաս կը կազմէին նաեւ Մարիան Տիւպէրթրէ (կաթոդիկէ նախարար՝ Ս. Բաբայեան եւ այլ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Ծագկեալը-սաիները պեղեղուած են իշխանութիւններու կողմէ:

Այս վերջին լրագրողներէն զատ, Հայաստանի այս այցելութեան մաս կը կազմէին նաեւ Մարիան Տիւպէրթրէ (կաթոդիկէ նախարար՝ Ս. Բաբայեան եւ այլ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Ծագկեալը-սաիները պեղեղուած են իշխանութիւններու կողմէ:

ՄԱՐՏԻ 24-Ը ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24-ին, վաղ առաւօտէն մինչեւ ուշ գիշեր, անհամար բազմութիւն մը տոնած է Սահմանակերտի յուշահամալիրի առջեւ:

Ժամը 11-ին, յուշահամալիր այցելած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Թովմասեան, վարչապետ Լ. Պետրոսեան, Պաշտպանութեան նախարար՝ Ս. Բաբայեան եւ այլ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Ծաղկեալը-սաիները պեղեղուած են իշխանութիւններու կողմէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՐԻՏԻ ԼԻՈՆԷ դրամատան փարիզի կեդրոնատեղին (Պուլվար տէ ք'Իթալիէն) 2/3-ով հրոյ ճարակ եղաւ կիրակի, Մայիս 5-ին: 9000 քառակուսի մեթր չէնքին 6000-ը վճասած է, քանի հարկ եղած է աւելի քան 15 ժամ (առաւօտեան 8-էն երբ առաջին բոցերը յայտնուած են մինչեւ ուշ գիշեր) որպէսզի 300 հրշէջներ կարենան մարել հրդեհը: 56 հոգի վիրաւորուած են: 49-ը՝ հրշէջներ, որոնց 2-ը ծանր վիճակի մէջ: Շէնքը չինուած էր 1878-ին եւ կը գնահատուի 1.5 միլիառ ֆրանք: կը կարծուի որ ելեկտրական թելերու խզումի հետեւանք է:

ՍՊԱՆԻՈՑ մէջ, նորընտիր վարչապետը՝ Խոսէ Մարիա Ասնար պաշտօնին գլուխն անցաւ, Մայիս 4-ին, երդում ընելէ եաք Խուան Գարլոս Թագաւորին առջեւ: Իր կառավարութիւնը 14 անդամներէ կազմուած է, 4-ը՝ կիներ են, գլխաւորաբար իր կուսակցութենէն: Ասնար իր կառավարութիւնը կը սահմանէ որպէս «կեդրոնապաշտ եւ բարենորոգիչ»: 13 տարիներու ընվկերվարական վարչակարգէ եաք, Սպանիա դիմագիծ կը փոխէ:

ՏԱՆԻԷԼ ՄԻԹԵՐԱՆ գերմանական ֆերթի մը մէջ ծանր ամբաստանութիւններ ուղղած է Թուրքիոյ: Ան ըսած է թէ հոն Քիւրտերը սատանաներ կը նկատուին ու Թուրքիան բռնատիրական երկիր է: Տ. Միթերան Գուպայէ այցելութենէն վերադարձին այդ երկիրը բաղդատած է Թուրքիոյ հետ, ըսելով որ Գաթթօ իսկական ժողովրդավար մըն է ու պէտք է Գուպայի կիրարկուած չրջափակումը վերցնել:

ԹԱՊԱՑԻ (Եգիպտոս) մէջ է որ Մայիս 5-ին, Պաղեստինցիք եւ Իսրայէլացիք, Արաֆաթի եւ Փերէսի ներկայացուցիչները, ձեռնարկեցին բանակցութիւններու վերջին հանդրուանին: Պաղեստինցիք վճռապէս յայտնեցին թէ անկախ Պետութիւն մը կը պահանջեն, Արեւելեան - Երուսաղէմն ալ որպէս մայրաքաղաք: Միւս կողմէ, Իսրայէլ հերքեց թէ Կանայի ռմբակոծութիւնները դիտակցաբար կատարուած ըլլան ինչպէս կը յայտնէր ՄԱԿ-ի քննութեան պատասխանատուն՝ զօրավար Վան Քափէնի տեղեկագիրը: 18 տարի է, ՄԱԿ-ի կայանները ծանօթ են իսրայէլեան բանակին եւ հերքումը չատ համոզիչ չէ, բայց, Իսրայէլ կը պնդէ որ՝ սխալի արդիւնք էր:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔԻ ընտրութեան առաջին տարեդարձը տօնեց Էր - Փէ - Էռ-ը Մայիս 5-ին, եւ Ա. Ժիւպէ այս առթիւ արդէն իսկ «բացաւ» 1998-ի երեսփոխանական ընտրութիւններու ընտրապայքարը: Զքննադատեց, ինչպէս անցեալին, Պալատիւրի կառավարութեան հաշուեկշիռը, ընդհակառակն չեշտեց թէ հաշուեկշիռը՝ 1993-էն ի վեր իրարու յաջորդած կառավարութիւններու հաշուեկշիռն է:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ հարցազրոյցի մը մէջ («Լ'ի-պերասիոն», Մայիս 6) բոլորովին բացասական կը գտնէ Շիրաքի մէկ տարուան իշխանութեան արդիւնքը: «Ընկերային խզումը աւելի աճ արձանագրած է» կ'ըսէ ընկերվարական պարագլուխը: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Ժոսփէն կը հաստատէ որ ան փոփոխութիւն չի կրեր նախագահներու փոփոխութեամբ, բայց կը դատապարտէ հիւլէական փորձերը եւ վերադարձը ՕԹԱՆ-ի զինուորական ա-կումբին մէջ:

Ա.Լ'Իի հարաւ - արեւմտեան արուարձանին մէջ, իր բնակարանէն ոչ չատ հեռու, սպանուած է Ներքին նախկին նախարար՝ Մոհամէտ Հարաի, 53 տարեկան: Ռումբ ալ պայթած է Թիզի Ուզու, որու հետեւանքով երկու մեռեալ եւ 15 վիրաւոր կար: Նախագահ Զերուալ յայտարարած է թէ հանրաքուէ մը պիտի կազմակերպուի Սահմանադրութեան վերաքննութեան համար եւ երեսփոխանական ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան 1997-ին:

ԶԷԶԻՒԻՈՑ անկախապաշտ հրամանատարը՝ Բասայեւ սպառնացած է Ռուսերուն յայտարարելով որ զաշնակցային զօրքերու «պետական ահաբեկչութեան» կրնայ պատասխանել «յատուկ գործողութիւններով»: «Կը սպաննենք Ռուսերը, ինչպէս իրենք մեզ կը սպաննեն» յայտարարած է, աւելցնելով՝ «եթէ զաշնակցայիններն մնան, ռուսական քաղաքի մը հակակշիռը ձեռք կ'առնեմ եւ ամերը հոն կ'անցընեմ»:

ՄԱՐՈՒԻ Հասան Բ. թագաւորը պաշտօնական այցելութեամբ Փարիզ ժամանեց Մայիս 6-ին: Այս այցելութիւնը կը ձգտի ամրապնդելու Փարիզ - Ռապատ յարաբերութիւնները:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ՁԱՏՐԱԿԸ»

Այս խորագիրով «Մէնիլիէթ»ի (Մայիս 4) թղթակիցը Զէյնիպ կը տեղեկացնէ թէ Ռուսաստանի ու Հայաստանի պինուորական դործակցութիւնը Թուրքիոյ առջեւ կովկասը փակելու նպատակը կը հետապնդէ: Նոյն աղբիւրին համաձայն վերջերս ռուս պաշտպանութեան նախարար Գրաչովի Երեւան այցելութիւնը ու երկկողմ 12 համաձայնագրերու ստորագրութիւնը Թուրքիոյ լուրջ մտահոդութիւն պատճառած է: Հայեւրոպա ուժերով զօրք կազմելու հեռանկարը Թուրքիոյ ուղղուած սպառնալիք մը կը նկատուի, հակառակ զօրավար Գրաչովի երաշխիքին թէ ծրագիրը երրորդ երկիր մը չունի որպէս թիրախ: Ռուս պատուիրակութեան մէկ անդամը Երեւանի մէջ յայտնած է թէ միացեալ զօրքին նախաձեռնուած է արտաքին յարձակումի մը հաւանականութեան դէմ: Թուրք լրագրողը տակէ կը հետեւցնէ թէ քանի որ Ռուսաստանի ու Հայաստանի յարաբերութիւններուն մէջ ամէնէն լուրջ հարցերը կը ծագին Թուրքիոյ պատճառաւ, «արտաքին յարձակողական» կոչուածը յստակ է թէ որու կ'ակնարկէ: Միացեալ զօրքը, նոյն աղբիւրին համաձայն, Կովկասի մէջ ուժի յարաբերութիւնը պիտի փոխէ ի նպաստ Ռուսաստանի:

***

«Էօզկիւր Փոլիթիքա»յի նոյն օրուան թիւն ալ տեղ կուտայ Ադրբեջանի նախագահութեան արտաքին քաղաքականութեան խորհրդական Վ. Գիւլիզադէի արտայայտութիւններուն: Ան խօսելով Հայաստան - Թուրքիա տնտեսական յարաբերութիւններուն ու Ղարաբաղի հարցին լուծումին մասին, ըսած է թէ այնքան ատեն որ կայուն հաշտութիւն մը չհաստատուի, անկարելի է տնտեսական յարաբերութիւններու հաստատումը: Խորհրդականը կրկնած է թէ Հայաստանի հետ ուղղակի բանակցութեան կրնան անցնիլ երբ հայկական կողմը ընդունի Ադրբեջանի հողային ամբողջականութիւնը եւ Ղարաբաղի համար լայն ինքնավարութեան օրինավիճակը:

Պատասխանելով հարցումի մը Վ. Գիւլիզադէ ըսած է թէ կասպից ծովու քարիւղին փոխադրութեան մէջ ոչ մէկ խօսք կրնայ ունենալ Հայաստան եւ թէ իրենց համար ամէնէն յարմարը Թուրքիայէն անցնող խողովակաշարն է զոր կը նախընտրեն նաեւ Միացեալ - Նահանգները:

ՄԱՀ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՐՇԱԿ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ

Պեվըրլի Հիլզի (Գալիֆորնիա) իր բնակարանին մէջ, Ապրիլ 24-ին իր մահկանացուն կնքած է ազգային ծանօթ բարերար՝ Արշակ Տիգրանեան:

Ողբացեալը ծնած էր 1905-ին Իզմիթ, ճաշակած աքսորը (1915 – 1918) որ իր ընտանիքը կը տեղահանէ մինչեւ Գոնիա: 1919-ին հայրը զինք կը ղրկէ Պոլիս ուր կը յաճախէ Հինդլեան - Մալաթեան Նոր Դպրոցը: 1922-ին, ընտանիքը կը փոխադրուի Սելանիկ, ապա՝ Միացեալ - Նահանգներ, նախ Պոսթըն, յետոյ Ֆրէզնօ: 1925-ին կը հաստատուին Լոս - Անճըլըս եւ կը զբաղին սննդեղէնի վաճառքով: Նոյն օրերուն, Արշակ Տիգրանեան կը նուիրուի ազգային աշխատանքներու, կը հիմնէ, խումբ մը ընկերներու հետ, Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը: 1935-ին Պեվըրլի Հիլզի մէջ կը հաստատէ Փիռնըր մարբէջը որ յետագային կը վերածուի Փրիմըր մարբէջի, ցարդ համբաւաւոր շրջանին մէջ:

Ազգային գետնի վրայ իր գլխաւոր բարեգործութիւններն են. –

1950 Հայ Կրթական Հիմնարկութեան դաղափարը յղացողն ու հիմնադիրը, մասնակցութեամբ Աբփաքսատ Սեդրակեանի, Մարտիրոս Փիլոյեանի, Հէրի Քարեանի, Ալէք Փիլիպոսի եւ Պէն Ղազարեանի: Տասը տարի անխոնջ նուիրումով ծառայած անոր, նիւթական եւ բարոյական մեծ զոհողութիւններով, ըլլալով անոր յառաջացման մղիչ ուժը:

1952 Այցելութիւն Միջին - Արեւելքի հայ վարժարաններուն եւ միջոցառում անոնց բարելաւման համար՝ Օր. Էջլա Գարակէօզեանի եւ Պր. Ստեփան Փիլիպոսեանի հետ:

1954 Հաստատում Քարէն Եփէճ ձեմբանի երեք յարկանի «Մայր Երմոնէ Տիգրանեան» շէնքի:

1956 Այնճարի (Լիբանան) մէջ Տիգրանեան Սրահի բացում:

1968 Անթիլիասի Մայր Տաճարի եւ Դպրեվանքի նորոգութեանց ծախքերուն կարեւոր դումարով նպաստած Պարզեւատուած Կաթողիկոսական Կոնդակով:

1970 Երեւանի Մշակութային Կապի Կոմիտէին նուիրած պատճէնահան մեքենաներ եւ այլ պիտանի առարկաներ:

1972 Երեւանի Հին Զեռագրաց Մատենադարանին նուիրած երեք թանկարժէք մագաղաթեայ մատեաններ՝ մանրանկարներով զարդարուած, ԺԱ., ԺԳ. եւ ԺԴ. դարերու գործ, որուն համար պարգեւատուած է Մեսրոպ Մաշտոցի չքանչանով:

1976 Ֆերահեան Երկրորդական Վարժարանի նոր չէնքի «Միհրդատ Տիգրանեան Սրահ»ի կառուցման առթիւ նուիրած 30.000 տոլար:

1981 Բացում Թէքէեան Մշակութային Միութեան Արշակ Տիգրանեան Վարժարանին (Հոլիվուտ), որուն գլխաւոր բարերարն է Արշակ Տիգրանեան: Վարժարանին ցարդ կատարած իր նուիրատուութեան դումարը կը հասնի մօտ մէկ միլիոն տոլարի:

Ծուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ապրիլ 29-ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ: Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները եղած են ԹՄՄ. Արշակ Տիգրանեան Վարժարանին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին, Մարսէյլ իր դաշտին վրայ 2 - 2 արդիւնք մը արձանագրեց Վալանսի Հայ Մարզականին հետ, ինչ որ դնահատելի է Վալանսի համար, քանի Մարսէյլ միշտ դասաւորման գլուխն է (74 կէտով): Այժմ Վալանս 15-րդ է 45 կէտով:

ՎԱՉԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐԸ ՈՒ «ԻՆՉՊԷՍ»ՆԵՐ, «ԻՆՉՈՒ»ՆԵՐ

Հայաստան կը գտնուի կարեւոր ընտրութեան մը նախօրեակին: Սեպտեմբերին ժողովուրդը պիտի հրաւիրուի ընտրելու անկախ Հայաստանի հանրապետութեան Բ. նախագահը: Ընդդիմադիր ամէնէն անտեղիտալի դերքերու վրայ դըտնուղներու համար իսկ մեծ անակնկալ չի ներկայացներ այս հանդրուանը: Այսօր կայ հինգ տարուան փորձը որ չատ աւելի ազդեցիկ է քուէարկողներու ուղղութիւն տալու տեսակէտէն, քան ամէն տեսակի բոլոր խոստումները որոնք անկասկած պիտի չհայրուին ընտրապայքարի ընթացքին: Մանաւանդ որ Հայաստանի ժողովուրդը անգամ մը ապրած է յոյսերու չափորին ամենայն հաւատքով հետեւելու փորձառութիւնը: Մնաց որ Հայաստանի ներկայի իշխանութեան ժխտականները ամէն առիթի չեզտող ընդդիմութիւնը չէ հասած անոնց փոխարէն աւելի վստահելի, համոզիչ այլընտրանքներ ներկայացնելու մակարդակին: Հինգ տարին ճիշդ է որ կարճ ժամանակ է վարչակարգ փոխելու հոլովոյթի մը համար, բայց Հայաստանի ընդդիմութիւնը չյաջողեցաւ նոյնիսկ հաստատ սկզբնաքայլեր առնել:

Այս ճակատին ներկայի ամէնէն կարեւոր անունն է Վազգէն Մանուկեան: Պէտք է ըսել թէեւ որ դժուար է դիմքը առանց այլեւայլի դասել ընդդիմութեան կազմին մէջ. ան դլխաւոր դէմքերէն ըլլալէ զատ «Ղարաբաղ» Կոմիտէին, վարչապետութեան, պաշտպանութեան նախարարի պաշտօններով ալ կերտողներէն մէկը եղաւ հինգ տարեկան անկախութեան: Այսօր ընդդիմադիրի իր դիրքը չի կրնար արմատապէս ջնջել այս իրողութիւնը: Նոյն ձեւով, հաւանօրէն ճիշդ չէ զուտ ընդդիմադիրը նկատի ունենալ անոր անձին մէջ, որքան ալ այդ ըլլայ ներկայի պարագան:

Վ. Մանուկեանի Ա.ԺՄ-ի համագումարին արտասանուած ելոյթը լոյս տեսած է նոյն կազմակերպութեան «Այժմ» չաբաթաթերթին Ապրիլ 17 - 23-ի թիւին մէջ, «Առանց իշխանութիւնների փոփոխութեան Հայաստանում առաջընթաց չի լինի» խորագրով:

Իր խօսքին սկիզբը Վ. Մանուկեան քանի մը բառով բաւական մութ պատկեր մը կը գծէ. դործազրկութիւն, չքաւորութիւն, արտադաղթ, մարդկային իրաւանց ոտնահարում, կ'ըսէ թէ ամբողջ կրթական համակարդը կը փլչի, բժշկական ծառայութիւնը անմատչելի է ժողովուրդին մեծ մասին համար: Ու վախ կը յայտնէ որ չատ բան չի փոխուիր, մինչ մեր դրացիները առաջ կ'անցնին: Ապա երեք կէտերու մէջ կ'ամփոփէ այն սկըզբունքները զորս որդեդրած է իշխանութիւնը եւ որոնք չարունակուելու պարագային մեղ կը դրկեն ապադային:

Առաջինը փոքր ժողովուրդ ըլլալու հանդամանքը ընդունելու մէջ կը կայանայ: Փոքր ժողովուրդ մը չի կրնար համաշխարհային մրցակցութիւն տանիլ: Ու պէտք է գոյատեւման համեստ խնդիրներ ունենալ որոնց լուծումին համար կը բաւէ մեծերու պահանջները գոհացնել ու մեր խնդիրը կը դառնայ իրենցը: Այս մօտեցումը ան կը նկատէ պատշաճելու, կեղծելու դերակատարութիւն, ինչ որ անձնական մեծ չահ կ'ապահովէ:

Երկրորդ սկզբունքը տնտեսական է. ընտրուած մոտէլը կը տանի հոն ուր Հայաստան կը մնայ 1·5 միլիոն բնակչութեամբ երկիր մը ուր կը զարգանան մանր արհեստներ, մանր առեւտուր: Այդ կարգի երկրի մը մէջ կը յայտնուի հարուստ խաւ մըն ալ որուն հետամուտ են ներկայի իշխանութիւնները, միայն իրենց կողքին կանդնած մարդոց համար: Առիկա իսկական ընտրանին չէ Վ. Մանուկեանի կարծիքով որ այդպիսին կը նկատէ օրինակ՝ ապայական ընտրանին: Բայց առիկա այսօր դոյութիւն չունի:

Երրորդ սկզբունքը կ'ամփոփուի ժողովուրդին կարծիքին արհամարհանքին մէջ: Այդ պատճառով ալ Հայաստանի մէջ չըլլալով իսկական ազատութիւն, հետաքրքրութիւն չի ներկայացներ աշխարհի մեծերուն համար:

Ազատութեան պակասը առիթ չի տար Հայու ձեռներէցութեան, դիւութեան հակումին նման առաւելութիւններու օգտագործումին:

Վ. Մանուկեան դոհացուցիչ չի նկատեր Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու ոլորտն ալ: Ցարաբերութիւն չի նշանակեր, կ'ըսէ, մի քանի տասնեակ միլիոնատէր բերել Հայաստան, անոնցմէ դումարներ «կթել», փոխարէնը չգանչաններ, պատուակալ քաղաքացիի կոչում տալ: Ան կ'ըսէ. «Ներկայ իշխանութիւնները ջարդում են Սփիւռքը իր բոլոր կառոյցներով»:

Սփիւռքի նիւթը աւելի անդին կրկին տեղ կը գտնէ ելոյթին մէջ. Վ. Մանուկեան կ'ըսէ թէ եթէ Հ.Յ.Դ.-ի թեկնածուն նախագահ ըլլար «ապա հայութիւնը կը դեկավարուէր մի կենտրոնից» հաւանօրէն հետեւցնելով «Դաշնակցութիւնը սփռուած է աշխարհով մէկ» իր դատումին, ինչ որ նիւթին կողմնակի, բայց յաւելեալ փաստ մը կուտայ թէ Սփիւռքը մեծ անծանօթն է Հայաստանի քաղաքական դէմքերուն: Իր կարծիքով նպատակայարմար չէ ամբողջ աշխարհի հայութեան մէկ կեդրոնէ դեկավարումը: Ան կը խօսի նաեւ համաշխարհային հայկական քոնկրէսի դաղափարին մասին որուն մասնակից ըլլան Սփիւռքը եւ Հայաստանի ժողովուրդը: Բայց այդ պարագային ալ դերակատարութեան հարց կը դրուի. դերիչխանութիւնը քոնկրէսին՝ ոչ մէկ կառավարութիւն կ'ընդունի առիկա, իսկ եթէ միակեդրոն ժողովուրդին կեդրոնը ենթակայ ըլլայ Հայաստանի, առիկա ալ պատճառ կ'ըլլայ որ Սփիւռքի հայութիւնը անվըստահելի տարր նկատուի դեկավարուող՝ ուրիչ պետութեան կողմէ:

Առանց այլընտրանք կը նկատէ Վ. Մանուկեան ներկայի ձեւը ուր ջանքը կայ հայութիւնը միակ կեդրոնի շուրջ խմբելու. այդ կեդրոնը Հիմնադրամն է: Այդ ճամբով ամբողջ հայութենէն դրամ հաւաքելու պարագան ալ կը նկատէ «կործանարար»: Աւտր մէջ կը տեսնէ իշխանութեան այն մօտեցումը թէ «Սփիւռքը ձուլուող, վերացող մի հատուած է եւ նախքան անհետանալը պէտք է նրանից փող պոկել»:

Վ. Մանուկեան պետականութեան մը եւ աշխարհասփիւռ նոյնաթիւ զանդուածի մը միջ հայութեան համար յարմարադոյնը կը նկատէ «երկու քեւեռանոց մոտէլը». այսինքն՝ Հայաստանը որպէս պետութիւն եւ սփիւռքահայութիւնը՝ կազմակերպուած համաշխարհային քոնկրէսով: Կ'ըսէ թէ այդ բեւեռները կրնան դործակից, կրնան վիճիլ. «բայց միայն այդպիսի կառոյցի դէպքում կարելի է ռացիոնալ ձեւով օգտագործել այն ամէնը, ինչ կուտակել է մեր ժողովուրդը միևչեւ հիմա եւ դրսում, եւ ներսում»:

Հոս որպէս ամբողջութիւն նկատի առնուած հայութեան համար առաջարկուածը ամէնէն տրամաբանական ձեւը ըլլալով հանդերձ, աւտր բացակայութեան համար միայն Հայաստանի իշխանութիւնը ամբաստանել այնքան ալ ճիշդ մօտեցում չէ: Աւտր մէջ դեր չունի՞ Սփիւռքն ալ որ մշակութային իր ժառանգութեան ու ներկայի արժէքներուն կատարեալ անդիտացումին մէջ, պահած է միայն արիստոդոմեան դիծը՝ դրպանին հպարտութիւնը: Անկախութեան հինդ տարուան ընթացքին, Սփիւռքի մտաւոր կարողականութեան արհամարհանքը արտայայտողը Հայաստանէն առաջ նոյն այդ Սփիւռքը եղաւ. նախ լուռ մնալով այդ կարողականութեան դէմ կատարուած մեծ ու փոքր ոտնձգութիւններու դէմ. ապա իր մամուլը, դպրոցները, բեմերը յանձնելով Հայաստանէն այս կողմերը ինչպէս մեծամասնութեամբ բախտախնդիր ոչնչութիւններու. եւ վերջապէս, չկարենալով արդելք ըլլալ ներկայի այն պատեհապաշտներուն որոնք ինչպէս երէկուանները, չփախցուցին Հայաստանի չուքով չքաւորուելու առիթը. անոնք պապէն աւելի պապականի փութկոտութեամբ անպիտացան սփիւռքեան արժէքները, ամէն անգամ որ առիկա պահանջեց կարճատես Երեւանի մը «չահը»:

Վ. Մանուկեան իր ելոյթին մէջ տակաւին «մահացու հարուած» կը նկատէ նախագահական համակարդը. կ'ըսէ թէ իրենց կուսակցութիւնը կողմնակից է խորհրդարանականին: Իրենք համաձայն չեն կիրարկուող անտեսական մոտէլին ալ, անհրաժեշտ համարելով պետական հովանաւորութեան՝ արդիւնաբերութեան, դիւղատնտեսութեան, եւայլն, որպէսզի անոնք կարենան միջազդային մրցակցութեան տոկալ:

Ա.ԺՄ-ի տեսակէտով յարմարադոյնը չէ նաեւ բանակին ներկայի ձեւը. ան «բաւարար չափի մարտունակ չէ» կ'ըսէ Վ. Մանուկեան: Իրենց կարծիքով «բանակը պէտք է լինի փոքրաքիւ եւ արհեստավարժ, բարձր աշխատավարձով»: Ըսածին որպէս ապացոյց կուտայ պատերազմի փորձառութիւնը. կ'ըսէ թէ այդպիսի զօրամասերը աւելի օդուտ կուտային քան 18 տարեկան տղաները: Բայց հոս եւս, քննադատականը կը մնայ առանձին ուսմունք չկայ այն մասին թէ ըսուածը դործադրելու միջոցները, կարելիութիւնը ունի՞ այսօրուան Հայաստանը: Այդքան դիւրին պէտք չէ ըլլայ արհեստավարժ բանակ պահելու գործը, ան ալ - արդարօրէն - բարձր վճարումով, երբ Ցրանսայի պէս երկիր մը նոր նոր օրակարդի բերաւ այդ նիւթը:

Այս կէտին կը դիմէ անուղղակի յայտնի պարբերութիւնը ուր կ'ըսուի թէ իմաստ չունի ճիշդ, համոզիչ ծրադիր կազմել եւ ներկայացնել իշխանութեան որ զայն դործադրէ, քանի որ նման բան կարելի չէ. «իւրաքանչիւր իշխանութիւն ունի իր հոգեբանութիւնը, իր մտածելակերպը եւ դրանից հրաժարուել չի կարող»:

Ելոյթին վերջին մասը նիւթ կ'ընէ ներկայի իշխանութենէն ժողովուրդին դըժդոհութիւնը որուն համար կը տրուի 90%-ի համեմատութիւնը: Այդ կշիռը կազմուած է քանի մը չերտէ. առաջինը հաւատք չունի Հայաստանի ապադային, ուրեմն ոչ մէկ դեր կը վերագրէ որեւէ իշխանութեան: Արտադաղթողները կը պատկանին այս հատուածին: Ուրիչ մաս մը յոյս կապած է Խորհրդային Միութեան վերականդնումին: Երրորդ մը՝ դժգոհ է ներկայի իշխանութենէն, կ'ուզէ դայն փոխել, բայց ոչ օքի վստահութիւն ունի. կը հետեւի այն տրամաբանութեան որ «սրաճիք գոնէ կշտացել են, գաւ նորերը, պէտք է զբաղուեն նոյն գործով»: Իշխանամէտ չըլլանակները ներկայի դըժդոհութիւնները առժամեայ կը նկատեն. իսկ վերջը թիւ մըն ալ որ կը հաւատայ Հայաստանի ապադային, աւտր համար հարկաւոր կը նկատէ իշխանութիւնը փոխել, այն վստահութեամբ որ կա՛ն երկրին մէջ քաղաքական դէմքեր որոնք կըրնան Հայաստանը ներկայի վիճակէն դուրս բերել:

Այս բոլորին եղրակացութիւնը այն է որ դաղափարական, քարոզչական մեծ աշխատանք պէտք է մարդիկ դրաւելու պայքարին: Աւտր հետ, կ'ըսուի թէ կայ վախը որ ընտրութիւնը կը կեղծուի, ինչպէս Յուլիս 5-ինը: Հոս ալ միակ դարման կը նկատուի միասնական պայքարը:

Յատուկ ուշադրութեան արժանի երեւոյթ է Վ. Մանուկեանի նման դէմքի մը նման համապարփակ ելոյթը, ընտրութեան մը նախորդող չրջանին: Կատարուած քննադատութիւններուն, վերլուծումներուն քով հոնկէ կը բացակայի սակայն ընդդիմութեան ալ արժեւորումը: Քանիցս կրկնուած իրողութիւն է թէ Հայաստանի ներկայի իշխանութեան յաջողութիւններուն, առաւելութիւններուն հետ կարեւոր զօրակից է ընդդիմութեան թոյլ ու անդէմ ներկայութիւնը: Առաջադրուած պայքարը ամուր հիմերու վրայ դետեղելու համար անհրաժեշտ է այդ վիճակը քննել ամէնայն իրապաշտութեամբ: Եթէ կան երկիրը աւելի լաւ ընթացքով մը տանելու կարող դէմքեր, եւ վստահաբար կան, ինչո՞ւ կարելի չէ եղած փափաքելի համախմբումը իրականացնել մինչեւ հիմա. յետոյ, նախագահի մը ընտրութիւնը որպէս փոփոխութեան փորձի մը առաջին առիթ, ո՞րքան կրնայ իրականացնել դայն, երբ երկիրը նոր ընտրուած Խորհրդարան մը ունի: Եւ վերջապէս ո՞րքան վստահելի կրնայ ըլլալ ժողովուրդին դժդոհութեան մասին որուած 90%-ի կշիռը երբ ոչ մէկ թուական արդիւնքի կը հիմնուի առիկա: Ի վերջոյ, Հայաստան ստալինեան չրջան մը չէ որ կ'ապրի ու 90%-ով թարդմանուած դժդոհութեան ձեւ մը դատ պիտի ըլլար արտայայտուելու:

Վերջաբանի տողերուն մէջ կը կրկնուի համախմբումի ու պայքարի կոչը որպէս նուաճելի հանդրուան. առաջինը որպէս յոյսի դրաւական, երկրորդը՝ յաոաջիկայ ընտրութեամբ բան մը փոխելու հեռանկարով: Բայց երբ այդ հեռանկարը ներկայէն միայն չորս ամիսով կը բաժնուի, դժուար է արդիլել մտածումը թէ Հայաստանի ընդդիմութիւնը թուլութեան, անդիմութեան վրայ արդեօք յապաղելու մեղքն ալ բարդելու նախօրեակին չի՞ դտնուիր:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Այս տարի եւս, Կրընոպլի «Քոլեճթիվ» յանձն առած էր Ապրիլեան ոգեկոչումի կազմակերպութիւնը: Այսպէս, Ապրիլ 19-ին, Մշակոյթի Տան մէջ, տեղի ունեցաւ Տիկին Անժէլ Ձերմակեանի ցուցադրանդէսին բացումը, նկարչուհիին գործերը բոլորն ալ հայկական թեմաներու վրայ հիմնուած էին: Ներկայ եղան բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Ապրիլ 22-ին, Կրընոպլի համալսարանին մէջ տեղի ունեցաւ դասախոսական երեկոյթ մը: Նիւթն էր՝ «Ցեղասպանութիւնը եւ միջազդային չրջարկը (հնարքեխար)» որու մասին կ'արտայայտուին Ժան - Փօլ Պիւրտի, տոքթոր Դէորդ Փէնկեան եւ Պիւլիւքեան հիմնարկի նախագահ՝ Փիէր Մարիոն: Շահեկան երկոյթ մը: Ապրիլ 23-ին, Մշակոյթի Տան ծայրէ ծայր լեցուն սրահի մը մէջ ոգեկոչուեցաւ նահատակներու յիշատակը:

Մշակոյթի Տան փոխ - նախագահ Տիկին Մոնիք Ադամեան բացումը կատարեց: Նոր սերունդի պատանիներու կախան փառերդին ունկնդրութենէն ետք օրուան պատշաճ դեղարուեստական բաժին մը տեղի ունեցաւ, արտասանութիւններով, երդերով: Հանդիսութեան ներածական բաժինին Անահիտ Թորիչեան կարդաց հատուածները Ռուբէն Սեւակէն որու մասին արտայայտուեցաւ Ալեքսանդր Թոփչեան: Ներկայացուեցաւ նաեւ փաստաթուղթ մը նահատակ բանաստեղծին կեանքէն, մեծ տպաւորութիւն թողուց Ռուբէնց մանկակութիւնը բերին նաեւ Լիզա Նէն Սպիտակ նուագախումբը, երդչուհի Սիլվա Գարայովհաննէսեան:

Ձորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ին, ժամը 10.45 Սէն - Մարթէն տ'Էռի Սէնթ - Մարի Տիվրանա եկեղեցւոյ մէջ Իսահակ Քհնյ. Էջմիածնեան, Հոգեհանդստեան պաշտօն կատարեց որու ընթացքին կարդաց Գրիգոր Ա. Աբենայն Հայոց Կաթողիկոսի ապրիլեան պատգամը: Ապա, ժողովուրդը համախմբուեցաւ, բողոքի պատկերներով «Ապրիլ 24» հրապարակը, խօսք առաւ տեղւոյն քաղաքապետը՝ Պլանշոն եւ խոստացաւ նեցուկ կանգնել Հայերու Թուրքերու անվայել յոյգերուն առթիւ: Հայկական Ֆոլեքթիֆին կողմէ խօսք առին Գորիչ, Սապունճեան եւ Ա. Յակոբեան, հակիրճ պատմականն ընդգծեցին ցեղասպանութեան, Երեւոփոխան Ռ. Գրնաւ անդրադարձաւ Թուրքերու կատարած յոյգերուն եւ խոստացաւ իր կարելին ընել որպէսզի չմոռցուի հայկական հարցը: Թաղապետական, խորհրդական՝ Մ. Ժէլ Պէնիշու ալ յայտարարեց թէ Ֆրանսայի պէտք է ճանչնայ ցեղասպանութիւնը «Հայր Մեր»ով վերջ դտաւ հաւաքոյթին նոյն իրիկունը, նախկին քաղաքապետ Ա. Գարինեան հանդիպում ունեցաւ դատի պատասխանատուներուն հետ, որ ընթացքին իր յարդանքի խօսքը բերաւ նահատակներուն:

ՇԱՒԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍ

Այս տարի Ապրիլեան ոգեկոչումները կարելի չեղաւ Լոս - Անճըլըսի չրջանին մէջ կազմակերպել միասնական ձեւով: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յարաբերութիւններ իր բոլոր կազմակերպութիւններով ջնջեցը կեդրոնացուց Մոնթեբելլոյի նահատակաց Յուշարձանին չուրջ իր կազմակերպած ձեռնարկին վրայ: Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը քանի մը կազմակերպութիւններու հետ միացած սրահի մը մէջ ոգեկոչեց հայ նահատակներու յիշատակը, իսկ Ռ. Ա. Կուսակցութիւնը մնաց «ձեռնպահ»:

Այսպէս, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան ժամը 10-ին, մինչ Հ. Ե. Դ.-ի կազմակերպութեամբ քանի մը հարիւր հայ երիտասարդներ, պատանիներ եւ տարեցները ղոքի ցոյց կը կատարէին Լոս - Անճըլըսի Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, կլենտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուէր պատարագը, ի չատակ մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներուն: Ներկայ էին հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը, Հայաստանի

ՊԱՏԺՈՒՄ

Ամբողջ ամառ Ալբերտ Մելոյի (Ստեփան Մելոյան) անունը հաճախ էր հնչում Երևանի տարբեր հասարակական վայրերում, ինչպես նաև մամուլի էջերում: Ալբերտ Մելոն ամենուր հանդես էր գալիս որպես Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների քաղաքացի, որը Հայաստան էր եկել հայրենի հողի հետ կապերը ամրապնդելու, հայրենակիցների հետ հանդիպելու, նրանց հոգսերին ու կարիքներին ծանոթանալու նպատակով: Ալբերտ Մելոն ամենուր ներկայանում էր որպես հարուստ գործարար, որը ցանկանում է ներդրումներ կատարել Հայաստանում: Նա հանդիպումներ էր ունենում տարբեր մակարդակների պաշտոնյաների հետ, ծանոթանում էր տնտեսական իրավիճակին, ներդրումների հնարավորություններին: Ալբերտ Մելոն հանդես էր գալիս նաև որպես բարեգործ, ով ցանկանում էր օգնել Հայաստանի տարբեր կազմակերպություններին: Նա խոստացել էր նաև ֆինանսական աջակցություն ցուցաբերել Հայաստանի Ազգային ժողովի պատգամավոր Վարդան Ոսկանյանի ղեկավարած «Ազգային միասնություն» կուսակցությանը:

Ալբերտ Մելոն Հայաստանում գտնվելու ընթացքում հանդիպել է նաև Ազգային ժողովի նախագահ Բաբկեն Արարքցյանի հետ: Ինչպես հայտնի է, Ալբերտ Մելոն Հայաստանում գտնվելու ընթացքում ստացել է ԱՄՆ քաղաքացիություն: Ինչպես հայտնի է, Ալբերտ Մելոն ԱՄՆ քաղաքացիություն ստանալու համար ստիպված է եղել հրաժարվել հայկական քաղաքացիությունից: Ալբերտ Մելոն ԱՄՆ քաղաքացիություն ստանալու համար ստիպված է եղել հրաժարվել հայկական քաղաքացիությունից: Ալբերտ Մելոն ԱՄՆ քաղաքացիություն ստանալու համար ստիպված է եղել հրաժարվել հայկական քաղաքացիությունից:

Տիկին Հայկանոյշ Ղազարեան,
Տիկին Անժէլ Ղազարեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան,
Պր. Ֆիլիփ Ղազարեան,
Տիկին Սօնիա Պրա (Մխայեալ - Նահանդներ),
Գալուստեան ընտանիք,
Գալուստեան ընտանիք (Գիւմբի, Հայաստան),
Ռումէլեան ընտանիք
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆ-Ի

- Ծնած Զէյնի՝ - (Սեբաստիոյ նահանգ)

մահը՝ որ պատահեցաւ Մայիս 1-ին, 93 տարեկանին, Գլամառ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ երեքշաբթի, Մայիս 7-ին, ժամը 14·30-ին Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին
6, Avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Mlx
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել Հայաստանի որբերուն՝
Coopération - Arménie
50, rue Etienne Marcel, 75002 PARIS

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

●

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԽԱՉԻԿ ԴԱՂԱՆ

Դասախօս՝
ԽԱՉԻԿ ԴԱՂԱՆ
Քանդակագործ

Երկուշաբթի, Մայիս 13, ժամը՝ 20·30-ին, Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրեան սրահ
17, rue Bleue, Paris 9e

Մուտքը ազատ է:

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ

Տէր եւ Տիկին Վահան Խաչուկեան - Նաւասարդեան կը նուիրեն 500 Ֆր. «Ցառաջ»ին, իրենց հօր՝ Օննիկ Խաչուկեանի յիշատակին, նահատակուած 1920-ին, կէսվէ - Ազիխոար, Բիւթանիա:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՎԵՆԵՏԻԿ

— 7 - 28 ՅՈՒԼԻՍ 1996 —

Կ'ընդունուին տասնեւվեց տարեկանէն սկսեալ երիտասարդ - երիտասարդուհիներ: Պիտի դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ գրականութիւն՝ մասնակցողներու մակարդակին համաձայն:

Մասնակցութեան սակ՝ 1·200 ԱՄՆ տոլար: Այս գումարը կ'ընդգրկէ կեցութեան, անունդի եւ դասընթացքի ծախքերը:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար դիմել՝
Corsi Estivi di Lingua Armena
Collegio Armeno Moorat-Raphaël
Ai Carmini, Dorsoduro 2596
30123 VENEZIA (ITALIA)
Tel: (41) 5228770
Fax: (41) 5203434.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Յունիս 8, 1996
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ի նպաստ Ս. Մեսրոպ Կրթարանին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ԾՆՈՒՆԴ

Տիրէք եւ Գեւոնեան ընտանիքները եւ իրենց զաւակները՝ Վահան եւ Ծովինար, ուրախութեամբ կը ծանուցանեն

ԱՇԽԷՆ-ի

Ծնունդը Փարիզ, 1996, Մարտ 14:

La CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

pour les mois de juillet et août pour son centre de vacances de Bellefontaine (JURA) :

— **DIRECTEURS (Titulaires du BAFD)**

Adresser lettre et C.V. à :
C. B. A. F.
17, rue Bleue , 75009 PARIS.

l'ASSOCIATION
MACHTOTZ
organise

un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN à Varna/Bulgarie, du 3 au 24 Juillet 1996

pour les jeunes de 8 à 16 ans
sous le patronage
du Rév. Père ATAMIAN

- Hébergement par familles arménophones;
- Cours d'arménien pour tous niveaux, et spécialement pour **DEBUTANTS FRANCOPHONES** avec **METHODE AUDIOVISUELLE** par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
- Excursions, baignades, sport.

Renseignements et inscriptions : 47. 50. 97. 51.

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Յունիս 13 1996, ժամը 20·30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77, rue La Fayette, 75009, Փարիզ:

Բարեփոխեալ կանոնադրին թիւ 3 յօդուածին համաձայն վարչութեան կէսը (8 անդամ) նորոգելի ըլլալով Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուութեան պայման է Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ: Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը դիմել գրաւոր, ամէնքն ալ մինչեւ Մայիս 23, 1996:

Դիմումնագիրը պէտք է ձեռագիր ըլլայ եւ ստորագրուած թեկնածուին կողմէ, որ չատ յստակօրէն պէտք է գրէ անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

●

Assemblée Générale de l'A. A. A. S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 13 Juin 1996 à 20 heures 30
au Siège de l'Association
77, rue La Fayette, Paris 9e

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.

Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard le 23 Mai 1996.

Elles doivent être manuscrites et indiquer les nom, prénom et adresse du candidat.

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

90EME ANNIVERSAIRE

1906 - 1996

VIIIème JEUX EUROPEENS DES JEUNES DE L'UGAB

— NICE —
DU 24 AU 27 MAI

Sous le haut patronage de
Mme MARIE MENDIKIAN
(de MILAN)

◆ ● ◆

Les **JEUX** auront lieu les **25 et 26 MAI**
au GYMNASE CHARLES EHRMANN (Nice)
avec la participation des sections
de Londres, des Pays-Bas, de Belgique, d'Italie et de France.

◆ ● ◆

SOIREE DISCO DES JEUNES
Le **SAMEDI 25 MAI** à partir de 21 heures
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

GALA-BAL DE CLOTURE & REMISE DES COUPES
avec la participation exceptionnelle
du GROUPE THEATRAL DE L'U.G.A.B.-PARIS
Le **DIMANCHE 26 MAI** à partir de 21 heures
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

Pour tous renseignements, contacter :
le **(16) 75. 56. 33. 74**

MUSEE CANTINI - Marseille

Du 7 Mai au 2 Juin

Le Chant de la Mer

Hovannès Aïvazovski - Arsen Chabanian - Edgar Chahine - Vartan Mahokian - Carzou - Hagop Hagopian - Martiros Sarian - Guevork Bachindjaghian etc...

La mer vue par les peintres arméniens

VILLE DE MARSEILLE

Organisation :
FONDATION
Aram KHATCHATOURIAN

CONSEIL GENERAL — 13 —

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 8
MERCREDI
8 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀԱՐԻ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·849 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.849

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՊՈԼԻՍ ԿԸ ԺԱՄԱՆԷ ՄԱՅԻՍ 8-ԻՆ

ՆԱԽ ՀԻՒՐՆ Է ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ, ԱՊԱ՝ ՀԱՅՈՑ

Ինչպէս նախատեսուած էր, Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը Պոլիս պիտի այցելէր որպէս հիւրը Պոլսոյ Ներքական Բարեմուղմէոս Պատրիարքին, ինչպէս այս վերջինն ալ յայտարարած էր Փարիզի Ս. Ցուվհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին մէջ, երբ Փարիզ կը գտնուէր։ Գարեգին Ա. Պոլիս կը ժամանէ Զորեքշաբթի, Մայիս 8-ին, ժամը 14-ին եւ մինչեւ Շաբաթ օր, Մայիս 11, հիւրն է Ցուլոց պատրիարքութեան։ Այդ թուականին համ, Հայոց պատրիարքութեան հիւրն է։ Նախատեսուած են, անշուշտ, բազմաթիւ հանդիպումներ։ Ասոնց կարգին՝ ընդունելութիւն մը Շաբաթ օր, պատրիարքարանը. կիրակի օր պատարագ կը մատուցանուի Մայր Եկեղեցին, Երկուշաբթի օր ալ ճաշ մը կազմակերպուած է համայնքին հետ Մայր Եկեղեցւոյ կից նորոգուած Պզտիկ Ամբիա սրահին մէջ։

***

Այս առթիւ Պոլիս մեկնած է նաեւ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Ս.ր.ք.։

***

Ներկայիս Կաթողիկոսութեան Դիւանը կ'հաղորդէ, Մայիս 4 Թուակիր ջեկոյզ մը, որ Պոլիս հրաւիրուած էր նաեւ Գամ Ա. Կաթողիկոսը, Մայիս 11 - 13-ին մասնակցելու համար Հայոց պատրիարքութեան 535-ամեակին, բայց, պիտի վարձնար ներկայ ըլլալ եւ զինքը պիտի ներկայացնէր հիւսիսային - Ամերիկայի Առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեան։

***

Արամ Կաթողիկոսը Մայիս 4-էն 7, ժամեր կը գտնուէր նախապահելու համար եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կեդրոնական եւ գործադիր վարչութեանց նիստերուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՆ Բ. Թադեւոսին երկօրեայ այցելութիւնը Փարիզ, բողոքի ցոյցերու տեսարան։ Զախ երեսփոխանները դէմ էին որ Մարոքի Թագաւորը ելոյթ ունենայ Ազգ. Ժողովին առջեւ եւ Հանրավարները որոշած էին ներկայ չըլլալ։ Աւելի երկդիմի էր Ընկերվարական-ներու դիրքը։ Մարդկային իրաւանց պաշտպանները կը դատապարտեն այս այցելութիւնը որ «ժողովրդավար երաշխիք մըն է կէս – իրաւունքի պետութեան մը»։ Մարոք, կ'ըսուի, դեռ տասնեակներով քանտարկեալներ ունի (50 քաղաքական նկատուած)։ «Լիպերասիոն» չատ տեղին վերլուծում մը կ'ընէ այս առթիւ։ Իմաստականով կը յիշուի որ Մի Թերան ընդունած է Մարոքի Թագաւորը 1985-ին եւ թէ ի վերջոյ Հասան Բ. ամէնէն այդպէս չէն, բազդատմամբ Ալժերիոյ, Իրանի կամ Սուրիոյ եւ մանաւանդ մոլեռանդ Իսլամապաշտներուն դէմ տարած պայքարը աւելի արդիւնաւէտ է քան այլուր։ Ֆրանսա մեկուկէս միլիառ Ֆրանքի օժանդակութիւն կը տրամադրէ Մարոքի։

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Մայիս 3-ին, Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի ղեկաւարած պատուիրակութիւնը փեքին ժամանած էր, ուր Մայիս 5-ին է ղեկաւարապար որ կարեւոր հանդիպումներ տեղի կ'ունենային։

Բանակցութիւններու աւարտին տարաղրուած են հայ – չինական երկկողմանի հինգ պայմանագրեր։ -

– Հայաստանի եւ Չինաստանի միջեւ բարեկամական յարաբերութիւններու ընկղմունքներու վերաբերեալ միացեալ յայտարարութիւն,

– Երկու երկիրներու միջեւ կրկնակի հարկերը չնչելու մասին պայմանագիր Հայաստանի եւ Չինաստանի կառավարութիւններուն միջեւ,

– Հայաստանի Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերու եւ Մարզանքի Նախարարութեան եւ Չինաստանի Մշակոյթի նախարարութեան միջեւ 1997-98 թուականներուն համագործակցութեան ծրագիր,

– Հայաստանի եւ Չինաստանի Դրամատուներու համագործակցութեան պայմանագիր,

– Երկու կառավարութիւններու միջեւ համաձայնագիր՝ օդային հաղորդակցութեան մասին։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 7)

ԳԵՏԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ

Վերջին չաբաթներու տեղատարափ անձրեւներն ու ձիւնհալը պատճառ եղած են որ Հրազդան գետին մակարդակը Մայիսի առաջին օրերուն մտահոգիչ կերպով բարձրանայ, մակընթացութիւնը հասցընելով մինչեւ վայրկեանը 78 խոր. մեթր եւ գետը կը սպառնայ յորդիլ իր ափերէն։ Արդէն Մասիսի ենթամարզի Աչքար գիւղին մէջ ան ողողած է աղ ափի թումբը, ստեղծելով հեղեղի վտանգ։ Իսկ Գաւառագետը Ծաղկաձէն գիւղի չրջանին մէջ ողողած է արտերն ու ցանքերը, իսկ Գաւառ քաղաքէն ցած Արծուաքար-Նորադուզ հատուածին մէջ յորդած է ափերէն, զգալի վնասներ պատճառելով Նորադուզի Գրիգոր Լուսաւորիչ Թաղամասին, ուր բնակարաններու նկուղներն ու առաջին յարկերը ջուրերու տակ մնացած են։ Գոմերու եւ ագարակներու մէջ խեղդուած են մեծ թիւով ընտանի կենդանիներ, ինչպէս նաեւ չուրերով ծածկուած են պետնախընձորի դաշտեր։

***

ՌՈՒՍ ԱՆՁՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի Արտաքին Նախարար Եւկէնի Պրիմակովի Հայաստան կատարելիք ապագայ այցելութեան նախապատրաստութիւններուն կապակցութեամբ աշխատութիւնքի այցելութեամբ Երեւան գացած են յատուկ բանագնաց, Հայաստանի հետ բանակցութիւններու գծով Ռուսաստանի պետական պատուիրակութեան ղեկավար Վ. Օլէնդրով եւ իր պատուիրակութիւնը։

***

Մայիս 6-ին պաշտօնական այցելութեամբ Երեւան գացած են Ռուսաստանի Պետական Դումայի նախագահը՝ Կենատի Սելեզնիով եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը։ Նոյն օրը անոնք այցելած են Ցաղքանակի զբօսայգի՝ ոգեկոչելու 1941 – 1945 թուականներուն նահատակուած հայ զինուորներու յիշատակը եւ Կ. Սելեզնիով իր անունին ծաղկեպսակ մը դնեցած է Անյայտ զինուորի գերեզմանին։

ՄԱՄՈՒԼԸ ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ

«Ռըփորթէր Սան Ֆրանսիսկո»ի 1996-ի տեղեկագիրը ուր կ'ամփոփուի մամուլի ազատութեան դէմ ամբողջ աշխարհին մեղանչումը, երեք էջ ալ ունի Հայաստանի մասին։ Այս հաստատումը, արդարօրէն, սեւ ցանկի մը մաս կազմելու տպաւորութիւնը կը դործէ առաջին ակնարկով, բայց չուտով տեղը կը ձգէ սիոփանքի հառաչի մը երբ մարդ տեսնէ որ հոն առնուած են նաեւ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ, Գերմանիոյ նման երկիրներ։ Կայ նաեւ մեզ հետաքրքրող միւս ճակատը. Թուրքիա 12 էջ գրաւած է, իսկ Ադրբեջան՝ 4։

Հայաստանի բաժինին մէջ նախ կ'ըսուի որ Յուլիս 5-ի ընտրութիւնները եւ Սահմանադրութեան հանրաքուէն քաղաքական եւ սահմանադրական նոր խարիսխ մը տուին երկրին որուն սակայն տնտեսական կացութիւնը կը պահէ իր խոհուտ վիճակը։ Այս նոր խարիսխը «նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի համար չափուած - ձեւուած» կ'որակուի, ինչ որ քիչ մը զարմանալի է, ընդդիմադիր հատուածի մը բաւական ծանուած արժեւորումը հարապարտօրէն կրկնելու երեւոյթով։

Կ'ըսուի թէ տնտեսական եւ աշխարհագրական չրջափակումը ծանր կը կշռէ տեղական լրատուիւններուն վրայ ու յատկապէս գրաւոր մամուլին։ Առեւտրական եւ հաղորդալարով բանող հեռատեսիլի կայաններէ ու ռուսական երկու կայաններէ զատ, մնացածները պետական խիստ հակակչիռի ենթակայ են։ Իշխանութիւնը քննադատող երկու թերթեր որպէս կը ներկայացուին «Գոլոս Արմէնիի»ն եւ «Լրագիր»ը։ Ցետոյ, կ'ըսուի թէ Հ.Յ.Դ.-ի մօտիկ մամուլին բացակայութեան պայմաններուն մէջ 1995-ի ընտրութիւնները մամուլի ազատութեան տեսակէտէն աւելի քան վիճելի պարագաներու մէջ տեղի ունեցած են։ Իշխանութիւնները կը չահագործեն թուղթի, տպագրութեան, բաշխումի դժուարութիւնները։

Որպէս լրատուիւններու կիրարկուած հալածանք, նկատի առնուած են լայն չափով «Գոլոս Արմէնիի»ի, ապա «Լրագիր»ի տրուած դժուարութիւնները։ Այս բաժնին մէջ եւս ամենայն մանրամասնութեամբ նչուած են Հ.Յ.Դ.-ի ոլորտին պատկանող վաճուած թերթերը եւ «Հայլուր» դործակալութիւնը։ Հոս ալ դարմանալի է տեսնել որ այդ ճակատի մամուլին մինչեւ յաւելուածները տեղ դտած են ցանկին մէջ («Միտք», «Ասպար», «Արեգ» եւայլն), մինչ ոչ մէկ խօսք կայ, օրինակ, տարբեր հատուածի մը թերթին՝ «Ազդ»ի դէմ կատարուած խախանարարական արարքներուն մասին։

Նման յարդելի կազմակերպութեան մը որուն դաւանանքն է մամուլի ազատութիւնը, այսքան հատուածական կեցուածքը լուրջ կասկածներ կ'արթնցնէ. հասկընալի է որ Հայաստանի նման երկիր մը այս կարդի պրպտումներու լծուած արտասահմանցիներու դժուար մատչելի է, չատ մը ազդակներով։ Ու բնական պէտք է նկատել հաւանարար, «միջնորդ»ներու դոյութիւնը։ Բայց նման նախաճեռնութեան մը դոյութեան միակ պայմանէն՝ մամուլի ազատութեան սկզբունքէն իսկ կը թելադրուի որ դործին ճեռնարկողները առնուազն այդ «միջնորդ»ին ընտրութեան համար յարդեն անկողմնակալութեան օրէնքը։

Ա. Թ.

1945-ի ՁԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Զորեքշաբթի, (Մայիս 9-ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ Մայիս 10։

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Հայրենակիցներ,

Անցան ողբի օրերը։

Եկէ՛ք մտածենք վաղուան մասին։ Եւ այնպէս ընենք, որ լացն ու կոծը անդարձ հեռանան մեր հողերէն, որ սուգն ու սեւը ա՛լ չպատեն հորիզոնը։

Այսօ՛ր, հայրենակիցներ, այսօ՛ր պիտի կանխենք վաղուան չարը։ Բաւ է որքան կորուստ տուինք դարեր չարունակ։ Բաւ է որքան արցունք թափեցինք։

Խաւարի օրերը անցան։

Ահա ունինք անկա՛խ Հայաստան, ազատ Ղարաբաղ։ Իւրաքանչիւրս պատասխանատու է, յաչս պատմութեան, թէ՛ մէկուն անկախութեան, թէ՛ միւսին ազատութեան։

Արդ, ի՞նչ բանի կը սպասենք։

Ի՞նչ պիտի ըսենք վաղը, եթէ կրկին վտանգուի Ղարաբաղը։

Կրկի՞ն տեղահանութիւն, կրկի՞ն Սումգայիթ, ...

Ո՛չ արիւն կը խնդրուի մեզմէ, ո՛չ տանջանք։

Ո՛չ հերոսութիւն, ո՛չ զոհաբերում։

Ո՛չ իսկ դոյզն փոփոխութիւն մեր հանդիստ կեանքի։

Բայց Ղարաբաղը պէտք ունի մեզի։ Քեզի, ինծի, բոլորի՛ս, այսօ՛ր։

Հայրենակիցներ,

Կ'ուզե՞նք իրօք պահել Ղարաբաղը։

Կ'ուզե՞նք զայն կապել Հայաստանի, անքակտելի կապով։

Կ'ուզե՞նք ապահովել անոր բնակչութեան ապահովութեան։

Եթէ այո, ի՞նչ բանի կը սպասենք։

Ղարաբաղը պէտք ունի մեզի՛, ա՛յսօր, ո՛չ թէ վաղը։

Այսօր պիտի կերտենք Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբան, որ վաղը ուշ չըլլայ։

Ղարաբաղը պէտք ունի մեզի։

Խուլ մի՛ մնաք անոր կանչին։

Խուլ մի՛ մնաք Վեհափառի կոչին, «իւրաքանչիւր Հայ ընտանիքի պարտականութիւնն է այս ճամբուն նուազագոյն մէկ մեթրին ֆինանսաւորումը ստանձնել», ըսաւ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետը։

Արդ, կարգը մերն է, հայրենակիցներ։

Օր առաջ աւարտենք Ղարաբաղը Հայաստանին միացնող ճամբան։ Բոլորս մասնակցինք անոր չինութեան ծախքերուն։ Մեր բաժինը բերենք հոգի՛ն վրայ կերտուող նոր օրերու պատմութեան։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

— — — — — — — — — — — — — — — —

Կը մասնակցիմ

Այո՛, կը մասնակցիմ Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբու չինութեան ծախքերուն։
Ներփակ ..... Ֆրանքի չէկս։

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cedex 14
Tél. : 43.68.29.29 Fax : 43.68.15.91.

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼՈՅՍԸ՝ ԶՍՏ ՍՈՒԼԱԺԻ

Ցեա - պատերազմեան վերացապաշտութիւնը, երկար ատենէ ի վեր, ինքզինք հաստատած է որպէս նկարչութեան բարձրագոյն արտայայտութիւններէն մին: Փիէռ Սուլաժ (1919-ին ծնած), ոչ միայն գոյն կերտողներէն է, այլ՝ որպէս զլխաւոր դերակատար, անոր նոր տարածք սրտող մը: Մինչ չարժումին ներկայացուցիչներէն շատերը մահացած են, կամ քանի մը գոյատեւողներուն «ըսելիք»ը սպառած, Սուլաժ, իր արուեստին եւ մտքին ուժով, կը պահէ ոչ միայն իր այժմէականութիւնը այլ՝ զայն կ'ուռճացընէ: Այցելութիւն մը իրեն նուիրուած ընդարձակ ցուցահանդէսին (*), մօտ յիսուն տարուան իր աշխատանքը ներկայացնող, այս կը վկայէ:

Արուեստ մը, ստեղծագործական հոլովոյթ մը, օրինակելի կերպով ժուժկալ, ինչպէս Սէզանի, Մոնթրիանի կամ Պրանքուզիի պարագաներուն: Ամէն ինչ խոր կերպով մտածուած է եւ կշռադատուած. բայց արդիւնքը միայն մտային չէ, անշարժ ու անհաղորդ: Ան նաեւ թելադրական է: Աւելի կրնայ կիրարկուած կըլլոյթէն զատ, որ գործին չարժում, ուստի կենդանութիւն կուտայ. կամ տարածուն սեւ «երիզ»ներու եւ բիծերու ուժականութենէն. մութ եւ լուսաւոր մասերու փոխյարաբերումէն: Այսպէս, կարելի չէ Սուլաժի պաստառներէն ջնջել անոնց թելադրական յատկութիւնը, նոյնիսկ երբ այս մէկը իրեն համար հետապնդուած նպատակակէտ չէ: Իր արուեստին մէջ, մտածումը միջոց է կուռ եւ հաստատուն նկարչութիւն մը ստեղծելու, որ ինքնիրմով ապրի. այսինքն՝ պաստառին մակերեսը տարածք - միջոցը ըլլայ տարերքի մը որ, երկէ երկ, նոր կշռոյթով կը գործէ: 1947-էն մինչեւ 1970-ական թուականներու աւարտին, քանի մը տարածուն սեւ, կամ մութ սրճագոյն «երիզ»ներ, անոնց զուգորդուող կամ անոնց ճուլուող բիծեր, լուսաւոր յետնամասերու դէմ (ճերմակ, կամ երբեմն կարմիր, կապոյտ, հողագոյն դեղին կամ սրճագոյն), բաւ են որպէսզի նկար մը կերտուի, որ չունի նմանութիւն որեւէ բանի հետ: Անոր դերը ինքզինք ըլլալ է, իր ներուժով ապրող, ներուժ՝ որ ամբողջութեամբ կերպառած կան է, ինքզինք անուսցանող ուստի՝ յարատեւօրէն ապրող: Այստեղէն՝ անոնց անսասան ներկայութիւնը, անժամանցելի՝ ինչպէս կոթող մը:

Այս նկարներուն մէջ լոյսը, որպէս հիմնական տարր, ձեռք կը բերուի մութ առաջամասին եւ լուսաւոր յետնամասին միջեւ գոյութիւն ունեցող յարաբերութեամբ մը, տարբերող՝ ըստ մութ եւ լուսաւոր տարածութիւններու դրաւած մակերեսին: Արարման լեզուն որքան պարզ է՝ նոյնքան խոր: Այնքան համապարփակ է, որքան համառօտ: Քանի մը «երիզ»ներ կամ բիծեր, իւրաքանչիւրը նկարիչին կշռադատած երկարութեամբ կամ խրտութեամբ տեղադրուած, «կ'ըսեն» անհրաժեշտը, իրրեւ թէ երկնողը ձգտի նուազագոյն տարրերով տալու առաւելագոյն արտայայտութիւն: Այս ընթացքը կը չարունակուի մինչեւ 1979, երբ Սուլաժ լոյսի եւ ներկանիւթի նոր յարաբերում մը կը յղանայ, զերազանցօրէն նոր բարար:

Եթէ տեղի չունենար այս գլուխը, թերեւս Սուլաժ նկատուէր նկարիչ մը՝ յետպատերազմեան վերացականութիւնը չարունակող: Սակայն, մեծ երկնողները, տեղ մը, կը գտնեն ելք մը որ նոր հորիզոններ կը բանայ, ոչ միայն իրենց արուեստին վերաբերող, այլ՝ ընդհանուրին: Նոր նուաճում մը, նոր երկնում մը տեղի կ'ունենան, որմէ ետք նկարչութիւնը, կամ ստեղծագործական որեւէ այլ մարզ, էլ կրնար ըլլալ այն ինչ որ էր նախապէս:

Այսպէս, կայ նկարչութիւն մը 1979-էն առաջ եւ, ուրիշ մը, անկէ վերջ: Այս թերւականէն սկսեալ, նոր վերացականութիւն մը մարմին կ'առնէ, նկարչական նոր տարածում մը որ, որպէս գործարկում եւ ներգործում, նկարի սահմանէն դուրս գալով, մտայինէն եւ զգացականէն անդին, կը դառնայ նաեւ մարմնական: Ասիկա կը պահանջէ դիտողին մասնակցութիւնը, ոչ որպէս կրաւորական ընկալող մը նկարին հետ դէմ առ դէմ դիրքաւորումով պայմանաւորուած այլ՝ որպէս գործող ներկայութիւն, որուն չարժումով եւ տեղափոխումով, ինչպէս եւ լոյսին քանակով, գոյնով կամ անոր աղբիւրին դիրքով, եռակողմանի յարաբերութիւն մը կը ստեղծուի՝ նկար - դիտող - լոյս երրեակը կազմող: Այս ձեւով, դիտող - նկար կապը կը փոխուի: Դէմ առ դիմութիւնը կը փոխարինուի բազմանկիւնուութեամբ երբ, ամէն քայլափոխի, նկարը տարբեր կերպարանք կը ստանայ, երբեմն հարթաքանդակային՝ երբ կողմերէն դիտուի: Գոյնը, ներկանիւթը այլեւս գոյ, մակերես ծածկող, զգուող եւ հարուածող տարր մը չեն այլ՝ մարմին մը տարածուն, որ կը չարժի, երբ դիտողը կամ լոյսը չարժին: Այս յարաբերութեան մէջ, ինչպէս Սուլաժ կ'ըսէ. «լոյսը նկարէն կուգայ դէպի առաջ՝ դէպի անոր որ կը դիտէ եւ, դիտողը, ոչ թէ նկարին դիմաց այլ՝ պաստառին մէջ կը գտնուի», որովհետեւ «դէպի դիտողը պաստառէն եկած լոյսը կը ստեղծէ միջոց մը պաստառին դիմաց եւ, դիտողը կը գտնուի այս միջոցին մէջ»: Միւս կողմէ, Սուլաժի այս պաստառները վերացական ըլլալով հանդերձ, կը դառնան նաեւ իրականին արտայայտութիւնը, անոր փոխադրիչը, այն իմաստով որ ասոնք իրական տարր մը կը յղեն դիտողին, որ է՝ լոյսը: Ակօսուած պաստառները կը դառնան նոր ճեւի հայելիներ, որոնք մէկը միւսէն տարբեր ցոլացումներ կը սփռեն կամ կ'արձակեն դէպի անոնց նայողը:

1979-էն սկսեալ, Սուլաժի համար սեւը այլեւս միանշանակ գոյն մը չէ: Անիկա նոր հանդամանք եւ կազմ ստացած է, զոր ինք կը կոչէ «անդրասեւ», ըսելու համար «սեւէն անդին՝ ցոլացուած լոյս մը, սեւին միջոցաւ փոխակերպուած: ... Սեւ մը որ, դադրելով ըլլալէ սեւ, կը դառնայ յատակութիւն եւ գողտրիկ լոյսի աղբիւր», որ «մտածման տարբեր տարածք կը ստեղծէ քան պարզ սեւը»: Սեւը, որ երեւակայութեան զարկ կուտայ: Մութին մէջ չէ՞ որ մտքով աւելի յստակ կը տեսնենք եւ կը պատկերացնենք: Եւ Սուլաժ սեւ - ճերմակ չարժանկարը կը նախընտրէ որովհետեւ, կ'ըսէ, անիկա աւելի երազել կուտայ քան գունաւորը:

Սուլաժի արուեստը, իր ամբողջ սեւեռուղութեան, իր խորքէն կ'եղափոխուի: Ան առարկայական արուեստ մըն է, այսինքն՝ հիմնուած փորձուածին վրայ: Ինք տեսութիւն մը չի յղանար նախ, յետոյ զայն կիրարկելով իր աշխատանքին այլ՝ անոր տեւականերէն եւ արարումի ընթացքին է որ նորը կը ծնի: Այսպէս է մեծաղատիպերու, սեւ նկարչութեան եւ Քոնքի Արթայարանի զարդապակիններու պարագաներուն: Այս վերջիններուն գծով չատեր, նկատի ունենալով Սուլաժի մօտ սեւ գոյնին տիրապետումը, կ'ենթադրէին որ ան սեւ զարդապակիներ պիտի յղանար: Սակայն անոնք անտեսած էին Սուլաժի հետաքրքրութեան հիմնական տարրը՝ լոյսը: Ինչպէս իր սեւ պաստառները լոյսը կը ցոլացնեն եւ կը սփռեն, փոփոխական, նոյնը պէտք է ընէին զարդապակիները: Ուրեմն, հարկ էր ասոր համապատասխան ապակիները իրագործել, ինչ որ տեղի ունեցաւ Սուլաժի յղացքով: Աւելին, այս զարդապակիները կը տեսնուին նաեւ դուրսէն. աննախընթաց երեւոյթ, իր տեսակին մէջ:

Կարելի չէ չանդրադառնալ նաեւ իրողութեան թէ, ինչ որ յաւելեալ տարածք կուտայ Սուլաժի վերջին 17 տարիներու նկարչութեան, անհունի եւ անվերջի այն ղգայութիւնն է որ իր սեւը կ'առաջացնէ: Ասիկա կը չեշտուի, նոյնպէս, Սուլաժի նկարելու հնարամիտ արարքով, որու բերմամբ իւրաքանչիւր պաստառ իրեն յատուկ լուծումը եւ ակօսները, հարթ հատուածները ուստի՝ փոխանցելիքը ունի, լոյսին հետ իր յարաբերումով: Ասոր կողքին, կայ նաեւ պաստառներուն ներընդմէջ կապը, ուր որեւէ պաստառի մը փոփոխութիւնը ծնունդ կուտայ նոր յարաբերումներու եւ այսպէս չարունակաբար: Միւս կէտը, որ ակնյայտօրէն կը բնորոշէ Սուլաժի այս աշխատանքը եւ զայն կ'օժտէ այժմէականութեան յաւելեալ հանդամանքով, հոն կիրարկուող աշխատելակերպին ճարտարապետական բարձր մակարդակն է: Այս բոլորը կը կառուցանեն երկ մը՝ որ դերազոյն նուաճումներէն է մեր դարու արուեստին:

Եօթանասունըեօթը տարեկանին, Սուլաժ նկարչութեան մեծ դաս մըն է որ կուտայ, ժուժկալութեամբ մը՝ որուն այնքան կարիքը ունի ներկայ ժամանակաչրջանը, երբ նկարչութեան դէմ յարձակումները մեծ թափ ստացած են եւ կամ, մարմաջ կայ զայն նկատելու որպէս ժամանակավրէպ երեւոյթ մը: Սուլաժի արուեստը կը հաստատէ թէ կարելի չէ մէկ նախադասութեամբ կամ մէկ հատուածով զայն ջնջել եւ ոչ ալ մակերեսային եւ դիւրին լուծումներով փորձել զայն ընդլայնել: Պէտք է գոյնին եւ լոյսին հետ խօսիլ անդադար: Անոնք տակաւին այնքան ըսելիք ունին, սկսելով Սուլաժի զարդապակիներէն եւ պաստառներէն:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԼՐԻՃԻՒԼԵԱՆ

(*) Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris, 11, ave du Pdt Wilson, Paris 16e du 11 avril au 23 juin 1996.

ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Հայերու ցեղասպանութեան պատմութիւն» ֆրանսերէն իր հատորին հրատարակութեան առթիւ (Սթոք հրատարակչութիւն) փարիզ կը գտնուէր վրոփ. Վ. Տատրեան: Ապրիլ 30-ի երեկոյեան ան նոյն նիւթին մասին դասախօսելու հրաւիրուած էր Հայկական կազմակերպութիւններու Փորումին կողմէ, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ Նուրհան Փրէնկեան սրահը որ ծայրէ ծայր լեցուած էր մինչեւ սանդուխին ասոիճանները որոնք թառ ծառայեցին վերջին հանդիսականներուն:

Ողջունելով դասախօսը, ներկաները, որոնց մէջ էին Հայաստանի դեսպան Վ. Զիտէչեան ու կրօնական դասէն անուններ, դլխաւորութեամբ Գիւտ Արք.ի, Փորումի նախագահ Գեղամ Գեւոնեան հակիրճ խօսքով ներկայացուց Վ. Տատրեանի կատարած կարեւոր աշխատանքը: Ըսաւ թէ կարճ ժամանակ առաջ Փրանսերէն անոր վերջին հատորին նախորդած էր ցեղասպանութեան մէջ Գերմանիոյ դերին մասին գերմաներէն ուսումնասիրութիւնը: Ապա հայ դատի դիւժով կատարուած աշխատանքներէն յիշեց Ֆրանսայի մէջ արձանագրուած վերջին երկու դրական քայլերը. պատմաբան Պ. Լէուխի դատը եւ Ցեղասպանութեան ճանաչման Ֆրանսական յանձնախումբին կազմութիւնը: «Գործը երկար է ու աստիճան առ աստիճան պիտի յառաջանանք, մինչեւ կատարուածին ճանաչումը ռճրագործին կողմէ» ըսաւ ան:

Փրոֆէսէօր Վ. Տատրեան չորս գլուխներու բաժնած էր իր դասախօսութիւնը. ա) պատմական հոլովոյթը, բ) թուրք դինուորականներու դերը, գ) Գերմանացիներու նպաստը ոճիրին, դ) ցեղասպանութեան ընդլայնումը դէպի Կովկաս:

Վ. Տատրեան ցեղասպանութեան նախապատրաստութեան առաջին հետքերը կը գտնէր հայ եւ թուրք յեղափոխականներու դարասկիզբի (1902 եւ 1907) հանդիպումներէն իսկ, երբ հայկական բարեկորոգումները ներքին կարգով կարգադրելու երիտթուրքերու պնդումներուն չէին համաձայներ Հայերը, բազմաթիւ անդամներ հաւատացած ու խարուած ըլլալու պատճառաբանութեամբ: Այս առումով երկրորդ տուեալ մը կը նկատէր երիտթուրքերու 1910-ի Սելանիկի ընդհանուր ժողովին Թալեաթի խօսած դաղտնի մէկ ճառը ուր ան անկարելի կը նկատէր մահմետականներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ հաւասարութեան իրագործումը:

Դասախօսը նոյն չրջանին կատարուած «ճակատագրական սխալ» որակեց Արտաքին նախարար Գաբրիէլ Նորատունկեանի ընթացքը, քանի որ ան Իթթիհատի քայքայումին գաղտնի ծրագիրէն տեղեակ պահած էր Թալեաթը, անոր հաղորդելով մրցակից կուսակցութեան՝ Իթթիլաֆի որոշումները: Ատոր հետեւած էր պետական հարուածը որով Իթթիհատականները ձեռք անցուցին իշխանութիւնը: «Այդ օրէն այդ կուսակցութիւնը ցոյցացու պետութեան հետ տիրելով կառավարական ամբողջ ղեկին» ըսաւ Վ. Տատրեան:

Ան ապա խօսեցաւ պալքանեան պատերազմներէն առաջ Անատոլուի արեւելեան չրջանն ալ կորսնցնելու Իթթիհատականներու վախին ու հայկական հարց բարձրացողներու սխալ ընտրուած ժամանակին խաչաձեւումին մասին: Ցետոյ մանրամասն տեղեկութիւններով անցաւ ցեղասպանութեան պատրաստութեան ու կիրարկութեան մէջ զինուորական տարրերուն կատարած դերին: Խօսեցաւ Ցոտուկ կազմակերպութեան, բանտերէ արձակուած չարագործ խումբերու մասին: Թրքական վրէժխնդրութիւն հրահրող պարագաները եղած էին երկու պատճառներ որոնց մէջ մեծ դեր կատարած էին հայկական ուժերը: Առաջինը Սարդամիչի հայ կամաւորներու դործն էր, երկրորդը զօրավար Անդրանիկի (Պարկատան, Տիմման):

Գերմանացիներու ըերած «նպաստը» նիւթը կը կազմէր Վ. Տատրեանի գերմաներէն լոյս տեսած նոր հատորին: Այդ ճակատին թելադրուած էր նոյնիսկ գերմանական դաղափարը որ կը մխրճէր մէջտեղէն վերցնելու խոչընդոտ նկատուած հայ տարրը: Թուրք հրամանատարները բոլորն ալ գերմանացի խորհրդականներ ունէին ու սպաները՝ գերմանացի հրամանատարներ:

Դասախօսութեան վերջին բաժինին մէջ Վ. Տատրեան կանդ առաւ կովկասի ընդունուած թրքական ախորժակներուն վրայ, ինչպէս՝ Ադրբեջանի քարիւղը. Հայերը հոն ալ մաքրպտրծելու հեռանկարը, եւայլն: Ատոնք պատճառ եղած էին նորանոր չարդերու: Այդ չրջանին (1917) երբ ցարական բանակները մինչեւ Սեբաստիա հասած էին, պայթեցաւ հայ տեմբերեան յեղափոխութիւնը թուրքիան փրկելով ստոյգ պարտութենէ: Ատկէ ետք 1920-ի Քէմալըմ Քարապէքիրի Հայաստանի արշաւներն ու անոնց հազար հայ զոհերը վերջին դրուագները եղան մեծապէս հետաքրքրական դասախօսութեան:

Վ. Տատրեան առանց ամէնէն վերջին նոթի մը խօսեցաւ ժամէ մը քիչ մը աւելի. Թուականներու, անուններու, վայրերու բազմութիւնը ոչ մէկ չափով պատահական ամբողջ ելոյթին ընթացքին: Ուշագրաւ կաւին պէտք է ըսել որ նիւթին առթիւ հետաքրքրութեան չափ խոր էր վ. Տատրեանի պատմաբանին սահուն, հարուստ հայերէնը լսելու հաճոյքը:

Պատասխանելով լսարանէն ուղղուած հարցումներու, դասախօսը բացատրեց Անատոլուի ձեռք անցուցած Թալեաթի հեռագիրներուն մասին վէճը. ըսաւ թուականներու սխալները ու սխալ թարգմանութիւններ պատճառ եղած էին քական պնդումներուն թէ կեղծ են անոնք: Ցետոյ պատասխանելով ներկաներէն մէկուն որ կ'ուզէր իր դատումին տեղեկութիւն նաեւ Հայաստանի եւ Սփիւռքի կողմէ հայ դատի հետապնդումին մասին, չեչոտեց «տարբեր է պատմաբանի՝ եւ բազմաթիւ մարդու դերը: Ես պատմաբան եմ, կրնամ միայն իրրեւ այդ խօսիլ». ու ըսաւ թէ պահանջատիրութեան չափազանցութիւնը անտեղի բան է այսօր երբ ծանօթ է Հայաստանի ու Թուրքիոյ ուժի համեմատութիւնները: Իր կարծիքով, պահանջատիրութիւնը ամէն Հայու համար թարգմանուէր իրեն բաժին ինկած պատականութիւնը լաւագոյնս կատարելու ջանքով: Մեր նահատակներուն նկատմամբ իր պարտքը կուգար Գրիգորիս Պալաքեանի դիրքէն որով ան կիւնադարձ մը կատարած էր իր կեանքին մէջ ու մինչ կը պատրաստուէր չտեւելու ուսողութեան, դարձած էր ցեղասպանութեան մասնագէտ պատմաբան: Այս ըմբռնումով ալ թելադրեց ան դառնալ, հասնելու համար այն հանդրման որ Թուրքիա ընդունէր ցեղասպանութեան ոճիրը:

***

Հարցումներու բաժինէն եւք պատասխանը մակադրեց իր հատորները որ վաճառքի դրուած էին կազմակերպիչներուն կողմէ, նոյն սրահին մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՅԵԱՆ

ՄԵՆԱՐԱՆԻ

ՎԱԶԳԷՆ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Կիրակի, Ապրիլ 21-ին, յետ պատարագի Շարլվիէօյի (Իլէո) Սուրբ Նշան եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Նորվան եպս. կողմէ Ս. Վարդանի չքանչանով պատուած է Վազգէն Ցովսէփեանը:

Մեծարեալը ծնած է 1922-ին Գիւմրի, 1939-ին մեկնած է պատերազմի եւ գալով հինգած կիեւ 1941-ին: Գերմանիա փոխադրուած, 1942-ին Աչոտ Աղէկեանի հետ, ճամբու իր ընկերը: Ապա, կ'անցնի Մանա (Ֆրանսա) եւ կը մասնակցի նիզակատիրման: Աչոտ Աղէկեան յաջողապատիրման: Աչոտ Աղէկեան յաջողապատիրման: Աչոտ Աղէկեան յաջողապ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՅԱՌԱՋԴԻՄԷ

ԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նիսի նորակազմ Սայաթ - Նովա երգչախումբը, որ ցարդ բաւականացած էր տօնական օրերու առթիւ Եկմալեան քառասնեակ պատարագ երգելով մեր եկեղեցիին մէջ, եւ պատահաբար ալ իր մասնակցութիւնը բերած՝ տեղւոյս հայկական հաստատութիւններուն, յառաջիմութեան ճամբուն մէջ օրէ օր ընդարձակելով իր երգացանկը, այլեւս ժամանակը եկած համարեց հանրութեան ներկայանալու համերգով մը, որ տեղի ունենայ Ապրիլ 21-ին հին Նիսի զողտրիկ եկեղեցիներէն La Chapelle du Saint-Suaire -ի մէջ, ուր յատկապէս երաժշտասէրներ կը սարքուին:

Սրահեղին լեցուած էր հայ եւ ոչ - հայ ունկնդիրներու հոծ բազմութեամբ որ հայերը եկած էին, հաւանաբար ըսելու համար թէ երգչախումբը իրապէս հասած էր նման վայրկի մը մէկ Նիսի նպատակը հասարակութեան առջեւ երգելու ասելիքին, իսկ ոչ - հայերն ալ անկասկած մղուած հետաքրքրութենէ, ծանօթանալու համար հայ երաժշտութեան:

Երգահանդէսը զուգադիպելով Ապրիլ 24-ի յիշատակման օրերուն, բաղկացած էր երկու յատուկ մասէ: Առաջինը, մասնաւորաբար ընտրուած եկեղեցական մեղեդիներէն եւ նուիրուած՝ Եղեռնի զոհեանն, իսկ երկրորդը, բաղկացած՝ միայն ժողովրդական երգերէ, ձօնուած՝ Եղեռնէն վերապրողներուն:

Կարծես նմանութեամբը Մխիթարեան Միաբանութեան 300-ամեակին, որուն առաջինը, ինչպէս ծանօթ է, գլխահակ կ'ողբայ հայ ժողովուրդին անթիւ զոհերուն վրայ, մինչ երկրորդը իր երկնասլաց խոյանքով կը խորհրդանշէ վերապրումն ու վերածնունդը հայութեան, «Յարութեաց Շունչը, ահա՛» կերպով պիտի ըսէր հայ բանաստեղծներու իշխանը՝ Վ. Թէքէեան:

Յայտպիրը կը սկսէր հետեւաբար դանդաղ, հանդիսաւոր ու խորհրդալի չեզօրով, տակաւ զօրանալով դէպի էքէշէնը, յանգելու համար կենսուրախ երգերու փոթորիկի մը, հայրենասիրական պոռթկումներու ու ժողովուրդներու մէջեւ խաղաղութեան ու բարեկամութեան մաղթերգի ընդմէջէն:

Աւելորդ է անշուշտ մի առ մի թուել երգուած կտորները: Կ'արժէ միայն ըսել թէ երգչախումբը կը բաղկանայ 33 անդամներէ, որոնց Եկած էին ընկերանալ դաշնակով Օրիորդ Մարժոռի Կոխմա, ինչպէս նաեւ Տիկին Ժիւլիէթ Երմազեան, որուն հեղինակութիւնն էին կարգ մը երգերու դաշնակի ընկերակցութենան երաժշտութեան յօրինումն իսկ:

Նորութիւն էր մասնաւորաբար երիտասարդն Արի Երմազեանի ջութով (alto) ընկերակցութիւնը, որ թախծալի նօթ մը կ'աւելցնէր կարգ մը կատարուած երգերու, ինչպէս՝ Դոդոխեանցի հանրածանօթ «Ծիծեռնակ»ը, Սմբատ Շահազիզի «Ես Լսեցի Մի Անոյշ Ձայն»ը, եւայլն:

Իսկ երգչախումբին ծոցէն մեներգներով վայելեցան Տիկիններ՝ Թանիա Պօշնաքեան եւ Տիգրիս Կոկէ, իրենց ճչգրիտ մեկնաբանութեամբ եւ զեղեցիկ ձայներով (Մեծծօ - Սոփրանօ եւ Սոփրանօ):

Անթերի երգահանդէս մը, որ իրապէս ծաւեցաւ կատարեալ ներդաշնակութեան մէջ: Երգողները, 14-էն 74 տարեկան ամէն հասակի սիրողներ բոլորն ալ, ապացուցանեցին թէ վարպետ խմբավարի մը զեկավարութեան տակ կանոնաւոր աշխատելով կրցած էին հասնիլ ասպիճանի մը, երբ այլեւս իրենց պատկանած համայնքին կրնային կարելիութիւնը ընծայել հպարտանալու որ, Փարիզէն եւ Մարսէյլէն վերջ Նիսի հայութիւնն ալ տէր է կանոնաւոր բազմաձայն երգչախումբի մը, որ իբր այդ կրնայ ճակատագոց ներկայանալ, անվարան:

Այս բոլորը անշուշտ չնորհիւ խմբավար Պր. Յաչիկ Երմազեանի, որ երկու տարիէ ի վեր Մարսէյլէն գալով կանոնաւորաբար, աշխատացուց, կրթեց ու մարզեց խումբը, զայն հասցնելով ցանկալի ասպիճանի մը, օժանդակութեամբը Տիկին Թանիա Պօշնաքեանի որ խմբավարը կը փոխարինէ անոր չեկած օրերուն:

Երգչախումբի մը յաջողութեան թէքնիք չափանիշը կը կայանայ ձայներու ներդաշնակ միաձուլման մէջ: Հո՛ս է բուն դերը զեկավարին: Եւ տեսանելի էր որ, երգեցողութեան ընթացքին բոլոր երգողներուն ակնարկը կարծես թէ մագնիսական թելով մը սեւեռած - գամուած էր զեկավարին աչքերուն, եւ որուն չնորհիւ ալ խումբը կ'երգէր իբր մէկ բերան, մէկ շունչ, մէկ հոգի:

Երգահանդէսը վերջացաւ որոտընդոստ ծափերով, պռավօներով եւ պիսով: Շատեր չէին կրնար հաւատալ իրենց ականջներուն, այնքան մեծ էր հիացումին ընկերացող զարմանքը: Արդարեւ, հին եբրայ մըն էր որ կ'իրականանար, քանի որ տասնեակ տարիներէ ի վեր փափաքը կար որ Նիսի հայութիւնն ալ ունենար իր երգչախումբը, եւ տեսնելն նոյնիսկ ծրագրուած էր որ ողբացեալ Վարդան Սարգսեան հանգստեան կոչուելէ վերջ դարձեալ Նիս հաստատուէր եւ ճեռք առնէր այդ գործը: Բայց ի վերջոյ այդ բանը հնարաւոր դարձաւ չնորհիւ իր արժանաւոր յաջորդին՝ Պր. Յաչիկ Երմազեանի անսակարկ նուիրումին, ինչպէս նաեւ երգչախումբը բաղկացնող մեծ ու փոքր անդամներուն լուրջ ու յարատեւ աշխատանքին, գլխաւորութեամբ հիմնադիր - վարչականներուն՝ Տիկնին Վիրժինի Գանքէի եւ Պր. Զարեհ Մարտիրոսեանի,

Հիմա որ երգչախումբը հասած ըլլալ կը թուի անհրաժեշտ թէքնիք կարողութեան, իր առջեւ կը բացուին այլեւս անծայրածիր հորիզոնները երգարուեստի բանաստեղծական մեկնաբանութեան, քանի որ երգը երաժշտութիւն ըլլալով հանդերձ, կը մնայ միշտ իբր բանաստեղծութիւն:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԳԱՆԱՏԱ

ԹՈՐՈՆԹՕ

Ապրիլ 21-ին, պատարագ եւ հոգեհանդիստեան պաշտօն կատարուած է Սուրբ Աստուածածին (Կիւիկեան Թեմ) Եկեղեցւոյ մէջ եւ պատարագած է Էջմիածնական Թեմի Առաջնորդ՝ Ծովինար Արք. Տէրտէրեան եւ քարոզած է Միացեալ - Նահանգներու Արեւելեան Հայրանի եւ Գանատայի Կիւիկեան Թեմի Առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան: Նոյն օրը, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան կոմիտէութեան եւ մասնակցութեամբ Հայ Կեդրոնէն ներս գործող բոլոր միութիւններու ոգեկոչման հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է: Օրուան հանդիսավարը եղած է Արտա Շահինեան: Խօսք առած են Անդրէ Մանուկեան, Սարգիս Ասատուրեան, Ճեմ Փիրբրսըն եւ Տէրիք Լի: Գործադրուած է զեղարուեստական պատչաճ բաժին մը: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Միացեալ - Նահանգներու Հ.Յ.Դ. Արեւելեան Կեդր. Կոմիտէի հերթապահ՝ Վազդէն Ալվազեան:

Նախորդ օրը, Ապրիլ 20-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի, ՌԱԿ-ի եւ ՍԴՀԿ-ի կազմակերպութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնի «Պապայեան» սրահին մէջ, ոգեկոչուած է Ապրիլեան եղեռնի 81-րդ տարելիցը: Բացման խօսքը արտասանած է Հրաչ Պօյաճեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Օրուան բանախօսը եղած է փրոֆիսէօր Վահագն Տատրեան:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼ

Ապրիլ 21-ին, Հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ: Նոյն օրը, երեկոյեան Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Քէպէքի յանձնախումբին, տեղի ունեցած է Եղեռնի ոգեկոչման քաղաքական հանդիսութիւնը, որու ներկայ եղած են պաշտօնական հիւրերը, նախարար, երեսփոխան, հիւպատոս եւայլն: Հանդիսավար Տիկին Թամիկ Նահապետեանի բացման խօսքէն ետք, գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը, ապա խօսք առած են Էլէնի Ֆոթոփուլոս, Նուչիկ Էլոյեան, Ֆաթիմա Հուտա Փեփէն եւ Ժան Գամփօ, նաեւ Միչէլ Տավիօ եւ Էլէնի Պաքուխանոս: Վերջին խօսքը առած է օրուան բանախօսը՝ փրոֆ. Վահագն Տատրեան:

*
**

ՍԷՆԹ - ՔԱԹՐԻՆԶ

Ապրիլ 21-ին, առաւօտեան պատարագէն ետք, կէսօրէ յետոյ, տեղւոյն Հայ Կեդրոնին մէջ, տեղի ունեցած է ոգեկոչումը միացեալ յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ: Բացման խօսքը արտասանած է Անժէլ Տէրտէրեան: Օրուան բանախօսը եղած է Մարիա Թիթիզեան (Թորոնթոյէն):

*
**

ՎԱՆՔՈՒՎԸՐ

Միացեալ յանձնախումբի կազմակերպութեամբ պատարագ եւ հոգեհանդիստեան պաշտօն կատարուած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ:

*
**

ԼԱՒԱԼ

Կազմակերպութեամբ Հ.Ո.Մ.-ի Շուչի մասնաճիւղին եւ Գանատայի Կարմիր Յաչին արիւնհաւաք կատարուած է Ապրիլ 22-ին:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ԱՄԵԱԿԻՆ

ԱՆՋՐԵՒԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

- 1 -

Լուռ էր գիւղը: Երբեմն միայն Ուստա Նազարի սղոցին ու աքաղաղներու ճայնին կուէին: Լուռ էին նաեւ տամա խաղողները, ու միայն ծերուկի կակուղ հեծեծքը կը խլէր լռութիւնը տամա խաղողներուն: Հեզ մըն ալ տեսնես, վոթրիկի պէս, սպիտակ սրունքներն ու թեւերը սոթաած, երեսը քրտինքով կարծր, ներս կը մտնէր Խաթունիկ պառին:

- Մուրս գլուխնուդ, կալը կուաը, փըսրիլին հասնիքը: Նատեր տամա կը խաղան: Դէ՛հ, հայտէ, լօֆ մը սապոն տուր՝ տանիմ. ամպերը ելան, լուացքս չորցընեմ, քանի անձրեւ եկած չէ:

Գանճակ Պարսամ՝ տամայի հաշիւներով զբաղուած՝ կուտար մէկ լօֆ օճառը: Խաթունիկ պառին կը հեռանար փոթորիկի պէս այնպէս, ինչպէս եկած էր: Ծերունի կարօն չատ կարճ նայուածք մը կը ձգէր Խաթունիկ պառուն լեցուն մինաւով կռնակին եւ ու ուշադրութիւնը նորէն տամայինն կը դարձնէր:

- Ա՛ռ, էս քարը:
- Առի:
- Հիմա մէկ, երկու, երեք, էսի տասը:

- 2 -

Գարունի առաջին օրերն էին. գիւղի եռուզեռի մէջ էր: Գոմէշներուն եղներուն երկար երկար թարիչներով աչքերուն մէջ գարունի կանաչ հորիզոն մը կը լայննար: Դաշտի աշխատանքներու առաջին պահերն էին: Արեւն անոնց աչքերուն մէջ կը ծագէր ու հոն կը մարէր:

Ահա թէ ինչպէս գործի կը սկսէին ու գործէն կուգային. եւ իրիկուն ու առտու կ'ըլլար:

Լայն լայն բացուած դռներէն դուրս կուգային ընճուղները պարարտ դնդերներով: Այդ օրերուն Թորիկ Ղուկասն ալ դուրս կը հանէր իր երկու եղները, Տոդանն ու Տիքքոն:

Տոդանը մոխրագոյն ծանր եզ մըն էր, ականջին ծայրէն մաս մը կորուած, կոշնները կարճ, գարաճա եղներէն էր՝ երկու տարի առաջ հինգ ոսկիով գնուած: Տոդանը, թէեւ ծանր ու չատակեր էր, սակայն յարատեւ աշխատող մըն էր: Թորիկ Ղուկաս յաճախ կը զանգատէր, թէ մարագին յարդը Տոդանը հատցուց: Երբ մարագին դուրս կ'ելլէր տոպրակով յարդ չալկած, Տոդանը անմիջապէս ոտքերու վրայ կ'ելլէր, եաեւ կը նայէր: Յարդն անոր առջեւ կը թափուէր թէ չէ, ցուռկը յարդին մէջ կը թաղէր ու ալ դուրս չէր հաներ:

«Լ՜ւ, ոչինչ, Թորիկ Ղուկաս կը մտածէր յաճախ, ինք կը վաստկէ, ինք կ'ուտէ»:

Թորիկը մտահոգ ընդոդը Տոդանը չէր, այլ Տիքքոն: Տիքքոն այդ ձմեռ աւելի ծանրացեր էր. ոտքերու վրայ չատ ծանր կ'ելլէր: Երեք օրը մսուր մը յարդ հազիւ կ'ուտէր: Ոսկորները ցցուեր էին, աչքերը՝ աղօտ այնպէս, ինչպէս արեւմարէն յետոյ դաշտերուն վրայ կապտորակ մուխ մը կուգայ ու իրիկուն կ'ըլլայ: Երբ ոտքերու վրայ կ'ելլէր, ամբողջ մարմնով, պահ պահ ետ առաջ կ'օրօրուէր ու այլեւս եաեւ նայելու սիրտ չէր ըներ:

Թորիկ Ղուկաս գիտէր, որ Տիքքոն այլեւս ծերացեր է: Այն նեղ օրերուն ինչպէ՞ս ընէր: Այդ տարի բամպակները չատ աժան ծախուեցան, Տան ճեղքուած պատը նորոգել տալու համար երեք ոսկի տուաւ: Եթէ Թորիկ Ղուկասի ձեռքը նեղ չըլլար, այդ տարին մտադրած էր թէ՛ եզ մը առնել եւ թէ՛ խաչը ջուրը ձգելուն կնքահայր ըլլալ:

Թորիկ Ղուկաս սպասեց, մինչեւ որ պարունը բացուի: Նոր կանանչներուն ու նոր արեւին հետ թերեւս Տիքքոն հաւաքէր ինքզինք, աչքերու մթութեան մէջ նորէն բռնկէր կանանչութիւնը դաշտերուն: Եթէ այս տարին ալ Տիքքոյի օգնութիւնով իր գործը գլխէր, յառաջիկայ տարի Աստուած ողորմած է: Յորեն, բամպակ կը ծախէր, նոր եզ մը կ'առնէր ու Տիքքոն այլեւս իր հալին կը ձգէր:

Գարնան առաջին օրերուն, Թորիկ Ղուկասն ալ արօրը դուրս հանեց: Տեսաւ, որ մաճը թուլցեր էր. մի քանի դամերով ժրեցուց: Յոսին ամբողջ ձմեռ փաս էր կապեր ու ախոռ դնաց եղները դուրս հանելու համար: Թորիկ Ղուկասի ուշադրութիւնը Տիքքոյի վրայ էր. թէ ինչպէ՞ս կը շարժէր, գլուխը ինչպէ՞ս կը բռնէր, ոտքերն ինչպէ՞ս կը դնէր: Տան դռնէն դուրս հանած պահուն, ոտքը սեմին դպաւ ու քիչ մնաց ամբողջ մարմնով դեռին իյնար: Տիքքոն փղոցին մէջտեղ կեցած էր. գոց - դեղնագոյն մարթով, կարծես տախտակներով չինուած Ռւստա Զաքարի ձեռագործն ըլլար:

Զորս կողմէն, բէնճալերներ լուծքի կ'երթային, իրարու ճայն կուտային. ուրախ էին, ուրախ: Միայն Թորիկ Ղուկասի սիրտն էր մութ՝ ծերացած Տիքքոյի աչքերուն պէս: Ակերով բարով, այս տարի իր գործը գլխէր...

- Մաքօ, հէյ Մաքօ, դեռինը մտնես, - սրտնեղած պոռաց իր կնոջ: Հայտէ ալ ինչի՞ կը սպասես: Արեւը պորտի վրա՞յ պայ: Երեք սըհաթ է՝ հացին ծրարը կը կապես:

- Մէրս քորս, ինչ երեք սըհաթ, տահա եղներուդ սամիները չես կապեր, - տըրտնջաց կինը, հացին ծրարը տալով:

- Իս նեղութեանս առնը, լեզուդ կարճ կ'ընե՞ս, թէ չէ...

Պոռպռտուքի ու հայհոյութիւններու տեղի չտալու համար՝ կինը լեզուն իրեն քաշեց: Սմօթ էէ՞ դրացիներուն առջեւ:

Թորիկ Ղուկաս, Հողդարի արտը վարելու համար, եղներուն հետ ճամբայ ինկաւ: Արեւը դեռ ծագած չէր, սակայն արեւելեան հորիզոնին վրայ, կ'ըսես, յորենի չոր խուրձերով լեցուն կալ մը ամբողջ հրդեհ էր առեր: Լեռներու կապտորակ փէչերուն վրայ գծագրուած կը տեսնուէին նկարները եղներուն ու մշակներուն: Մշակները կը չակէին արօրները, խուիերը կ'անցընէին, որ արեւէն առաջ գործի սկսէին:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

դակուԹիւն մը պիտի կատարէ Մարոքի, այսինքն կ'եռապատկէ իր անտեսական օգնուԹիւնը։

ՄԱԿ-ի Ընդհ. քարտուղարը՝ ՊուԹրոս ՊուԹրոս Ղալի մտադիր է հրապարակելու ՄԱԿ-ի քննիչ յանձնախումբին տեղեկագիրը կանայի ամբաստանուԹեան վերաբերեալ։ Հակառակ իսրայէլի հերքումին, այդ տեղեկագիրը բացարձակապէս կը հաստատէ որ իսրայէլեան բանակը չատ լաւ դիտէր որ զաղԹականներ ապաստանած են կանայի ՄԱԿ-ի այդ կայանը։ ԾանօԹ է որ իսրայէլեան ռումբերուն զոհ զացին 102 անմեղներ։

Լ.Ա. Հէի մէջ բացուեցաւ առաջին դատախարուԹիւնը «պատերազմի ոճիրի» համար։ Ամբաստանեալն է պոսնիացի Սերպ մը՝ Թատիչ որ 13 մահմետական սպաննած, 18 ուրիշներ չարչարած եւ կին մըն ալ բռնաբարած է։

ՇԻՐԱՔ կ'ուզէ նուազեցնել տուրքերը 1997-ին եւ այդ կարենալ կատարելու համար, կը նախատեսէ զեղչել հանրային ծախքերը։ Տարի մը իշխանուԹենէ ետք, Շիրաքի ժողովրդականուԹիւնը զգալի նուազում արձանագրած է եւ զժգոհները աւելի չատ են։

ԻՐԱՆի մէջ նոր օրէնք մը կը խստացնէ ընդդիմուԹեան դէմ հետապնդումները եւ մահապատիժ կը նախատեսէ բոլոր անոնց համար որոնք կը զործակցին ընդդիմուԹեան հետ։

ՏԱՃԻԿԻՍՏԱՆի նախագահը Ռահմանով այցելած է Թուրքիա ու հանդիպում ունեցած Ս. Տէմիրէլի հետ։ ԳործակցուԹեան, օժանդակուԹեան համաձայնագրերէ եաք որոշուած է որ էնվէրի աճիւնները Թուրքիա փոխադրուին Օգոստոս 4-ին որ անոր մահուան Թուականն է։

TELEVISION

FRANCE 2
Dimanche 12 Mai, à 9 heures 30
«Aznavour pour l'Arménie»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչէ Շրջ. ՎարչուԹիւնը չբնորհակալուԹեամբ ստացած է Ներսէս Շահինեանի մահուան առԹիւ՝ 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժագ Մաքինաճեանէ եւ 500 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Ալբա Վրոյրէ։

UGAB - *Marseille*

PROGRAMME DE MAI

- **MARDI 14 MAI à 20h30**
  PROJECTION DU FILM
  réalisé par Edouard SARXIAN
  «LES HABITANTS DU PALAIS ROYAL»
  et débat après la projection.
  Entrée : 30 Frs.

- **JEUDI 23 MAI à 12h**
  DEJEUNER DE LA FETE DES MERES
  Déjeûner amical et symathique pour fêter les mamans (avec quelques jours d'avance).
  Animation l'après-midi.
  Participation: 100 Frs.
  Réservations au 91.22.10.45.

- **JEUDI 30 MAI à 20h30**
  CONFERENCE . DIAPORAMA
  sur l'exposition du musée Dobrée de Nantes : «ARMENIE, DES ORIGINES AU IVe SIECLE»
  par *M. JACQUES SANTROT*
  Conservateur du Musée Dobrée de Nantes et des musées de Loire Atlantique.
  Entrée libre.

327, Boulevard Michelet,
13009 MARSEILLE — Tél.: 91.22.10.45

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

UNE SERIE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

organisé par
la Troupe «TIMAG» de Hamazkaïne
et
l'Association de Théâtre Arménien
Direction: ARBY OVANNISSIAN

► *VISION* de *Kostan Zarian*
Dimanche 12 Mai à 16 h
Centre Alex Manoogian de l'UGAB,
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles

► *LE PARRAIN* de *Hagop Oshagan*
Dimanche 2 Juin à 16 h
MCA Paris, 17, rue Bleue, Paris 9e
M° Cadet

► *RENCONTRE*
AUTOUR DES ŒUVRES LUES
Dimanche 9 Juin à 16 h
Centre Culturel St-Mesrop
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine ou Monge.

— Entrée : 30 Frs.
Entrée libre pour la *Rencontre*.
Contact : (1) 43. 70. 62. 95

Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն
ՄԱՐՍԷՅԼ

Մայիս 19, կիրակի, ժամը 15·30-ին՝

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
12 - 14, rue St-Bazile — Marseille 1er

Մուտքը ազատ է։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Vers Giverny

La Section d'Issy-les-Moulineaux organise une sortie en autocar à GIVERNY, le 25 Mai.

Le programme comprend la visite de la maison de Monet, des jardins, de l'étang aux nymphéas, ainsi qu'un déjeûner au restaurant, suivi d'une promenade en bateau sur la Seine.

Participation : 250 Frs.

DEPART : à 8h30 précises devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy-les-Mlx avec arrêt à8h45 devant l'église arménienne : 6, ave Bourgain.

Inscriptions jusqu'au Samedi 18 Mai auprès de :

— *Mme Papazian :* 46. 42. 90. 68
— *Mme Minassian :* 40. 95. 81. 33

LA SECTION FORUM CANNES '96
présente
une production France - Arménie
Paradjanov
le dernier collage
scénario de Rouben Kévorkiantz — Karékine Zakoyan — Krikor Hamel
Réalisé par Rouben Kévorkiantz
Produit par Ani et Krikor Hamel
Prix du meilleur documentaire et Centaure d'Argent au Festival International du Film de Saint-Petersbourg. Présenté aux Festivals Internationaux de Moscou, Gand, Leipzig, sélectionné en compétition officielle à Munich.
Projection ouverte au public :
le Lundi 13 Mai à 17 heures
au Studio 13 Bis
23 ave du Dr Picaud — 06400 CANNES

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ծնողաց եւ եղբօր՝ Զօհրապ Մուրատեանի յիշատակին։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

COMPLET

UGAB-Paris - IDF

Dîner Dansant

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB
organise
un DINER DANSANT
au profit de l'action sociale et culturelle
le Vendredi 10 Mai à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
P.A.F. 200 F.
P.A.F. 150 F. (-18 *ans*).

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՏՕՆ

Ուրախութեան եւ վիճակախաղի Հատիկի հիւրասիրութիւն

Կազմակերպութեամբ՝
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ձանձնախումբի

կիրակի, Մայիս 19 ժամը 15-ին

Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, *Ave. du Prado* - 13008 *Marseille*

Մտնելու արտօնութիւն 50 Ֆր.։

Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը՝
Հեռաձայն։ —
42 - 22 - 08 - 52
կամ՝
91 - 37 - 50 - 73

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԵԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՎԵՆԵՏԻԿ
— 7 - 28 ՅՈՒԼԻՍ 1996 —

Կ'ընդունուին տասնեւվեց տարեկանէն սկսեալ երիտասարդ - երիտասարդուհիներ։ Պիտի դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ քրակտնութիւն՝ մասնակցողներու մակարդակին համաձայն։

Մասնակցութեան սակ՝ 1·200 ԱՄՆ տոլար։ Այս գումարը կ'ընդգրկէ կեցութեան, սնունդի եւ դասընթացքի ծախքերը։

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար դիմել՝
Corsi Estivi di Lingua Armena
Collegio Armeno Moorat-Raphaël
Ai Carmini, Dorsoduro 2596
30123 VENEZIA (ITALIA)
Tel: (41) 5228770
Fax: (41) 5203434.

La CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

pour les mois de juillet et août pour son centre de vacances de Bellefontaine (JURA) :

— **DIRECTEURS (Titulaires du BAFD)**

Adresser lettre et C.V. à :
C. B. A. F.
17, rue Bleue , 75009 PARIS.

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՆՔԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Ցունիս 13 1996, ժամը 20·30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը 77, rue La Fayette, 75009, Փարիզ։

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 3 յօդուածին համաձայն վարչութեան կէսը (8 անդամ) նորոգելի ըլլալով Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան։

Թեկնածուութեան պայման է Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ։ Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան դրասենեակը դիմել գրաւոր, ամիսներ մինչեւ Մայիս 23, 1996։

Դիմումնագիրը պէտք է ձեռագիր ըլլայ եւ ստորագրուած թեկնածուին կողմէ, որ չատ յստակօրէն պէտք է գրէ անունը, մականունը եւ հասցէն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՆՔԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Assemblée Générale de l'A. A. A. S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 13 Juin 1996 à 20 heures 30
au Siège de l'Association
77, rue La Fayette, Paris 9e
Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).
Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.
Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard le 23 Mai 1996.
Elles doivent être manuscrites et indiquer les nom, prénom et adresse du candidat.

l'ASSOCIATION
MACHTOTZ
organise
un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN
à Varna/Bulgarie, du 3 au 24 Juillet 1996

pour les jeunes de 8 à 16 ans
sous le patronage
du Rév. Père ATAMIAN
- Hébergement par familles arménophones;
- Cours d'arménien pour tous niveaux, et spécialement pour **DEBUTANTS FRANCOPHONES** avec **METHODE AUDIOVISUELLE**

par
Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
- Excursions, baignades, sport.

Renseignements et inscriptions : 47. 50. 97. 51.

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 10
VENDREDI
10 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·850 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.850

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽՆԴԱՀ ՇԻՐԱՔ Ծագկեպսակ մը զե-ցաւ առ Անճանօթ Զինուորի հիրիմին, Մայիս 8-ին, ի· աշխարհամարտի Զինա-դադարին 51-րդ տարեդարձին առթիւ, զնաց Օրլեան ոգեկոչելու համար Ժանն դ'Արքի յիշատակը: Այս առթիւ, հեղինակը պատկան ամբողջ Ֆրանսայի ժողովուրդին եւ ոչ ոքի մենաշնորհն է (Լը Փէնի)։

ԳԱՆԱՑԻ ամբակածութեան (102 մեռեալ) պարագաները կը շարունակեն բանալ նիւթ ըլլալ: Փերէս կ'ամբաստանէ ՄԱԿ-ը եւ կը պնդէ որ Իսրայէլ տեղեակ էր պահուած որ պղթականներ կային ՄԱԿ-ի կայանին մէջ ու մինչեւ իսկ պղթակոութիւն մըն է» կ'ըսէ որ մեզի ըսէր արուած անոնց ներկայութեան մասին: Նման խօսքեր աւելի քան դարձանալի կը նկատուին, քանի Ցահալի (իսրայէլի բանակ) սպայակոյտի պետին զրդը, Մայիս 5-ին, հաստատած էր որ Իսրայէլ տեղեակ էր որ մօտ 6000 զղթականներ կային ՄԱԿ-ի զանազան կայաններուն մէջ: Ի վերջոյ ՄԱԿ հրապարակեց զօրավար Վան Գաւիէնի ղէխաւորած քննիչ յանձնախումբին տեղեկագիրը, որ պայծառած է ոչ միայն Իսրայէլի այլեւ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութեան: Բացարձակապէս հաստատած է որ սխալ չէին: Ուշադրութիւնը չանք չի ինայած որ տեղեկագիրը չհրապարակուի, բայց, Պութրոս Ղալի, ընդհանուրին իր ձեռքով ալ ստորագրած է, որպէսզի աւելի հանդիսաւոր բնոյթ ունենայ:

ԱՋԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ առջեւ, Հասան Բ.ի նուիրը կը պարզէր Մարոքի թագաւորին քրտնումը հիմնարկներու մասին: Իրեն համար, Ֆրանսայի թէ Մարոքի սահմանադրութիւնները՝ «օրինակներ չեն, այլ՝ գործառութիւններ»: Մարոքեան կողմը, որուն Հասան Բ., քանի մը տարի առաջ, 1992-ին, Սահմանադրութիւնը հարստացու վերահաստատումովը մարդկային իրաւանց փարումին, այնպէս ինչպէս ինդունած են աշխարհի մէջ, ստեղծուած սահմանադրական Խորհուրդի մը անդամակցումովը հակակշռի խարխըրանական միջոցներուն կառավարութեան վրայ: Արդիականութիւն տարածին գործածութիւնը քաղաքական կեանքի մէջ թիւրիմացութեանց նիւթ է, ըստ նման որ կը բացատրէ թէ մեքենական հաղորդութիւն չկայ անցեալին եւ ապագային միջեւ ու կը մէջբերէ ժօրէսի խօսքը՝ «Գետը հաւատարիմ է իր ծնունդին երբ կը հոսի դէպի ծով»: Համայնավարները բացակայած էին նիստէն ու պատճառները կը բացատրէին նրբանցքներուն մէջ: Ընկերվարականները աւելի երկիմի դէրք բռնած էին, ներկայ ալ էր, բացակայ ալ: Զախը աւելի «լայնասէտ» եղած էր երբ Միթերան Հաւանայ երթալէր կամ Գասթրօն Էլիզէ կ'ընդունէր:

«ՄԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃԱԳՈՐԾ»՝ Տուսքո Թաիէի դէմ եղած ամբաստանագիրը կազմուած վաստաթուղթ մըն է որ կը նկարագրէ որպէս դահիճ իր 40 տարեկան, երկու աղջնակներու հայր, Թաիէ մասնաւոր պաշտօն մըն ալ վարած Պոնկոյ մէջ, զինուորական, քաղաքական թէ վարչական: «Օմարքայի դահիճ»ը անուանուած, ոճիր, բռնաբարում եւ չարչարանք գործած կ'ըլլայ Օմարքայի արդէնլափակման կայաններուն վրայ: Դատավարութեան առաջին օրն իսկ, սակայն, բռնաբարման ամբաստանութիւնը վերցուած է, զոհը ներած ըլլալով վկայել: Աւելի քան տարի ուրիշ բան, այս դատավարութիւնը կոչուած է ազդարարութիւն մը ըլլալ: Առաջինն է իր տեսակին մէջ, Նիւրմպերկէն ի վեր: Պատժական միջազգային այս դատարանը ստեղծուեցաւ 1993-ին, Ապահովութեան Խորհուրդի անդամներուն կողմէ: Մնաց որ Թաիէի պատասխանատուութիւնը չնչին կը թուի «ցեղասպանութիւն մարքսագործումի» բուն պատասխանատուներուն կողքին եւ չարչարանքի արարքներն ալ ոչ ոքի մենաշնորհն են, դժբախտաբար, ամէն կողմ, ոչ միայն Պոսնիա եւ ոչ միայն Սերպերու կողմէ:

ՄՈՍԿՈՒԱ անդլիացի 9 դիւանագէտներ արտաքսեց, լրտեսութեան մեղադրանքով: Երկու երկիրներու միջեւ մթնոլորտը չատ լարուած է եւ Անգլիա տրամադիր է «նշանակալից» ձեւով պատասխանելու: Այս արտաքսումն ալ մաս կը կազմէ Ելցինի ընտրապայքարին, ան կ'ուզէ չեզոքացնել իր մրցակցին՝ Զիւգանովի պատճառաբանութիւնները, ըստ որոնց արեւմտեան երկիրներուն դէրին է:

Ալժիրի հարաւային արուարձանին՝ Սայիտ Համտինի մէջ, կիրակի, Մայիս 5-ին տեղի ունեցած պատանդներու հարցը արիւնալի վախճան մը ունեցած է, ապահովութեան ուժերու յարձակումէն եաք: Իսլամական խումբ մը պատանդներ բռնած էր չէնքի մը մէջ, յարձակումին հետեւանքով 18 մեռեալ կայ (16 իսլամապաշտ, մէկ ոստիկան, մէկ պատանդ): Ըստ ալժերական մամուլին, խումբը ԺԻԱ-ի (իսլամական զինեալ խումբ) չէր պատկաներ, այլ՝ ՓԻՏԱ-ի (Զինեալ ճիհատի իսլամական ճակատ):

ՓՈՒԹՊՈԼի Եւրոպայի բաժակակիր ախումբներու բաժակին տիրացաւ Փարի - Սէն - Ժերմէն 0 - 1 յաղթելով Վիէննայի Ռափիտին: Մրցումը տեղի ունեցաւ Մայիս 8-ին, Պրիւսէլի Պոտուէն Թագաւորի անունով մկրտուած երբեմնի Հէյզէլի դաշտը ուր տասնեւմէկ տարի առաջ ծանր միջադէպերու հետեւանքով տասնեակ մեռեալներ կային: Մայիս 8-ին ալ չուրջ 300 Ֆրանսացիներ որոնք գացած էին զօրավիգ ըլլալու Ֆրանսական խումբին հարցապնդուած են եւ ոմանք դատարան յանձնուած: Միջադէպեր ծագած էին փապուղիին մէջ, Պրուքսէլի հրապարակը եւ քաղաքին կեդրոնը, երբ կը փորձէին

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՉԵՐՆՈՄԻՐԴԻՆԻ ԵԻ ԵԼՑԻՆԻ ՀԵՏ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Չինաստան այցելութենէն վերադարձի ճամբուն վրայ հանգրուան առած է Մոսկուա ուր Մայիս 7-ի առաւօն տեսակցութիւն մը ունեցած է Ռուսաստանի վարչապետ Չերնոմիրդինի հետ: Անոնք քննարկած են երկու երկիրներու միջեւ ստորագրուելիք բարեկամութեան եւ գործակցութեան պայմանագրին առընչուող, ինչպէս նաեւ տնտեսական եւ քաղաքական մարզերու մէջ երկու կողմերը հետաքրքրող հարցեր:

Ապա, Կրեմլինի մէջ Հայաստանի նախագահը ընդունուած է Ելցինի կողմէ: Այս հանդիպումին արձարծուած նիւթերուն առանցքը կազմած են յատկապէս տնտեսական բնագաւառէն ներս գործակցութեան հարցեր եւ Մայիս 17-ին Մոսկուա դումարուելիք ՀԱՊ-ի երկիրներու ղեկավարներու վեհաժողովին նախապատրաստութեան ընթացքը: Երկու երկիրներու նախագահները խօսած են նաեւ Ղարաբաղի հարցին մասին, մասնաւորաբար չեչոր դնելով կնճռին լուծման ուղղութեամբ Ռուսաստանի միջնորդութեան կարեւորութեան վրայ: Անոնք յայտնած են նաեւ այն կարծիքը թէ հայ-ռուսական կապերը կը զարգանան յաջողութեամբ եւ կը թեւակոխուի ռազմավարական գործընկերութեան նոր փուլ մը:

*
**

ՊՐԻՄԱԿՈՎ ԲԱՔՈՒԻ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի Արտաքին նախարար՝ Եւ. Պրիմակով Մայիս 8-ին Երեւան դացած է: Նախատեսուած էր հանդիպում մը նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ: Իսկ Մայիս 9-ին, նախարարը կը մեկնէր Ստեփանակերտ, ուր հանդիպումներ կ'ունենար նաեւ ԼՂՀ-ի իշխանութիւններուն հետ:

Նախքան Երեւան ժամանումը, Պրիմակով դացած էր Բաքու: Հոն, Ադրբեջանի նախագահ Ալիեւ իրեն հետ տեսակցութեան ընթացքին յայտ է թէ ազատ պիտի արձակեն 39 հայ պերիները: Անոնցմէ չորսը մահավճիռ ստացած են ազրբեջանական տեսանուներու կողմէ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ

«ԱՒԱԶԻՆ ՍՊԱՍՈՒՄՍ ԱՅՆ Է ՈՐ ԱՒԵԼԻ ՄՕՏԷՆ ՀԱՆՁՆԱՄ ՊՈԼՍՈՑ ՄԵՐ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ» Կ'ԸՍԷ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ինչպէս պրած էինք մեր նախորդ թիւով, Գարեգին Կաթողիկոս Պոլիս կը ժամանէր Շորեքշաբթի, Մայիս 8-ին, Ցունաց տիեզերական պատրիարքին հրաւէրով:

Ստորեւ ժամանման մանրամասնութիւնները զորս կը քաղենք «Մարմարա»ի Մայիս 9-ի թիւէն·

*
**

Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մայիս 8, Շորեքշաբթի, ժամը՝ 13·50-ին ժամանեց Պոլիս եւ Եշիլգիւղի օդակայանի Պատուոյ սրահին մէջ դիմաւորուեցաւ Ցունաց Պատրիարքարանի բարձրաստիճան ներկայացուցիչներուն եւ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին, Եպիսկոպոսական Դասուն ու որոշ թիւով աշխարհականներու կողմէ:

Ցունաց Պատրիարքարանէն օդակայան ժամանած էին Եփեսոսի Մետրոպոլիտ վրոֆ· տոքթոր Խրիսոսթոմոս Գոնոթաթինիքի եւ երկու Մետրոպոլիտներ: Օդակայան եկած էին նաեւ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Արք· Գալանճեան, Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արք· Սվաճեան, Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս, Կարդադիր յանձնախումբի ատենապետ Պ· Արէա Երկանեան, փոխ - ատենապետ տոքթոր Մարաիրոս Ենիճորկան եւ Կարդադիր Յանձնախումբի այլ անդամներ, Պոլսահայ մամուլի ներկայացուցիչներ: Ներկայ էին նաեւ մեծ թիւով Թուրք լրագրողներ ու ՇՈՎ Թի-Վի, Ա-Թի-Վի հեռատեսիլի կայաններու, Անատոլու Լրատու Գործակալութեան ներկայացուցիչներ: «Մարմարա»էն ներկայ դտնուեցան խմբագրապետ Ռ· Հատտէճեան, փոխ - խմբագրապետ Օր· Մաքրուհի Պ· Ցակոբեան եւ հրատարակութեան տնօրէն Արի Հատտէճեան:

Ցուզումնալից սպասումի երկար պահերէ եաք վերջապէս օդակայան վայրէջք կատարեց Հայաստանի Օդային Սպասարկութեան սաւառնակը, որ Երեւանէն ուղղակի Պոլիս թռիչք կատարած էր, իրեն հետ բերելով Հայոց Հայրապետն ու չքախումբը: Մինչ պատուոյ սրահէն քիչ անդին կանգ կ'առնէր Եռադոյնով զարդարուն հայաստանեան սաւառնակը, Ցունաց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչներն ու Պատրիարքը մինիպիւսով մը գացին Կաթողիկոսը սաւառնակէն առնելու:

Հայրապետին չքախումբին մաս կը կազմէին Ասողիկ Եպիսկ· Արխատկեան, Սիւնեաց Թեմի Առաջնորդական Տեղապահ՝ Աբրահամ Վրդ· Մկրտչեան, Գուդարաց Թեմի պատասխանատու՝ Սեպուհ Վրդ· Զուլճեան, դաւաղանակիր՝ Սրտակ Աբեղայ Տիգրանեան եւ Մայր Աթոռի Մամլոյ Դիւանէն՝ Պ· Սահակ Հաճեան:

Մուտքի սրահին մէջ Հայրապետը անդրադարձաւ ինչպէս պրած էինք մեր նախորդ թիւով, Գարեգին Կաթողիկոս Պոլիս կը ժամանէր Շորեքշաբթի, Մայիս 8-ին, Ցունաց տիեզերական պատրիարքին հրաւէրով:

Ստորեւ ժամանման մանրամասնութիւնները զորս կը քաղենք «Մարմարա»ի Մայիս 9-ի թիւէն·

*
**

Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մայիս 8, Շորեքշաբթի, ժամը՝ 13·50-ին ժամանեց Պոլիս եւ Եշիլգիւղի օդակայանի Պատուոյ սրահին մէջ դիմաւորուեցաւ Ցունաց Պատրիարքարանի բարձրաստիճան ներկայացուցիչներուն եւ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին, Եպիսկոպոսական Դասուն ու որոշ թիւով աշխարհականներու կողմէ:

Ցուզումնալից սպասումի երկար պահերէ եաք վերջապէս օդակայան վայրէջք կատարեց Հայաստանի Օդային Սպասարկութեան սաւառնակը, որ Երեւանէն ուղղակի Պոլիս թռիչք կատարած էր, իրեն հետ բերելով Հայոց Հայրապետն ու չքախումբը: Մինչ պատուոյ սրահէն քիչ անդին կանգ կ'առնէր Եռադոյնով զարդարուն հայաստանեան սաւառնակը, Ցունաց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչներն ու Պատրիարքը մինիպիւսով մը գացին Կաթողիկոսը սաւառնակէն առնելու:

Հայրապետին չքախումբին մաս կը կազմէին Ասողիկ Եպիսկ· Արխատկեան, Սիւնեաց Թեմի Առաջնորդական Տեղապահ՝ Աբրահամ Վրդ· Մկրտչեան, Գուդարաց Թեմի պատասխանատու՝ Սեպուհ Վրդ· Զուլճեան, դաւաղանակիր՝ Սրտակ Աբեղայ Տիգրանեան եւ Մայր Աթոռի Մամլոյ Դիւանէն՝ Պ· Սահակ Հաճեան:

Մուտքի սրահին մէջ Հայրապետը անդրադարձաւ լրագրողներ ուղեցին հարցումներ ուղղել: Անոնցմէ մէկը հարցուց որ ի՞նչ կը մտածէ հայ – թուրք յարաբերութիւններու մասին: Հայրապետը պատասխանեց հետեւեալը·

«Մենք Հայաստանի մէջ կը յուսանք որ սերտ յարաբերութիւնները, որոնք երկխօսութիւններու ու փոխադարձ հաղորդակցութիւններու վրայ հիմնուած են, կը նպաստեն տարակարծութիւնները փարատելու ու կը նպաստեն նաեւ ստեղծելու մարդկային այն պայմանները, որոնք մեզ պիտի առաջնորդեն դէպի խաղաղութիւն ու արդարութիւն»:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ՝
ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Հայրապետը բարի եղաւ առանձնակի կերպով ողջունելու նաեւ Պոլսահայ մամուլը, իր չուրջ հաւաքելով երկու օրաթերթերու ներկայացուցիչները եւ խօսք ուղղելով անոնց, ըսաւ·

«Անհուն սիրով կը նայիմ այս գալիք օրերուն եւ Աստուած ինծի պիտի պարգեւէ գերագոյն երջանկութիւնը, մարդկայնօրէն կարելի երջանկութիւնը՝ ժողովուրդիս հետ ըլլալու, իմ երակներուս մէջ ժողովուրդիս սրտին տրոփը զգալու: Քաջ գիտեմ որ Պոլսոյ մեր հայութիւնը այնքան սերտօրէն միաշաղախուած է, ընդելուզուած է պիտի ըսեմ մեր ժողովուրդի հոգեւոր ապրումներուն, արժէքներուն, մեր եկեղեցւոյ ամբողջ էութեան հետ որ ինծի համար՝ կը նա-

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽՆԴԱՀ ՇԻՐԱՔ Ծագկեպսակ մը զետեղուեցաւ առ Անճանօթ Զինուորի հիրիմին, Մայիս 8-ին, ի· աշխարհամարտի Զինադադարին 51-րդ տարեդարձին առթիւ, գնաց Օրլեան ոգեկոչելու համար Ժանն դ'Արքի յիշատակը: Այս առթիւ, հեղինակը պատկան ամբողջ Ֆրանսայի ժողովուրդին եւ ոչ ոքի մենաշնորհն է (Լը Փէնի)։

ԳԱՆԱՑԻ ամբակածութեան (102 մեռեալ) պարագաները կը շարունակեն բանալ նիւթ ըլլալ: Փերէս կ'ամբաստանէ ՄԱԿ-ը եւ կը պնդէ որ Իսրայէլ տեղեակ էր պահուած որ պղթականներ կային ՄԱԿ-ի կայանին մէջ ու մինչեւ իսկ պղթակոութիւն մըն է» կ'ըսէ որ մեզի ըսէր արուած անոնց ներկայութեան մասին: Նման խօսքեր աւելի քան դարձանալի կը նկատուին, քանի Ցահալի (իսրայէլի բանակ) սպայակոյտի պետին զրդը, Մայիս 5-ին, հաստատած էր որ Իսրայէլ տեղեակ էր որ մօտ 6000 զղթականներ կային ՄԱԿ-ի զանազան կայաններուն մէջ: Ի վերջոյ ՄԱԿ հրապարակեց զօրավար Վան Գաւիէնի ղէխաւորած քննիչ յանձնախումբին տեղեկագիրը, որ պայծառած է ոչ միայն Իսրայէլի այլեւ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութեան: Բացարձակապէս հաստատած է որ սխալ չէին: Ուշադրութիւնը չանք չի ինայած որ տեղեկագիրը չհրապարակուի, բայց, Պութրոս Ղալի, ընդհանուրին իր ձեռքով ալ ստորագրած է, որպէսզի աւելի հանդիսաւոր բնոյթ ունենայ:

ԱՋԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ առջեւ, Հասան Բ.ի նուիրը կը պարզէր Մարոքի թագաւորին քրտնումը հիմնարկներու մասին: Իրեն համար, Ֆրանսայի թէ Մարոքի սահմանադրութիւնները՝ «օրինակներ չեն, այլ՝ գործառութիւններ»: Մարոքեան կողմը, որուն Հասան Բ., քանի մը տարի առաջ, 1992-ին, Սահմանադրութիւնը հարստացուր վերահաստատումովը մարդկային իրաւանց փարումին, այնպէս ինչպէս ընդունուած են աշխարհի մէջ, ստեղծուած սահմանադրական Խորհուրդի մը անդամակցումովը հակակշռի խարխըրանական միջոցներուն կառավարութեան վրայ: Արդիականութիւն տարածին գործածութիւնը քաղաքական կեանքի մէջ թիւրիմացութեանց նիւթ է, ըստ նման որ կը բացատրէ թէ մեքենական հաղորդութիւն չկայ անցեալին եւ ապագային միջեւ ու կը մէջբերէ ժօրէսի խօսքը՝ «Գետը հաւատարիմ է իր ծնունդին երբ կը հոսի դէպի ծով»: Համայնավարները բացակայած էին նիստէն ու պատճառները կը բացատրէին նրբանցքներուն մէջ: Ընկերվարականները աւելի երկիմի դէրք բռնած էին, ներկայ ալ էր, բացակայ ալ: Զախը աւելի «լայնասէտ» եղած էր երբ Միթերան Հաւանայ երթալէր կամ Գասթրօն Էլիզէ կ'ընդունէր:

«ՄԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃԱԳՈՐԾ»՝ Տուսքո Թաիէի դէմ եղած ամբաստանագիրը կազմուած վաստաթուղթ մըն է որ կը նկարագրէ որպէս դահիճ իր 40 տարեկան, երկու աղջնակներու հայր, Թաիէ մասնաւոր պաշտօն մըն ալ վարած Պոնկոյ մէջ, զինուորական, քաղաքական թէ վարչական: «Օմարքայի դահիճ»ը անուանուած, ոճիր, բռնաբարում եւ չարչարանք գործած կ'ըլլայ Օմարքայի արդէնլափակման կայաններուն վրայ: Դատավարութեան առաջին օրն իսկ, սակայն, բռնաբարման ամբաստանութիւնը վերցուած է, զոհը ներած ըլլալով վկայել: Աւելի քան տարի ուրիշ բան, այս դատավարութիւնը կոչուած է ազդարարութիւն մը ըլլալ: Առաջինն է իր տեսակին մէջ, Նիւրմպերկէն ի վեր: Պատժական միջազգային այս դատարանը ստեղծուեցաւ 1993-ին, Ապահովութեան Խորհուրդի անդամներուն կողմէ: Մնաց որ Թաիէի պատասխանատուութիւնը չնչին կը թուի «ցեղասպանութիւն մարքսագործումի» բուն պատասխանատուներուն կողքին եւ չարչարանքի արարքներն ալ ոչ ոքի մենաշնորհն են, դժբախտաբար, ամէն կողմ, ոչ միայն Պոսնիա եւ ոչ միայն Սերպերու կողմէ:

ՄՈՍԿՈՒԱ անդլիացի 9 դիւանագէտներ արտաքսեց, լրտեսութեան մեղադրանքով: Երկու երկիրներու միջեւ մթնոլորտը չատ լարուած է եւ Անգլիա տրամադիր է «նշանակալից» ձեւով պատասխանելու: Այս արտաքսումն ալ մաս կը կազմէ Ելցինի ընտրապայքարին, ան կ'ուզէ չեզոքացնել իր մրցակցին՝ Զիւգանովի պատճառաբանութիւնները, ըստ որոնց արեւմտեան երկիրներուն դէրին է:

Ալժիրի հարաւային արուարձանին՝ Սայիտ Համտինի մէջ, կիրակի, Մայիս 5-ին տեղի ունեցած պատանդներու հարցը արիւնալի վախճան մը ունեցած է, ապահովութեան ուժերու յարձակումէն եաք: Իսլամական խումբ մը պատանդներ բռնած էր չէնքի մը մէջ, յարձակումին հետեւանքով 18 մեռեալ կայ (16 իսլամապաշտ, մէկ ոստիկան, մէկ պատանդ): Ըստ ալժերական մամուլին, խումբը ԺԻԱ-ի (իսլամական զինեալ խումբ) չէր պատկաներ, այլ՝ ՓԻՏԱ-ի (Զինեալ ճիհատի իսլամական ճակատ):

ՓՈՒԹՊՈԼի Եւրոպայի բաժակակիր ախումբներու բաժակին տիրացաւ Փարի - Սէն - Ժերմէն 0 - 1 յաղթելով Վիէննայի Ռափիտին: Մրցումը տեղի ունեցաւ Մայիս 8-ին, Պրիւսէլի Պոտուէն Թագաւորի անունով մկրտուած երբեմնի Հէյզէլի դաշտը ուր տասնեւմէկ տարի առաջ ծանր միջադէպերու հետեւանքով տասնեակ մեռեալներ կային: Մայիս 8-ին ալ չուրջ 300 Ֆրանսացիներ որոնք գացած էին զօրավիգ ըլլալու Ֆրանսական խումբին հարցապնդուած են եւ ոմանք դատարան յանձնուած: Միջադէպեր ծագած էին փապուղիին մէջ, Պրուքսէլի հրապարակը եւ քաղաքին կեդրոնը, երբ կը փորձէին կրակի տալ սրճարան մը: Շատերու մօտ դէնք եւ թմրեցուցիչ գտնուած է, 58 Ցբրանացիներ անմիջապէս արտաքսուած են:

ԹՈՒՐՔ ՁԻՆԵԱԼ 40 հազարնոց ուժեր Հիւսիսային - Իրաք մտնելով հալածած են փՔԲ-ի մարտիկները: Գործողութեան մասնակցած են օդուժի ուղղաթիռներ ալ: Թրքական աղբիւրներու համաձայն 13 քիւրտ դինեալ եւ մէկ թուրք դինուոր մահացած են: Իսկ քրտական աղբիւրներ կ'ըսեն թէ Թուրքերու կորուստը 13 հոգի է:

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՇՓՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանեան լրատուիւռները հաղորդած էին թէ նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան այցելած էր Ղարաբաղեան հարցին լուծումին առընչուած չարք մը մայրաքաղաքներ։ Ապրիլ 23-ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը այդ այցելութիւններուն արդիւնքներուն մասին զրոյցի մը տեղ տուած է, կատարուած Ազգարդ Բարխուդարեանի կողմէ։ Հասկնալի է որ հարցումները ամէնէն աւելի կեդրոնացած են Անգարայի հետ ջրփումներուն, անոնց բնոյթին, հեռանկարներուն վրայ։ Ժ. Լիպարիտեան հանդիպում ունեցած ըլլալով Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, Ղարաբաղի հարցին Անգարայի յատուկ դեսպան Ա. Քամկլի եւ Արտաքին նախարարին հետ։ Այս մասին յայտնուած հետաքրքրութեան պատճառ մըն ալ Մ. Ընկմաղի վերջերս կատարած այն յայտարարութիւնն էր որ եթէ Հայաստան ստորագրէ սկզբունքի համաձայնութիւն մը, իրենք պատրաստ են բանակցութիւնները։

Անգարայի հանդիպումներուն Ժ. Լիպարիտեան պատասխանելով այդ յայտարարութեան, ըսած է թէ Թուրքիան ինք պէտք է որոշէ սահմանը բանակցութիւնները ժամանակը։ Ան կ'ըսէ թէ կարելի չէ նման հարցերը իրարու կապել։ Եթէ Ղարաբաղի մասին բոլոր կողմերուն համար դոհացուցիչ լուծում գտնուի, անկախ այն պարագայէն որ ատիկա ուրիշ ինչ արդիւնք կ'ունենայ, Հայաստան կը ստորագրէ։ Նոյն ձեւով, եթէ պատրաստուած փաստաթուղթը անընդունելի է, անով պայմանաւորուած այլ արդիւնքներ չեն կրնար պատճառ ըլլալ անոր ստորագրութեան։

Հետաքրքրութիւններու երկրորդ նիւթը Հայաստան - Ղարաբաղ կապերու մարդն է։ Կրնա՞յ պատահիլ որ սա կամ նա պատճառով Հայաստան առանց Ղարաբաղի մասնակցութեան փաստաթուղթ ստորագրէ։ Ժ. Լիպարիտեան կ'ըսէ. «վստահօրէն կրնամ ըսել որ որեւէ փաստաթուղթ չի ստորագրուիր առանց Ղարաբաղի համաձայնութեան։ Նման հարց չէ եղած, չկայ եւ պիտի չըլլայ»։

Ըսելէ ետք թէ Հայաստան Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները չի կապեր Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման, Ժ. Լիպարիտեան կ'անդրադառնայ Հայաստանեան մամուլին մէջ տեղ գտած իր այն խօսքերուն թէ Թուրքիա եթէ նոյնիսկ հազար տարի ալ սահմանը չբանայ, Հայաստան դիմում պիտի չընէ։ Ղարաբաղեան հարցին Անգարայի յատուկ դեսպան Ա. Քամկլի հետ հանդիպումին ընթացքին ունեցած է այդ արտայայտութիւնը, աւելցնելով որ Հայաստանի համար հիմնականը Ղարաբաղի ժողովուրդին ապահովութեան ու իրաւունքներու հարցն է։ Հայաստան ոչ մէկ դիմում պիտի ընէ որ կրնայ վտանգել Ղարաբաղը, ո՛չ քարիւղատարի անցքի ճամբուն, ոչ ալ սահմանի բացումի սիրոյն։ Ղարաբաղի հարցը պէտք է լուծուի անկախ բոլոր հանդամանքներէն։

Վերջին շրջաններուն Թուրք պետական դէմքերու խաքու այցելութեան առիթով պարզուեցաւ թէ այնքան ալ վարդագոյն չեն Անգարայի հետ յարաբերութիւնները եւ խաքու յուսախաբութիւններ, դժգոհութիւններ ունի։ Այս պարագան իր ազդեցութիւնը ունեցած է Ժ. Լիպարիտեանի այցելութեան տպաւորութիւններուն վրայ ալ։ Կ'ըսէ թէ ինք խօսած է Ղարաբաղ - Ադրբեջան ուղղակի բանակցութիւններու օգուտին մասին, բայց տեղեակ չէ թէ Թուրքիա այդ նիւթը քննո՞ծ է Ադրբեջանի հետ, թէ ոչ։ Այսուհանդերձ, կ'աւելցնէ. «ընդհանուր առմամբ կրնամ ըսել որ Թուրքիա այսօր շատ աւելի լաւ կը հասկնայ մեր դիրքորոշումը եւ առելի բիչ կախուած է Ադրբեջանի դիրքորոշումէն, քան, ենթադրենք, երկու տարի առաջ»։

Թուրքիոյ հանդիպումներուն մասին զրոյցը կ'առընչուի նաեւ ցեղասպանութեան նիւթին։ Ա. Բարխուդարեան կը յիշեցնէ ընդդիմադիր մամուլին յաճախակի պնդումները թէ Հայաստանի իշխանութիւնները կ'ուզեն մոռնալ ցեղասպանութիւնը, ի սէր Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու բարւոքումին, եւայլն։ Ժիրայր Լիպարիտեան կը բացատրէ թէ այս կամ այն դեկավարին մէկ խօսքը չհարկէ, սխալ մեկնաբանելու հետեւանք են այդ բոլորը։ Ապա նոյն նիւթին մասին «կարելի՞ է Թուրքիայէն հայերու ցեղասպանութեան մասին կեցուածքի որեւէ փոփոխութիւն ակնկալել» հարցումին կը պատասխանէ. «կը կարծեմ որ կարելի է»։ Նախագահին խորհրդականը յաւելեալ ոչինչ կ'ըսէ այս տպաւորութեան մասին որ ենթադրելու կը մղէ թէ Անգարայի իր հանդիպումներուն նիւթ եղած է նաեւ ցեղասպանութիւնը։ Հաւանաբար կանուխ է այսօր պաշտօնական տեսակցութիւններու այս նիւթին վերաբերող բաժինները հրապարակել. այսուհանդերձ, բաւական նշանակալից է Թուրքիային փոփոխութիւն ակնկալելու մասին Ժ. Լիպարիտեանի ժուժկալ պատասխանը։ Միացեալ - Նահանգներու քննկրէսի անդամներուն ուղղուած նամակներով ցեղասպանութեան ճանաչման արշաւը ըլլալու, հակահայ ցոյցեր թեղադրելու յայտնի ընթացքին զուգահեռ Թուրքիոյ տարած ոչ հրապարակային դործունէութեան պրպտում մը, վստահաբար, հետաքրքրական յայտնաբերումներու պատճառ կ'ըլլայ։ Կրնայ թերեւս նոյնիսկ օգտակար ըլլալ մեզի, մատնանշելով մեր նորօրեայ միամտութիւններուն եւ արագ խանդավառութիւններուն պարագաները։

Այսուհանդերձ, ներկայի խնդիրը Ղարաբաղն է ու այդ մասին մտահոդութիւնները որոշ չափով մը վարատող են Ժ. Լիպարիտեանի արտայայտութիւնները։

ԱՐՏԱՒԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Վահէ Օշական.—

«ՍԻԻՒՐՔԻ ՄԷՋ ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՄԻԱՑՈՒՄԻ, ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ ԱՌԻԹ Է»

Արցախի պետական համալսարանի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ամպիոնի հրաւէրով Ստեփանակերտում է գտնուում անուանի գրող եւ հրապարակախօս Վահէ Օշականը։

Ապրիլի 24-ին Վահէ Օշականը հիւր եղաւ «Լ. Ղ. Հանրապետութեան» խմբագրութիւնում, պատմեց Արցախում իր առաքելութեան, գրական ծրագրերի մասին, պատասխանեց լրագրողների հարցերին։ Օգտուելով առիթից՝ խնդրեցինք կարծիք յայտնել Հայոց մեծ եղեռնի մասին։

***

Սփիւռքի մէջ Ապրիլ 24-ը միացումի, ոգեկոչումի առիթ է, որու շուրջ բոլոր Հայերս, այլազան տարբերութիւնները մոռցած, իրարու կուգանք։ Ձեւով մը համաձայնած ենք այն կացութեան, որ եղեռնի պարտութիւնը իր հակադարձ իմաստը ստացած է եւ դարձած է ուժի առիթ մը։ Ես յաճախ կը մտածեմ, թէ Թուրքերը իրենց արդար պատիժը մասամբ դտած են։ Երբ որ մտաւորական մը կը սոխսուի ճշմարտութիւնը ծածկել, սուտ խօսիլ՝ ուրանալով ցեղասպանութիւնը՝ ատիկա մտաւորականի մահավճիռն է։ Ահաւասիկ 80 տարի կ'ընէ Թուրք մտաւորականութիւնը սոխսուած է սուտ խօսիլ։ Ասիկա ահաւոր պատիժ մըն է մտաւորականութեան համար։

Նաեւ կայ հողերու հարցը։ Սփիւռքի մէջ հողին ինչ ըլլալը մենք չենք զիտեր։ Մենք մայթերու վրայ կը մեծնանք եւ հետաքայնով իրարու հետ կը կապուինք։ Բայց եղեռնի հետեւանքով հողի կորուստը չատ մեծ կորուստ մըն է, որուն համար ոչինչ կրնայ փոխանորդ ըլլալ, բացի մեր բարոյականէն։ Երբ որ կը խօսինք հողեկան հայրենիքին մասին, մենք կ'ապրինք հողեկան հայրենիքի մը զաղափարը։ Հողը չունինք, բայց Հայու ոգին ունինք։ Դուք՝ Արցախցիք, որ ամէն վայրկեան հողի զգացումը ունիք, չէք կրնար հաւատալ ասիկա զգալ, մենք այ ձերը չենք զգար։ Բայց հայկականութիւն մը կայ, հայկական զգացում մը կայ, որ Ապրիլ 24-ի առթիւ բոլորս կը միացնէ իրարու, եւ հողի հայրենիքը, ոգիի հայրենիքը, ի սէր Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու բարւոքումին, եւայլն։ Ժիրայր Լիպարիտեան կը բացատրէ թէ այս կամ այն դեկավարին մէկ խօսքը չհարկէ, սխալ մեկնաբանելու հետեւանք են այդ բոլորը։ Ապա նոյն նիւթին մասին «կարելի՞ է Թուրքիայէն Հայերու ցեղասպանութեան մասին կեցուածքի որեւէ փոփոխութիւն ակնկալել» հարցումին կը պատասխանէ. «կը կարծեմ որ կարելի է»։ Նախագահին խորհրդականը յաւելեալ ոչինչ կ'ըսէ այս տպաւորութեան մասին որ ենթադրելու կը մղէ թէ Անգարայի իր հանդիպումներուն նիւթ եղած է նաեւ ցեղասպանութիւնը։ Հաւանաբար կանուխ է այսօր պաշտօնական տեսակցութիւններու այս նիւթին վերաբերող բաժինները հրապարակել. այսուհանդերձ, բաւական նշանակալից է Թուրքիային փոփոխութիւն ակնկալելու մասին Ժ. Լիպարիտեանի ժուժկալ պատասխանը։ Միացեալ - Նահանգներու քննկրէսի անդամներուն ուղղուած նամակներով ցեղասպանութեան ճանաչման արշաւը ըլլալու, հակահայ ցոյցեր թեղադրելու յայտնի ընթացքին զուգահեռ Թուրքիոյ տարած ոչ հրապարակային դործունէութեան պրպտում մը, վստահաբար, հետաքրքրական յայտնաբերումներու պատճառ կ'ըլլայ։ Կրնայ թերեւս նոյնիսկ օգտակար ըլլալ մեզի, մատնանշելով մեր նորօրեայ միամտութիւններուն եւ արագ խանդավառութիւններուն պարագաները։

Այսուհանդերձ, ներկայի խնդիրը Ղարաբաղն է ու այդ մասին մտահոդութիւնները որոշ չափով մը վարատող են Ժ. Լիպարիտեանի արտայայտութիւնները։

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՒՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՄԻԱՆՈ

Ապրիլ 24, Մեծ Եղեռնի 81-ամեայ ոգեկոչման հանդիսութիւնները սկսան առաւօտեան պատարագով, Միլանոյի Սուրբ Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ, որ եղրափակուեցաւ հոգեհանդստեան արարողութեամբ անոնց համար որոնք նահատակուեցան յանուն ազգի ու կրօնքի։ Ապա բազմութիւնը ուղղուեցաւ Ս. Ամպրօճօ հրապարակը, անդամ մը եւս խոնարհելու մեր նահատակներու յուշարձան՝ խաչքարի առջեւ։

Ներկայ էր քաղաքապետ՝ Մարկօ Ֆօրմէնթինին։ Ցանկութիւն յայտնած էր հանդիսիլ հայ զաղութին, հետեւապէս այս մէկը յարմար առիթն էր ծանօթանալու անոր անդամներուն հետ։ Ծաղկեպսակի զետեղումէն, երկու լեղուով «Հայր Մեր» աղօթելէն վերջ, զաղութին անունով խօսք առաւ Պր. Յակոբիկ Մանուկեան։ Ամփոփ ձեւով ներկայացուց քաղաքապետին, մեր փոքրիկ հայ իրականութիւնը Միլանոյի մէջ իր եկեղեցիով ու Հայ Տունով։ Պ. Ֆօրմէնթինի նախ չնորհակալութիւն յայտնեց Հայերուն, որ իրենց այս սուրբ պահերուն, ընդունեցան մասնակից դարձընել նաեւ զինք, որպէս Միլանոյի քաղաքապետ։ Նշեց փոքրամասնութիւններուն կարեւորութիւնը, իրենց աշխատանքով ու նուիրուածութեամբ քաղաքի մը զարգացման եւ բարգաւաճման համար։ Միլանօն չնորհիւ այս ժողովուրդներուն զարձաւ ներկայի արդիական, բազմագեղային քաղաքը։ Իր զնահատական խօսքերը աւարտեց խոստանալով բոլորիս ներկայութեան յանձն առնել ու անձնապէս հետապնդել, որ խաչքարի չուրջ ցանկապատով փոքրիկ ածու մը չինուի։ Հայ զաղութի համարեա քսան տարիներու երազն ու ցանկութիւնը կարծես իրականանալու վրայ է վերջապէս, սպասենք յոյսով...

Երեկոյեան ժամը 8·30-ին, այս անդամ բոլորս հաւաքուած էինք Հայ Տուն, ոգեկոչման եղրափակիչ հանդիսութեան համար։ Փարիզէն հրաւիրուած էր Պր. Գլօա Մուրթաֆեան. Հայ Տունը լեցուն էր Հայերով եւ Իտալացիներով։ Ներկայ էր նաեւ Մեծ Եղեռն զիրքի հրատարակիչը՝ Կուէրինի, որ անցեալին հրատարակած է հայկական հարցեր հետապնդող չատ ուրիշ զիրքեր։

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեան, փոքրիկ պատմականը ըրաւ 81 տարիներ առաջ Ապրիլ 24-ի դէպքերուն, եւ թէ ինչպէս հայ ժողովուրդը կորնչուց իր մտաւորական զեկավար խաւը, բայց չկորնչուց իր ինքնութիւնն ու զոյութիւնը։ Քառասուն երդուեցաւ «Անոնց համար որ ինկան եւ ապա օրուան ատենախօսը՝ փրոֆէսոր Անթօնիա Արսլան ըրաւ իր անձնական խորհրդածութիւնները։

Վազգէն Սարգիսեան Թուկ 1973-ին մինչեւ մեր օրերու կատարուած Հայոց մի միջազգային բոլոր ճանաչումները որոնք կ'ապացուցանեն որ Հայ ժողովուրդը ոչ միայն չի մոռնար 81 տարիներ առաջ կրած անիրաւութիւնները, այլեւ մէկ չանք կը խնայէ հետապնդելու դեռ չլուծուած հայկական հարցը եւ բոլոր ազգերու ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու անոր վրայ։

Պր. Մուրթաֆեան հեղինակ՝ վերջերս իտալերէնով լոյս տեսած «Մեծ Եղեռն զիրքին, խօսք առնելով իտալերէն մամնանձեց ներկաներուն, հայկական պետութեան միջազգային դեռնի վրայ տարած աշխատանքները, Ղարաբաղի հարցի արդար լուծման համար։ Բայց մեծ Սփիւռքի հայութիւնը կրնանք մեր ձայնը լսելի դարձնել օտար երկիրներէ նաեւ մեր մշակոյթով, մեր պատմութեան դասախօսութիւններով, ցուցահանդէսներով, զիրքերով ու լրագիրներով, ցոյց տալ այլ ազգերուն մեր դարերու զոյութիւնը այդ հողերուն վրայ, որ այսօր նոր անիրաւ ձեւերը ոտնակոխելով անկարելի իրականութիւն կ'ուզեն ապացուցանել իրենց անմեղութիւնը ըսելով, որ Հայերն են որ մեզացուցին Թուրքերը եւ թէ այդ հողերը իրենց են զարերէ ի վեր։

Հանդիսութիւնը եղրափակեց պրոֆ. Ալբերտօ Մարիոնի, զոր արտասանեց վարդապետ Սարգիսեան։ Զաւորով առաջին զարդամ կը հանդիպի հայ զաղթականներուն 1900-ական Թուականներուն, Սուլթան Համիտի Թոյլտուութեամբ կատարուած Ջարդէն վերջ։ Խորապէս ազդուած հայ ազգին հանդէպ եղած անիրաւութիւնէն, կը զրէ վերոյիշեալ բանաստեղծութիւնը, որ թարգմանուած է իտալերէնէ։

Կ. Կ.

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԻ ԲԵՄԸ

Փարիզի Հայ Ուսանողական Տան մէջ Ապրիլ 28, կիրակի, յեսմիլջօրէին Հայ Թատրոնի ընկերակցութիւնը Աբրի Պօհանեանի գեկավարութեամբ ներկայացուցին Թատերական ընթերցում մը։ Որպէս այդ ծանուցուած ձեռնարկը նորութիւն էր չատերու համար ու սեղմ հարցականներ։ Ի՞նչպէս կ'ըլլար այ. ուելի թատրոնի՞ կը նմանէր, թէ դիպուկ մը ընթերցումին։

Որպէս առաջին ներկայացումի նիւթ, յարուած էր չատ քիչ ծանօթ հեղինակի մը գործը։ Ան կը կոչուի Նշան Տէսաէլ. խմբագիրը եղած է Փիւնիկ գրական - գեղարուեստական ամսագրին 1918 - 1920 թուականներուն։ Անոր չորս արարով «Եկուորները» թատերգութիւնը լոյս տեսած է 1924-ին, «Հայրենիք» ամսագրին էջերուն մէջ։ Մեծապէս այժմէական այդ գործը կը ներկայացնէ երկիրէն դասակիզբին Ամերիկա գաղթած Հայերու ոլորտներ։

Ցերեկոյթին քանի մը տասնեակ ներկաները ողջունելէ ու չարքին մասին ամփոփ տեղեկութիւն տուաւ Ա. Յովհաննիսեան։ Ան ըսաւ թէ յաճախ ցաւ կը յայտնուի որ թատերական արժէքաւոր գործեր չունինք մեր գրականութիւնը. մինչդեռ կան ուղղակի այդպիսի էջեր որոնք հրատարակուած չըլլալով անծանօթ մնացած են։ Այդ խումբին ընտրուած են չարքին երկու թատերգութիւնները ալ որոնք ընթերցումի նիւթ պիտի ըլլան յաջորդաբար։

Առաջին փորձին դեր ստանձնած էին Փիլար Զոլաքեան, Աբրի Յովհաննէսեան, Յարութիկ Աբգարեան, Թորոս Գոճիմիկեան, Յարութիկ Էքմէքճեան, Արսէն Ալինթապլեան, Էլի Զորպաճեան, Յարութիւն Խաչատուրեան եւ Հելգա Գէորգեան. իսկ թատերական գործողութիւններու ընթերցումը կը կատարէր Լենա Զորպաճեան։

Թատերական ընթերցումը անոնք դեռնոր չէին թատրոնին ու ընթերցումին միջեւ միջին կէտին վրայ. կար նուագարանին պարզուած բեմ, խաղարկութիւն, շեմազրութիւն ու դէնստաւորում։ Դերակատարները իրենց ձեռքը ունէին թատերգութեան բնագիրը ուրկէ ամէն մէկը կը կարդար իր բաժինը։ Հոս էր դժուարութիւնը բեմական գործի մը ընկալել ներկայացումէն։ Չեզչուած էր ամբողջ էջեր պոյ սորվելու աշխատանքը, այլ պէտք է ըսել որ ընթերցումի ձեւն իր դժուարութիւնը ունէր. չարժումներու հետ պէտք չէր կորսնցնել ընթերցումին թելը։

Անհնակ մը դերակատարները, ինչպէս ըսուեցաւ, երեք - չորս փորձով, յաջողցան վառ հետաքրքրութեան մէջ պահել ներկաները, ամբողջ երկու ժամ։ Մեկնումի պահուն չատերու համար արդէն սկսած էր սպասումը թատերական յաջորդ ընթերցումին որ նիւթ պիտի ունենայ Կոստան Զարեանի Տեսիլքը, Մայիս 12-ին Հ. Բ. Ը. Մ-ի Ա. Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ։

ՇԱՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՆՐԱԿԱՒԱՐԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ԱՐՁԱՆԱԳՐԱԾ

Մայիս 1-էն բարձրացած են Հայաստանի քաղաքային եւ մերձքաղաքային հանրակառքերու սակաղինները։ Յայտարարուած առժամեայ յաւելումը կը վերաբերի պէնզինով եւ ոիզէլով բանող հանրակառքերու տոմսերուն գիներուն որոնք կը հասնին մինչեւ 50 Դրամի՝ քաղաքային փոխադրութեան համար, իսկ մերձքաղաքայինը կրած է չուրջ 30%-ի յաւելում մը։ Էլեկտրականութեամբ բանող հանրակառքերու եւ մեթրոյի սակաղինները փոփոխութիւն չեն կրած։

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ըմբշամարտի Միջազգային Դաշնակցութեան (ՖԻԼԱ) որոշումով, Հայաստանի միջազգային մրցաւար Սահեան Ղազարեան նշանակուած է Ատլանթայի ոլիմպիական խաղերուն յունահռոմէական եւ ազատ ոճի ըմբշամարտի դատաւոր մրցաւար։ Ան ներկայիս կ'ապրի Յունաստան եւ արդէն նախագահն է ՖԻԼԱ-ի մրցաւարներու Կոմիտէին։

***

Հայաստանի հեծանիւորդներու 6 հոգինոց խումբ մը Մայիս 6-ին մեկնած է Իրան, մասնակցելու երկրին հիւսիսային շրջանը Մայիս 8-ին սկսած 1400 քիլոմեթրնոց հեղինակաւոր արշաւի մը, որ տեղի կ'ունենայ 10 փուլերով։ Հայաստանի խումբը կը բաղկանայ Արսէն Ղազարեանէ, Վարդան Պարսամեանէ, Սահակ Յովհաննիսեանէ, Դմիտրի Դիակովէ, Գրիգոր Գրիգորեանէ եւ Արմէն Գալստեանէ։

***

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ՊԱՍՏԱՌԸ ՎԵՐԱԳՏՆՈՒԱԾ

Ձեռնարկուած հետախուզական աշխատանքներու եւ Հայաստանի Ներքին նախարարութեան աշխատանքներու գործունէութեան շնորհիւ Մոսկուայի մէջ յայտնաբերուած եւ Հայաստան փոխադրուելէ ետք ալ ազգային պատկերասրահին յանձնուած է Յովհ. Այվազովսկիի «Ծովափը լուսնեակ գիշերին» պաստառը, որ 1995 Դեկտեմբեր 27-ին պատկերասրահէն դողցուած էր անծանօթներու կողմէ։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

20-ԱՄԵԱԿԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Ապրիլին, Հայ Մշակոյթի Տունը կազմակերպեց երկու ձեռնարկ. մէկը՝ ողեկոչման, միջառակի, յարգանքի եւ երախտագիտութեան արտայայտութիւն, միւսը՝ գեղարուեստական։

Կիրակի, Ապրիլ 21-ին, Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ վարչութիւնը մասնաւոր հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարել տուաւ ի յիշատակ անհետացած հիմնադիր անդամներուն եւ բարերարներուն։

Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամ՝ Լուսի Շալճեան ոգեկոչեցին յիշատակը անոնց որոնք աքնեցան, վաստակեցան վաղուան համար։ Կը ձգեն կառոյց մը ապրելու եւ ապրեցնելու մեր հարազատ լինքնութիւնը կազմող ազդակները՝ լեզու, դիր, մշակոյթ, դեղարուեստ, աւանդութիւն, ազգային ոգի եւ ապրում, բեմ արտայայտուելու, վահան տեւելու...։ Լուսի Շալճեան դիտել տուաւ որ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը հաւատարիմ կը մնայ այն սերունդի անդամներուն որոնք դիմադիմ եւ նկարադիր տուին գաղութին։ Անոնք կը կազմեն բարոյական անզնահատելի դրամագլուխ մը, ըսաւ եւ կը մնան օրինակներ քանի տուին գաղութին լինչ որ ո՛չ նիւթը, ո՛չ արծաթը կրնան տալ՝ սէր մը հանդէպ նուիրական արժէքներուն։ Սերունդ մը որ վերջնականապէս անհետանալու վրայ է, աւելցուց Լուսի Շալճեան, բայց կը մնայ որպէս ենթահող, պատուանդան հարազատ հայկականութեան մը առանց որուն չկայ չարունակութիւն, չկայ հաւաքական կեանք, չկայ լինքնուրոյնութիւն։

Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ ներկայ բազմութիւնը հիւրասիրուեցաւ եկեղեցւոյ բակը։

Ցիշատակուեցան, հիմնադիր անդամ՝ Հայկուհի Շալճեան, Զաւէն Միլտոնեան, Տիգրան Թադոյեան, Ցակոբ Լսկիճեան, Կարապետ Ճանիկեան, Գէորգ Մխոճեան, Վազարշակ Տէր - Վարդանեան, Գրիգոր Փիլիկեան եւ Պօղոս Արզումանեան։

Ցիշատակուեցան որպէս բարերար անդամ՝ Մուշեղ Ճիլճեան, Արշամ Պապայեան, Ստեփան Վահանեան, Սուրէն Ալեքսանեան, Գոհար Ալեքսանեան։

Ցիշատակուեցան որպէս գործակից անդամ՝ Գալուստ Սաղըրեան, Կարապետ Փօլատեան, Յարութիւն Տէրոյեան, Խոբէն Ուլուսեան, Գալուստ Գալոյեան, Սաատուր Քէօսէեան, Գուրգէն Փիրանեան, Իվ Գասպարեան, Հայկազ Մարտիրոսեան։

***

Կիրակի, Ապրիլ 28-ին, Գարուն Մանկանց երգչախումբը ելոյթ ունեցաւ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ Հանդէս եկաւ իր տասնամեակին առիթով տուած համերգի յայտագրով նուիրուած Կոմիտասի մահուան 60-ամեակին (տե՛ս «Յառաջ»ի փետրուար 27-ի թիւը), բայց առաւել կրտսերներու խումբը եւս մասնակցեցաւ, ուր Ա. եւ Բ. մասներուն մէջ մեկնաբանեց Շ. Թէրզեանի մանկական խմբերգներէն՝ «Նուագածուները», «Աքաղաղը», «Ձիաւորները», «Փոքրիկ մանուկները» եւ «Նաւավարները»։

Երբեք չատ կրկնած պիտի չըլլանք կարեւորութիւնը այս երգչախումբին չուրջ իր յիսուն անդամներով բաժնուած երկու խումբերու, հինգէն տասներկու տարեկան պատանիները եւ տասներկուքէն տասնըութը տարեկան երիտասարդները, որոնք չաբաթը անդամ մը կը հաւաքուին սորվելու, վորձելու, իրարու հանդիպելու, իրարմով քաջալերուելու եւ խանդավառուելու։ Դպրոց մը հայկական որ դաստիարակիչ է եւ՛ երաժշտական ու գեղարուեստական առումով, եւ՛ ազգային ըմբռնումով քանի երգը լեզուն է, խօսք է, դիր է, աւանդութիւն է եւ առաւել կարմուրչ մըն է սիրտէ սիրտ, հոգիէ հոգի։

Եւ այս դժուարին, սպառիչ սակայն խրախուսիչ ու գօտեպնդիչ աշխատանքին լծուած են Ժիւլիէթ Եըլմազեան եւ Յաչիկ Եըլմազեան որոնց արժանիքը մի է եւ ճիգերը գնահատելի գաղութին ներս նըման ձեռնարկ մը հիմնած եւ մանաւանդ պահած ու զարգացուցած ըլլալու առանց մոռնալու իրենց հաւատարիմ գործակիցներն ու նուիրեալ բազուկները։

Համերգը ուրախութեամբ, գոհունակութեամբ եւ խանդավառութեամբ լեցուց ունկնդիրներու բազմութիւնը որ երկարատեւ ծափերով, «պիս»երով գնահատեց մեծ ու փոքր մասնակցողները, գնահատեց անխոնջ եւ արժէքաւոր դէկավարները։

Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան «Պահպանիչ»ով փակելէ առաջ համերգը, շնորհաւորեց ու քաջալերեց բեմին վրայ կանգնող բոլոր մասնակցողները։ Վեր առաւ յատկապէս Տէր եւ Տիկին Ժիւլիէթ ու Յաչիկ Եըլմազեանի բերած չունչը, կատարած աշխատանքը գաղութին ներս հայ երգն ու երաժշտութիւնը ապրեցնելու, եկեղեցիին ներս հայկական չարականն ու երգեցողութիւնը վերարժեւորելու։ Կոմիտասի մահուան 60-ամեակին նուիրելով այս համերգը, ըսաւ Տէր Հայրը, պատանիներն ու երիտասարդները ցոյց տուին թէ հաւատարիմ կը մնան մեր պատմութեան, մեր նահատակներու կտակին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ԱՄԵԱԿԻՆ

ԱՆԶՐԵՒԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

– 2 –

Ադեւը կը ցաթէր ու հետզհետէ կը փոխէր պատառի գոյնը նկարներուն։ Հողագործի ճամբայէն կ'անցնէր Թորիկ Ղուկաս իր Տոզանով ու Տիքքոյով։ Արեւը Տիքքոյին սուուերը մինչեւ դիմացի հորիզոնին վրայ նետեց։ Ա՛խ, որքա՜ն այլանդակ կ'երեւէր անոր սուուերը։ Լերան չափ հսկայ զանգուածով, կռնակին ծռի չափ օղակ օղակ ոսկորները երկնցուցած ճողի մը պէս կ'երեւէին։

Ամէն տեղ գարուն էր, միայն Հողագործի ճամբայէն էր, որ կարծես աշունը կ'անցներ։ Թորիկ Ղուկաս արտին վրայ էր։ «Ես Աստուած», – ըսաւ ու սեղմեց մաճը։ Տոզանը սկսաւ քաշել, Տիքքոն հետեւեցաւ, ու քաշեցին արօրը արտին երկայնքին։

Արեւը ակօսի մը բարձրութիւնով ելած էր։ Կապուտիկ ճանճեր, իրարու եռեւէ, եղներուն ականջներուն կը բզզային ու կը հեռանային։ Թորիկ Ղուկաս նկատեց, որ Տիքքոն հետզհետէ կը դանդաղէր։ ա-

րօրի ամբողջ ծանրութիւնը Տոզանի վրայ լինկած էր։ Մի քանի անգամ մխտեց մաաչով, սակայն Տիքքոն աւելի ծանրացաւ։ Թորիկ Ղուկաս կեցուց լուծքը, որովհետեւ Տիքքոյի մարմինը երկրաշարժէն օրօրուող լերան մը պէս ետ առաջ կ'երթար։ Զգուխը հանեց ու մտահոգ, մի քիչ հեռու թումբի մը վրայ նստեցաւ։

Ուրիշներ ամբողջ արա մը հերկեցին, սակայն լինք ուժը ակօս հազիւ ձգած էր։ Լհ, լինչ ընէր, աղքատութիւն է։ Այս տարի, եթէ կարենար Տոզանին ճահիլ եզ մը լծել...

Թորիկ Ղուկաս փորձ մը եւս ուզեց ընել. մաճը չատ թեթեւ սեղմեց, հոգ չէ, թո՛ղ արտը վարուի՝ քիչ մըն ալ երես թող վարուի։ Մաճը չսկեց թէ չէ, հեղ մըն ալ տեսնես Տիքքոն ամբողջ մարմնով, վարուած ակօսներուն վրայ լինկաւ։

Թորիկ Ղուկաս իրար անցաւ, սամլինները անմիջապէս քակեց վզէն ու ի դուր փորձեց ոտքի հանել ջուր խմցնելու ու ծառին չուքը հանգիստ տալու համար։ Մի ջօրէի բարկը հետզհետէ կը ծանրանար, եւ աւելի կը ծանրանար հեւուքը Տիքքոյին։

Թորիկ Ղուկաս ուսին վրայ առաւ արօրը։ Տիքքոն ալ կէս վարուած արտին մէջ թողուց եւ ուղիղ գիւղ մտաւ իր մէկ եզով, ճամբան մտածեց, իր բարեկամին, Գանճակ Պարսամին բանալ իր ցաւը։

– Բարեւ Ղուկաս, էդպէս չուտ...

– Զես հարցներ, թէ ի՞նչ հալի եմ, – պատասխանեց, արօրը ուսէն վար առնելով ու պատն ի վեր երկնցնելով։ Խօր Տիքքոն, մեծ եզը, արօրին տակ լինկաւ։ Լհ, լինտոր ընես զարունի առեն, գործի առեն մէկ եզով լինտո՛ր ընես։ Որ էչ մը ունենայի՝ Տոզանին հետ կը լծէի. մինչեւ կալ որ ձգէի՝ ալ Աստուած ողորմած է...

– Հոգ մի ըներ, Ղուկաս, Ջանգ սաղ թող կենայ, եկ սանկ տամա մը խաղանք։

Թորիկ Ղուկաս ոչ տուն երթալու սիրտ ունէր, ոչ ալ տամա խաղալու։ Գանճակ Պարսամ մէկ կողմէն կը չարէր տամային քարերը...

Թորիկ Ղուկաս կ'ուզէր առանձին խօսիլ Պարսամին՝ քանի ծերուկը չէ եկեր։

– Վերցուր քարդ, հիմա, մէկ երկու...

– Պարսամ, – խօսեցաւ վերջապէս Ղուկաս, – քեզի որ չըսեմ, ալ որո՞ւ ըսեմ. իշտէ կ'երեւայ հալս։ Էս տարի բամպակներէն բան դուրս չեկաւ։

Պարսամ տամային վրայ կը նայէր, հաչիւներ կ'ընէր միեւնոյն ատեն՝ ականջին մէկ Թորիկ Ղուկասին ծռած։

– Պարսամ, որ կրնաս ձեռք մը երկընցուր ինծի, ճահիլ եզ մը առնեմ։ Հինդ ոսկի վոխ ըրամ որ տաս, ես քեզի կալին էվլէն էվլէրք կը վճարեմ։

Թորիկ Ղուկաս լուրջ էր։ Ահա թէ լինչո՞ւ Գանճակ Պարսամի դէմքին խաղաղութիւնը ալիքուեցաւ յանկարծ, յօնքերուն հետ ծանր կոպերը վեր ելան, ճակատն աւելի փոթփոթեցաւ. տամային վրայէն վերցուց գլուխն ու մտածեց պահ մը, թէ Թորիկ Ղուկաս պարտքի տակ մնացող մարդ չէ, թէ լաւ տոկոսով, կըրնար հինդ ոսկի տալ։ Հակառակ պարագային, գիտէր որ Կարմուճին արտը ուղղակի Թորիկ Ղուկասի անունին վրայ է, կամ Կարմուճին արտը եւ կամ եզները ծախել կուտար ու կը գանձէր իր ըրամը։

– Լաւ կ'ըլլի, Ղուկաս. քեզ պէս բարեկամին չի տամ՝ ալ որո՞ւ տամ։ Հինդ ոսկի կուտամ այս նեղ սրային՝ գործդ տես։ Ես քեզի ըսեմ, դուն լաւ մարդ ես. Ֆախաթ, մարդ ըսածդ՝ հում կաթ է կերբեր. ո՛վ գիտէ, ի՞նչ կ'ըլլի՝ ինչ չըլլիր։ Ըրամ ըսածդ օճին բերանն է դրուեր. վաստկելը հեչտ բան չէ։ Երկու վկայի ստորագրութիւնով սկնդէ կ'ընենք. ոսկիին՝ ամիսը հարիւր վարա տոկոսով նէ՛ էվէլ նէ՛ պակաս։ Կալին ցորենդ կը ծախես ու ըրամս կուտաս տոկոսով միասին։

– Էդ լաւ ըսիր. դիր, սկնդէ կ'ընենք, կ'ուզես, երեք վկայով։ Թորիկ Ղուկասին հոգին որ ելլէ՝ կինէ էդ ըրամը էվէլն էվէլրք կը վճարէ։ Էդ թարաֆէն ճակատս բաց, Պարսամ։ Էս տարի Կարմուճին ու Հողդարին արտերը ցորեն պիտի ցանեմ. Մարխոնին ալ բամպակ։ Ես քու պարտքդ բամպակին չեմ ձգեր։

Յաջորդ օրը, երեք վկայի ներկայութիւնով, մուրհակը գրուեցաւ ու երկուսեք ստորագրուեցաւ։ Գանճակ Պարսամ առարկեց, որ մուրհակին տակ, փոխանակ Ղուկաս Թորիկեան գրուելու, պէտք է գրուի, - Թորիկ Ղազարի որդին Ղուկաս Թորիկեան։ Պահանջեց, որ իրենց հօր անունին հետ միասին ստորագրեն նաեւ վկաները։ Այդ բոլորը ստորագրելէ յետոյ՝ Գանճակ Պարսամ՝ Թորիկ Ղուկասի ափին մէջ համրեց ոսկիները մէկ, երկու, երեք, չորս, հինգ՝ հինգն ալ առանձին հնչեցնելով։

(Շար. 3)

(Շար. Ա. եջէն)

խըզգամ որ այս մէկը հոգեկան զօրացման ու բաջալերման առիթ պիտի ըլլայ այսպիսի եկեղեցասէր, այսպիսի հայրենասէր եւ հայախօս հայութեան հետ շաղախուելու: Ատոր համար է որ կրնամ ըսել, թէ յուզումով է որ ոտք կը դնեմ այժմ այս հողին վրայ, եւ առաջին վայրկեանէն կ'ողջունեմ, կը գնահատեմ մեր հայկական մամուլը այս գաղութին մէջ, որ այսպէս սրտեռանդն ընդառաջումով, եկաւ օգակայաց ինծի հանդիպելու եւ իր մէջէն, մամուլի էջերու հայելիին մէջէն՝ իմ ժողովուրդը ինծի բերելու: Ապրի՛ֆ բոլորդ:

«Այս առիթով ես կ'ուզէի յայտնել ևաեւ որ 35 տարիներ ետք, առաջին անգամ ըլլալով Մայր Աթոռի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան կաթողիկոսը, Հայրապետը, հանդիպում պիտի ունենայ Յունաց Պատրիարքին հետ: Նորին Սրբութիւն Բարթուղիմէոս Ա.ի հետ մեր անձնական կապերը երկար տարիներ կը հաշուեն եւ մենք իրարու հանդիպելու առիթներ ունցած ենք այն ատեն, երբ ես Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս էի: Այժմ, առաջին անգամ է որ իր հրաւէրով կուգամ Պոլիս: Կը հաւատամ որ առաւել եւս պիտի սերտանան ու գործնապէս պտղաբեր պիտի դառնան երկու եկեղեցիներու յարաբերութիւնները եւ ես ամէն ճիգ ու ջանք ի գործ պիտի դնեմ այս ուղղութեամբ: Իսկ մեր՝ Պոլսահայոց Պատրիարքին՝ Գաբրիէլ Արք.ին հրաւէրն ալ իմ սրտիս շատ մօտ էր: Հետեւաբար, այս այցելութիւնս կրկնա՛կ հրաւէր է, կրկնա՛կ նպատակով է, եւ թող Աստուած օրհնէ՛ ու առաւել եւս պտղաբեր դարձնէ այս առաքելութիւնը թէ՛ մեր ժողովուրդին եւ թէ համայն հայ ժողովուրդի, Հայոց Մայր Հայրենիքի ու Սփիւռքի ողջ հայութեան համար»:

Նոյն առաւոտեան Պոլիս ժամանած էին Հայաստանի հեռատեսիլի ու մամուլի աշխարհէն լրագրող Տիկին Մէրի Զարեան եւ նկարահան Գագիկ Համբարձումեան, որ անցեալ տարի ալ Պոլիս եկած ու Պոլսոյ հայ համայնքի մասին յայտագիր մը պատրաստած էին:

Տիկին Մէրի Զարեան հարցուց թէ ի՞նչպիսի սպասումներ ու ակնկալութիւններ ունի Գարեգին Ա. իր այս այցելութենէն, Հայոց Կաթողիկոսը պատասխանեց.

«Նախ առաջին սպասումս այն է որ ես աւելի մօտէն պիտի ճանչնամ Պոլսոյ մեր հայ ժողովուրդի զաւակները: Ուրիշ խօսքով, մամուլէն լսել կամ տեղեկագիրներէ միայն տեղեկանալ Պոլսոյ մեր ժողովուրդին մասին, ինծի համար բաւարար չէ, որովհետեւ հոգեւոր հովիւի մը համար անհրաժեշտ է որ ի՛նք ուղղակի զգայ ժողովուրդին ներկայութիւնը: Ատոր համար Պոլսահայ մեր կեանքին հետ իմ ծանօթացումը ինծի համար ես շատ անհրաժեշտ կը գտնեմ իմ հովուապետական պաշտօնի կատարմաց համար: Երկրորդ՝ կ'ուզեմ գերագոյն չափով ուժ տալ, թափ տալ այն բոլոր եկեղեցականութեր, մշակութականութեր գործերուն, որոնց նուիրուած է այս գաղութը: Ես բաջատեղեակ եմ թէ ինչպէս Պոլսոյ հայութիւնը իր արեան մէջ իբր բաղկացուցիչ տարր ունի եկեղեցին: Եկեղեցին իր գոյութեան հետ միախառնուած իրականութիւն է եւ ատիկա տեսնել եւ բաջալերել իմ պարտքն է, սրտի պարտքը, սիրոյ պարտքը, հովիւի պարտքը: Ապա նաեւ ծանօթանալ իրենց կրթական գործին, մշակութային գործին, ճանչնալ մեր բոլոր Ծխական եկեղեցիները, Պատրիարքարանը, ընկերային, բարեսիրական, բարեգործական հաստատութիւնները: Ի վերջոյ, ազգ մը ժողովուրդ մը, եկեղեցի մը իր հաստատութիւններով, իր կազմակերպչական կեանքով է զօրաւոր: Հետեւաբար թիւով եւ թուանշանով, անունով ու թուղթով չէ որ պիտի ճանչնամ այս գաղութը, այլ պիտի ճանչնամ կենդանի հաղորդակցութեամբ, եւ պիտի ջանամ իմ գերագոյն կարելիս ի գործ դնել որպէսզի Աստուծոյ շնորհիւ եւ իրենց ջանքերով, յառաջ երթայ այս առողջ, առողջարար կեանքը մեր պոլսահայ ժողովուրդին»:

Տրուած ըլլալով որ անցագիրներու լսուդումը եւ վիզայի տուչութիւնը երկար տեւեց, ներկաները առիթը ունեցան խօսելու Գարեգին Ա.ի հետ:

Երբ լրագրողները քաշուեցան ու ճեւակերպութիւններն ալ վերջացան, Հայոց Հայրապետն ու ընկերակիցները Յունաց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչներուն կողմէ առաջնորդուեցան Գոնբաա պանդոկ, ուր պիտի իջեւանէին:

Հայրապետը հազիւ կրցաւ ժամ մը հանգստանալ պանդոկին մէջ: Ախուհետեւ, ընկերակցութեամբ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին ու Շահան եւ Մեսրոպ Եպիսկոպոսներուն ու գաւազանակիր վարդապետին, ուղղուեցաւ Ֆէնէրի Պատրիարքարանը:

Յունաց Պատրիարքարանի բակին մէջ ևս մեծ թիւով լրագրողներ ու թղթակից-

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սարգիս Տէր - Պալեան, Օր. Աթթիա Տէր - Պալեան կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս 12-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՐ-ՊԱԼԵԱՆ-Ի

մահուան չորսամսեակին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

***

Այս առթիւ, իր հօր յիշատակին Օրխորդ Աթթիա Տէր - Պալեան հազար ֆրանք կը նուիրէ «Ծառայ»ին:

ներ կը սպասէին ժամանման: Ժամը 19-ին կաթողիկոս Հայրապետն ու ընկերակիցները եկան Ֆէնէրի Պատրիարքարանը եւ դիմաւորուեցան եկեղեցիին զօրանվէրով: Հայրապետը եկեղեցի մուտք չկատարեց եւ ուղղակի առաջնորդուեցաւ Յունաց Պատրիարքին սենեակը, ուր երկու Հոգեւոր Պետերը ողջագուրուեցան սիրալիր զգացումներով:

Խօսակցութիւնները կատարուեցան անդլերէնով: Բարթուղիմէոս Ա. մասնաւորաբար ծանրացաւ էքիւմէնիք հարցերու ու մերձեցման վրայ եւ փառք տուաւ որ մերձեցումը կը չարունակուի ու բազմաթիւ դժուարութիւններ արդէն իսկ յաղթահարուած են:

Իր պատասխան խօսքին մէջ Գարեգին Ա. արտասանեց ինքնաբուխ ճառ մը, ամէն բանէ առաջ արտայայտելով իր չնորհակալութեան զգացումները այս պատմական հրաւէրին համար:

Կաթողիկոսը ըսաւ ի մէջ այլոց.—

«Մենք փառք կուտանք Աստուծոյ, որ փոթորկոտ այնքան երկար տարիներէ, մարբսական վարդապետութեան այնքան երկար տարիներէ վերջ այսօր մենք կը վայելենք Աստուծոյ այն մեծագոյն պարգեւը, զոր մենք ազատութիւն կը կոչենք: Հայաստանի անկախ հանրապետութիւնը այսօր իրողութիւն մը դարձած է եւ գոյութիւն ունի: Ես կուգամ ազատ երկրէ մը, ուր Քրիստոնէութիւնը կը ծաղկի սնգամ մը եւս, շնորհիւ ժողովուրդի մը անինկուն ու անպարտելի կամքին ու փափաքին»:

Ճառերու փոխանակումէն վերջ երկու Հոգեւոր Պետերը կրկին ողջագուրուեցան: Նոյն իրիկունը, Յունաց Պատրիարքը ճաշկոյ մը պատուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Գոնբաա պանդոկին մէջ:

Համբարձում

ՏՕՆ
ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէոլա Սասունի մասնաճիւղը, կազմակերպած է, Համբարձումի տօնակատարութեան օրեան առթիւ վիճակախաղ մը Հինդշաբթի, Մայիս 16, կէսօրէ ետք ժամը 15-ին

Club Denis Papin
Bd Oddo, 13015 MARSEILLE

Հաճելի հայկական մթնոլորտ: Վիճակախաղէ վերջ հիւրասիրութիւն, Խաչուհիներ կողմէ:

ՏԱՐՕՆ

ԵՐԳԱՁԱԽՕՒՄԸ

10-ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳ

Խմբավար՝ ՍՏԵՓԱՆ ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ

Դաշնակահար՝ Անահիտ Սվաճեան

Ցայտագրին մաս կը կազմեն՝ Մ. Աւետիսեանի, Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ալէմշահի գործերը,

Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին

Իսի-լէ-Մուլինոյի
Saint-Etienne եկեղեցւոյ մէջ
M° Mairie d'Issy —P.A.F. : 60 F—

Տեղերը ապահովելու եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար՝
45 - 34 - 66 - 20 45 - 34 - 23 - 45

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

— ՀԱՄԲՈՒՐՋՈՒՄ —

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 16 - ի. օր 9ն ևաեց: Տօն է Սրբոյ Համբարձմանն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ:

Այս օրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան:

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուին մեր մանուկները պատարագին ներկայ ըլլալ, Խոստովանիլ եւ Հաղորդուիլ:

ԾԱՆՕԹ. - Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 16-ին Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 16
Առաւօտեան ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՄԱՍՈՐ ՔՀՆԱ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

UNE SERIE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

organisé par
la Troupe «TIMAG» de Hamazkaine
et
l'Association de Théâtre Arménien
Direction: ARBY OVANNISSIAN

► *VISION* de *Kostan Zarian*
Dimanche 12 Mai à 16 h
Centre Alex Manoogian de l'UGAB,
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles
— Entrée : 30 Frs.
Contact : (1) 43. 70. 62. 95

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE BELLEFONTAINE (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sport, randonnée, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chants...).

Nous vous invitons à inscrire vos enfants auprès de la section la plus proche de votre domicile soit

Alfortville	Mme Zabounian	**43 76 50 52**

ou se rendre à la MCA, 9, rue de Madrid, le samedi 18/05 à partir de 14h ou le vendredi 24/05 de 19h à 21h.

Arnouville	Mme Topalian	**39 85 93 40**
Asnières	Mme Danoux	**42 42 85 87**
Bagneux	Mme Pekmezian	**46 63 10 48**
Chaville	Mme Der Kaloustian	**47 50 64 37**
Issy-les-Moulineaux	Mme Papazian	**46 42 90 68**
Paris	Mme Abousefian	**47 84 82 90**
Sevran	Mme Bachayani	**48 24 46 57 de 10h à 16h**
Décines	Mme Dolmadjian	**78 49 26 66**
Lyon	Mme Toutlian	**78 88 92 51**
Grenoble	Mme Manoukian	**76 26 02 58 à partir de 18h**
Valence	Mme Baron	**75 40 12 49**
Vienne	Mme Maghakian	**74 53 25 91**
St-Maurice de Beynost	Mme Goubatian	**78 55 28 82**
Vaulx-en-Velin	Mme Kassabian	**78 77 63 93**
Marseille	Mme Gabrielian	**91 77 61 66**

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents, les **dimanches 14 Juillet** et **11 Août.** Venez nombreux.

Age des colons : pour participer, les colons doivent être nés entre le 4/07/82 et le 1/01/89.

Prix : 3 200 F. + voyage : 400 F.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀԱՐ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·851 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.851

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑի մէջ զեղծարարութիւնը անդադար բացին կէսին կը համապատասխանէ: Որհրդարանական յանձնախումբի մը տեղեկագրին համաձայն զեղծարարութիւնը 200 միլիառ Ֆրանքի կը հասնի եւ անոր մեծ մասը կը վերաբերի էյսարատրուած (սեւ) աշխատանքին, պետութիւնը զրկելով 100-էն 160 միլիառ Ֆրանքէ: Կարգ մը խումբեր եւ ընկերակցական կազմակերպութիւնները կը քննադատեն այս հաշուեհատուածը, զայն չափազանցուած դտնելով: Սեւ աշխատանքի դէմ, կը մատնանշուին նաեւ տուրքերու վիճակատար յայտարարութիւնները, մ.ա.վ.Ա.-ի, ճայն - հեռատեսիլի սակագնի վճարումը, կեղծ գործազուրկները եւայլն:

Գելֆոյճ արդարադատութիւնը ձերբակալման միջազգային հրամանագիր մը հանած է Սերժ Տասոյի դէմ, զոր կը մեղադրէ կաշառակերութեան համար: Տասոյի ելեկտրոնիք ընկերութիւնը 15 միլիառ ֆրանք տուած կ'ըլլայ Պելժիոյ Ընդերքարական կուսակցութեան ձեռք ձգելու համար 950 միլիոն ֆրանքի պայմանագրի մը, սարքեր հայթայթելու համար պելճիական զինուորական օդուժին: Տասոյի ներկայացուած է Պրիւսէլ երթալ, առարկելով որ տարրական իրաւունքները չեն յարգուիր (ծանօթ է Շնէյտէրի նախագահին ձերբակալութիւնը 12 օր), ինչ որ պատահած է միջազգային հրամանագրին: Ան չի կրնար Ֆրանսայէն դուրս ելլել:

ՔՈՒՐՔԻՈՑ Որհրդարանը որոշած է քննութիւն մը եւս, երկրորդն է, բանալ Թ.Քիլլէրի գործելակերպին չուրջ. կառավարութիւնը (Ֆիաթի Թրքական մասնաճիւղը) ընկերութեան սեփականաչնորհուած աուեն իր գործած ապօրինի արարքներուն համար: Այս ուղղութեամբ խոստացած Ռեֆահի ներկայացուցած բանաձեւը 141-ի դէմ 376 ձայն ստացած է: Զիլէր կ'ուրանայ ամէն բան եւ կը պարծի որ քննութիւնը պիտի փաստէ իր անմեղութիւնը: Հակառակ պարագային, Քէ տեղեկագիրը ապացոյցը բերէ իրեն դէմ եղած ամբաստանութեանց, այն ատեն Ազգային Ատեանին առջեւ կը քաշուի նախկին վարչապետը եւ իր քաղաքական ապագան ալ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ: Ապրիլ 24-ին, Որհրդարանի առջեւ բանաձեւ մը քուէարկած էր ապօրինի գործունէութեան մը չուրջ տուքիւն բանալու համար. ան կը վերաբերէր ելեկտրականութեան բաշխումը:

ՊԱՆՍԱ հերքեց որ որեւէ բանակցութիւն կը վարէ Թիա.-ի (իսլամական ղինեալ խումբ) հետ առեւանգուած եօթը վանականներու ազատ արձակման համար: Ալժիրիոյ մէջ, ահաբեկչական արարքները չեն դադրիր: Ալժիէի մօտ քաղաքացիական մը եւ իր կողջը սպաննուած են Մայիս 9-ին:

ԳՐՈԶՆիի (Չէչէնիա) մէջ սպաննուած ռուսամէտ նկատուած լրագրողուհի Նինա Էֆիմովա: Ան կ'աշխատէր Նովոյ Նպաստաւոր չէչէն թերթի մը համար եւ վերջերս յօդուածաշարք մը գրած էր Չէչէնիոյ մէջ տիրող ոճրագործութեան մասին: Դիակը գտնուած է աղի օր:

ԳԱՆՆի չարժանկարի 49-րդ փառատօնը բացուեցաւ Մայիս 9-ին: Դատակազմին կը նախագահէ Ֆրանսիս Ֆորտ Գոփոլա, անդամ է, ինչպէս դրած էինք, Աթոմ Եղոյեան: Կը տեւէ մինչեւ Մայիս 20:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՉԱՆՔԵՐԸ

Անդարա կը խոստովանի թէ կորսընցուցած է Ադրբեջանի քարիւղին առաջին արտադրութեան մասը իր տարածքով փոխադրելու պայքարը: Ատիկա հետեւանք է Ռուսաստան - Ղազախստան քարիւղի համաձայնութեան որուն ծանրութեան տակ որոշուած է քարիւղը փոխադրել ռուսական հողէն: Այդ կարգադրութեան վրայ Անդարա ետ առած է իր նախընտրած Բաքու - Սուվսա գիծին նիւթականը ապահովելու երաշխիքը որ չուրջ 250 միլիոն տոլար կ'արժէր:

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարն ալ ըսած է թէ ներկայիս ամբողջ չանքերը պէտք է ուղղուին Բաքու - Ճէյհան գիծը ձեռք ձգելու նպատակին, համաձայնութիւն գոյացնելով Ադրբեջանի ու Վրաստանի հետ: Որոշուած է նիւթը օրակարգի բերել դալ չաբթուան ընթացքին, երբ Թուրք նախարարը Միացեալ - Նահանգներ պիտի այցելէ:

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահն ալ Ուզբեկստանէն վերադառնալէ առաջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին արտայայտուած է նիւթին մասին ու ակնարկելով քարիւղին Ռուսաստան փոխադրութեան, ըսած թէ Անդարա երբէք պիտի չհոյլատրէ որ քարիւղատար նաւեր Վոսփորէն անցնիլ փորձեն: Ս. Տէմիրէլ ըսած է որ այդ ուղղութեամբ ամէն փորձ Վոսփորը փակ պիտի գտնէ իր առջեւ: Կըրկնած է թէ ամէնէն յարմար այլընտրանքը Բաքու - Ճէյհան քարիւղատարն է:

Թրքական չատ մը շրջանակներ այն համոզումը կը յայտնեն որ Անդարա չէ կրնացած ճիշդ մարտավարութիւն մը որոշել ու կիրարկել այս հարցին մէջ ու ճախողութիւնը աւոր հետեւանք է: Ներկայիս կը ծրագրուի վճռաժողով մը դումարել այդ մասին ու հրաւիրել հարցին առընչուած բոլոր հիմնարկութիւնները որպէսզի կարելի ըլլայ նոր մարտավարութիւն մը ճշդել, մնացած հանդրուանները յաջողութեամբ պսակելու համար:

Պիւտճէն է 60 միլիոն ֆրանք: Առաջին օրը ներկայացուեցաւ Ֆրանսական Ֆիլմ մը՝ «Ռիսիքիւլ» որ արտակարգ խանդավառութիւն մը չէ առեղծած:

ՓԱՐԻ ՍԷն - ԺԵՐՄԷՆԻ յաղթանակը ոտնի մը չվերածուեցաւ Մայիս 9-ին, ինչպէս որ նախատեսուած էր: Տողանցելէ ետք Շան - ը'Էլիզէի վրայ, բաժակ ի ձեռին, ֆութպոլի խումբը կ'երթար Փառք ոչ Փրկիս ուր հաւաքուած էր բազմութիւնը: Քիչ ետք, սակայն, անկարգութիւններ ծայր կուտային, երբ խռովարար տարրեր դաշտ կ'իջնէին եւ անկարելի կ'ըլլար կարգուկանոնը վերահաստատել: Ապահովութեան ուժերու պաշտպանութեան տակ է որ մարզիկները, մարզիչը եւ պատասխանատուներ կը հեռանային դաշտէն, յուսախաբ ընելով խաղաղ բազմութիւն մը որ եկած էր յաղթանակ մը տօնելու:

ՏՕՔԹՈՐ ՃԻՒՔ ԳԻՈՐԳԵԱՆ, 67 տարեկան, Մայիս 6-ին «օդնած է» իր 27-րդ հիւանդին որ անճնասան ըլլայ, փրկուելու համար անդարմանելի հիւանդութեան մը ցաւերէն: Բժիշկը միաժամանակ դատի տակ է Փոնթիաքի (Միչիկըն) դատարանին առջեւ երկու հիւանդներու մահուան պարագաներուն մէջ իր կատարած դերին համար 1991-ին: Գէորգեան իր դերին համար «անճնասանութեան իրաւունք»ի ամպիոնի մը: Արդէն, երկու անգամ անպարտ արձակուած է: Ինչ որ կ'ընէ «բժշկական պարտականութիւն» կը նկատէ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՊՕԼՍՈՑ ՄԷՋ

Իր ժամանման յաջորդ օրը, Հինդշաբթի, Մայիս 9-ին, Գարեգին Ա. Ցուսոյ Ծէնէվի պատրիարքարանը ժամանած է առաւօտեան ժամը 10·30-ին: Եկեղեցական արարողութենէ մը ետք, Կաթողիկոսն ու Պատրիարքը առաջնորդուած են ընդունելութեան սրահը եւ խօսք առած յաջորդաբար: Ճաչէն ետք, Գարեգին Ա. եւ իր շքախումբը այցելած են Ս.Յատոֆիա: Նոյն իրիկունը Ցունագ պատրիարքութիւնը չքեղ ընդունելութիւն մը տուած է Կաթողիկոսին, շքախումբին եւ հայ համայնքի անդամներուն: Գարեգին Ա.-ի կ'ընկերանային Պատրիարքը, Շահան եւ Մեսրոպ Եպիսկոպոսները, Գիւտ Արք., Ռումանիոյ առաջնորդը՝ Տիրայր Արք., Երուսաղէմէն՝ Դաւիթ Եպիսկոպոս եւ այլ եկեղեցականներ:

Խօսք առած են Բարթուղիմէոս պատրիարքն ու Գարեգին Կաթողիկոսը:

Ա.յլ մանրամասնութիւններ՝ մեր յաջորդ թիւով:

***

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ընդհանրապէս ամփոփ եւ պատշաճ ձեւով է որ Թուրք Թերթերը կ'արձագանդեն այս այցելութեան. բացառութիւն կազմած է «Ազգամ» որ Ֆաթմա Իւնալ անուն լրագրողուհիի մը ստորագրութեամբ Ա. էջին վրայ ներկայացուցած է Գարեգին Ա. ճաչարանի մը մէջ քաշուած լուսանկարով մը որու տակ դրած է սա խորագիրը՝ «ԱՍԱԼԱ-ական քահանային Բիւզանդական աղաղակը» ... ու երեւակայութեան թափ տալով այլ վերադրումներ ըրած, նշելով նաեւ թէ Գարեգին Ա. «Կոստանդնուպոլիս» տարաղը դործածած է: Նման ակնարկութիւն մըն ալ ըրած է «ենի եիւզըլ» («Պատրիարքը ինքզինք Իւզանդիոն կարծեց»):

«Թիւրքիյէ», «Միլլիյէթ», «Ճումհուրիյէթ», «Զաման», «Ճումհուրիյէթ» պատշաճ անդրադարձներ ունին:

ՀԱՊ-Ի ԿՐՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՀԱՊ-ի երկիրներու Քիւրեղեան Բ. համադումարը տեղի ունեցած է Մայիս 4 - 9 Մոսկուայի մէջ: Մասնակցած են ՀԱՊ-ի 26 հանրապետութիւններէն, ինչպէս Հայաստանէն աւելի քան 100 պատուիրակներ: Համադումարին ընթացքին դիւանագիտական, մշակութային, տնտեսական եւ այլ եօթը յանձնախումբեր կազմուած են: Ընտրուած է նաեւ 15 հոգինոց գործադիր մարմին մը:

Համադումարին ամէնէն կարեւոր որոշումներէն կը նկատուի կարմիր Քիւրեղեանի անցեալին պրպտումը, գրաւած տարածքին ճշդումը. այս նպատակով կազմուած է յատուկ յանձնախումբ մը որուն հետազօտութիւններուն արդիւնքը օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ 1998-ի համադումարին:

Բ. համադումարին մասնակցած են նաեւ ռուս խորհրդարանականներ, ժողովրդավար կազմակերպութիւններու եւ Հայաստանի, Ադրբեջանի հիւպատոսարաններու ներկայացուցիչներ, ռուս դիտնականներ եւայլն:

***

Բրատական «Էօգկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթին համաձայն, Զուիցերիոյ Ընկերվարական ժողովրդավար կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ կը պատրաստուի քրտական հարցին վերաբերեալ ժողով մը որ տեղի կ'ունենայ Ցունիս 29-ին: Հրաւիրեալներուն մաս կը կազմէ վիսպադիր եաշար Քէմալ:

***

Նոյն թերթը Մայիս 10-ի թիւով կրկին տեղ յատկացուցած է Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին, արտատպելով Ի. Թէքէոնի «Հայերու ցեղասպանութիւնը» հատորին Թրքերէն թարգմանութենէն հատուած մը:

ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԿՈՒ ՏԱՅ «ԱԶԳ»ԻՆ

Չորեքշաբթի Մայիս 8-ին, Սպանդարեանի ժողովրդական դատարանը քննելով «Ազգ»ի երեք հիմնադիրներուն՝ Յակոբ Աւետիքեանի, Մխիթար Մինասեանի եւ Ռուբէն Մխրզեանեանի ներկայացուցած բողոքը Հայաստանի Արդարադատութեան Ապրիլ 22-ին արձակած վճիռին դէմ (դադրեցում «Ազգ»ի) զայն անվաւեր հռչակած է եւ թերթը «ՌԱԿ-ի ներկայացուցչութեան» յանձնելու որոշումն ալ ապօրինի:

Դատավարութեան ընթացքին Յակոբ Աւետիքեան մանրամասնօրէն ներկայացուցած է «Ազգ»ի պատկանելիութեան փոփոխութեան հարցը եւ չեշտած իրենց պահանջին արդար հիմերը: Յ. Աւետիքեանի համար Արդարադատութեան նախարարութիւնը իր իրաւասութեան սահմաններէն դուրս ելած է: Ելոյթ ունեցած են նաեւ Ռուբէն Մխրզեանեան եւ հիմնադիր խորհուրդի անդամ, Պոսթընէն, Մխրան Մինասեան: Փաստաբաններն ալ յայտնած են թէ 6 օրուան կազմակերպութիւն մը (ՌԱԿ-ի ներկայացուցչութիւն) մէկ վայրկեանէն միւսը չի կրնար աւելի քան հինգ տարուան թերթի մը տէրը դառնալ: Դատախազ Վասիլեան նկատել տուած է որ նման հարցեր կըրնան լուծուիլ երկու իրաւական կէտերու հիման վրայ՝ մամուլի օրէնք եւ «Ազգ»ի կանոնադրութիւն: Կարճ դադարէ մը ետք, դատաւորը անվաւեր հռչակած է նախարարութեան որոշումը, յայտնելով նաեւ թէ վերաքննութեան կարելի է դիմել 10 օրուան ընթացքին:

***

«Առաւօտ» թերթն ալ կ'արձագանգէ այլ, բաւական անհամ պատմութեան մը որու կ'անդրադառնանք յետագային:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 9/10)

ՄԱՀ՝
ՀԱՄԼԷՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ յետ երկարատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ ֆութպոլիստ, «Արարատ»ի, «Կոտայք»ի իսկ վերջին եօթը տարիներուն Ֆրանսայի մէջ Վալանսի Հայ Մարզականի եւ Իսիի Հայ Մարզականի խաղացող 34-ամեայ Համլէտ Մխիթարեան:

Մայիս 8-ին Հայաստանի մարզասէրը հանրութիւնը հրաժեշտի իր վերջին տուրքը մատուցանած է սիրուած մարզիկին:

***

ՀԱՅ ԳԵՐԻՆԵՐԸ
ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Ռուսաստանի Արտաքին նախարար Եւկէնի Պրիմակով որ զարթաղեան հակամարտութեան խաղաղ լուծման ուղղութեամբ չրջանը կ'այցելէ, Մայիս 8-ին իրեն հետ Բաքուէն Երեւան տարած է 39 հայ պատանդները, որոնց ազատ արձակումը խոստացած էր Ալիեւ:

Լրագրողներու հետ ունեցած կարճ առակցութեան ընթացքին Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը ուշադրութիւն հրաւիրած է պատանդներու փոխանակումի պարագային վրայ, աւելցնելով թէ կնճռին խաղաղ կարգադրութեան գործընթացին մէջ առիկա թէկուզ փոքր, յառաջդիմութիւն մը պէտք է նկատել: Ապա, Պրիմակով մեկնած է Ստեփանակերտ, ուրկէ կը վերադառնայ Երեւան ու կրկին Բաքու: Ան իրեն հետ Ադրբեջան կը տանի ադրբեջանցի ռազմագերիներ, 59՝ Ղարաբաղէն եւ 11-ը՝ Հայաստանէն: Իրաւասու աղբիւրներու համաձայն ասոնցմէ զատ ուրիշ գերիներ չկան Հայաստան ու Ղարաբաղ: Իսկ ադրբեջանական կողմը կը պահէ չուրջ 650 հայ գերիներ եւ պատանդներ:

ԱՐԴԷՕՆ

ՆՕՆՕ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ուրեմն մե՛ր ալ ժամանակը սկսած է հասնիլ:

Անցեալ Փետրուարին, երբ Փարիզի մէջ սրաի անհանգստութեան պատճառաւ չուրջ ամիս մը անկողնոյ ծառայեցի, Նաբրևկի ընթերցման, աղօթքի, տագնապի եւ ... հեռաձայններու միջեւ սիրական զբաղումի մը ձեռնարկեցի: Չէ, կեանքս արագօրէն աչքիս առջևէն չանցաւ, ինչպէս լսեր եմ, որ կը պատահի մարդոց՝ որոնք դրեթէ բոպէական մահուան մը դիմաց կանգնած են: Ուրիշ բան էր իմը: Սկսայ եա - եա երթալ դէպի մանկութիւն, հնաբաւորութեան չափ, եւ որքան որ յիշողութիւնս կը թոյլատրէր: Դրուագներ, դէպքեր՝ որոնք միշտ ալ հետս եղած են, ուրիշ յուշեր՝ որոնք ժամանակի ընթացքին պատմած են ինծի եւ այդպէս ալ անցած են իմ յիշատակներու մեմըրիին մէջ (ըստ երեւոյթին, քոմբիւթըրի լեզուն սորվեր ենք խօսիլ): Զարմանալին այն էր, որ պզտիկ - պզտիկ կայծ մը կը բաւէր, որ ենթագիտակիցին մէջ անթեղուած դէմքեր եւ թուականներ, քարի ու պատի հետ կապուած յիշատակներ վերբերէի ես ինծի ու տարօրինակ գոհ, թէեւ համեատ, չըսելու համար աղքատ ծնողքի զաւակ, տան երրորդ մանչը ըլլալուս եւ տարիքի ալ տարբերութեան պատճառաւ յաճախ հեռու պահուած երկու երէց եղբայրներուս միանաբար կազմակերպած չարութիւններէն, «ծով» երթալէն (Ա.ժ. թամը հօրս սիրած վայրն էր), կամ ֆութպոլի խաղի երթալէն, յիշատակներս միշտ ալ քաղցր էին եւ անոյշ: Տրտմութիւն կար, այո, բայց անուշաբոյր տըրտմութիւն էր, վերացական բան մը կար յուշերուս մէջ եւ բոլոր անձերն ալ որ կը տողանցէին աչքիս առջևէն, քարի մարդիկ էին. քարի էր նոյնիսկ մեր խստադէմ տնօրէնը, եղուարդ Տաբօեանը, որուն ձեռքի դաղանակի դառնութիւնը տեսեր էի ընկերներուս կարմրած ափերուն մէջ, քանի, փառք Տիրոջ, ես առիթը չէի տըւած որ արժանի ըլլայի այդ օրհնեալ դաւազանին մրմրուքը զգալու, դաւազան՝ որուն ծայրը օր մըն ալ եռագոյն ժապաւէնն էր անցուած...

*Յետոյ՝ ուրիշ ճամբորդութիւն մը կը սկսէր: Մեր տունէն դուրս կ'ելլէի, դրացիներուն եւ թաղի խանութներուն պատկերները կը փնտռէի ... եւ անոնք կուգային, կը խճողէին մաքիս պատասը: Տարիները իմաստ չունէին, անժամանակ էր յիշողութիւնը: Հինգ տարեկանէն մինչեւ տասնեւեօթ տարեկան ապրեր էի մօրենական տանս մէջ (հայրս կանուխ մեռաւ եւ ես մնացեր էի ղևխաւորաբար մօրս աղեցութեան ներքեւ) նոյն տան, այսինքն՝ նոյն սենեակին մէջ: Բայց մեր չուրջը բակ կար, թաղ կար, բազմաթիւ դրացիներ կային: Անոնք ահա կուգային եւ կը խառնըշտկուէին իրարու: Ըմ Աթան էր մէկը, Կապրիէնք կային. Կապրին իրենց ընտանիքին ամէնէն չարն էր եւ դրեթէ ամէն օր կռուի մէջ էր մէկուն եղբօրս հետ: Աւելի անդին, լքեալ հոդաչերտի մը վրայ, փայտեայ տնակի մը մէջ կ'ապրէր Աննիկ մայրիկը, որ մեզի կուդար եւ լեհմաճիւնին այրած եղերքները կ'ուտէր: Չեմ գիտեր ո՞վ էր ան, տղայ մը ունէր՝ Նիկողոս անունով: Երկուքն ալ կորսուեցան եւ անյայտացան մեր կեանքէն: Յետոյ կար Տիկին Ճեմլիչէն որ հէքեաթներ կը պատմէր մեզի եւ իրմէ մէկ բառ մնացած է մտքիս մէջ՝ «հաւքեր»ը: Իր տունը մարդ մըն ալ կար, ամուսինն էր, ինչն էր, չեմ գիտեր: Բայց կը սիրէինք անունը – Դոտորի: Կային նաեւ մարոնի մեծահարուստ մէկ – երկու ընտանիքներ, որոնց հետ շատ ալ կապ չկար: Միայն ստիպուած էին մեր բակին մէջէն անցնիլ՝ իրենց յարկաբաժինը ամփոփուելու համար: Ամէնէն մօտիկը Մալաքսոններն էին: Հնուց պէտք էր որ Պէյրութ հաստատուած Յոյներ ըլլային: Հայրերնին երկար ամիսներ կը բացակայէր, բայց երեւի միշտ ալ մօտէն կը հետեւէր իր ընտանիքին՝ եւ բանի մը պակաս չէին անոնք: Բարեկեցիկ էին, գոնէ մեզմէ շատ հարուստ էին: Մենք մէկ սալոնի մէջ կ'ապրէինք (սալոնին տանիքն ալ 1945-ին քանդեցին, քանի շատ վտանգաւոր էր դարձած) եւ երեք դրացիներու հետ կը բաժնէինք այդ յարկն ու անասնիք սալոնը: Ամէն մէկ ընտանիք՝ 6 – 8 հոգի մէկ սենեակի մէջ կ'ապրէր. Մալաքսոնները վեց սենեակով տուն ունէին: Անուններն ալ կուգան միտքս: Եայան, որուն երբ բարկացնէինք, երկու ափերը կը չռնչէր՝ նա տեխա ըսելով: Մօր անունը չեմ յիշեր, աղջիկները Ֆօֆօն, Աննան եւ Եւտոքիան էին: Յետոյ կուգային երկու տղաքը՝ Եօրղաքին եւ Եամանտին: Ինծի տարեկից էին եւ իրենց հետ էր որ սկսայ հանդէս խաղալ, եւ որ կեանքիս մէջ միակ հապիս մնաց՝ Պէյլութի ժողովրդային Տան մէջ կազմակերպած վարդանանց հանդիսաներէն մինչեւ ... Մեծ եղեռնի Եօթանասունամեակը՝ Ուաշինկթընի մէջ: Իրենց տան պաքճէին մէջ, ծիրանի հսկայ բայց անպտուղ ծառի կողքին փոքրիկ հողամաս կար, երկու - երեք մեթր լայնքով: Իրենց տունէն մեծ սաւան մը կը բաւէր՝ վարագոյր իրրեւ դործածուելու համար: Մեր հանդէսները ընդհանրապէս կը սկսէին Եամանտի բեմ մուտքով՝ հագին յոյն ազգային տարազը՝ էվզոնի ծանօթ հագուստը՝ այնպէս ինչպէս կը տեսնէք զբօսաշրջիկներու դրքոյկներու մէջ, կամ ալ Աթէնքի մէկ - երկու պետական չէնքերու առջեւ: Յետոյ կը սկսէինք երգել. –

Սեճարի զարօքիմոխի
Հոզբատիու ալա մաքէր...
Քեսաճ բրօքա տրիոմֆեի...
Սերօ, Սերօ Էլիֆքերիա,
Քեսաճ բրօքա տրիոմֆեի...

Երգում կ'ընեմ՝ որ Աթէնքի ընկերներս՝ Մխիկն ու Մհրանը կուշտ ու կուռ պիտի ծիծաղին այս չքնաղ յունարէնին վրայ. թէեւ շատ ալ վստահ չեմ որ Մհրանը կարենայ դնահատական տալ իմ յունարէնին վրայ: Այդպէս է, մենք ալ չէ՞նք խնդար հոն, մեր մայրիկներուն վրայ, որոնք հազար կ'երթային եւ ըտա՞ճ հայտա, ուահատ քիլօ, թելեթին դուրուշ ըսելով իրենց գնումները կ'ընէին: Հոս ալ նոյնն է: Կնքամայրս կար, որ Աստանային, Ուրֆայէն եկաւ Բաչէսթըր, Ն. Ե.: Ցերեկները տունը առանձին էր եւ սակայն, իրեն համեմատ գործ մը կ'ընէր, եւ հեռաձայնուղին կամ ալ դուռը զարնողին կը հարցնէր. –

Ո՞ւյուզ էթ
(Պիտի չըլլա՞ր who is it?)!

Ու այսպէս կը չարունակէի պեղել մանկութեանս էջերը:

Մեր դրացիներուն մէջ Հայեր ալ կային, մեզի եկող հիւրեր ալ կային: Մեզի այցելողներուն մէջ կային շատ շատեր, որոնց անուններուն հետ ածականներն ալ կային: Պալքոն Մարին, տանիքի Մարին, ռուսի Մարին, «իրքը սասճ»ը – ասիկա Տիկին Եղսօն էր, անունը զրեր էինք իրքը սասճ քանի ամէն մէկ բառի եաեւ իրքը սասճ պիտի ըսէր. երբեմն ալ իր բերնէն սպէս արտայայտութիւն մը կ'ելլէր. իրքին վրայէ իրքը իրքին կուտա՞ս: Բայց անշուշտ շատ աւելի յիշատակներ ունիմ մեր սալոնի դրացիներէն: Զորս ընտանիք էինք, բայց կարծեմ մեր «ազգային կուսակցութիւնները» բոլորն ալ ներկայ էին: Տիկին Մաքրուհիւնք ամէնալաւն պէս բան մըն էին: Բայց աղջիկնին, Իսկուհին բարի էր եւ առաջին դասարանէն՝ դասերուս կը նայէր: Տիկին Արշալոյսենք, չխակը չեմ գիտեր թէ ինչ էին, չէզոքի պէս բան մըն էին, բայց Տիկին Արշալոյսը Տարսոնցի էր, Լիպարիտեանէ աղջիկ էր եւ իմ թրքերէնի ուսուցիչս: Բայց կային Տիկին Աղասինենք, որոնք տարակոյս չկայ, մեզի պէս Դաշնակցականի հակումներ ունէին: Շարքային չէին, բայց չեմ կրնար մոռնալ մեր տան մէջ, Հայերու համար կազմակերպուած հանդէսները եւ Տիկին Աղասինին հանդիսաւոր մուտքերը: Գոնէ մէկ հատը կը յիշեմ: «Ազգակ» թերթը այդ տարիներուն չաբաթական յաւելուած ունէր, գունաւոր նկարներ կը տպէր. հիմա ալ, աչքիս առջեւ կուգան այդ թիւերը ... Նիկոլ Աղբալեան, Համօ Օհանջանեան, Աղբիւր Սերոբ եւ իր կորիւնները, գունաւոր մեծադիր պատկերներով: Օր մը, մեր սենեակին մէջ հրապարակային հանդէսի սկիզբին, Տիկին Աղասինն եկաւ, կանդնեցաւ եւ հանդիսաւոր կերպով համբուրեց պատէն կախուած նկարը: Տիկին Աղասինն իւրայատուկ նկարագիր էր: Պուրսայի մօտերքէն, Մեծ Նոր Գիւղէն էր, եղած էր հայասէր Եադուպ «բաբա» Գունցլէրի վըրկած երախաներէն մին եւ թէեւ իմ միակ ոսոխս էր, հիմա քաղցրութեամբ կը յիշեմ զինք եւ կ'օրհնեմ իր յիշատակը: Այդ մէկ համբոյրը որ տուաւ հերոսի մը պատկերին, ինծի տուաւ սիրելը մեր հերոսներուն: Իր հակառակութեան հիմնական պատճառն ալ այն էր, որ երկրորդ յարկին մեր սալոնին մէջ, շատ կը ցաւքէի, եւ քանի իրենք վարը կ'ապրէին եւ ամէն մէկ ոստումի հող կը թափէր իրենց մաս - մաքուր սենեակին մէջ, ուր չարունակական մաքրութեան եաեւէ էին տան չորս աղջիկները: Զորրորդ աղջիկը իմ դասընկերուհին էր, միասին կ'երթայինք - կուգայինք դպրոց եւ դասարանին մէջ միշտ ալ մրցակիցներ էինք: Ես միշտ ալ դըժդոհ էի, որովհետեւ Արփիկը աշխատասէր էր, մի'շտ դաս կը սորվէր եւ երբոր իր մօր եւ իմ մօրս յարաբերութիւնները ցրտանային՝ ալ ազատում չունէի մօրս ձեռքէն: Չէր հանդուրժեր որ Տիկին Աղասինին աղջիկը աւելի փայլուն արդիւնքներու հասնէր եւ վա՛յ ինծի եւ իմ սիրական զբաղումներուս, պատիլ, պատիլ «Թղթէ ոստիկան» ըլլալ եւ դրացիներուն տուները, յատկապէս Ովաննա տուտուչին տունը պատարագ ընել, եւայլն, եւ այլն, եւ այսպէս՝ երկու դրացիներուն միջեւ կռիւ ու կուռ կար չարունակ, յարատեւ, յարատե՛ւ կռիւ: Մեր օրերու բառերը՝ պայքար, պայքար մինչեւ յաղթանակ ... նոր լոզունգներ չեն. մեր մանկութեան ալ կային՝ դրացիներու կռիւներուն մէջէն: Բայց լոյս իջնէ Տիկին Աղասինի դերեզմանին: Երբ ծանր հիւանդ էր, ըստ քրոջս վկայութեան, մայրս իրեն այցելութեան կ'երթայ: Վաղահաս մահուան ուրուականը դո՛ւշէ ըսել կուտայ իրեն. Տիկին Մարթա, ինչ կ'ըլլայ, ինչ չըլլար. ներէ ինծի եւ ապա կը համբուրէր մօրս ձեռքը: Բայց ան ազատեցաւ, մայրս իրմէ առաջ մեռաւ եւ Տիկին Աղասինն ատեն մըն ալ ապրեցաւ եւ չարունակեց տառապիլ իր աղջկան, Արփիկին մահուան կսկիծով: Արփիկը մեծցեր էր, Մխիթար Իսթի հոսթէս եղեր էր եւ մահը դաեր էր անադորոյն արկածի մը հետեւանքով, որ ուրիշ բան չէր՝ եթէ ոչ Մխիթար Իսթի մէկ օդանաւին անկումը՝ Տիկին Աղասինի աւած երկրի մայրաքաղաքին՝ Անգարայի վրայ, 1963-ին: Արփիկին մահը՝ իրրեւ դասընկեր, հիմա միտքս բերաւ թէ ես ինչու սկսայ այս տողերը դրել՝ Ուաշինկթընի դպրոց չոգեկառքին մէջ Ապրիլեան Նահատակաց յիշատակին կազմակերպուած ընդունելութեան մը ներկայ դտնուելու համար: Ի վերջոյ յուշերու հեղեղ մը ինծի ձեռնարկած: Հիւանդասենեակէն էի եւ դարձ էր դէպի մանկութիւն, պատյա՝ տունէն Ս. Նշան, քաթոլիկներուն ակումբէն երբեմն անկիրթներու թաղը, Պուրճը, Սուգ էլ էրմէնը, Թալա՛ան եւ Ս. Նշանը:

*Հիմա սակայն դիտեմ թէ ինչո՞ւ սկսայ այս գրութեան: Վերջերս, վարիգեան փորձառութեանս լոյսին տակ, սկսեր էի պրպտել հին ալպոմներս, եւ դաեր էի մանկապարտէզի ընկերներս, առաջին, երկրորդ ... հինգերորդ դասարանի ընկերներս: Քանի մը հատը այդ նկարներէն մեծցնել տուի, բազմացուցի եւ սկսայ ղրկել ծանօթ ընկերներուս: Մէկու մը ցոյց տուի հանդէսի մը նկարը. աղջիկ - տղայ, չարուած ենք բեմին վրայ. ես ձախէն առաջինն եմ...: Հոն են Լիպոն, Լեւոնը, Սերոբը, Հրայրը, Ռաժակը եւ անուշ աղջիկները. տղաքը՝ կապոյտ համազեստով եւ ճերմակ օձիքներով: Աղջիկները՝ բաց կապոյտ - թիւրքուազ գոյն փայլուն հագուստներով, երկու - երեք չարք «խըշխըշ»ներով: (Չեմ չափազանցեր, հիմա ալ յաւուրս յիշողութիւն ունիմ հագուստներու եւ գոյներու մէջ): Ինչ որ է, տիկնոջ մը ցուցուցի, որ կը կարծէր թէ իմ դասընկերս էր, մերժեց ընդունիլ, մինչեւ հիմա ալ չեմ գիտեր ինչու: Չէի կրնար ալ շատ պնդել: Բայց ուրիշներ կային՝ որոնց ինքնութիւնը չատ պարզ էր - Յակորը մէկն էր. հիմա Լիբանանի կառավարութեան մէջ յարդուած նախարար է: Լիպոն Հայաստան է. ազատ ակն է, սուբ - քիչըններու ցանց մը ունի: Վրէժը լինձի աւելի մօտ է, աաենը մէյ մը խելքը կը փչէ, կը հեռաձայնէ. նոյն տղան է եւ հիմա ճիշդ ո՞ւր կեցած է հայ կեանքին մէջ, չեմ գիտեր: Օր մը հաւատաւոր կուսակցական է, մոլեռանդ շարքային: Վաղը՝ ամէն բան կտրող, փըշրող: Անունէն է երեւի: Անհանդարտ տըղայ էր, բայց կը հիացնէր եւ կը լացնէր մեզ՝ երբ, մեր տարեկան պատյաններուն, փոսթայինի մէջ կ'երգէր. «Դա չապկին է, այն քալ մարդուն ... Դէ մեծացիր, վրէժ քաշիր բալաջան», ու չեչոտը անուշ կ'երկարէր, կ'երկարէր, իր անուան վրայ ... վրէժ էր ինք ալ: Յետոյ Աբօն կար՝ Հատէթէն: Նօնօն կար գիրուկ, անուշիկ. միշտ ժպտուն ընկեր մըն էր. ալպոմներուս մէջ յաճախ միասին նկարուած պատկերներ ունիմ: Հիմա չեմ յիշեր թէ ինչու: Ընկերներուս մէջ վրէժն էր, որ իսկապէս հետս եղաւ եւ մխիթարեց զիս, երբ հայրիկս մեռաւ: Լիպոյին հետ ամէնէն մտերիմներն էինք եւ անկէ զատ իրաւ որ երբեք ուրիչ մտերիմ ընկեր չեմ ունեցած: Անոր հետ չատ յիշատակներ ունինք, զինք բեմ հանած եմ իբրեւ Քալջ վարդան՝ Ժողովրդային Տան մէջ: Հիմա ալ, երբոր Հայաստան կ'երթամ իր ժողովրդական ճաշարաններուն վրայ կը հիանամ: Եւ կը պիտանամ որ մարդ յաճախ իրենց հօր ճամբով կ'երթան, հայրը՝ հռչակաւոր ճաշարան Սեդրակեան էր. Պուրճի քարաքոլին մէկ ճակատը վրայ: Բարեբախտաբար ես սայաքի չեղայ հօրս պէս, ուրիշ կեանքի մը նետուեցայ. Նօնօն ալ փորձեց իր պապային պէս դաղործ ըլլալ, եղա՞ւ, չեղաւ չեմ գիտեր, բայց գիտեմ որ ամուսնացաւ ազնուական հայուհիի մը հետ, որ դեղադործութեան վկայական ունէր: Եւ ուրեմն, Նօնօն քալեց, որոշ չափով հօրը ճամբէն: Չըրը դեղադործութենէ բացի ուրիշ բաներ ալ ունէր: Հ. Մ. Ը. Մ. էր, սինքն ըսելու ձեւ մըն է, Պր. Շահինեան ամէն բան էր, որ կապ ունէր Հ. Մ. Մ.-ին հետ: Տեսեր եմ իր նկարները, ըեւ Ֆութպոլիստ, դեկավար, պատրաստ, Նօնօն անանկ բաներ չունէր, չեմ ալ չեր, թէ սկաուտ եղա՞ծ էր, բայց կը յիշեմ գինք իբրեւ խնդուն եւ ժպտադէմ ընկեր մը, քաղցր եւ բարեկամական: Օր մը մեր դպրոցը էին մոմմոնները ու չեմ գիտեր ինչքանի չնորհքով տղաք կ'ուղէին ձայնի համար էր, ինչ էր: Երբեք չգիտցայ կը յիշեմ թէ Պարոն անօրէնը Օրիորդ Անահիտը, մեր դասարանէն նոն ընտրեցին: Հիմա ա՛լ ուշ է նօնօն հարցնելու համար: Նօնօն մեռաւ: ընկերս, անուշիկ ընկերս, ան՝ որ յհինդ տարեկանին հասաւ, բայց Նօնօ մնաց: Հայրը մարզիկ էր, լին պէտք էր ունեցած ըլլար, մեծ նօթ դեղարան ունէր: Տղան ինչո՞ւ պէս եղաւ, չեմ գիտեր. Թող նկբարի հոգին, «սալոնի չոճուխ» էր, հայ կեանքին լուսանցքին վրայ ապրեցաւ: Տարիներ չէինք տեսներ գիրար, երբոր միասին կ'ըլլայինք, Նօնօն նոյն միշտ: Ինծի Հրայր կը կոչէր, զգացի որ այդ հին անուան մէջէն կը վտնտէր կութեան օրերը, ընկերութիւնը, բարմութիւնը, հեռու՝ պաշտօնի եւ հանքի պարտաղրութիւններէն: Նօնօ, Հայկօն, Լիպոն, Աբօն: Աբօն ալ մեկարծեմ: Վերջերս, «Ազդակ»ի մէջ հազդ մը տեսայ - կը գուժէր մահը Աբհամ Տէր - Պետրոսեանի (ծնեալ՝ Զ 1942): Կրնայ ըլլալ, կրնայ չըլլալ, միկ դասընկեր մըն էր Աբրահամ Տ Պետրոսեանը, դրչանունը՝ Տիգրա Մխիթարի դպրութիւն կ'ընէինք, ինք կայն Հատէթէն էր, թէեւ ասիկա մը ըսել չէ: Բայց եթէ իմ ընկերս ողջ է, օր մը ձայն կուտայ ինծի, ու ալ ըլլայ, եթէ կարդայ կամ լսէ այս ղերուն մասին: Իսկ եթէ այդ Աբօն Աբօ մըն է, Թող Աստուած խաղաղութ տայ իր հոգիին, քանի Հայ է ու տէրի տղայ»:

Նօնօն նորէն մոռցայ:

Վերջին տարիներուն, երբոր Հայաստանի ճամբուն վրայ Փարիզէն կ'անցնի Արժանթէօյ փողոցի իր դրասենեակին եւ կամ օդակայանը իրարու կը հանդիպինք: Պահ մը «մանկուց» ընկերներ կ'ըլլանք: Բայց յետոյ իրարու օտար կ'ըսէր. «Հրայր, երբոր յանդամ Փարիզ դաս, շուտ լուր տուր, ինծի, օր մը միասին ըլլանք»:

Հիմա ա՛լ ուշ է. Նօնօն մեռաւ: Նօնօն...

Արդէ՞ն ... Արդէն ժամանակը եկած որ մենք ալ ցը ըսենք ու հեռանանք աշխարհէն, չեմ գիտեր: Անցեալ բարեկամ մը խոսակցութեան ընթացքին կ'ըսէր. «Մայրս խօսք մը ունէր. «ես ձեզու օրս միայն չեմ գիտեր»: Հիմա ալ շատ բան գիտեմ, բայց մեռնելու չեմ գիտեր: Ներողութիւն, եթէ ես նիմ, ինծի «վախճանեցաւ» պիտի ըսեն. Բայց այդ օրը՝ օր մը պիտի գայ եւ մէկն ալ Սուրբ Նշանի ընկերներուս միասին պիտի հաւաքուինք եւ ամբի տորի մը վրայ հաւաքուած, հանդէս տի ընենք եւ պիտի երգենք, չեմ գիտ ուսկից ուր, Եանքի Տուալի եղանակ

Արշակաւաց Քաղաք մըն է
Որ հիմնուած է Պարոն Պետրոսեան կողմ

(Գիտցողը գիտէ, ժիպիս չկայ):

ու հիմա՝ պա՛յ, պա՛յ Նօնօ:

Աստուած ալ քեզ այդպէս կը ճանչնայ սիրելի Նօնօ: Թերեւս անճնաղրեաբ Ներսէս ես եղած կամ Նորայր: Բայց մենք Նօնոյէն զատ ուրիշ անունով չէինք ճանչցած քեզ եւ չէինք ալ ուզեր:

Ու հիմա, կը խոստանամ քեզի, Փարիզ գամ, պաղունց մը խունկ պիտի դնեմ չիրխիդ վրայ եւ ըսեմ.

Նօնօ, ինչպէ՞ս ես:

Ընկերդ
ՀՐԱՅՐ

ՀԻՆԳ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ

SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE-Ի ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Կիրակի, Մայիս 5-ին, Փարիզի Ռեֆորմ. եկեղեցւոյ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր լսելու համար այն լրագրողները որոնք նոր վերադարձած էին Հայաստանէն եւ պիտի փոխանցէին իրենց տպաւորութիւնները։ Այս ճամբորդութիւնը կազմակերպած էր պատուելի Ս. Սահակեանի նախագահած Հայաստան Բողոքական Զօրակցութիւնը, ինչ որ դնահատելի նախաձեռնութիւն մըն է, առաջինն ալ չէ, քանի համանակաշրջանի մը մէջ ուր կ'իջևնեն մեծաթիւ լրագրողներ, լաւագոյն կերպը գիրենք ծանօթացնելու նման ձեռնարկներ են։

Ժամը 17·30-ը քիչ անց, հաւաքոյթին նախագահը կատարեց պատուելի Սահակեան որ հրաւիրեց, սրահը գոնուղղ Փարիզի Ֆրանսական դպրոցին տեսուչ՝ Մարտին Փաչայեանը որ քանի մը խօսք ըսէ։ Ան յայտնեց թէ դեռ մէկ միլիոն Ֆրանք կը պակսի (3-ի վրայ) որպէսզի դպրոցին գիւթիւնը վերջնայ եւ յոյս յայտնեց որ այդ կը կատարուի այս տարի։ Ապա, պատուելի Ս. Սահակեան ներկայացուց ներկայ լրագրողները՝ Մարիանն Տիւպրէյ (Լա Վի, կաթողիկէ), Նոէլ Պեքէն (Լա Գրուա, բայց նաև նախագահ նաև սահմաններու Թղթակիցներու»), Ժիլբեր Պուտիէ (Ռեֆորմ), Ժան - Փիէր Քլոնսլ - Հիւկոզ (Լը Մոնտ) ու բացիկ կարդաց Մարք Քրիսթմանէ (Լէ Տէտէնիւ Նուվէլ ա'Ալզաս) որ ներողութիւն կը խնդրէր որ չէր կրնար մասնակցիլ օրուան հաւաքոյթին։ Վիճարկումը պիտի վարէր Քրիսթիան Մակարեան (Լը Փիգարօ), լրագրողներու կողքին տեղ գրաւած էր նաեւ Հայաստանի դեսպանը՝ Վիգէն Չիտէչեան։ Պատուելին յիշեց թէ ինք մաս կը կազմէ Ֆրանսա ծնած սերունդին եւ այդ իսկ պատճառով ինքզինք կը նկատէ ամբողջական Հայ եւ ամբողջական Ֆրանսացի։ Մաս կը կազմէ վերապրողներու զաւակներու սերունդին որ ընդունելութիւն գտած է Ֆրանսա, բայց՝ դեռ կը մնանք ցեղասպանութեամբ հիւանդ, չենք կրցած սուգի աշխատանքը տանիլ ու Ֆրանսա պէտք է ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, վառնդի զայն ուրանալ կը նշանակէ Հայերը ուրանալ»։ Նշելէ թէ լրագրողներուն եւ խումբին միւս անդամներուն հետ Միջեռնականաբերդ գտնուած է Ապրիլ 24-ին. ու այդ առընչութեամբ Հայ լրագրողներուն նուիրեց մէկական Տարը Վահագն Տարեանի նոր լոյս տեսած Ֆրանսերէն հատորէն՝ «Հայկական Ցեղասպանութեան Պատմութիւնը»։ Պատուելին ըսաւ թէ կազմակերպութիւնը պիտի ունի 3000 անդամ, կը տանի մարդասիրական եւ մշակութային գործունէութիւն ու լրագրողներու այս ճամբորդութիւնը չորրորդն է զոր կազմակերպած է։

Քրիսթիան Մակարեան առաջին խօսքը տուաւ Լա Վի-ի Թղթակցուհիին՝ Մարիանն Տիւպէրթրէյի որ առաջին անգամն է որ Հայաստան կ'երթար։ Ըստ երեւոյթին, չատ ալ լսած չէր Հայութեան մասին, կ'ըսէր թէ ցարդ պատկեր մըն էր իրեն համար եւ այս այցելութեամբ իրականութեան կը վերածուէր պատկերը։ Ինք ուզած էր մարդոց հետ տեսնուիլ, անոնց կարծիքները լսել, ոչ՝ մասնագէտներու եւ տպաւորութիւնները ընդհանրապէս լաւ էին, չուկան պարսած էր, տարանք կար, բայց ոչինչ պարզ էր, հասկնալի պատկեր մը կար, անցեալի կառոյցը։ Ուսանողները դժգոհ էին, մշակոյթային կեանք չունինք այլեւս կ'ըսէին, իսկ Գիւմբրին, ուղղակի՝ յուսալքուած էր։ Իրեն յաջորդեց Նոէլ Գոպէն, աւելի ձեռնհաս թէ իր ասպարէզին մէջ եւ թէ նիւթին կապակցութեամբ։ Իր երկրորդ ճամբորդութիւնն էր, առաջինը՝ 1991 Սեպտեմբերի, անկախութեան առաջին օրերուն։ Չի ծածկեր որ յուզուած է, խորապէս։ Միջեռնականաբերդ եղած է Ապրիլեան այդ սեւ օրին տարելիցին։ Բայց, չատ ազդուած է, հինգ տարիներու երկայնքին բաբելաւում չտեսնելով, կը վերագրէ նախորդ վարչակարգին ձգած հետքերուն, Գիւմբրին տեսած է յուսալքիչ վիճակի մէջ, երկրաշարժէն մօտ ութ տարի ետք։ Զորս ժամ «վայելած է» (ինք եւ միւսները) օդակայանին անկազմակերպ վիճակը ժամանման ատեն։ Եղած է Ղարաղ, անցած Լաչինէն, ամայի եւ տըխուր, պարապ գտած է նուազուած հոգամասերը, մեռած գիւղեր։ Գիւմբրի մէջ, գործազրկութիւնը կը հասնի 75%-ի։ Բնակիչները դեռ խարխուլ տոմիկներու մէջ են, բայց, ներսը՝ մաքուր, արժանավայել։ Ամօթ ղգացած է, որպէս Ֆրանսացի, ի տես Գիւմբրի անաւարտ Ֆրանսական դպրոցին։ Ո՞ւր է ժողովուրդին յոյսը, ինչի՞ կը հաւատան՝ Աստուծոյ, Հայաստանի եւ Ռուսաստանի։ Միչտ հիացած է Հայոց մշակութային հարստութեան վրայ։ Հանդիպած է Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, ու խորապէս տպաւորուած անոր խօսքերէն, երբ ան գիրենք ընդունելով ըսած է թէ մե՛ր բոլորիս Եկեղեցին է, Քրիստոսի Եկեղեցին, առանց սահմաններու Եկեղեցի մը։ Ու եզրակացնելով, կ'անդրադառնայ թէ Հայաստանի ժողովուրդն ալ համոզուած կը մնայ որ Արեւմուտքը միչտ դաւաճանած է ու ինք հարց կուտայ (Վ. Չիտէչեանի մանաւանդ)՝ ի՞նչ կը սպասէք Ցըրանսայէն։

Սեվրին Պուտիէ (Ռեֆորմ, Բողոքական պարբերական) առաջին անգամն է որ Հայաստան կ'այցելէր։ Ցայտնի է որ տպաւորուած է եւ ազդուած, անցնելով պատկերներէ իրականութեան։ Օդակայանին անկազմակերպ վիճակը զինք ալ վրդոված է, ներողութիւն կը խնդրէ հանդիպականներէն, հաստատելով թէ ինչ որ տեսած է՝ «Շատ աղքատ է»։ Ասոր քով կը դովէ ժողովուրդին առատաձեռնութիւնը, հպարտութի՛ւն, հարց կուտայ։ Բարձրագոյն ուսման վրայ սպառնալիք կայ, ուսանողական թոշակները ջնջուած են ու այդ ամբողջէն չատ մտահոգուած է։ Պէտք է Ֆրանսան աւելի յանձնառութիւններ ստանձնէ Հայաստանի հանդէպ, պէտք չէ թողուլ որ մաֆիան չատ տեղ գրաւէ։

Վերջին խօսողն էր Ժ.-Փ. Քերոնսէլ-Հիւկոզ որ ներկայացուեցաւ որպէս բարեկամը Արեւելքի քրիստոնեաներուն։ Ինք չատ համաձայն չէր այս որակումին։ Ինք ուզած է միչտ վկայ մը ըլլալ, պատմել ինչ որ տեսած է, անցեալին, օրինակ՝ Լիբանան։

Ըսաւ թէ իր ըսելիքը մակերեսային եւ կարճ պիտի ըլլար ու չօչափէր էորս նիւթ.– Հայաստան, Ֆրանսոֆոնութիւն, Ղարաբաղ եւ ցեղասպանութիւն։

Հայաստանի մասին տնտեսական ածը 5-էն 7% իրախուսիչ կը նկատէ, գիւղատնտեսութիւնը լաւ ճամբու մէջ է։ Բացասական կողմերն են մշակութային ապաքրիստոնէացումը զոր չատ աւելի խոր կը գտնէ, քան՝ Համայնավար շրջանին, օդակայանին գայթակղեցուցիչ անիշխանութիւնը։ Շատ աւելի մտահոգիչ համատում մը կ'ընէ, նոր ղղերգութիւն մը կը տեսնէ Հայաստանի համար՝ ծնունդներու նուազումը, երեք անգամ աւելի կամաւոր վիժում կայ քան՝ ծնունդ։

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսոֆոնութեան, կը ցաւի որ վերջին համագումարին որու մասնակցած է, էորս դիմումներէ երկուքը մերժուած են՝ Իսրայէլ եւ Հայաստան։ Հայերու կը մնայ աշխատանք տանիլ այդ ուղղութեամբ եւ Սփիւռքը դեր մը ունի կատարելիք։

Ղարաբաղէն համոզուած է, իրեն համար Սամուայի եւ Լիբանանի խառնուրդ մըն է։ Գերեզմանատունը այցելած է եւ տեսած 16, 18, 20 տարեկան տղոց չիրիմները։ Այդ հողը պատմականօրէն ամէնէն հին հայկական հողն է, կ'ըսէ, խորհրդանիչ հողամաս մը։

Հուսկ, կ'անդրադառնայ ցեղասպանութեան։ Զարմացած է, բայց, լաւ գտած որ Միջեռնականաբերդի մօտ, կպած սուրբ այդ ճամբուն, կառուցուած ըլլան գաղիացի հօներ, դիւերաբոյներ։ Ըստ իրեն, Եւրոպական Խորհրդարանին ճանաչմամբ, Ֆրանսան ալ ճանչցած կ'ըլլայ ցեղասպանութիւնը քանի որ հոն Ֆրանսացի երեսփոխանները քուէարկած են։ Կը չեշտուի թէ նաեւ թէ Ֆրանսա չահեր ունի Թուրքիոյ մէջ, պէտք է անդրադառնանք ուրիշ մէջ, պէտք է անդրադառնանք 60 միլիոն Թուրք, երեքուկէս միլիոն Հայ։ Եւ Հայերը չկրցան ճնշումի խումբ մը կազմել։ Կարդը եկած էր Վիդէն Չիտէչեանի որ պարտէր պատասխանել եղած դիտողութիւններուն, յուսախաբութիւններուն։

Գերմանահայ ամակաւի

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութիւնը 1996-ի Զատկուան տօներուն Գերմանիոյ բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ ղղայուց իր ներկայութիւնը՝ իր եւ հիւրապար հրաւիրուած հոգեւոր դասով։ Քէօլնի մայր եկեղեցւոյ մէջ Աւագ Շաբթը եան բոլոր արարողութիւններուն նախագահեց Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկ. Պեք ճեան, իրեն հետ ունենալով Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակութեան եւ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան նախկին փոխանորդը՝ Յակոբ Արք. Վարդանեանը, որ Առաջնորդին իբրեւ հիւրը իր ներկայութեամբ փայլը աւելցուց Զատկական արարողութիւններուն եւ իր քարոզներով մխիթարեց Քէօլնի եւ Նոյվիտ քաղաքներու հայ հաւատացեալները։ Իսկ Ֆրանսայի Նիս քաղաքէն Գարլուստ Քհնյ. Թեւեան Գերմանիոյ հարաւային շրջանի քաղաքներէն՝ Կէօփինկէն, Միւնխէն եւ Քէհլի մէջ մատուցանեց պատարագներ եւ մասնակցեցաւ տարբեր արարողութիւններու։ Զատկուան կիրակին մայր եկեղեցի փութացած էին բազմահարիւր Հայեր, որոնք պատարագէն յետոյ յատուկ սրահի մը մէջ կազմակերպուած Զատկուան խնջոյքին մասնակցեցան։

Ապրիլ 24, Եղեռնի յիշատակի օրը այս տարի կազմակերպուած էր Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան, Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի եւ Հայ – Գերմանական Բարեկամութեան Միութեան բաղկացուցած Ապրիլ 24-ի մշտական յանձնախումբին կողմէ։ Յիշատակի օրուան ղղիտուր յայտագիրը տեղի ունեցաւ Գոնն քաղաքի Ֆիլհոքսհիա միջնակեղեցական խորհուրդի կեդրոնին մէջ։ Ժամը 16-ին սկսած յայտագրին Առաջնորդը ներկայ եղաւ Սերովբէ Վրդ. Խաչանեանի, Յակոբ Ա. Քհնյ. կէօքճեանի, Թեմական Խորհուրդի առենապետ՝ Տոքթ. Սարգիս Քէհեաեանի, թեմականի անդամներէն եւ Քէօլնի համայնքի վարչութեան առենապետ Գրիգոր Սաղլամէրի եւ Օր. Մինու Նիքքայի, Պերճ Օզութեանի ընկերակցութեամբ։ Գերմանահայոց Կեդր. Խորհուրդի առենապետ Տոքթ. Բաֆֆի Պետիկեանի բացման խօսքէն ետք յաջորդաբար բեմ հրաւիրուեցան Տոքթ. Վոլֆկանկ Կոլց, քիւրա համայնքէն Հիւսէյին Էրտէմ ու փրոֆ. Վահագն Տատրեան։ Բանախօսութեանց միջեւ կատարուեցաւ երաժշտական եղյթ, որուն մասնակիցներն էին Լուսինէ Մաչատեան, Մելանի Ցարութիւնեան, Ցասմիկ Մնացականեան դաշնակով, Սերգէյ Մաչատրեան ջուճակով։ Ցուշատոնի փակումը կատարեց Առաջնորդը եւ իր խօսքին մէջ յայտնեց, թէ խաչի տառապանքներէն յետոյ յարութիւն առած Քրիստոսի նման հայ ժողովուրդն ալ խաչուեցաւ եւ բազում տառապանքներէ յետոյ յարութիւն առաւ չնորհիւ իր ապրելու հաւատքին, անսահման համբերութեան եւ անխորտակելի տոկունութեան։ Ապա հրաւիրեց ժողովուրդը համախմբուելու մէկ եկեղեցի, մէկ ժողովուրդ եւ մէկ հայրենիքի գաղափարին չուրջ։ Ընդգծեց նաեւ այն մտածումը, թէ ուրիշներու թերութիւնները, տկարութիւններն ու քաղաքականութիւնը ինչ որ ալ ըլլան, Հայը պէտք է առաջին հերթին իր վրայ դնէ ապագայի յոյսը եւ ուրախանայ ու հպարտանայ միայն իր արժանագրած յառաջդիմութիւններով։ Առաջնորդին խօսքէն յետոյ տեղւոյն վրայ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն 1,5 միլիոն նահատակ հոգիներուն համար, մասնակցութեամբ հոգեւոր դասուն։ Ապրիլ 24-ի յիշատակի օրուան չրջագիծին մէջ Գոնի Թրքական դեսպանատան առջեւ Ապրիլ 27-ին կատարուեցաւ քայլարշաւ մը եւս, որու ընթացքին յոյսին մասնակցողները անգամ մը եւս ընդգծեցին հայ ժողովուրդի պահանջները։

Մայիս 1-ին Առաջնորդը հանդիսաւոր պատարագ մատոյց Քէվէլա անուն ուխտավայրի Ս. Ցովհաննէս ուղղափառաց մատրան մէջ։ Պատարագը երգուեցաւ կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Արէա Պեքճեանի եւ Ս. Սեղանին սպասարկեցին Սերովբէ Վրդ. Խաչանեան, Մեսրոժան Սրկ. Սէտէֆեան եւ Կարպիս Սրկ. Գարապաչաք։ Պատարագի աւարտին Առաջնորդը կատարեց օրհնութիւնն ու օծումը այն խաչքարին, որ Առաջնորդարանի կողմէ նուիրուած էր նոյնանուն մատրան, ուր կը գտնուին նաեւ տարբեր եկեղեցիներու կողմէ նուիրուած բազմաթիւ սրբանկարներ։ Այսպէսով հայ եկեղեցին եւս կը ներկայացուի Քէվէլայի մէջ, որ չատ ժողովրդականութիւն ունեցող ուխտավայր մըն է։ Պատարագէն յետոյ, Քէօլնէն երեք օթոպուսներով եկած Հայերը եկեղեցւոյ սրահին մէջ մասնակցեցան մշակութային եղյթի մը, որուն յայտագիրը կը բաղկանար երգերունի պարախումբի ժողովրդական պարերէն, ղեկավարութեամբ Օր. Մինու Նիքքայի եւ Կոմիտաս երգչախումբի երգերէն, ղեկավարութեամբ Արէա Պեքճեանի։ Մշակութային այս եղյթով օտարներուն ծանօթացուեցան հայ ժողովուրդի զարերու ընթացքին ձեռք բերած հոգեւոր գանձերը, ինչ որ խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ ներկաներուն կողմէ։

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Assemblée Générale de l'A.A.A.S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 13 Juin 1996 à 20 heures 30
au Siège de l'Association
77, rue La Fayette, Paris 9e

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.

Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard le 23 Mai 1996.

Elles doivent être manuscrites et indiquer les nom, prénom et adresse du candidat.

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՏԱՆ

(Հիմնադիրներու եւ բարերարներու հոգեհանգստեան արթիւ). -

Սոնիա եւ Բաֆֆի Փիլիկեան, Տիկին Մէսճեան - Լօթէռպոն, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թադոյեան, Տիկին Շաքէ Մարտիրոսեան, Գրիգոր եւ Ժերմէն Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գրիգորեան 500-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Տէրոյեան 400 Ֆր., Ռմն՝ 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խոսէ Շալճեան, Տիկին Մարի Պապեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլոնեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Ծովսկիեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Հոտ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Անուռէ Մարտիրոսեան, Տիկին Լիւսի Միլոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Աւտոյեան, Տէր եւ Տիկին Անուռէ Տավիսեան, Պր. Արմէն Ռեթուչեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 200-ական Ֆր., Տիկին Շնորհիկ Մօրուքեան, Օր. Վարդուհի Պօյաճեան, Օր. Մարի Պէրպէրեան 100-ական Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը սոսկալի է հետեւեալ նուէրները:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան հիմնադիրներու հոգեհանգստեան արթիւ. - Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թադոյեան 500 Ֆր., Հայ-Մշակոյթի Տուն, Գրիգոր եւ Ժերմէն Քէօսէեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Հոտ Վարդանեան, Տիկին Շաքէ Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գրիգորեան 200-ական Ֆր., Տիկին Սաքենիկ Թիւթիւնեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան, Պր. Ժիրայր Նահապետեան, Տէր եւ Տիկին Անարէ Մարտիրոսեան 100-ական Ֆրանք:

Թորոս Միհրասեանի յիշատակին. - Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Էքիմեան 200 Ֆր., Տիկին Ժ. Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Կիւմիւշեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պարսո, Տիկին Գարագաշեան, Տիկին Մարի Մինասեան 50-ական Ֆր.:

Նազար Գարալէֆեանի յիշատակին. - Տիկին Երանուհի Տէտէեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Գարալէքեան 150 Ֆր., Տիկին Ե. Կէօնճեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Եղնոյեան 50-ական Ֆր.:

TEBROTZASSERE

Le Conseil d'Administration de l'Ecole Tebrotzassère a le plaisir d'annocer que Madame Paré-Zadikian, professeur des écoles, directrice d'école de l'Education Nationale, diplômée de l'INALCO est entrée en fonction dans notre établissement en qualité de directrice.

UGAB - *Marseille*

PROGRAMME DE MAI

- **MARDI 14 MAI à 20h30**
  PROJECTION DU FILM
  réalisé par Edouard SARXIAN
  «LES HABITANTS DU PALAIS ROYAL»
  et débat après la projection.
  Entrée : 30 Frs.

- **JEUDI 23 MAI à 12h**
  DEJEUNER DE LA FETE DES MERES
  Déjeûner amical et symathique pour fêter les mamans (avec quelques jours d'avance).
  Animation l'après-midi.
  Participation: 100 Frs.
  Réservations au 91.22.10.45.

- **JEUDI 30 MAI à 20h30**
  CONFERENCE . DIAPORAMA
  sur l'exposition du musée Dobrée de Nantes : «ARMENIE, DES ORIGINES AU IVe SIECLE»
  par *M. JACQUES SANTROT*
  Conservateur du Musée Dobrée de Nantes et des musées de Loire Atlantique.
  Entrée libre.

327, Boulevard Michelet,
13009 MARSEILLE — Tél.: 91.22.10.45

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Vers Giverny

La Section d'Issy-les-Moulineaux organise une sortie en autocar à GIVERNY, le 25 Mai.

Le programme comprend la visite de la maison de Monet, des jardins, de l'étang aux nymphéas, ainsi qu'un déjeûner au restaurant, suivi d'une promenade en bateau sur la Seine.

Participation : 250 Frs.

DEPART : à 8h30 précises devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy-les-Mlx avec arrêt à8h45 devant l'église arménienne : 6, ave Bourgain.

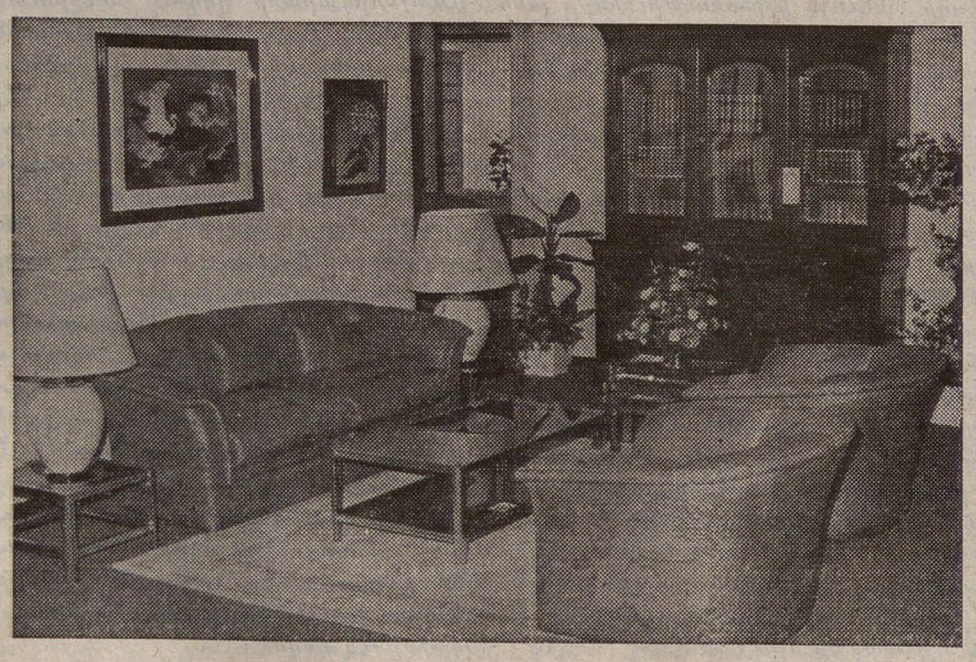
Inscriptions jusqu'au Samedi 18 Mai auprès de :

— *Mme Papazian :* 46. 42. 90. 68
— *Mme Minassian :* 40. 95. 81. 33

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցեղաց»ի բաժանորդներուն"

Համբարձում

ՏՕՆ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէկլա Սասունի մասնաճիւղը, կազմակերպած է, Համբարձումի տօնակատարութեան օրեան առթիւ վիճակախաղ մը Հինդշաբթի, Մայիս 16, կէսօրէ ետք ժամը 15-ին
Club Denis Papin
Bd Oddo, 13015 MARSEILLE
Հաճելի հայկական մթնոլորտ: Վիճակախաղէ վերջ հիւրասիրութիւն, Խաչուհիներու կողմէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R.C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԽԱՉԿԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Դասախօս՝
ԽԱՉԻԿ ԳԱՉԱՆ
Քանդակագործ

Երկուշաբթի, Մայիս 13, ժամը 20·30-ին, Տիգրան եւ Զարուհի Տէր-Միքեան սրահ
17, rue Bleue, Paris 9e

Մուտքը ազատ է:

à l'occasion de la
BENEDICTION DE L'HUILE SAINTE
A ETCHMIADZINE
célébrée
par SA SAINTETE KAREKINE Ier
CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS

LE DIMANCHE 8 SEPTEMBRE 1996

Pèlerinage en Arménie

DU 5 AU 12 SEPTEMBRE

(Transport aérien + Hôtel + Excursions)

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : (1) 42 61 51 13
Fax : (1) 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

90EME ANNIVERSAIRE

1906 - 1996

VIIIème JEUX EUROPEENS DES JEUNES DE L'UGAB

— NICE —
DU 24 AU 27 MAI

Sous le haut patronage de
Mme MARIE MENDIKIAN
(de MILAN)

◆ ● ◆

Les **JEUX** auront lieu les **25 et 26 MAI**
au GYMNASE CHARLES EHRMANN (Nice)
avec la participation des sections
de Londres, des Pays-Bas, de Belgique, d'Italie et de France.

◆ ● ◆

SOIREE DISCO DES JEUNES
Le **SAMEDI 25 MAI** à partir de 21 heures
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

GALA-BAL DE CLOTURE & REMISE DES COUPES
avec la participation exceptionnelle
du GROUPE THEATRAL DE L'U.G.A.B.-PARIS
Le **DIMANCHE 26 MAI** à partir de 21 heures
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

Pour tous renseignements, contacter :
le **(16) 75. 56. 33. 74**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 14
MARDI
14 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·852 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.852

ՄԱՄՈՒԼ

«LA CROIX» (13 Mai)

L'Arménie expose ses origines

Կաթողիկէ օրաթերթին առաջին էջին վրայ է վերոյիշեալ խորագիրը, կողքին նկարով մը (Նանթի ցուցահանդէսի մէկ գիւնուրին 9-րդ դար ն. Ք.)։ Նոյն առաջին էջին վրայ, կայ Շ. Ազնաւուրի նկարը որու հետ հարցազրոյց մըն ալ հրատարակուած է նոյն թիւին մէջ։

Հայաստանի յատկացուած են երեք էջեր, երկուքը՝ Նանթի ցուցահանդէսին նկատմամբ, երրորդին Միութեան քայքայումէն ետք, Հայաստան իր զանճերը կը ներկայացնէ Հայաստանէն դուրս, ինչ որ պիտի է (Պոխումի ցուցահանդէսը կ'անտեսուի), Իպապէլ Տիւրիէզ երկու էջերու վրայ մանրամասնօրէն կ'արտայայտուի ցուցահանդէսին մասին։ Կողքին ալ, հիմնական պատմականը տրուած է Հայաստանի,

Ուրիշ էջ մըն ալ յատկացուած է Հայաստանի, այս անգամ հարցազրոյցով մը Շ. Ազնաւուրի հետ եւ գրութեամբ մը որ ստորագրած է Փիէր - Իվ լը Փրիոլ։

***

«JE NE SUIS PAS PROCHE DE L'ARMENIE, MAIS DES ARMENIENS EN GENERAL»

Հարցազրոյցին ընթացքին, Ազնաւուր յստակօրէն Հայաստանի «Երջուն դեսպանի» իր հանդիսանքը։ Հայաստան, ինչ, ամէն տեսակ միջոցի պէտք է դիմել զարթնելու համար։ Հայերը քաջ են, աշխատասէր, բայց ոչինչ ունին։ Ուժանիւթ չունին, քարիւղ չունին։ Թուրքիոյ պարտադրած շրջափակումին պատճառով, չեն կրնար ներածել եւ գործատուները չեն կրնար։ Արեւմտեան բնապահները կ'ըսեն թէ պէտք է փակել Մեծամօրի հիւլէական կայանը, դիւրին է ըսելը, երբ տաքուկ ապրինք, ամէն ինչ ունենալով ճամբրդելու, արձակուրդի երթալու համար։ Ազնաւուր լաւատես չէ ապագային համար։ Եթէ, կ'ըսէ, կառավարութիւնները չորոշեն օգնել Հայաստանի ինչպէս կ'օգնեն ուրիշ երկիրներու։ Պէտք է որ Թուրքիա վերջէ շրջափակումը, ճանչնայ վերջապէս 1915-ի եղեռնագործութեան իրականութիւնը, ինչպէս նաեւ Մեծն – Բրիտանիան եւ Գերմանիան որոնք միշտ ուրացած են։

Ապա, Ազնաւուր կը խօսի իր ընտանիքին մասին Թրքահայ մօր, վրացահայ հօր, անոնց գործունէութեան դիմադրութեան մէջ։ 1988-ի երկրաշարժն է որ դրդած է պինք եւ հիմնած է «Ազնաւուր Հայաստանի Համար» կազմակերպութիւնը։ Իրեն համար բարեսիրական համերդները անիմաստ են, խիղճի հանդարտութեան կը ծառայեն, մանաւանդ որ եթէ արուեստագէտը իր վարձատրութիւնը կը նուիրէ, սրահը, տուրքերը նուէր չեն։ Հայկական Սփիւռքի յանձնառութիւնը քիչ կը գոհէ, բարի կամեցողութիւնները չեն պակսիր, բայց, միշտ նոյն մարդիկն են տուողները։

Իր մասին, կ'ըսէ թէ Հայաստանի մօտ չի զգար ինքզինք, այլ՝ Հայերուն ընդհանրապէս։

Փակագիծի մէջ, յիշենք նաեւ որ Մայիս 12-ին, «Ֆրանս 2» հեռատեսիլի կայանի առաւօտեան (ժամը 9·30-էն 10) յայտարարուած էր Ազնաւուրի կազմակերպութեան եւ անոր տարած աշխատանքին Հայաստան, գլխաւորաբար մանուկներու փրոթէզներու համար։ Հասցէն է միշտ՝

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE
76-78, Avenue des Champs-Elysées,
75008 PARIS

***

LA DIASPORA A LA RECHERCHE D'UNE EXPRESSION PROPRE

Այս խորագրին տակ է որ Փիէր - Իվ լը Փրիոլ յօդուած մը ստորագրած է նոյն էջին վրայ։ Կը նկատէ որ Հայ մշակոյթը կը նահանջէ Ֆրանսայի մէջ, լեզուին նահանջով։ Ամուսնութիւններու 80%-ը, կ'ըսէ, խառն են (ուրկէ՞ գտած է այս համեմատութիւնը) ինչ որ 10% աւելի կը դանէ բազդատմամբ հրեայ համայնքին։ Ցեղասպանութեան ճանաչումը պատկանելիութեան զգացում մը արթնցուցած է կրտսերներուն մօտ։ Ֆրանսերէնն լեզուով մամուլի բազմացումը կը տեսնէ եւ այդ առընչութեամբ կը գրէ։ –

«...On le mesure à l'émergence assez récente d'une presse en français (les mensuels *France-Arménie* et *Nouvelles d'Arménie*, des radio FM à Paris, Lyon et Valence). Ces nouveaux médias prennent le relais de l'incontournable quotidien *Haratch*, publié en arménien à Paris depuis les années 20».

Կ'ակնարկէ նաեւ հրատարակչականներու, Հրանտ - Սամուէլ գրատան, թատրոնի, երգչախումբի, Համազգայինի, մշակոյթի տուներու։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՔԷՆ յայտարարեց թէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը պատրաստ պիտի ըլլայ 1998-ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն համար (Կիրակի, Մայիս 12, 7/7 յատագրին) կառավարական ծրագրով։ Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը համակեցութեան համակերպում մը կը տեսնէ Ժոսքէնի մօտ, մինչ, կ'ըսէ ձախին հարցը այդ չէ, այլ՝ քաղաքականութեան իսկական փոփոխութիւն մը։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ - ԼԻԲԱՆԱՆի մէջ հեղաշրջման ոճրափորձ մը դործած է, Մայիս 12-ին, եւ իսպայէլացի հինգ պինուորներ վիրաւորուած են։ Այս արարքին հետեւանքով, Իսրայէլ չընկնը ամբաստած է։

ՄԱՅԱՄԻ – ԱԹԼԱՆԹԱ Միացեալ – Նահանգներու ներքին պիծը ապահովող ՏԻ – ՍԻ 9 օդանաւ մը չախչախուած է, Մայիս 11-ին, 109 ճամբորդներով։ Ոչ ոք ազատած է եւ մարմիններն ալ չեն գըտնուիր քանի օդանաւը կոկորդիլոսներու եւ օձերու ճահիճ մը ինկած է։ Կը պատկանէր փոքր ընկերութեան մը որ ժամն ճամբորդութիւններ կը կազմակերպէ։

ԶԷՋԷՒՈՅ ռուսամէտ Խորհրդարանը որոշած է երեսփոխանական ընտրութիւններ կատարել Յունիս 16-ին, այսինքն Ռուսաստանի նախագահական ընտրութեան օրը։

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԵՒ ԻՐԱՆ սկզբունքի համաձայնագիր մը ստորագրած են Մայիս 11-ին, Բաքու, Շախ - Տէնիզի քարիւղին եւ կազին չահագործման համար, Կասպից ծովու Ազերի գօտիին մէջ։ Միացեալ - Նահանգները դէմ են նման համաձայնագրի մը, ուզելով միշտ կզգիացնել Իրանը։

ՅՈՑՑԵՐԸ զիրար հրմշտկեցին Փարիզի մէջ, Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 11 եւ 12-ին։ Միապետականները (չուրջ 300) տողանցած են Ժան տ'Արքի տօնին առթիւ «Արքան՝ Փարիզ, անկախ Հանրապետութիւնը» լոզունգներով։ Տողանցք մըն ալ կար Եւրոպայի համար որու մասնակցած են 11 երկիրներէ եկած ցուցարարներ, բողոքելու համար ազատական Եւրոպայի դէմ, ի նպաստ՝ Ընկերային Եւրոպայի մը։ Բազմաթիւ ելոյթներ ալ արտասանուած են Տէֆանսի Առչին մէջ, ուր տեղի կ'ունենար երթին վախճանին, հանրաժողով մը։ Հուսկ, տողանցք մըն ալ կար ՍԻՏԱ-ի համար,

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 9

Ինչպէս դրած էինք մեր նախորդ թիւով, Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը, Մայիս 9-ին այցելած էր Ֆէնէրի Ցունաց պատրիարքարանը։ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած էին երդեցողութիւններ, յուշարձն եւ հոգեւոր երկու պետերը ողջագուրուած էին։ Ապա, երդուած էր հայերէն «Ուրախ Լեր» չարականը եւ արարողութիւնը վերջ գտած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին արտասանած «Պահպանիչ»ով։ Դահլիճին մէջ, խօսք առնելով, Բարթուղիմէոս պատրիարքը, իր ողջոյնի խօսքը արտասանած էր անդլերէն, յիշած էր որ երկու հոգեւոր պետերուն միջեւ օրակարգի նիւթ պիտի ըլլային, բնականաբար, երկու եկեղեցիները չհագեցնող հարցեր։ Իր պատասխանին մէջ, Գարեգին Ա. կրկին իր գոհունակութիւնը յայտնած է իրեն վերապահուած ընդունելութեան համար։ Ցիշած է որ դարերու ընթացքին իրարու հետ հանդիպումներ ունեցած են Ցունաց եւ Հայոց եկեղեցիներու պետերը։ Վերջին հանդիպումը տեղի ունեցած էր «? տարի առաջ Աթինակորասի եւ վազգէն Ա.ի միջեւ։ Գարեգին Ա. յիշած է նաեւ Ցունաց Մ.քայէլ Գ. պատրիարքը եւ Հայոց Ներսէս Շնորհալին որոնք 12-րդ դարուն վերջաւորութեան վարած են արդիւնաւէտ երկխօսութիւններ։

Նոյն իրիկունն է որ պատրիարքարանի հեղ դահլիճին մէջ, Բարթուղիմէոս Ա. ընդունելութիւն մը տուած է Կաթողիկոսին, հեքխուճքին եւ տեղւոյն համայնքի անդամներուն։

Ցունաց պատրիարքը կրկին ողջոյնի խօսք արտասանած է։ Շեշտած է որ հակառակ վարդապետական բազմաթիւ տարբերութիւններու, Արեւելեան Եկեղեցիները ներկայացուցիչները պատմութեան ընթացքին, երբեք պահ մ'իսկ չեն մոռցած թէ Աստուծոյ մէջ եղբայրութիւն կը թաժնեն։ Ցիշած է որ քրիստոնեայ Արեւելքը կէթթօ մը չէ, ընդհակառակն, արթնութիւն եւ միասնութիւն մըն է։

Գարեգին Ա., նոյնպէս անդլերէն, կատուղերձ մը արտասանած է, չեշտած է որ ինք, Հայոց պատրիարքը եւ իրեն ընկերացող բոլոր հոգեւորականները, եկած՝ աշխարհի զանազան կողմերէն, հոս են արտայայտելու համար Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սէրն ու յարգանքը յոյն օրթոտոքս եկեղեցւոյ նկատմամբ։ Ցիշելէ ետք թէ ինք կուգայ աշխարհի ամէնէն հին քրիստոնեայ երկրէն, Հայաստանէն, ուրախութիւն յայտնած է չուրջը տեսնելով դիւանագիտական մարմնի անդամներ, յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ, յոյն եւ հայ աշխարհականներ։ Ուղերձներու փոխանակումէն ետք, ընդունելութիւնը չարունակուած է խօսակցութիւններով։ Ժամը 21-ին Կաթողիկոսը հրաժեշտ առած է Ցունաց Տիեզերական Պատրիարքէն։

***

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՊԱՏԱՐԱԳԵՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 12

Գումգաբուի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Հայրապետական պատարագը խորապէս տպաւորիչ եղած է, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան։

Առտուան կանուխ ժամերէն սկսեալ քաղաքիս զանազան թաղերէն հաւատացեալներու խուռներամ բազմութիւն մը սկսած էր լեցնել Մայր Եկեղեցին, ուր մեծ թիւով երիտասարդներ նեռսը կը հսկէին կարգապահութեան վրայ։ Պատրիարքարանի փողոցը երթեւեկի դոցուած էր եւ ոստիկանական յատուկ ջոկատ մը կը հսկէր, փողոց մանողները կը խուզարկէր որպէս ապահովութեան միջոցառում։ Պատրիարքարանի շէնքին ճակտին վերէն վար կախուած էին երկու երկար ժապաւէններ, որոնցմէ մէկուն վրայ կը կարդացուէր «535-ամեակ», իսկ միւսին վրայ՝ «Բարի Եկաք»։ Առաւօտեան կանուխ ժամերէն սկսեալ Հոգեւորականներու Դասը նեռսը առաւօտեան ժամերգութիւն կը կատարէր ներդաշնակ երդեցողութեամբ, Գրիգոր Քահանայի ու Կարօ Սարկաւագ Թէրզեանի ղեկավարութեամբ։ Իսկ 170 հոգիէ բազկացեալ Միացեալ Երգչախումբի անդամները տակաւ կուգային իրենց տեղերը դրաւել Եկեղեցւոյ քովընտի կեդրոնական մասին մէջ կատուցուած աստիճաններուն վրայ,

Ժամը 10-ին սկսան հանիլ օտար յարանուանութեանց ներկայացուցիչներն ու դիւանագիտական մարմնի անդամները, որոնց ժամանումի ընթացքին եկեղեցւոյ զանգակները չարունակաբար կը զոդանջէին։

Ժամը 10·30-ին պատարագիչ Գարեգին Ա. Հայրապետը, ծանր դէստաւորուած, բարձրաստիճան եկեղեցականներէ բաղկացեալ պատկառելի թափօրով առաջնորդուեցաւ եկեղեցի։ Ներշաղարդ լապտերներով, եկեղեցական հին դրօշակներով եւ խաչերով առաջնորդուած թափօրին մաս կը կազմէին հիւրաբար քաղաքս գտնուող բոլոր բարձրաստիճան հայ հոգեւորականները։

Երգչախումբը, որ չատ երկար ժամանակէ ի վեր տեղադին աշխատանք տարած էր Ատրուշան Հալաճեանի ղեկավարութեան ներքեւ, առաջին վայրկեանէն արդէն յայտնի դարձուց թէ հաւատացեալները այդ օր առիթը պիտի ունենային բացառիկ երդեցողութիւն մը լսելու։ Երգչախումբին մաս կը կազմէր նաեւ Պետական Օփերայի երգչուհի Տիկին Ալիս Մանուկեան։

Պատարագը սկսաւ վեհ մթնոլորտի մը մէջ։ Կաթողիկոսին առընթերակայ էին հիւրաբար քաղաքս գտնուող Երուսաղէմի ներկայացուցիչ Դաւիթ Ա.րք· Սահակեան եւ Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Ա.րք· Սվաճեան։ Կը սպասարկէին հիւրաբար քաղաքս գտնուող Մ.քայէլ Ծ· Վրդ· Ա.ջապահեան եւ Կորիւն Ք.հնյ· Ֆինէր-

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՊԱՅԹՈՒՄ «ՆԱՅԻՐԻՏ» ԳՈՐԾԱՒԱՏՈՒՆԸ

1 ՄԵՌԵԱԼ, 2 ՎԻՐԱՒՈՐ, ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՈՉ ՄԷԿ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄ

Կիրակի, Մայիս 12, առաւօտեան ժամը 9·30-ին բաւական զօրաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է քիմիական Նայիրիտ գործատունը, որու հետեւանքով մէկ մեռեալ կայ եւ երկու վիրաւոր։ Պայթումը այնքան զօրաւոր եղած է որ մօտակայ չէնքերու ապակիները չարդուխչուր եղած են։ Բարեբախտաբար պայթումը չէր վերաբերիր քիմիական նիւթերու բաժանմունքին եւ մթնոլորտի ոչ մէկ ապականում կայ, ինչպէս հաստատեցինք երկուշաբթի առտու, հեռաճայնելով երեւան։

Ժամը 10-ին սկսան հանիլ օտար յարանուանութեանց ներկայացուցիչներն ու դիւանագիտական մարմնի անդամները, որոնց ժամանումի ընթացքին եկեղեցւոյ զանգակները չարունակաբար կը զոդանջէին։

Ժամը 10·30-ին պատարագիչ Գարեգին Ա. Հայրապետը, ծանր զգեստաւորուած, բարձրաստիճան եկեղեցականներէ բաղկացեալ պատկառելի թափօրով առաջնորդուեցաւ եկեղեցի։ Ներշաղարդ լապտերներով, եկեղեցական հին դրօշակներով եւ խաչերով առաջնորդուած թափօրին մաս կը կազմէին հիւրաբար քաղաքս գտնուող բոլոր բարձրաստիճան հայ հոգեւորականները։

Երգչախումբը, որ չատ երկար ժամանակէ ի վեր տեղադին աշխատանք տարած էր Ատրուշան Հալաճեանի ղեկավարութեան ներքեւ, առաջին վայրկեանէն արդէն յայտնի դարձուց թէ հաւատացեալները այդ օր առիթը պիտի ունենային բացառիկ երդեցողութիւն մը լսելու։ Երգչախումբին մաս կը կազմէր նաեւ Պետական Օփերայի երգչուհի Տիկին Ալիս Մանուկեան։

Պատարագը սկսաւ վեհ մթնոլորտի մը մէջ։ Կաթողիկոսին առընթերակայ էին հիւրաբար քաղաքս գտնուող Երուսաղէմի ներկայացուցիչ Դաւիթ Ա.րք· Սահակեան եւ Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Ա.րք· Սվաճեան։ Կը սպասարկէին հիւրաբար քաղաքս գտնուող Մ.քայէլ Ծ· Վրդ· Ա.ջապահեան եւ Կորիւն Ք.հնյ· Ֆինէր-

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԱՀԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ»(*)

ԲԱԼԷՏՈՍԲՈՓ

արուեստասէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՀԱՄԱՁԳԱՅԻՆԻ ՍՐՏԱԳՐԱՒ ՀԱՄԵՐԳԸ

Այն ժամանակաշրջանին երբ Ռուսաստան կը մխրճուի Զէյնիոյ պատերազմին մէջ, Jան - Jաք Մարիէ (**) հաւատը օգտակար ու յանդուգն մատնանշումն է Խորհրդային Միութեան պատմութեան երկար տաճն լուսաբանութեան կարօտ մնացած մէկ երեսակին. տարիներ կը կազմէ ստալինեան շրջանին, տեղահանութիւնը ամբողջ ժողովուրդներու. աղղութիւններ բառացիօրէն աքսորուած ու այլ տեղ հաստատուելու մղուած են, յանուն աշխարհաքաղաքական ըմբռնումի մը եւ մասամբ Բ. աշխարհամարտին գերմանական ներխուժումին առընչուած կասկածելի պարտադրանքներու: Ինչպէս այնքան տեղին կերպով կ'ըսուի յառաջաբանին մէջ, «Խորհրդային Միութեան բայբայումը օրակարգի նիւթ ըրաւ 1943 - 44-ի տեղահանութիւնները, որովհետեւ անոնց առընչուած էին բազմաթիւ փոփոխութիւններ (սահմաններու պատշաճեցում, բնակութեան փոխանցում, գաղթարարութիւն, եւայլն...) որոնց հետեւանքները այսօր աւելի քան երբեմ այժմէական են» (էջ՝ 11): Ստալինի կողմէ «ծրագրուած» եւ Բերիայի կողմէ կատարուած այդ տեղահանութիւնները իրապէս ալ ազգութիւններու խորհրդային քաղաքականութեան ծածկամիտ այլ մէկ երեսակը կը մատնեն, յատկօրէն մատնանիշ ընելով նախկին Խորհրդային Միութեան ազգային վառօդարանները, յատկապէս Կովկասի, Անդրկովկասի եւ Ղրիմի մէջ: «Այնպէս որ ստալինեան տեղահանութիւնները յապաղումով պայթող ականներու նման այսօր կը յայտնուին նախկին Խորհրդային Միութեան ազգային քաղաքականութեան ճարտարապետները» (էջ՝ 16):

Մեծ մասով ռուս պատմաբան Ն. Պուկայիլի «Պէտք է վերնիք աքսորել» (Մոսկուա, 1992) հատորին ուսումնասիրութիւններուն, փաստաթուղթերուն եւ վկայութիւններուն հիմնուած այս գիրքը յանձնառու կեցուածքով կը հետապնդէ Խորհրդային Միութեան տարագիր ժողովուրդներուն աքսորները. Ղրիմի Թաթարները, Չէչէն - Ինկուշները, Կարաչայները, Կալմուքները, Պալթերը, Լեհերը, Գերմանացիները, եւայլն որոնք յաջորդական զոհերը եղան Ստալինի «պատժուած ժողովուրդներ»ու կարգավիճակին: Ահաւոր պայմաններու մէջ դէպի Կեդր. Ասիոյ եւ արեւելեան - Սիպերիոյ «յատուկ բնակութեան» գօտիները աքսորուած այս ժողովուրդները որոնցմէ բազմաթիւ վկայութիւններ կը պատմեն կատարուածը, իրենց վերարժեւորումին տիրանալէն (1956) ի վեր «վերադարձի իրաւունք» կը պահանջեն, ինչ որ վարչարարական անհամար խոչընդոտներով կամաւոր կերպով կը դժուարացուի:

Հակառակ որ որոշ չափով բացուած են խորհրդային դիւանները, Ժ. Ժ. Մարիէ համաձայն, կարելի չէ ճշդութօրէն հասկընալ այդ երեւոյթին պատճառները. հրեւոյթ զոր ան չի վարանիր համեմատել «երկրորդ դուլապի» մը հետ (1946-ին Պետական ապահովութեան տեղեկագիր մը 2·5 միլիոնի պաշտօնական թիւը կուտայ «յատուկ բնակութեան» դատապարտուածներու համար): Խորհրդային վարչակարգին պաշտօնական ամբաստանութիւնը որ կը կայանայ մինչեւ Կովկասի մուսլին հասած գերմանական յառաջխաղացքի պահուն Չէնամիին համագործակցութեան մէջ, հեղինակին կարծիքով անզօր է տակաւ պատմական լուրջ վերլուծումի մը ու չի կրնար մոռացութեան մատնել որ այս մարդին մէջ խորհրդային զեկավարները արդէն նախափորձերու տէր էին. զանգուածային տարագրութիւնները սկսած են արդարեւ հոդամշկումին հաւաքականացման հետ, 1929 - 1930-ին ու ապա աղգային բնոյթ առացած 30-ական թուականներու առաջին կէսին տարագրութեամբ Լենինգրադի Ֆինն - բուն, Խորհրդային Ուկրանիոյ սահմանակից շրջաններու Լեհերուն եւ վերջապէս Գորէացիներուն որոնք Ստալինի համար կասկածելի էին որպէս ձախոնի ծայրագոյն արեւելքի լրտեսները: Այս աքսորները պիտի վերսկսին Բ. աշխարհամարտէն ետք, այս անգամ մասամբ կիրարկուելով Պալթերու, Ուկրանացիներու, Մոլդաւներու, Սեւ ծովու ափերուն բնակիչ Յոյներու, Վրացիներու եւ 1953-ի գարնան «ճերմակ չափակաւորներու դաւ»էն ետք արեւելեան - Սիպերիոյ խորերը աքսորուած Հրեաներու: Տեղահանութիւններու առաջին ալիքը յատկանշական ձեւով որպէս առաջին թիրախ կ'առնէր այն ժողովուրդները որոնց մասին կասկած կար որ արտասահմանեան «կապեր» ունէին «ուղղակի (Ֆիները, Լեհերը, Գորէացիները, Թաթարները, Յոյները, Գերմանացիները եւայլն...) կամ անուղղակի (քրմախօս կամ իսլամ ժողովուրդները)» (էջ՝ 22): Կարելի է ենթադրել որ կատարուածը կը մեկնէր «սահմաններու մաքրութեան» աշխարհաքաղաքականութեան մը մտահոգութեան թելադրանքէն: Բայց պատերազմին, գերմանեւխորհրդային զինքին խզումին եւ գերմանական ներխուժումին պայմաններուն մէջ տարագրութիւնները տարբերը կ'ըլլան, մոտյ նախազգուշութեան մը որ պատրուակ կը ծառայէ «մատնիչ»ներ եւ «պատասխանատու»ներ փնտռելու եւ գտնելու: Այդպէս է «Վոլկայի Գերմանացիներ»ուն պարագան որոնց Ռուսաստան ներկայութիւնը սկիզբ առած է կատարինէ Բ.ի գաղթարար նախաձեռնութենէն: «Պատերազմին առաջին շաբաթները աղէտալի եղան. հակառակ գերմանական ներխուժումին տեղեակ պահուած ըլլալուն, Ստալին կարմիր բանակը պաշտպանողական դիրքի չանցուց, իր եւ հրամանատարութեան չէզոք ընթացքը պատճառ եղաւ որ պատերազմին առաջին օրը մօտ 1200 խորհրդային օդանաւեր, հարիւրաւոր զրահակառք եր եւ թնդանօթներ բանդուին, օդային տիրապետութիւնը ձգելով գերմանական ուժերուն: Երեք ամսուան ընթացքին շուրջ երկու միլիոն խորհրդային զինուորներ բռնուեցան: Գերմանի զօրքերը կը խուժեն Լենինգրադի (..), Մոսկուայի (...), Կիեւի վրայ, Սեպտեմբեր 19-ին գրաւում, Ստալինի կողմէ իր զօրախումբերուն պարտադրուած շրջափակման անհեթեթ փորձէ մը ետք որ Նացիներու կը յանձնէ կէս միլիոն բանտարկեալ: Պատժելու համար բաւութեան նոխազներ եւ խափանարարներ պէտք է գտնել: Խորհրդային Գերմանացիները երկու դերն ալ կատարելու սահմանուած են» (էջ՝ 42): Որպէս հաւատարիմ կիրարկու, Բերիա՝ դործողութիւններու վերահսկիչը, կը ճշդէ աքսորեալ բնակչութիւններու տանկերը, համաձայն «հիւրընկալ» ջրջաններու (Ղազախստան, Կրասնոյարսկի հողամաս, Նովոսիպիրսկ, Ալթայեան հողամաս եւ Օմսկի շրջան): «Ստալին կը վաւերացնէ առանց տատամսելու: Նոյն իշխանութիւնները որոնք գերման զօրքերուն շանթահարող յառաջխաղացքին դէմ Լենինգրադի բաղաքային բնակչութիւնը պարպելու, հաւանական պաշարումի մը որպէս նախապատրաստութիւն սնունդեղէնի մթերք պատրաստելու համար ոչ մէկ միջոցի դիմեցին, երկվայրկեան մը իսկ չկորսնցուցին իրենց ազգային պատկանելիութեամբ կասկածելի դարձած շուրջ հարիւր հազար հոգիին տեղահանութիւնը կազմակերպելու համար» (էջ՝ 44): Տարագրութիւնը «թէքնիք» դժուարութիւններ ալ կը պատճառէ (փոխադրութիւն, ընդունելութեան վայր, աշխատանք) որոնք յատկօրէն կ'երեւին պաշտօնական տեղեկագիրներու մէջ. ոմանք կը յայտնեն թէ Արխանկելսկի չրջանին «յատուկ դաղթախումբերը» չեն կրնար աշխատիլ «կօշիկի պակասէն», ուրիշներ զարհուրելի ճշդրտութեամբ վիճակագրական տուեալներ ունին որոնք ակամայ կը մատնեն տարագիրներու թափօրներուն մէջ մահերու տարողութիւնը: Տեղւոյն վրայ «յատուկ դաղթախումբերը» կը պարտադրուին կատարեալ մեկուսացման, ինչպէս կը վկայէ վերապրող մը որ կը յիշէ թէ շատ յատակ յանձնարարութիւն մը ստորագրած է «հօրը բիլոմեթրէն աւելի չհեռանալ»ու մասին: «Ինչո՞ւ» կը հարցնէ հեղինակը: Պարզապէս «որովհետեւ ամենամօտ գիւղը ութ բիլոմեթր անդին էր» (էջ՝ 50):

ԹԱԼԻՆ ՏԷՐ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ցաւ սրախօս ոճով, մերթ ընդ մէջ հեշտ, համաչունչ թէ զուարթ չէչոտ նամանաւանդ վերջին մասին տեւողութեան, ժողովրդական պարի մը հոլովումով: Դաշնակ - թաւջութակի սօնատ Տէպուսիի, ցուցաբերեց Jան Պարթիկ Սիւրմէլեանի ներդաշնակ նոյնացեալ սիլքը, չարժում յառաջ բերող իր տուրիչ ելեւէջներով ու լաւագոյնս դրսեւորեց Ֆրանսական ոգիով գրի առնուած բաշալի այս սօնաթին պէսպիսուն երանգները:

Ալպէրթօ Ժինաստէրա ու Ալան Ցոհաննէս կու գային լրացնել յայտագրի երաժշտութեան նուիրուած բաժինը:

Առաջինը՝ Արժանթինի քալածանօք պահանն է եւ գործերն ալ հետզհետէ ընդհանրանալ սկսած են համաչխարհային մակերեսով: Դաշնակի սօնաթը դրելու առիթին կերպին կը պատկանի իր չորս մասերով, ժողովրդական կչռոյթներով համեմուած:

Պատկերացնելու համար գայն, կատարեալ լրիւ ղօրութիւնը պայման է: Սիմֆոնիկ պողպատեայ մատները մարմնաւորեցին երգահանին գունաւոր հոլովոյթները գժուար հատուածարելի խանդով: Մինչ Ամերիկայի մէջ այնքան համբաւ արժանացած ուսթատուհիներ Ամերիկացի Յովհաննէս, նոյնքան ծանօթ ըլլալ չեն հեռու է Եւրոպացիներուն:

Գիտէինք իրմէ քանի մը ֆոնչերթօներ ու Սուրբ Վարդան համանուագը: Վերջերս հրատարակուած յաջող ֆոմփաքսակաւառակը նոյնինքն Անոնի ժոտրի, Ցոհանիկ Սիւրմէլեան եւ Լէոն Պարզին նուագախումբին ընկերակցութեամբ, զօրավիգ կանդնի, յուսանք, անոր գործերուն առաջմանի:

Նոյն այդ սկաւառակին վրայ ձայնագրուած կը գտնենք գործեր դաշնակի - թաւջութակ - դաշնակի համար գրի առուած: Քնքոյշ կտորներ՝ ոմանք կարճ մատուռնկարային կարծէք, երգել ուղ՝ իսկ ոմանք ալ խիստ կշռութեամբ կերտուած, որոնք երէկ գիշերուան համերգի ընթացքին տրուեցան նոյն կատարողներուն կողմէ սրատաճօտիկ հաւատարմութեամբ:

Ահա՛ յայտագիր մը՝ գիտակից նպատակադրութեամբ իրագործուած, երեք իրար յաջորդող ներկայացումներու նուիրումով:

Մթնոլորտն ու հոգին հարստացնող երեկոյ մը՝ աղուոր համերգ:

Մայիս 7

(*) Les Peuples déportés de l'Union soviétique, *Bruxelles*, «*Complexe*», «Questions au XXe s.», 205 *p.*

(**) Jան-Jագ Մարի փրանսացի յայտնի պատմաբան է· մասնագէտ՝ խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան եւ Խորհրդային Միութեան պատմութեան: Լ. Տրոցկիի համակիր մըն է: Պարաճանովի քանտարկութեան շրջանին ալ հիմնած էր Պարաճանովի կոմիտէ մը:

ԱՊՐԻԼ 24-Ի ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՇՈՒՄ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլ 20-ին Ֆրանքֆուրթի մէջ Թրքական երեք ձախակողմեան Թերթի կազմակերպութեամբ նշուած է 1915 Ապրիլ 24-ը: Այդ Թերթերը կը կոչուին «Քալըըրաչ» (Ճակատ), «Ենի Տյմօքրաթիք Կէնչլիք» (Նոր Ժողովրդավարական Երիտասարդութիւն) ու «Սոսիալիսթ Ալթէրնաթիֆ»:

Հաւաքոյթը երեք ղէմառոր յատկանիշով կը տարբերի նման ձեռնարկներէ. առաջին անգամ ըլլալով Թուրքիոյ ձախակողմեան ճակատէն երեք տարբեր խումբեր միացած են «իրենց» տիրող դասուն դէմ էրդողանեան իշխանութիւնը նզովելու: Երեքն ալ համաձայն են որ իրականութիւնները դիտակցութեան մակարդակին բարձրացնելու, ապրելի առօղջ քայլ նետելու համար անհրաժեշտ է զոհուած ժողովուրդին անդամներուն եւ յատկապէս անոր դիմանականերուն տեսակէտները ունենալ: Երեք խումբերուն միասնութիւնը հիմ ունէր Թուրք գեղարուեստի պաշտօնական դաղափարախօսութիւնը ու անով կազմաւորուած պատմական դիտակցութիւնը դատելու արժանաւորութիւնը: Այս առումով, ցերեկոյթը հանդիսացաւ Թուրք ձախակողմեան շարժումին մէջ արձանագրուած առաջին քայլ մըն էր:

Հայ, քիւրտ, Թուրք չուրջ 70 ներկաներու կողմէ զոհերուն յիշատակին յարգելոյ լռութեան վայրկեանէ մը եաք, առաջին խօսք առնողը եղած է Ռուսի համալսարանին Հայկական ուսումնասիրութեան հիմնարկի դեկավարը Տօքթոր Վիան Տապաղ: Ներկաները մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւած են անոր ելոյթին, թերեւս առաջին անգամ ուղղակի անձնդիր ըլլալով ցեղասպանութեան իրականութեան մասին հայ դիտնականի մը մտածումներուն, անոնց հիմնուած պատմական աղբիւրներուն:

Մ. Տապաղի արտայայտութիւնները երեք զգայացունց տպաւորութիւն դրած են չեչտելով այն իրականութիւնը թէ Թրքական աղբայնացումի հիմերը չենած են հայկական ցեղասպանութեան: Բազմաթիւ հարցումներ ուղղուած են դասախօսին որոնց ընդմէջէն յայտնուած է թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան ամէնէն լուսամիտ նկատուած տարրն ալ այս մասին կամ ամբողջովին անգէտ է, կամ մակերեսային ու սխալ տեղեկութեան տէր:

Մ. Տապաղի յաջորդած է «Քալըըրաչ»ի ներկայացուցիչը, ծանրանալով ցեղասպան իթթիհատի եւ Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիր չարքերուն նոյնութեան վրայ. ան ըսած է թէ քէմալական վերաձեւը ժառանգականօրէն ցեղասպան է ու ներկայիս ալ այլ ժողովուրդներ դէմ ծրագիրներ են նոյն սպառնալիքին:

Երրորդ դասախօսը (Նոր ժողովրդավարական երիտասարդութիւն) ներկայացուած է Առաջին աշխարհամարտի ժամանակաշրջանի մը, ցոյց տալով ցեղասպանութեան մէջ աշխարհակալ ուժերուն եւ հայ ժողովուրդը որպէս խաղարտ գործածելու պարագան ու ազատագրութեան պատերազմի չրջանէն իսկ քէմալականներու անոնց յարումը:

Վերջին խօսք առնողը (Սոսիալիսթ Ալթէրնաթիֆ) խստօրէն քննադատած է Թուրք ձախակողմեան ճակատին ազդայնամոլ կեցուածքը եւ Հայերու հանդէպ անուն յառաջադէմ մարդկութեան տարած թշնամանքը: Ըսած է որ Թուրք ձախակողմեան մամուլն ալ կը նոյնանայ ազգնէն մամուլին անուններուն հետ երբ գրոյ առարկայ կ'ընէ Հայերու ցեղասպանութիւնը: Ըսելէ եաք թէ ձախը նահակալար կամ անդիտակցաբար կը մղէ պատմական անիրաւութիւնն ու պատմական ցեղասպանութիւնը, պնդած է որ ցեղասպանութեան անիրաւութեան սրբագրութիւնը մերժել, կը նշանակէ ցեղասպաններու մեղսակից ըլլալ:

Նոյն դասախօսը քննադատած է Առաջի հանդէպ ցոյց տրուած կեցուածքն ալ ուր եւս միացած են քաղքենի դասն ու ձախակողմեանները: Դատապարտել ցեղասպանութեան ճանաչումը, ան նկատած է ցեղասպաններու դաղափարակից ընել, նոյն ճակատին պատկանիլ, ինչը ան անօթեւալի է յեղափոխական չարժումներու համար:

Դասախօսութեան վերջին մասին մէջ մէջբերումներ կատարուած է հանրապետութեան նախկին նախագահ Քէնան Էվրէն - որ Թուրքիոյ յաջորդ մը կը նկատուի, եւ ծայրայեղ ձախ կազմակերպութիւններու հակահայ արտայայտութիւններէն: Առաջինը Թուրք ժողովուրդը հեղեղի մը կը նմանցնէ որուն առջեւ ոչ մէկ Թումբ կրնայ տոկալ եւ կ'ըսէ Թէ ի հարկին ան պիտի փոխադարձութեան դիմել իր համբերութիւնը չարաչար դրծածողներու դէմ: Ձախակողմեան չարժումներէ (ԹԿ - ՔԱ-Փէ, ՏԻՎ - ԵՕԼ, ՏԻՎ - ՍՈԼ) կատարուած մէջբերումներն ալ ցոյց կուտան որ երբ հարցը կը վերաբերի Հայերու ցեղասպանութեան, բոլորն ալ զրեթէ նոյն դատումները կը կատարեն. հայկական ահաբեկչական կամ հայրենասիրական կազմակերպութիւնները կը նկատեն աչխարհակալ ուժերու -ՍԻԱ, ՄԻԹ - գործիք ու յեղադիմական: Իսկ որպէս անոնց հեռանկարը, կ'ըսուի Թէ Թիրախը Անատոլուի մէջ հայկական պետութեան մը հիմնումն է որուն հետամտած է պլիւսորաբար քաղքենի ապրանական դասը:

Թուրք ազգայնամոլութիւնը ամբաստանուած է նաեւ Հայերու հանդէպ ներկայի ճնշումներով. հայկական ինքնութեամբ ներկայանալու պարագայ մը պատճառ կ'ըլլայ սպառնալիքներու, ազօթարաններու հրկիզումին, եւայլն: Ու այդ յարձակումներուն դէմ հայութիւնը արդարօրէն զօրակցութիւն կը յուսայ Թուրք ձախակողմեան ճակատէն, բայց այդ զօրակցութիւնը երբեք դոյութիւն չէ ունեցած:

Հաւաքոյթը աւարտած է երկու բանաձեւով. առաջինը կը մերժէ Թուրքիոյ հանրապետութեան Ազգային ուխտին մէջ նչուած սահմանները որոնք կ'ըսուի Թէ ցեղասպանութիւններու եւ հողային կորուստներու հետեւանք են: Երկրորդը հարկաւոր կը նկատէ Ապրիլ 24-ը Թուրքիոյ մէջ ցեղասպանութեան օր հռչակել, ապանդութեան վերածել զանգուածային ցոյցեր, բողոքներ, հաւաքոյթներ կազմակերպել: Նաեւ կ'ըսուի Թէ ժողովուրդին պէտք է ցոյց տալ Թուրք գերիչխողներու բարբարոսութիւնները ու որպէսզի չկրկնուին անոնք, պէտք է յիշողութիւններու մէջ միշտ կենդանի պահուի Ապրիլ 24-ը:

ԱՊՐԻԼԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԵՐԿՍԵՌ ՆՈՐ ԵՐԳԱՀՈՒՄԲ

Շաբաթ, Ապրիլ 20-ին, Հ. Բ. Ը. Մ. Ի. Աբովեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ նորաստեղծ Երկսեռ երգչախումբին անդրանիկ փորձը: Հայկական երգը տարածելու փափաքէն մղուած, Վիէնի հոգաբարձութիւնը քանի մը ամիսներ առաջ որոշած էր երգեցիկ խումբ մը հիմնել: Երգելու փափաք ունեցողները չաս էին, կը պակսէր միայն խմբավար մը: Այս դժուարութիւնն ալ յաղթահարուեցաւ վերջապէս Յովհաննէս Պէրպէրեանի դբրակոն պատասխանով: Լիոնի Մայր Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբին երկարամեայ խմբավարը ընդառաջելով Մխակոն Հորհուրդին հրաւէրին, առանձնած է նորակազմ խումբին երաժչտական դեկավարութիւնը:

Ցիշենք որ Վիէնի դաղութին մէջ, 10 տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունի Դպրաց Դաս մը որ կանոնաւոր ձեւով ամսուան իւրաքանչիւր կիրակին կ'ապահովէ պատարագի երգեցողութիւնը:

Հոգաբարձուները վստահ են որ այս նորակազմ երգչախումբին կը մասնակցին բազմաթիւ երաժչտասէր Վիէնցիներ: Նորակազմ երգչախումբը պիտի նորոգէ անկասկած հին աւանդութիւն մը որուն հիմքը դրած էր կաթողիկէ համայնքին նախկին հոգեւոր հովիւ՝ Յովսէփ Վրդ. Լեւոնեան մօտ քառասուն տարիներ առաջ:

Երգչախումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, կէսօրէն հաք ժամը 14·30 էն մինչեւ 16, Աբովեան սրահին մէջ:

ՏՐՆԻ ՏՕՆԻԿԵԱՆ «ԼԻԻՍԻՈԼ» ԴՐԱՏԱՆ ՀԻՒՐ

Վիէնի ընթերցասէր հասարակութեան կեանքին մէջ իւրայատուկ տեղ մը կը դրաւէ «Lucioles» դրատունը: Մօտ քսան տարի առաջ բացուած այս դրատունը իր հիմնադիրին խօսքերով իսկ «չի գոհանար միայն դիրք ծախելով»· այստեղ, տարիներէ ի վեր պարբերաբար կը կազմակերպուին դեղարուեստական ցուցահանդէսներ եւ հանդիպումներ ճանչցուած, կամ նուազ ճանչցուած, դրողներու կամ բանաստեղծներու հետ:

«Լիւսիոլ» դրախանութին տէրը՝ Միչէլ Պաղէն մօտ է նաեւ հայ համայնքին: Ան 15 տարի առաջ իր բացած առաջին դրատունին մէջ կը կազմակերպէր հայ դիրքին նուիրուած ցուցահանդէս - վաճառք մը: Այս ձեռնարկին իր մասնակցութիւնը բերած էր մանկավարժ մը՝ Տրնի Տօնիկեան: Տարիներ յետոյ, Փարիզ հաստատուած մանկավարժը, պատուոյ հիւրն է «Լիւսիոլ» դրատան այս անդամ որպէս արուեստագէտ եւ դրող: Այստեղ Ապրիլ 20-էն մինչեւ 27, Տրնի Տօնիկեան կը ներկայացնէ« Հայրենազուրկ դիմանկարներ» (Figures apatrides) կոչուած խժանկարները (tableaux-colle) եւ վերջին օրն ալ կը մակագրէր իր երեք վերջին հատորները՝ «Le Peuple Haï» (Պիւլլիւքեան մըրցանակ 1994-ին), «Fragment de figures apatrides» եւ «Sismographies»: Գեղարուեստական մարդին մէջ յիշենք նաեւ որ քաղաքին թանգարաններուն մէկուն մէջ քանի մը չաբաթներէ ի վեր կը ցուցադրուին Գառզուի գործերէն քանի մը նմոյչներ:

ԵՐԵԿՈՑԹ ՄԵԾԱՄՕՐԻ ՀԻՒՂԷԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի հիւլէակայանին վերաբացումը մեծ յուզում պատճառեց եւ կը չարունակէ պատճառել մինչեւ օրս, Եւրոպայի քնապահական չրջանակներուն մէջ: Հեռատեսիլի զանազան կայաններ եւ թերթերը յաճախ ,,ի'անդրադառնան այս դէպքին զոյն ներկայացնելով որպէս վտանգաւոր ոչ միայն Հայաստանին համար, այլեւ ամբողջ մարդկութեան համար:

Այս բոլոր հաղորդումներուն կամ յօդուածներուն մէջ միշտ կը չեչտուին ուժանիւթի սուր տազնապը եւ իր հետեւանքները Հայաստանի բնակչութեան համար: Ամէն անդամ կը յիչեցուի Հայաստանի կառավարութեան որոչումին անհրաժեչտութիւնը, «Երկրորդ Չերնոբիլի» մը վտանգը եւայլն ... զարմանալիօրէն սակայն չըսուիր թէ ինչո՞ւ կազն ու քարիւղը բաւարար քանակութեամբ Հայաստան չեն հասնիր. ոչ «չրջափակում» բառը, ոչ ալ «Ադրբեչան» եւ «Թուրքիա» անունները կ'օգտագործուին:

Ապատեղեկատուական այս արչաւին պատասխանելու համար ոչ դեսպանատունը եւ ոչ ալ 300 հազար հոգինոց մեր գաղութը գոհացուցիչ միջոցները ունին կարծէք եւ մեր բոլոր բողոքները կը մնան ապարդիւն... Այս ապատեղեկատուութիւնը խափանելու համար, Վիէնի Հայ Մչակոյթի Տունը Ապրիլ 19-ին երեկոյթ մը կազմակերպած էր: Ներկայ հասարակութեան կը ներկայացուէր «Մեծամօր» չարժանկարը որուն կը յաչորդէր վիճաբանական ասուլիս մը մասնակցութեամբ Փիլմի հեղինակ՝ Քերովբ Պաղտչի: Աւելցնենք որ այս հանդիպումը տեղ կը գտնէր «Վիէնի Հայ Մչակութային Տան» տասնամեակին նուիրուած 10 ձեռնարկներու չարքին մէջ:

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ 81-ԱՄԵԱԿ

Մեծ Եղեռնի 81-ամեակին ոգեկոչումը այս տարի Իզմիր նահանգին մէջ տեղի ունեցաւ լարուած վիճակի մը մէջ: Արդարեւ քանի մը չաբաթներ առաջ Սէն - Մարթէն մ'Իւի մէջ չրջանին Թուրք համայնքին կողմէ կազմակերպուած հակահայկական ցոյցը Կրընոպլի, Փոն - տը - Շեռիւիի եւ Վիէնի դաղութներուն մէջ յուզումի եւ վրդովմունքի մեծ ալիք մը պատճառած էր: Այս պայմաններուն մէջ, չրջանին ողջ հայութեան համար այս տարուան ոգեկոչումը կը ստանար աւելի խորունկ նչանակութիւն մը:

Վիէնի մէջ արարողութիւնները կը սկսէին վաղ առաւօտեան Իսահակ Քահանայ Հէքիմեանին մատուցած պատարագով: Մեծ խնամքով պատրաստուած իր քարոզին աւարտին, Իսահակ Քհնյ. կը ծանրանար պայքարին անհրաժեչտութեան վրայ, չնչտելով որ այս պայքարը «ռազմական» նչանակութիւն մը չունի, ան պարզապէս Աւետարանէն բխող արդարութեան պահանջին արտայայտութիւնն է:

Ժամը 12·30-ին, Հայ Նահատակաց Ցուչարձանին առջեւ կը կատարուէր ոգեկոչումին երկրորդ հանդրուանը: Համայնքին հաւաքոյթին կը մասնակցէին քաղաքապետ՝ Լուի Մերմազ եւ փոխ - քաղաքապետ՝ Ժերալտ Էօլլին, նահանդային խորհուրդին անդամ՝ Ժակ Ռեմիյէ, Վիէնի թաղապետական խորհուրդին պատասխանող բոլոր հոսանքներէն ներկայացուցիչներ, տեղւոյն հայկական կազմակերպութիւններուն եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մխակոն Հորհուրդին պատասխանատուները:

Ծաղկեպսակներուն դնեդումէն յետոյ խօսք կ'առնէին Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ՝ Պր. Կարապետ Տէրմէրեան (Մարսէյլէն), յանուն «Հայ Մչակութային Տան», Տիկին Մարիամ Քէչիչեան եւ քաղաքապետ՝ Լ. Մերմազ:

Արարողութիւնը վերջ կը դնէր Իսահակ Քահանայ Հէքիմեանի արտասանած աղօթքով եւ Դպրաց Դասին եւ ամբողջ հասարակութեան երգած «Հայր Մեր»ով:

Տեղական մամուլը «Լը Տօֆինէ Լիպերէ» եւ «Լը Փրոկրէ» լայն արձագանգ տուին այս բոլոր ձեռնարկներուն որոնք կը վկայեն Վիէնի դաղութին կենսունակութեան մասին:

ԿՈՐԻՒՆ

Ի ՅՈՒԵ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ԱՄԵԱԿԻՆ

ԱՆՁՐԵՒԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

– 2 –

Իշու ականջով լեցուն ոսկիներուն հինդ հատը միայն՝ ակամայ յիշեցին վկանեը:

Թորիկ Ղուկաս երբ առաւ ոսկիները, յաջորդ օրն իսկ անմիջապէս Գարաճա լեռ դնաց ճահիլ եզ մը բերելու համար: Գարաճա լեռը երկու օրուան ճամբայ էր: Հինգերորդ օրն էր, երբ Գանճակ Պարսամ տեսաւ Թորիկ Ղուկասը իր նոր եզով դիւղ վերադառնալու ատեն:

– Բարեւ, Ղուկաս· էս նոր ե՞պ է: Աստուած ուղուրով ընէ, – խօսեցաւ Պարսամ ու խանութէն դուրս ելաւ:

Թորիկ Ղուկասի նոր եզը նայելու համար դուրս ելան կօշկակարն ու Ուստա Զաքարը:

Նոր եզը Տիքքոյի չափ հսկայ չէր· կոտչները մահիկաձեւ էին. ճակատին վրայ ունէր չաս փոքր նչխ մը. պոչը սովորականէն աւելի երկար կ'երեւէր՝ հին աւերակ բերդերու քարերուն վրայ գծադրուած հսկայ կռվի նկարներն յիշեցնող: Թորիկ Ղուկաս կը սպասէր, որ իրենց կարծիքը ըսէին, աւելի ճիշդ, կ'ուղէր որ գովէին:

– Քանի՞ առիր, Ղուկաս, – հարցուց Ուստա Զաքար՝ միեւնոյն ատեն եզան ակռաներուն նայելով:

– Զորս ոսկի ու կէս նաղդ փարա, ան ալ իմ՛նչ հալով:

– Լաւ է, Ղուկաս, տահա չաս ճահիլ է, թէ՛ սայլ կը քաչէ, թէ՛ վար կ'ընէ, Աստուած խելքին ընէ:

Կօշկակարը պոչին երկարութեանը ու կճղակներուն նայեցաւ:

– Որ տուն տանես, Ղուկաս, – խօսեցաւ ծերուկը, - ճակատին թաժա հաւկիթ կոտրել չմոռնաս: Նայէ՛, որ էշիկէն ներս սաղ ոտքը դնէ, - ու ծռեցաւ աչքերուն նայեցաւ: կարմիր ու բաց գոյնով աչքերը՝ դէշ նչան են: Չէ, նոր եզն ունի խոշոր ու ձիթապտուղի սեւութիւնով աչքեր: Եզան աչքերուն սեւութիւնը առատութիւն է:

– Անո՞ւնը:

– Տիքքո, – խօսեցաւ Ղուկաս:

Եզը կեցած էր անորոչ, բոլորովին անդիտակ իր անունի մկրտութեան: Երբեմն միայն գլուխը կը չանչէր՝ մինչեւ Գարաճա լեռնէն իր հետ եկած մժեղները քչելու, որոնք թարթիչներէն վար կը կախուէին:

Թորիկ Ղուկաս իր նոր եզով գործի լծուեցաւ: Վարեց, ցանեց, Մարխոնին ալ բամպակ ըրաւ:

Վարուցանէն յետոյ՝ Ղուկասի գործն այլեւս չափով մը կը թեթեւնար: Ամէն օր այլեւս բահը կ'առնէր ու դաշտ կ'ելլէր: Թումբերը կը չինէր, մուկերը կը սպաննէր, ջրաւազ կ'ընէր, բամպակը կը քաղէր, երբեմն ալ ծերացած Տիքքոյին կ'այցելէր:

Գարաճա լեռնէն դարձին, իր առաջին գործը եղաւ Տիքքոն Հողդարէն կալատեղին բերել: Տիքքոն հոն, կալատեղին էր, դիչեր թէ ցորեկ, իր հալին ձդուած: Թորիկ Ղուկաս երբեմն չոր խոտ կը տանէր, երբեմն յարդ. ան ալ մօտակայ տուներու հաւերը կ'երթային ու վռտելով կը ցըրւէին առջեւէն: Անցնող ճամբորդներ չաս անդամ կը տեսնէին ծերացած եզը. կը տեսնէին, որ անոր կռնակին վրայ հաւեր են թառած եւ կամ աքաղաղ մը՝ անոր ճիշդ ականջին քով կեցած՝ անցնող ճամբորդին միջօրէի ժամը կը պոռար ժիր ու հնչեղ ձայնով:

(Շար· 4)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ներսէս Շահինեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վիքէն Դարբինեան 500 Ֆր. կը նուիրեն Ս. Մուրատ վարժարանի երկօրեայ դպրոցին եւ 250-ական Ֆրանք «Կամք»ին եւ «Յառաջ»ին:

Association du 7 Décembre 88

COMMUNIQUE DE PRESSE

Pour l'année 95 deux convois sont partis pour la Russie (communauté de Piatigorsk) et deux autres pour l'Arménie. Ils sont arrivés sans encombre.

En avril 96 le 12ème convoi a quitté Paris pour Erevan. Nous attendons deux camions pour l'Arménie et un camion pour Piatigorsk : fin mai début juin 96.

Devant l'extension de nos convois nous faisons appel à votre générosité pour soutenir nos actions financièrement (nous délivrons des CERFA), ainsi que pour collecter : livres, jeux-jouets, papiers, crayons, stylos, matériel pédagogique, vêtements en très bon état, aliments, outillages.

Nous transportons le matériel d'autres associations et de personnes privées : coût 800 Frs le M3 (400 kg maxi).

47, rue de la Défense
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
Tél. : 46 44 55 12

(Շար. Ա. էջէն)

ճեան, նաեւ բազմաթիւ սարկաւագներ ու ուրարակիր դպիրներ:

Շատ տպաւորիչ էր Ցիշատակութեան Պահը, որու ընթացքին Հայրապետը, խիստ յուզիչ ու թելադրական ձայնով մը սկսաւ յիշատակել նախ Իր երանաւէտ նախորդը՝ Վազգէն Ա. Հայրապետը, ապա Պոլսոյ հանգուցեալ Պատրիարքները ընդհանուրին մէջ, տալով անունները Ցովակիմ, Կոլոտ, Նալեան, Օրմանեան, Եղիչէ Դուրեան, Զաւէն Երէցեան, Նարոյեան, Խաչատուրեան եւ վերջապէս Շնորհք Գալուստեան Պատրիարքներուն: Ապա յիշատակեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Արք. Գազանճեանը, Երուսաղէմի Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանը: Եւ վերջապէս օրհնեց եպիսկոպոսաց դասն ու հաւատացեալ ժողովուրդը: Ապա պատարագը շարունակուեցաւ չատ տպաւորիչ մթնոլորտի մէջ,

Ցիշատակութեան բաժնէն վերջ Հայրապետը խօսեցաւ քարոզ մը, իբր բնաբան ընտրած էր Ցովհաննէս Աւետարանիչին «Ես եկի զի կեանս ունիցիք առաջել եւս ունիցիք» նախադասութիւնը: Քարոզին սկզբնական մասին մէջ միջոց մը Գարեգին Ա. անպէրէնով չնորհակալութեան խօսք ուղղեց ներկայ օտար հոգեւորականներուն ու դիւանագիտական դասու անդամներուն: Ապա հայերէնով շարունակեց:

Պատարագի աւարտին բեմ բարձրացան բոլոր բարձրաստիճան հոգեւորականները եւ շրջապատեցին Հայրապետը, որպէսզի կատարուի հոգեհանդստեան պաշտօն:

Արարողութեան աւարտին, ճիշդ այն պահուն երբ երգչախումբը կը պատրաստուէր Հայրապետական Մաղթերգ երգելու, Հայրապետը իր քով հրաւիրեց Պատրիարքը եւ անոր նուիրեց Ս. Էջմիածնէն բերուած Սկիհ մը, որպէսզի ան այսուհետեւ գործածուի Մայր Եկեղեցիի մէջ, հաղորդութիւն բաշխելու ընթացքին:

Այդ պահուն Եկեղեցիին զանգակները զօղանջել սկսան, որովհետեւ ժամանած էր Ցունաց Բարձրաղիմէոս Պատրիարքը, որ ծանր այլ զբաղումներու պատճառաւ չէր կրցած հասնիլ պատարագին, խոստացած էր հասնիլ աւարտին ու մասնակցիլ ճաշին: Ան բարձրացաւ եւ կրկին պարզուեցաւ պատմական տեսարան մը: Սովորական տեսարան չէր Յորանին վրայ միանգամայն տեսնել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս մը եւ Ցունաց Տիեզերական Պատրիարք մը, որոնք չնորհակալութեան խօսք կ'ուղղէին եւ երկու Եկեղեցիներու եղբայրութեան մասին կը խօսէին:

Կէսօրին Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ ճաշ մը սարքուեցաւ հիւր հոգեւորականներու մասնակցութեամբ: Սեղանը բացուեցաւ Բարձրաղիմէոս Պատրիարքի աղօթքով:

COUTOT & ROEHRIG
RECHERCHE D'HERITIERS
GENEALOGIQUE
21, Boulevard St-Germain,
75005 PARIS
Télécopie : 43. 29. 16. 17

RECHERCHE

les ayant-droit de Monsieur
ARTIN MANOUKIAN
décédé le 17 Janvier 1990
à Bry-sur-Marne (Val de Marne)
né à Istanbul (Turquie) le 5 Novembre 1905, fils de Karnik MANOUKIAN et de Clorinda MULLER.

ՏԱՐՕՆ

ԵՐԳԱԽՈՒՄԲ

10-ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳ

Խմբավար՝ ՍՏԵՓԱՆ ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ

Դաշնակահար՝ Անահիտ Սվաճեան

Ցայտագրին մաս կը կազմեն՝ Խ. Աւետիսեանի, Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ալէմշահի գործերը,

Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին

Իսի-լէ-Մուլինոյի
Saint-Etienne եկեղեցւոյ մէջ
M° Mairie d'Issy —P.A.F. : 60 F—

Տեղերը ապահովելու եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար՝
45 - 34 - 66 - 20 45 - 34 - 23 - 45

Համբառնում

ՏՕՆ
ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ՎԻՃԱԿԱՒԱՂԻ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէոլա Սաունի մասնաճիւղը, կազմակերպած է, Համբարձումի տօնակատարութեան օրեան առթիւ վիճակախաղ մը Հինդշաբթի, Մայիս 16, կէսօրէ ետք ժամը 15-ին
Club Denis Papin
Bd Oddo, 13015 MARSEILLE
Հաճելի հայկական մթնոլորտ: Վիճակախաղէ վերջ հիւրասիրութիւն, Խաչուհիներու կողմէ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Vers Giverny

La Section d'Issy-les-Moulineaux organise une sortie en autocar à GIVERNY, le 25 Mai.

Le programme comprend la visite de la maison de Monet, des jardins, de l'étang aux nymphéas, ainsi qu'un déjeûner au restaurant, suivi d'une promenade en bateau sur la Seine.

Participation : 250 Frs.

DEPART : à 8h30 précises devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy-les-Mlx avec arrêt à8h45 devant l'église arménienne : 6, ave Bourgain.

Inscriptions jusqu'au Samedi 18 Mai auprès de :

— *Mme Papazian :* 46. 42. 90. 68
— *Mme Minassian :* 40. 95. 81. 33

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

90EME ANNIVERSAIRE

1906 - 1996

VIIIème JEUX EUROPEENS DES JEUNES DE L'UGAB

NICE
DU 24 AU 27 MAI

Sous le haut patronage de
Mme MARIE MENDIKIAN
(de MILAN)

◆ ● ◆

Les **JEUX** auront lieu les **25 et 26 MAI**
au GYMNASE CHARLES EHRMANN (Nice)
avec la participation des sections
de Londres, des Pays-Bas, de Belgique, d'Italie et de France.

◆ ● ◆

SOIREE DISCO DES JEUNES
Le **SAMEDI 25 MAI** à partir de 21 heures
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

GALA-BAL DE CLOTURE & REMISE DES COUPES
avec la participation exceptionnelle
du GROUPE THEATRAL DE L'U.G.A.B.-PARIS
Le **DIMANCHE 26 MAI** à partir de 21 heures
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

Pour tous renseignements, contacter :
le **(16) 75. 56. 33. 74**

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE BELLEFONTAINE (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sport, randonnée, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chants...).

Nous vous invitons à inscrire vos enfants auprès de la section la plus proche de votre domicile soit

Alfortville	Mme Zabounian	**43 76 50 52**

ou se rendre à la MCA, 9, rue de Madrid, le samedi 18/05 à partir de 14h ou le vendredi 24/05 de 19h à 21h.

Arnouville	Mme Topalian	**39 85 93 40**
Asnières	Mme Danoux	**42 42 85 87**
Bagneux	Mme Pekmezian	**46 63 10 48**
Chaville	Mme Der Kaloustian	**47 50 64 37**
Issy-les-Moulineaux	Mme Papazian	**46 42 90 68**
Paris	Mme Abousefian	**47 84 82 90**
Sevran	Mme Bachayani	**48 24 46 57 de 10h à 16h**
Décines	Mme Dolmadjian	**78 49 26 66**
Lyon	Mme Toutlian	**78 88 92 51**
Grenoble	Mme Manoukian	**76 26 02 58 à partir de 18h**
Valence	Mme Baron	**75 40 12 49**
Vienne	Mme Maghakian	**74 53 25 91**
St-Maurice de Beynost	Mme Goubatian	**78 55 28 82**
Vaulx-en-Velin	Mme Kassabian	**78 77 63 93**
Marseille	Mme Gabrielian	**91 77 61 66**

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents, les dimanches **14 Juillet** et **11 Août.** Venez nombreux.

Age des colons : pour participer, les colons doivent être nés entre le 4/07/82 et le 1/01/89.

Prix : 3 200 F. + voyage : 400 F.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 15
MERCREDI
15 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋԱԳԱՀ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·853 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.853

ՄԱՄՈՒԼ

«REFORME» (11 Mai)

Un autre génocide

POUR LE THEOLOGIEN PROTESTANT, L'EXTERMINATION DES JUIFS PENDANT LA SECONDE GUERRE MONDIALE NE SAURAIT FAIRE OUBLIER UN AUTRE GENOCIDE: CELUI DES ARMENIENS AU DEBUT DU SIECLE PAR UNE TURQUIE NEGATIONNISTE... ALLIEE DE L'ETAT D'ISRAEL

Այս խորագրով եւ ենթախորագրով լոյս տեսած է յօդուած մը բողոքական ֆէտերալ շաբաթաթերթին մէջ, զոր ըստորագրած է Կապրիէլ Վահանեան, ծանօթ աստուածաբան Ազատարանական եկեղեցւոյ:

Յօդուածին ղրկապատճառ եղած է Ալպ փիէը – կառոսի հարցը, ինչ որ ազիք կու տայ Կ. Վահանեանի անդրադառնալու ուրացման նոր երեւոյթին եւ մերկելու Հայերու ցեղասպանութիւնը: Թուրք Պետութիւնը, կը ղրէ, կը շարունակէ ուրանալ նոյնիսկ ջարդը: Կարելի է զարմանալ: Նման ուրացումներ կը ծանօթ հայկ· բնաջնջման գաղափարախոսին իսկ՝ Թալէաթ փաշայի, որու յիշատակին, Թուրքիա լրբութիւնը տարաւ մինչեւ դամբարան մը կառուցանելու: Յօդուածագիրը կը շարունակէ հարց տալ թէ ինչ կարելի է ըսել, այսօր Իսրայէլի Պետութեան մասին, Թուրքիոյ դաշնակից: Ան, առանց չնչին վարանումի, կամ հոգեկան բարդոյթի, կողմնակից է ուրացման տեսակէտին, երբեմն ալ կ'օժանդակէ անոր, ինչպէս եղաւ 1980-ին, Ամերիկեան Միացեալ Նահանգներ ժողովին առթիւ հայկական չօ-ին մասին: Անշուշտ, գտնուեցան Հրեաներ դատապարտելու համար այդ ընթացքը, ըստ թէ դուրսը, ինչպէս Եորք Սարիա, Հոլոքոստի երեսփոխան որ ճակատագրական եղաւ Ռեակընի նահանգապետութիւնը, յայտարարելով· – «Այդ վերամուտութիւնը դայթակղեցուցիչ է: Հրեաները որոնք վեց միլիոն անձեր ուղարկած նացիական ցեղասպանութեան սոսկումին մէջ, վերջիններս պէտք է ըլլան ուրանալու ուրիշ ցեղասպանութիւն մը»: Կ. Վահանեան դեռ կ'անդրադառնայ ուրիշ հրեայ մտաւորականի մը ծրագրին Ֆ. դարու ցեղասպանութեանց նուիրուած գրասենդուքեան, ուր իր տեղն ունէր նաեւ ցեղասպանութիւնը: Ներքին եւ արտաքին պատճառներով ծրագիրը բարձ թողի եղած է:

*
**

«OUEST-FRANCE» (29 Avril)

VENDEE — ARMENIE LA MEMOIRE IMPOSSIBLE

Գաւառի այս կարեւորագոյն օրաթերթին կ'անդրադառնայ Լա-Ռոշ-սիւր-Եոն գրաւուած գոլղոթի մը, որու նիւթը եղած է՝ «Սարսափէն եառք, վերակառուցում»:

Վերջին օրը, խօսք առած է փիլիսոփայ եւ հոգեվերլուծող՝ Հէլէն Փիրալեան որ ծնած է.– «Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը կ'անցնի Վանտէի ցեղասպանութեան ճանաչումէն» եւ ըսած թէ Թուրքերու ուրացումը ծանր կը կշռէ հայ ժողովուրդին հոգեկան վիճակին վրայ: Հ. Փիրալեանի համար Վանտէի եւ Հայաստանի կապերը հոգ չեն կենար: Հայերու համար ճանաչումը անհրաժեշտ է, Վանտէի համար պէտք է կարդ ու կանոն դնել խորհրդանիշներու մէջ:

Ցիշենք որ Վանտէի ջարդը տեղի ունեցած է Ցեղափոխութեան տարիներուն (1793-96) երբ միապետական եւ հակաղեղափոխական ապստամբութիւն մը տեղի ունեցած է Վանտէի նահանգներուն մէջ եւ վերածուած անխնայ պատերազմի մը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԵՐԹՈՒԴԱՐՁԸ

Հայաստանի նախագահը կիրակի, Մայիս 12-ին, գացած էր Պարսկաստան ներկայ ըլլալու Պարսկաստան – Թուրքմէնիստան երկաթուղիի դիծի բացման արարողութեան:

Երկաթուղիին երկայնքն է 295 քմ·, որու 130 քմ·ը Թուրքմէնիստան է եւ 165 քմ·ը՝ Պարսկաստան: Արժած է 800 միլիոն տոլար: Աշխատանքները տեղի ունեցած է Սարախս եւ դիծը կ'ամբողջացնէ «մետաքսի նոր ճամբան» Փէքինէն Պոլիս: Ներկայ եղած են նաեւ Թուրքիոյ, Փաքիստանի, Աֆղանիստանի, Ազրբէջանի, Ղազախստանի, Կիրղիզստանի, Տաճիկստանի եւ Վրաստանի պետական ղեկավարները:

Ֆիկառօ կը ղրէ թէ չեչտելու համար ղէպքին պատմական տարողութիւնը, օտար պատուիրակութիւններուն հետ ժամանած է ուղտերու կարաւան մը: Ռաֆսանճանի ըսած է թէ այս դիծը խորհըրդանիշը պիտի ըլլայ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի զինակցութեան:

Լ· Տէր-Պետրոսեան Պարսկաստան մեկնած էր կիրակի ցերեկ եւ Երեւան վերադարձած է երկուշաբթի իրիկուն, Մայիս 13-ին:

*
**

Մայիս 14-ին, երկօրեայ այցելութեան մը համար Երեւան ժամանած է Ուկրանիոյ նախագահը:

*
**

«ԱՅԺՄ»Ի ՏՆՕՐԷՆԸ ԱՐԿԱԾԱՄԱՀ

Ա.ԺՄ-ի պաշտօնաթերթ «Այժմ» շաբաթաթերթի Մայիս 1-7-ի եւ «Լրագիր Օր»ի Մայիս 7-ի թիւերը կը տեղեկացնեն թէ Ապրիլ 24-ի երեկոյեան Գրիգոր Լուսաւորիչ փողոցին մէջ ինքնաշարժի բախումի մը պատճառով ծանրօրէն վիրաւորուած է Գէորգ Սարգսեան: Բաւական ժամանակ փողոցը պառկած մնացած է, դիտակցութիւնը կորսնցուցած, մինչեւ որ Ֆրանսայի դեսպանատունէն կանչած են չտապօգնութեան կառքը: Գ. Սարգսեան վիրահատութեան ենթարկուած է, բայց կարելի չէ եղած կեանքը փրկել: Ոստիկանական հետաքննութիւն բացուած է ու կը փնտռուի յանցաւոր ինքնաշարժը: 29-ամեայ լրագրողը թաղուած է Մայիս 6-ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ արքայական ընդունելութեան արժանացաւ Լոնտոն, Մայիս 14-ին, ուր հիւրն էր Էլիզապէթ Թագուհիին: Շիրաքի առաջին այցելութիւնն է որպէս «պետութեան այցելութիւն» եւ պիտի հիւրընկալուի Պըքինկէմ վեցաս երեք օրերու երկայնքին: Հարկառակ Ճ. Մէյճըրի եւ մամուլի համակրական արտայայտութիւններուն, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները շատ սիրալիր չեն:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ անկախապաշտ ՖԼՆՍ-ի (Գորսիքայի ազատագրութեան ազգ· ճակատ) պատմական ճիւղը վերջնագիր մը ուղղեց Ֆրանսայի Պետութեան: Շարժումը 15 օր պայմանաժամ կու տայ Ֆրանսայի «հրապարակաւ ցուցաբերելու իր փափաքը գորսիքական հարցին քաղաքական լուծման օժանդակելու»: Այս վերջնագիրը հետեւանք է 12 ձերբակալութիւններու, Մայիս 13-ին, որոնց մէջ են երկու ազգայնապաշտ անձեր Գուադալուպա ճացիունալիսթ-ի անդամ, մօտ ՖԼՆՍ-ի:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ

ԱՅԼ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեր նախորդ թիւով, չյարգելով ժամանակագրական կարգը, արձագանգած էինք Մայիս 12-ի, Կիրակնօրեայ պատարագին Գումգափուի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, նախապատուութիւն տալով այդ տպաւորիչ եւ եզակի հանդիսութեան:

Նախքան այդ, մինչեւ Շաբաթ, Մայիս 11, Գարեգին Ա· հիւրն էր Ցունաց Տիեզերական Պատրիարքին: Ուրբաթ, Մայիս 10-ին, Բարթուղիմէոս պատրիարքը փոխ այցելութիւն մը տուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Գոնրատ պանդոկը: Ներկայ եղած են Պոլսոյ Հայոց պատրիարքը, Գիւտ, Տիրայր, Սահակ, Շահան եւ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսները: Նուէրներու փոխանակումներ եղած են, ապա լրագրողներ եկած են ու փափաքած հարցումներ ուղղել: Բարթուղիմէոս պատրիարքը նախ մերժած է, յայտնելով թէ լինք միայն փոխադարձ այցելութեան եկած է, ապա թղթակիցներու պըընդումներուն տեղի տալով պատասխանած է կարգ մը հարցումներու:

Լրագրողի մը որ հարցուցած էր թէ պատրիարքը ամբողջ երեք ժամ ի՞նչեր խօսած էր Հայոց Կաթողիկոսին հետ՝ նախընթաց օր, Ցունաց պատրիարքարանին մէջ, Բարթուղիմէոս պատրիարքը պատասխանեց որ միայն եկեղեցական նիւթեր էին ասոնք, որոնք ղիրենք չեն հետաքրքրեր: Բայց եթէ անպայման կ'ուզեն դիտնալ թէ ի՞նչի մասին խօսուեցաւ դըլխաւորաբար, նիւթը յայտնի է եւ ինք ալ արտայայտած է յաճախ այդ մասին, երկու Հովուապետերը խօսած են եկեղեցիներու մերձեցման աշխատանքներուն մասին:

Լրագրող մը հարց տուաւ թէ այս խօսակցութիւններուն մէջ քաղաքական հարցեր ալ կա՞ն, կամ թէ ի՞նչպիսի դժուարութիւններ դոյութիւն ունին էքիւմէնիք մերձեցման դիմաց: Ան պատասխանեց որ քաղաքական հարց չկայ, եկեղեցին քաղաքականութեամբ չի զբաղիր: Իսկ իրենց աշխատանքը երբեմն դիւրին, երբեմն ալ դժուար կ'ընթանայ ու կը զարգանայ:

Լրագրողները ուզեցին դիտնալ թէ ի՞նչպիսի բարդութիւններ կան, եւ թէ եթէ երկու եկեղեցիները միանան, ո՞ր եկեղեցին հովանիին ներքեւ պիտի միանան, եւայլն: Ցունաց Պատրիարքը բացատրեց որ մերձեցումը չի նախատեսեր որ եկեղեցիներէն մէկը տիրապետէ միւսին: Քանի որ Տէրը մէկ է, հաւատքն ալ մէկ է եւ մենք պիտի հաւատանք նոյն Տիրոջ: Գալով բարդութիւններուն, ամենամեծ խնդիրը որ կայ, Վատիկանին հետ է: Կաթողիկէները Պապը կ'ուզեն նկատել բոլոր քրիստոնեաներուն ամենաբարձր հոգեւորականը եւ կը խորհին թէ այս հանդամանքը իրենց իրաւունք կուտայ հրջանային եկեղեցիներու գործերուն խառնուելու, իսկ Օրթոտոքս ու Հայաստանեայց եկեղեցիները չեն ընդունիր ատիկա եւ չեն հանդուրժեր որ Կաթողիկէ եկեղեցին միջամտէ իրենց եկեղեցիին գործերուն:

Լրագրողներուն մեկնումէն վերջ երկու հովուապետերը տասը վայրկեան եւս զրուցեցին իրարու հետ եւ վերջը բոլորը միասին ընթրիքի գացին: Ընթրիքին համար ընտրուած էր Պէյքօզի Սէ Փորթ ճաշարանը:

*
**

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊԱԼԸՔԼԸԻ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Գարեգին Ա·ի հանդիպումներուն եւ այցելութիւններուն միջեւ յատուկ եւ իմաստալից տեղ մը ունէր այն այցելութիւնը, որ տրուեցաւ Պալըքլըի Ցունաց եւ Հայոց գերեզմանատունները: Հայրապետը իր այս երկու այցելութիւններու ընթացքին իր հայրապետական տուրքն ու յարգանքը մատոյց Ցունաց բարեյիշատակ հանգուցեալ պատրիարքներուն, Հայոց բանաստեղծներուն եւ գրչի մարդոց, ինչպէս նաեւ Հայոց ընդհանուր նահատակներուն:

Հայրապետը Պալըքլըի Ցունաց գերեզմանատունէն ներս առաջնորդուեցաւ հայ հոգեւորականներու կողմէ երգուած «Ուրախ լեր» շարականով: Տեղւոյն վանահայրը փրանսերէնով ուղերձ մը արտասանեց եւ բարի գալուստ մաղթեց Հայոց Հայրապետին: Ապա չքախումբը այցելեց Ցունաց հանգուցեալ Աթենակորաս եւ Դիմիթրիոս Պատրիարքներու դամբարանները:

Հայրապետը եւ չքախումբը Ցունաց գերեզմանատան մէջ իրենց այցելութիւնները աւարտելէ ետք, ուղղուեցան դէպի Հայոց գերեզմանատունը:

Հայրապետը նախ ուղղուեցաւ դէպի Ս. Սարգիս Մատուռ, ուր կանգ առաւ խորանին առջեւ: Այստեղ Մեսրոպ Արք· ուղերձ մը արտասանեց եւ կաթողիկոսին խօսք ուղղելով ըսաւ. «Թէեւ տակաւին չէ վերջացած Ցունաց պատրիարքարանի կողմէ ձեղի ցուցաբերուած հիւրասիրութիւնը, բայց դուք այսօր եկաք այցելել մեր գաղութին ամէնէն հին գերեզմանատունը»:

Հայրապետը նախ խորան բարձրացաւ եւ համբուրեց Սուրբ Գիրքը, ապա դարձաւ ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդին եւ Թաղային Խորհուրդի անդամներուն եւ ըսաւ.

«Հոգեպէս ես ինքզինքս մխիթարուած եւ զօրացած կը զգամ այն զգացումով, այն մտածումով թէ Պոլսոյ մէջ մեր ապրող, շնչող, գործող Հայութիւնը տեսնելէ առաջ իսկ ինծի կը տրուի այս պատեհութիւնը՝ յարգանք ընծայելու եւ աղօթք մատուցելու յիշատակին անոնց, որոնք երէկ կային եւ այսօր չկան, բայց միշտ պիտի ըլլան եւ միշտ պիտի ըլլան մեր մէջ: Անոնք պիտի ըլլան մեր մէջ, որովհետեւ ննջեցեալոց յիշատակը ժողովուրդի մը համար ա՛յն է, ինչ որ է արմատներէն սնունդ առնելու երեւոյթը: Ինչպէս ըսած է մեծ պատմաբանի մը կողմէ, ամբողջ կայսրութիւն մը խորտակուեցաւ, որովհետեւ ապրողները մոռցան մեռնողները: Ան որ կը մոռնայ իր ննջեցեալները, ան որ կը կտրուի իր անցեալէն, կը դառնայ կաղնիի ճիւղ մը, որ կտրուած է իր բունէն:

«Այսօր եկայ այստեղ մեր սիրելի Յոյն Ուղղափառ եկեղեցւոյ տուած այցելութեանս գրեթէ աւարտին: Այս դրացնութիւնը երկու եկեղեցիներու եւ երկու գերեզմանատուներուն՝ ինծի առիթ տուաւ որպէսզի գամ այստեղ, այս յարգանքը ընծայեմ յանուն Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի եւ անձնապէս՝ ձեր այն սերունդին, որ ձեզի նման արեւը կը տեսնէր եւ օդը կը շնչէր եւ որ, ուելի վերջ, երբ կեանքին օրէնքը այնպէս բերաւ որ անոնք դադրեցան այդ շունչը առնելէ եւ այդ արեւը տեսնելէ, մեզի՛ փոխանցեցին կեանքը ապրելու պարտականութիւնը եւ հիմա մենք պէտք է արժեւորենք իրենց յիշատակը, մեր կեանքով: Ատոր համար է որ այս գերեզմանատան մէջ մահուան հոտը չէ որ կ'առնեմ: Այս խօսքս մի՛ մոռնաք: Գերեզմանատան մէջ մահուան հոտը չէ որ կ'առնեմ, յարութեան շունչն է որ կը զգամ ապրողներուդ մէջ»:

Ելոյթէն ետք, Գարեգին Ա· եւ ընկերակիցները ուղղուեցան դէպի Մխսաք Մեծարենցի դամբարանը: Հայրապետը նախ ծաղկեպսակ մը դետեղեց Մխսաք Մեծարենցի դամբարանին վրայ, ապա ուրիշ ծաղկեպսակ մըն ալ դետեղեց տարաբախտ եւ վաղամեռիկ բանաստեղծ՝ Կարպիս Ճանճիկեանի դամբարանին վրայ: Այստեղ այլեւս դրագէտ եւ մշակութասէր Կաթողիկոսն էր որ պահ մը յարգանքով կ'ամփոփուէր երկու բանաստեղծներու եւ անոնց ընդմէջէն հայ գրականութեան

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԱՀԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կարաչայներու եւ Կալմուկներու տեղահանութիւնը Հիւսիսային - Կովկասի ժողովուրդներուն ուղղուած պատժական միջոցներ կը բացայայտէ. անոնք որոնք կատածի տակ են որ 1942-ի ամառը երբ Գերմանացիները նուաճած էին Կովկասի հիւսիսային բարձունքները, համագործակցեցան անոնց հետ: Այդ յարձակողական պատճառը ծանօթ է որ Բաքուն էր իր նաւթահորերով: Տեղւոյն վրայ զերմանական քարոզչութիւնը ուղղուած է խորհրդային վարչաձեւին հանդէպ բնակչութիւններու դժգոհութիւնը չահագործելու. դժգոհութիւն որ հետեւանք էր հաւաքականացումին ու իր արտայայտութիւնը գտաւ Ազգային բազմազան կոմիտէներու ստեղծումով որոնք կը միտէին Կովկասի ժողովուրդներուն ազատագրութեան: Այսուհանդերձ, փոքրամանութիւններու զերմանական քաղաքականութիւնը վաղանցուկ կ'ըլլայ. 1943 Յունուարէն իսկ Կովկասեան ճակատին վրայ խորհրդային հակայարձակումը կալմուկներու մահավճիռին համազօր է. անոնք զանգուածաբար կ'աքսորուին դէպի Սիբիր, Կրասնոեարսկ, Օմսկ եւ Նովոսիպիրսկ: Սակայն քարոզչութեամբ հըրէշներու վերածուած այդ ժողովուրդը կ'աքսորուի առանց ամենափոքր անդամութիւնի ու տարագրութեան ճամբուն վրայ տեղական բնակչութիւններէ ոչ մէկ օժանդակութիւն կը ստանայ: Վկայ մը կը պատմէ. «սկիզբը, երբ մարդիկ մեզ կը տեսնէին կը պահուըտէին, որովհետեւ անոնց ըսուած էր թէ կալմուկները երանխաները կ'ուտէին» (էջ՝ 64):

1944 Յունուարին տեղահանուած հինգ միլիոն Չէչէն - Ինգուշներու պարագան այդ աքսորին ամէնէն կարեւոր հանդերձանքներէն մէկը կը կազմէ: Ստալինի համար, հակառակ թշնամիին հետ անոնց գործակցութեան մշտական ամբաստանութեան, էականը վերջնականապէս հաշիւը մաքրել էր այդ բնակչութիւններուն որոնք աւանդաբար թշնամական կեցուածքի տէր ըլլալով ռուս ներխուժողին դէմ, միակը եղած էին խորհրդային կարգերուն գործնական դիմադրութիւն ցոյց տալու, հողամշակութեան հաւաքականացումի առաջին տարիներուն: Բերիա եւ իր բոյրոտիքայիները աքսորի մանրամասն ծրագիր մը կիւրարկեցին որ այս անգամ Չէչէններու, Ինգուշներու եւ Պալթեաններու կը վերաբերէր: Հոն դադաթնակէտին հասած են տարագրութեան մեթոտներուն «կատարելագործում»ն ու վարչարարացումը: Ժ. Ժ. Մարի կը մէջբերէ Միլլթայն կոչուած ՔԱ - կի - Պէ-ի պատասխանատուի մը տեղեկագիրը այդ տարագրութեան ընթացքին կատարումբերու, դոյլերու եւ վառարաններու խնայողութեան մասին: «Կարաչայներու եւ Կալմուկներու փոխադրութեան փորձառութիւնը կարելիութիւնը տուաւ որ կարգ մը միջոցներ ձեռք առնենք տարագրուողներու պէտքերը նուազեցնելու եւ ուղեւորութիւններու թիւը պակսեցնելու համար: 40 - 45 հոգի տեղաւորեցինք անասուններու յատուկ բաժանմունքներու մէջ եւ որովհետեւ իրենց ճամպրուկներն ալ իրենց հետ էին, կարեւոր թիւով կառախումբեր խնայած եղանք (...). այսպէս, խնայեցինք 11.834 դոյլեր, եւ 3500 վառարաններ» (էջ՝ 82): Լայնածաւալ ուրիշ գործողութիւն մըն էր Ղրիմի Թաթարներուն տեղահանութիւնը որ սկսաւ 1944-ի գարնան Բերիայի նախաձեռնութեամբ: Ան Ստալինին կը ղրկէ հետեւեալ տեղեկագիրը. «1941-ին աւելի քան 20 հազար Թաթարներ դասալիք եղան կարմիր բանակէն ու դաւաճանեցին հայրենիքին, անցնելով Գերմանացիներու կողմը եւ գէն ի ձեռին կռուելով կարմիր բանակին դէմ: Նկատի առած Ղրիմի Թաթարներուն դաւաճանութիւնները խորհրդային ժողովուրդին հանդէպ ու հաստատելով որ փափաքելի չէ անոնց բնակութիւնը խորհրդային Միութեան սահմանակից մէկ շրջանին մէջ, խորհրդային Միութեան Ազգային ապահովութեան վարչութիւնը ձեր բննութեան կը ներկայացնէ բոլոր Թաթարները Ղրիմի տարածքէն արտաքսելու Պետական Պաշտպանութեան Կոմիտէին ուղղումին նախագիծը» (էջ՝ 99): Այս առաջարկը որուն կեղծապատիր պատճառաբանութիւնը աւելորդ է մատնանշել, Ղրիմը արտաքին աշխարհին հետ սահման չունենալով, յանգեցաւ աւելի քան 200 հազար Թաթարներու դէպի Ուզբէկստան տարագրութեան. անոր հետեւեցաւ աւելի ցուցապ ալիք մը Յոյներէ, Հայերէ եւ Ղրիմի Պուլկարներէն բաղկացած: Ի. համագումարէն ետք երբ պատժուած ժողովուրդները յաջորդաբար զտան իրենց վերարժանաւորութիւնը, Ղրիմի Թաթարներուն վերադարձը կամաւոր կերպով խոչընդոտուեցաւ խորհրդային իշխանութիւններու կողմէ որոնք ըստ Սախարովի, Նոմէնկլատուրայի զբօսավայրին վերածած այդ չրջանը կ'ուզէին զերծ պահել անցեալի մռայլ յուշերէն:

Անդրկովկասի մէջ 1944 Յուլիսին Ստալին վերջապէս ձեռք կ'երկարէ Վրաստանի սահմանային չրջաններու Թուրք - Մեսխէթներուն, Քիւրտերուն եւ Համշէնցիներուն (***), Թուրքիոյ մօտ գտնուող իրենց բնակավայրերուն պատճառով: Աքսորի այս ալիքը իր մէջ կ'առնէ նաեւ Լազերը որոնք սխալմամբ Թրքացեղ կը նկատուին: 1946-էն ետք կ'աքսորուին նաեւ «քաղաքական արտագաղթող»ները որոնք ապաստանած էին Խորհրդային Միութիւն, գործօն զօրակցութիւն բերած ըլլալէ ետք անոր դատին. անոնք եւս նոյն ձեւով կը հեռացուին: Աւելկա է պարագան օրինակ Քիւրտերու որոնք Խորհրդային Միութիւն ապաստանած են Իրանի վաղանցուկ Մահապատի հանրապետութենէն ետք (1946) կամ յոյն համայնավարներու որոնք Յունաստանի քաղաքացիական պատերազմը աւարտելէ ետք հասած են Խորհրդային Միութիւն:

Համեմատաբար սահմանափակ ժամանակի մը մէջ բնակչութիւններու զանգուածային փոխադրութիւնը հսկայական հետեւանքներ ունեցաւ, որոնք այսօր եւս ղալի են «հիւրընկալ երկիր»ներու մէջ, յատկապէս կեդր. Ասիոյ հանրապետութիւններուն (Ուզբեկստան, Ղազախստան, Կիրղզստան) մէջ: Տարագրութիւններու չրջանին «հիւրընկալ վայրերու կառավարական եւ կուսակցական իշխանութիւնները երբեմ նախապէս տեղեակ չպահուեցան թէ տեղահան բազմութիւններ կը հասնին իրենց շրջանը» (էջ՝ 129): Այս հաստատումը չատ բան կ'ըսէ «յատուկ բնակչութիւն»ներու նիւթական եւ բնակութեան պայմաններուն մասին: ... Հոգեբանական պայմաններն ալ աւելի լաւ չեն որովհետեւ տեղացիներու «ընդունելութիւն»ը չատ յաճախ պայմանաւորուած է քարոզչութեամբ մը որուն նպատակը Ղազախ, Ուզբէկ, Կիրղիզ ժողովուրդներուն ցոյց տալ է թէ նորեկները, եկուորները դաւաճաններ ու թշնամիին գործակիցներ են: Եւ վերջապէս, տարագրեալ բազմութիւններու հոսքը խոր վոխխութեան ենթարկած է որոշ չրջանի մը ժողովրդագրական եւ ազգային կառոյցները, յանկարծ փոքրամանութեան վիճակին մատնելով տեղաբնակները: Փոխուած են նաեւ ապրելու ձեւերը. աքսորեալ ամէն ժողովուրդ հեռը յատուկ ապրելակերպ մը, հողամշակութեան իր ձեւերը, մշակութային ինքնատպութեան մը փշուրները տարած է տեղացիներուն որոնք իրենց մշակոյթը արագօրէն կորսնցնելու ընթացքին մէջ կը դանուէին: «Գորէացի աճուրդականները Ուզբէկստանի մէջ բրինձի մշակումը զարգացուցին, Տաշքենթի արուարձաններուն մէջ Գերմանացիները այգիներ, մրգաստաններ ծաղկեցուցին, յոյն համայնավարները որոնք 1948-էն սկսեալ հոն հաստատուեցան, որմնադիր ու ատաղձագործ դարձան ու ստեղծեցին յունական արուարձաններ, Թաթարները իրենց տուները շինեցին եւ անասնաբուծութեամբ զբաղեցան» (էջ՝ 132): Ժ. Ժ. Մարիի այս փոքր հատորը հետաքրքրական ընթերցում մը կը հայթայթէ, թէ՛ լայն զանգուածները, թէ՛ մասնագէտները մղելով աւելի ընդհանրական եւ ինչո՞ւ չէ նաեւ համեմատական անդրադարձի մը՝ տարագրութեան եւ բռնի աշխատանքի Ի. դարու երեւոյթներուն մասին:

ԹԱԼԻՆ ՏԻՐ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(***) Համշէնցիները ժէ. եւ ԺԸ. դարերուն մահմետականացած Հայեր են: Իրենց բնավայրը Տրապիզոնի լեռնային յետնաշխարհն է ուր անոնցմէ որոշ թիւ մը կ'ապրի այսօր ալ: 1894 - 1896-ի ջարդերը զիրենք մղեցին Անդրկովկաս եւ Ղրիմ գաղթելու. յայտնի արեւելագէտ Ժ. Տիւմէզիլ ուսումնասիրած է անոնց բարբառը:

ԵՐԲ ԱՐՈՒՍԵԱԿԸ ԿԸ ԾԱԳԻ ՄԵՐ ԵՐԿՆԱԿԱՄԱՐԻՆ

Գրեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՑՈՑԵԱՆ

«Աչքերիդ լոյսն որ չեղնէր Աղամանդն ո՞վ կը սիրէր...»

Մեր մէջ, կլէնտէյլ, կը գտնուի մէկը, որ առաջին դարձած է արդէն Երեւանի մէջ: Ան հրաւիրուած է մեր «Վարք» Երաժըշտական Ընկերակցութեան Հրատարակչական Յանձնախումբին կողմէ: «Վարք»ը հանրութեան ծանօթ է իր որակաւոր համերգային կատարումներով վաչէ Պարսումեանի ղեկավարութեամբ: Վաչէն իր նորածագ երաժշտանոցին իբրեւ երկնային ընծայ, ահա մեզի կը հրամցնէ Երեւանի ծաղիկը եւ ազգագրական երգերու ամենայայտուն ներկայացուցիչը՝ Արուսեակ Սահակեանը: Արուսեակ Սահակեանը աննման դիտուն է, անյատակ չտեմարան մըն է երգի ու պարի ժողովրդական ստեղծագործութեան: Ան եղած է Հայաստանի եւ նախկին Խորհրդային Միութեան ամենայետին դիւղերն ու անկիւնները, ուր հայ կայ՝ ի խնդիր հայ վաւերական ազգային երգին ու պարին, ի՛նքը լրիւ մարմնացումն է պարին ու երգին, զորս կը փոխանցէ մեզի արտակարգ հաղորդականութեամբ ու ոգեւորութեամբ, պարտութեան մատնելով «դիտուն»ի խոժոռ ու մռայլ հակառը:

Մարտ 11-ին եւ 13-ին Հայ Նաղովբեցի եկեղեցիին կողքի սրահը - ուր տեղի կ'ունենային «Հայ ժողովրդական երգարուեստի ու պարարուեստ»ի կենդանի մատուցումները - փոխակերպուած էր կենդանի խորանի, ուր մկրտուեցանք, դըպրեվանն միշտ, ոսք, դեղջուկ աննման երգերուն ու պարերուն բոյրերով: 13-ի երեկոյեան Արուսեակը մեզ փոխադրեց հայկական բնաշխարհ, միշտ իր վրայ ունենալով 300 տարուան հնութիւն եղող եւ կատարեալ ձեռային ասեղնագործութեամբ իրագործուած Մուշի գոգնոցը: Կարծես աւանդական հարսանիք տեղի կ'ունենար բնաշխարհի լեռներուն վրայ: Ցանկարծ ժողովուրդին մէջէն յայտնուեցաւ Արարատ Պետրոսեանը (զուռնա) եւ իր ընկերներով ճայնակցեցաւ Արուսեակին: Հանդիսատեսներէն կիներ ու աղջիկները (որոնց աւելի ետք միացաւ հանրածանօթ պարուսոյց Թոմ Պողիկեան), ճկոյթ ճկոյթի, ձեռք ձեռքի, ուս ուսի, Արուսեակին առաջնորդութեամբ թէ՛ սրվեցան տեղւոյն վրայ պարն ու երգը, որոնք կը մատուցանէին, թէ՛ պարեցին իրենց սրտվածը, թէ՛ ապրեցան արբեցումի պահ մը եւ ապրեցուցին, ու ամէնուն առջեւ պարզուեցաւ այն ճշմարտութիւնը, թէ այս օտար ափերուն վրայ չենք կորսնցուցած ակունքներու հետ մտերմանալու մեր ազգային նկարագրիը: «Սա հրաշք է», յայտարարեց Ա. Սահակեանը եւ ի՛նքը, դիտուն, խոնարհեցաւ պարողներու առջեւ՝ արտասուքը աչքերուն: Չէր հաւատար իր տեսածին:

***

*Արուսեակ Սահակեան ինծի ծանօթ խառապարոյր դիտնականներուն ամենաներհունն է ու ամենազգայունը: Որքան որ դիտութիւնը կը ջանայ տարրալուծել պատմաբանական երեւոյթ մը եւ այդ բնեղով գայն կը ջլատէ միանգամայն, Ա. Սահակեան, դիցուհիի մը խոյանքով ու վստահութեամբ, կ'ընէ ճիշդ հակառակը - նախանձախնդիր ըլլալով իր վաստակումներուն ներկարկելու կենդանութիւն, չունչ եւ ոգի: Փոխանակ տրուած երգն ու անոր իբր հիմք ծառայող գաւառաբարբառը տախտակներու ու թիւերու վրայ դամելու ու խաչելու, անոնց յարութիւն կուտայ, կ'ըլլայ երգը ինքնին ու կը վերածուի թռչող պարի, կը փնտռէ ու կը գտնէ անոնց ոսկէ թելերը՝ մեզ մխրճելով հիւն - հիւն դարերէն մեզի հասած, հոգի ու չունչ դարձած աղամանդներու երգ - լոյսին մէջ, փոխանակ միա՛յն հին (ոչ հնացած) երգերու փոշիներուն վայրքին հաղորդակից ընելու մեզ: Իր ժողովրդական ելոյթները մէկմէկ լուսերդութիւններ են եւ ոչ՝ տարրալուծարանի վախազդու սառնաշունչութիւնը բերող երգային մորթաձերծումներ ... Իր ոգի ներկայութիւնը, չունչը, ժպիտը, չարժումները, երգի ու պարի հարուստ գուցմունքները, որոնք կ'ընկերանան իր զեղումներուն, կենդանի վերազարձներ են դէպի բնաշխարհի խորհրդաւոր հրաչագործութիւն եւ անոնց տոհմական սրբութիւնները: Ա. Սահակեան կը կապէ իրարու հոգին ու լոյսը, հայ մայրն ու հայրը, հողը, կարն ու պարը, ձեռագործ անդրի հնադարեան գոգնոցի ոսկեթել ականքային, տոհմական, գեղչկական հիւթեղ երգին ոսկեթելը, մեղրն ու հայրը, ծէսն ու կեանքը, հաւատքի երկիւղածութիւնը, սրբութիւնները աստուածութիւնը, լուսին - արեւ - աստղերն ու հայ կնոջ քնքշութիւնը, բնութիւնն ու հեղիկ մրմունջը, հայ յարգանքը՝ տղամարդուն հանդէպ եւ առնական իգականութիւնը, եւ զսրտի բարախումն ու կորանիի իւրաչիւր չարժն ու աներեւոյթ ձայնանանհասմանելի ու բարբառապիտակ լոյսները: Ու երբ երգով ու խաղով լոյս»ը կ'արարուի դիւզական պարթեամբ, մեր հոգիները կը զօդանքին գնդութիւններով, որոնք լուսաւորեն մեր էութիւնը, որովհետեւ Ա. Սահակեան մխրճուած ու թաթխուած դիտուն մըն է եւ ոչ միայն ուշէն քննող ու քննադատող մանրադիտակերտել հին սրբութիւններու հոգեղինութիւնը: Ի մանկաց հայ կինը ու անոր առանցքային նկարն տուն - ընտանիք - մայրութիւն եռամիասնական կնոջականութիւնը պիտի ուժեղ ու միանգամայն մարքուր նկարագիր ունին, կ'ըսէ ան, որովհետեւ թրծուած են դեղջուկին արտաքին իւրաքանչիւր հնչիւն եւ չունչ: երգ պար, որով մենք միայն կը թրթռանք հունօրէն ու հպարտ հրճուանքի մը լաւաններով կ'ալեկոծինք, ու նոր միայն կ'անդրադառնանք թէ ի՛նչ հրաշալի անկողոպտելի գանձ է մեզի ժառանգած մեր արեւմտահայութենէն՝ Մշոյ չէն, Սասունէն, Շատախէն, Վանէն, Նէն: Մենք մէկ քայլ իսկ ետ երթալու հասկանալու իրաւունքը չունինք՝ արմատեան աշխարհի շլացուցիչ ու խաղաղաճաղանճային անամէջ ու պիղծ, պոռնիկ երգերուն անձնատուր ըլլալով, պիտանք այդ բոլորը, բայց, զգալով չհայթայթելիք ինքնակորուստի դիրքը կեանքը ամբողջ փորձութիւն է (աղնիւին) ու չարին (ապականածին) միջեւ: Այս փորձութիւնը թող ըլլայ ճառութիւն եւ ո՛չ փորձանք հայութեան առաջնորդող: Ո՞ւր է կորած ազգային եւ ոգեղէն արժանապատուութիւնը:

Արուսեակ կը հաւատայ, որ այդ ժանապատուութիւնը միայն փչացած է եւ ո՛չ պարտուած ու չքացած, եթէ մեծ ցաւով կ'անդրադառնայ, որ երիտ նուիրեալ ռահվիրաներու կամ հեռատեսիլի վերկարելի է լսել 23 ժամ 24-ի վրայ մի ամերիկեան «ռապիզութիւն» ու ցնդաբանութիւն: Այս կեղտոտ ջուրի յորձանքի ներկայ վիճակին մէջ չատ բնական, բայց մեզ չտանի խորխորատը ու ամօթեան ուժգին մէջ չազմատէ մեր նկարագիրը:

Ա. Սահակեան իր դիւտարած գեղչկան - բանահիւսական հարստութիւնը ձեռքբաստած է վերնախաւային հեղնութեան ու զայն մեզի կը բաշխէ վարուժանին սերմնացանին առատաձեռնութեամբ: Զանոնք մեր երեսին ցայտացնէ իբրեւ արեւային համբոյր լուսնային չաղ - ընդերկրեայ հայապրինքնութիւն: Տեսանելի մեր «տեղացի» փոքրիկ երեւոյթին տակ կրնա՞նք անտեսանել անտեսանելի «այսպերկ»ային չքողը ինքնութիւն մը՝ մեր երգերու, ղօթքներու ու չատ հինէն եկած աւանդներու - լոյսին մէջ, փոխանակ միա՛յն հինէն չնորհիւ - ահա թէ ինչ կը թելադրէ մեզի Տիկին Սահակեան: Հայ ըլլալը դիւրին չէ, ամէնուն գործը չէ: Արուսեակ կը վառէ մեր լուսաւորիչի կանթեղը եւ ի բերէ մեզի Քուռկիկ Ջալալիի խրխինջը երանի անոր որ կրնայ բռնել սանձը տեղ գրաւել անոր մէջքին վրայ ու սլանալ ... «Ջոյդ չամամ ծոցն որ չեղնէր Տաճարում ո՞վ կ'աղօթէր...»:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԻՐԱՆ

ԹԵՀՐԱՆ

Ապրիլ 24-ին, ժամը 9-էն սկսեալ բազմաթիւ Հայեր մասնակցած են զանազան ձեռնարկներու: Խանութները, արհեստանոցները փակ մնացած են: Նախ Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, պատարագած է առաջնորդը՝ Արտակ Աբգ.: Արարողութենէն ետք, բազմութիւնը հաւաքուած է դամբարանի փողոցները, հանգանակ տեղատարափ անձրեւին եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ու օրհնած պաշտամունքի մը արտասանած է առաջնորդը: Ցաւուն Թեհրանի Հայոց թեմական խորհուրդի ելոյթ ունեցած է Վարուժան Առաքելեան, յիշելով որ Ապրիլեան 81-րդ տարելիցը կը զուգադիպի Հայոց Նեմեսիսի 75-ամեակին (ակնարկ Թալէաթի սպանութեան Ս. Թէհլիրեանի կողմէ, 1921-ին): Օրուան դիմաւոր բանախօսը եղած է երեսփոխան Վարդան Վարդանեան: Հաւաքուած բազմութիւնը արձագանգելով բարձրախօսներու լոզունգներուն, բռունցքները պարզած, բացականչած է.- «Մահ՝ Թուրքիայի ֆաշիստ պետութեան», «Թուրքիան իմպերիալիզմի գործակալն է», «Արեւմտեան Հայաստանը պէտք է ազատագրուի» եւայլն, եւայլն:

Ինկուան գեղարուեստական ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է Արարատ մարզասրահի Վաստունցի Դաւիթ» սրահը:

Նոյն օրը Մորհրդարանին մէջ ելոյթ ունեցած է երեսփոխան Վ. Վարդանեան:

*
**

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ

Ապրիլ 23-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է եւ Հոկտմ Սուրբ Ամենափրկիչ Վանքի ղբջափակը, Ապրիլեան Եղեռնի յուշարձանի մօտ:

Ապրիլ 24-ի իրիկունը Արարատ սրահին մէջ հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է:

*
**

ՈՒՐՄԻԱ

Ապրիլ 24-ին, ծաղիկներու դեռեզում տեղի ունեցած է Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ ղբջափակը զոհուող առաջմեայ յարձանին առջեւ:

Պատարագէն եւ հոգեհանգիստէն ետք, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Եկեղեցւոյ ղբջափակը ուր խօսք առած է Նորայր Ղայեան: Գեղարուեստական ձեռնարկ մըն ալ տեղի ունեցած է «Սրամ Մանուկեան» սրահը:

ԴՈՒՂԱՑԵԻԻ ՄԱՀԸ ՑԱՂԹԱՆԱՔ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ԵԼՑԻՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ձոխաբ Դուդայեւի մահը եւ անոր պարագաները չատ տրամաբանական ասպարէն կ'ընծայեն Ձէյէնկայ դիմադրութեան այս գլխաւոր ճակատագրին: Ան արդէն բազմաթիւ անգամներ մատնուած ապատած էր ռուսական գաղտնի ոստիկանութեանց գործած զոյգ մահափորձերէն 1993-ին, ինչպէս նաեւ ամբաստութիւններէն այն գլուխին, ուր սկզբունքով ինք ալ պէտք է գտնուէր, սակայն այդ անդամուն սխալ տեղեկութիւններ հասած էին ռուս գաղտնի սպասարկութեանց:

Իրաց այն կացութեան մէջ ուր չէչէնական այս պատերազմին ռուսական վերջնական անմիջական յաղթանակ մը անկարելի կը նկատուի, Բորիս Ելցինի համար յաղթանակ մը անհրաժեշտ էր Ռուսաստանի նախագահական ընտրութիւններուն նախօրեակին: Եւ այս գծով ամէնէն խորհրդանշականը, անկասկած, Դուդայեւի մաքրագործումն էր նախընտրաբար, կամ գոնէ դիմադրութեան այլ կարեւոր դէմքի մը, ինչպէս օրինակ Շամիլ Պասայեւի, որ հեղինակն էր Բուդիննովսկի պատահարներուն, ուր բազմաթիւ Ռուսեր պատանդ բռնուեցան 1995 Յունիսին:

Դուդայեւի սպանութիւնը, անկասկած, իր դրական անդրադարձները կ'ունենայ ի նպաստ Ելցինի, սակայն, այս տարօրինակ պատերազմին մէջ, անդամ մը եւս Մոսկուայի հաշիւներն ու ծրագիրները չեն համեմատիր քաղաքականութեան մէջ եւ տեղւոյն վրայ իսկ: Արդարեւ, չէչէն պարագլուխին սպանութիւնը կրնայ յաջողութիւն բերել Ռուսաստանի նախագահին, սակայն կնճռին լուծման առումով ալ կրնայ հակառակը ըլլալ: Նախ եւ առաջ, պաշտօնական միակ խօսակիցն էր Դուդայեւ, որ անհետացաւ: Կ'ըսուի նոյնիսկ որ բանակցութիւններու մասին կը խօսէը երբ իր արբանեակ հեռաձայնը պատասխանեց իրեն եւ իր վայրը տուգտուելով թիւրախ դարձաւ հրթիռներու: Միւս կողմէ կայ նաեւ այն վարկածը, թէ տասնեակ հրամանատարներու մօտ ճանաչում ստացած Դուդայեւի մահը կրնայ «բոլորը բոլորին դէմ» պատերազմի մը սկիզբ տալ, հարցը մղելով դէպի աֆղանացում: Իսկ եթէ ապացոյցներ գտնուին նաեւ որ գաղտնի սպասարկութիւնները իսկապէս բաժին ունին Դուդայեւի սպանութեան մէջ, չատ հաւանական է որ սկսին նաեւ ահաբեկչական արարքները Ռուսաստանի մէջ, նոյնիսկ արդէք հանդիսանալով ընտրութիւններու տեղի ունենալուն:

Կայ նաեւ, տակնուվրայ, նուազ հաւանական բայց ոչ՝ անկարելի այն վարկածը, թէ սպանուած պարագլուխին տեղ կուգայ նուազ ծայրայեղ դէմք մը Մոսկուայի համար, ինչպէս Ասլան Մասխատով, կամ Ուսման Իմայեւ, որոնք դուդայեւեան քաղաքականութեան շրջանին չուքի մէջ մնացած էին, ինչպէս փոխ-նախագահ Իանտարպիեւ. սակայն այս վերջինը, ի տարբերութիւն վերեւ յիշուած միւս երկուքին, կամովին մնացած էր չուքի մէջ, աւելի դիւրութեամբ կարենալ կազմակերպելու համար ծայրայեղական չարժում մը: Արդէն ինք ալ, Դուդայեւի սպանութեան յաջորդող ղեկավարութեան շրջանին ընթացքին չունեցաւ Դուդայեւի հեղինակութիւնը եւ ձեւով մը բանրերը զարճած էր իր չուքին ներքեւ գտնուող այլ հեղինակութիւններու եւ դինուորականներու, ինչպէս օրինակ Պասայեւի, որ Դուդայեւի մահուան լուրը ինք անձամբ յայտարարած էր ձայնասփիւռէն:

Դուդայեւի նման անճնաւորութեան մը անհետացումը այսօր կարելիութեան դաշտեր բացած է բազմաթիւ երկրորդական դէմքերու, որոնք Մոսկուայի կ'ընծայեն քաղաքական աւելի լայն կարելիութիւններ: Կը մնայ սակայն այն հարցումը թէ Ելցին եւ Մոսկուա իսկապէս կը վախնա՞ն արագօրէն վերջ տալ այս պատերազմին թէ, ընդհակառակն, ընտրութեանց նախօրեակին ժողովրդականութիւն չհաւելու առաղձ կը տեսնեն անոր մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՑ Մաչքայլ Մատէն Ֆաքիւլթէի ամփիթատրոնին մէջ, Ապրիլ 25-ին, համերգ մը տեղի ունեցած է, նուիրուած այն հայ յօրինողներուն որոնք նպաստած են թուրք դասական երաժշտութեան: Համերգը կատար «Ցառաջդիմական Թուրք Երիտասարդներ Երաժշտութեան Միութեան Երգչախումբը», նախաձեռնութեամբ Գալֆայեանի խնամակալութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Սահակ Պըչաքճը որ ընդգծած է այն իրողութիւնը որ անցեալին հայ յօրինողներ իրենց երաժշտական ստաղանդը ի սպաս դրած են թուրք երաժշտասէրներու: Գալֆայեանի անունով խօսք առած է Տիգրան Փիլիպոսեան յիշելով որ վոքրամասնութիւններն ալ երկրին բնակչութեան հետ ամբողջութիւն մը կը կազմեն: Երգչախումբը մեկնաբանած է հետեւեալ հայ յօրինողներու գործերէն՝ Պիմէն Շէն, Նիկողոս Աղա, Ուտի Հրանդ, Թաղէոս Լֆիչնաի, Արթաքի Ճանասա, Լեւոն Խանճեան, Ցարէթ Մսըրլեան, Փէմանի Սարգիս Լֆիչնաի եւ Աստիկ Աղա: Ցատկապէս յիշատակուած է Համբարձում Լիմոնճեանը որ պատրաստած է առաջին ձայնանիշերը (Համբարձումեան ձայնանիշ):

*
**

ՍՈՖԻԱՅԻ Հրէական Տաղ սրահին մէջ, Մարտ 30-ին թատերական ներկայացում մը տուած է Պուլկարի հայկական թատերախումբը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով Պուլկարիոյ մայրաքաղաքի հայ գաղութին մօտ, որ տարիներէ ի վեր զրկուած էր հայ թատրոնէ: Ներկայացումը կարելի եղած է շնորհիւ Պուլկարի եւ Սոֆիայի հայկական եկեղեցիներու վարչութիւններու նիւթական օժանդակութեան, նաեւ Սոֆիայի «Երեւան» կազմակերպութեան, եւ անոր կից «Սունդուկեան» թատրոնի անդամներուն: Թատերգութիւնը՝ «Առեւանգուած Տիգրանուհին» գործն է պուլկարահայ հանրային ծանօթ դէմքի մը՝ Գէորգ Մեսրոպի (1882 – 1948): 1909-ին, Ռոտոսթոյի մէջ գրած է «Գեղանի Տիգրանուհին», երբ արարով թատերախաղը որ աւելի ծանօթ դարձած է «Առեւանգուած Տիգրանուհին» անուան տակ: Ներկայացման յաջորդած է ճաշ մը:

*
**

ՓԼՈՎՏԻՒԻ մէջ Հայ Աւետարանական Եկեղեցին նշած է իր 150-ամեակը, Մարտ 17-ին: Հաւաքոյթը ղեկավարած է Տիկին Ժողէֆին Քէչիշեան, վարիչը քաղաքին Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ որ իր ելոյթին մէջ ծանրացած է Աւետարանական Եկեղեցւոյ դերին եւ նշանակութեան վրայ: Պուլկարերէն խօսք առած է հոգեւոր հովիւ Լոզանով: Գեղարուեստական բաժին մը դործադրուած է ու ողջոյնի խօսքեր արտասանած են նաեւ պատուիրակներ՝ Փարաւազեան եւ Ե. Գազազեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կողմէ Կարօ Անդրէասեան, Հ.Մ.Ը.Մ.Ի՝ Ապրօ Մինասեան եւ ՀՕՄ-ի՝ Տիկին Ա. Թազմիզեան:

*
**

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ (Պարսկաստան) Հայ Մ. Մ. Արարատ Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 8-ին եւ 9-ին հայ երաժշտական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ծանօթ երգիչ՝ Մկրտիչ Մկրտիչեանի պատրաստած երգիչ - երգչուհիներով: Երեկոյթներու բացումը կատարած է Ռոպէր Բեզլարեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՅ ՆԱՄԱԿ
Բ. տարի, թիւ 2
Ապրիլ 1996

Խմբագիր՝ Գուրգէն Արզումանեան

Կլէնտէյլ, Գալիֆորնիա

– 3 –

Մայիսի կէսն էր: Օդերը անսովոր կերպով սկսան տաքնալ: Շաբաթէն աւելի էր որ անձրեւ եկած չէր: Այդ այն ժամանակն է, երբ կը սկսին ցորենները քողքերուն մէջ հասկեր կազել: Ոմանք քողքերնին պատռած արեւ ելած էին, ինչպէս նկատած էր Թորիկ Ղուկաս: Անձրեւը կ'ուշանար: Գիւղացիներու երեսներուն վրայ թեթեւ ծռութիւն մը կար· օրը օրին անձրեւի կը սպասէին:

Անձրեւը կ'ուշանար:

Այդ բոլորին մէջ էն չատ մտահոգուողը Թորիկ Ղուկասն էր: Ինչպէ՞ս չմտահոգուէր: Վար, ցան, նոր եզ, քրտինք, աշխատանք, պարտք, մուրհակ, – այս բոլորին յետոյ աչքը տնկած էր կալին՝ լաւ չեմ մը վերցնելու: Թորիկ Ղուկաս այլեւս ամէն օր աչքը երկինքէն վար չէր առներ ու ամպի կտոր մը ի գուր կը փընտռէր:

Թորիկ Ղուկաս նկատեց, որ ծերացած Տիքոյի չուրջ մժեղները անսովոր կերպով չատցեր էին: Արագիլները անսովոր կերպով այդ օրերուն չատ բարձրը կը նետէին իրենց թեւերը: Օդին տաքութենէն՝ զոմէչները ճահիճներուն մէջ տապալ կուդային ու արեւն անմիջապէս անոնց կլոր նակներուն վրայ կը չորցնէր ցեխը ճահիճին: Թորիկ Ղուկաս, սովորականին պէս, այդ օրն ալ ձեռքը ճակատին վրայ հովանի բռնած՝ երկնքի վրայ ամպի կտոր փնտռեց ու դատ այլուրի չափ փոքրիկ կտոր մը՝ Մարզարենց ուռիներուն վրայ բացուած: Դրացի Ակոբն ալ իր արտէն նոյնպէս կը դիտէր միեւնոյն ամպի կտորը, որ փռուած այծի փոսի կը նմանէր: Թորիկ Ղուկաս, բահը ուսին, մօտեցաւ դրացի Ակոբին:

– Երկար տաճն է, էդ ամպը էդ տեղ է:

– Ես ըլ քիչ առաջ տեսայ:

– Հեղ մը սը արագիլները վար դային···

Երկու բէնճաերներ կը դիտէին բաց դոյն ամպի կտորը, որ հետզհետէ սկիւռի ձեւ կ'առնէր: Տեսան, որ պոչը բաժնուեցաւ, յետոյ մէջքը կիսուեցաւ, գլուխը կտրուեցաւ ու չքացաւ, չքացաւ···

Երկու բէնճաերներ աչքերնին վար առին:

– Խօսր տեսայ, Ջաղջիպան Նաւօն ճաղացքը գոցեր դուրս է ելեր:

– Հելպէդ, էդ Ջաղջին Լրով նէ՛ Ջաղացք կը դառնայ, նէ՛ արտ կը Լրուի. էնքան քիչցեր է, որ մինչեւ արտին գլուխը տանես, ժամանակ կը լրանայ:

– Էրէկ Մաթօն ու Ծըմլ Մինասը բահերով քիչ մնաց իրարու գլուխ կոտրէին:

– Ինչո՞ւ:

– Մեր ներկայութիւնով, Ջաղջին Լուրը երկուքի բաժնեցինք, չատ լաւ բաժնեցինք՝ նէ՛ էվէլ, նէ՛ պակաս: Երկուքն ալ երկուական սըհաթ Լուր ունէին: Մի՛ ըսեր, որ Մաթօն եկեր, Լուրի բաժինքին տեղը պզտիկ քարի կտոր մը դրեր է, որ Լուրը իր կողմը չատ վաղէ: Բահերն իրարու վրայ քաշեցին: Որ հոն չըլլայինք···

– Էս էսպէս քաշուելիք բան չէ, Ակոբ· ցորեններուն երեսը չեմ կրնար նայիլ· սիրտս չի բռներ, որ արտը դամ: Հեղ մը հաւաքուինք դիւղացիներով, տավուլով դուռնայով երթանք Ջաղջին Լրին ակը դտնենք· փորե՛նք, փորփրենք, չատցըննենք Լուրը:

– Ինծի կուգայ, թէ պէտք է մեծով պզտիկով հակամի ելլենք, հակամի···

Կը խօսէին երկու բէնճաերներ ու մտատոգ դիւղ կը չտկուէին: Անոնց ոտքերուն տակ կը խլրտային մողէսները: Իրիկուն էր· արագիլները կը ցածնային· երկու բէնճաերներու կռնակներուն եռեւ արեւը կը մարէր:

Թորիկ Ղուկաս այլեւս չատ չէր սիրեր Գանձակ Պարսամին հանդիպիլ· որովհետեւ նկատած էր, որ անոր երեսի հուլը հետզհետէ կը չատնար· առանձնապէս ցորեններու վիճակով կը հետաքրքրուէր, ու անոր մէջ անհանդստութիւն մը կար: Անցեալ օր լեզուին տակ բան մը ունէր կսելիք ու չէրսաւ:

– Ցորեններդ ի՞նչ հալի են, Ղուկաս, - խօսեցաւ Գանձակ Պարսամ՝ առանց իր դէմքին մկանային թթռուածութիւնը փոխելու:

– Շաբաթ մըն է չարչապալ կ'ըլլամ, որ ցորեններուն քիչ մը Լուր հասցնեմ: Երէկ Ջաղջին Լուրը մինչեւ որ արտը հասցուցի՝ տեսայ, որ վերէն կարեցին. երեք սըհաթ Լուրով ի՞նչ կրնաս ընել:

Փոքրիկ տղայ մը՝ քարիւղի ամանը ձեռքը՝ ներս կը մտնէր: Պարսամ քարիւղ լեցնել դնաց, Ղուկասն ալ երեսն առաւ ու հեռացաւ: Ինչպէ՞ս չհետանար· կը կռահէր Պարսամի լեզուին տակի խօսքերը ու օրը օրին կ'ակնկալէր, որ ըսէր այդ խօսքերը: Մօտ չաբաթ մը առաջ էր· տեսաւ, որ Պարսամն այլեւս տամա խաղալու ո՛չ առաջարկ կ'ընէ եւ ոչ ալ կը պատրաստուի· այդ տեղէն նկատեց, որ Պարսամին դիրքը փոխուած էր: Է՛հ, ինչպէս ընէր, չէ՞ որ բոլոր դիւղացիներն ալ միեւնոյն վիճակի մէջ էին:

Երեկոյ մը, երբ Թորիկ Ղուկաս, մի քանի դդալ կերակուր ուտելէ յետոյ, կը պատրաստուէր, դիւղացիներուն հանդիպելու համար, դուրսը, Ձէթ քարին փոյ երթալ ու հակամի կանդնելու առաջարկ ընել, տեսաւ, որ դուռնէն ներս մտաւ Գանձակ Պարսամ:

– Օհ բարեւ, Պարսամ· եկ նստէ, անաչէն· հէյ կնիկ, Պարսամն է, մինտեր չունի, ճրագը քիչ մը չլուսցնե՞ս:

(Շար· 5)

(Շար. Ա. եջէն)

կառավարուն բանաստեղծներուն յիշատակին առջեւ։ Եկեղեցական դասու երգեցողութեամբ կատարուեցաւ կարճատեւ արարողութիւն մը։

Ապա, Հայրապետը առաջնորդուեցաւ Կլիկիոյ 15-րդ դարու Կաթողիկոսներէն Թորոս Կաթողիկոսի դամբարանը։ Հոս եւս խորագրած «Հոգւոց» մը արտասանեց ու ըսաւ.-

«Այստեղ, Պոլսոյ մէջ գիտէք թէ մենք ունինք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Յակոբ Զուղայեցիի դամբարանը։ Ես արդէն յառաջիկայ օրերուն յարգանք պիտի ընծայեմ անոր յիշատակին, յարգանք պիտի ընծայեմ նաեւ Պոլսոյ պատրիարքներէն Գարեգին Խաչատուրեան եւ Շնորհիմ Գալուստեան Պատրիարքներուն։ Բայց այսօր այնպէս զուգադիպեցաւ որ պատմական դէմքի մը առջեւ կը գտնուինք։ Եւ այդ պատմական դէմքը իմ նախկին Կաթողիկոսութեան Աթոռոյս նախորդներէն մէկը եղած է, որպէս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս։ Կեանքիս մէջ երբ հիմնական փոփոխութիւն մը կատարուեցաւ եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Աթոռէն ես անցայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան ծանրագոյն եւ ծայրագոյն պարտաւորութեան, ահա այսօր դիպուածը այնպէս բերաւ որ գտնուիմ իմ կիլիկեան Աթոռի նախորդներէն Թորոս Կաթողիկոսի շիրմին առջեւ։ Ես ուրեմն այս առիթով, յարգանք կ'ընծայեմ բոլոր այն կաթողիկոսներուն, որոնք Կիլիկիոյ տաթապայմանօրէն դժուարին պայմաններուն տակ մեր եկեղեցին առաջնորդեցին 15-րդ դարէն մինչեւ 20-րդ դար եւ ապա շարունակեցին ծառայել մեր ոյին և մէկ եկեղեցիին՝ Անթիլիասի մէջ, ի Լիբանան։ Թող Աստուած ծաղկեալ պահէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը եւ առաւել եւս սերտացնէ այն գործակցութեան ուղին, որուն մէջ մտած ենք, որպէս իրրեւ մէկ եւ ամբողջական եկեղեցի»։

Շաբաթ, Մայիս 11-ին, կէսօրէ ետք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը գացած է Գումգաբուի Մայր Եկեղեցին։ Այդ պահէն, Գարեգին Ա. Հիւրն էր Պոլսոյ Հայոց պատրիարքութեան, Արարողութենէ մը ետք, Կաթողիկոսը խօսք առած է. ըսած է թէ իրեն համար այդ Մայր Տաճարին մէջ գտնուիլը հոգեկան անսովոր ապրումներու դուռ կը բանայ։

Շեշտած է նաեւ.-

«Սիրելի հաւատացեալներ, Պոլիսը շատ հարուստ պատմութիւն ունի Հայոց համար, բայց Պոլիսը պատմութիւն մը չէ։ Պոլսահայութիւնը յիշատակներով ապրող, միայն անցեալի փառքով ապրող Հայութիւն մը չէ եւ երբեմ պէտք չէ փորձուի այդպէս ըլլալ։ Ապրող հայութիւն է, արագընթաց կեանքի փիլիսոփայութեամբ օժտուած հաւաքականութիւն մըն է, հաւաքականութիւն մը որ անցեալի փառքով չէ որ կ'ապրի, այլ հայրերու կտակներու տէր դարձած հաւաքականութիւն մը»։

Կաթողիկոսը անդրադարձած է նաեւ Պատրիարքութեան 535-ամեակին որ կը տօնուի չարթու ընթացքին,

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՎԵՆԵՏԻԿ
— 7 - 28 ՅՈՒԼԻՍ 1996 —

Կ'ընդունուին տասնեւվեց տարեկանէն սկսեալ երիտասարդ - երիտասարդուհիներ։ Պիտի դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ ըրակարնութիւն՝ մասնակցողներու մակարդակին համաձայն։

Մասնակցութեան սակ՝ 1·200 ԱՄՆ տոլար։ Այս գումարը կ'ընդգրկէ կեցութեան, սնունդի եւ դասընթացքի ծախքերը։

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար դիմել՝

Corsi Estivi di Lingua Armena
Collegio Armeno Moorat-Raphaël
Ai Carmini, Dorsoduro 2596
30123 VENEZIA (ITALIA)
Tel: (41) 5228770
Fax: (41) 5203434.

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՏՕՆ

Ուրախութեան եւ վիճակախաղի Հաւիկի հիւրասիրութիւն

կազմակերպութեամբ՝
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ձանճնախումբի

կիրակի, Մայիս 19 ժամը 15-ին

Արծրունի Զրբաշեան
սրահին մէջ
339, *Ave. du Prado* - 13008 *Marseille*

Մասնակցութիւն 50 Ֆր.։

Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը՝
Հեռաձայն.-
42 - 22 - 08 - 52
կամ՝
91 - 37 - 50 - 73

Assemblée Générale de l'A.A.A.S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 13 Juin 1996 à 20 heures 30
au Siège de l'Association
77, rue La Fayette, Paris 9e

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.

Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard le 23 Mai 1996.

Elles doivent être manuscrites et indiquer les nom, prénom et adresse du candidat.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR A L'ETRANGER POUR LES ENFANTS DE 12 A 15 ANS

ETATS—UNIS :
COTE EST (Camp Haïastan)
du 11 au 25 août
Prix de la pension : 550$ pour le séjour + voyage + argent de poche
Dernier délai d'inscription : 7 juin
Ce camp ouvre à partir du 30 / 06.
Consulter CBAF pour les conditions.

ETATS—UNIS :
COTE OUEST (Camp AYF)
du 4 au 18 août
Prix de la pension : 175$ par semaine + voyage + argent de poche
Dernier délai d'inscription : 7 juin

GRECE :
CAMP KHALKIDIKI
du 10 au 28 juillet
Prix de la pension : 500$ pour le séjour
Dernier délai d'inscription : 10 juin.

Le contingent pour la France est de 12 enfants maximum comprenant l'arménien afin de participer au camp. Pour toute inscription, s'adresser au Conseil d'Administration au 48.24.46.57.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Յունիս 8, 1996
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ի նպաստ Ս. Մեսրոպ Կրթարանին։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris - IDF

CONCERT
Le groupe « YERAJICHD »
présente
le Quatuor *Alliance*
le Dimanche 19 Mai à 18 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Au programme :
musiques arménienne, tsigane, classique
Prix : 80 F. / 50 F. (sur place).

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն
ՄԱՐՍԷՅԼ

Մայիս 19, կիրակի, ժամը 15·30-ին՝

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
12 - 14, rue St-Bazile — Marseille 1er

Մուտքը ազատ է։

l'ASSOCIATION
MACHTOTZ
organise
un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN à Varna/Bulgarie, du 3 au 24 Juillet 1996
pour les jeunes de 8 à 16 ans
sous le patronage
du Rév. Père ATAMIAN
- Hébergement par familles arménophones;
- Cours d'arménien pour tous niveaux, et spécialement pour **DEBUTANTS FRANCOPHONES** avec **METHODE AUDIOVISUELLE** par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
- Excursions, baignades, sport.

Renseignements et inscriptions : 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Vers Giverny

La Section d'Issy-les-Moulineaux organise une sortie en autocar à GIVERNY, le 25 Mai.

Le programme comprend la visite de la maison de Monet, des jardins, de l'étang aux nymphéas, ainsi qu'un déjeûner au restaurant, suivi d'une promenade en bateau sur la Seine.

Participation : 250 Frs.

DEPART : à 8h30 précises devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy-les-Mlx avec arrêt à8h45 devant l'église arménienne : 6, ave Bourgain.

Inscriptions jusqu'au Samedi 18 Mai auprès de :

— *Mme Papazian :* 46. 42. 90. 68
— *Mme Minassian :* 40. 95. 81. 33

— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ —

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 16 - Ս. օր Յիսուսի Աստուծոյ Մերոյ։

Այս օրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան։

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։

Կը հրաւիրուին մեր մանուկները պատարագին ներկայ ըլլալ, Խոստովանիլ եւ Հաղորդուիլ։

ԾԱՆՕԹ. - Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 16-ին Ս. Յակոբ *Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։*

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԹՐՈՒՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 16
Առաւօտեան ժամը 10-ին։
կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Ս. Ջարթիճեան ազնին առթիւ չնորհակալութեամբ առած է Իզպադինի հետեւեալ նուէրները.-

Մոքոսեան ընտանիք 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարիկ Պալիոզեան 2000 Ֆր., Տիկին Հերմինէ Սարաճեան 250, Տիկին Մարի - Թէրէզ Ագըլ 500, Տէր եւ Տիկին Հերմոն Գայա 250, Տիկին Օննիկ Սիւրմէլեան 50, Տիկին Շահնազ Փափազեան 200, Պր. Ժան Գարակէօզեան 100, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ղուկասեան 300, Տիկին Մարիլէն Պատմաճեան 400, Տէր եւ Տիկին Ց. Պիւլիւքապաճը 100, Տիկին Հելէն Տամլամեան 300, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարըի 400, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Պեհրեան 100, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Պէրպէրեան 5000 Ֆր., Տիկին Եւա Կոպէթեան 200, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալեան 500, Օրիորդ Ֆրանսին Ամիկեան 2000 Ֆր., Օր. Նիքոլ Մամիկոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան 400, Տիկին Մելինէ Ղուկասեան 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տիւզեան 200, Տիկին Մաքրուհի Հուպոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Ծառուկեան 300, Տիկին Լոր Տրունեան 150, Պր. Ժան Ֆորթունաթօ 150, Օր. Ժաղլին Քանարեան 300, Օր. Մարուհի Գրիգորեան 200, Տէր եւ Տիկին Արթին Գազանճեան 50, Տէր եւ Տիկին Հայկազէն Ուզունեան 500 Ֆր., Պ. Մ. Զելվէյեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր - Ցակոբեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պայրամեան 300 Ֆր., Տիկին Մարի Մովսէսեան 500, Պր. Վահէ Գոյումճեան 500, Տէր եւ Տիկին Ցակոպ Պէրպէրեան 500, Տէր եւ Տիկին Վարդան Տամլա 500, Տէր եւ Տիկին Շնորհոգեան 1000, Տիկին Ալիս Թորոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան 300, Տէր եւ Տիկին Արամ Խաչատուրեան 500, Պր. Հանրի Պալոն 200, Տիկին Տիւմէճեան 100, Տիկին Զապէլ Տէր - Ցակոբեան 200, Արման Զօրլու 500, Պր. Ժան - Փօլ Մահեան 50, Օր. Լիլիզ Մէյմարեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժաք ձէնէքճեան 350, Տիկին Մանուկ Ունանեան 300, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կէօվճեան 100, Տէր եւ Տիկին Պ. Սարաֆեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ասիակ Բաղտասեան 500, Պր. Ռըպէռ Զաքարեան 200, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Չաքպազեան 100, Պր. Շառլ Տէրտէրեան 100, Տիկին Ֆլորիտա Տիւմա 500, Տէր եւ Տիկին Արման Սանոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մինասեան 500, Պր. Հաճիկ Սարաֆեան 100, Տիկին Ժիլլ Ցովհաննէսեան 100 Ֆր.։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R.C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 16
JEUDI
16 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

71ԲԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·854 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.854

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ

«Միլլիյէթ»ի (*Մայիս 15*) *աչխատակիցը* նավուղ Պոլսոյ պատրիարքարանին հիմնադրութեան 535-ամեակի հանդիսութենէն եւք քանի մը հարցումներ ուղղած է Գարեգին Ա.ի: Կը զրէ թէ ան ամէն առիթով կը չեշտէր երկխօսութեան կարեւորութիւնը, «երկխօսութիւնը, ըստ է Գարեգին Ա.», կը ջնջէ պատմութեան ընթացքին պնդացած սխալ հասկացողութիւնները: Հետեւաբար, պէտք է *խաղաղ* գետին մը գտնենք որպէսզի նպաստենք գործակցիլ»:

Լրագրողը կը զրէ թէ կաթողիկոսը չէ ազած պատասխանել Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններու մասին հարցումներու:

Պատասխանելով քրիստոնեայ - իսլամ երկխօսութեան մը կարելիութեան, երկու տարիէն ալ ունեցած նախապատրաստութիւն ու զանոնք չրջանցելու համար Հայ եկեղեցիին կարելիութիւններուն առընչուած հարցումին, Գարեգին Ա. ըսած է. «Անշուշտ պէտք է ճշմարտութիւնը ըսենք. մեր երիտասարդներուն պէտք է առարկայական ճշմարտութիւնը յայտնենք, որպէսզի անոնք ճշմարտութեան լոյսին տակ իրենց ուղղութիւնը որոշեն: Երկխօսութեան պիտի ձեռնարկեն երիտասարդները: Խօսելով պիտի լուծուին բոլոր հարցերը: Աւօրեաց միասնաբար ապրելով, միասնական փորձառութիւններու տիրանալով, լայնախոհութեամբ, բացայայտօրէն ու առանց երկիւղի վիճելով պիտի լուծեն հարցերը»:

Գարեգին Ա. կոհունակութեան արտայայտութիւններով կ'ամփոփէ իր տպաւորութիւնները. կ'ըսէ թէ ուրախ է տեսնելով որ Պոլսոյ հայութիւնը առանց չըժուարութեան, մեծագոյն աղատութեամբ կը կերպարկէ կրօնական իր պաշտամունքը: Եւ թէ հայկական հաւաքականութեան կրօնական ոգեւորութիւնը կը պատճառէ:

Նոյն հանդիսութեան ներկայ գտնուած են Միացեալ - Նահանգներու, Ֆրանսայի, Յունաստանի հիւպատոսները, Թուրքիոյ կրօնքի նախկին նախարարը, Կալաթասարայի համալսարանին տեսուչը, «Արդար Ուղի» կուսակցութեան Պոլսոյ հրեայ երեսփոխանը, եւայլն:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի, (Ուրբաթ, Մայիս 17-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը Շաբաթ – Կիրակի, Մայիս 18 / 19:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը որ անկախութիւնը օգտագործած էր նախ երկուքի, յետոյ երեքի բաժնուելու համար, Ապրիլի վերջին օրերուն ունեցած է իր պատակարգ համագումարը: Հրաժարեալ նախագահ Ռազմիկ Դաւոյեանի տեղ նախագահ ընտրուած է ծանօթ գրող Հրանտ Մաթեւոսեան: Ան խօսք առնելով ըսած է. «պրականերութիւնը ծանր գործ է որ տանելու է կա՛մ հերոսացման, կա՛մ խելագարութեան: Իմ գործը պիտի լինի գրողներին օգնելը»: Ընտրութեան ներկայ ըլլացած են Հայաստանի Ներքին եւ Մշակոյթի նախարարները՝ Վ. Սիրադեղեան ու Ց. Մովսէս, իսկ Մայիս 1-ին Միութիւն այցելած է նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան:

Իշխանութեան այս մօտիկ հետաքրքրութիւնը որ ունի նաեւ զօրակցութեան նշանակութիւնը, արդիւնք է վստահաբար Հ. Մաթեւոսեանի նախագահ ընտրութեան: Համագումարին ներկայ եղած է նաեւ ՀՀ-ի Գրողներու Միութեան նախագահ Վարդան Ցակոբեան:

Համագումարը ընտրած է աւագներու խորհուրդ մըն ալ ուր Սփիւռքէն տեղ գըտած են հետեւեալ անունները. Ե. Աղասեան, Զ. Գազանճեան, Զահրատ, Վ. Օշական, Պ. Սնապեան: Նոր վարչական կազմը կը բաղկանայ 50 անդամէ:

*
**

ՔԱՇԹԱՂԸ ՎԵՐԱՆՈՒԱՆՈՒԱԾ ԲԵՐԴՁՈՐ

ԼՂՀ Գերագոյն Խորհուրդին 1993 Դեկտեմբեր 1-ի որոշումով Քաչաթաղի չըրջանի կեդրոն Լաչին քաղաքը վերանուանուած էր Քաչաթաղ: Ներկայիս, նկատի առնելով չրջանի վարչակազմին առաջարկը եւ ԼՂՀ Ազգային Ժողովին վայրերու վերանուանումի յանձնաժողովին եզրակացութիւնը, Ապրիլ 25-ին որոշուած է Քաչաթաղ քաղաքը վերակոչել Բերդձոր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 14 / 15)

ՀԱՊ-Ի ՆԵՐՔԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Երեւանի մէջ, Մայիս 14-ին խորհըրդակցական ժողով մը տեղի ունեցած է, որու օրակարգն էր ՀԱՊ-ի ներքին սահմաններու պահպանութեան համատեղ գործողութիւններու հարցը: Հանդիպումին մասնակցած են ՀԱՊ-ի բոլոր երկիրները բացի Ադրբեջանէն: Այդ առընչութեամբ Երեւան ժամանած է նաեւ Թուրքիոյ սահմանապահ ծառայութեան տնօրէնը, բանակի զօրավար՝ Ազդրէյ Նիկոլայեւ:

*
**

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ
ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

«31»երու (անոնք որոնք պետական հարուածի ծրագրի ամբաստանութեամբ ձերբակալուած են, Վահան Յովհաննիսեան եւ 30 ուրիշներ) դատավարութեան Մայիս 13-ի նիստին, գլխաւոր ամբաստանեալը Վահան Յովհաննիսեան պատասխանած է եղած կարգ մը հարցումներուն: Ձէ ուրացած իշխանութիւնը փոխելու ուղղութեամբ իր ծաւալած կազմակերպչական աշխատանքը, բայց, ճշդած է որ այդ պիտի իրագործուէր Սոլիտարնոսկի նմանող չարժումներու միջոցաւ եւ ոչ թէ դաւադիր յեղաշրջումով: Ընտրութիւնները ներքին եռաք, իր գործունէութիւնը աւելի աշխուժացած է, որովհետեւ արդիւնքները փաստեր են որ խորհրդարանական պայքարը հնարաւոր չէ: Ըստ իր ծրագրին, ժողովրդական չարժումին զարկ տալու համար, ստեղծուելիք կազմակերպութեան կորիզը պիտի հանդիսանային վստահելի, իշխանութիւններուն համար անխոցելի անճնաւորութիւններ, նախկին ազատամարտիկներ: Այդ նպատակով ալ հանդիպած է ազատամարտիկներու հրամանատարներուն:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ ԿԱՄ՝ «ՌԱԿ»ԵՐԸ

Վերջին չաբաթներուն աւելի ծանր բեռնոյթ ստացաւ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան պառակտումը որ մէկայն Հայաստանի (ՀՌԱԿ) եւ Սփիւռքի (ՌԱԿ) կուսակցութեանց մէջ չէ սահմանափակուած: Արդարեւ տագնապը նաեւ պառակտում մը ստեղծած է Միացեալ - Նահանգներու եւ Գանատայի մէջ, ուր այժմ, որքան որ կրցանք հասկնալ, Արեւելեան - Ամերիկայի եւ Գանատայի երկու Շրջանային վարչութիւններ կան, մէկը՝ օրինաւոր, միւսը՝ որ չէ ընդունած իր ոչ - օրինաւոր բնոյթը, այսինքն լուծուիլը կեդրոնական Վարչութեան կողմէ եւ կը շարունակէ գործել իր մամուլով որ Մոնրէալի եռալեզու «Ապագայ» չաբաթաթերթն է: Այս կացութիւնը պատճառ է որ հաղորդագրութիւններ իրարու յաջորդեն, մէկէն կամ միւսէն, բաւական չվոթութիւն ալ ստեղծելով, եթէ յաւուկ ճիգ չթափուի հետեւելու համար անոնց դարձերուն:

Այսպէս, Մայիս 3 թուակիր հաղորդագրութիւն մը ստացանք ստորագրուած՝ «Ռ. Ա. կուսակցութեան արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ՝ Յակոբ Վարդիվառեան» ուր կ'ըսուէր. -

«Սիրով կը յայտարարեմ, թէ ՌԱԿ Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի ընդհանուր Շրջանային Վարչութիւնը իր 1996 Մայիս 2 թուակիր ժողովին ընթացքին, նկատի առնելով որ մեր շրջանակը զուրկ է պաշտօնաթերթէ մը եւ կուսակցութիւն մը անհրաժեշտ է որ ունենայ իր խօսափողը, որոշեց՝ «Անկախութիւն» երկշաբաթաթերթը վերածել ՌԱԿ Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի Շրջանային Վարչութեան պաշտօնաթերթի, խմբագրութեամբ «Պայքար» շաբաթաթերթի երկարամեայ խմբագիր, մտաւորական Գրիգոր Քէօսէեանին»:

Ասոր յաջորդեց, Մայիս 10 թուակիր մամլոյ թիւ 1 երկար հաղորդագրութիւն մը որ կը կրէ, այս անգամ, «ՌԱԿ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ» ստորագրութիւնը կողքին ունենալով նաեւ նոյն կեդր. Վարչութեան (1921) կնիքը: Հաղորդագրութիւնը կը կրէ հետեւեալ խորագիրը. –

Ռ.Ա.Կ.-Ի
ՆԱԽԿԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ՎԵՐՍՏԱՆԱՁՆԷ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒԹԻՒՆԸ՝
ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵԼՈՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԱԶԳԱՆՈՒԷՐ ՎԱՐԿՆ ՈՒ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան
Սպանդարեանի Շրջանի Դատարանը
Անվաւեր կը հռչակէ Արդարադատութեան
Նախարարութեան Որոշումը
«Ազգ» Օրաթերթը
կը վերադառնայ Իրաւատիրոջ

Սկիզբը, կը յիշուի Երեւանի «Ազգ» օրաթերթի ծանօթ հարցը եւ որու անդրադարձած ենք առեներն: Ապա, հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ. –

Նկատի առնելով թէ այսօր, «ՌԱԿ Պէյրութեան խմբակը» կը տանի անձնախնդրութեամբ եւ ազգանուէր աշխատանք մը՝ փակելու համար «Ազգ»ը եւ կազմալուծելու Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը, 1991, Ապրիլ 11 թուականին Մոնրէալի մէջ Ռ.Ա.Կ. ԺԸ. Ընդհանուր Պատգամաւորական ժողովէն բխած կեդրոնական վարչութիւնը ներկայիս կ'որոշէ վերըստանձնել իր լիազօրութիւնները՝ մինչեւ արտակարգ Պատգամաւորական ժողովի մը գումարումը, զոր կը խոստանայ կայացնել մինչեւ 1996-ի աւարտը:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ԺԹ. Ընդհանուր Պատգամաւորական ժողովը, որ կայացաւ 1995 - Սեպտեմբերին, հանդիսացաւ տխուր հանգրուան մը որ արագ կործանման ուղիին վրայ դրաւ կուսակցութիւնը: Նկատի ունենալով որ ժողովի աւարտին չկայացաւ կանոնագրութեան նախատեսուած կեդրոնական վարչութեան ընտրութիւնը, այլ կազմուեցաւ համաձայնական մասիմն մը՝ համերաշխօրէն դէպի միասնութիւն առաջնորդելու համար կուսակցութիւնը, այսօր արդէն խախտած է օրինաւոր հիմքը կիպրոսի մէջ կազմուած վարչութեան՝ որովհետեւ ոտնակոխուած են այդ համաձայնութեան բոլոր հիմերը, ֆանի համերաշխութիւնը գոյացնող կողմերէն երեքը հեռացած են կեդրոնական վարչութենէն, միւս կողմին ալ օրինի գործարքներով համերաշխութեան պայմանները խախտելուն պատճառով»:

Ապա, յոյս կը յայտնուի որ կը վերականգնի կուսակցութեան աւանդական հարազատ դիմագիծը:

Այլ խօսքով, ներկայիս կան երկու կեդրոնական վարչութիւններ, մէկը ընտրուած անցեալ Սեպտեմբերին կիպրոսի ԺԹ. Ընդհ. ժողովին եւ որ կը պնդուի պէյրութ, Յակոբ Գասարճեանի նախագահութեամբ, միւսն ալ Մոնրէալ: Այս նոր կեդրոնական վարչութեան անդամներն են.- Արչաւիր Կէօնճեան, Հայկազէն Ուզունեան, Երուանդ Ազատեան, Ռուբէն Թէրզեան, Յարութիւն Արզումանեան, Վարդան Ուզունեան (ընտրուած 1991-ին, ԺԸ. Ընդհ. ժողովէն);

Եղած տուեալները թոյլ չեն տար, առայժմ, որ յստակ կարծիք մը կարենանք կազմել տագնապին բուն նկարագրին մասին, որ, ինչպէս ըսինք, միայն Հայաստան - Սփիւռք հարց մը չէ, ոչ ալ իշխանամէտ կամ ոչ հոսանքներու հարց: Տագնապը ներքին աւելի սուր բնոյթ կը թուի ունենալ: Յետագայ դէպքերը, հաւանաբար, լուսաբանեն:

*
**

Մայիս 14-էն, Երեւանի մէջ, վերսկսած է լոյս տեսնել «Ազգ» օրաթերթը իր նախկին խմբագրական կազմով, գլխաւորութեամբ Յակոբ Աւետիքեանի:

Ի՛ՆՉ ՓՈԽԿՈՏՈՒԹԵԱՄԲ

Ազգային ժողովրդական միութեան շաբաթաթերթը «Այժմ» իր մէկ հրապարակումին պատճառով հետապնդումի առարկայ եղած է. հետապնդում որ թերացումին, կամ թերացում նկատուածին ու հետեւանքին մանրամասնութենէն առաջ ուշադրութիւն կը դրաւէ որպէս անհեթեթութեան օրինակ:

Թերթին Ապրիլ 3 - 9-ի թիւին (11) մէջ «ինչպէս ընդունուեց Սահմանադրութիւն»ը խորագիրով հրապարակուած են նոյն միութեան լրատուական սպասարկութեան տուեալները Սահմանադրութեան հանրաքուէին արդիւնքներուն մասին: Կեդրոնական ընտրական յանձնախումբի նախագահը հակադրելով հրապարակումին, հերքում ղրկած է թերթին խմբագրութեան: Հերքումը հասած է յաջորդ թիւին վերջին պատրաստութիւններուն օրը, ինչ որ բնականաբար անկարելի դարձուցած է մամուլի օրէնքի պահանջը՝ «հրապարակել հերքումը երեք օրուայ ընթացքում»: Երբ հերքումը լոյս չէ տեսած, կեդր. ընտրական յանձնախումբը «Այժմ»ը երեք ամիս փակելու դիմում ներկայացուցած է դատարան, «մամուլի օրէնքը խախտելու պատճառով»:

Դատին համար նախ թուական որոշուած է Ապրիլ 23-ը, ապա յետաձգուած Ապրիլ 26-ին: Այդ նիստին Սպանդարեանի դատարանը քննած է Ցանձնաժողովին դիմումը: Պահանջատէր կողմին փաստաբանը ընդունած է որ շաբաթաթերթը չէր կրնար երեք օրուան պայմանաժամը յարգել ու հերքումին տեղ տալ իր սիւնակներուն մէջ: Իսկ յանձնումէն ետք հրապարակուած թիւին մէջ ան լոյս տեսած է արդէն: Այս պարագաներուն մէջ դատի պատճառ մնացած չըլլալով, դատաւորը փակած է թղթածրարը:

«Ազգ»ին առընչուող ներկուսակցական հարցին առիթով Արդարադատութեան նախարարութեան փութկոտ միջամտութենէն ետք, կեդրոնական ընտրական յանձնախումբին այս կայծակնային գործողութիւնը ապացոյց է որ դանդաղկոտութեան, ձգձգումի երեւոյթներուն վերջ տալու վճռակամութիւն մը կայ հայաստանեան ոլորտներու մէջ. առիկա ուրախալի նորութիւն մը նկատել կարելի է, եթէ մէկ կողմ ձգուի առոր առ այժմ միայն մամուլին ուղղուած ըլլալու պարագան որ յոռետեսները կամ չարամիտները կրնայ ուրախութենէն տարբեր հակազդեցութիւններու ալ մղել:

Այո՛, կարելի էր ուրախալի նորութիւն նկատել եթէ անկէ դեղչուին ընդվզեցուցիչն ու անհեթեթը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

«Ինչու եւ ինչպէս ներդրումներ կատարել Հայաստան» թեմայով առաջին համագումարին բացումը կատարուած է Մայիս 9-ին: Բացման խօսքը արտասանած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան:

***

Ճ Ա Տ Ր Ա Կ՝ «ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Ճատրակի ծանօթ վարպետ Տիգրան Պետրոսեանի յիշատակին նուիրուած եւ ճատրակի ողիմպիականներուն իրբեւ նախապատրաստուած մրցաշարքը վերջ գտած է Մայիս 9-ի եղբայրական խաղերով: Ճատուկ յաջողութիւն ցոյց տուած են մանաւանդ Հայաստանի ներկայացուցիչ Սմբատ Լպուտեան եւ Պոլոնիոյ ներկայացուցիչ Սերպ Պրեդրագ Նիկոլիչ, որոնք 7,5-ական միաւոր ձեռք ձգելով դրաւած են Ա. եւ Բ. տեղերը, արժանանալով նաեւ նախատեսուած 10 հազար տոլար պարգեւին:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՔԱՂՑՐ ՎԻՇՏ

Ա.

Ուրեմն կրկին եկար, վերադարձար
ինծի՝ հու հնոց քնակարանիդ,
հի՛ն վիշտ:
(Վազգէն Շուշանեան)

Բնութեան կողմէ մարդոց նուիրուած չատ թանկագին զգացումներէն մէկն ալ վիշտը չէ՞ արդեօք: Այն տաքուկ վիշտը, մորմոքը, մարդուս սիրտը զգուելու պէս իր ափերուն մէջ առնող այն թեթեւ ցաւը, զոր բոլորս ալ երբեմն կը զգանք կեանքի մեր օրերը լեցնող ինչ ինչ դառնութիւններու, սրտաբեկութիւններու ու յուսախաբութիւններու դիմաց: Մարդուս ներաշխարհին մէջ սարքուած չորս եղանակներէն աչունն է այդ, քիչ մը տխուր, ամպամած, թեթեւ անձրեւով մը չաղախուած, ո՛չ այնքան կիզիչ որքան ամառը, ո՛չ ալ այնքան ցուրտ որքան ձմեռը: Այն ճիշդ մէջտեղն է այն ճամբուն վրայ, որ երջանկութիւնն ու ծանր տառապանքը իրարու կը կապէ: Ո՛չ երջանկութիւն է, ոչ ալ տառապանք: Այլ երկուքին մէջտեղ տրամանոյշ հոգեվիճակ մըն է, մելամաղձոտ, մշուշով ու ցօղով օծուած, որուն մարդ կը յանձնուի ամէն անգամ որ կ'անդրադառնայ թէ քան մը կը սեղմէ սիրտը, քան մը ցաւ կը պատճառէ իր սրտին:

Մարդ կրնա՞յ արդեօք ապրիլ առանց վիշտի: Չեմ կարծեր: Նոյնիսկ եթէ կըրնայ, այդ մէկը չատ անհամ կեանք մը պիտի ըլլայ: Արդարեւ, վիշտը համ կուտայ կեանքին, միջին ներբերանդ մը կը դնէ կեանքի երկու զլխաւոր դոյներուն՝ ճերմակին ու սեւին միջեւ: Մարդ չի կրնար նաեւ ապրիլ մնայուն տառապանքի մէջ, բայց մարդ կրնայ ապրիլ մնայուն վշտի մէջ: Վիշտը այն տարօրինակ ու անբացատրելի զգայնութիւնն է, որուն կրնանք հանդիպիլ թէ՛ երջանկութեան, թէ՛ տառապանքին մէջ: Ան մեզի կ'ընկերանայ մեր ամբողջ կեանքի տեւողութեան, որպէսզի համեմ մը աւելցնէ մեր ամէն տեսակէ ապրումներուն վրայ:

Ատուած մեզ հեռու պահէ՛ որեւէ տառապանքէ, բայց մեր սրտին մէջէն չըրբէ՛ այն մշտանորոգ վիշտը, տրամութեան մը քաղցրանոյշ այն տրամադրութիւնը, որուն այնքան պէտք ունինք որքան պէտք ունինք հացին ու ջուրին: Սնունդն է ան մեր հոգիին, որ հոգին կ'աղնուացնէ, հոգին կը նրբացնէ, հոգիին հողը կը թրջէ՝ զայն փրկելու համար երաշտէն ու եղանակին չորութենէն: Մեր հոգիին օծանելիքն է ան, որ կը թարմացնէ կարծրացած բջիջները, ջրտուք կ'ընէ մեր ներաշխարհին չորցած ակօսներուն:

Ահաւասիկ բարեկամի մը հետ կը խօսիմ ու ան յանկարծ անպատշաճ բան մը կ'ըսէ ինծի, սխալ գնահատանք մը կ'ընէ անձիս մասին, վիրաւորական եզրյթ մը կ'ունենայ: Չէի սպասեր, բայց պատահեցաւ: Հիմա թեթեւ վիշտ մը կը զգամ սրտիս մէջ: Մինչեւ իսկ ժպտուն վիշտ մը: Ես ինծի կը մտածեմ թէ բարեկամս անիրաւութիւն ըրաւ ինծի նկատմամբ, սխալեցաւ թերեւս, եւ կամ ուղղակի չարացաւ սա կամ նա պատճառաւ: Այո՛, թեթեւ վիշտ մը կը զգամ: Կը չարունակեմ մտածել: Ինչո՞ւ պատահած ըլլար այս սխալ գնահատանքը: Մարդիկ ինչո՞ւ դիւրաւ չեն հասկնար, կամ ինչո՞ւ բարեկամութիւնները այսքան դիւրաբեկ են: Կը չարունակեմ մտածել ու կը յիշեմ բարեկամիս հետ մեր անցեալէն դրուագները: Չէ՛, մեր բարեկամութիւնը պիտի չկործանի այս փոքրիկ դէպքով, մենք պիտի չարունակենք դիւրաւ մէկմէկ բարեկամ նկատել, թերեւս ես ալ չհասկցայ ընկերոջիս պիտի մոռնամ այս միջադէպը: Բայց հիմա, սա պահուն, տաքուկ վիշտ մը կայ սրտիս խորը: Չեմ դանդաղիր այդ վիշտէն: Չեմ անիծեր այդ վիշտը: Նոյնիսկ կը սիրեմ այդ վիշտը:

Կեանքը աւելի՞ հաճելի ու իմաստալից կը դառնար արդեօք, եթէ ես սա պահուն այդ վիշտը չզգայի, եթէ բարեկամիս վիրաւորիչ, կամ սրտաբեկութիւն պատճառող արտայայտութիւնը դիմաւորէի պաղարիւն անզգամութեամբ, եթէ ուս թօթուէի ու կարեւորութիւն իսկ չտայի այդ վրիպած նախադասութեան:

Չ՛ՀԱ, մէկը եթէ ծայր աստիճան յուզիչ ու տխուր ժապաւէն մը դիտելու ընթացքին կը խնդայ, անիկա չի կրնար դիտել թէ ինչ է եւ որքան համով է վիշտը, եւ կը մոռնայ թէ կեանքի մէջ իսկապէս յուզիչ եւ տխուր տեսարաններ կան: Աշխարհի ամէնէն երջանիկ մարդը այն չէ՛ որ գործողութեան սեղանի մը վրայ զգայուքիրկ պառկած է եւ ոչինչ կը զգայ: Աշխարհի ամէնէն երջանիկ մարդը այն չէ՛ նաեւ որ դիւերը խոր քունի մէջ թաղուած է եւ որ իր սիրտը առժամեայ կերպով փակած է դիտակից զգայնութիւններու առջեւ: Աշխարհի ամէնէն երջանիկ մարդը այն չէ՛ տակաւին, որուն զգացականն ու խմացականն աշխարհը փուլ եկած է հոգեկան հիւանդութեան մը ճիրաններուն տակ եւ չարունակ կը խնդայ, չարունակ կ'երգէ, առանց ազդուելու չուրջի իրաղարձութիւններէն: Աշխարհի ամէնէն երջանիկ մարդը ա՛յն պէտք է ըլլար, որ սրտին մէջ քիչ մը վիշտ կը զգտնէ ո՛չ միայն աշխարհի տխրութիւններուն, այլ մինչեւ իսկ աշխարհի ուրախութիւններուն դիմաց:

Ռ. Հ.

...ԽՄԵԼ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆԱՑԸ

Համադրեց՝
Լ. ԿԻԿՈՑԵԱՆ - ՍՐԱՊԵԱՆ

ՍՐՏԻՆ ՀԱՄԱՐ, ՍԷՐԷՆ ԵՏՔ,
ԿԵՆՍԱԿԱՆԸ ԳԻՆԻՆ Է.
ԱՐԴԵՕՔ ԱՆԻԿԱ ԻՍԿԱՊԷ՞Ս
ԼԱԻԱԴՈՑՆ ԴԵՂՆ Է

«Օ՛Հ, սակայն մը ըլլար ջերմ Հարաւէն լեցուն՝ Բեդասի ամբակներէն ժայթքած ճշմարիտ չէկ հիւթով ուլունքաչար պըղպըջակներով պլպլացող եղրերով», կը հառաչէ 18-րդ դարու վիպերգական բանաստեղծ Ճոն Քիթ: Շատ հաւանաբար այս խօսքերը ըրած պահուն ան չէր մտածեր իր սրտին երակներուն մասին...: Սակայն դրեթէ երկու դար ետք Միացեալ - Նահանգներու առողջապահութեան եւ մարդկային ծառայութեան նախարարութիւնը եւս երկար զննեց անգլիացի բանաստեղծին նախասիրած խմիչքը եւ առողջապահութեան պատմութեան մէջ կատարեց ոդեւից ըմպելիի ի նպաստ առաջին պատգամը. «Ոդեւից ըմպելիները պատմութեան ընթացքին բազմաթիւ հաւաքականութիւններու կողմէ գործածուած են ճաշելու համոյքը խթանելու համար: Ժամանակակից ապացոյցները կը թելադրեն, թէ չափաւոր խմելը կապ ունի սրտի երակային հիւանդութիւններու նուազ հաւանականութեան հետ»: Այլ խօսքով օրական մէկ - երկու գաւաթ գինին կրնայ առողջարար դեր կատարել կարգ մը մարդոց համար:

Ճիշդ է, որ Քրից աւելի լաւ նկարագրած է գինիին բարիքը, սակայն գինիի սիրահարներուն եւ բազմաթիւ գիտնականներու համար սրտի հիւանդութիւնները կանխելու այս «գովերգութիւնը» իսկապէս անոյշ կը հնչէ, մանաւանդ երբ կը բաղդատուի Միացեալ - Նահանգներու Առողջապահութեան նախարարութեան հրապարակած 1990-ի ուղեցոյցին, որ տափակօրէն կը հաստատէր, թէ՝ «ոդեւից ըմպելիները որեւէ օգտակարութիւն չունին առողջութեան եւ յանձնարարելի չեն»:

Բարի լուրերը կը չարունակեն բազմանալ չափաւոր խմողները աւելի երկար կ'ապրին, նուազ հարբուխ կ'ըլլան, աւելի տափակ ստամոքս կ'ունենան, դիւրութեամբ չեն թունաւորուիր, եւայլն: Սակայն ամէնէն աւելի սրտի հիւանդութիւնները կանխարգիլելու յատկութիւնը բարձրացուցած է խանդավառութիւնը: Իրերայաջորդ ուսումնասիրութիւնները կը հաստատեն, թէ կանոնաւոր չամախականութեամբ գինի խմելը մինչեւ 50 առ հարիւրով կը նուազեցնէ սրտի հիւանդութեան վտանգը, եւ թէ չափաւոր խմելը աւելի առողջարար է, քան՝ բնաւ չխմելը:

Մորքին մէջ մասնագէտներու մեծամասնութիւնը այնքան ալ վստահ չէ այս հաստատումներուն վաւերականութեան: Իրօք, ո՛չ մէկ ուսումնասիրութիւն կը բացատրէ, թէ ինչո՞ւ գինի խմողները այնքան առողջ են: Նաեւ յստակ չէ, թէ արդեօք գինին ոդեւից այլ ըմպելիներէ աւելի՞ առողջարար է: Նոյնիսկ յայտնի չէ, թէ ո՛րչափ խմելը օգտակար է:

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆԸ»

Գինիի մասին Ամերիկացիներուն կարծիքը սկսաւ փոխուիլ 1991-ին, երբ Մորլի Սէյֆըը անունով մասնագէտ մը Լիոն (Ֆրանսա) այցելեց եւ, Միացեալ - Նահանգներ վերադառնալով, 60 վայրկեան խօսեցաւ «Ֆրանսական հակասութեան» մասին: Ան տեղեկացուց, թէ Ֆրանսացիք, հակառակ իրենց ճարպով հարուստ սննդակարգին, միայն մէկ երրորդ համեմատութեամբ կը տառապին սրտի կաթուածներէ: Իսկ պատճա՞ռը. Սէյֆըր բարձրացուց բաժակ մը կարմիր գինի. Այնուհետեւ ամէն ինչ չըլլուեցաւ: Ռեստորաններ չարունակ գինիի հանդէպ անտարբերութիւնը վերածուեցաւ խանդավառութեան եւ գինիի վաճառքը 44 առ հարիւրով չափեմատութեամբ բարձրացաւ բաղդատած նախորդ տարուան եւ մնաց ամուր Այսուհանդերձ Ամերիկացիներուն մէկ 16 առ հարիւրը չարաթը մէկ անգամ աւելի գինի կը խմէ: Ամերիկացիք մասամբ գարեջուր կը խմեն. մինչեւ հուով չարաթը 10 չիշ:

Ո՛չ ոք կրնայ մրցիլ Ֆրանսացիներուն հետ: Աշխարհի մէջ գինիի եւ ոդեւից ըմպելիներու սպառումի ամէնէն մեծ հատուածը կ'արձանագրուի Ֆրանսայի մէջ: Սակայն այս չի նշանակեր, թէ մը Պուժոլէն մեզ կը տարբերէ իրարմէ: Ֆրանսացիներուն երկարակեցութիւնը այն գինիէն կախեալ չէ: Անոնք Ամերիկացիներէն աւելի պտուղ, բանջարեղէն եւ ընդեղէն կը սպառեն:

Այսուհանդերձ 15 տարուան ընթացքին մինչեւ տարեկան 36 հազար Ֆրանսացիներու վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւն մը կ'ապացուցէ, թէ անոնք, որոնք օրական 2-էն 4 գաւաթ գինի կը խմեն, 30-էն 40 առ հարիւրով նուազ հնարաւոր կ'ըլլայ մահացու հիւանդութիւններու, բաղդատած անոնց, որոնք բնաւ գինի չեն խմեր:

ԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ «ԲԱՐԵԿԱՄԸ»

Ընդունուած իրողութիւն է, որ ոդեւից ըմպելիները երակները մաքուր կը պահեն, նուազեցնելով արեան բջիջներու եւ ճարպային նիւթերու թանձրացումը երակներուն մէջ. Ոդեւից ըմպելիները նաեւ կը բարձրացնեն արեան լաւ քոլեսթերոլի քանակը: Սակայն գիտութիւնը տակաւին չէ ապացուցած, թէ արդեօք ոդեւից ըմպելին գինի՞, գարեջո՞ւր, թէ ուիսքի՞ պէտք է ըլլայ: Գինիին տրուած յատուկ կարեւորութիւնը հիմնուած է նոր պարունակած հակաթթուածնային (անթիօքսիտներ) նիւթերու վրայ, որոնք կը պայքարին բջիջային վնասուածքներու դէմ, ուրկէ կրնայ քաղցկեղը ծնունդ առնել:

Սակայն ինչպէ՞ս կարելի է խմողը ճանչնալ խմիչքէն: Գիտնականներ համոզուած են, թէ խմելու լաւագոյն ձեւը ճաշին հետ չափաւոր եւ կանոնաւոր խմելն է: Ուսելիքը կարեւոր ընկերակից մըն է, որովհետեւ կը դանդաղեցնէ ոդեւից ըմպելիին իւրացումը, երկարաձգելով անոր ազդեցութիւնը արեան փլաքէթներուն վրայ (լաւ բջիջները, որոնք կը կախուին ճարպային նիւթերու վրայ եւ կ'աւելցնեն երակներու խցումը): Ճաշեր ալ ձեւով խմող մարդիկ գինի կը խմեն: Ե՞ս այս նոյն մարդիկը ուսումնասիրողները համաձայն, ոսկեայ կէնցաղ կ'ապրին: «Գինի խմողները աւելի նիհար կ'ըլլան, աւելի մարզանք կ'ընեն, նուազ կը ծխեն եւ աւելի ոսկեայ են», կ'ըսէ ուսումնասիրող մը:

ՉԱՓԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

Չափաւորութիւնը ոդեւից ըմպելիի վրայ հիմնուած առողջապահական ուսումնասիրութեան բանալին է: Չափաւորութիւնը օրական առաւելագոյնը երկու բաժակ գինի կը սահմանէ այր մարդուն համար եւ մէկ բաժակ կնոջ: Սակայն գինիէ օգտուողներու վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւն մը ցոյց կուտայ, թէ կիներն ալ կրնան երկու բաժակ կամ օրական հինգ բաժակ գինի խմած են: Մասնագէտները կը խոստովանին, թէ ուսումնասիրութիւններու ընթացքին նկատուած խմիչքին չափը միշտ հարց է:

Պահ մը ենթադրենք, թէ բոլոր ուսումնասիրութիւնները ճիշդ եզրակացութիւններու կը յանգին: Արդեօք պէ՞տք է ամէն ոք գինի խմէ իբրեւ դեղ, նոյնիսկ անոնք, որոնք բնաւ խմելու սովորութիւն չունին: Մասնագէտները կը պատասխանեն պայմանէ: Ոդեւից ըմպելիի օգտա-

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԼՈՆՏՈՆ

ՊԻՇԵՐԱՅԻՆ ՀՍԿՈՒՄ
ՆՀԱՏԱԿԱՑ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԱՌՁԵՒ

Ապրիլ 24-ին, Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ Հոկտմբ հոգեպարար արարողութիւն մը կատարուած է ի յիշատակ մեր նահատակներուն, նախաձեռնութեամբ՝ Եփէշ Արք. կիզիրեանի եւ ընկերակցութեամբ՝ Շնորհք Քահանային, որմէ ետք Եկեղեցին լեցուցած հաւատացեալներու բազմութիւնը բոլորած է Նահատակաց Ցուշարձանին չուրջ եւ յարգանքով խոնարհած մեր նահատակներու յիշատակին առջեւ:

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 6-ի չուրջ նոյնպէս մը հայ երիտասարդներ եւ որոշ թիւեր, Եռագոյններով, Յահերով եւ մոմերով դիրք բռնած են Թրաֆալկան Հրապարակին դիմաց եւ կարգախօսներով բորբոքած են, Թուրքիոյ բարբարոսութեան եւ Հայ Ցեղասպանութեան ճանաչումին պահանջմամբ իր բռնած անդիջող կեցուածքին համար:

Երեքշաբթի, Ապրիլ 26, երեկոյեան ժամը 6½-ին Ս. Պետրոս եկեղեցին տեղի ունեցած Ապրիլեան Եղեռնի մեր նահատակներու յիշատակին նուիրուած պատշաճ հանդիսութիւն մը: Հանդէսը սկսած է մէկ վրիպեան յոռնկայս լռութեամբ եւ Մեր Հայրենիքով: Տոքթ. Ստեփանեան չեշտած է կարեւորութիւնը անպարտելի գիտակցութեամբ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումի գործին հետապնդումին եւ տեղեկութիւններ տուած է այս տարուան ընթացքին Միացեալ-Նահանգներու նախագահին, Ցունաստանի Խորհրդարանին հայանպաստ յայտարարութիւններուն եւ որոշումներուն եւ Հայաստանի Ազգ. ժողովի նախագահ՝ Բաբգէն Ամարգեանի Եւրոպական Միութեան Խորհրդարանին մէջ Ապրիլեան Եղեռնի ելոյթին մասին: Գործադրուած է յայտագիր մը մանակցութեամբ չորս տաղանդաւոր հայրենի արուեստագէտներու: Ապա Մովսէս Զափարեան կարդացած է Ա. Ահարոնեանի Ցարգանք Քեզ-ը, Սեան Սեփեան կարդացած է Սիամանթոյի Պարը-ին անդլերէն թարգմանութիւնը, Կարպիս Եսայեան յիշատակած է արեւմտահայ դրականութեան արուեստագէտ սերունդի եղերաբախտ դէմքերուն անունները եւ ապա արտասանած՝ Դանիէլ Վարուժանի Ցանը, որուն անդլերէն թարգմանութիւնն ալ կարդացած է Նանար Որբերեան:

Երեկոյթը վակուած է Եղիշէ Արք.ի ներչնչիչ խօսքով եւ «Տէր, կեցո՛ դու զՀայս» մաղթանքով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ, ՏՈՂԱՆՑՔ ԵՒ ՀԱԻԱՔ

Շաբաթ, Ապրիլ 27, առաւօտեան ժամը 11·30-ին, Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանի Անյայտ Զինուորի չիրմին առջեւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է նախապահութեամբ Եղիշէ Արք.ի: Եկեղեցւոյ հոգեւոր ներկայացուցիչ Ճոնաթան Կուտէլ հայանպաստ խօսքեր արտասանած է Հայոց Ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին: Ժամը 12-ին ոստիկաններու առաջնորդութեամբ տողանցքը սկսած է Աբբայարանէն, հայկական եւ բրիտանական դրօշակներով, հայ արիներու չքախումբով, որոնց կը հետեւէին եկեղեցական դասի եւ Ցեղասպանութեան Ցանձնախումբի անդամները եւ ամէն տարիքէ հարիւրաւոր Հայեր՝ բողոքի ցուցանակներ բարձրացուցած: Թափօրը դանդաղօրէն յառաջացած է Ուայթ Հոլլ նախարարական չէնքերուն առջեւէն դէպի Անյայտ Զինուորի Ցուշակոթողը, ուր Ցանձնախումբի ատենապետը եւ փոխատենապետը ծաղկեպսակ զետեղած են ի յիշատակ մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն եւ հայասէր Անգլիացիներուն, որոնք ցաւակցեցան մեր ժողովուրդին եւ պաշտպանեցին մեր դատը: Տողանցքը հաստատաքայլ չարունակուած է եւ խօսնակներու առաջնորդութեամբ Թուրքիոյ դէմ բողոքի լոզունգներ արտասանուած եւ Հայկ. Ցեղասպանութեան Թուցիկներ բաշխուած են անցորդներուն մինչեւ Թրաֆալկար հրապարակը: Օրուան հանդիսավար՝ տոքթ. Օ. Աւագեան կուտ խօսքով անդրադարձած է 1915-ի գարնան գործադրուած քամհարի ոճիրին եւ յորդորած է Թուրքիոյ ներկայ իշխողները անյապաղ ընդունիլ Հայոց Ցեղասպանութեան իրենց պատասխանատուութիւնը, քաղաքակիրթ ազգերու չարքին դասուելու համար:

Կարդով խօսք առած են պատմագէտ Քրիսթոֆըր Ուոլքըր, Խորհրդարանի անդամ Ճերեմի Գորպին, Կիլպրոսի յոյն համայնքի ներկայացուցիչ Ճորճ Համիֆարնա եւ Մարդկային Իրաւանց գործիչ՝ Ուիլֆրէտ Ուոնկ, որոնք խիստ բառերով չեշտակի դատապարտած են Թուրքիոյ չէշտակի դատապարտած են Թուրքիոյ ղպրեվի արարքը, արեւմտեան Պետութիւններու չահագիտական մեղսակցութիւնը, հաստատած են մեր պահանջատիրութեան արդարացիութիւնը եւ յորդորած՝ անվհատօրէն չարունակել մեր պայքարը եւ դիմել մեղի բախտակից ժողովուրդներու գործակցութեան: Բազրատ Նազարեան կարդացած է Ցեղասպանութեան Ցանձնախումբին կողմէ Մեծն-Բրիտանիոյ վարչապետ Ճոն Մէյճըրի ուղղուած յուշագիրը:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱՄԻԼԹՐՂՆԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնի Վարդանեան սրահին մէջ, Մարտ 23-ին, նախաձեռնութեամբ ՀՕՄ-ի Արեւ մասնաճիւղին, տօնուած է ՀՕՄ-ի 86-րդ տարեդարձը: Գլխաւոր բանախօսը եղած է Մարսել Սեթեան: Խօսք առած է նաեւ Հ.Ց.Դ. Վռամեան Կոմիտէի հերթապահը՝ Ցակոբ Երկաթեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Ցակոբ Գուզուեան լսարանին մէջ, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է, Ապրիլ 26-ին, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ Արարատ Մշակութային կեդրոնին: Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Լիլի Քեբիմ անդրադարձած է եղեռնի 81-ամեակին, ապա ներկայացուցած դասախօսը՝ Ժիրայր Բէնէրեան որու նիւթն էր· - «Պատմական Հայաստանի վեհաշուք աւերակները»: Սահիկներով ներկայացուցած է նաեւ Արեւմտեան եւ Կիլիկիոյ հայաշատ քաղաքներու, մշակութային կեդրոններու, վանքերու եւ եկեղեցիներու անցեալն ու ներկան, այսինքն նախ քան 1915 եւ այդ թուականէն ետք:

***

ՎԱՆԴՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) Պրիթիչ Կոլումպիայի Հայկական Միացեալ Ցանձնախումբի (Ռ.Ա.Կ., Հ.Ց.Դ եւ Մշակութային Միութիւն) կազմակերպութեամբ Ապրիլեան Եղեռնի 81-րդ տարելիցը ոգեկոչուած է Ս. Վարդան Եկեղեցւոյ Արարատ սրահին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Պերճուհի Զաքարեան, յաջորդաբար խօսք առած են Վահիկ Սահակեան (Ռ.Ա.Կ.), Ցակոբ Տէր - Ցակոբեան (Հ.Ց.Դ.): Գլխաւոր բանախօսը եղած է Արամ Մնացականեան: Գործադրուած է պեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Ցակոբ Վարժարանի Բաստրմաճեան թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 27-ին եւ 28-ին, Համազգայինի Մոնրէալի Պետրոս Ադամեան թատերախմբի կազմակերպութեամբ ներկայացուած է Մոլիէռի «Ագահը»: Առաջին ներկայացման, նախքան խաղարկութիւնը, բեմադիրը՝ Սարգիս Ջուրիկեան էլոյթ ունենալով բացատրած է Մոլիէռի այս գործը ու յայտնած նաեւ թէ այս ներկայացումը նուիրուած է դերասան Մարտիրոս Շատախցեանի յիշատակին:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Իփէկեան սրահին մէջ, Ապրիլ 21-ին, տեղի ունեցած է երգահանդէս մը կազմակերպութեամբ Նարեկ Վարժարանին: Երեւանէն ժամանած Կիլիկիա նուագախումբը, երգիչներ՝ Պապին Պօղոսեան եւ Գայեանէ Սերոբեան ապահոված են յայտագիրը:

ԿԻՊՐՈՍ

Նիկոսիոյ մէջ, երեք յաջորդական ձեռնարկներով նշուած է Ապրիլեան Եղեռնի 81-րդ տարելիցը:

Ապրիլ 23-ի երեկոյեան տեղի ունեցած է Հոկտմ - Հոգեհանգիստ Առաջնորդարանին չրջափակին մէջ դանուող յուշակոթողին առջեւ: Արարողութենէն ետք, խօսք առած է Կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեան որ անդրադարձած է 1975 - 1985 չրջանին պնդեալ պայքարին կատարած ներդրումին ներազգային թէ միջազգային չրջանակներու մէջ: Եղիշէ Ծ. Վրդ. յայտարարած է թէ 1995-ին, Հ.Օ.Մ.-ի նախաձեռնութեամբ Տէր Զօր կատարուած ոճիրագործութեան մանակցող Կիպրահայեր Մարզարէէն բերած են նահատակներու աճիւնները ոնրնք յատուկ կարգադրութեամբ պիտի զետեղուին յուշակոթողին մէջ: Ապրիլ 24-ին Նիկոսիայէն, Լառնաքայէն եւ Լիմասոլէն եկած Հայեր ներկայ եղած են Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ պատարագին:

Ցաւարտ պատարագին, Նիկոսիոյ քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ, տեղի կ՚ունեցած է Ս. Վարդան Եկեղեցւոյ Արարատ սրահին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Պերճուհի Զաքարեան, յաջորդաբար խօսք առած են Վահիկ Սահակեան (Ռ.Ա.Կ.), Ցակոբ Տէր - Ցակոբեան (Հ.Ց.Դ.): Գլխաւոր բանախօսը եղած է Արամ Մնացականեան: Գործադրուած է պեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Իփէկեան սրահին մէջ, Ապրիլ 21-ին, տեղի ունեցած է երգահանդէս մը կազմակերպութեամբ Նարեկ Վարժարանին: Երեւանէն ժամանած Կիլիկիա նուագախումբը, երգիչներ՝ Պապին Պօղոսեան եւ Գայեանէ Սերոբեան ապահոված են յայտագիրը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Ցակոբ Վարժարանի Բաստրմաճեան թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 27-ին եւ 28-ին, Համազգայինի Մոնրէալի Պետրոս Ադամեան թատերախմբի կազմակերպութեամբ ներկայացուած է Մոլիէռի «Ագահը»: Առաջին ներկայացման, նախքան խաղարկութիւնը, բեմադիրը՝ Սարգիս Ջուրիկեան էլոյթ ունենալով բացատրած է Մոլիէռի այս գործը ու յայտնած նաեւ թէ այս ներկայացումը նուիրուած է դերասան Մարտիրոս Շատախցեանի յիշատակին:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Իփէկեան սրահին մէջ, Ապրիլ 21-ին, տեղի ունեցած է երգահանդէս մը կազմակերպութեամբ Նարեկ Վարժարանին: Երեւանէն ժամանած Կիլիկիա նուագախումբը, երգիչներ՝ Պապին Պօղոսեան եւ Գայեանէ Սերոբեան ապահոված են յայտագիրը:

ԼԻԲԱՆԱՆ

Այս տարի Ապրիլեան ոգեկոչումը կատարուած է գլխաւորաբար կրօնական արարողութիւններով եւ նահատակաց յուշակոթողներու ծաղկեպսակներու զետեղումով, խորայէլեան յարձակման հետեւանքով: Նախատեսուած հրապարակային հանդիսութիւնները ջնջուած էին այդ իսկ պատճառով:

Հայկական հաստատութիւնները փակ մնացած են Ապրիլ 24-ին:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ԱՄԵԱԿԻՆ

ԱՆՋՐԵՒԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

– 3 –

Կինը մինաւորը չակեց չարտախին մէջ ու նստեցան:

– Հէյ կնիկ, սոխի վրայ հաւկիթ կոտրէ, բախի մը բեր, սալաթ մըլ չինես դէշ չըլլար: Պարսամ, որ տամայի քարեր ուղենայի՝ լաւ տամա մը կը խաղայինք. երկար ատեն է որ խաղցած չենք:

Ղուկաս ու Պարսամ չատ կարճ լռութիւն մը պահեցին: Տանիքի սանդուխնեբէն դրացիին սեւ կատուն էր, որ վար կ՚իջնէր:

– Ես ըլ դուրս Զէթ քարը պիտի երթամ, ըսելու որ հսկումի կայինինք: Մինչեւ որ հսկումի չկայինինք, պաշխա բան օգուտ չըներ. ցորեններուն.կը նայիմ՝ լացս կուգայ:

Կինը խոնջան չակեց, օդիի չիշր ու մի քանի բրդոն պանիր մէջտեղ դրաւ ու զբնաց: Կինը նեղուած էր: Ինչո՞ւ հիւրին առջեւ կը պռոար, թէ այս բեր այն բեր: Իր ձեռքով տուն բերած ունի՞ այդ բանը: Մէկ չէ, երկու չէ: Մաքօ պաճուն գլխաւոր վիշտերէն մէկն էր այդ:

Թորիկ Ղուկաս նեղուեցաւ լուռ. ախ թէ տունը հիւր չըլլար, պիտէր իր ընելիքը:

– Ղուկաս, – խօսեցաւ վերջապէս Պարսամ. - Կովին երեսը որ նայիս՝ կրնաս ըսել, թէ էդ կովը կաթ կուտա՞յ թէ չէ: Հովանները էսպէս որ երթան՝ էս տարի կալ կուտ չկայ: Մենք քեզ դրամ տուինք, վկաներով սէնէդ դրեցինք: Ցորենները վտանգի տակ են: Աղէկ կ՚ընես, եթէ հիմակուց էդ դրամը վճարելու ճարը նայիս: Հա տես, որպէս բարեկամի կը խօսիմ:

– Պարսամ, ես հիմա ո՞ր տեղէն տամ էդ դրամը: Որ էս տարի կալ կուտ չվերցընենք, Աստուած հէլպէդ ուրիշ դուռ մը կը բանայ: Թորիկ Ղուկասին հոգին որ ելլէ՝ կինէ իր պարտքին տէրն է:

– Թէ որ դրամը վճարելու չնայի, վերջը մի ըսեր, որ Գանճակ Պարսամ դէշ մարդ էր: Գիր, սէնէդ, վկայ, կառավարութիւն կայ: Կալի սպասելը պարապ բան է: Հիմակուց սկսած են դեղնիլ ցորեններըը: Ի՛նչ կալ, ի՛նչ բան: Եղներդ ծախէ, Ղուկաս, արօր, մաճ ծախէ, կարմուճին արտը քու անունովդ է, արտդ ծախէ, ինչ կ՚ընես ըրէ, Գանճակ Պարսամին դրամը վճարէ: Հա տես, որպէս բարեկամի կը խօսիմ:

Գանճակ Պարսամ ոչ օղի խմեց, ոչ ալ մէկ բրդոն պանիր կերաւ: Ըսաւ, ինչ որ մտադրած էր վաղուց խօսիլ:

Ամէն բանէ առաջ կ՚ուզէր իր դրամը ապահովել: Ով գիտէ, ի՛նչ կ՚ըլլայ, ի՛նչ չըլլար: Ամիս մըն է մէկ պուտ անձրեւ ինկած չէ: Ջաղացքները դոցուեցան, ջուրերը քիչցան, դիշեր ցորեկ, ջուրի համար, դիւղացիներուն մէջ եղած կռիւն անպակաս է: Գանձակ Պարսամ, ամէն բանէ առաջ կ՚ուզէր իր դրամը ապահովել: Խօսքը կարճ կապեց ու Ղուկասի դռնէն դուրս ելաւ:

Ղուկաս իր նեղութիւնը կնոջ վրայ պայթելու առիթը գտաւ վերջապէս:

– Մ՛յ չունչանորդի, – Թորիկ Ղուկաս բարկացաւ իր կնոջ. ես քեզի ըսի, որ հաւկիթ կոտրէ, սալաթ չինէ, թէ որ տամաթէս, հաւկիթ չկար, սալա՞թ ալ չկար: Սոխին ու մաղտանոսին վրայ քիչ մը քացախ լեցնէիր՝ կ՚ըլլար սալաթ:

– Ես ի՞նտոր չինեմ՝ նէ՛ քացախ կայ, նէ՛ ըլ մաղտանոս:

– Չկայ, չկայ ըսելով՝ դիս էս վիճակին ձդեցիր, չան զաւակ. քառասուն անդամ ըսեր եմ «չկայ» մի ըսեր, տան խէր պէրէքէթը կը փախի: Գանճակ Պարսամ մեր տունը ոտք դրած չունէր: Ես չեմ ուզեր որ իմ բարեկամները ըսեն, թէ Թորիկ Ղուկաս անօթի է:

Հողիմ գլուխը այդ տեսակ բարեկամի, որ եկեր երկու ոտքը մէկ մուճակի մէջ դրեր դրամ կ՚ուզէ, եղներդ ու արտերդ ծախու կը հանէ:

(Շար. 3)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, ԽԶ. օր Յիսնից, Մայիս 22:

Այսօր յիշատակ է Աշխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Ժամը 6-ին, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ հոգեհանդիստ կը կատարուի Սարդարապատի հերոսներուն համար:

(Շար. Ա. Էջէն)

ահաբեկչական գործողութիւնները: Ինչ կը վերաբերի Վազգէն Սարգսեանի, կ'ըսուի թէ երէկ Յունիս 21-ի դէպքերու եռեւ կեցած անձը ինք է, ուրեմն պէտք է պատժել: Ձիշդ է, մէկը առաջարկեր է «խրել», բայց ո՞վ, Վ. Յովհաննիսեան չէ ըսած:

*
**

ՄԱՀ
ԿԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ
ԲԵՆԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, 57 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է քանդակագործ Բենիկ Պետրոսեան, որ երեք տասնամեակներէ ի վեր համբաւ չինած է Հայաստանի սահմաններէն ներս թէ դուրս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Շիրազ եւ Կինը չատ ջերմ եւ հանդիսաւոր ընդունելութեան արժանացան Լոնտոն: Թափօրին անցած ճամբան զարդարած էր ֆրանսական եւ անգլիական դրօշակներով եւ ամէն ինչ տեղի ունեցաւ արքայական հանդիսաւորութեամբ: Շիրազ ծաղկեպսակ մը դրաւ տը Կօլի արձանին եւ այդ պահուն անակնկալօրէն ժամանած է Ճոն Մէյճըը: Թէյի հիւրը եղած է Մայր Թագուհիին, ապա ճաշի Թագուհիին, Պըքինկէմ Փալաս, Բաժակաճառին մէջ, Շիրազ չատապոված է Ֆրանքեւանգլիական բարեկամութիւնը որ հիմնաքարը պէտք է ըլլայ եւրոպական կառոյցին:

Թուրքիոյ կառավարութեան ստացած վստահութեան քուէն ի զօրու չէ ըստ Սահմանադրական Պտեանին, որու դիմած էր իսլամական Ռեֆահ կուսակցութիւնը: Այդ վստահութիւնը հետեւանք էր, Մարտին, Դեմոկրատ ձախի 75 երեսփոխաններու ձեռնպահութեան: Կառավարութիւնը իր տեղը կը մնայ, բայց, պէտք է իսկական մեծամասնութիւն մը ապահովէ:

Անգարայի թուրք դատախազ մը քննութիւն բացած է նախկին վարչապետ Թ. Չիլլէրի սեւ անտուկէն անհետացած խոշոր գումարներու մասին: Անոնք, սկզբ բունքով ապահովութեան գործողութիւններու վերապահուած են:

Վատիկան թերահաւատ է ինչ կը վերաբերի Ալի Աղճայի ղղումին եւ կ'ակնկալէ որ Պապը կ'ապաւինի իտալական արդարադատութեան: Այս յայտարարութիւնը կը յաջորդէ Պապին մահափորձին հեղինակին ներման դիմումին: 15 տարի է որ Աղճա բանտն է (1981, Մայիս 13):

Զինուորները 32 պատանդ ազատ արձակած են: Այս 32 ոտնաբոյները (չինարարութեան) չաբաթներէ ի վեր պատանդ էին Ռոչնի - Զու:

Ռուսաստան մերժած է Ադրբեջանի յանձնել նախկին նախագահը՝ Այազ Մութալիբով որ ձերբակալուած էր Մոսկուա, Ապրիլի կիսուն, Ռուսաստանի արդարադատութեան բանբերին համաձայն, ան ազատ արձակուած է:

Ֆրանսական պետութիւնը նոր սեփականաշնորհման մը կը ձեռնարկէ Ռենօ-ի համար, ուր ցարդ կը պահէր բաժնեթուղթերու 51%-ը: 6%-ը ծախու կ'ըլլայ դալիք չաբաթներու ընթացքին եւ պետութիւնը այլեւս փոքրամասնութիւն կը կը դառնայ: Բաժնեթուղթը, ներկայիս, 149,50 է եւ պէտք է 2 միլիառ ֆրանք ապահովէ պետութեան:

Քրտական լրագիրներ, ազգորի Մորհրդարանը ու կազմակերպութիւններ խստօրէն կը հակազդեն փքփք-ի ղեկավար Ա. Իօճալանի դէմ կատարուած մահափորձին: Քրտական ազինեալ կազմակերպութիւնը (ԼՐՆՔ) ազդարարութիւն մը ուղղած է Թուրքիոյ, ըսելով որ ան կրակով կը խազայ: Իրենց Եւրոպայի օրարթերթն ալ Մայիս 15-ի խմբագրականը խորագրած է. «Երբ զայրոյթը պայթի, հեղեղի կը վերածուի»:

ՏԱՐՕՆ

ԵՐԳԱՁԱԽՈՒՄԸ

10-ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳ

Խմբավար՝ ՍՏԵՓԱՆ ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ

Դաշնակահար՝ Անահիտ Սվաճեան

Յայտագրին մաս կը կազմեն՝ Խ. Աւետիսեանի, Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ալէմշահի գործերը,

Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին

Իսի-լէ-Մուլինոյի
Saint-Etienne եկեղեցւոյ մէջ
M° Mairie d'Issy —P.A.F. : 60 F—

Տեղերը ապահովելու եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար՝
45 - 34 - 66 - 20 45 - 34 - 23 - 45

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris - IDF

CONCERT

Le groupe « YERAJICHD »
présente
le Quatuor *Alliance*
le Dimanche 19 Mai à 18 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Au programme :
musiques arménienne, tsigane, classique
Prix : 80 F. / 50 F. (sur place).

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - *Marseille*

PROGRAMME DE MAI

- **JEUDI 23 MAI à 12h**
  DEJEUNER DE LA FETE DES MERES
  Déjeûner amical et symathique pour fêter les mamans (avec quelques jours d'avance).
  Animation l'après-midi.
  Participation: 100 Frs.
  Réservations au 91.22.10.45.

- **JEUDI 30 MAI à 20h30**
  CONFERENCE . DIAPORAMA
  sur l'exposition du musée Dobrée de Nantes : «ARMENIE, DES ORIGINES AU IVe SIECLE» par *M. JACQUES SANTROT*
  Conservateur du Musée Dobrée de Nantes et des musées de Loire Atlantique.
  Entrée libre.

327, Boulevard Michelet,
13009 MARSEILLE — Tél.: 91.22.10.45

Une Journée en Normandie

La Section «*Agnouni*» d'Asnières de la CBAF organise une journée de détente en Normandie le 27 Mai.
Château . Gaillard, Les Andelys, Rouen
Vue magnifique sur la Seine, ses méandres, ses falaises crayeuses. Château-Gaillard a été édifié par Richard Cœur de Lion, qui revenant des croisades, s'était inspiré des systèmes de défense adoptés avec succès au «Krack des Chevaliers» de Syrie.
Déjeûner dans le Vieux Rouen, à «La Toque d'Or».
Visite de la vieille ville.
P.A.F. : 250 F.
Renseignements et inscriptions :
42 42 85 87 après 20 heures
39 82 65 91.

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

90EME ANNIVERSAIRE

1906 - 1996

VIIIème JEUX EUROPEENS DES JEUNES DE L'UGAB

— NICE —
DU 24 AU 27 MAI

Sous le haut patronage de
Mme MARIE MENDIKIAN
(de MILAN)

◆ ● ◆

Les **JEUX** auront lieu les **25 et 26 MAI**
au GYMNASE CHARLES EHRMANN (Nice)
avec la participation des sections
de Londres, des Pays-Bas, de Belgique, d'Italie et de France.

◆ ● ◆

SOIREE DISCO DES JEUNES
Le **SAMEDI 25 MAI** à partir de 22 heures
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

GALA-BAL DE CLOTURE & REMISE DES COUPES
avec la participation exceptionnelle
du GROUPE THEATRAL DE L'U.G.A.B.-PARIS
Le **SAMEDI 25 MAI** à partir de 21 heures
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

Pour tous renseignements, contacter :
le **(16) 75. 56. 33. 74**

ԸՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչական այժմու կազմին չորս տարուան պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանը աւարտած ըլլալով, Ընկերակցութեան կանոնադրութեան համաձայն՝ նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի:

Ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ կիրակի, Յունիս 2-ին, կարպիս Մանուկեան հանդիսասրահին մէջ, 40 ռիւ տը Ֆէնի, Լիոն, 3-րդ: Հաւանական երկրորդ ընտրութեան համար նախատեսուած է Յունիս 16, 1996 թուականը:

Ազգային Միութեան ամէն ֆրանսացիպատակ անդամ կրնայ թեկնածու ըլլալ վարչութեան, եթէ վճարած է իր անդամատուրքը:

Թեկնածուներնին պարտին ըլլալ գործաւոր, Թեկնածութեան դիմումնագիրը կարելի է անձամբ տալ Ընտրողական Յանձնախումբի պատասխանատուներուն, կամ ղրկել թղթատարով Եկեղեցւոյ գրասենեակը, 40 ռիւ տ'Արմէնի, Լիոն 3-րդ:

Թեկնածութեան դիմումնագիրները պէտք է յանձնուած ըլլան ամէնէն ուշ երկուշաբթի, Մայիս 27-ի կէս գիշերին: Թուականի առընչութեամբ վաւերական կը նկատուի նամակատան կնիքը:

Ընտրողական Յանձնախումբ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՏՕՆ
Ուրախութեան եւ վիճակախաղի Հասիկի հիւրասիրութիւն

Կազմակերպութեամբ՝
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի

Կիրակի, Մայիս 19 ժամը 15-ին

Արծրունի Ջրպաշեան
սրահին մէջ
339, *Ave. du Prado* - 13008 *Marseille*

Մասնակցութիւն 50 Ֆր.:

Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը՝
Հեռաձայն. –
42 - 22 - 08 - 52
կամ՝
91 - 37 - 50 - 73

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Vers Giverny

La Section d'Issy-les-Moulineaux organise une sortie en autocar à GIVERNY, le 25 Mai.
Le programme comprend la visite de la maison de Monet, des jardins, de l'étang aux nymphéas, ainsi qu'un déjeûner au restaurant, suivi d'une promenade en bateau sur la Seine.

Participation : 250 Frs.

DEPART : à 8h30 précises devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy-les-Mlx avec arrêt à8h45 devant l'église arménienne : 6, ave Bourgain.

Inscriptions jusqu'au Samedi 18 Mai auprès de :
— *Mme Papazian :* 46. 42. 90. 68
— *Mme Minassian :* 40. 95. 81. 33

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R.C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· - Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·855 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.855

ՄԱՄՈՒԼ

D N A (Dernières Nouvelles d'Alsace)
9 et 10 Mai)

LES MISERES DE L'ARMENIE

LES FRUITS DOUX-AMERES
DE L'INDEPENDANCE
ET DU LIBERALISME

Ապրիլ 26-ի իր թիւին մէջ, ալզասեան այս կարեւոր օրաթերթին աշխատակիցը՝ Մարք Փրիսթման առաջին յօդուածով մը տանի՝ «Ցառաջ», Մայիս 7) նուիրուած Մեծամօրի հիւլէակայանին, մաս մը կուտար Հայաստանէն կրած տպաւորութիւններուն: Ան մաս կազմած էր պատուէրի Վ. Մահակեանի կազմակերպած 5 լրագրողներու այցելութեան,

Մ. Փրիսթման ալ (որ ներկայ չէր կերթած ըլլալ Մայիս 5-ի կլոր սեղանին) չատ պրուած է իր տեսածներէն, մանաւանդ Մարիէն որ դեռ (ի մօտոյ ութ տարի առաջ ըլլայ...) վերաշինուած չէ: Կը գրէ, ի մէջ այլոց· - «ութ տարի է արդէն որ երկրաշարժ մը ֆարուֆանդ ըրած է զանը եւ ֆարերու պատանիբ մը ծածկած է երկրաշարժի 25 հազար զոհերը: Ութ տարի անօթութեան եւ ցուրտի վերապրողներուն համար, որոնց ընտանիքները դեռ կը վնան տոմիկներու մէջ»:

Թանոթ է որ այդ տոմիկները առժամեայ պատասխաններ են, որոնք տրամադրուելան երկրաշարժի օրերուն:

Լրագրողը կը խօսի ընջափակման մասին որ ծանր հարուած բերած է տնտեսութեան, կը գնահատէ սակայն ներքին կազմութիւնը որմէ կովկասցի իր դրացիները կրնան նախանձիլ: Կ'անդրադառնայ երեւանի «փողոցի մանր առեւտուրին» որ նոր չունչ մը տուած է, Անհամասարութիւնը ծանրացած է, կը գրէ, «նոր աղքատներ»ով եւ «նոր հարուստներով: Լիւքս կառքերը, արտասահմանէն Մրածուած, երթալով կը բազմանան, նաեւ զաղիներն ուր կը խաղան մեծ գումարներ: Լրագրողը կ'անդրադառնայ թրութիւններուն, Հ. Ց. Դ.-ի արդելման, անոր շարքերուն մէջ կատարուած ներքակալութիւններուն, մէկուն մահուան, չուրջ 12 ընդդիմադիր մեռնելու փակման եւ չյայտնաբերուած քանի մը քաղաքական սպանութիւններու:

ANATOLIE 1915, 1916
MISE A MORT D'UN PEUPLE

Նոյն թիւին մէջ, Ժան - Մարք Ռոզընթհլ չահեկան յօդուած մը տորագրած է նուիրուած Հայոց ցեղասպանութեան: Կը յիշէ դէպքերը, կը ճշդէ պատասխանատուները, չեչտելով· - «Հայ ժողովուրդի մահացումը 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնն է»: Իր եզրակացութեան մէջ առաջարկ մը կ'ընէ· - «Թերեւս տեղին կ'ըլլար «1915, Ապրիլ 24» առիթով մկրտել Եւրոպայի խորհրդարանական մայրաքաղաքին (Սթրազպուրկ) մէկ հրապարակը կամ փողոցը ինչպէս նրին քազմաթիւ շրջանցներ մեր երկրին մէջ»:

LE HAUT-KARABAGH
ENTRE GUERRE ET PAIX

Յաջորդ թիւին, Մայիս 10-ին, Մարք Փրիսթման կը չարունակէ տալ իր տպաւորութիւնները, այս անգամ Ղարաբաղին:

Սկիզբն կ'ըսէ թէ Լ. Ղարաբաղի Հայերը չատ սուղ վճարած են խորհրդային կայսրութեան այս ֆոնֆէդերիին հակակշիռը, որու անկախութիւնը հռչակեցին 1991-ին: Կը նկարագրէ շրջանը, քաղաքները, կ'ընէ դէպքերու հակիրճ պատմականը: Ալեքսանդր Յարութիւնեան (Ղարաբաղի ներկայացուցիչը Երեւան) կ'ըսէ թէ շրջանը պատերազմի եւ խաղաղութեան մէջտեղ կը գտնուի, բայց այս կացութիւնը չի կրնար տեւել:

Կ'ընդհակառակն ըսելով թէ բանակցութիւնէն այլ ելք չի տեսներ: Ստեփանակերտի մէջ, կ'ըսէ, ապագային հեռանկարներու քարելաւումը կը տեսնեն չնորհիւ՝ «Ամուծոյ, Հայաստանի եւ Ռուսաստանի»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԴԱՀ ՇԻՐԱՔ փարիզ վերադարձաւ Մայիս 17-ին: Նախքան այդ ելոյթ ունեցած էր Խորհրդարանին առջեւ ի նպաստ Եւրոպայի որ չի կրնար ըլլալ առանց Մեծն - Բրիտանիոյ, «Ինչի կով»երու հարցին մէջ, Ֆրանսա Անգլիոյ կողքին է եւ կողմնակից է որ դրուած անպարկոն վերնայ (Պրիւսէլի մէջ որոշումը դալ չաբթուան ձգուեցաւ): Մայիս 16-ին Շիրաք այցելեց Կլազկոյի (Սկովտիոյ մայրաքաղաքը) Թչուառ Թագամասերը, իրիկունն ալ ճաշ մը տուաւ ի պատիւ Թագուհիին Ֆրանսական դեսպանատան մէջ:

Ա. ԺԻՒՓէի ելոյթին մէկ հատուածը բաւեց որ իրարանցում ստեղծուի պետական պաշտօնատարներու շրջանակներուն եւ համապատասխան սենեակքաններուն մօտ: Նախատեսուած խնայողութիւններուն մասին խօսելով, նախարարապետը անդրադարձած է անձնակազմերու նուազման եւ այդ առընչութեամբ ձախող նախաղասութիւն մը գործածած, ըսելով· - «Պէտք է նախընտրել նուազ բազմանդամ եւ աւելի արդիւնաւէտ հանրային պաշտօնատարութիւն մը քան հանրային պաշտօնատարութիւն մը որ վատորակ ճարպ կ'արտադրէ»: Այս ճարպին հարցն է որ մեծ աղմուկ բարձրացուցած է եւ նոյնիսկ մեծամասնութիւնը նեղը մնացած է: Ընկերվարականները լաւ առիթ գտած են անչուչտ եւ Լ. Ֆապիւս կը յիշեցնէ որ նոյնինքն Ալէն Ժիւպէ՝ նախկին Նորմալիէն, ելմտական նախկին քննիչ, այլ խօսքով՝ նախկին պետական պաշտօնեայ, պէտք է դիտնայ բառերուն արժէքը: Ուրիշ մը՝ Ֆ. Հոլանտ, կուսակցութեան բաներերը կը չեչտէ որ տարազը ճիշդ ու ճիշդ կը յարմարի Ժիւպէի:

ԻՏԱԼԻՈՑ վարչապետ նչանակուեցաւ Ռոմանո Փրոտի, որ պարագլուխն է «Ձիթենի»ին, այսինքն կեդրոն - ձախ զինակցութեան (յաղթական ելած Ապրիլ 21-ի ընտրութիւններուն): Փրոտի յետ - պատերազմեան Իտալիոյ 55-րդ նախարարապետն է: 57 տարեկան, ան տնտեսագէտ է, ձախ քրիստոնեայ, մօտ է իտալական ժողովրդական կուսակցութեան, ժառանգորդը Դեմօ - Քրիսթիանի:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ նոր վարչապետ մը ունի յանձին՝ Աթալ Պեհարի Վաժփայէի որ պարագլուխն է Հնդիկ Ազգայնականներու կուսակցութեան, 45 տարի է երկրին վերայ կ'իշխէր Գոնգրէսի կուսակցութիւնը եւ այս փոփոխութիւնը կը մտահոդէ ալ չատեր, որոնց կարդին մահմետականներն ու աշխարհականները որոնք կրօնական ծայրայեղութեան մը վախ ունին: Նոր վարչապետը 69 տարեկան է եւ պէտք է մեծամասնութիւն մը գտնէ Խորհրդարանին մէջ, նախքան Մայիս 31-ի վստահութեան քուէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ իսլամական ընդդիմութիւնը հրաւիրած է աչխարհական կարդ մը կուսակցութիւններ որ իրեն միանան եւ նոր կառավարութիւն մը կազմեն: Այս կոչը հետեւանք է Սահմանադրական Ատեանի այն վճիռին, ըստ որուն կառավարութեան առացած վստահութիւնը (չնորհիւ 75 կեդրոն - ձախ երեսփոխաններու ձեռնպահութեան) ի զօրու չէր:

ՊԱՊԸ 48 ժամուան այցելութիւն մը կատարեց Սլովենի (նախկին Եուկոսլաւիոյ մէկ հանրապետութիւնը) որ 86%-ով կաթոլիկ է:

ՊՈՊ ՏՈՒ. յայտարարած է որ պիտի հրաժարի Մերակոյտէն, ամբողջովին նուիրուելու համար նախագահական ընտրապայքարին:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ծովային ուժերու հրամանատարը՝ ծովակալ Պորտա անձնասպան եղած է: 57 տարեկան էր եւ նախկին պատասխանատու ՕԹԱՆ-ի հարաւային Եւրոպայի համար: Նիուզուիք վերջերս քննութիւն մը բացած էր ուր խնդրոյ առարկայ կ'ընէր ծովակալին կարգ մը զինուորական չքանչանները (Վիկթնամի):

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ ՄԱՅԻՍ 15-ԻՆ

Գարեգին Ա·, Զորեքչաբթի, Մայիս 15, ժամը 12-ին Եչիլդիւղի օդակայանէն Հայաստանի օդային դիծերու օդանաւով վերադարձած է Մայր Աթոռ:

Նախքան մեկնումը, պատրիարքարանի դահլիճին մէջ ընդունած է հայ մամուլի ներկայացուցիչները եւ անոնց ըրած է յայտարարութիւն մը, ուր նախ չնորհակալութիւն յայտնած է Ցունաց Տիեզերական Պատրիարքին, ապա՝ Գարեգին Պատրիարքին ու աւելցուցած է· - «Ես կ'ուզէի նաեւ իմ շնորհակալութիւնը ւ ամենաչերմ խօսքը ուղղել մեր սիրեցեալ ժողովուրդին: Այդ ժողովուրդին մէջ տեսայ այնպիսի աշխոյժ հաւատքի արտայայտութիւն, որ այդ արտայայտութիւնը ինծի համար իսկապէս եղաւ ներքին ինքնազօրացման կարեւոր ազդակ: Ես հիմա կը մտածեմ որ երբ վերադառնամ Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածին, քէ՛ մեր միաբանութեան եւ քէ ժողովուրդին ի՞նչպէս պիտի կարենամ փոխանցել կենդանի հաղորդակցութեամբ այս հաւատքին եռացումը մեր ժողովուրդին մէջ, Պոլսոյ այս սփանչելի հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ: Այս առիթով բնականօրէն մէկ ցաւ պիտի յայտնեմ: Այն է որ շատ կարճ տեւեց այցելութիւնս եւ երանի՛ աւելի ժամանակ ունենայի բոլոր եկեղեցիները կարենալ այցելելու: Եւ այն եկեղեցիները, այն քաղերը, որ չկրցայ այցելել, կ'ուզեմ որ դուք, մամլոյ ներկայացուցիչներդ, թարգմանը ըլլաք իմ զգացումներուս, հրապարակելու համար որ իրենք կը մնան իմ հոգիիս մէջ ներկայ, աղօթքներուս մէջ միշտ զանոնք կը յիշեմ եւ կը խոստանամ, եթէ Աստուած ինծի տայ ժամանակ երկրորդ անգամ մը գալու, այս անգամ աւելի երկար կը մնամ, ո՛չ մէկ ժողովուրդ, ո՛չ մէկ եկեղեցի եւ ո՛չ մէկ թաղ իմքզիմքը անմասն զգացած կ'ըլլայ հայրապետական այցելութենէս:

«535-ամեակը տօնեցինք մեր Հայոց Պատրիարքութեան: Ես հպարտ եմ այդ 535 տարիներու այն սքանչելի ժառանգութեան համար որ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքական Աթոռը թողուց պատմութեան ընթացքին 1461 թուականէն մինչեւ այսօրուան թուականը: Սա, ինչպէս ըսի յաճախ հրապարակային խօսքերուս մէջ, այնպիսի գիտակցական հոսանքի մը պէտք է վերածուի մեր նոր սերունդին մէջ, որ ան ինքն իրեն հարցնէ· եթէ մեր հայրերը դժուարին պայմաններու տակ 535 տարի հաւատարիմ հետեւողականութեամբ, շարունակաբար պահեցին կեանդանի այս հաւատքը, ի՞նչ է մեր պակասը որ զայն առաւել եւս կենդանի չպահենք այս դարուն մէջ, ներկայ դարուն մէջ: Եւ հետեւաբար իմ վերջին խօսքս կ'ուղղեմ երիտասարդ սերունդին· որքա՞ն տրպաւորուեցայ դպրոցական աշակերտներու այն վառ, կենսուրախ ընդառաջումէն, մեր այցելութեանց ընթացքին: Եւ կ'ուզեմ որ անոնք գիտնան ճշմարիտ արժէքները, մարդկային կեանքին առողջութիւն եւ երջանկութիւն բերող արժէքները եւ քարոյական սկզբունքները խտանեն իրենց արիւնին մէջ, դառնան անոնք համոզում անձնական եւ միաշաղախուի՛ն իրենց կեանքին ու գործերուն մէջ»:

Իր խօսքին վերջաւորութեան, Գարեգին Ա· չեչտած է մամուլի կարեւորութիւնը եւ ըսած· -

«Աստուած օրհնէ այն ժողովուրդը որ մամուլով կը հաղորդակցի եւ կը մասնակցի Հայ կեանքին: Կուչ կ'ուղեմ բոլորիդ որ մամուլին դերը առաւել եւս գնահատէք, աւելի ինչ որ ըրած էք մինչեւ այսօր»:

Հրաժեչտի արարողութիւնը կատարուած է Մայր եկեղեցւոյ մէջ: Խօսք առած է Գարեգին պատրիարք, ապա՝ Սմենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ կրկին չնորհակալութիւն յայտնած է, առանձնապէս պնահատանքի խօսքեր արտասանելով նաեւ Շահան եւ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսներու իրենց տարած աչխատանքին համար,

Օգակայանը, մինչեւ մեկնումը, տեղական մամուլի թղթակիցներ յայտարարութիւն մը ուղած են կաթողիկոսէն: Ան արտայայտուած է հայերէն (Թարգմանութիւնը կատարած է Մեսրոպ Արք·) եւ ըսած· -

«Աչխերովս տեսայ որ այս ֆաղաքին մէջ մեր կրօնական համայնքը իր կրօնական պաշտամունքը ամէնէն ազատ պայմաններու մէջ ի գործ կը դնէ: Տեսայ որ ասիկա հոգեւոր խրախճանք մըն է, եւ ասոր համար ալ ես գիս շատ երջանիկ կը նկատեմ:

«Իմ մաղթանքս է որ խաղաղութիւն ըլլայ այս երկրին մէջ: Բոլոր ժողովուրդներու շարքին, նաեւ մեր ժողովուրդը իր կեանքը ապրի կրօնական առողջ զգացումներով:

(Թրքերէնով կաթողիկոսը այստեղ ըսաւ· - չատ գոհ մնացի այս այցելութենէն):

«Այս առիթով, ես բացի հայ համայնքը տեսնելէ, տեսակցութիւններ ունեցայ նաեւ Ուղղափառ եկեղեցւոյ կրօնապետին եւ համայնքին հետ, եւ մեծ գոհունակութիւն զգացի»:

***

Մայիս 16-ին, Թրքերէն մամուլը ընդհանրապէս նպաստաւոր կերպով կ'արտայայտուի: «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ, Էչլա Թաչանօղլու ամբողջ էջ մը գրաւող հարցազրոյց մը հրատարակած է չատ նպաստաւոր մեկնեցումով:

***

Առանձին կ'անդրադառնանք մեկնումին նախորդող երկու օրերու մանրամասնութիւններուն:

ՀԱՊ-Ի ԺՈՂՈՎ ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՄԷՋ

Հինգչաբթի, Մայիս 16-ին Մոսկուա մեկնած է նախագահ Լ· Տէր - Պետրոսեան մասնակցելու համար ՀԱՊ-ի վեհաժողովին: Իրեն կ'ընկերանար նաեւ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Վազգէն Սարգսեան: Ի դէպ, Վազգէն Սարգսեան, երեքչաբթի օր, Մայիս 14-ին կարգի արկած մը ունեցած է: Ինք կը վարէր կառքը որ երեք անդամ գլորած է ինքն իր վրայ, բարեբախտաբար՝ Վ. Սարգսեան միայն թեթեւօրէն վիրաւորուած է քիթին եւ ընդհանուր կերպով ցնցուած, բայց, կրցած է Մոսկուա մեկնիլ:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը վերադառնար Մայիս 17-ի իրիկունը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 16 / 17)

ԱՐՄԱՒԻՐ, ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ
ԵՒ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ
ՎՆԱՍՆԵՐ ԿՐԱԾ ԵՆ ԿԱՐԿՈՒՏԵՆ

Մայիս 14-ին Արմաւիրի մարզի Արմաւիրի, Վաղարչապատի եւ Բաղրամեանի տարածքները կարկուտը, որու չափորդած է տեղատարափ անձրեւը այնքան ուժգին եղած են որ նիւթական չատ մեծ վնասներ պատճառած են: Հակայ վնասներ կրած են աւելի քան տասը դիւղեր, արմա-

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ւած է Մայր եկեղեցւոյ մէջ: Խօսք առած է Գարեգին պատրիարք, ապա՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ կրկին չնորհակալութիւն յայտնած է, առանձնապէս պնահատանքի խօսքեր արտասանելով նաեւ Շահան եւ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսներու իրենց տարած աչխատանքին համար,

Օգակայանը, մինչեւ մեկնումը, տեղական մամուլի թղթակիցներ յայտարարութիւն մը ուղած են կաթողիկոսէն: Ան արտայայտուած է հայերէն (Թարգմանութիւնը կատարած է Մեսրոպ Արք·) եւ ըսած· -

«Աչխերովս տեսայ որ այս ֆաղաքին մէջ մեր կրօնական համայնքը իր կրօնական պաշտամունքը ամէնէն ազատ պայմաններու մէջ ի գործ կը դնէ: Տեսայ որ ասիկա հոգեւոր խրախճանք մըն է, եւ ասոր համար ալ ես գիս շատ երջանիկ կը նկատեմ:

«Իմ մաղթանքս է որ խաղաղութիւն ըլլայ այս երկրին մէջ: Բոլոր ժողովուրդներու շարքին, նաեւ մեր ժողովուրդը իր կեանքը ապրի կրօնական առողջ զգացումներով:

(Թրքերէնով կաթողիկոսը այստեղ ըսաւ· - չատ գոհ մնացի այս այցելութենէն):

«Այս առիթով, ես բացի հայ համայնքը տեսնելէ, տեսակցութիւններ ունեցայ նաեւ Ուղղափառ եկեղեցւոյ կրօնապետին եւ համայնքին հետ, եւ մեծ գոհունակութիւն զգացի»:

***

Մայիս 16-ին, Թրքերէն մամուլը ընդհանրապէս նպաստաւոր կերպով կ'արտայայտուի: «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ, Էչլա Թաչանօղլու ամբողջ էջ մը գրաւող հարցազրոյց մը հրատարակած է չատ նպաստաւոր մեկնեցումով:

***

Առանձին կ'անդրադառնանք մեկնումին նախորդող երկու օրերու մանրամասնութիւններուն:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԷՆ ԹԵԼԱԴՐՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Քանի՛ կը մօտենան Ռուսաստանի նախագահական ընտրութիւնները, միջազգային հանրութիւնը զրեթէ ամէն օր մէկ նոր փաստը կ'ունենայ նախագահ Ելցինի ճապկումներուն որոնք հետզհետէ աւելի կը «կարմրին»: Համայնավարական անցեալին հանդէպ ժողովուրդին օրէ օր չեզոտուղ կարօտը որպէս ընտրական մեծ նաշնորհ իր մրցակիցին Զիւգանովի չեզոքելու մտահոգութեամբ մէկ մէկ կ'այժմէացնէ այդ անցեալին խորհրդանիշերը· վերահաստատեց Մայիս 9-ի զինուորական տոնակատարութիւնը, պահարաններէն հանեց կարմիր դրօշը, եւ այլն ու հաւանօրէն ծրագրուած են յետագայ քայլեր ալ:

Համայնավարական անցեալին այս դրական կողմին չհարկումին զուգահեռ, անտեսուած չէ ժխտականն ալ: Նոյնքան խնամք կը տարուի նաեւ թարմացնելու յիշողութիւնները անցեալին սարսափներուն, անմարդկային էջերուն մասին, Ու պէտք է ըսել որ առատ առատզէ կայ այդ ուղղութեամբ: Հոն ձեռք երկարող մը բնականաբար ամէնէն ազդեցիկ նիւթերը կրնար ճարել 1937 - 1938-ի համատարած հալածանքներու դիւաններէն:

Համայնավարական կարօտը վայրկեան մարտավարութեան հետ անոր սպառնալիքն ալ չհաղորդելու մտայնութիւնը այդ դիւաններէն մէջբերումներ ընել տրուած է «Իզվէսթիա»յի: Անկէ «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ն ալ (Ապրիլ 17) արտատպած է այդ էջը, «Գնդակահարուած թիւն առաջին կատեգորիայով» խորագրով: Եթէ մէկդի դրուին արխիւային այդ նիւթին հիւրընկալումի բուն դրդապատճառները, հետաքրքրական տուեալներ կան հոն, Խորհրդային Միութեան այս կամ այն անկիւնին ու նաեւ Հայաստանի վերաբերեալ: Մէջբերումները կազմած են իրկուսակէն, Գորկիէն, Օմսկի մարզէն, Մինսկէն ու Հայաստանէն դիմումնագրերէ ու անոնց տրուած պատասխաններէն: Դիմումները յղուած են Ստալինին, Եժովին, Վիշինսկիին որպէս իշխանութեան գլխաւոր դէմքերը: Կը խընդրեն աւելի՛ շատ մարդ յանձնել սարսափի ճիրաններուն: Այդպէս է Հայաստանի կենտկոմի քարտուղարին կողմէ ստորագրուած դիմումը որ կը կրէ 1937 Նոյեմբեր 24 թուականը եւ «Հակասովետական տարրերի մասին» է: Հոն կ'ըսուի.

«Հայաստանը հակասովետական տարրերից մաբրելու ընդատակով խնդրում ենք քոյլ տալ Հայաստանի Կ/բ/Կ կկ-ին առաջին կատեգորիայով բռնադատուածների թիւը մեծացնել մինչեւ 1500 մարդ»:

Պարզ արեւմտահայերէնով, այս դիմումով արտօնութիւն կը խնդրուի Հայաստանը հակախորհրդային տարրերէ մաքրելու համար գնդակահարութեան դատապարտել որոշուած թիւէն դատ 1500 հոգի եւս, «առաջին կատիգորիա» նշանակելով «անյապաղ գնդակահարութիւն»...:

Յօդուածագիրը դիմումնագրերէ մէջբերումները տալէետք կ'ըսէ թէ միամիտ ժողովուրդը այն յոյսը կը փայփայէր որ Առաջնորդը տեղեակ չէ կատարուածին ու նամակներ, խնդրագրեր կը ղրկէր անոր. ու անոնց հեղինակները կը դառնային յաջորդ քննութիւններու զոհերը, իրենց կարգին անյապաղ գնդակահարութեան դատապարտուելով: Այս պարբերութեան մէջ կ'ըսուի թէ երկրին մէջ սարսափը համատարած էր ու ամէն մարդ կրնար հարիւր տոկոսնոց թիւնամի նկատիլ: Այնպէս որ պէտք չէ մեղադրել տեղական իշխանիկներու «ջանասիրութիւն»ը: Կ'ըսուի. «Յիշենք՝ ինչպէս ու ինչո՛ւ, 1936 Յուլիս 9-ին սպանուեց Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. Խարտուղար Աղասի Խանջեանը»:

Էջին վերջին մասին մէջ կայ կենտկոմի քարտուղարին ստորագրութեամբ 1938 Յունուար 31 թուակիր Որոշումը, հակասովետ տարրերու մասին: Կայ 22 հանրապետութիւններու եւ մարզերու ցանկ մը այդ տարրերուն լրացուցիչ քանակութեան մասին: Առաջին տեղը կը գրաւէ Հայաստանը ուր «կ'արտօնուի» «1000 մարդ ա. կատեգորիայով եւ 1000 մարդ բ. կատեգորիայով» մաքրագործել:

Հետաքրքրական ու շատ մտածումներ ներշնչող կէտ մըն է նշմարել թէ 1500 հոգի աւելի գնդակահարելու Հայաստանի կենտկոմի քարտուղարին դիմումին կեդրոնէն արուած արտօնութիւնը 1000 հոգիի միայն կը վերաբերի: Դժուար է «պապէն աւելի պապական»ի մինչեւ այս աստիճանի հարազատ շատ օրինակները ունենալ:

Այս տուեալներուն ընկերացած են հակահամայնավար քարոզչութեան նպատակով զրի առնուած տողեր ալ ուր օրինակ կ'ըսուի որ «պատմութիւնը կրնայ կրկնուիլ, ու կրնաք կրկնուիլ քռնութիւնները· առաջին կատեգորիան կրնայ նորէն դառնալ մեր ու մեր մերձաւորներուն ճակատագիրը», ուրեմն պէտք է «ընտրութենէն առաջ վերյիշենք» եւայլն:

Հասկնալի է որ նախագահ Ելցին ամէն միջոցներով փորձէ չէզոքացնել համայնավար թեկնածուին ջանքերը: Այս վերջինը իսկական լուրջ մրցակից է նախագահութեան ճամբուն վրան: Բայց նոյն էջին հիւրընկալումն «Հայաստանի Հանրապետութեան» կողմէ, դիւրին չէ նոյնքան դիւրութեամբ մեկնաբանել, Հայաստանի իշխանութեան թերթը պարզապէս ռուսական կեղծածք մը կրկնելո՞ւ մղումով արտատպած է նիւթը· ներկայ իշխանութեան համար իսկապէ՞ս լուրջ վտանգ կը նկատուի համայնավար անցեալին կարօտը եւ անոր վերադարձի հաւանականութիւնը· Թէ հակառակ գոնէ դուբսէն կարծուածին, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար ու նախագահական ընտրութեան թեկնածու Սերգէյ Բաղալեան այնքան ալ արհամարհելի մրցակից մը չէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՊՈԼԻՍ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՊՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻ՞Ս ԹԷ ՅՈՒԹԱՆՊՈՒԼ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա.ի Իսթանպուլ այցելութեան կապակցութեամբ, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 8-էն սկսեալ հրաւէրովը Ցունաց Տիեզերական Պատրիարք Բարթուղիմէոս Ա.ի եւ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Բ.ի, ակնկալելի էր որ Թրքական մամուլը, ի միջի այլոց, մօտէն հետեւէր այս այցելութեան, վեհափառին իւրաքանչիւր խօսքն ու արարքը մանրազնին քննութեան ենթարկելով: Ակընկալելի էր նաեւ որ նոյն թուրք մամուլը Ովաննա-Ներով չդիմաւորէր այս այցելութիւնը: Ինչ որ ուրեմն ակնկալելի էր, զարմանալի չէր:

Գարեգին Ա. Հայրապետը ըլլալով մէր ամէնէն չրջահայեաց եւ պատասխանատուութեանց բարձր գիտակցութիւն ունեցող կաթողիկոսներէն մին, բայց նաեւ մին անոնցմէ, որ կը տիրապետէ մեր լեզուին բոլոր նրբութիւններուն, բացառած էր որ լեզուական սայթաքում մը ունենար, մասնաւորաբար մեզ նշանակութիւն ունեցող այս պաշտօնական այցելութեան ընթացքին, երկրորդը՝ դոր Թրքական հողին վրայ կը կատարէր Ամենայն Հայոց Հայրապետ մը, ներկայ Թուրքիոյ դոյատեւումէն ասդին: Առաջինը, երեսունեւհինգ տարիներ առաջ, 1961-ի Ցուլիսին կատարած էր Լուսահոգի Վազգէն Ա. Հայրապետը, որ Իսթանպուլէն եաք այցելած էր Անգարա...

Արդ, մամուլի օրկան մը, «Ազշամ», ըստ երեւոյթին՝ ամէնէն բծախնդի՛րն ու դիւրագրգիռը, յաջողեր է հաւկիթին մէջ մազ դտնել (տես՝ «Ցառաջ», Մայիս 11 / 12), որով կը մեղադրէ Հայրապետը, յայտնելով թէ այս վերջինը գործածեր է կոստանդնուպոլիս անունը փոխանակ Իսթանպուլի, Ազշամի մէջ լոյս տեսած թղթակցութիւնը ստորագրուած է Ֆաթմա Իւնալի կողմէ, որ՝ կրկնապէս անպատկառ՝ «ԱՍԱԼԱ-կան fահանայ» կ'որակէ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա.ը:

Անչուշտ, լրագրող Թրքուհին համոզուած կը թուի թէ Իսթանպուլ կամ Սթամպուլ հարազատօրէն Թրքական անուն մըն է, անդիմանալով այդ անունին ... բիւզանդական ծագումը: Արդարեւ, ըստ վըրոֆէսօր Նուպար Արփիարեանի, հմուտ հելլէնագէտ ու լատինագէտ, այս անունը ծագում կ'առնէ բիւզանդական յունարէն «Իսթ Ին Պոլին» բնորոշումէն, որ լատիներէն կը թարգմանուի «Ատ Իրպէմ», այսինքն՝ «Դէպի Քաղաքը», նախապատիւ քաղաքը ըլլալով Հոմը, եւ քանի որ բիւզանդական չրջանին կը վերաբերի հարցը, ակնարկութիւնը կ'երթայ «Աբեւելքի Հոմին», կամ «Երկրորդ Հոմին», որ կը հակադրուի առաջին Հոմին:

Ասկէ անդին պէտք է հարց տալ թէ ուրկէ կուգայ Սթամպուլին ու հնչումը: Պարզապէս ան աղաւաղեալ հնչումն է... Պօլ-ի Օ-ին: Արդարեւ, երբ Ֆաթիհ Սուլթան Մեհմէտ Բ. 1453 Մայիս 29-ին գրաւեց Բիւզանդիոնը կամ Կոստանդնուպոլիսը, կամ Ժողովրդային բնորոշումով Սթամպոլը, պետական լեզուն դարձաւ օսմաններէնը, որուն ալէֆպա-ն (այբուբէնը) կազմուած էր արաբերէն տառերով: Արաբական ալէֆպա-ին մէջ օ հնչումը ստանալու համար կը գործածուի ուավ տառը, որ բառին մէջ կը հնչուի ու: Ստուգապէս կը պարզուի ուրեմն թէ Իսթանպուլ Թրքական անուն մը չէ, եւ թէ բոլորովին անտեղի է դայթակղութիւնը Ֆաթմա Իւնալի: Եթէ Վեհափառ Հայրապետը Սթամպուլ կամ Իսթանպուլ անունը գործածէր, իր բնորոշումը դարձեալ պիտի ըլլար բիւզանդական: Նման հարցի մը արծարծումը ունի բնորոշում մը, - մտադրութեանց դատապարտութիւն:

Այս այսպէս ըլլալով, կը տարուինք դիւրաւ երեւակայելու թէ ի՛նչ վիվլուկ կրնար Թրքական մետիաներէն բարձրանալ, եթէ եչիլդիւզի օդակայանը հասնելով, Վեհափառ Գարեգին Ա. զգայական կապերով ակնարկութիւն մը ընէր Սան - Սթեֆանոյին, Եչիլդէօյ կամ Սան - Սթեֆանօ...

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

Աչխարհի բազմաթիւ երկիրներէ հաւաքուած հարիւրաւոր Մելգոնեանցիներու եւ հայ թէ օտար հիւրերու մասնակցութեամբ Ապրիլ 17 - 21-ին տեղի ունեցան Սփիւռքի ամենահին եւ վաստակաշատ կրթօճախներէն Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան եօթանասունամեակի յոբելենական հանդիսութիւնները եւ ձեռնարկները, որոնք կը վայելէին բարձր հովանաւորութիւնը Կիպրոսի Հանրապետութեան նախագահ Կլաֆքոս Գլերիտեսի:

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 17 ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Անհամբերութեամբ չուքով եւ հանդիսաւորութեամբ Զորեքշաբթի, Ապրիլ 17, պետական, կրթական եւ ազգային բարձրաստիճան հիւրերու, ինչպէս նաեւ հարիւրաւոր Մելգոնեանցիներու եւ հայ թէ օտար՝ չուրջ 700 հանդիսականներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ յոբելենական ձեռնարկներու բացման հանդիսութիւնը, զոր իր ներկայութեամբ կը պատուէր Կիպրոսի Հանրապետութեան նախագահ Կլաֆքոս Գլերիտես: Հանդիսութենէն առաջ Մելգոնեան Անմահ բարերարներու դամբանին առջեւ տեղի ունեցաւ 70-ամեակի ծաղկեպսակի զետեղում եւ հոգեհանգստեան պաշտօն անոնց հոգիներուն համար, նախագահութեամբ Կիպրոսի Հայոց Թեմի Կաթողիկոսական Փոխանորդ Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեանի:

Կիպրոսի, Հայաստանի եւ Մելգոնեանի քայլերգներու ունկնդրութենէն եաք (ղեկավարութեամբ Պր. Ֆելիքս Մովսիսեան) ողջոյնի բացման խօսքով (անգլերէն) հանդէս եկաւ Հաստատութեան տնօրէն Պր. Յակոբ Գասպարեան, որ առաջին հերթին յոբելենական կեդրոնական մարմնին անունով չնորհակալութիւն յայտնեց Կիպրոսի նախագահին եւ կառավարութեան Մելգոնեանի հանդէպ իրենց ցոյց տուած առանձնայատուկ գուրգուրանքին եւ սիրոյն համար: Ապա ան իր ելոյթին մէջ վեր առաւ Մելգոնեանի ունեցած եօթանասունամեայ իրագործումները հայ կեանքէն ներս, արժանիօրէն գնահատելով Մելգոնեան անմահ բարերարներու ներդրումը հայ սերունդներու հայադիրոյմ ապագայի կերտման գործին մէջ: Ան վստահեցուց որ Մելգոնեանը նոյն ոգիով պիտի չարունակէ իր ազգանուէր առաքելութիւնը դէպի 21-րդ դար: Այնուհետեւ խօսք առաւ Կիպրոսի Հանրապետութեան նախագահ Կլաֆքոս Գլերիտես, որ ողջունեց Մելգոնեանի յոբելեանը, բարձր գնահատելով անոր ունեցած կարեւորութիւնը կղզիին մէջ, հայ եւ յոյն ժողովուրդներու մերձեցման գործին մէջ: Շարունակելով Պր. Գլերիտես ոգեկոչեց հայ ժողովուրդի 20-րդ դարու սկիզբին ապրած մեծ ողբերգութիւնը, յիչելով նաեւ 1974-ի Կիպրոսի Թրքական ներխուժման հետեւանքով անոր ունեցած կրուսանները: Նախագահը վստահեցուց որ Կիպրոսի կառավարութիւնը միշտ ալ պիտի չարունակէ զօրավիգ կանգնիլ հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն ընդհանրապէս եւ Մելգոնեանին մասնաւորապէս, յաղթահարելու համար իրենց բոլոր դժուարութիւնները:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի այս առիթով ղրկած շնորհաւորագիրը կարդաց Ցունաստանի եւ Կիպրոսի մօտ Հայաստանի դեսպան՝ Պր. Արման Կիրակոսեան: Իր կարդին յարգելի դեսպանը ողջոյնի խօսքին մէջ նչեց. «Ազգի առողջ դաստիարակութիւնը պէտք է դառնայ անկախութեան ամրապնդման, պետութեան կերտման հիմնական անկիւնաքարերէն մէկը, ինչն անկասկած կենսական նչանակութիւն ունի ինչպէս Հայաստանի այնպէս էլ Սփիւռքի համար»:

Ապա ելոյթ ունեցաւ Կիպրոսի Կրթութեան եւ Մշակոյթի նախարար Տիկին Գլերի Անկելիտու: Անդրադառնալով կիպրահայ համայնքին ըսաւ թէ ան բազում անգամներ դառնութիւններ ստացած է հասարակաց թչնամիէն՝ Թուրքէն: «Կիպրահայ գաղութը կ'ապրի կարօտով իր հեռաւոր հայրենիքին, ինչպէս նաեւ Կիպրոսի բռնազբաւեալ հողերուն: Կատարած զոյգ անարդարութիւնները ուղղելու ուխտը առկայ է Կիպրահայութեան սրտին մէջ»: Տիկին Անկելիտու բարձր գնահատելով Մելգոնեանի ունեցած կրթական յաջողութիւնները ըսաւ. - «Որակաւոր ուսման, համբաւը վաւերական դրամականը կը հանդիսանայ Սփիւռքահայութեան գոյատեւելու վճռակամութեան: Հաստատութեան կրթական առաքելութեան յաջող իրագործումը կը բացայայտուի անոր աչակերտութեան ձեռք բերած յետագայ նուաճումներով, որոնք ակնհրեւ են Կիպրոսի ամբողջ տարածքին»:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր ՄԱԿ-ի օդնական ընդհանուր քարտուղար, Մելգոնեանցի Պր. Պենոն Սեւան, որ իր ելոյթը սկսաւ երախտագիտական անկեղծ խօսքերով ուղղուած Մելգոնեան Բարերարներուն եւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ին, բազմավաստակ եւ երախտաւոր ուսուցիչներուն, որոնց չնորհիւ Մելգոնեանը մնաց կանգուն եւ իրագործեց ու կը չարունակէ իրագործել իր առաքելութիւնը: Պր. Սեւան յատուկ երախտագիտութեամբ անդրադարձաւ Կիպրոսի եւ Ցունաստանի կառավարութեանց Հայաստանի երկրաշարժին եւ Արցախի ազատագրական պայքարին ընթացքին հայ ժողովուրդին ցոյց տուած օգնութիւններուն համար: «Որպէս կիպրացի եւ հայ երբեք պիտի չմոռնամ, որ Ցոյները իրենց տուները բացին ազատատան տալու կատորածէն վերապրած Հայերուն» յայտարարեց յարգելի բանախօսը: Շարունակելով իր խօսքը Պենոն Սեւան ըսաւ «Մելգոնեանը եւ Կիպրոսը հոմանիշներ են աչխարհի վրայ: Որեւէ տեղ Հայերը չեն կրնար խօսիլ մէկուն մասին առանց յիչելու միւսը: Հետեւաբար Մելգոնեանը պէտք է մնայ Կիպրոսի մէջ եւ աւելի զօրանայ, Մելգոնեանը հիմնուելուն յատուկ նպատակով եւ առաքելութեամբ, որ յաջողութեամբ կատարեց եօթանասուն տարիներ եւ պիտի չարունակէ կատարել երկար տարիներ»:

Հանդիսութեան գեղարուեստական բաժնով ելոյթ ունեցաւ Հաստատութեան պարախումբը (պարուսոյց՝ Պր. Գագիկ Մխիթարեան) ներկայացնելով հայկական, յունական եւ այլ ժողովրդական պարեր: Աչակերտութեան անունով սրտի խօսք փոխանցեց սանուհի՝ Փերուզ Իզմիրլեան (յունարէն լեզուով): Հանդիսութիւնը փակուեցաւ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան եւ Սանուց Միութեան Միացեալ երգչախումբի երեք խմբերգներու մեկնաբանութեամբ՝ «Կալի Երգ» (Կոմիտաս), «Կարթերումէն» (Լայոս), «Բան Փորոտան» (Բ. Կանաչեան) ղեկավարութեամբ Հաստատութեան երկարամեայ եւ վաստակաւոր ուսուցիչ Պր. Սեպուհ Աբգարեանի, որուն կը պատկանէր նաեւ բեմի նկարչական ձեւաւորումը, որ կը խորհրդանչէր Մելգոնեանի եօթանասուն տարիներու վաստակը եւ ապագայ լուսաւոր երթը:

Հանդիսութենէն եաք բոլոր ներկաները

Հ. Ի. Ս. Ուխտի Ա. Ժողովի նախագահ Հ. Ֆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԻԳԼ. - Պր. կարապետ Մեհլեմէճեան 100 ֆր.:

(Շար. Ա. եջէն)

տախիլ եղած են պտղատու ծառեր եւ այլ բոյսեր:

*
**

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Բաբգէն Ազարքեան, Մայիս 15-ին ընդունած է Ուկրանիոյ նախագահը՝ Լէոնիտ Կուչմա որ երկօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէր Երեւան:

Բ. Ազարքեան խոսած է Հայաստանի մէջ տարուած աշխատանքներուն անկախութենէն ի վեր, Ազգային Ժողովի գործունէութեան, սահմանադրական դատարանի ստեղծման եւ այլ հարցերու մասին: Նոյն նիւթը չօշափած է Կուչմա իր երկրին վերաբերեալ: Նախորդ օրը ան հանդիպում ունեցած էր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ ու տորթագրած կարգ մը պայմանագրեր:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

RADIO . CLASSIQUE
FM 101.5

Diffusion le Dimanche 19 Mai à 16h30 du récital de
VARTAN MAMIKONIAN
(donné le 17 Novembre au Théâtre des Champs-Elysées).

l'ASSOCIATION
MACHTOTZ
organise
un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN à Varna/Bulgarie, du 3 au 24 Juillet 1996
pour les jeunes de 8 à 16 ans
sous le patronage
du Rév. Père ATAMIAN
- Hébergement par familles arménophones;
- Cours d'arménien pour tous niveaux, et spécialement pour **DEBUTANTS FRANCOPHONES** avec **METHODE AUDIOVISUELLE**
par
Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
- Excursions, baignades, sport.

Renseignements et inscriptions : 47. 50. 97. 51.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, ԽԶ. օր Յինաց, Մայիս 22:

Այսօր յիշատակ է Աշխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Ժամը 6-ին, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ատարին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Հոգեհանդիստ կը կատարուի Սարդարապատի հերոսներուն համար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR A L'ETRANGER POUR LES ENFANTS DE 12 A 15 ANS

ETATS—UNIS :
COTE EST (Camp Haïastan)
du 11 au 25 août
Prix de la pension : 550$ pour le séjour+voyage+argent de poche
Dernier délai d'inscription : 7 juin
Ce camp ouvre à partir du 30 / 06.
Consulter CBAF pour les conditions.

ETATS—UNIS :
COTE OUEST (Camp AYF)
du 4 au 18 août
Prix de la pension : 175$ par semaine+voyage+argent de poche
Dernier délai d'inscription : 7 juin

GRECE :
CAMP KHALKIDIKI
du 10 au 28 juillet
Prix de la pension : 500$ pour le séjour
Dernier délai d'inscription : 10 juin.

Le contingent pour la France est de 12 enfants maximum comprenant l'arménien afin de participer au camp. Pour toute inscription, s'adresser au Conseil d'Administration au 48.24.46.57.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Une Journée en Normandie

La Section «*Agnouni*» d'Asnières de la CBAF organise une journée de détente en Normandie le 27 Mai.
Château - Gaillard, Les Andelys, Rouen
Vue magnifique sur la Seine, ses méandres, ses falaises crayeuses. Château-Gaillard a été édifié par Richard Cœur de Lion, qui revenant des croisades, s'était inspiré des systèmes de défense adoptés avec succès au «Krack des Chevaliers» de Syrie.
Déjeûner dans le Vieux Rouen, à «La Toque d'Or».
Visite de la vieille ville.
P.A.F. : 250 F.
Renseignements et inscriptions :
42 42 85 87 àprès 20 heures
39 82 65 91.

UGAB - *Marseille*

PROGRAMME DE MAI

- **JEUDI 23 MAI à 12h**
DEJEUNER DE LA FETE DES MERES
Déjeûner amical et symathique pour fêter les mamans (avec quelques jours d'avance).
Animation l'après-midi.
Participation: 100 Frs.
Réservations au 91.22.10.45.

- **JEUDI 30 MAI à 20h30**
CONFERENCE . DIAPORAMA
sur l'exposition du musée Dobrée de Nantes : «ARMENIE, DES ORIGINES AU IVe SIECLE»
par *M. JACQUES SANTROT*
Conservateur du Musée Dobrée de Nantes et des musées de Loire Atlantique.
Entrée libre.

327, Boulevard Michelet,
13009 MARSEILLE — Tél.: 91.22.10.45

VOYAGES INEDITS EN ARMENIE

- VAYOTZ DZOR + ZANGUEZOUR + ARTSAKH
Départs : 11 Juillet et 1er Août
- SEJOUR _ DECOUVERTE AU LAC SEVAN
Départs : 18 Juillet et 8 Août
- SEJOUR AU BORD DU LAC SEVAN
Départs : 18 Juillet et 8 Août

Renseignements et inscriptions

SABERATOURS / DEPARTEMENT ARMENIE
19, Rue Saint-Roch — 75001 PARIS
Tél. : (1) 42. 96. 10. 10 — Fax : (1) 42. 96. 18. 77.

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté, 69003 LYON
Tél. : 78. 60. 13. 66 — Fax : 78. 60. 92. 26.

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
90EME ANNIVERSAIRE
1906 - 1996

VIIIème JEUX EUROPEENS DES JEUNES DE L'UGAB

— NICE —
DU 24 AU 27 MAI

Sous le haut patronage de
Mme MARIE MENDIKIAN
(de MILAN)

◆ ● ◆

Les **JEUX** auront lieu les **25 et 26 MAI**
au GYMNASE CHARLES EHRMANN (Nice)
avec la participation des sections
de Londres, des Pays-Bas, de Belgique, d'Italie et de France.

◆ ● ◆

SOIREE DISCO DES JEUNES
Le **SAMEDI 25 MAI** à partir de 22 heures
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

GALA-BAL DE CLOTURE & REMISE DES COUPES
avec la participation exceptionnelle
du GROUPE THEATRAL DE L'U.G.A.B.-PARIS
Le **SAMEDI 25 MAI** à partir de 21 heures
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

Pour tous renseignements, contacter :
le **(16) 75. 56. 33. 74**

à l'occasion de la
BENEDICTION DE L'HUILE SAINTE
A ETCHMIADZINE
célébrée
par **SA SAINTETE KAREKINE Ier**
CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS

LE DIMANCHE 8 SEPTEMBRE 1996

Pèlerinage en Arménie

DU 5 AU 12 SEPTEMBRE
(Transport aérien + Hôtel + Excursions)

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : (1) 42 61 51 13
Fax : (1) 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 21
MARDI
21 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԶ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

71Դ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·856 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.856

ՀԱՊ-Ի ԺՈՂՈՎԸ

Կ. ՏԻՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ.- «ԵԹԷ ՑԱՂԹԵՆ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐԸ, ԱՊԱ, ՅԱՋՈՐԴ ՕՐՆ ԻՍԿ ՀԱՊ-Ը ՉԻ ԼԻՆԻ, ԻՍԿ ԵԹԷ ԼԻՆԻ, ԱՌԱՆՑ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԸ ԼԻՆԻ»

Ինչպէս գրած էինք, Հինդշաբթի եւ Ուրբաթ Մոսկուայի մէջ տեղի կ'ունենար ՀԱՊ-ի (Հասարակապետութիւն Անկախ Պետութեանց) ժողովը: Այս ժողովին գլխաւոր արդիւնքը եղած է անդամ պետութեանց զօրակցութիւնը յայտնել Ելցինի, նախագահական մերձաւոր ընտրութեան առթիւ: Նիսաին վաղորդայնին ալ, մասնաւորաբար կը յիշուի Հայաստանի նախագահին սա արտայայտութիւնը.- «Եթէ ցաղթեն կոմունիստները, ապա յաջորդ օրն իսկ ՀԱՊ-ը չի լինի, իսկ եթէ լինի, ապա Ռուսաստանի կը լինի», որ լայն տպաւորութիւն գործած է ռուս մամուլին մէջ:

***

Մայիս 20-ին, «Ազգ» օրաթերթը կը շարունակէ իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը Յակոբ Աւետիքեանի խմբագրութեամբ:

***

ԼՂՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀ
Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ
ՄԱՅԻՍ 9-Ի ԱՌԹԻՒ

Նուիրի պատահարումին ու ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան բանակին ստեղծումին յորելեան տարեդարձին առթիւ, Մայիս 9ին իր հայրենակիցներուն ու Արցախի զինուորներուն ուղղուած խօսքին մէջ նախագահ Ռոպէր Քոչարեան ըսած է.- «Թշնամին եւ փշռտ է Լեռնային Ղարաբաղի անկախութեան ճանապարհը: Եւ դիւրանի չէ, կը դիմանայինք արդեօք այդ ճանապարհին մեզ բաժին ընկած փորձութիւններին, եթէ մէկընդմիշտ չգիտակցինք որ ոչ ոք դրսից մեր ժողովրդին պիտի նուիրուի այդ անկախութիւնը: Այսպիսին է անվիճելի ճշմարտութիւնը, որը պարենիէը դրսի ոտնձգութիւններից սեփական ուժերով պաշտպանելու իրենց ձիերը վճռականութեան մէջ Արցախցիներին համախմբել է որպէս մի միասնական բռունցք:

... Այսօր ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակն աչքի է ընկնում իր բարձր կազմակերպութեամբ եւ մարտունակութեամբ, ինչը թոյլ է տալիս նրան լինելու Լեռնային Ղարաբաղի եւ նրա ժողովրդի անվտանգութեան յուսալի երաշխիքը: Նա ի զօրու է լուծելու ԼՂՀ անկախութեան եւ տարածքային ամբողջականութեան պաշտպանութեան ամենալուրջ խնդիրները»:

Նախորդ օրն ալ Ռ. Քոչարեան պետական պարգեւներ ու յուշանուէրներ յանձնած է ԼՂՀ-ի բանակի ամէնէն յաջող անձնաներուն:

ՓԱՓՈՒԼ

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»
(18/19 Mai)

Ամերիկեան այս կարեւոր օրաթերթը «100, 75, 50 տարի առաջ» իր բաժնին մէջ, Մայիս 18 - 19-ին կը յիշէ Ուրֆայի ջարդը (1896, Հոկտեմբեր - Դեկտեմբեր): Ի'արձագանգէ անգլիական Ռօյթըր գործակալութեան Պոլսոյ թղթակին ղրկած հաղորդումներուն «Թայմզ»-ի թղթակին նկարագրութիւնը, կը գրէ, ցոյց կուտայ որ ջարդերը շատ աւելի ծանր էին եւ վայրագ եղած են քան Սասունը եւ թէ ծրագրուած էին եւ գործուած տեղական իշխանութեանց հաւանութեամբ, որոնք կը գործէին վերէն եկած հրահանգներով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ս. Տէմիրէլ մահավճռի մը ազատած է, Մայիս 18-ին, Իզմիրի մէջ: Տէմիրէլ ճառ մը կը խօսէր առեւտրական կեդրոնի մը հիմնաքարի արարողութեան եւ վերջաւորութեան հասած էր, երբ մարդ մը կը մօտենար իրեն ու «Ալլահ» պոռալով ատրճանակը կը հանէր: Թիկնապահ մը, անմիջապէս կը նետուէր յարձակողին վրայ, փրկելով նախագահը: Դընդակ մը, սակայն, վիրաւորած է «Միլլիյէթ»ի մէկ նկարահանը: Ձերբակալուած է յարձակողը: Տրապիզոն ծնած է եւ կը կոչուի Իպրահիմ Կիմբիւքօղլու, 58 տարեկան է, մօրուսաւոր եւ կանաչ կը հագուի (Իսլամի գոյնը): Դատական հարուստ անցեալ մը ունի: 1971-ին իր մէկ ազգականը սպաննած էր եւ ազատ արձակուած 1974-ին, ներման առեն: Անկէ ետք երկու հոգի դաշունահարած է: Դեղապարծական ուսում ըրած է եւ դեղարանով մը կը զբաղի: Կ'ըսուի թէ մոլեռանդ իսլամապաշտ մըն է եւ անոնցմէ է, որոնք վերջերս, շատ բուռն հակադրութիւն ունեցած են Իսրայէլ - Թուրքիա համաձայնագրին առթիւ: Ռեֆահի (իսլամական կուսակցութիւն) պարագլուխը՝ Ն. Էրպաղան դատապարտած էր «Թուրք կառավարութեան բերած օժանդակութիւնը իսրայէլեան օդուժին որ ջարդած էր Լիբանանցիները»: Համաձայնագիրը կը նախատեսէ որ իսրայէլացի օդաչուները մարզուին Թուրքիա: Տէմիրէլ, կարճ յայտարարութիւն մը ըրած է Մայիս 19-ին, հանդարտութեան հրաւիրելով ժողովուրդը եւ ոչ մէկ ակնարկութիւն ընելով մարդասպանին իսլամական հակումներուն, այլ չեչտելով նախընտրաբար անոր մտային խանգարումները:

ԻՏԱԼԻՈՑ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Ռոմանօ Փրոտի կազմեց իր կառավարութիւնը, ուր քսան նախարարներուն 9-ը՝ նախկին Համայնավարներ են եւ տէր զարձած են կարեւոր նախարարութիւններու, ինչ որ աննախընթաց է: Այդ նախարարութիւններու կարգին են՝ Ներքին, Կրթական, Համալսարանական եւ Հետազօտութեան մարզերը: Արտաքին նախարարութիւնը յանձնուած է նախկին վարչապետին՝ Լամպերթօ Տինիի, կեդրոնական դրամատան նախկին կառավարիչը կը ստանձնէ Գանձը եւ պիւտճէին: Գլխաւոր նորութիւնը կը մնայ սակայն «մաքուր ձեռքեր»ու նախկին դատաւորին՝ Անթոնիօ տի Փիէթրոյի մուտքը որպէս Հանրային Աշխատանքներու նախարար:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Ուաչինկթըն մեկնած է, ծանրաբեռնուած օրակարգով մը: Կէսօրէնասյ երկօրեայ այցելութեան ընթացքին պէտք է ամերիկացի իր պաշտօնակիցին հետ «կարգաւորէ» Հայերու ցեղասպանութեան օրէնքին բանաձեւը, Բաքուի քարիւղին փոխադրութեան, ամերիկեան ուղղաթիռներու զնումի նման վիշտ հարցեր:

ՊՈՍՆԻՈՑ Սերպերու պարագլուխը՝ Ռատովան Գարատժիչի հրաժարումը յայտարարեցաւ Մայիս 18-ին, բայց, քիչ ետք հերքուեցաւ եւ կ'ըսուի թէ իր պատասխանատուութեանց մեծ մասը վոխանցած է իր կցորդին՝ Տիկին Փլաւշիչի որ ծանօթ է որպէս թունդ ազգայնական մը: Հետապնդուած որպէս պատերազմի ոճրագործ, Գարատժիչ չէր կրնար այլեւս արտաքին յարաբերութիւններ վարել եւ այս ձեւը գտած է, մասամբ չուրքի մէջ մնալու համար, առանց հեռանալու իշխանութենէն, Գարատժիչ, 50 տարեկան, ճախողած բանաստեղծ մըն է, արհեստով յիմարաբոյժ, այսօր՝ ցեղասպանութեան ամբաստանութեան տակ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՑ Թունճելի վաւառի Սիւթլիւճէ գիւղին մէջ ՓՔԲ-ի տարբերը հինգ Թուրք գինուոր սպաննած են Մայիս 17-ին: Միւս կողմէ, 57 Քիւրտեր (ՓՔԲ-ի) սպաննուած են Մայիս 18-ի գիշերը Սասունի շրջանը: Մաս կը կազմէին 150 մարտիկներու խումբի մը հիւսիսային - Իրաքէն եկած:

17 ՀՈԳԻ ձերբակալուած է Թուրքիոյ մէջ, Ուրբաթ, Մայիս 17-ին: Ասոնց մէջ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՆԱԽՔԱՆ ՊՈԼՍԷՆ ԻՐ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը պոլսական իր այցելութիւնը վերջացուցած էր Մայիս 15-ին եւ վերադարձած Մայր Աթոռ: Իր մեկնումի օրուան, հրաժեշտի վերջին հանդիպումներուն եւ յայտարարութիւններուն արձագանգած էինք մեր նախորդ (Մայիս 18/19) թիւով:

Ամբողջացնելու համար Կաթողիկոսին այս պատմական այցելութեան ընդհանուր պատկերը, հակիրճ ամփոփումը կուտանք, ստորեւ, մեկնումին նախորդող երեք օրերու հանդիպումներուն:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 12

Ժամը 16·30-ին, օրուան պատարագէն եւ սիրոյ սեղանէն ետք, Կաթողիկոսը հանդիպում ունեցած է Ցարութիւն Ամիրա Պէզճեան նորոգուած սրահին մէջ աւելի քան 1000 մանուկներու հետ, որոնց խօսած է մատչելի լեզուով մը, սրամտութիւններով համեմելով իր խօսքերը: Աւելի ուշ, ժամը 18·30-ին, Կաթողիկոսը հանդիպում ունեցած է շուրջ 700 երիտասարդներու հետ, որոնք նախ միաբերան երգած են՝ «Գովեա՛ Երուսաղէմ զՏէր» շարականը: Իր արտասանած ուղերձէն ետք, ներկայ երիտասարդները գրաւոր հարցումներ ուղղած են Գարեգին Ա.ի: Հարցումները կը վերաբերէին աչխարհի աւելի նիւթապաշտ բնոյթին, այլ ապրելու եկեղեցիներու այցելութեան, խառն ամուսնութիւններու, հոգեւորականի ապրելակերպի տարիքի եւայլն, եւայլն:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 13

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յաջորդաբար այցելած է Եչիլդիւղի եւ Պաքըրգիւղի եկեղեցիները ուր հանդիպած է թաղականութեան եւ ժողովուրդին: Աւելի ուշ այցելած է Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը, եւ իր յայտարարութեան մէջ, երեւանի հեռատեսիլի թղթակիցներուն, չեչտած թէ եթէ այս այցելութիւնը կատարած չըլլար, դան մը պակսած պիտի ըլլար իր այցելութեան ամբողջականութենէն:

Ապա, Կաթողիկոսը գացած է Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցին և Սահակեան վարժարանը, որուն յաջորդած է պաշտօնական ընդունելութիւն մը պատրիարքարանի դահլիճին մէջ, ուր Գարեգին Աբք. հրաւիրած էր պետական - պաշտօնական, դիւանագիտական, մամուլի ներկայացուցիչներ «պատրիարքական Աթոռի հիմնադրութեան 535-ամեակի առթիւ եւ ծանօթանալու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ»:

Նոյն իրիկունը, Պէզճեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը համայնքին հետ: Բացումը կատարած է յանձնախումբի ատենապետը՝ Աբէտ Երկանեան, ապա խօսած են Մեսրոպ Աբք. եւ Շահան Աբք., Էջմիածնի միաբան եւ «Էջմիածին» ամսաթերթի խմբագիրը՝ Սաղիկ Եպիսկոպոս Արիստակէսեան: Աւելի ուշ, Մեսրոպ Աբք. ծանրացած է պատրիարքութեան 535-ամեակին եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատմութեան վրայ: Ելոյթ ունեցած է Ռումանիոյ Հայոց առաջնորդ՝ Տիրայր Աբք., իրեն յաջորդած են Գարեգին պատրիարք, հուսկ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը (որու նոյն օրուան, 6-րդ ելոյթը եղած է):

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 14

Առաւօտեան ժամը 9-էն Գարեգին Կաթողիկոս յաջորդաբար այցելած է Գատըգիւղի Ս. Թագաւոր եկեղեցին, ուրկէ անցած է Սկիւտար եւ այցելած Պաղլարպաշըի դերեզմանատունը ուր թաղուած են Մ. Զարիֆեան, Պետրոս Դուրեան, Ռեթէոս Պէրպէրեան, Յովհ. Հինդլեան, Պալեան զերդաստանը եւ այնքան ուրիշներ: Գերեզմանատունէն ետք, Կաթողիկոսը անցած է Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցին: Արարողութեան աւարտին, կողքի Կիւլպէնկեան սրահին մէջ, դեղարուեստական յայտագիր մը զործադրուած է:

Կէսօրէ ետք, Գարեգին Կաթողիկոսը այցելած է Շիշլիի Հայոց գերեզմանատունը ուր թաղուած են պատրիարքներ, եպիսկոպոսներ, վարդապետներ եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ:

Գարեգին Ա., ապա, անցած է Բերա, այցելած Սուրբ Երրորդութիւն եկեղեցին, Խասեան վարժարանը, անցած է Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, կեդրոնական վարժարանը, Յովհաննէս Կոլոտ Պատրիարքի դամբարանը (որ կը գտնուի Ղալաթիոյ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ) ուրկէ զացած է Ֆէրիքիւղլի Ս. Վարդանանց եկեղեցին, Մէրամէթճեան վարժարանը: Իրիկունը պաշտօնական ճաշ մը տեղի ունեցած է Շերինօղլու սըրահին մէջ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 15

Նախորդ իրիկուան վերջին հանդիպումէն ետք ժողովուրդին հետ, Չորեքշաբթի օր, ժամը 12-ին, Գարեգին Կաթողիկոս վերադարձած է Էջմիածին (այս վերջին ժամերուն անդրադարձանք մեր նախորդ թիւով):

են բրիտանացի ուսուցչուհի մը, Գերմանիոյ գաղթող աշխատաւորներու դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, Սէ - Ժէ - Թի-ի քարտուղար մը (որ ծանրօրէն ալ խոչտանգուած է): ՄՌԱՓ բողոք բարձրացուցած է Մայիս 18-ին: Այդ անձնաւորութիւնները, 37 կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու հետ կը մասնակցէին ժողովի մը տեղեկութիւններ քաղելու համար բանտարկեալ ընդդիմադիրներու «անհետացման» մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ պատրիարքութիւնը վերահաստատեց կապը Պոլսոյ հետ: Օրթոտոքս երկու գլխաւոր եկեղեցիները, Մայիս 16-ին, միացեալ պեկոյցով մը, մինչեւ չորս ամիս պիտի լուծեն առկախ հարցերը: Զեկոյցը հրապարակուեցաւ Պոլիս Տիեզերական Պատրիարքութեան կողմէ: Կնճռոտ հարցը կը վերաբերէր Էստոնիոյ ինքնավար եկեղեցւոյ ճանաչման Պոլսոյ պատրիարքութեան կողմէ: Այս վերջինը իր հիմնադրութենէն ի վեր Մոսկուայի ենթակայ էր մինչեւ երկրին անկախութիւնը (1917), 1923-ին անցած էր Պոլսոյ հոգաստարութեան տակ մինչեւ պալթեան երկիրներու խորհրդայնացումը (1944):

52 տարի ետք, հաւատացեալները ուզած էին վերադարձնել կրօնական ազատութիւնը Պոլսոյ Տիեզերական պատրիարքութեան հետ եւ քաղաքականն ալ՝ Մոսկուայի նկատմամբ: Ապրիլ 3-ին եւ 22-ին, չէզոք հողի վրայ՝ Ժնեւի, երկու պատուիրակութիւնները միջին ճամբայ մը գտած են: Տիեզերական պատրիարքութիւնը կ'առկախէ իր ճանաչումը եւ Մոսկուա ընտրութեան կարելիութիւն մը թողու Էստոնիոյ հաւատացեալներուն: Զորս ամիսէն վերջնական ձեւ կ'առնէ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կաթոլիկ պատրիարքութիւնը՝ «Ալ - Ահրամ»ի փարիզի թղթակիցը յօդուած մը ստորագրած է ուր զգրմանք կը յայտնէ որ Ֆրանսայի մէջ կարելի է «քննադատել եւ ծաղրել գրեթէ ամէն ինչ՝ Աստուած, Յիսուս, մարզարէները, կրօնքները, պետութեան դեկավարը եւայլն, եւայլն, բայց, միայն մէկ նիւթ կայ որ փացարճակ ճշմարտութեան կարգի դասուած է եւ ոչ ոք կրնայ վիճիլ այդ մասին.- Հրեաներու հալածանքը նացիներու կողմէ եւ ըստ Բ. աչխարհամարտի պաշտօնական պատմութեան 6 միլիոն Հրեաներու սպանութիւնը»:

ՀԱՅԵՒԻՐԱՆԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի անկախութենէն ի վեր մեր իրականութեան մէջ մնայուն տեղ ստացած է Իրանը. այդ երկիրն է որ գլխաւոր պատուարը հանդիսացաւ Հայաստանի պարտադրուած շրջափակումին, ըլլալով ներածումի ու նաեւ արտածումի անխափան ճամբայ մը: Ճիշդ է որ ատիկա նաեւ ոչ շատ փափաքելի մենաշնորհներ ալ ստեղծեց. իրանական շուկան գրեթէ միապետութիւն հաստատեց Երեւանի կեդրոնը, իսկ միւս կողմէ, Հայաստանի արժէք ներկայացնող քիչ ապրանքներուն – գունաւոր մետաղի ջարդօն, եւայլն – համար փախուստի ճամբայ մը եղաւ, հացին կարագ քսելով «գործարար» ճարպիկներու:

Այսուհանդերձ, Իրանի նման դրացի մը նախախնամական եղաւ եւ՛ Հայաստանի համար, Թեհրանի հայկական դեսպանատունը առաջին (Դեկտեմբեր 1991) բացուածներէն է ու երկկողմանի այցելով կը զարգանան յարաբերութիւնները: Ներկայացուցած կարեւորութեան համեմատութեամբ պէտք է ըսել որ քիչ կը խօսուի հայեւիրանեան յարաբերութիւններու մասին: Ընդհանրապէս միայն պաշտօնական տեղեկատուութեան մէջ տեղ կը գրաւեն անոնք, ժուժկալ քանի մը տողերով:

«Հայաստանի Հանրապետութեան» Ապրիլ 20-ի թիւին մէջ նիւթը արժանի տեղ գտած է Թեհրանի Հայաստանի լիազօր դեսպան Վահան Բայբուրդեանի հետ կատարուած հարցազրոյցով մը:

Ան կը բացատրէ թէ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն զարգացման հիմը դրուած է 1992 Մայիսին նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի Թեհրան պաշտօնական այցով որուն ընթացքին համագործակցութեան, բարիդրացնութեան միանական յայտարարութիւն ստորագրուած է: Ասիկա գերոյէն սկիզբ առած բան մը կը նկատուի, քանի որ 70 տարի սահմանակից ըլլալով հանդերձ, երկու երկիրները չիման եզր չեն ունեցած: Նոր չըրջանին, յատկապէս մասնաւոր առեւտուրի չնորհիւ յարաբերութիւնները զարգացած են ու Արաքսի կամուրջն ալ հզօր թափ առած է անոնց:

Ցետագայ չրջանին համար դեսպանը մասնաւոր կարեւորութեան առարկայ կը նկատէ ուժանիւթի եւ համագործակցութեան ծրագիրները: 1995-ին համաձայնագիրը ստորագրուած է Իրան - Հայաստան կաղամուղին, բարձր վոլթով էլեկտրականութեան հաղորդալարերու եւ Արաքսի վրայ միասնական ջրաելեկտրակայանի շինութեան մասին: Բոլոր որոնք կենսական նշանակութիւն ունին Հայաստանի համար, մանաւանդ չրջափակումին ծանօթ պայմաններուն մէջ: Կայ նաեւ փոխադրական ենթակառուցուածքներու զարգացման հեռանկարը որ հրամայական կը դարձնէ Մեղրի – Երեւան կառուցին բարեկարգումը: Աւելի եաքի վերաբերող հարց է Ջուլֆա – Մեղրի երկաթուղին շինարարութիւնը որ Հայաստանը կը կապէ իրանական երկաթուղիի ցանցին, կարելիութիւն տալով ելք ունենալու դէպի Պարսից ծոց եւ Միջին Ասիա:

1995-ին նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի եւ վարչապետ Հ. Բագրատեանի այցելութիւնները արդիւնաւոր եղած են երկկողմ յարաբերութիւններուն տեսակէտէն: Առաջինին ընթացքին տարուած են քաղաքական կարեւոր բանակցութիւններ, իսկ երկրորդը աւարտած է տասնեակ մը կարեւոր փաստաթուղթերու ստորագրութեամբ: Նոյն տարուան ընթացքին աշխատանքի այցերով Թեհրան գտնուած են Արտաքին նախարարը ու այլ նախարարներ: Իսկ Իրանէն Երեւան գացած են Խորհրդարանի փոխ - նախագահը, Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդին քարտուղարը, Արտաքին նախարարը եւ բարձրաստիճան այլ գործիչներ:

Հայաստանի համար այս երկրին ներկայացուցած կարեւորութեան քով կայ նաեւ առաջինին տեղը Իրանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Հայաստան Իրանի համար կարեւոր քառուղի մըն է որ կը բանայ Սեւ ծովու, Ռուսաստանի, Եւրոպայի ճամբաները: Նաեւ որպէս ՀԱՊ-ի անդամ, Հայաստան այդ չրջանակին դուռն է Թեհրանի համար: Այս պարագաներուն հետ Վ. Բայբուրդեան կը յիշէ որ Հայաստան Իրանի սահմանակից միակ քրիստոնեայ պետութիւնն է ու խաղաղ համակեցութիւն մը երկուքին միջեւ կրնայ որպէս խալամի ու քրիստոնեայի բարիդրացնութեան օրինակելի նմոյշ ըլլալ:

Քաղաքականին, տնտեսականին հետ Իրան նաեւ մշակութային գործընկեր է. այս մարդին մէջ ալ լայն գործակցութիւն կայ, փոխ - այցելութիւններ, ձեռնարկներ, փառատօններ կը կատարուին: Իսկ գիտական համագործակցութիւնը ներկայիս երկրաչարժի պաշտպանութեան միասնական աշխատանքներով կ'ընթանայ:

Երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն մէջ, ըստ դեսպանին, «հզօր խթան» է հայկական հոծ գաղութը: Մեծ թիւով Իրանահայեր թէ՛ գործօն կերպով մասնակից առեւտուր կ'ընեն, թէ Հայաստանի մէջ առեւտրական ընկերութիւններ ստեղծած են:

Հարցազրոյցին վերջին մասին մէջ դեսպան Վահան Բայբուրդեան իր անձնական դիտումներուն հիմնուելով կը խօսի Սիւնիքի կուսակցութիւններուն մասին. կ'ըսէ թէ դուրսի հայութիւնը դեռ խորապէս չէ ըմբռնած Հայաստանի մէջ տեղի ունեցածը եւ թէ «ազգային կուսակցութիւնների խնդիրը ոչ թէ յանիրաւի էքսնադատելն է Հայաստանի հանրապետութեան (թէ նա, իբր, աշխատում է Սիւնիքը կտրել հայրենիքից) այլ սիւնիք-հայաստեան շրջանում հետեւողական աշխատանք տանելը՝ հայրենիքի հետ նրան աւելի սերտօրէն կապելու համար»: Ապա կը կրկնուի այլեւս սովորական դարձած միասարած արժեւորումը Սիւնիքի ապագային կուսակցութիւններու հասցէին թէ իրենց խնդիրն է «սիւնիք-հայաստեան շրջանում հետեւողական աշխատանք տանելը հայրենիքի հետ նրան աւելի սերտօրէն կապելու համար»: Միասարած արժեւորումով վերջին դաս մըն ալ կը տալուի թէ «Սիւնիքը պէտք է աւելի մեծ եռանդով ընդգրկուի հայրենիքի վերաշինութեան գործին: Ժամանակն է որ Սիւնիք - Հայրենիք կապի զգացական - յուզական մոթիւներն իրենց տեղը զիջեն փոխշահաւէտ, գործարար համագործակցութեանը»:

Վ. Բայբուրդեան նմանութիւններ կը նշմարէ Հայերու եւ Իրանցիներու միջեւ. երկուքն ալ հզօր մշակոյթի տէր ժողովուրդներ են, Իրանցիները իրեն զարմանք կը պատճառէն իրենց միտքի ճկունութեամբ: Կ'աւելցնէ թէ Իրանցիներուն յատուկ է պետական մտածողութիւնը: Եւ «Իրանի պետականութեան փորձը ուսանելի է մեզ համար»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՏԱՏԱՍԱՆԻ

ԴԻՏԱԿ
SCOPE
INTERNATIONAL ARMENIAN MONTHLY MAGAZINE
Խմբագիր՝ Սէմ Բագուպեան
Թիւ 1
P.O.B. 175094 Beyrouth.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՔԱՂՑՐ ՎԻՇՏ

Բ.

Ի՞նչ է վիշտը, հարց կուտամ ես ինծի: Եւ ինչո՞ւ արդեօք ես կարծես հաճոյք կ'առնեմ այն վիշտէն, որ յաճախակի կերպով կը պարուրէ հոգիս, քաղցր տրամութեան չղարչի մը մէջ փաթթելով զայն:

Ի՞նչ է վիշտը, ո՞ւրկէ կուգայ ան:

Ահա նստած եմ պատուհանիս առջեւ եւ յանկարծ կը տեսնեմ որ անձրեւի քանի մը կաթիլներ կը զարնեն ապակիիս, վախկոտ թռչունի մը նման կը թաւալահարեն պատուհանիս: Քիչ վերջ կաթիլները կը բազմանան ու թեթեւ անձրեւ մը կը սկսի տեղալ մայթերուն, ճամբու կուպրին. ծառերուն ու ծաղիկներուն վրայ: Ուրբան ալ գոց ըլլայ պատուհանը, կը զգամ անձրեւին բուրմունքն ու զովութիւնը, կը զգամ այն մեղամաղձոտ գոյնը որով կը ծածկուին քարերն ու հողերը: Եւ ահա յանկարծ վիշտ մը կը պարուրէ հոգիս: Վիշտ մը կը պարուրէ հոգիս ո՛չ թէ անոր համար որ անձրեւը չեմ սիրեր: Ընդհակառակն: Սա թեթեւ անձրեւը որ կը զովացնէ երկրագունտին հոգին, սիրելի է ինծի: Եւ սակայն վիշտ մը կը պարուրէ հոգիս: Քաղցր վիշտ մը, ուրբախութեան չափ համով վիշտ մը:

Եւ ահա նստած եմ զարճեալ պատուհանիս առջեւ ու կը նայիմ դէպի դուրսի աշխարհը, դէպի ծով ու ճամբայ, դէպի կեանք: Կը մտածեմ հազարումէկ բաներու մասին, կը մտածեմ ապրելու երջանկութեան մասին: Եւ իրիկունը կը սկսի իջնել գիս չրջապատող ամէնօրեայ այս աշխարհիս վրայ: Լոյսը տակաւ կը փախչի իր տեղը ձգելով կարծես անտեսանելի մշուշի մը որ կը մտնէ աչքերուս ու դուրսի աշխարհին միջեւ: Դիմացի ծառը հետզհետէ կը թաղուի մութին մէջ, կը կորսնցնէ իր յստակ գիծերը, յետոյ անտեսանելի կը դառնայ, կարծես անհետացած ըլլար աշխարհէս: Յանկարծ փողոցի լապտեր մը կը վառի: Եւ ես հոգիիս խորը կը զտնեմ վիշտ մը: Ո՞ւրկէ կուգայ այդ վիշտը: Նոր իրիկուն մը ողջունելու զգայնութենէ՞ն, օր մը եւս կորսընցուցած ըլլալու ցաւէ՞ն: Կարեւոր չէ: Իրիկունը որ կ'իջնէ, քաղցր վիշտ մը կը պատճառէ ինծի:

Եւ ահա նստած եմ պատուհանիս առջեւ եւ անտարբեր նայուածքներով կը նայիմ փողոցի անցորդներուն: Յանկարծ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ եւ ո՞ւրկէ, կը յիշեմ բանկամ մը որ հեռու մեկնած է: Երկար ժամանակէ ի վեր չեմ տեսած զինքը: Ճիշդ է որ անոր մեկնումը կարեւոր ճեղք մը բացած չէ կեանքիս մէջ, կարեւոր կորուստ մը չէ ինծի համար: Ուժեղ կարօտ մըն ալ չեմ զգար անոր նկատմամբ: Բայց վիշտ մը հոգիս կը սեղմէ երբ այսպէս անակնկալ կերպով կը յիշեմ զինքը: Ի՞նչ կ'ընէ արդեօք հիմա, ի՞նչպէս է, ո՞ւր է: Մինչեւ իսկ կրնայ մեռած ըլլալ, Չեմ գիտեր: Վիշտ մը հոգիս կը սեղմէ: Բայց բարեկամիս մասին մտահոգութիւնը չէ՛ որ վիշտ կը պատճառէ ինծի, պարզապէս յիշելու գործողութիւնն է որ կը տաքցնէ հոգիս:

Եւ ահա զարճեալ նստած եմ պատուհանիս առջեւ ու կը պտըտիմ հեռաւոր մտածումներու մէջ: Յանկարծ քովէն երգ մը կը լսեմ, Հին երգ մը: Աստուա՛ծ իմ, տարիներէ ի վեր չէի լսած այդ երգը եւ հիմա ան յանկարծ կը դառնայ հին օրերը վերակենդանացնող մրմունջ մը: Սենեակը կարծես կը լեցուի անցեալի մէջ մնացած ապրումներով, որոնց մէջէն կ'ուրուագծուին դէմքեր ու դէպքեր: Անհուն վիշտ մը կը զտնեմ յանկարծ հոգիիս խորը: Եթէ մէկը հիմա հարցնէր թէ ո՞ւրկէ կուգայ այդ վիշտը, պիտի չուներայի յստակ պատասխան: Կարծես կարօտ մը ունէի այդ երգին նկատմամբ: Կրնամ թերեւս այդպէս մտածել: Մինչդեռ ո՛չ: Այն կարօտը զոր ունէի, երգին նկատմամբ չէ՛ր, այլ վշտին նկատմամբ էր: Սրտիս մէջ հիմա բան մը կը ցաւի, բայց չեմ ցաւիր որ կը ցաւի: Լաւ որ սա երգը լսեցի ու կարօտի վիշտ մը կամ վշտի կարօտ մը զգացի իմ մէջ: Երգը պատրուակ մըն էր պարզապէս:

Եւ ահա վերջապէս նստած եմ բազկաթոռիս մէջ ու գիրք մը կը կարդամ, կամ հեռատեսիլին կը նայիմ, կամ պարզապէս կը մտածեմ: Եւ յանկարծ մտքիս մէջ կը կենդանանայ անցեալէս դրուագ մը, ապրուած էջ մը, կատարուած լաւ գործ մը, արձանագրուած յաջողութիւն մը: Երբեք չեմ կրնար դիտանալ թէ այդ դրուագը ինչո՞ւ յանկարծ կենդանացաւ մտքիս մէջ, ո՞ր յուշարարն էր որ զայն յուշեց ականջներէս ներս ու յիշեցուց ինծի: Չեմ գիտեր: Բայց յանկարծ չարժանկարի ժապաւէն մը դառնալ կը սկսի մտքիս մէջ, ինչ ինչ տեսարաններ ու պատմութիւններ կը լուսարձակուին յիշողութեանս պատուհին վրայ: Կը յիշեմ զանոնք ու կ'ուրախանամ անոնցմով, փառք կուտամ Աստուծոյ որ կեանքս լեցուեր է այդպիսի դրուագներով: Հոգիիս մէջ կը ճառագայթէ լոյս եւ չողչողանք: Բայց հոգիիս վրայ կ'իջնէ նաեւ վիշտ մը, քաղցր թախիծ մը, թախիծ մը՝ որ ամէնէն հաստատիտ ընկերն է ամէն ուրախութեան ու երջանկութեան:

Մարդ մը, մարդու իրական արժանիքը ներով ու զգայնութիւններով լեցուն մարդ մը, քանի՞ ժամ արդեօք կրնայ տեւել վշտի բացակայութեան:

Բ. Չ.

ՆԱՄԱԿ ԱՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ (ՇԱՐ. ԵՒ ՎԵՐՋ)

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻՆ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿՈՒ ԼԱՑ

Օրիորդ Թոթոյեան կը պատկանի այն «փոքրամասնութիւն դարձած անձերուն», որոնց համար հայերէն լեզուն «սրբութիւն» է: Բայց Պաքալօրէայի չնորհի քննութեան յատկացուցած իր յօդուածը («Ցառաջ», Ապրիլ 20/21) կ'ապացուցանէ թէ նուազ յարգանք ունի իր ծագման եւ թէ նուազ ջանք կը թափէ իր ծագումնէութեան հանդէպ: Ա. Թոթոյեանի խօսքերը մխիթարիչ ծիծաղ պիտի առթէին եթէ ներչնչուած չըլլային վարկաբեկելու հզօր տրամադրութեամբ մը. ամէնէն ցաւալին այն է, որ արդիւնքը հետապնդուած նպատակին չի որ կը յանդի: Անշուշտ Ա. Թոթոյեան պարտութեան սահմաններէն շատ անցած է, ուր «բնականոն» մտածելու ընդունակ զղուչութեամբ համարձակէր: Հայերէնի դասերէն, անձնական հայրենասիրութենէն ու ժառանգուած հեղինակութենէն անդին, ո՞վ են «հայերէնով փառաւորուածները» ու «կոչումի տէր» դարձուածները, «ազգային ստացուածքի կոպիտ ոտնահարում»ով մեղադրուածները, որոնց դէմ խաչակրութիւն կը հռչակուի: Ո՞ւր է թշնամին:

Գալով Պաքալօրէայի նիւթին, առանց խորանալու Ա. Թոթոյեանի սրբագրութիւններուն մէջ, որոնք մեծ մասամբ վճռելի են, թոյլ տուէք որ յիշեցնեմ քանի մը առարկայական հանգամանքներ: Պաքալօրէային օտար լեզուի ընտրովի քննութեան նիւթը կը պատրաստուի կրթութեան նախարարութեան հետեւեալ պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն.

Nature de l'épreuve facultative écrite : L'épreuve, d'une durée de deux heures vise à évaluer le degré de compréhension par le candidat d'un texte écrit d'une longueur de 20 à 30 lignes et la qualité de son expression personnelle dans la langue vivante étrangère.
Le texte rédigé en langue contemporaine peut être d'origines diverses (extrait de journal, de revue, de nouvelle, de roman...). Il doit être immédiatement intelligible à des locuteurs de la langue considérée sans référence excessive à un contexte culturel extérieur au texte.
Tout texte qui risque de heurter la conscience ou la sensibilité des candidats est exclu.
(B.O. n° 45/ 8 déc. 1994).
(Այս տեղեկագիրը հրապարակեցի լրտեսանելէն անմիջապէս ետք):

Ուստի քննութեան նպատակը փաստել չէ թէ «բանի փարացոց ապրանիք է հայ գրականութիւնը» այլ առիթ ընծայել որ նահատելու համար հայերէնը 3 տարի սորված աշակերտին մակարդակը:

Նշենք նաեւ որ անցեալ տարի կրթութեան նախարարութիւնը INALCO-էն պա-

հանջից 22 զրաւոր նիւթ, զաղանապատհական պարտաղրանքով, ստեղծելու համար նիւթերու չափարան մը, որ թոյլ տայ ամէն տարի վիճակով առաջարկել անանցմէկը: Անցեալ տարի ընտրովի քննութեան համար երկու նիւթեր վիճակուեցան, մէկը արեւմտահայերէն բնագրով (Առաջին գիշերը ծոր քնակարանին մէջ), միւսը արեւելահայերէն բնագրով (Աշխարհի դառնութիւնը): Այս տարի պարտաւորիչ քննութեան համար առարկուած նիւթերը բոլորն ալ արեւմտահայ դրականութենէն քաղուած են:

Իրողութեան մէջ, այն զաղափարը, որ որուն մենք արեւմտահայերէնի դիմորդներն ենք, նորութիւն չէ, եւ մէկ արտայայտութիւնն է միայն այն արշաւանքին, որ սկսած է աւելի քան տարի մը առաջ, երբ Ցառաջ Պաքալօրէայի մարմնակցին՝ կարօ Յովսկեանի ծիծաղաշարժ տեղեկութիւններ (յիշենք Ցառաջի ծրագրային՝ կարօ Յովսկեանի ծիծաղելի ըմբռնումը առաջինն անհիմն ամբաստանութիւնը – Ցառաջ, Մարտ 29, 1995, էջ 3-, ըստ որուն՝ Նախարարութեան մօտ միմամտութեամբ հայերէնի ընտրութիւնը զրաւոր զարձեր է– այս մեծ ազդեցութիւն կը վերագրուի ներ ինծի...):

Այդ բոլորը մի՛այն յօդուածագիրներուն համար վարկաբեկիչ պիտի ըլլար եթէ չզլացնէր ուրիշ իրողութիւն մը: Այն արդահատանքի ու զառնութեան լինքնատնային հեղեղը, որ Ա. Թոթոյեանի տողերուն մէջ աւանդական զարձած է, ներկայ պարագային բոլորովին կը քօղարկէ այս վերջին տարիները INALCO-ի մէջ զրուած զրական աշխատանքը (չանդրադառնալով հայերէնի Licence-ի մը ու հայերէնի ուսուցիչներու պատրաստութեան նպատակով կառոյցներ կազմելու, հայերէնի դիրքը բարեփոխելու համար համալսարանին ներս. առանց յիշելու արդէն իսկ ստացուած նուաճումները, ինչպէս հաստատութեան մը հաստատութիւնը եւ հայագիտական նոր հանդէսի մը ծնունդը, եւլն...): Այս բոլորին համար՝ ոչ մէկ դնահատական տող Ա. Թոթոյեանի կողմէ: Ֆրանսահայութիւնը ալ ուղիներով ալ կրնայ դիտակցիլ այս զործունէութեան: Բայց Ֆրանսահայ լուրը միայն Ցառաջէն ստացողին համար, թերթին դիրքը իսկական ապատեղեկատուութիւն է:

Իսկ այն «փոքրամասնութիւնը», որ կը յաւակնի իրեն վերապահել հայերէնը որութիւն համարելու մեծաշնորհը, քանի՞ տեսանի իր այս ժխտական դիրքին, ի՞նչ յոյսեր կրնայ ներշնչել Ֆրանսահայ սերունդին հայախօսութիւնը պահպանելու համար:

ԱՆԱՀԻՏ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ
INALCO
Հայերէնի Բաժինի Վարիչ

**

Մր. «ՑԱՌԱՋ»ի. –

Նոյնութեամբ հրատարակեցինք Տիկին Անահիտ Տօնապետեանի գրութիւնը զոր ստորագրած է ոչ որպէս պաֆալօրէայի հայերէնի բննութեան պատասխանատու, այլ «INALCO»ի Հայերէնի բաժինի վարիչը: գրութիւնը կցուած էր նամակի մը որ զայն կը կոչէր «Droit de réponse» եւ կը հրահանգէր նոյնիսկ որ զայն լոյս ընծայենք ր. էջի առաջին սիւնակը: Ի՞նչ կ'ըսէ «INALCO»ի Հայերէնի բաժնի վարիչը:

Ըստ մեր յոռի սովորութեան, փոխանակ նիւթով զրաղելու, ինչ որ դժուար է, կը զրաղի անձերով, դիւրին եւ վատ արդիւնակերպ մը որ մեծաշնորհիկ է քոչ ունից որուն երբ արդարացուցիչ ոչինչ ունին ըսելիք, կը խորհին թէ մարդ անկաբեկելով հարցերը կը լուծեն: Մենք զիտի չփորձուինք նոյն ոճով պատասխանել եւ Ա. Թոթոյեանի յօդուածին վերջ, ոչ աւելցնելիք ունինք, ոչ ալ մանաւանդ պակսեցնելիք: Այսուհանդերձ, ցանկանք որ չհասկցանք երկու կէտ. առաջին՝ կրթական նախարարութեան «պաշտօնական տեղեկագիր»էն կատարուած մէջերումը ի՞նչ կ'արդարացնէ որպէս յօդուածի ցիւր հայերէնի բննութեան ներկայացուած բնագրին Ա. Թոթոյեանի ձեռքեալ յօդուածին մէջ մատնանշուած թերութիւններէն:

Երկրորդ՝ ի՞նչ առընչութեամբ «INALCO»ի դրական նկատուած աշխատանքը կը մէջերուի երբ հարցը կը վերաբերի պաֆալօրէայի բննութեան պարագաներու: Ուրախալի է անշուշտ որ կան դրականներ որոնք թէեւ բնական գործունէութիւնը կը կազմեն նման կառոյցներու: Բայց հանի որ եղած է այդ առընչումը, աւելորդ պիտի չըլլայ դրականներուն նետ յիշել ժխտական մըն ալ: Փարիզի հաւմալսարանին Արեւելեան լեզուներու հայագիտութեան ամպիոնը չորս տարիէ ի վեր «աստիճանազրկուած է» ու կորսնցուցած փրոֆէսէօրի աստիճանով դասախօս ունենալու իրաւունքը, ատկէ բխող բոլոր հետեւանքներով: Այս մէկուն բացատրութիւնն ալ պիտի օգնէ «Ցառաջ»ի վերագրուած «ապատեղեկատուութեան» սրբագրութեան, մղելով որ հարցը ձեռք առնուի թէեւ յապաղումով, բայց աւելի խորութեամբ:

Եւ վերջապէս ու յատկապէս Տիկին Ա. Տօնապետեան պէտք է բացատրէ թէ ինչի՛ կ'ակնարկէ «անձնական հաշիւ» ընդմարելով գրութեան մը մէջ որ պարզապէս կը միտի ըսելու թէ հայերէն նկատել կարելի չէ հայերէնի բննութեան որպէս նիւթ տրուած էջ մը:

Ընենք նաեւ յարգելի տիկինին որ «Ցառաջ», ոչ ալ իր խմբագիրներն ու աշխատակիցները դաս ունին առնելիք իրմէ «բնականոն մտայուզ» դառնալու համար: Իսկ Հայոց լեզուն, ա՛յո, նստեր կուլայ, չկայ ըսող, մի՛ լար, մի՛ լար:

«ՄԱՇՏՈՑ» Միւթեան արտասանութեան մրցումը

Կիրակի, Մայիս 5-ին, Մաշտոց՝ Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը կազմակերպած էր արտասանութեան մըրցում մը, տասնէն մինչեւ տասնեւուվթ տարեկան աշակերտներու միջեւ, որ տեղի ունեցաւ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Ն. Ցերնկեան սրահին մէջ, զեղարուեստական բաժինով մը ճոխացած:

Սրահը լեցուած էր ծնողներով եւ հայ լեզուի ու զրականութեան սիրահարներով, հակառակ անոր որ նոյն օրը չորս այլ տեղեր տարբեր հանդիսութիւններ տեղի կ'ունենային: Սակայն մեծ էր ստեղծուած հետաքրքրութիւնը, քանի որ Ապրիլ 14-ին, արտասանութեան այս մրցումին նախորդած էր Մաշտոց Միութեան կազմակերպած Շարադրութեան Մրցում մը, յայտնաբերելով հայերէն զրելու վիճակի աշակերտներ: Անոնցմէ երեքը՝ Կարինէ Քոմչուեան, Արմէն Փանոսեան եւ Առէն Սրատաղ առաջին, երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացած էին, իսկ Անահիտ Փիլիպոսեան դնահատանքի արժանացած էր: Իրենց զրութիւնները տպուած էին մամուլին մէջ (տե՛ս «Ցառաջ», Ապրիլ 25,): Արդ, ո՞վ պիտի ըլլար այն բացառիկ աշակերտը, որ արտասանութեան այս մրցումին ալ մասնակցելով եւ յաղթական հանդիսանալով, որոշուած պարգեւներէն բացի պիտի ստանար նաեւ մեծ պարգեւը եղող՝ Փարիզ - Վենետիկ - Փարիզ օդանաւային տոմսը:

Հանդիսութիւնը բանալով Մաշտոց Միութեան հիմնադիր եւ նախագահ Տիկին Հիլտա Գալֆեան - Փանոսեան չնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին իրենց ներ-

կայութեան համար, յաջողութիւն մաղթեց թեկնածուներուն եւ ներկայացուց Դատակազմի անդամները, Պարոնները՝ Յակոբ Պալեանը, Թիրայր Սուքիասեանը, Ռազմիկ Աբրահամեանը եւ Թիրայր Փափազեանը: Ցայտնեց թէ որոշուած պարգեւներն էին՝ 300 Ֆր., 150 Ֆր. եւ 100 Ֆրանք:

Ցաջորդաբար մրցումին մասնակցեցան տասնեւմէկ աշակերտներ, արտասանելով նախ Վահան Թէքէեանէն պարտադիր բանաստեղծութիւն մը եւ յետոյ այլ հեղինակներէ տարբեր գործեր, որմէ յետոյ Դատակազմը խորհրդակցութեան քաշուեցաւ:

Գործադրուեցաւ զեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը: Այսպէս, նախ հանդէս եկաւ Օր. Անահիտ Սվաճեան, որ իր զեղեցիկ ձայնով եւ դաչնակի ընկերակցութեամբ երգեց ու նուագեց Կոմիտասեան մեղեդիներ: Իրմէ ետք հանդէս եկաւ պատանի Առէն Սրատաղ, որ արտասանեց Թէքէեանէ «Ծիծաղ» եւ Հիլտա Գալֆեան - Փանոսեանէ «Այնքան հանդիստ» բանաստեղծութիւնները: Իսկ Զեփիւռ երկեակը եւ Օր. Սեսիլ Նազարեան՝ կիթառով եւ սրինդով ժողովուրդին ներկայացուցին հայկական մեղեդիներ, որոնցմէ ոմանք իրենց իսկ ստեղծագործութիւններն էին, Զեղարուեստական այս բաժնին մասնակցեցան նաեւ Դատակազմի երեք արտասանող անդամները, արտասանական իսկական խնջոյքի մը վերածելով այս հանդիսութիւնը եւ մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով:

Վերջապէս, անհամբերութեամբ սպասուած պահը եկած էր եւ Դատակազմի անունով խօսք առնելով Պր. Յակոբ Պալեան յայտնեց մրցումին արդիւնքները: Առաջին կը հանդիսանար Պարոյր Աբոյեան, արտասանողի բացառիկ տաղանդով օժտուած 15 տարեկան այս պատանին, որ նախանցեալ տարի ալ Մաշտոց Միութեան կազմակերպած արտասանութեան եւ յանպատրաստից ընթերցանութեան մրցումին առաջին հանդիսացած էր: Դատակազմին երկրորդ մրցանակը յատկացուեցաւ Ցասմիկ Մահտեսեանին եւ երրորդը՝ փոքրերու խումբէն Մելինէ Շէնչաղլարի:

Մաշտոց Միութեան անունով Տիկին Հիլտա Գալֆեան - Փանոսեան չնորհակալութեան խօսք ուղղեց Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի տնօրէնութեան եւ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութեան, որոնք իրենց սրահները տրամադրած էին՝ մեղմացնելով այս ծախսալից հանդիսութեան բեռը: Նաեւ յայտնեց ներկաներուն, որ թէ՛ շարադրութեան եւ թէ արտասանութեան մրցումի դրամական պարգեւները եւ համապատասխան վկայականները պիտի յանձնուէին մրցանակակիրներուն՝ Կիրակի, Մայիս 9-ին, Միխիթարեան վարժարանի սրահը կայանալիք Մաշտոց Միութեան տարեկան ճաշի ընթացքին:

Հանդիսութեան փակման պահուն կը հանդէս նաեւ Ջուխթակահար Ժան - Մարք Ֆիլիփս - Վարժապետեան, որ նոյն պահուն իսկ կը վերադառնար Աւստրիոյ մայրաքաղաքին մէջ իր տուած նուագահանդէսէն: Ներկաները մեծ զոհունակութեամբ լսեցին այս սքանչելի ջութակահարը, որ Սաչա Գէորգեանի դաչնակի ընկերակցութեամբ ժողովուրդին հրամցուց Կոմիտասի «Կռունկ»ը, նոյնինքն Սաչա Գէորգեանէ «Հայկական Ռափսոտին» եւ մանաւանդ Խաչատուրեանէ «Սուրբերու պար»ը, որուն դաչնակի եւ ջութակի հիանալի վերածումը գործն էր Եաչա Հայֆեցի: Գեղարուեստական բաժնի զբլուխ գործոցը հանդիսացաւ երիտասարդ ջութակահարին նուագը եւ ժողովուրդը ուրախութեամբ տեղեկացաւ որ հակառակ աշխարհի չորս ծագերուն տրուող երաժշտահանդէսներէ բաղկացած իր կեանքին, Ժան - Մարք, Ֆիլիփս - Վարժապետեան կը հետեւի նաեւ Մաշտոց Միութեան հայերէնի դասընթացքներուն եւ կը ջանայ Հայու իր կորուսած ինքնութիւնը վերագտնել:

Խանդավառիչ եւ ապագայի տեսակէտով յուսադրիչ հանդիսութիւն մըն էր այս մէկը: Ցուսանք որ Մաշտոց, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը ամէն տարի կազմակերպէ նման մրցումներ, որոնք աւանդութեան վերածելով աւելի մեծ թիւով աշակերտներ հետաքրքրեն՝ հայ լեզուի եւ զրականութեան հանդէպ՝ սէր եւ խանդավառութիւն ստեղծելով երիտասարդ սերունդին մօտ:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Ապրիլեան 81-րդ տարելիցը ոգեկոչուած է Ամէնքի մէջ զանազան ձեռնարկներով:

Ապրիլ 28, Կիրակի, կազմակերպութեամբ Ցունաստանի Հ.Ց.Դ. Հայ Դատի Ցանձնախումբին, Ամիքոն սրահին մէջ տեղի ունեցած է քաղաքական ձեռնարկ մը, որու ներկայ եղած է եւ խօսք առած է Խորհրդարանին նախագահ՝ Ավետսոլօ Քազլամանի:

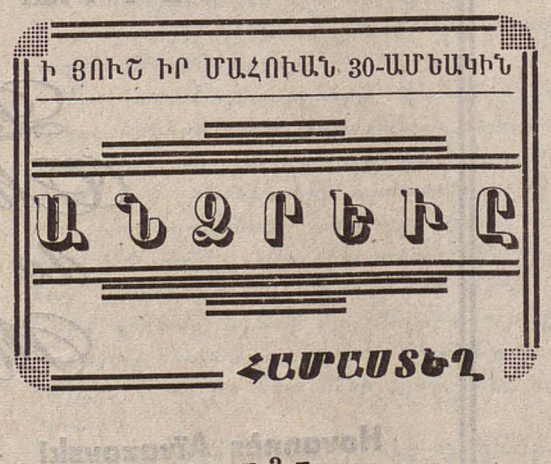
Խօսք առած են նաեւ Փասոքի կառավարութեան անունով Հողագործական վարչ - նախարարը, Նոր Հանրապետութիւն կուսակցութեան, Գարուն կուսակցութեան, Սինասփիզմօ կուսակցութեան ներկայացուցիչները, Հելէն - հայկական Լիկայի կողմէ փրոֆ. Սիսար: Արտայայտուած է նաեւ Հայաստանի դեսպանը՝ Արման Կիրակոսեան: Օրուան բանախօսը եղած է Փանտիօ քաղաքական գիտութեանց համալսարանի նախկին տնօրէն եւ միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկի տնօրէն փրոֆ. Տիմիթրի Ցոնոթաս: Հաւաքոյթին նախագահած է Դաւիթ Պետրոսեան:

Հանդիսութեան աւարտին, բազմութիւնը թափօր կազմած քալած է դէպի Սահմանադրութեան հրապարակը, ուր դափնեպսակի զետեղման արարողութիւն տեղի ունեցած է Անձանօթ Զինուորի դամբանին առջեւ:

հանդէսէն: Ներկաները մեծ զոհունակութեամբ լսեցին այս սքանչելի ջութակահարը, որ Սաչա Գէորգեանի դաչնակի ընկերակցութեամբ ժողովուրդին հրամցուց Կոմիտասի «Կռունկ»ը, նոյնինքն Սաչա Գէորգեանէ «Հայկական Ռափսոտին» եւ մանաւանդ Խաչատուրեանէ «Սուրբերու պար»ը, որուն դաչնակի եւ ջութակի հիանալի վերածումը գործն էր Եաչա Հայֆեցի: Գեղարուեստական բաժնի զբլուխ գործոցը հանդիսացաւ երիտասարդ ջութակահարին նուագը եւ ժողովուրդը ուրախութեամբ տեղեկացաւ որ հակառակ աշխարհի չորս ծագերուն տրուող երաժշտահանդէսներէ բաղկացած իր կեանքին, Ժան - Մարք, Ֆիլիփս - Վարժապետեան կը հետեւի նաեւ Մաշտոց Միութեան հայերէնի դասընթացքներուն եւ կը ջանայ Հայու իր կորուսած ինքնութիւնը վերագտնել:

Խանդավառիչ եւ ապագայի տեսակէտով յուսադրիչ հանդիսութիւն մըն էր այս մէկը: Ցուսանք որ Մաշտոց, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը ամէն տարի կազմակերպէ նման մրցումներ, որոնք աւանդութեան վերածելով աւելի մեծ թիւով աշակերտներ հետաքրքրեն՝ հայ լեզուի եւ զրականութեան հանդէպ՝ սէր եւ խանդավառութիւն ստեղծելով երիտասարդ սերունդին մօտ:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

– 3 –

Կինն իրաւունք ունէր. եթէ կնոջ վրայ բարկանալը սովորութիւն չդարձնէր, այդ դիտողութիւնն ալ չվիրտ ընէր: Գանձակ Պարսամի խօսքերը դինք աւելի ընկճած էին: Ահա թէ ինչո՞ւ կնոջ խօսքերը մտիկ ընելու չափ մեղմ էր իր բարկութիւնը:

Կիրակէ մը, եկեղեցին ճամբան, Գանձակ Պարսամ նկատեց, որ Թորիկ Ղուկասեան նկատեց, որ Թորիկ Ղուկասեան կինը դլխին նոր լաչակ ձգեր է: Լաւ մը նայեցաւ, նայեցաւ ոտքերու կօշիկներուն ու մրթմրթաց. «Պարտքը չի նայիր, կնկան դլխին լաչակ է ձգեր: Ո՞ր տեղէն է էս դրամը: Ակնոյ լաչակ է, էն քիչը չորս դրուշ կ'արժէ» – եւ ուղղակի Թորիկ Ղուկասին տունը դնաց: Տեսաւ, որ սեղանն չակեր են ու սխտորով խաշ ուտելու պատրաստութիւն կը տեսնեն:

– Օհ, բարե՛ւ, Պարսամ, եկ նստէ, ես ալ միտքս դրած էի քեզ խաչ ուտելու կանչէի: Հէ՛յ, կնիկ, սալաթ մը պատրաստէ...

– Չէ չէ պիտ երթամ, Ղուկաս. կ'երեւայ դրամս տալու ճար մը չես մտածեր: Ղուկաս, ես քեզ հինդ հատ դեղին ոսկիներ համրեցի. վկաներ կան. դիր, սչնչդ, կառավարութիւն կայ:

– Լհ, Պարսամ, պարտքիս տէրն եմ. որ ըլլայ մինչեւ կալի չեմ սպասեր: Հա, հա, որ կալ չունենանք, որ անձրեւ չեկաւ, տունս կը ծախեմ, քու դրամդ կուտամ:

– Կալ չկայ, Ղուկաս. որ անձրեւ չդայ, որ ջուր չըլլի, կալ ո՞ր տեղէն:

Այդ կիրակի Թորիկ Ղուկաս մեծ ախորժակով պիտի ուտէր խաչը սխտորով համեմուած, եթէ պարտատէրը չանկուէր իր դէմ: Ախորժակը զոցուեցաւ. պարտապահանջը կերպ մը համոզելու միջոցներ կը մտածէր, ինչպէ՛ս ծախէր եղները: Գանձակ Պարսամ դիւրին համոզուողներէն չէր:

Միջօրէի մը դաշտերու մէջ հեղձուցիչ անդորրութիւն մը կար. հով չկար, ծառի ոչ մէկ տերեւ կը չարժէր, հեռուները ապատասային տաքութիւն մը կ'ալիքուէր: Արեւը հետզհետէ կը դեղնէր ու ծերացած եզան, Տիքքոյի մորթին գոյնը կ'առնէր: Գիւղացիները իրարու ձայն տուին: Արեւը բռնուած էր: Գէշ նշան էր, դէշ նշան: Տիրացու Մակար տոմարը նայեցաւ. Զարմանալի էր. տոմարը կը ցուցնէր՝ «Թազա-ւորաց հաչտութիւն, տեղայր անձրեւ առատ»: Թորիկ Ղուկաս լսեց ու ուղիղ Գանձակ Պարսամին խանութը դնաց:

– Պարսամ, Պարսամ, էսօր կամ վաղը, տոմարը կ'ըսէ էսօր կամ վաղը անձրեւ պի դայ...

Անցան էսօրն ու վաղը: Անձրեւը կ'ուշանար: Ղուկասն այլեւս նեղն էր մնացեր ու զանազան խորհրդանիշներէն անձրեւ կը դուշակէր: Օր մը տեսաւ, որ իրենց տան կատուն կատուին վրայ նստեր թաթը կը լիզէր. անձրեւի նշան էր. Թորիկ Ղուկասին այնքան խորհրդաւոր երեւցաւ, որ ուզեց երթալ Պարսամին ըսելու, թէ անձրեւ պիտի դայ, որովհետեւ կատուն կը-տուրին վրայ նստեր լուացք կ'ընէր:

Գանձակ Պարսամ մի քանի անգամ վկաներուն հետ տեսնուած էր. վկաներն ալ կ'ակնկալէին, որ պարտապահանջը խնդիրը կառավարութեան ձգէ:

Ինչպէ՛ս ըսէր, ինչպէ՛ս համոզէր...

Այդ անգամ, որ Գանձակ Պարսամին դէմքը կը տեսնէր, կ'ըսես, առանց թեւերու Սաղայէնն է իր դէմ կայներ: Դէմքին ժպիտը ի սպառ ցամքած էր, Ս. Սարդիսի քարի քով բացուող ու սարդի թելերով պատուած այն խոռոչի նման, որ, կ'ըսեն, թէ առենօք աղբիւր է եղեր: Բիբը սոթաուած, ճանճ մը իսկ չպիտի համարձակէր անոր քթին վրայ թառիլ:

(Շար. 7)

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, ԽԶ· օր Յիներց, Մայիս 22:

Այսօր յիշատակ է Աշխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Ժամը 6-ին, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ատարին Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ հոգեհանդիստ կը կատարուի Սարդարապատի հերոսներուն համար:

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչական այժմու կազմին չորս տարուան պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանը աւարտած ըլլալով, Ընկերակցութեան կանոնագրութեան համաձայն՝ նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի:

Ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունիս 2-ին, կարպիս Մանուկեան հանդիսասրահին մէջ, 40 ռիւ տ'Արմէնի, Լիոն, 3-րդ: Հաւանական երկրորդ ընտրութեան համար նախատեսուած է Յունիս 16, 1996 Կիրակին:

Ազգային Միութեան ամէն Ֆրանսահպատակ անդամ կրնայ թեկնածու ըլլալ վարչութեան, եթէ վճարած է իր անդամատուրքը:

Թեկնածուներուն պարտին ըլլալ գործառոյ, Թեկնածութեան դիմումնագիրը կարելի է անձամբ տալ Ընտրողական Յանձնախումբի պատասխանատուներուն, կամ ղրկել թղթատարով Եկեղեցւոյ Դիւանատունը, 40 ռիւ տ'Արմէնի, Լիոն 3-րդ:

Թեկնածութեան դիմումնագիրները պէտք է յանձնուած ըլլան ամէնէն ուշ Երկուշաբթի, Մայիս 27-ի կէս գիշերին: Թուականի առընչութեամբ վաւերական կը նկատուի նամակատան կնիքը:

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

VALENCE

CONFERENCE

L'ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE DE VALENCE

recevra

Monsieur JEAN-PIERRE MAHE
Directeur d'Etudes
à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes
à la SORBONNE

pour une conférence ayant pour thème :

«MOISE DE KHORENE»
(célèbre historien arménien
du Ve siècle)

le Vendredi 7 Juin à 20 heures 30

au C.R.A.C. — 10, rue Farnerie
à VALENCE.

—— Entrée libre ——

UGAB - *Marseille*

PROGRAMME DE MAI

- **JEUDI 23 MAI à 12h**
  DEJEUNER DE LA FETE DES MERES
  Déjeûner amical et symathique pour fêter les mamans (avec quelques jours d'avance).
  Animation l'après-midi.
  Participation: 100 Frs.
  Réservations au 91.22.10.45.

- **JEUDI 30 MAI à 20h30**
  CONFERENCE . DIAPORAMA
  sur l'exposition du musée Dobrée de Nantes : «ARMENIE, DES ORIGINES AU IVe SIECLE»
  par *M. JACQUES SANTROT*
  Conservateur du Musée Dobrée de Nantes et des musées de Loire Atlantique.
  Entrée libre.

327, Boulevard Michelet,
13009 MARSEILLE — Tél.: 91.22.10.45

ԿՈՉ ՄԱՐԶԱՍԷՐ ՀԱՑՈՒԹԵԱՆ

Հ·Մ·Ը·Մ· - Ֆրանս օթոֆարով ճամբորդութիւն մը կազմակերպած է, Յունիս 5-ին,

VILLENEUVE D'ASCQ
(Լիլլի արուարձան)

տեղի ունենալիք՝

ՖՐԱՆՍԱ-ՀԱՑԱՍՏԱՆ

բարեկամական մրցումին համար:

Արդէն իսկ ապահովուած են տեղական թիւով տոմսեր եւ օթոբարեր:

Քաջալերելու համար Հայաստանի մարզիկները, մարզասէր Հայերը կը հրաւիրուին խուռներամ ներկայ ըլլալ մրցումին:

Տոմսերը եւ օթոբարերու տեղերը վերապահելու համար, անյապաղ հեռաձայնել՝

Շանթ՝ 45 - 08 - 43 - 10 (գրասենեակի ժամերուն կամ մեսաժ ձգել պատասխանող դործիքին վրայ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Հրաչեանէ կարապետ Գեշայեանի մահուան առթիւ, 500 Ֆր· Տիկին Քէօլէեանէ իր տղուն յիշատակին եւ 1000 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Առաքելեանէ իրենց քրոջ յիշատակին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Une Journée en Normandie

La Section «*Agnouni*» d'Asnières de la CBAF organise une journée de détente en Normandie le 27 Mai.
Château - Gaillard, Les Andelys, Rouen
Vue magnifique sur la Seine, ses méandres, ses falaises crayeuses. Château-Gaillard a été édifié par Richard Cœur de Lion, qui revenant des croisades, s'était inspiré des systèmes de défense adoptés avec succès au «Krack des Chevaliers» de Syrie.

Déjeûner dans le Vieux Rouen, à «La Toque d'Or».
Visite de la vieille ville.
P.A.F. : 250 F.
Renseignements et inscriptions :
42 42 85 87 après 20 heures
39 82 65 91.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

La Fondation Aram KATCHATOURIAN — **La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture**

vous invitent, dans le cadre de l'exposition au Musée Cantini, à assister à la

CONFÉRENCE

LE CHANT DE LA MER

Jeudi 23 Mai à 20 heures 30

Cette manifestation, avec projection de diapositives, sera animée

par *Monsieur CHAHEN KHATCHATRIAN*
Directeur de la Galerie Nationale d'Erevan

et *Monsieur PIERRE CHAHINE*
Directeur du Musée Edgar Chahine

M.A.J.C. : 12-14, rue Saint-Bazile — 13001 MARSEILLE

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

90EME ANNIVERSAIRE

1906 - 1996

VIIIème JEUX EUROPEENS DES JEUNES DE L'UGAB

—— NICE ——
DU 24 AU 27 MAI

Sous le haut patronage de
Mme MARIE MENDIKIAN
(de MILAN)

◆ ● ◆

Les **JEUX** auront lieu les **25 et 26 MAI**
au GYMNASE CHARLES EHRMANN (Nice)
avec la participation des sections
de Londres, des Pays-Bas, de Belgique, d'Italie et de France.

◆ ● ◆

SAMEDI 25 MAI

—— 21 HEURES :
Troupe de théâtre de l'UGAB-Paris

—— 22 HEURES :
SOIREE DISCO DES JEUNES
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

DIMANCHE 26 MAI

GALA-BAL DE CLOTURE & REMISE DES COUPES
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

Pour tous renseignements, contacter :
le **(16) 75. 56. 33. 74**

MUSEE CANTINI - Marseille

Du 7 Mai au 2 Juin

Le Chant de la Mer

Hovannès Aïvazovski - Arsen Chabanian - Edgar Chahine - Vartan Mahokian - Carzou - Hagop Hagopian - Martiros Sarian - Guevork Bachindjaghian etc...

La mer vue par les peintres arméniens

VILLE DE MARSEILLE — Organisation : FONDATION Aram KHATCHATOURIAN — *CONSEIL GENERAL — 13 —*

ՀԱՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 22
MERCREDI
22 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀԱՐՐ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·857 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.857

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-Ը ԵՒ ԻՐԱՔ համաձայնագիրը մը ստորագրեցին, Մայիս 20-ին Նիւ - Եորք, որ թոյլ պէտք է տայ Իրաքի իր քարխզը արտածել, վեց տարիներու չրջափակումէ ետք, ծոցի պատերազմին հետեւանքով: Այս կարգադրութիւնը մաս կը կազմէ ՄԱԿ-ի թիւ 986 բանաձեւին (1995, Ապրիլին քուէարկուած) ըստ որուն Իրաք կրնայ 2 միլիառ տոլարի քարխզ արտածել, վեց ամիսը անգամ մը, սննդեղէն եւ դեղօրայք գնելու համար: Գանձած գումարներու մէկ մասը պէտք է վճարէ Քուէյթի յարձակման պատերու հատուցման հիմնադրամին, նաեւ ստանձնէ Իրաքի ՄԱԿ-ի փորձագէտներու գործունէութեանց ֆինանսաւորումը: Ծանօթ է որ Իրաքի ժողովուրդը նիւթական եւ առողջապահական ծանր վիճակի մէջ է: Ամերիկացիք 6 տարի է կը պատժեն ժողովուրդ մը եւ նաւուկներ եւ 6 տարի է Ս. Հիւսէյն ալ իր համաձայնութեան համար պիջում մը կ'ընէ· ի վերջոյ ստիպուեցաւ:

ՅԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 23-ԻՆ գործադուլներ եւ ցոյցեր նախատեսուած են պատճան սենեակներու կողմէ: Այս չարաճճին գլխաւոր դրդապատճառն է աշխատանքի ժամերու նուազումի պահանջը առանց աշխատավարձի նուազումի: Ըստ կարգ մը սենեակներու նման կարգադրութիւն մը կը նպաստէ աշխատանքի ստեղծման եւ կը բարելաւէ աշխատաւորներու կեանքի պայմանները:

ՔՐՏԱԿԱՆ «ԷՕԶԿԻՒՐ ՓՈԼԻԹԻՔԱ» օրաթերթին համաձայն, Թրքական ապահովութեան ուժեր լուրջ վրդովում կը պատճառեն Հաթայի Սամանտաղի գաւառակին մէջ ուր կը գտնուի Թուրքիոյ միակ հայկական գիւղը՝ Վաքըֆկիւղը: Թերթը «զրպարտութիւն» կ'որակէ կատարածը, աւելցնելով որ գիւղացիները գրաւած են նաեւ գիւղին հայկական եկեղեցին որ նուիրական վայր մը կը նկատէ չըրկանի քննակչութիւնը:

ԵՒԱԿԱՆԻ իմիա ժայռաբեկորին պատանելիութեան կռիւը կը չարունակուի Լուսաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, եւ ամէն մէկ երկիր միջազգային թղթակիցներ հրաւիրած է հաստատելու համար միւսին ընդպարա կեցուածքը: Աթէնք 30 լրագրող կը պատրաստէ երկոտասնեակ կղզեխումբին մէջ, որպէսզի ականատես վկաներն ըլլան Թրքական ոտնձգութեանց: Հակազդելու համար, Անգարա 70 լրագրող (13 հեռատեսիլի խումբեր) կը պատրաստէ երկու նաւերով հասնելու համար որ Գարտաք (իմիայի թրքական անունը) Թուրք է: Ի դէպ, իմիա 25 «բնակիչ» ունի, 25 այծեր, 500 քառակուսի մեթրի վրայ: Որո՞ւ կը պատկանին: Մեզի կը պատասխանէ յոյն նաւաստին: Յունաստանի Արտաքին նախարարը կը հղէ որ միջազգային իրաւունքը Յունաստանի կողմն է եւ այդ է, կ'ըսէ, պատճառը որ Թուրքիա կը մերժէ Աթէնքի առաջարկը՝ հարցը տանելու Լա Հէյ Արդարադատութեան միջազգային Ատեանին առջեւ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐի ԳԱՆՆի վաստաօնը վերջ տալ Մայիս 20-ին: Լաւագոյն Ֆիլմի մրցանակին արժանացաւ անգլիացի Մայք Լիկի՝ «Գաղտնիքներ եւ սուտեր»ը եւ նոյն Ֆիլմին դերասանուհին արժանացաւ լաւագոյն դերասանուհիի մրցանակին: Լաւագոյն այր դերասանի մրցանակը տրուեցաւ միաժամանակ Տանիէլ Օթէօյի եւ Փասքալ Տիւքէնի (այս վերջինը մոնկոլիէն է եւ այդ իսկ պատճառով զգայական հակազդեցութիւններ ստեղծուած են այս առթիւ): Սենարիոյի մրցանակին արժանացաւ Ֆրանսական Ֆիլմ մը՝ Էօճ Հիւո թռէ տիսքոէ: Դատակազմի յատուկ մրցանակը տրուած է ամերիկեան Գրաշ Ֆիլմին իր «ինքնատպութեան եւ համարձակութեան» համար, ինչ որ բոլորին կարծիքը չէ, շատ են անոնք որոնք վրդովելի աւելի գտած են այդ Ֆիլմին: Բեմադրութեան մրցանակը ստացած է Ժոէլ Գոհէնի «Քարկօ»ի համար, եւլն·, եւլն·:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԻԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱԻԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի միջեւ վերջերս ստորագրուած պաշտպանական համաձայնութիւնը որոշ անհանգստութիւն պատճառած է միջին - արեւելեան կարգ մը չրջանակներու: Այդ համաձայնութեան բնոյթին ու անկէ թելադրուող հեռանկարներու մասին հետաքրքրական յօդուած մը հրատարակած է Լոնտոնի լիբանանեւ-ասուտական «Ալ Ուասաթ» չաբաթաթերթը (100 հազար տպաքանակ):

Հեղինակը նախ կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարարին մէկ հարցազրոյցին. ան խօսելով այդ համաձայնագրին մասին կ'ըսէ թէ Անգարա ՕԹԱՆ-ի ուրիչ երկիրներու ալ տրամադրած է օդային իր տարածքը, մարզումի թռիչքներու համար, այնպէս որ կատարուածը «բնական» բան է: Բայց լրագրողը համոզիչ չի նկատեր այդ մօտեցումը, այն պատճառաբանութեամբ որ նման համաձայնութիւն անհրաժեշտ դարձնելու չափ նեղ չէ Իսրայէլի օդային տարածքը: Եւ յետոյ, Իսրայէլի պետութիւնը մինչեւ այսօր երբեք պէտքը զգացած չէր ուրիշի մը օդային տարածքը փոխ առնելու: Ու ծանօթ է որ իսրայէլեան օդուժը աշխարհի լաւագոյններէն է թէ՛ իր մարզումներով, վարպետութեամբ եւ թէ կազմածներով:

Այս նշումէն ետք կը խօսուի տնտեսական ուշադրաւ պայմանագրի մը մասին: Քանի մը ամիս առաջ օդանաւային շինարարութեան իսրայէլեան ընկերութիւն մը կարեւոր համաձայնութիւն մը ձեռք ձգած է թրքական օդուժէն թրքական բանակին հաղածիչներուն մէկ մասին արդիականացումին վերաբերող: Պայմանագիրը 3 միլիառ ֆրանքի տարողութիւն ունի: Իսրայէլ բուռն պայքար մղած է ամերիկեան եւ եւրոպական իր մրցակիցներուն դէմ, գայն ձեռք ձգելու համար: Այդ առաջինէն ետք ստորագրուած է երկրորդ պայմանագրութիւն մըն ալ, որուն համաձայն Իսրայէլ պէտք ու պիտի հայթայթէ Թուրքիոյ:

Այս համաձայնագիրները կ'առընչուին երկու երկիրներուն քաղաքական, պաշտպանական ու ապահովութեան հարցերուն: Այն չրջանին երբ արաբեւիսրայէլեան խաղաղութեան ընթացքը կանգ առած է Իսրայէլ - Սուրիա առանցքին վրայ, բացառուած չէ Դամասկոս - Թել - Ավիվ պինեալ լարում մը: Սուրիա այսօր Իսրայէլի համար արաբական միակ սպառնալիքն է որ իր հետ ունի Լիբանանն ու Իրանը:

Միւս կողմէն, վչտոտ չրջանէ մը կ'անցնին Անգարա - Դամասկոս յարաբերութիւնները. կայ Ջուրի բաշխումի վէճը եւ փՔՔ-ի նեցուկ կանգնելու ամբաստանութիւնները որոնք Անգարայի կողմէ Դամասկոսի կ'ուղղուին: Փայլուն չեն նաեւ Թուրքեւիրանեան յարաբերութիւնները որոնք աւելի լարուեցան Իսրայէլի հետ պայմանագրերը ստորագրուելէ ետք: Թեհրան լրտեսութեամբ ամբաստանեց Թուրքիան դիւանագէտներ, մինչ կայ արդէն Իրաքի հիւսիսային չրջանին եւ Միջին Արեւ մէջ աղդեցութիւն ծաւալելու մրցակցութիւնը:

Ռազմավարական, պինուորական ու քաղաքական տեսանկիւնէ դիտուած՝ Սուրիա, Իրան եւ նաեւ Եգիպտոս իրենց չարիք հերուն եւ ապահովութեան ուղղուած լուրջ սպառնալիք կը նկատեն Իսրայէլեթրքական պայմանագիրը: Թէեւ Եգիպտոս պինուորական բաւական սերտ յարաբերութիւն մշակած է Թուրքիոյ հետ վերջին քանի տարուան ընթացքին: Այս երկիրը դլխաւորաբար ուժերու հաւասարակչռութեան մտահոգիչ խախտում մը կը նչմարէ իսրայէլեւթրքական պայմանագրին մէջ: Ան կրնայ առաջնորդել իսրայէլեւթուրք դաչինքի մը որ իր կարգին կրնայ ծնունդ տալ չրջանին մէջ ռազմավարական ամբողջական համաձայնութեան մը. եթէ այս նախատեսումները իրականանան, Միջին - Արեւելքի աշխարհաքաղաքական քարտէսը արմատական փոփոխութեան կ'ենթարկուի:

Հոն գլխաւոր թիրախը Սուրիան է, ենթակայ՝ կրկնակի սպառնալիքի: Մէկ կողմէն՝ Անգարա իր օդային տարածքը փոխ կուտայ Իսրայէլի, միւս կողմէ Ցորդանան նոյն նպատակով կը «հիւրընկալէ» ամերիկացի օդաչուները:

Իսրայէլեւթրքական պինուորական համաձայնութիւնը Եգիպտոսը մղած է չրջանային կարգ մը նախաձեռնութիւններու դիմելու. քաներ որոնց մասին մտածել իսկ կարելի չէր քանի մը ամիս առաջ: Եգիպտացի դիւանագէտ մը հաւանական նկատած է Սուրիոյ միջոցով Իրանի հետ չփումներ. կարգ մը դէտերու համաձայն ալ անկարելի չէ որ 1973-ի պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ երկու երկիրները միասնական ռազմախորհներ կատարեն:

Եթէ, ինչպէս ըսած է Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը, Թուրքիա յամառի իր կեցուածքին մէջ ու մերժէ վերաքննել Իսրայէլի հետ կնքած համաձայնութիւնը, Եգիպտոս ալ կրնայ, օրինակի համար, վերատեսութեան ենթարկել կիպրոսի հարցին մասին իր դիրքը: Կամ կրնայ եռակողմ համակարգում մը օրակարգի բերել, Սուրիոյ եւ Իրանի հետ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՄԱՐ

ԼԻՆՍԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿԷ ԹԵԼԵԹՈՆԷՆ ԳՈՑԱՑԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ

«Հայաստան» Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի Ցանցնաժողովը ուրախութեամբ կը յայտարարէ, որ դնահատելով «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի հայրենաչինական աշխատանքները եւ անոր կազմակերպած «Ստեփանակերտ – Երեւան – Լոս - Անճըլըս» ազդային տուրքի մարաթոնի ստեղծած ազդային արթնութեան եւ միասնականութեան ոգին, Լինսի հաստատութիւնը որոշած է կրկնապատկել Մայիս 27-ի թելեթոնի միջոցով հաւաքուելիք բոլոր գումարները, Միացեալ - Նահանգներու ամբողջ տարածքին:

Լինսի հաստատութեան այս վեհանձն քայլը վստահ ենք որ խթան պիտի հանդիսանայ, որպէսզի իւրաքանչիւր հայորդի իր առաւելագոյն մասնակցութիւնը բերէ Մայիս 27-ի թելեթոնին, կատարելով ազդային իր պարտականութիւնը եւ իր բաժինը ապահովելով հայրենաչինութեան նուիրական գործին մէջ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
ՑԱՆՑՆԱԺՈՂՈՎ

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ· - Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի բոլոր գումարները սկիտի յատկացուին այս թելեթոնին: Դեռ կարելի է գումարներ դրկել· -

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12
75660 PARIS CEDEX 14

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 20 / 21)

ԻՐԱՆ - ԹԻՒՐՔՄԷՆՍՏԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂիի ՆՈՐ ԳԻՇԻՆ ՄԱՍԻՆ

Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարար Հենրիկ Գոչինեանի կարծիքով Մշլխէդ - Սարախ - Թաճան երկաթուղիի դիծը որու բացումը կատարուեցաւ քանի մը օր առաջ, մեծապէս կը նպաստէ նաեւ Հայաստանի, Նախարարը բացատրած է թէ ան մեծ հեռանկարներ կը բանայ Միջին Ասիային, Հեռաւոր Արեւելքին, Սիպերիային եկող բեռները հասցնելու համար մինչեւ պարսկական Ջուլֆա քաղաքը եւ եթէ ապագային չահագործելի դիծ մը հաստատուի Ջուլֆայի եւ Հայաստանի միջեւ, չատ յարմար պայմաններ կը ստեղծուին ապրանքներու փոխադրութեան համար եւ ատիկա թոյլ կուտայ որ Հայաստան ապրանք արտածէ ոչ միայն Թիւրքմէնստանի, այլ նաեւ Պարսից ծովու ճամբով ալ:

*
**

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Հայաստանի մէջ ներկայիս ստեղծուած է բարձրագոյն ուսման պետական եւ ոչ - պետական հաստատութիւններու ընդարձակ համակարգ մը: Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան տուեալներուն համաձայն, կը գործեն ոչ - պետական 41 հաստատութիւններ՝ 14 հազար ուսանողներով: Աւտնք ընդհանրապէս կը պատկանին մարդասիրական եւ տնտեսական մարզերուն:

Այս տեսակի ամէնէն աչքառու օրինակներէն է «Մխուէթ» իրաւաբանութեան ոչ - պետական դպրոցը, որու վկայականը ճանաչուած ստացած է ԻՒՆԷՍՔՕ-ի կողմէ եւ աշխատելու կարելիութիւն կ'ընձեռէ 36 երկիրներու մէջ: Վկայականները հայերէն եւ ռուսերէն են, իսկ արտասահման մեկնիլ փափաքողներուն կը տրուի նաեւ յատուկ հաւաստագիր,

*
**

ԱՐՇԱԿ ՍԱՂՈՅԵԱՆի ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ

«Այժմ» թերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածով մը Շաւարշ Քոչարեան անդրադարձած է նախագահի միացեալ թեկնածուի մը հարցին եւ որպէս այդ առաջարկած է Արշակ Սաղոյեանը իրրեւ ընդդիմադիր ուժերու թեկնածուն:

ԱՌՈՐԱՆԿԷ

Վալ ա'Ուազի էն-Փէ-էն երեսփոխան՝ Փիէր Լըլուչէն, Մայիս 14 թուակիր նամակ մը ստացանք ուր կը բացատրէ իր բացակայութեան պատճառները Ապրիլ 20-ի ԻՒՆԷՍՔՕ-ի հաւաքոյթին: Ան կ'ըսէ·

«Je tenais à vous faire savoir que faute de n'avoir reçu aucune information, je n'ai pu participer cette année à la cérémonie qui a eu lieu à Paris en commémoration du génocide arménien.

Pour la première fois et sans que je ne puisse m'expliquer ce phénomène, il ne m'a pas été adressé en effet aucun document ou carton d'invitation concernant le lieu précis et la date de cette manifestation.

Je suis à la fois très surpris et sincèrement désolé par cet oubli car j'aurais naturellement souhaité, comme les années précédentes, rendre hommage aux victimes du génocide, en assistant à cette cérémonie.

Je tiens à vous exprimer ainsi qu'à toute la Communauté arménienne mes très vifs regrets».

PIERRE LELLOUCHE

ՀԱՐՑԱԽՈՍՔ ԱՊՐԻԼ 24-Ի ԱՒԻԹՈՎ

Ապրիլ մըն ալ անցաւ, եւս ձգելով տեղ տեղ տարուէ տարի եղած կրկնութիւններուն յոգնութիւնը, իսկ ուրիշ տեղեր ալ անհասկնալի, անընդունելի նորութիւններու պատճառած ընդվզումը, ինչպէս՝ Փարիզի պարադային: Կա՞յ մէկին եղր մը պասպարտ լողունդներու, ամուլ աւելորդամոլութեան ու ոճիրէն ոճրագործը պեղչելու «նորոյթ»ին մէջէն: Եղեռնի նըման «ահաւոր բան» մը տասնամեակներէ ի վեր այդ մէկինը կը փնտռէ, անով զինքն ու մեզ դնելու համար վերջապէս ժամանակակից այ՛ս աշխարհին մէջ տեղ մը. կը փնտռէ ու չի գտներ:

Ընդհանուր այս պատկերին փարիզեան հատուածը երկու ծայրադիր երեւոյթներու ժամադրավայրը եղաւ այս տարի, Ապրիլ 24-ի 81-ամեակի օրերուն: Պաշտօնական, միաձնական ոգեկոչումը եղաւ ամօթալի համախոհութեան մը պարագան երբ անոր կազմակերպիչները, չես գիտեր ինչի՛ սիրոյն, ի՛նչ տրամաբանութեամբ, համակերպեցան խօսիլ ոճիրին մասին առանց յիշելու զայն գործողը: Միւս կողմէ, այդ նշումը կը յաջորդէր գրեթէ բացառապէս առողջ այն քայլին զոր առած էր Ֆրանսահայ ամսաթերթ մը՝ «Նուվէլ տ'Արմէնի»ն: Որպէս նշումի արժանաւոր արարք, թերթը հարցախոյզով մը ցոյց կուտար որ Ֆրանսացիներու մեծամասնութեան ծանօթ է Հայերու ցեղասպանութեան իրողութիւնը եւ թէ անոնք տեղին կը նկատեն որ Թուրքիա ընդունի իր պատասխանատուութիւնը, մեղաւորութիւնը: Նաեւ Ֆրանսա պաշտօնապէս ճանչնայ զայն: Եւ մինչ նշումի երեկոյթը բռնած է մոռցուելու ճամբան, «Նուվէլ տ'Արմէնի»ի հարցախոյզը արդէն տուած է առաջին արդիւնքը. հայ եւ մեծ մասով Ֆրանսացի արուեստագէտներու, մտաւորականներու, քաղաքական դէմքերու չուրջ չիսուն անուններ ստորագրած են այն դիմումը որ կոչ կ'ուղղէ Ֆրանսայի պաշտօնապէս ճանչնալու Հայերու ցեղասպանութիւնը, Ամսաթերթին կողմէ ստեղծուած չարժումը կը միտի ճանաչման Կոմիտէի մը ստեղծումին:

Ֆրանսայի հարցախոյզը Հայաստանի մէջ ալ ունեցած է իր զուգահեռը, տարբեր մեկնակէտով: «Հայք»ի Մայիս 2-ի թիւին «Ինչ են ասում թուերը» խորագրուած անկիւնը կուտայ անոր արդիւնքները: Հարցախոյզը կատարուած է ստուգելու համար թէ ցեղասպանութիւնը ի՛նչ կը ներկայացնէ այսօրուան երիտասարդութեան համար:

Անոր ձեռնարկած է Ընկերարաններու երիտասարդական կեդրոնը. կատարողները եղած են երեք երիտասարդուհիներ, Արմինէ Մխիթարեան, Նունուֆար Մարգարեան, Անոյշ Աբրահամեան: Հարցախոյզը կատարուած է Երեւանի մէջ, Ապրիլ 24-ի նախորդող օրերուն: Նկատի առուած են 16 – 30 տարեկան 500 անձեր որոնց 57%-ը իգական սեռին կը պատկանին, 43%-ը արական: Մոտաւորին 43%-ը միջնակարգ ուսում ունի, 57%-ը բարձրագոյն:

Հարցաշարոյցին առաջին հինգ հարցումները առընչուած են Եղեռնին: Պատասխանողներու 98%-ին համար ան «Եղեռնի զոհերի ողբերգական յիշատակի, սգոյ օր է»: Այս դանդուածին միայն 2%-ը զայն կը նկատէ նաեւ «վրիժառութեան կոչի օր»: Այս վերջին պարագային այնքան չնչին փոքրամասնութեան մը կողմէն նըշումը, լողունգներով ու բարձրագոչ ճառերով ըսուածին հակոտնեայ իրականութիւն մը կը պարզէ: Ցաւակ է որ ցեղասպանութեան նիւթը ընդհանուրին համար փակուած բան է, միայն զոհերու յիշատակի, սգալու օր. ապրողներու քաժինը կը սահմանուի յիշելու եւ սուգ պահելու արարքներով. ոչ մէկ թելադրականութիւն ունի այն գործելու մղող: Այդ մասին ընելիք չկայ· կայ յիշել ու սգալու կրաւորական կեցուածքի մը առանձնումը միայն:

Ինչ կը վերաբերի Ապրիլ 24-ը նաեւ վրիժառութեան օր նկատող 2%-ին, հետաքրքրական պիտի ըլլար հարց տալ թէ ի՛նչ է այդ վրիժառութեան սահմանումը. թէեւ այսքան փոքր համեմատութիւն մը ոչինչ կը փոխէ եզրակացութենէն, ինչ որ ալ ըլլայ «վրիժառութիւն» կոչուածին բաղադրութիւնը:

Ընկերարանական առումով հետաքրքրական կ'ըլլար 98%-ին կրաւորականութիւնը բացատրելու ուղղութեամբ ուսումնասիրութիւն մը. բացայայտ է որ խորհրդային շրջանին տարուած քարոզչանութիւնը մեծ դեր ունեցած է ատոր մէջ. բայց ատով կարելի՞ է բացատրել ամէն բան:

Հարցախոյզին Բ. հարցումը 1915-ի դրդապատճառներուն մասին է. բաւական տարօրինակ է հոն ալ տեսնել որ պատասխանողներու միայն 45%-ը Թուրքիոյ վարած քաղաքականութեան եւ դիւանագիտութեան մէջ կը տեսնէ այդ դրդապատճառը: 19%-ը զայն կը վերագրէ կրօնական անհանդուրժողականութեան, 12%-ը կը բացատրէ Գերմանիոյ վարած քաղաքականութեամբ, իսկ 15%-ն ալ «Հայերու վարած դիւանագիտութեամբ»:

Ամէնէն առողջ պատասխանները եւ հետեւաբար կեցուածքը կը յայտնուին երրորդ հարցումով. «որպէսզի Հայերը այլեւս ցեղասպանութեան զոհ չլինեն», 38%-ը անհրաժեշտ կը նկատէ «ուժեղ եւ ամուր պետականութիւն»ը, 37%-ը «կշռադատուած արտաքին քաղաքականութիւն»ը, եւ 17% «հզօր ազգային բանակ» մը:

Ներկայի իշխանութիւններուն Թուրքիոյ նկատմամբ վարած քաղաքականութիւնէն լայնօրէն ազդուած կը թուի պատասխաններու յաջորդ խումբը: Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններու բնոյթին մասին հարցումին 67%-ին կողմէ տրուած պատասխանը կ'ըսէ· «չմոռնալով անցեալը, հաստատել բարիդրացիական կապեր հարեւան երկրի հետ»: Կայ հակադիր կեցուածքն ալ եւ ոչ նոյնքան չնչին համեմատութեամբ մը որքան՝ Ապրիլ 24-ը վրիժառութեան օր նկատողներու խումբը. 10%-ը կ'ուզէ «մոռնալով անցեալը, հաստատել բարիդրացիական կապեր հարեւան երկրի հետ»: Աւոր քով կայ աւելի քան կրկնապատիկ համեմատութիւն մը պատասխանողներու, – 23%–, որոնք կ'ըսեն· «չմոռնալ անցեալը եւ ոչ մի յարաբերութիւն չհաստատել»:

Եղեռնին առընչուած վերջին հարցումով կը յայտնուի որ պատասխանողներու 35%-ը հարազատ մը ունի 1915-ի ակատեաս, իսկ 51%-ը ժխտական պատասխանած է հարցումին,

Մէկդի ձգելով այն կէտը թէ Երեւանի «մարդաշատ վայրերում» միայն տարիքի հիմով ընտրուած 500 հոգին որքա՛ն ներկայացուցչական հանդամանք կրնայ ունենալ տարիքի նոյն չերտին ամբողջութեան համար, ակներեւ է հետեւեալը. Հայաստանի երիտասարդութիւնը լայնօրէն կը վաւերացնէ իշխանութեան վարած հայ-եւթուրք յարաբերութիւնները եւ Թուրքիոյ նկատմամբ քաղաքականութիւնը: Հարցախոյզին առաջին նպատակը չըլլալով հանդերձ այս կէտը, հաւանաբար ուշադրութիւնը գրաւած է պատկան կողմերու եւ նկատի առնուած որպէս ոչ արհամարհելի, թերեւս նաեւ յարմար առիթով օգտագործելի տուեալ:

Հարցախոյզին Բ. խումբի հարցումները ուղղակի կապ չունին ցեղասպանութեան նիւթին հետ. կը մատնեն սակայն ուշադրաւ պարագաներ: Այսպէս, արցախեան իրադարձութիւններով Հայերու մօտ գոհի կերպարը յաղթահարուած կը նկատէ 37%-ը, նոյնքան համեմատութիւն մըն ալ կը մերժէ:

Երիտասարդներու 80%-ը «պատրաստ է կռուիլ յանուն հայրենիքի», իսկ 20%-ը՝ ոչ: Այս արդիւնքը կրնայ պատասխանողներու անկեղծութեան ցուցանիշ մը նկատուիլ թէեւ, բայց երկրի մը մէջ ուրկէ չքացած չէ յանուն հայրենիքին կռիւը հեռանկարը, բաւական սթափեցնող է: Մերժողներու 20%-ի նման համեմատութիւն մը, եղեռնը յուշի ու սուգի օր նկատողներու 98%-ին հետ ամէնէն ցնցող տուեալն է հարցախոյզին:

Հետաքրքրական է վերջին հարցումին պատասխաններով պարզուած անորոշութիւնն ալ· որպէս ազգային արժէքներու պահպանութեան առաջին հերթին երաշխաւոր, երիտասարդներու 37%-ը Հայաստանի նախագահը կը նկատէ, 26%-ը կրթական համակարգը, 17%-ը եկեղեցին, 17%-ը ժողովուրդը եւ 3%-ը մամուլը: Անորոշութիւնը հաւանօրէն որոշ չափով սկիզբ կ'առնէ հարցումէն իսկ· «ազգային արժէք» բացատրութիւնը բաւական տարօրինակ եղր է նման գործածութեան մը համար: Պէտք է յստակ ըլլար թէ ի՛նչ է ատով հետապնդուածը:

Ամէն պարագայի, հետաքրքրական նորութիւն են Հայաստանի հարցախոյզները որոնց պարբերաբար կ'արձագանգէ մամուլը: Որպէս չահեկան համեմատականի մը տուեալ ու լրացուցիչ գործօն, ի՛նչ լաւ պիտի ըլլար եթէ նման նախաձեռնութեամբ մը ճշդուէր Սփիւռքի երիտասարդութեան ալ կեցուածքը, նոյն հարցերուն մասին:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՓԼՈՎՏԻՒԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 26 - 28-ին Փլովտիւի մէջ տեղի ունեցաւ Պուլկարիոյ հայերէն լեզուի ուսուցիչ - ուսուցչուհիներու երրորդ համաժողովը, կազմակերպուած Պուլկարահայ Ուսումնական Յանձնախումբի ու քաղաքիս «Վիքթորիա ու Գրիգոր Թիւթիւնճեան» հայերէն դասաւանդութեամբ պետական վարժարանի անօրէնութեան նախաձեռնութեամբ:

Սոյն ձեռնարկի մասին որոշեալ թուականէն ամիս մը առաջ տեղեկութիւն ղըրկուած էր մեր հայաշատ քաղաքներու մէջ գործող կանոնաւոր ու կիրակնօրեայ հայերէնի ուսուցմամբ զբաղողներու անօրէնութիւններուն եւ անճամբ Հայոց լեզուի ուսուցիչներուն: Օրինաւորութիւն մը տրուած ըլլալու համար այս համաժողովին կանխաւ հարցը համաձայնութեան եկած էր Կրթական, Դիտութեան ու Տեղեկոյզիաներու նախարարութեան հետ: Համաժողովը ունէր աշխատանքի իր ծըրագիրը եւ ան ընթացաւ ըստ նախատեսումներուն ու ծրագրին:

Բացման խօսքը ունէր Տիկին Անի Մօսիկեան՝ Փլովտիւի Պետական Համալսարանի պուլկարերէն լեզուի ուսուցման մեթոտիքայի գլխաւոր ընթերական: Ան յատկապէս կանգ առաւ հայերէնի դասաւանդութեան խնդիրներուն վրայ զանոնք կապելով մշակութագիտական հեռանկարով՝ զուգահեռ ծանօթացում Հայոց պատմութեան, աշխարհագրութեան ու մշակոյթի հետ:

Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Գէորգ Ա. քհյ· Ալաչէրեան, որ ծանրացաւ կրօնագիտութեան դասաւանդման վրայ դպրոցէն ներս եւ որպէս առանձին դասախօսութիւններ, որպէսզի նորահաս սերունդը մեծնայ ու հասակ նետէ քրիստոնէական բարեմասնութիւններով:

Բարեգործականի տեղւոյն վարչութեան առենապետ Պր. Յակոբ Տայճանեան ուրախութիւնը յայտնեց համաժողովի առթիւ եւ այլ մանկավարժական հարցեր յառաջ քաշեց, չեչտելով նաեւ կրօնագիտութեան կարեւորութիւնը աշակերտներու ամբողջական դաստիարակութեան համար:

Հետաքրքրական նիւթ մը կը ներկայացընէր Պր. Յակոբ Կիլիկեանի ընտրած թեման՝ «Հայերէն լեզուի մէջ յառաջ եկած հնչիւնաբանական երեւոյթներ ու անոնց անդրադարձը ուղղախօսութեան եւ ուղղագրութեան վրայ»: Ան մասնաւորաբար կանգ առաւ մի քանի բաղաձայններու Ի-ի ու Ղ-ի, Հ-ի, Ո-ի ու Ր-ի մօտ նշմարուող չեզոքմներուն վրայ պուլկարահայ իրականութեան մէջ եւ անկէ դուրս, տալով նաեւ համապատասխան օրինակներ, ղրաւոր ու քերանացի:

Տիկին Էլզա Վարդանեան, քաղաքիս հայերէնի ուսուցմամբ վարժարանի Հայոց լեզուի ուսուցչուհի, հանդէս եկաւ իր մանկավարժական փորձառութեան վրայ հիմնուած զեկուցումով՝ «Հայերէն ըրականութեան դասաւանդումը 5 - 8-րդ դասարաններու մէջ եւ արտադասարանային աշխատանքի ձեւեր մայրենի լեզուի ամրապնդման ուղղութեամբ»: Հարցը քննուած էր երկկողմանի եւ ցոյց տրուած մէկ կամ այլ ձեւեր հայերէնին աւելի լաւ տիրապետելու մտահոգութեամբ օտար միջավայրի մէջ: Անոր որդեգրած ձեւերէն մէկը կը հանդիսանայ արտասանութեան ձեւը, համատեղելով զայն ազգային որեւէ տօնի կամ դրոշի ու բանաստեղծի ծննդեան կամ մահուան տարեդարձներու կամ տարելիցներու առթիւ:

Որպէս օրինակ Տիկին Էլզա Վարդանեան որդեգրած ձեւին՝ նախապէս պատրաստուած, զարնանային արձակուրդի օրերուն արտասանութիւնն էր՝ Պարոյր Սեւակի մահուան 25-րդ տարելիցին առթիւ: Անոր գլխաւոր տեղեծագործութիւններու վրայ հիմնուած էր արտասանութիւնը՝ «Անլռելի զանգակատուն» ու «Ոսկեայ պատարագ» զոր կատարեցին յուզմունք յառաջացնելով 6 - 7-րդ դասարաններու աշակերտներու կողմէ՝ համապատասխան պատշաճ զարդարանքներով, մոմակալներով՝ նկարներով, խորհրդատուր մթնոլորտ մը ստեղծելով դասարանին մէջ:

Մեթոտապիտական – մանկավարժական հարցին նուիրուած էր քաղաքիս հայերէնի ուսուցչուհի Տիկին Մարլինա Մանուկեանի զեկուցումը՝ եւ անկէ զատ ուսուցման համակարգը հայերէն դասաւանդման 5-րդ – 8-րդ դասարաններու մէջ:

Տիկին Մանուկեան գործնականօրէն ցոյց տալու համար կատարուած աշխատանքը՝ ներկայացուց թէ՝ ինչպէս կարելի է իրագործել իր իւրացուցած մէթոտը: Հինգերորդ դասարանի աշակերտները դռնեցաց դասի մը մասնակցեցան, որուն թեման՝ հայահատիկային բոյսերն էին, համեմատած հարց ու պատասխաններով, դասի ընթերցում, բովանդակութեան բացատրութիւն եւ պուլկարերէն թարգմանութիւն: Դասի աւարտին ներկաները կողմէ չնորհաւորեցին տղաքը եւ ուսուցչուհիին ջանքերը, որ դասը զուգորդած էր Հայոց պատմութեան հետ:

Նոր թեմայով զեկուցեց Օր· Հռիփսիմէ Թովմասեան՝ «Հայերէն երգի դերը մայրենի լեզուի ուսուցման որպէս ազդակ»: Կարճ եւ հիմնաւորուած ձեւով ան ընդգծեց հայկական երգի նշանակութիւնը մայրենի լեզուն աւելի հեշտ սորվելու եւ մատչելի դարձնելու համար:

Նկատի ունենալով որ «Վիքթորիա ու Գրիգոր Թիւթիւնճեան» վարժարանը ունի նաեւ մանկապարտէզ, որուն կարելի հանդիսիլ այլ հայաշատ քաղաքներու «հայկական» վարժարաններու մէջ, ծանօթ նախաւորը զեկուցումներու համար նըշդրատած էր մանկապարտէզի երկու ուսուցչուհիները: Անոնցմէ Մանեա Ալվազեան ընտրած էր «Խաղ - թատերականացումը» որպէս հայերէն լեզուի ուսուցման միջոց: Իր գործնականութեամբ իրօք նշանակալից ձեւ մը, որով երախաները մանկակցելով նման խաղերու մէջ անդրադարձաբար կը հաղորդուին մայրենի լեզուին հետ: Օգտագործուած խաղ - թատերականացում»ի նիւթեր հանդիսացած են «Գայլն ու եօթը ուլիկները», «Կարմիր գլխարիկ»ը, «Կաղանդ Պապան եւ թղուկները», «Քուն մտած գեղեցկուհին» եւ այլն:

Մանկապարտէզի մանուկներուն հայերէն ուսուցման ձեւերուն իր զեկուցումին մէջ անդրադարձաւ Օր. Վալենթինա Քաթըրճեան, կանգ առնելով մանկական բառապաշարի, հնչիւնական արտաբերութեան եւ խաղալիքներու մէջոցով նոր հայերէն բառեր իւրացնելու համար:

Որպէս ներկայացուցիչ կրթական նախարարութեան՝ Պր. Խոտաբա Սէլեան մասնաւոր զեկուցումով հանդէս չեկաւ, այլ միայն ընդհանուր բացատրութիւններ տուաւ հայերէնի դասագիրքերու տպագրութեան եւ անոնց կիրառութեան կապակցութեամբ: Հրատապ հարց մը հայերէնի ուսուցման համար մեթոտիքայի պակասն է, որ ըստ Պր. Սէլեանին պատրաստուած է, սակայն ոչինչ կարողացաւ ներկայացնել, բացի Սոֆիայի հայերէնի ուսուցչուհի Փարիս Քասպամալ (մեքենադիր) ծրագիրը նախօրինակը, որ բաւին իսկական առումով մեթոտիքայի բոլոր պահանջները չէր գոհացներ, ըստ որում ներկաներու կարծիքին: Այդ տեսակէտ տակաւին բաց մը կայ, որ յետագային անպայման պէտք է իր լուծումը գտնի մանկավարժներու համատեղ ջանքերով:

Բոլոր զեկուցումներու մասին կլոր սեղանի չուրջ բաւական արտայայտութիւններ եղան, որոնց հիմնական մասը հայերէն դասագիրքերու ընտրութեան, դործածութեան եւ մեթոտիքայի կը վերաբերէին: Խնդիրներու ճիշդ լուծման համար հիմնական կարծիքը ու հասկացողութիւնը այն էր, որ աւելի սերտ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը կայ կրթական նախարարութեան մէջ աշխատող հայերէնի փորձագէտ Պր. Է. Սէլեանի, Պուլկարահայ Ուսումնական Յանձնախումբի ու «Վիքթորիա ու Գրիգոր Թիւթիւնճեան» վարժարանի հայերէնի ուսուցիչներու միջեւ:

Նախքան սոյն համաժողովի փակումը, վեր հանուեցաւ նման հաւաքներու կարեւորութիւնը եւ ցաւ յայտնուեցաւ, որ շատ քիչ քաղաքներէ ներկայացուցիչներ եկած էին, նոյնիսկ Սոֆիայէն, ուր երկու հայերէնի ուսուցչուհիներ հակառակ իրենց փափաքին, մայրաքաղաքի հողմարձութեան առենապետի քաջալերանքին ու նիւթական օժանդակութիւնը չեն վայելած:

ՎԱՆԱՏՈՒՐ

Փլովտիւ
Ապրիլ 29 / Մայիս 4

ՄՇԱԿՈՒՅԹ

ՀԱՑԵՐ՝ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գանի մը առիթներ ունեցանք արդէն գրելու որ Ֆրանսահայ երիտասարդութիւնը կը սիրէ ֆութպոլի խաղը, կը խանդավառի անով ... նոյնիսկ զաւեշտին առջեւ: Խա՛ղ, ուր մեր օրերու ֆութպոլին համար՝ որ, ինչքա՜ն: Ցոդնեցուցիչ է ... Մանաւանդ մեր մարզիկներ՝ որոնք չեն խուսափիր յիշեցնելու իրենց տուրքը թէ, ամբողջովին կամ կիսով, հաստնունդ են:

Ամենք, բոլորովին արհեստավարժ, դասուած են կարող խաղացողներու շարքին մէջ եւ դրամ կը շահին զնդակին հետեւիլ վազելով: Կան - քիչեր - որ ունին ամսական հսկայ եկամուտ: Ուրիշներ ապրիլ կը ձգտին...

Ահաւասիկ ցանկը. ինչպէս որ ծանօթ է այս մարզիկներուն քանի մը հատիները վրայ, մայրերն ալ հայածնունդ են:

Կը նշենք նաեւ իւրաքանչիւրին ծննդավայրը եւ իր պատկած ակումբին քաղաքը.-

- Ժիլ Համբարձումեան, ծնած՝ Մարսիլ, ակումբ՝ Գանն.
- Միշէլ Տէր - Զաքարեան՝ Երեւան - Ռենքլէր՝ որուն խմբապետն է.
- Էրիք Աւետեան՝ Սէն - Մօրիս, Փարիզի մօտ - Լիոն.
- Եուրի Ձորքայէֆ՝ Լիոն - Փարի Սէն Ժերմէն.
- Միշա Ձորքայէֆ՝ Ռիւէյ Մալմէզոն - Պէս.
- Փասքալ Պեդրոսեան՝ Մարսէյլ - Գանն.
- Վէնսան Եազմաճեան՝ Փարիզ - Վալանս.
- Մարչէլլօ Քիրէմիճեան՝ Սան - Ֆելօ - Լիոն.
- Ժիլ Կոստանթինեան՝ Պրօն - Կրըզոպլ.
- Ֆրէտէրիք Թաթարեան՝ Մարսէյլ - Մարսէյլ.
- Միշէլ Թէրզեան՝ Երեւան - Վալանս.
- Արթիւր Տէմիրճեան՝ Երեւան - Քէմպր:

Դեղին է այս ցանկին մէջ դնել նաեւ Գին Պօղոսեանը՝ որ ծնած է Տինեը, խաղացած է Օլիմփիք որ Մարսէյլի բարձրագոյն կարգին մէջ, երկու տարիէ ի վեր նստիա է, Նափոլիի ակումբին հետ պայմանագրուած:

Որակաւոր ցանկ մը. կան հոն խումբի մը դանադան մասերուն մէջ խաղալու կարող մարզիկներ, բերդապահէն (Եազմաճեան), մինչեւ պաշտպանողներ (Համբարձումեան, Տէր - Զաքարեան եւ ուրիշներ) ու կօլէր նշանակելու վարժուած յարձակողներ (Ձորքայէֆ, Պեդրոսեան, Կոստանթինեան, Աւետեան եւայլն):

***

Արմէն Սարգսեան, Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան նախագահը, մեծ ուրախութիւն ապրեցաւ Ֆրանսա երթալով, ուր հրաւիրուած էր Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան կողմէ, Ազգային Գաւաթի խաղարկութեան վերջին հանդիպումներուն ներկայ գտնուելու համար: Հոն ան հանդիպեցաւ Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան նախագահ Ժան Փիեռ Ռոլանի հետ, որ հրաւիրած է այս խաղացողներէն մէկ քանիները առնել ազգային ներկայացուցչական խումբին մէջ, աշխարհի չոտաջիկայ ախոյենութեան զոտումի մրցումներուն առթիւ, հայկական կազմը զօրացնելու նպատակաւ:

Արդէն գրած ենք հոս այս մասին: Չենք կարծեր որ յաջողի համոզել լաւագոյնները եւ անոնց ակումբներուն վարիչները, եթէ նոյնիսկ զանէ, միջազգային դաշնակցութեան մօտ, բարի կամեցողութիւն հանդիպ Հայաստանի: Ասկէ զատ, կը կարծենք որ այդպիսի գործողութիւն մը կրնայ վնասել Հայաստանցի խաղացողներուն բարոյականին և խումբին մրատարրութեանը: Ի վերջոյ նախագահը նկատի պիտի առնէ անկասկած այս կէտը:

Սակայն կ'արժէ անդամ մը - եւ այդ չատ հետաքրքրաշարժ կ'ըլլայ անշուշտ - առիթ տալ այս հայանուն մարզիկներուն հաւաքուիլ տեղ մը եւ փորձ. մրցում մը ընել Հայաստանի ազգային խումբին դէմ, Ֆրանսայի մէջ կամ Հայաստան:

Այդ կարելի կ'ըլլայ միայն մրցաշրջանի մը սկիզբէն առաջ կամ վերջաւորութեան, ամառը, որպէսզի խաղացողները կարենան արտօնութիւն առանալ իրենց ակումբներէն:

Անշուշտ, ամէնէն դժուարը նիւթական միջոցները ապահովելն է: Անհրաժեշտ են առատաձեռն «հովանաւորողներ» ... Եթէ դտնուին, չենք կարծեր որ Ֆրանսահայ ակումբներէն մէկը կամ միւսը մերժէ այդպիսի խանդավառիչ կազմակերպութիւն մը յանձն առնելը:

Մինչ այդ, Ֆրանսահայ մարզասէրները առիթ պիտի ունենան մօտէն տեսնելու եւ քաջալերելու Հայաստանի ազգային խումբը, քանի որ Ֆրանսա - Հայաստան բարեկամական մրցումը կը մնայ միշտ օրակարգի վրայ, Ցունիս 5-ին, Լիլի մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՃԵԱՆ

- ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ -

ԳԱՀԻՐԷի մէջ, Ապրիլեան 81-րդ տարելիցը ոգեկոչուած է Համազգային դեանի վրայ, հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն եւ նախաձեռնութեամբ Ազգային Իշխանութեան, մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութիւններու: Բացման խօսքը արտասանած է Գրիգոր Մարզարեան, գլխաւոր բանախօսը եղած է Պաղդեւ Շահպազեան: Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը, որու յայտնութիւնը եղած է Գալուստեան եւ Նուպարեան վարժարաններու աչակերտական երգչախումբը: Փակման խօսքը արտասանած է Թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Զինչինեան:

***

ՍՈՖԻԱՑի Հայոց դերեզմանատան մէջ, Ապրիլեան 81-րդ տարելիցին առթիւ Մեծ Եղեռնի յուշարձանին առջեւ Ապրիլ 24-ին, տեղւոյն համակարգիչ խորհուրդին կողմէ խօսք առաջ է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի վարչութեան առենապետուհի՝ Տիկին Սոնիա Պետրոսեան, չեշտելով թէ Հայրենիքէն ներս թէ դուրսը Հայը դարձած է ստեղծագործ ու յաղթած մահուան: «Մենք կանք» նշանաբանին տակ արտայայտուած է պուլկարահայ ծանօթ դերասդ եւ թարգմանիչ Յակոբ Մելքոնեան: Գործադրուած է նաեւ դեղարուեստական կարճ յայտագիր մը: Իրիկունը, հեռատեսիլը հակիրճ արձադանդ մը տուած է:

***

ՎԱՌՆԱՑի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 24-ին, Նահատակներու յիշատակին հոդեհանդիստ կատարուած է: Սկաուտներ արտասանած են եղեռնին նուիրուած կտորներ, ապա պարտէզը բարձրացած յուշաքարին առջեւ խոնարհած են բոլոր ներկաները:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑի Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Մայիս 4-ին, ճաշով եւ երաժշտութեամբ տօնուած է Հ. Բ. Ը. Միութեան 90-ամեակը: Այդ առթիւ, Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Լորիս Ճգնաւորեանի, ելոյթ ունեցած է Ֆորտ կեդրոնին մէջ: Ցայտագրին մաս կազմած են Զայդովսկի, Սէն - Սանս եւ Խաչատրեան:

***

ՊՈԼՍՈՑ Խսահան Սանուց Միութեան բեմին վրայ, Մայիս 6-ին, ներկայացուած է Յակոբ Պարոնեանի «Աստմնաբոյժն արեւելեան» երգախառն կատակերգութիւնը: Նախքան ներկայացումը, բացման խօսքը արտասանած է Բիւզանդ Աքպաշ: Վերջաւորութեան քոքթէյլ մը տեղի ունեցած է: Թատերգութիւնը քանի մը անդամ պիտի ներկայացուի Մայիսի ընթացքին:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑի Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 3-ին, Հ. Ց. Դ. Ս.Թէհլիրեան կոմիտէութեան Թաթուլ Կրպէյեան խումբին կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է Գէտաչէնի պաշտպանութեան մարտերուն նահատակուած Թաթուլ Կրպէյեանի մահուան 6. տարելիցին ոգեկոչումը: Անոր կեանքին ու գործին մասին խօսած են մասնակցող ընկերներ, Ցուցադրուած է նաեւ տեսերիզ մը:

***

ՄՈՆՐԻԱԼի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 5-ին, համերգ մը տուած է Ալին Գութան Հ. Բ. Ը. Միութեան 90-ամեակի առթիւ կազմակերպուած ձեռնարկներու չարքին: Ցայտագիրը բաղկացած է Մոցարթի, Փուչինիի, Շերթաուսի, Տէպիւսիի, Օֆֆենպախի, Տըլլիոլի, ինչպէս նաեւ Ալէմշահի, Տիգրանեանի եւ Կոմիտասի գործերէն:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 5-ին, որպէս միակատար իրենց առաջին ելոյթն ունեցած են երեք երիտասարդ արուեստագէտներ՝ Սարգիս Համբոյեան (դաշնակ), Զուլալ Աբէլեան (դաշնակ), Միլիքեան Զաման (ջութակ): Սարգիս Համբոյեան, 15 տարեկան, մեկնաբանած է Պէթհովընի դաշնակի Ա. սոնաթը, Խաչատրեանի «Ատամիօ»ն: Զուլալ Աբէլեան, 14 տարեկան, ներկայացած է Հայտընի թիւ 2 սոնաթով, Շուպէրթի թիւ 2 էմփրոմփթիւով եւ Սպենդիարեանի «Էնզէլի»ով: Հուսկ՝ Միլիքեան Զաման, 14 տարեկան, նուագած է Վիոթթիի ջութակի քոնչերթօն, Կոմիտասէն երկու կտոր:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑի Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին Պապայեան սրահին մէջ, Ապրիլ 28-ին, «Առաքել» թատերախումբը, բեմադրութեամբ Տիկին Սեդա Քէչիչեանի ներկայացուցած է Նիլ Սայմընի «Կորսուած Երկրի մէջ» թատերախաղը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑի Հ.Օ.Մ.-ի Գոլոլեան վարժարանի աչակերտութեան արուեստի տարեկան ցուցահանդէսի բացումը տեղի ունեցած է Ապրիլ 26-ին, տեղւոյն Հայ Կեդրոնի Ց. Մանուկեան գրադարանին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանին տնօրէնը՝ Մարզար Շարապխանեան, ծանրանալով աչակերտութեան դծագրական, գեղանկարչական ձեռարուեստի կարեւորութեան վրայ:

LIVRES REÇUS

LE CHANT DE LA MER

ouvrage publié à l'occasion de l'exposition «Le Chant de la Mer», la mer vue par les peintres arméniens au Musée Cantini de Marseille, Maj 1996.

(Organisatrice de cette exposition et mécène du livre : La Fondation Aram Khatchatourian).

CHAHEN KHATCHATOURIAN
Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie et du Musée Martiros Sarian.

Ed. Artès, France. 1996.

Ի ՑՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ԱՄԵԱԿԻՆ

ԱՆՁՐԵՒԻՔ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Էհ, ինչ լաւ օրեր էին, երբ դաշտի աշխատանքի պահուն կը յիշէր Գանձակ Պարսամին խանութին թաց զովութիւնն ու տաման: Խանութին քարիւղի ու օճառի հոտերն աւելի դեղեցիկ կուգային կարծես, քան խունկի հոտը եկեղեցիին: Տամայի մէկ քար չարժելուն մէջ՝ կարծես աւելի իմաստութիւն կար, քան գիւղի քահանային «Օրհնած ժողովուրդ»ով լսկրսած քարոզին մէջ: Ահա թէ ինչո՞ւ չատ անդամ կը թերանար ու եկեղեցի էէր ուղեր երթալ:

Ինչ լաւ օրեր էին, երբ Գանձակ Պարսամի դէմքին վրայ ժպիտ կար: Սակայն, հիմա անոր դէմքը լերկ էր, ինչպէս լերան ապառաժը միակտուր ու երկաթագոյն: Անոր ոտքի քայլերը իր մէջ խուլ ու մըռայլ արձագանգ մը կ'արթնցնէին: Գիտէր անոր դուռը բախելուն ձեւը: Այլեւս ինչ խօսքին. ամէն անդամ, որ ներս կը մտնար, ձեռքը անութին տակ կը տանէր, կը բանար կաուէ ծրար մը ու հազար ու մէկ թուղթի կտորներու, կալուածագրերու, ընկալագրերու, զանազան մուրհակներու ու ստացագրերու մէջէն կը զատէր իր եւ Ղուկասի միջեւ կնքուած մուրհակը ու կը սպառնար, կը սպառնար...

- 4 -

Զրաղացքին ջուրն աւելի քիչցայ: Արեւի լոյսն աւելի կը տաքնար ու աւելի կը ճերմկնար: Գիւղին մէջ միակ Խաթունիկ պառաւն երեսին վրայ ժպիտ կար: Անոր երեսն ինչո՞ւ ծուռ պիտի ըլլար. լուացքը կ'ընէր, տանիքին չորս կողմ կապած պարաններուն վրայ կը փռէր լաթերը, փաք իստակ կը չորցնէր ու ճերմակ ճերմակ կը ծալէր: Արտերուն հողերը սկսան ճեղքուիլ, գիւղացիները մեծ պըղտիկով, քահանայով ու տիրացուով, աւետարանով ու դրակալով հսկումի ելան. քահանան, խաչով բուրվառով աչխարհի չորս կողմերուն՝ «անդաստանի» արարողութիւն կատարեց:

Թորիկ Ղուկասի հոդին ու հաւատքը հսկումին վրայ էր: Վաղուց էր, որ կ'ըսէր գիւղացիներուն, սակայն վերջը, ջրաղացքին ջուրը աւելի քիչնալէ յետոյ, նկատեցին հսկումին կարեւորութիւնը:

Հսկումի յաջորդ գիշերը Թորիկ Ղուկաս, լաւատես հաւատքով մը քնացաւ: Երազին մէջ տեսաւ, որ ճիշդ իրենց արտին վրայ կախուած էր ձեռքի չափ ամպի կտոր մը, կարծես Բարձրահայեաց վանքին մէջ բամպակներով փաթթուած Բարթող ճգնաւորի աջն ըլլար: Ցետոյ՝ ամպի կտորը մեծցաւ դրացի Մանանին դոգնոցին մեծութիւնով: Ամպի կտորը հետզհետէ ճերմկցաւ ու քառակուսի դարձաւ: Ճերմակներուն մէջ երեւցան գրերու նմանող կէտեր: Երազին մէջ Թորիկ Ղուկասին սիրտը սկսաւ թրթռալ, երբ գրերուն տակ տեսաւ չորս կնիքներ: Գանձակ Պարսամին եւ իր միջեւ կնքուած մուրհակն էր:

Գիւղացիք անճգկեր էին: Դաշտ ելլելու սիրտ չէին ըներ: Ինչպէ՞ս երթային, ո՞ր սիրտը պիտի դիմանար ցորեաններու այդ որթ հասակը տեսնելով: Եթէ անձրեւն աւելի ուշանայ, ցորեանները պիտի սկսին դեղնիլ. օհ, այն տաեն, Հաճի Խաթունը իր թէքելթուին անկաւոր արծաթները պիտի ծախէ, Թորիկ Ղուկասն ալ իր եղները:

Մայիսի վերջն էր ու մէջօրէ: Օդը աւելի ճնշիչ էր, սակայն ծերացած Տիքքոյին չուրջ մժեղներ չատ չկային: Մեղուները վեթթակի ծակերուն չուրջ հաւաքուած էին ու դաշտ չէին երթար: Հաւերն իրենց թեւերը թոյլ ձգած էին: Թորիկ Ղուկաս իր եղները դաշտ արածելու հանած էր: Տեսաւ, որ եղները անսովոր կերպով իրենց կռնակները կը լիզեն: Ցետոյ՝ արագիլները հետզհետէ կը ցածնային:

Թորիկ Ղուկաս սովորականին պէս վեր նայեցաւ ու տեսաւ Հողղարի վրայ ամպի կտոր մը: Այդ կտորը գորշ մթութիւն մը ունէր, որ արեւին վրայ բացուած էր մազաղաթնակ աւետարանի մը նման: Նկատեց, որ այդ ամպի կտորով հետաքրքրուած էին դաշտի բոլոր աչխատաւորները: Շատ չանցաւ, կարծես հով մը աւետարանին հազար հազար էջերը թափեց ու գոցեց կապոյտն ու արեւը:

(Շար. 8)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ժողովը Զորեքշաբթի, Մայիս 29, ժամը 16-ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Բոլոր ընկերուհիները նեբկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՏԱՐՕՆ

ԵՐԳԱՁԱԽՈՒՄԸ

10-ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳ

Խմբավար՝ ՍՏԵՓԱՆ ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ

Դաշնակահար՝ Անահիտ Սվաճեան

Ցայտագրին մաս կը կազմեն՝ Խ. Աւետիսեանի, Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ալէմշահի գործերը,

կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին

Խէր-Մուլինոյի
Saint-Etienne եկեղեցւոյ մէջ
M° Mairie d'Issy —P.A.F. : 60 F—

Տեղերը ապահովելու եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար՝
45 - 34 - 66 - 20 45 - 34 - 23 - 45

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR A L'ETRANGER POUR LES ENFANTS DE 12 A 15 ANS

ETATS—UNIS :
COTE EST (Camp Haïastan)
du 11 au 25 août
Prix de la pension : 550$ pour le séjour+voyage+argent de poche
Dernier délai d'inscription : 7 juin
Ce camp ouvre à partir du 30 / 06.
Nous consulter pour les conditions.

ETATS—UNIS :
COTE OUEST (Camp AYF)
du 4 au 18 août
Prix de la pension : 175$ par semaine+voyage+argent de poche
Dernier délai d'inscription : 7 juin

GRECE : KHALKIDIKI
(Camp Croix de Secours Arménienne)
du 10 au 28 juillet
Prix de la pension : 500$ pour le séjour
Dernier délai d'inscription : 10 juin.

Le contingent pour la France est de 12 enfants maximum comprenant l'arménien afin de participer au camp. Pour toute inscription, s'adresser au Conseil d'Administration au 48.24.46.57.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Յունիս 8, 1996
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ի նպաստ Ս. Մեսրոպ Կրթարանին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section St-Jérôme «*Djavo Chant*»

SORTIE
«Beaux Jours»
AUX BAUX DE PROVENCE

Déjeûner dans un restaurant
P. A. F. : 200 F.

Possibilité de visite de la Cathédrale aux Images.

le Samedi 8 Juin à 8 heures

Place de la Rotonde Dikran Tekeian St-Jérôme

Pour tous renseignements et réservations:
Tél. : 91. 61. 10. 82 — 91. 70. 00. 32

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
BELLEFONTAINE (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sport, randonnée, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chants...).

Nous vous invitons à inscrire vos enfants auprès de la section la plus proche de votre domicile soit

Alfortville	Mme Zabounian	**43 76 50 52**	
ou se rendre à la MCA, 9, rue de Madrid, le samedi 18/05 à partir de 14h ou le vendredi 24/05 de 19h à 21h.			
Arnouville	Mme Topalian	**39 85 93 40**	
Asnières	Mme Danoux	**42 42 85 87**	
Bagneux	Mme Pekmezian	**46 63 10 48**	
Chaville	Mme Der Kaloustian	**47 50 64 37**	
Issy-les-Moulineaux	Mme Papazian	**46 42 90 68**	
Paris	Mme Abousefian	**47 84 82 90**	
Sevran	Mme Bachayani	**48 24 46 57**	**de 10h à 16h**
Décines	Mme Dolmadjian	**78 49 26 66**	
Lyon	Mme Toutlian	**78 88 92 51**	
Grenoble	Mme Manoukian	**76 26 02 58**	**à partir de 18h**
Valence	Mme Baron	**75 40 12 49**	
Vienne	Mme Maghakian	**74 53 25 91**	
St-Maurice de Beynost	Mme Goubatian	**78 55 28 82**	
Vaulx-en-Velin	Mme Kassabian	**78 77 63 93**	
Marseille	Mme Gabrielian	**91 77 61 66**	

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents, les **dimanches 14 Juillet** et **11 Août.** Venez nombreux.

Date des séjours :
1er séjour : du 4 au 29 Juillet (date limite d'inscription : 10 Juin);
2ème séjour: du 30 Juillet au 24 Août (date limite d'inscription: 10 Juillet).

Age des colons : pour participer, les colons doivent être nés entre le 01/01/89 et le 04/07/82.

Prix : 3 200 F. + voyage : 400 F. (Paris et Marseille).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Une Journée en Normandie

La Section «*Agnouni*» d'Asnières de la CBAF organise une journée de détente en Normandie le 27 Mai.

Château - Gaillard, Les Andelys, Rouen
Vue magnifique sur la Seine, ses méandres, ses falaises crayeuses. Château-Gaillard a été édifié par Richard Cœur de Lion, qui revenant des croisades, s'était inspiré des systèmes de défense adoptés avec succès au «Krack des Chevaliers» de Syrie.

Déjeûner dans le Vieux Rouen, à «La Toque d'Or».

Visite de la vieille ville.

P.A.F. : 250 F.

Renseignements et inscriptions :
42 42 85 87 après 20 heures
39 82 65 91.

CAMP ITINERANT

La Croix Bleue des Arméniens de France organise du 5 au 30 juillet, un camp itinérant pour les adolescents de 14 à 16 ans, dans la région du Périgord vert. Encadrés d'une équipe motivée et qualifiée, les jeunes bénéficieront de 25 jours de détente, d'activités sportives, écologiques et culturelles, dans une ambiance arménienne.

Montant de la pension :
3 500 F. + Voyage.

Inscriptions : du lundi au vendredi de 10h à 16h auprès du Conseil d'Administration au 48 24 46 57.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

90EME ANNIVERSAIRE
1906 - 1996

VIIIème JEUX EUROPEENS DES JEUNES DE L'UGAB

— NICE —
DU 24 AU 27 MAI

Sous le haut patronage de
Mme MARIE MENDIKIAN
(de MILAN)

◆ ● ◆

Les **JEUX** auront lieu les **25 et 26 MAI**
au GYMNASE CHARLES EHRMANN (Nice)
avec la participation des sections
de Londres, des Pays-Bas, de Belgique, d'Italie et de France.

◆ ● ◆

SAMEDI 25 MAI

— 21 HEURES :
Troupe de théâtre de l'UGAB-Paris

— 22 HEURES :
SOIREE DISCO DES JEUNES
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

DIMANCHE 26 MAI

GALA-BAL DE CLOTURE & REMISE DES COUPES
à partir de 21 heures — SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

Pour tous renseignements, contacter :
le **(16) 75. 56. 33. 74**

La Fondation Aram KATCHATOURIAN — **La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture**

vous invitent, dans le cadre de l'exposition au Musée Cantini, à assister à la

CONFÉRENCE
LE CHANT DE LA MER

Jeudi 23 Mai à 20 heures 30

Cette manifestation, avec projection de diapositives, sera animée

par *Monsieur CHAHEN KHATCHATRIAN*
Directeur de la Galerie Nationale d'Erevan

et *Monsieur PIERRE CHAHINE*
Directeur du Musée Edgar Chahine

M.A.J.C. : 12-14, rue Saint-Bazile — 13001 MARSEILLE

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 23
JEUDI
23 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀՐՈԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·858 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.858

ՄԱՄՈՒԼ

LE MONDE JUIF»(*)
(Janvier-Avril 1996)

Impunité, vengeance et négation.
Le génocide arménien devant les tribunaux et les instances internationales

par YVES TERNON

«Հրէական աշխարհը» եռամսեայ պարբերականին վերջին թիւին մէջ, տոքթոր Իվ Թերնոն 25 էջնոց յօդուածով մը կը գրէ Հայոց ցեղասպանութեան մասին: Ան կ'ըսէ· – «1915-ի դարուն Կ. Պոլիսէն 2000-ի աշուն, աւելի քան մէկ միլիոն ասորեստանցի Հայ օսմանեան քաղաքացիներ պահուեցան ըստ ծրագրի մը զոր յղացած էին Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն - Իթթիհատ վէ Թերաքքի – կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի անդամները եւ գործադրութեան դրած հաղարաւոր պետական պաշտօնեաներու եւ ոչ պետական պաշտօնեաներու միջոցաւ, երբ այդ կուսակցութիւնն էր որ կը հակակշռէր օսմանեան կառավարութիւնը: Բայց երեք դէպքերէ զատած եւ պնդակահարուած 1919-ին, պանդուխտային մարդասպանութեան պատասխանատուները – մարդասպանութիւն որ այսօր հաստատ կերպով կրնայ ցեղասպանութիւն որակուիլ – երբեք չպատժուեցան: Ցեղասպանութեան մը անպատիժ մնալը կրնայ միայն դիւրացնել այս տեսակի ոճիրներու մշտնջենականութիւնը – մեղսակցութիւնը ոճրային տեսակ մըն է մարդկութեան դէմ ոճիրի աւելի ծանր ձեւ մը»:

Տոքթոր Թերնոն, ապա, հակիրճ պատկեր մը կ'ընէ հայկ. «ազէա»ին որ հետաքրքրութիւնը կարգ մը դէպքերու, մանրամասնօրէն կը ծանրանայ Ա. աշխարհամարտի վարդրդային եղած կարգ մը փորձերու վրայ միջազգային պատժական իրաւունքի վերաբերեալ, Անգլիացիներու դէմ, Պոլսոյ դատավարութեան, հայ վրիժառու թաղուկներուն (Նեմեսիս գործողութիւն), Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութեան (1921, Յունիս 2 եւ 3, ճիշդ 75 տարի առաջ):

1945-ին, կը գրէ Իվ Թերնոն, Թուրքիա ՄԱԿ-ի անդամ կը դառնայ եւ կը ստորագրէ ցեղասպանութեան պայմանագիրը, մինչ Սիւրէյքի հայ դաղութները կ'անդրադառնան թէ 1915 - 16-ի դէպքերը ցեղասպանութիւն մըն են: Թուրք կառավարութիւնը կը փոխէ իր ռազմավարութիւնը: Չի գոհանար դէպքերը ուրանալով, ուրացումը կը ճոխացնէ «պատմական ապացոյցներով» որոնք վերջնապէս պիտի քաշեն Հայերը թրքական անցեալի թրքական ժխտումը կը հիմնուի կեղծեալ պաշտպարի մը շուրջ. - Իթթիհատի կամ օսմանեան կառավարութեան ոճրային մտադրութեան բացակայութեան, քանի որ առանց մտադրութեան կարելի չէ խօսիլ ցեղասպանութեան մասին:

Տոքթոր Թերնոն կ'անդրադառնայ նաեւ 1975 - 1983-ի ահաբեկչական շրջանին, որուն ընթացքին Հայկական ահաբեկչական կազմակերպութիւնները կ'ամբաստանէին թէ Թուրքիոյ «վինեալ պայքար» գայն մղողներուն կողմէ: Երբ, կը գրէ, հայկական ահաբեկչութիւնը կը դադրի, Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը կրկին օրակարգի նիւթ է, աւելի դիւանագիտական ձեւով: 1984-ին, Ժողովուրդներու իրաւունքներու դատարանը, պարզ բարոյական մարմին մը, բայց որ 3 նոպէլեան դափնեկիրները կը համախմբէր այլ պատկառելի անձնաւորութիւններու հետ, կը հաստատէ թէ «Հայ բնակչութիւններու բնաջնջումը տեղահանութեամբ եւ ջարդով ցեղասպանութեան անժամանցելի ոճիր մըն է»:

Տոքթոր Թերնոն կը յիշէ նաեւ ՄԱԿ-ի ենթայանձնախումբին դրական դիրքը (բայց, ենթայանձնախումբ յանձնախումբին չվերծանցեց Ուայթէքըր տեղեկագիրը, քանի հոն վերապահութիւններ կային) եւ Եւրոպական Խորհրդարանի քուէարկութիւնը, ապա Լէուիս հարցր:

Իր եզրակացութեան մէջ, Թերնոն կը նշէ· - «Հայկական ցեղասպանութիւնը ընտրեալ դաշտն է այն ամուլ վիճաբանութիւններուն, ուր ճգնելով վիճիլ ձեւին շուրջ, այլեւս չի խօսուիր խորքին մասին: Այդ մասին խօսելու համար, անհրաժեշտ է հրաժարիլ ատելախօսութեան այդ ձեւէն որ կը միտի համոզելու ոչ դատակամ մը, քնականաբար թերահաւատ, այլ պաշտպանող մը որ տեւականօրէն խոյս կուտայ փաստին առջեւ» ու կը շեշտէ թէ կողմերու շահն իսկ կը պահանջէ որ յանցանքը ընդունուի:

(*) «Le Monde Juif», Directeur S. Klarsfeld, 17, rue Geoffroy-l'Asnier, 75014 Paris. Tél. : 42. 77. 44. 72.

ՀԱՑԱՍՏԱՆՅԻ ՓԻՒՐՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ

Արամն Փոլաթով թատրոնի արուեստագէտ է. ծնած է 1942-ին Երեւան: Փիւրթ ընտանիքի մը զաւակն է, Քրատական «էօզկիւր Փոլիթիֆիա» թերթը Մայիս 22-ի թիւով ծանօթացուցած է զինքը, հրատարակելով ընդարձակ հարցազրոյց մը: Հետաքրքրական տուեալներ կան իր կենսագրութեան մէջ, նաեւ ինչ կը վերաբերի մեծ հօրը:

Ա. Փոլաթովի ծնողքը, ինչպէս ինք կ'ըսէ, «Հիւսիսային Փիւրթիստանի» կարսի Տեկոր գաւառին մէջ ծնած են ու 1918-ին աքսորուած: 1937-ին Հայաստան կը գաղթեն ուրկէ կ'աքսորուին Ղազախստան. յետոյ ներումի արժանանալով կը վերադառնան Հայաստան:

Ինք կը մեծնայ, ունկնդրելով ծնողքին ծննդավայրին մասին պատմուած կարօտը. «Ես աքսորին ցաւը մօրմէս, հօրմէս ու շրջապատէս ղգացի: Թէ կը պատմէին, թէ կուլային, ըսելով «օր մը մեր երկիրը, մեր դիւղը կը վերադառնանք, կը վերպատնենք մեր հողը»: Ամէնուն սրտին մէջ մեծ կարօտ մը կ'ապրէր: Երբեք չեմ կրնար մոռնալ այդ օրերը» կ'ըսէ ան: 1993-ին երբ առիթը կը ներկայանայ «Հիւսիսային Փիւրթիստան» երթալու, կ'այցելէ այդ ծննդավայրը (Տեկորի Սիւսիզ գիւղը) ու կը վերադառնայ վշտոտ ապրումներով:

Իրեն պատմուած է որ այդ գիւղին մեծագոյն դերդաստանը իր մեծ հօրը դերդաստանն էր: Կ'ըսէ թէ երբ Ն. Մատ 1914-ին Անի-ի մէջ պեղումներ կը կատարէր, իր մեծ հայրը առաջնորդած է զինք:

Որպէս թատրոնի արուեստագէտ, Ա. Փոլաթով փիւրթ ժողովուրդին ներկայի կացութեան մէջ երբ արդիլուած է անոր լեզուն, մեծապէս կարեւոր կը նկատէ մնջախաղը: Կ'ըսէ թէ յեղափոխութեան ու վերածնունդի իրենց այսօրուան պայմաններով եթէ չկարենան արհեստավարժ թատերական ազգային մեծ շարժումի մը ծնունդ տալ, մեղաւոր պիտի ըլլան պատմութեան առջեւ:

Փիւրթ արուեստագէտը իր արտայայտութիւններուն մէջ Երեւանը կը կոչէ «Բաւեն» ուր ստացած է իր նախնական ուսումը, եւայլն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ վարչապետը կը սպառնայ փոխ - վրէժի դիմել Եւրոպական Միութեան դէմ, չատ պայրացած ըլլալով որ այս վերջինը մերժեց - հակառակ Ֆրանսայի ջանքերուն - վերցնել անպարկոյն անդլիական միսի արտածման դէմ:

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ, 76 տարեկան, պիտի քաշուի Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութենէն տարւոյն վերջ, երբ կը դումարուի 29-րդ համագումարը: Ժ. Մառշէ յայտարարած է այս առթիւ, որ տեղ պէտք է տալ նոր սերունդներուն:

ԼԻԲԱՆԱՆի նախկին վարչապետը՝ զօրավար Աուն որ 1991 Օգոստոս 30-էն ի վեր Ֆրանսա ապաստանած է (Սուրիոյ դէմ ապատաղրական պատերազմի ձախողութենէն եաք), արտօնութիւն չստացաւ Սթրազպուրկ երթալու մասնակցելու համար միջխմբային «Միջերկրական»ի ամառնային ժողովին նուիրուած Լիբանանի: Զօրավար Աուն ատ hոf (կացութեան յարմար) կանոնադիր մը կը վայելէ որ կը տարբերի քաղաքական ապաստանի աւանդական կանոնադրէն: Այս պարագան կը պարտադրէ որ չմասնակցի հրապարակային հաւաքոյթներու: Իրաւունք ունի սակայն մարդ ընդունելու եւ ուղերձներ ղրկելու (ինչ որ ըրաւ աղջկանը միջոցաւ): Ինք սակայն չատ դժգոհ է եւ կ'ամբաստանէ Ֆրանսան որ զինք բանտարկած է: Սուրիոյ հետ Ֆրանսայի ստորագրած համաձայնագիրը – 1991-ին – կը ճշդէ որ նախկին նախարարապետը արտօնութիւն ունի 5 տարուան համար հեռանալ Լիբանանէն: Պայմանաժամը կը վերջանայ 1996 Օգոստոս 30-ին եւ այդ թուականին, սկզբունքով, կրնայ Լիբանան վերադառնալ, բայց, իր վերադարձը քաղաքական ներկայ կացութեան մէջ կրնայ խանդարել: Աուն կ'ըսէ թէ զոհն է Ֆրանսայի՝ «սուրիականօրէն պատչառ քաղաքականութեան»:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՕԴՈՒԻԺԸ ամբակոծած է Չէչէնիոյ Բամուտ գիւղը որ խորհրդանիշն է անկախապաշտներու դիմադրութեան: Այս ամբակոծութիւնները սաստկացած են վերջին օրերը, թէեւ մինչ 100 մարտիկ մնացած է քաղաքը:

Ա. ՍԱԽԱՐՈՎի յիշատակին նուիրուած երեկոյթի մը ընթացքին, ռուսական Ինտերվիկենցիայի ներկայացուցիչները չեշտած են թէ չատ ծանր կը կշռէ Սախարովի բացակայութիւնը (մեռաւ 1989-ին) Չէչէնիոյ պատերազմի առեն: Սախարովի 75-ամեակին առթիւ տրուած նուագահանդէսի մը նախօրեակին, Կորնիլով ցաւով նկատած է· – «Երբ խորհրդային հրբասյլերը մօտեցան լիտուանական հեռատեսիլին (1991) աւելի քան 500 հոգի համախմբուեցաւ Մոսկուայի Մանէժի հրապարակը: Չէչէնիոյ պատերազմին դէմ բոլոր ցոյցերը, մեկուկէս տարուան մէջ, հազիւ քանի մը հարիւր հոգի քով քովի բերին»: Ոչ ոք կոդմնակից է այդ պատերազմին, բայց, ոչ ոք կը բողոքէ բացի դինուորներու մայրերէն: Սախարովի այրին՝ Էլենա Պոնէր (դնդակահարուած Համայնավար պատասխանատու Ալիխանեանի աղջիկը) յայտարարած է որ օտար բաղմաթիւ միութիւններէ օժանդակութիւն ստացած է «Սախարով Հիմնարկ»ի մը ստեղծման համար (մարդկային իրաւանց պատմութիւնը ուրուագծող) բայց, ոչ մէկ օգնութիւն Ռուսաստանէն: Երեկոյթին ներկայ եղած է Գորբաչով:

«ՖԻԿԱՌՕ»ի ծանօթ աշխատակիցը՝ Կլաւիէ Կօթիէ, որ գլխաւորաբար թղթակցութիւններ ապահոված է պատերազմական կացութեան մէջ գտնուղ երկիրներէ, կախուած գտնուած է Մինորքի (Պալէար) կղզիին իր բնակարանը: Բնութիւնը նախապատուութիւն կուտայ անձնապանութեան, թէեւ կարգ մը արձանագրութիւններ ինչպէս՝ «գաւաճան, կարմիր սատանայ» մտածել տուած էին ոճիրի մասին: 35 տարեկան Կօթիէ եղած է Սարայեւօ, օգնած բնակիչներուն եւ բոլոր անոնք որոնք զինք ճանչցած են, կը վկայեն որ Ջերմ, ազնիւ, առատաձեռն անձ մըն էր: Ընտանիքը չի հաւատար անձնասպանութեան եւ նոր քննութիւն մը պահանջած է:

ՍԱՄԻՐ ԺԱԺԱ, քրիստոնեայ պատերազմական ղեկավարը ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի, եւ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Մայիս 20-ին, 1989-ին դործած մէկ մարդասպանութեան համար (լիբանանեան քրիստոնեայ քաղաքագործին մէկ պատասխանատուն): Ժաժա ձերբակալուած էր երկու տարի առաջ եւ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած Տանի Շամունի եւ ընտանիքին սպանութեան համար:

ԵՈՒՐի ՃՈՐՔԱՅԷՖ (մօրը կողմէ Հայ) Ֆրանսայի Ֆութպոլի ամէնէն վայելուն խաղացողներէն մէկը, այլեւս կ'անցնի Ինթէռ Միլանոյի խումբին մէկ, 4 տարուան համար: 1995-էն ի վեր կը խաղար Փարի Սէն - Ժերմէնի խումբին մէջ: Միլան գինք գնած է 38 միլիոն ֆրանքի փոխարէն: Կ'ըսուի թէ Ճորքայէֆի այս ընտրութիւնը զուտ նիւթական պատճառներ ունի, Միլանոյի առաջարկած ամսավճարը (800 հազար ֆրանք) ամէնէն բարձրը ըլլալով բաղդատմամբ Սպանիոյ Պարչելոնայի կամ Վալանսի խումբերուն: Ծնած է Լիոն, 1968-ին եւ այսօր լաւագոյն կէտ նշանակողն է Ֆրանսական խումբին:

ԱՐԱՖԱԹ ուղեղային թեթեւ ցնցումի մը զոհ դացած է Մայիս 12-ին եւ ըստ կարգ մը աղբիւրներու ի վիճակի չէ աշխատելու անկէ ի վեր: Իր չրջապատը կը հերքէ լուրը, բայց, պաղեստինեան իշխանութեան նախագահը հիւանդանոց մտած է Մայիս 12-ին եւ այն ատեն մեայն կռիւի խօսք եղած է: Գաղտնիք չէ սակայն, թէ յոդնութեան նշաններ ցոյց տուած է վերջերս, արտայայտուելու դժուարութիւն ունի, մանաւանդ՝ անդլերէն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 22)

ՀՐԱԶԳՈՒԹԻՒՆ՝ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԷՆ

Հայեւադրբեջանական սահմանին վրայ վերջին չրջանին տիրող հանդարտ կացութիւնը խախտած է Մայիս 21-ի իրիկունը: Արդարեւ ժամը 18-էն մինչեւ 20 Նախիջեւանէն դէպի Սիւնիքի մարզի Բռնակոթ դիւղի պաշտպանական դիրքերը մեծ տրամապիծի զնդացիրներով կրակ բացուած է: Բարեբախտաբար տուժողներ չեն եղած: Հրաձգութիւնը դադրած է չնորհիւ հայկ. բանակային ստորաբաժանումներու միջամտութեան:

***

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

Մայիս 21-ին վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի մօտ տեղի ունեցած է թերթերու հարցերուն քննարկման նուիրուած խորհրդակցական տեսակցութիւն մը զրաւոր մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ: Վարչապետը խոստացած է նիւթական օգնութիւն ցոյց տալ յատկեալ հարկերու պիւտճէէն:

ԶՐՈՑՑ ԳԻՄՐԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

■

Ա.

Մայիս 13, Երկուշաբթի յետմիջօրէին «Ցառաջ»ի խմբագրատան մէջ ճեպազրոյցներու առիթը ունեցանք Պր. Մարթէն Փաշայեանի ու Պր. Յունան Մազմանեանի հետ: Առաջինը Գիմբրիի Ֆրանսական վարժարանին չաբչարեալ տնօրէնն է որ երկրաշարժին զոհ տալէ ետք ընտանիք, 300 աշակերտ ու 21 ուսուցիչ - պաշտօնակից, աւելի քան եօթը տարիէ ի վեր կը ճգնի ապահովել պղրոցին վերակառուցումը: Վստահաբար, ոչ միայն արեւմտեան հանգստաւէտութիւնը, այլ նոյնիսկ Երեւանի պայմանները արդելք են իրենց բուն տարողութեամբը ընկալելու Մ. Փաշայեանի ճիղերը: Սկսած երկրաշարժի վաղորդայնէն, ան անդադրում երթուղարձի մէջ է Գիմբրիէն Փարիզ, իր նպատակին հասնելու անշեղ մտադրութեամբ:

Կործանած վարժարանը հազար աշակերտ ունէր երկրաշարժէն առաջ: Այսօր այդ թիւը 1300 է, երբ 1989-էն ի վեր հաստատութիւնը բնակավայր ունի խեղճուկ տնակներ: Դպրոց բառին ժամանակակից իմաստին ոչինչով առընչակից այդ տնակներուն մէջ ուսուցումը կը տարուի օրական երեք հերթով: Դպրոցին նոր չէնքին աւարտէն ետքն ալ պարտադրաբար պիտի կիրարկուի կրկնահերթ ուսուցումի ձեւը:

Մ. Փաշայեանի հետ զրոյցը բնականաբար միակ նիւթ ունեցաւ այս վերակառուցումին դողդոջման: Առաջին հերթին Մարսէյլէն «Հայաստանի համար ճարտարապետներու խումբ»ը քաղաքապետութեան նեցուկով ձեռնարկած է վերաշինութեան. նախագիծեր պատրաստուած են ու 700 հազար Ֆրանքի դումար յատկացուած, ինչ որ անչուշտ անբաւարար էր նման ծրագրի մը: Ցետոյ, ինչպէս կը բացատրէ Մ. Փաշայեան, Ֆրանսայի Ֆրանսախօսութեան ենթանախարարութիւնը ինք ձեռք առաւ թղթածրարը: Շրջնորհիւ որոշ երեսփոխաններու եւ Ֆրանսայի Երեւանի Ա. դեսպան Տիկին որ Հարթինկի, 1993-ին առաջին դումարներ տրամադրուեցան: Դպրոցին շինութեան ղործին համակարգողն է Ժէ - Ի - Ա.ն (Հայկական միջ-արհեստակցական խմբաւորում) 1992 Նոյեմբերէն ի վեր: Շէնքը դեռնայարկէ մը եւ երկու յարկէ կը բաղկանայ. ունի ընդհանուր հինգ հազար քառակուսի մեթր տարածք: Պիտի ունենայ 30 դասարան եւ վեց աշխատանոց: Ժէ - Ի - Ա.ի կողմէ պատրաստուած թըղթածրարը որպէս արժեղին տուած է մօտ 8·5 միլիոն Ֆրանք (1993), իսկ 1995-ի հաշուեստուութեան մէջ այդ դումարը աւելի քան 9 միլիոն է:

Այս հաստատումներէն ետք զրոյցը կ'առընչուի տեւողութեան դժուար ըմբռնելի երեւոյթին, Ի՞նչպէս պէտք է բացատրել որ մինչ անգլիական վարժարանը չաւոնոց աւարտած է ու կը գործէ, Ֆրանսականը կը սպասէ յատկացումներու, անոնց փոխանցումին, որպէսզի կարելի ըլլայ տեղափոխել Ֆրանսերէն սորվելու հետամուտ հարիւրաւոր աշակերտները: Այս բոլորին մէջ կարեւորագոյն դերը կը վիճակի Ֆրանսահայ յիշեալ կազմակերպութեան. ան է որ կը մատակարարէ յատկացուած դումարները, տեղւոյն վրայ «Հայպայալ» եւ «Շիրակէին»ի միջոցով: Առաջինը երեւանեան կազմ է որ հակակշռող վերակացուի դեր կը կատարէ, երկրորդը Շիրակի չրջանի կազմաւորում է:

Երբ նիւթ կ'ըլլային ձգձգումները, Մ. Փաշայեանի մօտ զղալի էր ցասումի վերածուելու մօտիկ դառնութիւն մը որուն մէջ իր դերը ունեցած էր Ֆրանսահայ կազմակերպութեան ընթացքն ալ: Օրինակ, երբ որպէս դպրոցի մը ղեկավար, իր յաճախակի Փարիզ ներկայութեան ակնարկ եղաւ, ան բացատրեց թէ առիկա արդէն որոշ չափով արագացուցած էր գործը, մինչդեռ յանձնառու կազմակերպութեան պարտականութիւնն էր դումարներու փոխանցումը հետապնդել, եւայլն: Ըսաւ նաեւ թէ Ժ. Շիրաքի իշխանութեան հետ կատած էին յատկացումները ու «Հայպայալ»ը հայաստանեան դրամատուներէ պարտներ կ'ունենար տուեալ համաձայնութեան հետ, ամէն առիթով չեչտելով մէկ - ակնդետական էքլիմէնիք երկխօսութեանց ընդլայնման ու տեւականացման անհրաժեշտութիւնը: Յաւելեալ փայլք մը կը պղենուր յատկապէս իր այցը Հայ կաթողիկէ Առաջնորդարան, որուն մուտքին խուռներամ բազմութիւն մը կ'ողջունէր զինք ու թափօրով կ'առաջնորդէր հոգեւոր հայրապետ Մ. Ա. Ատուռճանի եկեղեցին: Ջերմ խօսքեր կ'արտասանէր Առաջնորդ Պետրոս Ա. Մրէքեան: Արամ Ա. իր ելոյթին մէջ կ'ընդգծէր նուիրեալ եկեղեցիին, նո՛յն ժողովուրդին եւ նոյն հայրենիքին պատկանած ըլլալուն իրողութիւնը ու կ'ընդգծէր, թէ քոյր համայնքներու միջեւ առկայ գաղանագանութիւններով հանդերձ՝ անոնք բոլորն ալ յաջողած են պահել իրենց ազգային պատկանելիութիւնն ու նկարագիրը:

Երեկոյեան, Կաթողիկոսը ներկայ կ'ըլլար Հ. Բ. Ը. Մ.-ի 90-ամեակի յոբելենական երեկոյթին ու սրտագեղ խօսքեր կ'ուղղէր ներկաներուն՝ հանդիսութեան առարտին (տե՛ս՝ «Ցառաջ», Ապրիլ 30):

*
**

ԱՅՑ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԽԱԳԱՆԻԻՆ

Ապրիլ 15-ին, Արամ Ա. ընկերակցութեամբ Բերիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդ Սուրէն Արք. Դաթարոյեանի, Սեպուհ Վրդ. Սարգիսեանի, պետական երեսփոխան Սիմոն Լիպարեանի եւ Ազգային խնամութեան ներկայացուցիչներուն, քաղաքավարական փոխ - այցելութիւն կատար Պաաս կուսակցութեան Շրջանային Կեդրոնը եւ կ'ընդունուէր կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Սաֆի Ապուտանի կողմէ: Այնուհետեւ, Հայրապետին չքախումբը կ'այցելէր Հալէպի նահանգապետ Մուսթաֆա Միրոյին, Հալէպի համալսարանի ընդհանուր տնօրէն Մուհամմէտ Ալի Հուրիյէին եւ Համալսարանի կուսակցական բաժանմունքի վարիչ՝ Մարուան Ուլապիին: Ամէնուրեք կ'արծարծուէին հայ - արաբ բարեկամութեան առընչուող հարցեր ու պետական պատասխանատուներ բարձր գնահատանքով կ'արտայայտուէին սուրիահայութեան մասին:

*
**

ԱՅՑ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ

Նոյն օրը, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը իր չքախումբով կ'այցելէր Հայաստանի Հանրապետութեան Հալէպի հիւպատոսարանը, ուր Ջերմօրէն կ'ընդունուէր ընդհանուր հիւպատոս՝ Լեւոն Սարգսեանի կողմէ: Հայրապետը հիւպատոսին վստահութիւնը կը նկատէր ոչ սոսկական դրուագ մը, այլ առաքելութիւն մը: Կը վերահաստատէր Կիլիկիոյ Աթոռին յանձնառութիւնը՝ զօրավիզ կանգնելու Հայաստանին ու Արցախի արդար պայքարին: Իր կարգին, հիւպատոսը վեր կ'առնէր Հայ ներկայ պատմական դերը մեր կեանքին մէջ՝ անցեալին ու ներկային:

*
**

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Ապրիլ 16-ին, Արամ Ա. ցանկալի հիւր կ'ընդունէր Հալէպի Հայկական վարժարաններու աշակերտութեան, յաջորդաբար այցելելով քաղաքի հայկական երեք երկրորդական վարժարանները ու հանդիպելով ուսուցչական կազմերուն եւ տնօրէնութեանց: Կաթողիկոսին առաջին կայքը կ'ընդունէր Քարէն Եփէք Ազգ. ճեմարանը (հիմնուած՝ 1947-ին), ուր մուտք կը գործէր ժողովրդային ցնծալի թափօրով մը: Զինքը կ'ողջունէր ճեմարանի տնօրէն Վարդգէս Նալպանտեան: Ուսանողութեան անունէն Նալպանտեան կը խօսէր Արամ Ա. դիտել տալով իր խօսքին մէջ՝ Արամ Ա. դիտել կուտար ճեմարանի իւրայատուկ տեղը Սուրիահայոց կրթական ցանցին մէջ, ուրկէ ճառագայթած է «միայն ու միայն հայութիւն, ազգային հայութիւն, ամբողջական հայութիւն»:

Հայրապետը այնուհետեւ կ'անցնէր ճեմարանին կից գտնուող Ազգային Սահակմարանին, ուր համախմբուած էին վարժարանը, ուր համախմբուած էին Հալէպի հայկական նախակրթարաններու երախաները: Իր հայրական խօսքը կ'ուղղէր անոնց, ապա բացումը կը կատարէր վարժարանի մանկապարտէզի նորակառոյց չէնքին:

Աւելի ուշ, Հայրապետը կ'այցելէր Բ. Ը. Մ.-ի «Լազար Նաճարեան երիտասարդական վարժարանը» (հիմնուած՝ 1954-ին), ուր սիրալիր կ'ընդունուէր բա-

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀՈՎՈՒԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԲԵՐԻՈՅ ԹԵՄԻՆ

(ԱՊՐԻԼ 12 - 29, 1996)

ՀԱԼԷՊ. - («Ցառաջ»). -

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ենթակայ թեմերուն տուած հովուապետական իր անդրանիկ այցելութեանց չարքին, թեմական - յարաբերական կեանքը վերակազմակերպելու առաջադրութեամբ, Արամ Ա. Հայրապետը աւելի քան երկու չաբաթ հիւրը եղաւ Բերիոյ Թեմին, մօտէն ծանօթանալով այս պատմական ու կարեւոր դաղութին հիմնական կառոյցներուն եւ յաջորդաբար կայք առնելով նախ Հալէպ (Թեմին կեդրոնը), ապա Լաթաքիա, Եադուլիէ, Քեսապ, Բաղդա, Թէլ Ապիատ, Գամիշլի, Հասիչէ ու մինչեւ Տէր - Զօր, ուրկէ պատգամ մը ուղղեց հայութեան, «Ապրիլ 24»ի առիթով:

Կաթողիկոսին Սուրիա կատարած հովուական այս չրջագայութիւնը տեղի կ'ունենար մայրաքաղաք՝ Դամասկոս տրուած պաշտօնական այցէ մը ետք (Յունուար 9), որուն ընթացքին Արամ Ա. հանդիպում մը ունեցած էր Սուրիոյ Հանրապետութեան նախագահին հետ:

Կիլիկիոյ Աթոռին երիտասարդ դահակալը, որ նաեւ նախագահն է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի գործադիր վարչութեան, Հալէպի մէջ թէ անկէ դուրս՝ ունեցաւ բազմաթիւ չիւմներ՝ ազգային, մէջ - եկեղեցական եւ պետական մակարդակներու վրայ:

*
**

ԹԱՄԱՆՈՒՄ ՀԱԼԷՊ

Արամ Ա. Հալէպ կը ժամանէր Ուրբաթ, Ապրիլ 12-ի յետմիջօրէին եւ քալքին մուտքին իսկ՝ կ'արժանանար պաշտօնական եւ ժողովրդային չերմ ընդունելութեան: Անթիլիասէն, իրեն կ'ուղեկցէին Կիրակոսեան վարժարաններու ընդհանուր վարիչ - տնօրէն՝ Սեպուհ Ծ. Վրդ. Սարգիսեան, Դպրեվանքի տեսուչ՝ Շահան Վրդ. Սարգիսեան եւ դաւազանակիր՝ Վրդոյր Աբեղայ Տէմիրճեան:

Մինչ Հայրապետին չքախումբը ինքնաշարժներու երկար շարասիւնով մը մուտք կը գործէր Հալէպ, անդին՝ քալքին հայահոծ մէկ թաղամասը համախմբուած հաղարաւոր Հայեր՝ արի - արենոյշներու, եկեղեցական դպրաց դասերու, սկաուտական փողերախումբերու եւ քրիստոնեայ քոյր համայնքներու հոգեւոր բոլոր պետերուն ու կղերական տանեակ ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ բացառիկ ընդունելութիւն մը վերապահած էին Արամ Ա.ի: Աղ ու հացի աւանդական օրհնութենէն ետք, ժողովրդային ա՛յս թափօրով Կաթողիկոսը հետիոտն կը քալէր (չուրջ 1 ժամ) մինչեւ Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցին, ճամբու ընթացքին ճեղքելով խանդավառ բազմութեանց խուռներամ չարքերը...: Գորղապատ պատչգամներէն՝ թափօրին վրայ կը նետուէին չաքար, բրինձ, ծաղիկ ու վարդ: Պողոտաները զարդարուած էին Կաթողիկոսին նկարներով եւ բարի դալստեան կառուչ հսկայ պաստառներով:

Եկեղեցւոյ մէջ, կանոնական աղօթքէն ետք, Առաջնորդ Սուրէն Արք. Դաթարոյեան ողջոյնի խօսք կ'ուղղէր Կաթողիկոսին: Արամ Ա., իր անդրանիկ պատչամով, կ'անդրադառնար Հալէպի իւրայատուկ տեղին ու դերին Սփիւռքի մէջ, ըսելու համար թէ առանց Հալէպի կարելի չէ ըմբռնել Հայոց պատմութիւնը՝ մանաւանդ 14-րդ դարէն ասդին: Սուրիան, կ'ըսէր ան, ծննդավայրն է եղած բազմաթիւ եկեղեցականներու, ներառեալ՝ Ամենայն Հայոց այժմու Հայրապետը: Հուսկ, ժողովուրդին ուչադրութեան կը յանձնէր չորս թելադրութիւններ. - Հաւատարմութիւն՝ սուրիական հայրենիքին հանդէպ, փարում՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ, որուն ծոցին մէջ, կ'ըսէր, չկայ բաժանում, զօրակցութիւն՝ վերածնեալ անկախ Հայաստանին ու վերջապէս՝ ամրապնդում միասնականութեան:

Կաթողիկոսը Ֆրանսերէն լեզուով չնորհակալական հակիրճ խօսք մըն ալ կ'ուղղէր օտար հոգեւորականաց դասուն, հուսկ՝ Ազգային Առաջնորդարանին մէջ կ'ընդունէր ժողովուրդին ալչհամբոյրը:

Յաջորդ օր, Ապրիլ 13-ին, Կաթողիկոսը կ'ընդունէր բարեխօսաեան այցելութիւնները Հալէպի նահանգապետին, ոստիկանապետին, Պաաս կուսակցութեան (իշխանութեան ղլուխ) չրջանային ընդհ. քարտուղարին, քրիստոնեայ համայնքապետերուն, դիւանագիտական ներկայացուցիչներու:

*
**

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, Արամ Ա. Կաթողիկոս Հայրապետական պատարագ կը մատուցանէր Քառասուն Մանկանց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ապա կուտար իր պատգամը՝ չեչտը դնելով Լոյսի խորհուրդի վրայ ու վերլուծելով՝ զայն մեր կեանքին մէջ մնայուն ներկայութիւն մը դարձնելու անհրաժեշտութիւնը:

Հալէպի պատկան մարմիններու բարեհաճութեամբ, սոյն պատարագին ու քարոզը ուղղակի կը ձայնասփռուէին տեղական պետական ռատիօկայանէն: Երեկոյեան ալ, սուրիական հեռատեսիլը կ'անդրադառնար Կաթողիկոսին այցելութեան եւ պատկերներ կը ցուցնէր օրուան պատարագէն:

*
**

ԱՅՑ՝ ԿՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ՓՈՑՐ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ

Նոյն օրն իսկ, Արամ Ա. Կաթողիկոս, եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի տաւնապետի իր հանդամանքով՝ կը ձեռնարկէր Հալէպի Քրիստոնեայ այլազան համայնքներուն վերապահած իր այցելութեանց, յաջորդաբար ալ առնելով յոյն ուղղափառ, յոյն կաթողիկէ, լատին, ասորի ուղղափառ, մարոնի, քաղդէական, արաբ աւետարանական, հայ աւետարանական եւ հայ կաթողիկէ յարանուանութեանց կեդրոնները: Հանդիպումներուն ընթացքին, ներկայի անհակներուն զրաւած հողին վրայ: Իսկ ատոր համար կըրկին պէտք է միջոցներ ճարել: Մ. Փաշայեան դիմումներ ներկայացուցած է Փարիզի քաղաքապետարանին, Պելժիա, եւայլն:

Զրոյցին ընթացքին դիմբրեցի տնօրէնին պոհունակութեան դրեթէ միակ առիթը կ'ըլլայ Ֆրանսահայ Պր. Ղազարեանի անունին նչումը. զայն կը կոչէ «մեր լաւագոյն Հայերից մէկը». ան խոստացած է չէնքին աւարտէն ետք հարկաւոր կահաւորումին մէկ մասը ապահովել: Ցետոյ պէտք պիտի ըլլայ աշխատանոցներու կազմածները ճարել, եւայլն:

Ինչպէս կը պարզուի զրոյցէն, բաւական տաք ու պաղեր կը ապասեն դիմբրեցի տնօրէնին, մինչեւ որ հանդիսաւոր, վառաւոր բացումը կատարուի Ֆրանսական դպրոցին. հասնելու համար այդ ցանկալի հանդրուանին, Մ. Փաշայեանի գլխաւոր դրամագլուխն են անսպառ կորովը եւ օրհնեալ վճռակամութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

CD RECUS

LIZ SARIAN

Enregistrement public de Bretan

Orchestre Bernard Dedejian

Prod. et Distribution exclusive :

Disques DOM, Vinennes 94300.

***

LIZ SARIAN

Enregistré en direct à Bobino

Orchestre Bernard Dedejian

Prod. et Distribution exclusive :

Disques DOM, Vinennes 94300.

(Շարունակությունը նախորդից)

Ինչպես ասում էր Ալեքսանդր Նիկոլաևիչ Օստրովսկին, «ամեն մարդ իր երջանկությունը կերտում է իր ուզածի պես»։ Ես ինձ համար ընտրել եմ ուսուցչի մասնագիտությունը, որովհետև ինձ համար ամենահետաքրքիրն է մարդկանց հետ շփվելը, նրանց ներաշխարհի հետ ծանոթանալը։ Ես ինձ համար ընտրել եմ ուսուցչի մասնագիտությունը, որովհետև ինձ համար ամենահետաքրքիրն է մարդկանց հետ շփվելը, նրանց ներաշխարհի հետ ծանոթանալը։ Ես ինձ համար ընտրել եմ ուսուցչի մասնագիտությունը, որովհետև ինձ համար ամենահետաքրքիրն է մարդկանց հետ շփվելը, նրանց ներաշխարհի հետ ծանոթանալը։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, Մայիս 28 - Գ· օր Հոգեգալստեան:

Այսօր Հայ Պետականութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան - 1918 Մայիս 28 - հռչակման տարեդարձն է:

Ժամը 6-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ատաոին՝ Գոհաբանական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան վերանկախութեան հաստատունութեան եւ բարգաւաճման համար:

CONGREGATION MEKHITARISTE
DE ST-LAZARE
COLLEGE ARMENIEN
MOORAT-RAPHAEL

Cours d'été de langue arménienne

7 JUILLET — 28 JUILLET 1996

Encouragé par les résultats que nous avions prévus, pour la treizième année, le cours d'été de langue arménienne aura lieu sous le patronage de la Congrégation Mekhitariste de St-Lazare et sous la direction du Collège Arménien Moorat-Raphaël. Le but est de réunir les Arméniens de tous les coins du monde et de les rapprocher à la culture arménienne.

Le Cours d'été de langue arménienen est principalement concentré sur la langue «Arménien moderne» à travers la lecture, l'écriture et la conversation.

Pour les étudiants de niveau avancé, on a prévu un séminaire de langue «Arménien classique», de littérature et d'histoire arménienne.

Les étudiants seront divisés en groupe selon leur niveau linguistique.

La préinscription devra nous parvenir avant le 31 Maj 1996, âge minimum 16 ans.

A ceux qui seront intéressés par ces cours, la direction enverra un questionnaire pour vérifier le niveau de l'étudiant.

Le prix du cours est de 1200 $ y compris les repas et le logement.

Au programme, seront organisées également des tables rondes entre étudiants et des visites dans les localités historiques de Venise et de ses environs.

Pour des informations ultérieures, nous vous prions d'écrire, de téléphoner ou d'envoyer un fax à l'adresse suivante:

Corsi Estivi di Lingua Armena
Collegio Armeno Moorat-Raphaël
Ai Carmini, Dorsoduro 2596
30123 VENEZIA (ITALIA)
Tel: (41) 5228770
Fax: (41) 5203434.

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
«ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

► *ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ «կնճահայրը»*
Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 16-ին՝
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, Paris 9e
M° Cadet

► *ԶՐՈՑՑ*
ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ ԽԱՂԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ
Կիրակի Յունիս 9, ժամը 16-ին՝
Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոն
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine ou Monge

Մուտք՝ 30 ֆրանք:
Զրոյցի մուտքն ազատ է:
Հեռաձայն. - 43 - 70 - 62 - 95

Hamazkaïne

Association culturelle et éducative arménienne

Cher universitaire

Le 2ème Forum des Universitaires Arméniens organisé par la Hamazkaïne aura lieu entre les 13-29 juillet 1996 à Beyrouth.

Le 1er Forum avait connu un franc succès, attesté par les avis écrits des participants et l'enthousiasme créé dans divers pays de la Diaspora.

Nous tâcherons, cette année-ci, de rendre le 2ème Forum encore plus utile et plus agréable que le 1er.

Sont prévus au programme :

- 8 conférences suivies de débats;
- 6 excursions touristiques;
- 8 après-midis culturels et sportifs consacrés simultanément à des séances de :
  - Danses folkloriques arméniennes,
  - Répétitions théâtrales,
  - Lectures littéraires,
  - Jeux sportifs,
  - Débats sur des problèmes actuels.

Nous espérons que vous voudrez bien participer à ce 2ème Forum et vivre 17 jours inoubliables en compagnie de jeunes universitaires arméniens venus des quatre coins du monde.

Le Hamazkaïne vous attend.

Pour tous renseignements contacter le : **45. 23. 27. 56.**

HAMAZKAïNE

l'ASSOCIATION
MACHTOTZ
organise

un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN à Varna/Bulgarie, du 3 au 24 Juillet 1996

pour les jeunes de 8 à 16 ans
sous le patronage
du Rév. Père ATAMIAN

- Hébergement par familles arménophones;
- Cours d'arménien pour tous niveaux, et spécialement pour **DEBUTANTS FRANCOPHONES** avec **METHODE AUDIOVISUELLE** par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
- Excursions, baignades, sport.

Renseignements et inscriptions : 47. 50. 97. 51.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Ս. Յարութեան տօնին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները. -

Տիկին Վարդուհի Հուպուեան 100, Պր. Ժան Պէաքճեան 20, Տիկին Մարկրիթ Ճէպէճեան 100, Պ. Հայկ Նազարէթեան 100, Օր. Էլիզապէթ Մելկոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Հահամեան 500, Պ. Կրէկուար Խիչնեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Յարութիւնեան 300, Տէր եւ Տիկին Վարդիվառ Օհաննէսեան 100, Տիկին Մարի Ադամեան 200, Պ. Վիգէն Տէր - Ղուկասեան 200, Պ. Արթիւր Ճիրճիրեան 500, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարճեան 500, Պ. Թորոս Պէքմէզեան 200, Պ. Սարգիս Թաթիկեան 150, Տիկին Մարի Ծառուկեան 200 ֆր.:

(Շար.)

U.N.E.A.A.L.E.

ELECTIONS

Arrivé au terme de son mandat de 4 années, le Conseil d'Administration de l'**U.N.E.A.A.L.E. (Union Nationale de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon et des Environs)** va être renouvelé par des élections conformément aux statuts de l'Association. Ces élections auront lieu le 2 Juin 1996 pour ce qui concerne le 1er tour, et le 16 Juin 1996 pour un deuxième tour éventuel, dans l'enceinte de l'Espace Garbis Manoukian — 40, rue d'Arménie à Lyon 3ème.

Tout membre de l'**U.N.E.A.A.L.E.**, de nationalité française et à jour de cotisations, peut se porter candidat à l'élection des membres du Conseil d'Administration.

Les candidatures sont recueillies en la forme écrite soit par un envoi postal, soit par dépôt au Siège de l'Association — 40, rue d'Arménie, 69003 LYON.

La date limite des candidatures a été fixée au Lundi 27 Mai 1996 à minuit, le cachet de la poste faisant foi.

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնճիւղի ժողովը Զորեքշաբթի, Մայիս 29, ժամը 16-ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ. Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R.C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

à l'occasion de la
BENEDICTION DE L'HUILE SAINTE
A ETCHMIADZINE

célébrée
par SA SAINTETE KAREKINE Ier
CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS

LE DIMANCHE 8 SEPTEMBRE 1996

Pèlerinage en Arménie

DU 5 AU 12 SEPTEMBRE

(Transport aérien + Hôtel + Excursions)

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : (1) 42 61 51 13
Fax : (1) 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
43, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

90EME ANNIVERSAIRE
1906 - 1996

VIIIème JEUX EUROPEENS DES JEUNES DE L'UGAB

— NICE —
DU 24 AU 27 MAI

Sous le haut patronage de
Mme MARIE MENDIKIAN
(de MILAN)

◆ ● ◆

Les **JEUX** auront lieu les **25 et 26 MAI**
au GYMNASE CHARLES EHRMANN (Nice)
avec la participation des sections
de Londres, des Pays-Bas, de Belgique, d'Italie et de France.

◆ ● ◆

SAMEDI 25 MAI

— 21 HEURES :
Troupe de théâtre de l'UGAB-Paris

— 22 HEURES :
SOIREE DISCO DES JEUNES
SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

DIMANCHE 26 MAI

GALA-BAL DE CLOTURE & REMISE DES COUPES
à partir de 21 heures — SALLE BARSAMIAN

◆ ● ◆

Pour tous renseignements, contacter :
le **(16) 75. 56. 33. 74**

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 24
VENDREDI
24 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

71ե ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·859 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.859

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՍ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ «ԻՍԿԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ»Ը

Ռուսաստանի Համայնավար կուսակցութիւնը Մայիս 21-ին մամուլի ասուլիսով մը հրապարակած է տնտեսական հեռանկարները որոնք պիտի կիրարկուին իրենք իշխանութեան գլուխ պարագային: Անոնք ներկայացուած են տնտեսագէտ մը կողմէ որ առաջին խօսքերով իսկ յուսադրութիւն պատճառած է, ըսելով որ պարաստուածը վերջնական ծրագիրը մը չի այլ ընդհանուր սկզբունքներու ցանկ մը: Ապա ան երկարօրէն ծանրացած է «ժողովուրդին ցեղասպանութեան» դիմելու ու հոդեկան խանդարումի մասնագիտական վրայ որուն դէմ յանդիմանելի է ընկերութիւնը:

Ներկայացուած ծրագիրը կը կոչուի «Ռուսիոյ Դաշնութեան կառուցում»: Անոր հաստատելիք կը վազմէ դրամահաւաքի դէմ պայքարը: Տնտեսութեան մարզին արդիւքները նուազագոյն, իսկ արտօնութիւնները առնուազն չափերով պիտի ըլլան, բարձրացած՝ ազգային արտադրութիւնը խթանելու նպատակին:

Ինչ կը վերաբերի դիներուն, անոնց ազատ արձակումը նկատի առած չէր երկրին տնտեսութեան մենաշնորհական բնոյթը ու բոլորովին անկապակից երեւոյթներ պարզուեցան, կացութիւն մը զոր Ռուսաստան ապրած էր 1920 - 22-ին: Պետութիւնը անպայման պիտի է կանոնաւորէ դիները: Նոյնն է պարագան ներածման մարդին մէջ: Երբ երկրի չուկային կայ ներածուած ապրանքներու համեմատութիւնը 30%-ին աւելի է, կը նշանակէ որ երկրին ապահովութիւնը վտանգուած է:

Ազգային արտադրութեան ուղղուած պիտի է ըլլայ դրամատուներու մարդն ալ: Պիտի է նոյնացուին արտադրողներու եւ դրամատուներու չահերը. պիտի է քայլերել դրամագլուխ ունեցողները որ փոխանակ սակարանի դործառնութիւններու, նախընտրեն ներդրում կատարել արտադրութեան մէջ: Իսկ արտաքին աշխարհէն կատարուելիք ներդրումները պիտի է պետական երաշխիք ու պաշտպանութիւն վայելեն, յատկապէս երբ կ'ուղղուին իշխանութեան կողմէ առաջնահերթ նկատած մարզերու: Այդ մարզերն են ազգային պահովութիւնը, դինուորական ճարտարարուեստը, հողամշակումը, աննդեղէնի արտադրութիւնը, հետազօտութիւնները ոլորտը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LA REVUE DU LIBAN»
(16/18 Mai)

Գէպրութի ծանօթ չաբաթաթերթը, 40 էջնոց յաւելուած մը կը պարունակէ Մայիս 11 - 18 իր թիւին մէջ, նուիրուած Ապրիլեան 81-րդ տարելիցին եւ զոր պատրաստած է Սոնիա Նիկոլեան:

Իր կարճ յառաջաբան - յօդուածին կը յայտնէ հարցազրոյց մը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Կաթողիկոսին հետ, փըրանասցի երեսփոխաններու արտայայտութիւններ, Ալէն Ժիւպէի պատասխանը (1994-ին, երբ Արտաքին Նախարար էր), Հայերու եւ Արաբներու պատմական եւ մշակութային կապերու նուիրուած յօդուած մը, Արամ Ա.ի Սուրիա այցելութեան թղթակցութիւնը եւայլն, եւայլն, ամբողջը ճոխացած նկարներով:

ՀԱՑԿ. ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ԲԱՆԱՎԷԺ ՔՐՏԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Քրաական օրաթերթ «Էօզկիւր Փոլիթիքա»յի մէջ ցեղասպանութեան 81-ամեակին առթիւ պարբերական էջեր լոյս տեսան: Հետաքրքրական երեւոյթ է որ հոն տեղ դտաւ բանավէճ մըն ալ նոյն նիւթին մասին:

Զախակոդմեան յեղափոխական ծանօթ անուն Միհրի Պէլի Թերթին Մայիս 4-ի թիւին մէջ «Հայկական հարցը» խորագիրով նախ անդրադարձած է Հայերու տարագրութեան, ըսելով որ հարցը թազուած մնացած չէ պատմութեան էջերուն մէջ ու բացայայտ վերաբերում կը սպասէ Թուրք ձախակոդմեաններէն ու ամբողջ հանրութենէն: Մինչդեռ անցեալի ու ներկայի Թուրք իշխանութիւնները միշտ նոյն կեցուածքով պաշտպան կը կանգնին 1890-էն սկսեալ բոլոր իրենց նախորդներուն, իւրացնելով պաշտօնական թեզը: Ըսելէ ետք թէ 1915-ին գործուածը ցեղասպանութիւն էր, Մ. Պէլի հարց կուտայ. «Ինչո՞ւ նման ցեղասպանութիւն ոչ թէ 600 տարուան օսմանեան իշխանութեան օրով, այլ այս դարուն գործուած է»: Ու կը պատասխանէ Թուրքիոյ վրայ Գերմանիոյ մեծ ազդեցութեամբ ու Ռուսաստանի, Ֆրանսայի, Միացեալ - Նահանգներու, Անգլիոյ վարած քաղաքականութեամբ որ կը միտէր բաժան բաժան ընելու Օսմանեան կայսրութիւնը: Իր եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ աշխարհական երկու ճակատ բախումին հետեւանքն էր ցեղասպանութիւնը: Կը պատկերացնէ՝ «ձիերը կռուեցան, հարուածը ուտողը քուռակը եղաւ» խօսքով, կը ծանրանայ Գերմանիոյ մեծ պատասխանատուութեան վրայ, ըսելով որ անոր կողմէ բեմադրուած այդ արարքին տեղեակ չէին նոյնիսկ օսմանեան կառավարութեան նախարարները. ամէն բան կատարուեցաւ Թալէաթ, Էնվէր, Ճէմալի գլխաւոր դերակատարութեամբ:

Այս գրութեան քանի մը օր ետք քննադատական մօտեցումով մը պատասխանած է Հիւսէյին Քալքան, նոյն Թերթին մէջ (Մայիս 10): Ան գոհունակութիւն կը յայտնէ որ նիւթը տարուէ տարի հրապարակայնութիւն կը չահի, քանի որ այդ ամօթալի արատին ջնջումը ամէնէն աւելի պիտի ծառայէ Թուրք ժողովուրդին: Ինչ կը վերաբերի Մ. Պէլիի տողերուն, կը մերժէ ընդունիլ որ «ձիերու կռիւին մէջ քուռակները սատկեցան»: Այդ պատկերացումը կը նկատէ ակնարկ մը որ գոհացուցիչ չէ ու չէ թօթափած ազգայնական կանխակալ կարծիքները: Ինք չի մերժեր անշուշտ աշխարհակալ պետութիւններու մեծ դերը, Սակայն հիմնականը Գերմանիոյ դրդումը չէ եղած, այլ Թուրք ազգայնականութիւնը որ ամէն չրջանի թիւրախ առած է Անատոլուի փոքրամասնութիւնները, զանոնք Թուրանական նպատակներու խոչընդոտ նկատելով: Կը դրէ թէ եթէ նոյնիսկ Թուրքիա միւս ճակատին մաս կազմէր, պիտի կիրարկէր ցեղասպանութիւնը:

Անոր կիրարկումը սկսած է 1894 - 95-էն. երկրորդ փուլը կը նկատուի 1915-ը, իսկ երրորդը Ա. աշխարհամարտի աւարտի տարիներու կոտորածները որոնց ձեռնարկեց Մ. Քէմալի իշխանութիւնը, ամբողջացնելով Իթթիհատ վէ Թէրաքիի գործը: «Այսպէսով, քրէական երեք դեկավարութեան ձեռքերը քաքխուած են Հայու արիւնին: Երէկ կարելի չեղաւ: Այսօր պէտք է հարցապնդումի նիւթ ըլլայ ասիկա: Հակառակ պարագային կարելի պիտի չըլլայ ժողովուրդները դաստիարակել ժողովրդավարութեան սկզբունքով»:

Այնքան ատեն որ յատկապէս թուրք եւ բիւրտ ժողովուրդներուն խիղճը չդատապարտէ Հայերու ցեղասպանութիւնը, յաջորդական իշխանութիւնները միշտ նիւթական եւ բարոյական ուժը պիտի գտնեն ճորաւոր չարդերու» կը դրէ Հ. Քալքան, աւելցնելով որ քէմալական իշխանութիւնը Իթթիհատի մեղքն ալ ըստանձնած ու յաջողած է մշուշի քօղով մը ծածկել հայկական կոտորածները, ինչ որ իրեն տուած է յետագային Քիւրտերը չարդելու կարելիութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ մէջ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ Ֆրանսական բանակը քանի օրէ կը միջամտէ եւ նոյնիսկ երկու զինուոր ալ վիրաւորուած է: Անկախ 1960-էն ի վեր, ափրիկեան այս Հանրապետութեան զբաղուխն է (1993-էն) կաշառակերութեան բոլոր մրցանիշները կոտրող կառավարութիւն մը զոր կը վարէ Փաթասէ: Կառավարութեան մաս կը կազմեն իր 12 բարեկամները զոր հրովարտակով նշանակած է «յաւուրկ խորհրդական»: Անոնց մէջ կան մէկ նախկին դիւերապահ եւ մէկ նախկին էռէմինք որոնք իր կուսակցութեան ներկայացուցիչներն էին Ֆրանսայի մէջ այսօր բազմաթիւ վիլլաներ ունին Պանկի, «Գինուղներու կառավարութիւն մը» որակած է այդ կազմը նախագահին կուսակցութիւնն իսկ: Այս կացութեան մէջ է որ զինուորական ապստամբական չարժում մը ծայր առաւ: Նախագահը լուսարձակ հասատատած է Մայիս 22-ին, մինչ Ֆրանսա կը թելադրէ իր հպատակները որ Ֆրանսա վերադառնան: Մաս մը, արդէն, փարիզ հասաւ առջի օր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ Աչխարհաքաղաքական հարցերու յանձնախումբը քրտական նիւթին մասին նիստ մը դումարած է. հոն Ապահովութեան նախարարութենէն պաշտօնատար մը ըսած է թէ Ռուսաստան պիտի է թիկունք կանգնի Քիւրտերու պայքարին: Ալ. Նեզորով դիտել տուած է որ Թուրքիա ՕԹԱՆ-ի չրջանակին մէջ սաւառնակակիր նաւերու միջոցով կրնայ հակակշռի տակ պահել Կովկասը. իրենք ալ «Քիւրտերու չնորհիւ» կրնան առաջքը առնել ատոր: Ան ըսած է նաեւ թէ Ռուսաստան պիտի է հայատառնեւաղբեջանական կնճիռն ալ լուծէ եւ իր կողքին ունենայ այս երկու երկիրները: Այդ պարագային, կարելի կ'ըլլայ «Հայաստանի վրայով զենքի ու զինամթերքի օժանդակութիւն հասցնել Քիւրտերուն»:

ԲԱՄՈՒՏԻ (Զէյէնիա) մէջ 40 զինուորներ սպաննուած են, Մայիս 22-ին, անկախապաշտներու յարձակման մը ընթացքին, չէ ճշդուած վիրաւորներու թիւը: Կռիւներու այս նոր սաստկացումը կրնայ խնդրոյ առարկայ ընել Ելցինի այցելութիւնը որ, Մայիսէն Ճունիսի յետաձգուած էր:

ԹՈՒՐԲԻՈՅ կառավարութեան երկու անդամներ՝ Իւնալ Էրքան եւ Այվազ Կէօքտէմիր հրաժարած են: Երկուքն ալ Թ. բակել ժողովրդավարութեան սկզբունքով»:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ

Քրտական «Էօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթը Մայիս 23-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարութիւնը ձեռնարկած է աշխատանքներու, փնտռելու համար որ Հայերը 1915 - 1918 տարիներուն մէկ միլիոն թուրք սպաննած են:

Աշխատանքներուն մասին վանի համալսարանը տեղեկագիր մը պատրաստած է ուրկէ յայտնի եղած է թէ պետութիւնը վանի, Կարսի, Էրզրումի մէջ պեղումներ ընել կուտայ հնաբանական դերեզմաններ յայտնաբերելու համար: Տեղեկագիրը կ'ըսէ. «պատմութեան ոչ մէկ շրջանին, ո'չ Հայերու եւ ոչ ալ այլ փոքրամասնութիւններու վարկաբեկումին, ցեղասպանութեան ենթարկուած ըլլալուն մասին գիտական ապացոյց գոյութիւն ունի»: Հնաբանական ուսկրակոյտերու վերնոքտուքին հետ որպէս «կենդանի պատմութիւն» այդ չրջանին ականատես 62 Թուրքերու յուշերն ալ արձանագրուած են որպէս ապացոյց: Մշակոյթի նախարարութիւնը կը ծրագրէ յիշեալ երեք քաղաքներու թանգարանները վերածել «Չարդի թանգարան»ներու: Տեղեկագիրին համաձայն՝ «կոտորուած Թուրքերու թիւը մէկ միլիոն է»: Նոյն աղբիւրին մէջ Ախթամարի հայկական վանքն ալ կը ներկայացուի որպէս «ահաբեկչութեան կեդրոն»:

Ջիլէբի «Արդար Ուղի» կուսակցութեան կը պատկանին, մէկը Քաղաքաչինութեան նախարար էր, միւսն ալ Թրքախօս երկիրներու հետ Ցարաբերութեանց:

ՅՈՒՒՈՎԱԼԻ Եւրոպայի ախոյեաններու լիկայի աւարտականին, Հռոմի մէջ, Թորինոյի Ճուվէնթուսը 4 - 2 յաղթեց Ամսթերտամի Աժաքսին, երկարաձգումի ետք: Խաղը վերջ գտած էր 1 - 1 հաւասար արդիւնքով եւ հարկ եղաւ ուղղակի կէտ նչանակելու դրութիւնը կիրարկել յաղթական մը ապահովելու համար:

ԻՏԱԼԻՈՑ նոր վարչապետը ներկայացուց իր ծրագիրը, հիմնուած առաւելաբար տնտեսական հարցերու վրայ: Հարկ է, ըսաւ, կարգուկանոն հաստատել մեր տան մէջ, որպէսզի կարենանք խաղալ մեզի վիճակուած դերը աշխարհի մէջ: Իրաւունք չունինք ձախողելու, կ'աւելցնէ Ռոմանօ Փրոտի որ իր ելոյթը եղրակացուցած է չեչտելով՝ «կառավարութիւնս, հինգ տարուան մէջ, կ'ուզէ Իտալիան աւելի մեծ դարձնել եւ արժանի իր պատմութեան»:

ՋՕՐ. ԱՈՒՆ, Լիբանանի նախկին վարչապետը որ, Ֆրանսա ապաստանած է, դատարանին առջեւ բողոք ներկայացուց Ֆրանսայի դէմ «կամայական արդելափակման եւ ազատութեան կաչկանդումի» համար: Ծանօթ է որ Ֆրանսա արդելք հանդիսացած էր Սթրազպուրկ իր երթալուն («Յառաջ», Մայիս 23): Միւս կողմէ, զօրավար Աուն ըսած է որ ոստիկանական իր պաշտպանութիւնը յանկարծակի վերցուած է առանց որ ժամանակ տրուի իր ապահովութիւնը կազմակերպելու:

ՑՐԱՆՍԱՅԻՆԵՐԸ պիւտճէի խնայողութեան հետեւանքով սկսած են զրկել նոյնիսկ իրենց չուներն ու կատուները եւ աւելի աժան սննդեղէն դնել: Տասնեւհինգուկէս միլիոն չուներու եւ կատուներու տէրերը սակայն միչտ 8 միլիառ Ֆր. կը ծախսեն, տարեկան անոնց սնունդին համար:

ԶՐՈՑՑ ԳԻՄՐԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

■

Բ.

Պր. Յունան Մազմանեան Գիմբրիի մարզպետին օգնականն է ճարտարապետութեան, քաղաքաշինութեան մարզին մէջ: Ֆրանսական դպրոցին տնօրէնն Մ. Փաշայեանի հետ Մայիս 13-ին խմբագրատուն այցելութիւնը յարմար առիթն էր չօշափելու քանդուած քաղաքին վերաշինութեան նիւթը: Մանաւանդ որ Ֆրանսայի լրագրողներ որոնք վերջերս Հայաստան այցելած էին, յատկապէս ծանրացած էին քաղաքին պարզած անմխիթար վիճակին վրայ որ չատ տարբերութիւն չունէր 1991-ին իրենց տեսածէն:

Խօսելով այս մասին, Յ. Մազմանեան ըսաւ թէ անցած եօթը տարուան ընթացքին քաղաքին առաջին խնդիրը քաղաքաշինութիւնը եղած է: Երկրաշարժին տնօթեւան մնացած են 36 հազար ընտանիքներ: Մինչեւ այսօր կառուցուած բնակարաններու թիւը եօթը հազարի չուրջ է, ինչ որ կը նշանակէ թէ անտուն մնացածներու միայն 20 տոկոսը երդիքի մը տէր դարձած է: Շինութեան գործին մէջ նախ աշխատանք տարուած է աւարտելու նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու ձեռնարկած, ապա Միութեան վերացումով կիսատ ձգած չէնքերը: Այսօր, կառավարութեան ծանօթ պայմաններուն մէջ վերակառուցումի գործը կը կատարուի գլխաւորաբար Համաշխարհային Բանկի միջոցներով ու «Հայաստան» հիմնադրամին միջոցներով: Վերաշինութիւնը կ'արագանայ եթէ կարելի ըլլայ երկար ժամանակի վարկեր ապահովել անօթեւան բնակչութեան: Այս բոլորին հետ Պր. Մազմանեան ցաւ կը յայտնէ որ դեռ արտասահմանեան չատ պետութիւններ, նաեւ մեծահարուստներ իրենց ներդրումները չեն ըրած Աղէտի գօտիին մէջ, փոխադարձ չահու հեռանկարով:

Երբ կը հարցնենք թէ ի՛նչ եղած են Զաբաթաղ Կոմիտէի անդամ Յաչիկ Ստամպոլցեանի գլխաւորած երբեմնի «Գիտութիւն» բարեսիրական կազմակերպութիւնն ու Աղէտի գօտիի յանձնախումբը, մեր խօսակիցը կը շրջանցէ հարցումը, ըսելով միայն թէ ինք դէմ է օգնութեան ձեւին չարունակութեան. «հարկ է մի պանիճ ստեղծուի» իր կարծիքով: Ապա կը չեշտէ թէ ամէնէն դէշ կացութեան մէջ է դպրոցական համակարգը: Աղէտէն մօտ ութ տարի ետք քաղաքին 36 դպրոցները տակաւին կը գործեն ժամանակաւոր տնակներու մէջ: Այս այպէս է, հակառակ որ չատ պետութիւններ օժանդակութիւն բերած են առողջապահական ու դպրոցական մարզերուն. կ'ըսէ թէ վերջին տեղերէն մէկը կը գրաւէ Ֆրանսան «որը շուրջ երեք տարի է, փոքր մի դպրոց է կառուցում»:

Գիմբրիի մէջ այսօր 210 հազար բնակիչ կայ: Երկրաշարժէն ետք մեկնողներու տարբ թիւ տալու համար յստակ վիճակագրութիւն չկայ: Ներկայիս աւելցած է ներգաղթողներու թիւը:

Նման անճնաւորութեան հետ գրուցելու առիթը կարելիութիւն կուտայ երկրաշարժին առընչուած ուրիշ տուեալ մը ճշդելու. խօսքը կը վերաբերի երկրաշարժի զոհերու թիւին: Յ. Մազմանեանի համաձայն, աղէտի գօտիին մէջ 24 հազար եղած է այդ թիւը, որուն 15 հազարը կը պատկանի Գիմբրիի:

Հոս եւս կը կիրարկուի «վճարէ՛ որ ուրնեոաս» սկզբունքը ուժանիւթին համար: Ս.Թոմասյականին վերաբացումէն ի վեր կացութիւնը բարեփոխուած է եւ ան որ կը վճարէ, կրնայ ամբողջ օրը ելեկտրական հոսանք ունենալ: Ըսելէ ետք թէ «կամաց կամաց կեանքը մտնում է իր բնական հունի մէջ», Գիմբրեցի ղեկավարը աւելորդ չի նկատեր քիչ մը անհարկի համեմատութիւն մը ընել, աւելցնելով որ «ի հարկէ Հայաստանը Ֆրանսա չի, որը ողողուած է լոյսերի մէջ». համեմատութիւն որ վայրկեան մը ետք յայտնի կ'ըլլայ թէ հայրենասիրական փոքր արտայայտութեան մը նախարանն է քանի որ կը յանդի «բայց մեր ունեցած կիսախաւարը մեզ առաւել հարազատ է, քանի որ նա մերն է» ոչ այնքան ինքնատիպ, ոչ ալ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀՈՎՈՒԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԲԵՐԻՈՅ ԹԵՄԻՆ

(ԱՊՐԻԼ 12 - 29, 1996)

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱԼԷՊ. - («Յառաջ»). -

ԲԵՐԻՈՅ ԹԵՄԻ ՄԻԻՍ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ա) - ԵԱԳՈՒՊԻԷ

Հալէպէն դուրս, Արամ Ա.ի հովուական ընկերակցութեան առաջին հանգրուանը կ'ըլլար Եագուպիէ հայաշատ գիւղը (Հալէպէն 120 քիլոմեթր դէպի հարաւ - արեւմուտք, Որոնդէս գետի հովիտին մէջ), ուր կը ժամանէր ան Ապրիլ 18-ի առաւօտուն: Եօթանասնամեայ հովիւ Վարդան Քհնյ. Մարտիրոսեանի: Կաթողիկոսը նախ կ'առաջնորդուէր գիւղին Սուրբ Հռիփսիմէ Եկեղեցին (որուն կողքին կը գտնուի Ազգային Վերածնունդ Վարժարանը), ապա խօսքը կ'ուղղէր ժողովուրդին, յարակից սրահին մէջ:

Գիւղէն բաժնուելէ առաջ, Կաթողիկոսը կ'այցելէր պատմական սրբատեղի մը նկատուող հնադարեան Սուրբ Աննա հայկական եկեղեցին:

Բ) - ՔԵՍԱՊ

Նոյն օրը, միջօրէին, Հայրապետին չքախումբը կը ժամանէր Քեսապ, Կիլիկեան աշխարհի ծայրամասը գտնուող հայաբնակ աւանը, ուր կ'արժանանար պետական եւ ժողովրդային ընդունելութեան: Տեղւոյն Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ դինքը կ'ողջունէր գաղութին հոգեւոր հովիւը՝ Արամ Քահանայ Գլինճեան: Հայրապետը ուրախութիւն կը յայտնէր «լեռներու վրայ թառած փոքրիկ Հայաստանին մէջ» գտնուած ըլլալուն համար ու կը նշէր, որ «Քեսապ իր շրջակայ գիւղերով եղած է հայ հոգիին, Հայուն տոկունութեան, վճռակամութեան եւ բացութեան ճշմարիտ ու գեղեցիկ արտայայտութիւնը»: «Սա պահուն, կը շարունակէր ան, եղբայրական ջերմ սիրով կ'ուզեմ ողջունել այս գիւղին հարազատ զաւակ, Քեսապով ապրած, Քեսապը Քեսապէն դուրս հանած, Քեսապը Անթիլիաս բերած, Քեսապը ամէն տեղ տարած եւ այսօր՝ Քեսապը Ս. Էջմիածին եւ Հայաստան փոխադրած Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Վեհափառը»: Շեշտեց, որ պէտք է դուրդուրալ Քեսապի հայկականութեան վրայ ու լրջօրէն մտածել անոր ապագային մասին:

Կէսօրին սարքուած հացկերոյթէն ետք, Հայրապետը առիթ կ'ունենար ծանօթանալու Քեսապը ղեկավարող հայկական դիւղախումբերուն:

Գ) - ԼԱԹԱՔԻԱ

Միջերկրականի եզերին գտնուող սուրբհայկան այս նաւահանգիստ - քաղաքը դարեր ի վեր իր ծոցին մէջ ծուարած կը պահէ հայկական փոքր գաղութ մը, որ ներկայիս կը հաշուէ չուրջ 1500 հոգի:

Արամ Ա. Կաթողիկոս Լաթաքիա կը հասնէր Ապրիլ 18-ի երեկոյեան ժամերուն եւ ոստիկանական պատուոյ պահակախումբին առաջնորդութեամբ կը ժամանէր Հայոց Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին, ուր խճողուած էին տեղաբնակ հայերը՝ զաղութին երկարամեայ հոգեւոր հովիւ Դանիէլ Ա. Քհնյ. Դէորդեանի գլխաւորութեամբ: Հոս եւս կը տրուէր հայրապետական պատգամ մը: Գիչերը, ժողովրդային հացկերոյթ մը կը սարքուէր եկեղեցւոյ թաղականութեան կողմէ, ի պատիւ Կաթողիկոսին: Այս առիթով, Արամ Ա. Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին Ասպետի չքանչանով կը պատուէր զաղութին ամէնէն հանրածանօթ մէկ դէմքը՝ բարերար Երջանիկ Կարպուչեանը: Յաջորդ առաւօտուն, Հայրապետը քաղաքավարական այցելութիւն մը կատարեց Լաթաքիոյ Նահանգապետին եւ Պատս Կուսակցութեան Երջանային ղեկավարութեան: Աւելի ուշ, կ'այցելէր Ազգային Նահատակաց Հայկական վարժարանը, ուր դինք կ'ողջունէին մատաղ երախաներ՝ իրենց տնօրէնուհիին Հուրի Գարամարտեանի գլխաւորութեամբ:

Դ) - ՐԱԳԴԱ

Հովուական իր շրջագայութեան երրորդ հանգրուանին անցնելով, Հալէպէն ու Սուրիոյ հիւսիս - արեւմտեան հայագաղութներէն ետք, Ապրիլ 20-ին Արամ Ա. կը ձեռնարկէր ճէզիրէի իր այցելութեան՝ ամէնէն առաջ կանգ առնելով Բազրա քաղաքը (Եփրատի ափին, Հալէպի եւ Տէր - Զօրի միջեւ), ուր կայ փոքրաթիւ հայ զաղութ մը, իր եկեղեցիով ու դպրոցով: Քաղաքին մուտքին, չքախումբը կը դիմաւորուէր Արշակ Քհնյ. Ալաճաճեանի, խլամ եւ քրիստոնեայ հոգեւորականներու եւ պետական ներկայացուցիչներու կողմէ: Եկեղեցի առաջնորդուելով, կատար հայրական պատգամ մը՝ խրախուսելով ներկաները ու յիշեցնելով անոնց որ կղզիացած մասնիկ մը չեն երբեք:

Կարճ զաղարէ մը ետք, Կաթողիկոսը այցելութիւն մը կը տնորհէր Բազրայի Նահանգապետարանը, ուր ջերմօրէն կը դիմաւորուէր Նահանգապետ Ահմէտ Թըֆահի եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու կողմէ: Այնուհետեւ, պետական, կրօնական եւ ազգային ներկայացուցիչներու ընկերակցութեամբ՝ հայրապետական չքախումբը ճամբայ կ'ելլէր դէպի Թէլ - Ապիատ, Սուրիոյ հիւսիսային սահմանագլուխը:

Ե) - ԹԷԼ - ԱՊԻԱՏ

Պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Թրքական սահմանին կպչած այս զիւղը կ'ընդունէր Հայոց Կաթողիկոս մը: Կիլիկիոյ զահակալը թափօրով կառաջնորդուէր տեղւոյն Ս. Խաչ Եկեղեցին, ուր նախ ողջոյնի խօսք կ'արտասանէր Սուրէն Արք., նշելով որ «Թէլ - Ապիատի Հայերը կառչած մայրենի լեզուին եւ կեղեցւոյ՝ իրենց էրտնիքը խառնած են այս հողին ու հողը արգասաբերուած շնորհիւ մեր քանկագին ժողովուրդին անխոնջ աշխատանքին»: Հայրապետական կարեւորութեամբ զիտել կուտար, որ եկեղեցւոյ ցանկապատէն քանի մը սրնեակ մեթր անդին (Թրքական հողի մէջ) մեր ժողովուրդը ջարդ տեսաւ ու տեղահանուեցաւ, բայց սահմանէն ասդին կեանք, ուրախութիւն, սէր եւ խաղաղութիւն զտաւ:

Աջհամբոյրէն ետք, կէսօրին, կաթողիկոսն ու իր չքախումբը կը հիւրասիրուէին Թէլ - Ապիատի բնակիչ՝ Յակոբ ապա Նազարէթեանի կողմէ, որ ի լուր բոլորին հոդային ընդարձակ կալուածները կը կտակէր Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան:

Զ) - ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՋԵՐՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԳԱՄԻՇԼԻԻ ՄԷՋ

Նոյն օրը, յետմիջօրէին, Արամ Ա. կը ժամանէր հիւսիս - արեւելեան Սուրիոյ Գամիշլի հայաշատ քաղաքը (Թրքական սահմանին մերձակայ) եւ կ'արժանանար իւրաքէս անմոռանալի ընդունելութեան մը: Քաղաքին մուտքէն 20 քիլոմեթր առաջ իսկ, Հայրապետը դիմաւորելու կանգ էին ձէզիրէի Առաջնորդական Փոխանորդ Կոմիտաս Եպիսկ. Օհանեան, Գամիշլիի եւ Տէրիքի (Իրաքի սահմանի մերձ զիւղ մը) քահանաները, քաղաքապետը, Կաթողիկէ Հայոց, Ասորիներու, Բողոքականաց կրօնապետները եւ հսկայ բազմութիւն մը: Շքախումբը, 300 ինքնաշարժով, ամբողջացած էր Գամիշլիի մէջ եւ ճամբայ ելած էր դէպի Քամիշլի, ուր ամբողջ քաղաքը ելած էր ընդառաջելու Հայրապետին: Ամէն կողմ դրօշներ ծածանելով, ժողովուրդը կ'երգէր ազգային երգեր, ողջունելով Հայրապետը: Ամէն կողմ ցնծութիւն էր տիրապետող: Ամէն ոք կ'ուզէր մօտենալ Հայրապետին, համբուրել անոր աջը, ստանալ անոր օրհնութիւնը: Ամէն կողմ ուրախութեան արցունքներ կը հոսէին: Ամէն ոք կ'ուզէր ըսել իր ցաւերը, իր տառապանքները, իր կարիքները: Ամէն ոք կ'ուզէր ըսել թէ ինչպէս ինք ապրած է այդ սարսափելի օրերը, ինչպէս ինք ազատած է իր ընտանիքը, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հարազատները, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր ամբողջ ունեցուածքը, ինչպէս ինք ստիպուած է ապաստանիլ Սուրիոյ մէջ, ինչպէս ինք կ'ուզէ վերադառնալ հայրենի հողերը, ինչպէս ինք կ'ուզէ վերաշինել իր տունը, իր կեանքը, իր ապագան: Ամէն ոք կ'ուզէր ըսել թէ ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հաւատքը, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական գիտակցութիւնը, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական ինքնութիւնը, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական անհատականութիւնը, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական էութիւնը, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական ոգին, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական հոգին, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական մարմինը, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական ամբողջ էութիւնը:

Ամէն ոք կ'ուզէր ըսել թէ ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական ամբողջ էութիւնը, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական ամբողջ անհատականութիւնը, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական ամբողջ հոգին, ինչպէս ինք կորսնցուցած է իր հայկական ամբողջ մարմինը,

նչարժեներու երկար չարաբաստիկ մը ուղեկցութեամբ մուտք կը գործէր Գամիշլի, ուր քաղաքապետարանի հրապարակը հաւաքուած հազարաւոր Հայերը կ'ողջունէին իր գալուստը: Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ Ասորւոց ղոյդ փողերախումբերուն առաջնորդութեամբ՝ Հայրապետը կը քալէր մինչեւ Ազգային Առաջնորդարանի չրջափակը ուր այնտեղ կ'ուղղէր իր հայրական պատգամը: Կ'ըսէր, թէ մեր ճշնամին ուզեց ձեղքէրէն հայութեան զերեզմաններուն դարձնել, բայց ձեզքերէն՝ իր Գամիշլիով ու ձէր - Զօրով հանդիսացաւ ժողովուրդին փրկութեան խորհրդանիշը:

Յաջորդ օր, Կիրակի, Ապրիլ 21-ին, Պատրիարքը կը նախագահէր Սուրբ Յակոբեկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին, ապա կուտար օրուան քարոզը: Ներկայեան ալ, Առաջնորդարանի չրջափակին մէջ կը հանդիսապետէր Եղեռնի տարեկան ոգեկոչման հաւաքին, ուր կը նախօսէր Սեպուհ Տ. Վրդ. Սարգիսեան:

Ապրիլի 22-ին, Արամ Ա. կը ծանօթանար Գամիշլիի համայնական կառոյցներուն, յաջորդաբար այցելելով Ազգային Մեկնակարգ վարժարանը, Ազգային նախակրթարանը, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ակումբները, քաղցցուց, կաթողիկէ Հայոց, Ասորիներու եւ բողոքականաց եկեղեցիները՝ տեղեկութիւններ ունենալով հոգեւոր պետերուն հետ:

ԳԻ - ՀԱՍԻՉԷ

Ձեղքէրէ Առաջնորդական Փոխանորդութեան կեդրոնը եղող Գամիշլիհէն եւրք, Ա. Ա. Ապրիլ 23-ին կ'ուղղուէր դէպի Նանդին կեդրոնը եղող Հասիչէ քաղաքը կայ փոքրաթիւ հայ գաղութ մը, 60 ընտանիք: Ս. Յովհաննու կաթողիկոսութեան եկեղեցւոյ մէջ պինքը կ'ողջունէր հոգեւոր հովիւը՝ Մեսրոպ Եպս. Պետրոսեան: Աւելի ուշ, վոխ - արձութիւններ կուտար Հասիչէի նահանգապետին, ասորի ուղղափառ եւ ասորի կաթողիկէ համայնքներուն: Այս վերջին առաջնորդը՝ Եպս. - Փորժ Հաճորի եպիսկոպոսը ողջոյնի իր խօսքին մէջ յիչեցնելէ եւրք, թէ չրջանին ասորի ազգութիւնը չատերուն մայրերը Հայեր էին եւ մեր ճահատակներուն արիւնը խառնուած է ձե՛ր ճահատակներու արիւնին: Հայ եւ Ասորի ժողովուրդներու զաւակները միացած են մօր կաթով եւ ճահատակներու արիւնով»:

ԱՊՐԻԼ 24-Ը՝ Ի ՏԷՐ - ՋՕՐ

Եղեռնի 81-ամեակի ոգեկոչման մասին խօսելու համար, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, Արամ Ա. կաթողիկոս Հասիչէհն կ'ուղղուէր դէպի Տէր - Զօրի նահանգը, որ նաեւ օճուքը պիտի կատարուէր Մարաշ կոչուած անապատային չրջանի արհաւոյց մասրան: Այս առթիւ, Հալէպէն ու Գամիշլիհէն քանի մը տասնեակ ամերիկաբերով բազմաթիւ Հայեր վուշացած էին Ցեղասպանութեան ամէնէն արհնալի դրուագներուն թատերաբեմ եղող սուրիական անապատը՝ ներկայ ըլլալու օճման արարողութեան, բայց նաեւ վերանորոգելու պահանջատիրական իրենց ոգին:

Երկու տարի առաջ հիմնաքարը դետեղած էր այս մասրան, վայրի մը մէջ (Տէր - Զօր քաղաքէն 85 քիլոմեթր դէպի հիսիս, զուտ անապատային գօտի) ուր գտնուած էր ոսկորներու լեռնակոյտ մը...: Այս մատուռը, ուր, կը դառնար եղեռնի նահատակներուն նուիրուած երկրորդ կառոյցը չրջան մէջ, Տէր - Զօր քաղաքի նահանգապետ յուշահամալիրէն ետք (չինուած՝ 1986-ին),

Կաթողիկոսը յատուկ արարողութեամբ օճումը կը կատարէր նահատակաց այս հայ դամբարանին ու խորհրդանշականօրէն գայն կը մկրտէր Ս. Յարութիւն մասուռ անունով: Կուտար պատգամ մըն ալ, ուր կը չեշտէր թէ դերեզմանուած չէ հայ ժողովուրդը, այլ՝ յարութեալ, եւ Մարկահէն կամ Շէտահահէն գերեզմանները չեն հայ ազգին, այլ՝ յարութեան ճանապարհը:

Այնուհետեւ, Արամ Ա. չուրջ երկու հարիւր Հայերու ուղեկցութեամբ կը մտնէր Տէր - Զօր քաղաքը, իր այս մուտքով՝ հանդիսանալով առաջին Կաթողիկոսը, որ Ապրիլ 24-ը կ'անցընէ Տէր - Զօրի մէջ: Կաթողիկոսին կ'ընկերանային ոստիկանական յատուկ չոկատներ: Այստեղ, Ս. Նշանակաց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենար հայրապետական պատարագ, որուն աւարտին Արամ Ա. պատգամ մը կ'ուղղէր հայութեան՝ հրաւիրելով բոլորը տէր կանգնիլ մեր հայրերու կտակին: «Չմոռնանք երբեք, կ'ըսէր ան, որ թշնամիին ճիրանաներուն մէջ տուայտող հայրենիք մը ունինք տակաւին: Հո՛ղն է դեռ հայ մտիին ու հոգիին ստեղծագործութեան արգասիքը: Տակաւին հո՛ն են մեր հայրերուն յաւերժական աճիւնները: Մե՛րն էին Անին ու կարսը, Վանն ու Չէյթունը, Սիսն ու Ատանան: Մերն էր յաւերժայաղթ Արարատը: Անոնք դարձեալ մե՛րը պիտի ըլլան»: Հայրապետը չէր մոռնար անշուշտ ողջունել Սուրիան, որ հանդիսացած էր հայ տարագիրները ընդունող եւ անոնց կեանք տուող ասպնջական երկիր մը:

Այս ընթացքին, Հայրապետին կը ներկայանար արաբ պետեի մը, որ կը յայտնէր թէ ինք հայկական ծագում ունի, ապա կաթողիկոսին կը նուիրէր արաբական նժոյգ մը:

Արարողութեանց աւարտին, Արամ Ա. հանդիպում մը կ'ունենար Տէր - Զօրի կուսակցապետ Նաուաֆ Ֆարէս էլ - Ճարրահի հետ: Շուրջ մէկ ժամ տեւած զրոյցին առանցքը կը կազմէին զարասկիզբի ցեղասպանութեան առընչուող հարցերը, Տէր - Զօրի սրբազան նչանակութիւնը, Արաբներու կողմէ որդեգրուած հայ որբերու պատմութիւնը, սուրիացի ժողովուրդին ասպնջականութիւնը եւ հայ ժողովուրդին երախտագիտութիւնը:

Հանդիպման աւարտին, կուսակցապետը կաթողիկոսին կը նուիրէր արաբական ոճով պատրաստուած թանկարժէք թուր մը:

Երեկոյեան Հալէպ վերադարձին, Արամ Ա. դիմաւոր պատգամաբերն էր կրկին՝ Եղեռնի 81-ամեակի կեդրոնական հանդիսութեան:

Օրերու երկայնքին, սուրիական գրաւոր թէ բերանացի մամուլը լայնօրէն կ'արձագանդէր Հայրապետին այցելութիւններուն եւ յայտարարութեանց:

Հովուական երկշաբաթեայ այցը վերջ կը դնէր գոհունակ տրամադրութեամբ եւ կաթողիկոսը Անթիլիաս կը վերադառնար Ապրիլ 29-ին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆԷՔ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Ուրախութեամբ դարձեալ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, որ յառաջիկայ Կիրակի, Մայիս 26-ին, Հոգեգալստեան տօնին, Անթիլիասի Մայրավանքի չրջափակին մէջ տեղի պիտի ունենայ Սրբալոյս Միւռոնի հանդիսաւոր օրհնութիւն: Այս 8-րդ անգամն է, որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիաս հաստատուելէն ետք Միւռոնօրհնէք տեղի կ'ունենայ:

Արարողութեանց պիտի նախագահէ եւ Միւռոնօրհնէքը կատարէ՝

ԱՐԱՄ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ

Վեհափառ Հայրապետի կողքին Միւռոնօրհնէքին պիտի մասնակցին Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռին, Երուսաղէմի Պատրիարքութեան եւ Պոլսոյ Պատրիարքութեան ներկայացուցիչ Սրբազանները, ինչպէս նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Թեմակալ Առաջնորդները:

Միւռոնօրհնէքի արարողութեան ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Ազգային Ընդհանուր Ժողովի պատգամաւորները եւ զանազան դպրոցներէ ժամանած ուխտաւորներ:

Պատարագ՝ ժամը 9·30-ին:

Միւռոնօրհնէք՝ ժամը 10·30-ին:

Հայրապետական պատգամ ժամը 11-ին:

Կոչ կ'ուղղենք մեր սիրելի ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն խուռներամ բազմութեամբ ներկայ ըլլալու Միւռոնօրհնէքի հոգեպարար արարողութեան եւ հաղորդուելու Սրբալոյս Միւռոնի զօրացուցիչ ու պայծառակերպիչ խորհուրդով:

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ

ԾԱՆՕԹ. - Կ'ուզենք կարեւորութեամբ յայտնել, որ Միւռոնօրհնէքի արարողութեան ներկայ ըլլալու գծով յատուկ հրաւէր չկայ: Մեր ժողովուրդի բոլոր զաւակները անխտիր հրաւիրուած են Միւռոնօրհնէքին:

Նեռնար Հայրապետական պատարագ, որուն աւարտին Արամ Ա. պատգամ մը կ'ուղղէր հայութեան՝ հրաւիրելով բոլորը տէր կանգնիլ մեր հայրերու կտակին: «Չմոռնանք երբեք, կ'ըսէր ան, որ թշնամիին ճիրանաներուն մէջ տուայտող հայրենիք մը ունինք տակաւին: Հո՛ղն է դեռ հայ մտիին ու հոգիին ստեղծագործութեան արգասիքը: Տակաւին հո՛ն են մեր հայրերուն յաւերժական աճիւնները: Մե՛րն էին Անին ու կարսը, Վանն ու Չէյթունը, Սիսն ու Ատանան: Մերն էր յաւերժայաղթ Արարատը: Անոնք դարձեալ մե՛րը պիտի ըլլան»: Հայրապետը չէր մոռնար անշուշտ ողջունել Սուրիան, որ հանդիսացած էր հայ տարագիրները ընդունող եւ անոնց կեանք տուող ասպնջական երկիր մը:

Այս ընթացքին, Հայրապետին կը ներկայանար արաբ պետեի մը, որ կը յայտնէր թէ ինք հայկական ծագում ունի, ապա Կաթողիկոսին կը նուիրէր արաբական նժոյգ մը:

Արարողութեանց աւարտին, Արամ Ա. հանդիպում մը կ'ունենար Տէր - Զօրի կուսակցապետ Նաուաֆ Ֆարէս էլ - Ճարրահի հետ: Շուրջ մէկ ժամ տեւած զրոյցին առանցքը կը կազմէին զարասկիզբի ցեղասպանութեան առընչուող հարցերը, Տէր - Զօրի սրբազան նչանակութիւնը, Արաբներու կողմէ որդեգրուած հայ որբերու պատմութիւնը, սուրիացի ժողովուրդին ասպնջականութիւնը եւ հայ ժողովուրդին երախտագիտութիւնը:

Հանդիպման աւարտին, կուսակցապետը կաթողիկոսին կը նուիրէր արաբական ոճով պատրաստուած թանկարժէք թուր մը:

Երեկոյեան Հալէպ վերադարձին, Արամ Ա. դիմաւոր պատգամաբերն էր կրկին՝ Եղեռնի 81-ամեակի կեդրոնական հանդիսութեան:

Օրերու երկայնքին, սուրիական գրաւոր թէ բերանացի մամուլը լայնօրէն կ'արձագանդէր Հայրապետին այցելութիւններուն եւ յայտարարութեանց:

Հովուական երկշաբաթեայ այցը վերջ կը դնէր գոհունակ տրամադրութեամբ եւ կաթողիկոսը Անթիլիաս կը վերադառնար Ապրիլ 29-ին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՓԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ
ԵԼՈՑԹԸ

Փասատինայի Սիվիք Օրթորիում-ին մէջ, Մայիս 3-ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի Փիլհարմոնիք նուագախումբին երեկոյթը, որուն ներկայ եղած են 3000 հոգի: Նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Լօրիս Ճգնաւորեանի, մեկնաբանած է Շոսթաքովիչի «Տօնական նախերգանք»ը, Մկն - Սանի թաւ ջութակէ համար գրած գործերէն մէկը, Ա. Խաչատուրեանի Թիւ 2 համանուագը եւ յայտագրէ դուրս այլ գործեր:

***

ՃԱՇ՝ Ի ՆՊԱՍՏ Հ. Յ. Դ.
'ՔԱՐՈԶԶԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒՆ '

Փասատինայի Ռից Քարլթըն պանդոկին մէջ, Մայիս 10-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի նպաստ Հ. Յ. Դ.-ի կեդր. կոմիտէի քաղաքական - քարոզչական աշխատանքներուն: Խօսք առած են Հ.Յ.Դ. Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի առենապետ Մուրատ Թօփալեան, կեդր. կոմիտէի կողմէ Վիգէն Յովսէփեան, Փասատինայի քաղաքապետ Պիլ Փախարեան, «Ասպարէզ»ի խմբագիր Ժան Դոսթեան եւ Բիւրոյի անդամ Աբօ Պողիկեան: Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Թինա Քարոլան 50 հազար տոլար նուիրած են Հ. Յ. Դ. կեդրոնական կոմիտէին, իսկ 70 հոգի նուազագոյն 1000-ական տոլարով մասնակցած են ճաշին:

***

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆԻ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Կլենտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 1-ին, տեղի ունեցած է պատմաբան Բագրատ Ուլուբաբեանի հանդիպումը դաղութին մտաւորականներուն հետ: Բացումը կատարած է Արմէն Տօնոյեան: Բագրատ Ուլուբաբեան ներկայացուցած է 1988 թուականէն սկսեալ արցախեան հարցին քաղաքական, ազգային, ազատագրական հոլովոյթը եւ ներկայի պատկերը: Հետք՝ դասախօսը պատասխանած է հարցումներու:

***

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒ
ՑԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑԹԸ

Հոլիվուտի «Գաւառ» ճաշարանին մէջ, Մայիս 4-ին, տեղի ունեցած է Համախարբերդի Հայրենակցական Միութեան յարդանքի երեկոյթը: Ցայտագիրը վարած է Յասմիկ Աստուրեան: Խօսք առած է առենապետ Հրայր Կարապետեան, Ցուշանուէրներ տրուած են խարբերդցի տարեցներու: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԱՒԵՏԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
ԳՐՔԻՆ ԳԻՆԵԶՕՆԸ

Հոլիվուտի Արշակ Տիգրանեան վարժարանի Աստուրեան սրահին մէջ, Ապրիլ 25-ին, տեղի ունեցած է պատմաբան Աւետիս Փափազեանի «Հայերի ցեղասպանութիւնը Օսմանեան կայսրութիւնում» գրքի դինեաօնը: Բացումը կատարած է Վարդէս Գուրուեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է պատմաբան Երուանդ Սարգիսեան: Գիրքը ներկայացուցած է «Նոր Օր»ի խմբագիր Յակոբ Պօղոսեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը: Գրքին մեկենասն է Մարտիրոս Իսկենտէրեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍԵՆԵԿԱՑԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ Ա. ՓԱՌԱՏՕՆ

ՅՈՒՆԻՍ 2 - 6 (*)

Յաջորդական երեկոյթներու չարքին յիչենք. -

Յունիս 3, ժամը 20·45-ին, թաւջութակահար՝ Անրի Ալեսեան եւ դաշնակ՝ Ֆրէտէրիք Մաժ: Ցայտագիր՝ Պէթհովէնի, Տէպիւսի, Փրոքոֆիէֆ:

Յունիս 4, ժամը 20·45-ին, Նաքսոս երբեակը, որուն մաս կը կազմեն Անրի Ալեսեան (թաւջութակ), Լիւսիէն Օպէր (նրբատրինք - գլարինէթ) եւ Լօրան Փորչէ (դաշնակ): Ցայտագիր՝ Մոցարթ, Պէթհովէնի, Պրահմս:

***

Յունիս 5-ին, ժամը 20·45-ին դաշնակահար՝ Թերեր Գասպարեան (Պէթհովէնի, Շուման, Ռախմանինոֆ, Գասպարեան):

(*) Eglise St-Julien Le Pauvre,
1, rue St-Julien Le Pauvre, Paris 5ème
M° St-Michel.

ՓԱՅԼՈՂ ԱՍՏՂ ՄԸ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՄԷՋ՝ Յ. Պապեան

Յասմիկ Պապեան բացառիկ երջուհի մըն է որ օրէ օր համբաւի կը տիրանայ եւ այս չրջանին ալ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է Վիէննայի օփերան (Փուչինի):

Մնաց Երեւան, յամախած է Երեւանի Պետական Երաժշտական բարձրագոյն ուսումնարանը եւ զայն աւարտած նախ որպէս չութիակահար, ապա՝ երգչուհի: 1987-ին, Փուչինիի Լա Պոհէմի Միմիի դերով մուտք գործած է Երեւանի պետական օփերան: Այնուհետեւ ելոյթներ ունեցած է նախկին Խորհրդային Միութեան բոլոր հանրապետութիւնները, նաեւ Եւրոպա եւ Միացեալ - Նահանգներ: Արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու, ինչպէս Թուլուզի երգի փառատօնին (1988), Մոսկուայի Զայքովսկի մրցանակին (1990), Սոֆիայի միջազգային օփերայի երիտասարդ մենակատար երգչուհիներու մրցանակին (1992): Օփերայի որպէս երգչուհի ելոյթ ունեցած է Երեւանի, Մոսկուայի (Պալշոյ), Միլանոյի (Լա Սքալա), Վարշաւայի, Պոնի եւ Վիէննայի օփերաները: Անցեալ տարի իր մասնակցութիւնը բերած էր Մարսէյլի համերգին նուիրուած Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ

ԹՊԻՏ

- Դուք կանայքդ, չատ բանով պարտական էք կենդանական աշխարհին:

- Ինչպէ՞ս հասկնալ:

- Բայատրեմ, սիրելիս: Սամոյրի մորթուց մուշտակ էք հագնում, կոկորդիլոսի կաշուից՝ պայուսակ, օձի կաշուից՝ կօշիկ: Եւ վերջապէս, միշտ էլ մի աւարնակ գտնում էք, որը վճարում է այդ բոլորի համար:

***

Երկուսով զրուցում են.

- Բնակարանս սարսափելի խոնաւ է, - գանգատւում է մէկը:

- Որքան էլ խոնաւ լինի, միեւնոյնն է, խմին չի հասնի, - ասում է միւսը, - այ սօր առաւօտեան մկան թակարդում ձուկ էր ընկել:

***

Երկու հոգի զրուցում են իրենց չրջանեցին:

- Իմ չունն այնքան խելօք է, որ ամէն առաւօտ կրպակից ինձ համար լրագիր է բերում, - ասում է նրանցից մէկը:

- Գիտեմ, անտարբեր արձագանգում է միւսը:

- Որտեղի՞ց:

- Չունս է ասել:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Ա-րաքս մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցու-թիւնները կը յայտնէ Ժան Գրիգորեան ընտանիքին վրէժ Գրիգորեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ ողբացեալին ընտա-նիքին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

ի նպաստ

«ՄԱՇՏՈՑ»

Հայ Լեզուի
Պաշտպանութեան Միութեան

կիրակի, Յունիս 9, ժամը 1-ին

Մխիթարեան Վարժարանի Սրահը
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
M° PONT DE SEVRES

Գեղարուեստական բաժինը
կը մասնակցին՝
ՎԱՀԱԳՆ եւ ՋԵՓԻՒՐ ՀԱՆՋԵՐԵԱՆ

հմայական
զուարթ մթնոլորտ կը ստեղծեն
ԱՆԱՀԻՏ ՍՎԱՃԵԱՆ եւ ՎԻԳԷՆ

ԵՐԳԻՉԱՆՔԻ ՄՐՑՈՒՄԻ՝ ՀԱՑԵՐԻՆՈՎ

Մրցանակներու բաշխում՝
Շարադրութեան եւ Արտասանութեան
մրցումներու յաղթականներուն:
Մասնակցութիւն 200 Ֆր.:

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
47 - 50 - 97 - 51

UGAB - *Marseille*

COLONIE

L'Union Générale Arménienne de Bienfaisance de Marseille a le plaisir de vous informer que, pour la 13ème fois elle organise sa Colonie de Vacances pour les enfants de 7 à 14 ans.

Elle aura lieu à VARS (Hautes-Alpes) du 6 au 28 Juillet.

Pour tous renseignements veuillez appeler :
UGAB: 91.22.10.45 (heures bureaux).

FRA - Nor Seround

Elle participera à la FETE DE LA JEUNESSE A PARIS.

— Le 1er Juin : EXPOSITION de photos et dessins humoristiques au 19-21, rue Henard, Paris 12e, M° Montgallet.

— Musique et danse arméniennes de 18h30 à 19h30 au 19-21, rue Henard.

— Le 2 Juin : Kung-Fu avec l'Association A.A.D.A.M. à 16h au Gymnase Suzanne Berlioux, 4, place de la Rotonde, Paris 1er, M° Chatelet, Les Halles.

CAMP ITINERANT

La Croix Bleue des Arméniens de France organise du 5 au 30 juillet, un camp itinérant pour les adolescents de 14 à 16 ans, dans la région du Périgord vert. Encadrés d'une équipe motivée et qualifiée, les jeunes bénéficieront de 25 jours de détente, d'activités sportives, écologiques et culturelles, dans une ambiance arménienne.

Montant de la pension :
3 500 F. + Voyage.

Inscriptions : du lundi au vendredi de 10h à 16h auprès du Conseil d'Administration au 48 24 46 57.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR A L'ETRANGER POUR LES ENFANTS DE 12 A 15 ANS

ETATS—UNIS :

COTE EST (Camp Haïastan)
du 11 au 25 août
Prix de la pension : 550$ pour le séjour + voyage + argent de poche
Dernier délai d'inscription : 7 juin
Ce camp ouvre à partir du 30 / 06.
Nous consulter pour les conditions.

ETATS—UNIS :

COTE OUEST (Camp AYF)
du 4 au 18 août
Prix de la pension : 175$ par semaine + voyage + argent de poche
Dernier délai d'inscription : 7 juin

GRECE : KHALKIDIKI

(Camp Croix de Secours Arménienne)
du 10 au 28 juillet
Prix de la pension : 500$ pour le séjour
Dernier délai d'inscription : 10 juin.

Le contingent pour la France est de 12 enfants maximum comprenant l'arménien afin de participer au camp. Pour toute inscription, s'adresser au Conseil d'Administration au 48.24.46.57.

ՏԱՐՕՆ

ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԸ

10-ՐԴ

ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՄԵՐԳ

Խմբավար՝ ՍՏԵՓԱՆ ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ

Դաշնակահար՝ Անահիտ Սվաճեան

Յայտագրին մաս կը կազմեն՝ Խ. Աւետիսեանի, Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ալէմշահի գործերը,

կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին

Իսի-լէ-Մուլինոյի
Saint-Etienne եկեղեցւոյ մէջ
M° Mairie d'Issy —P.A.F. : 60 F—

Տեղերը ապահովելու եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար՝
45 - 34 - 66 - 20 45 - 34 - 23 - 45

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Jérôme «*Djavo Chant*»

SORTIE «Beaux Jours»

AUX BAUX DE PROVENCE

Déjeûner dans un restaurant
P. A. F. : 200 F.

Possibilité de visite de la Cathédrale aux Images.

le Samedi 8 Juin à 8 heures

Place de la Rotonde Dikran Tekeian
St-Jérôme

Pour tous renseignements et réservations:
Tél. : 91. 61. 10. 82 — 91. 70. 00. 32

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

UGAB - *Marseille*

PROGRAMME DE MAI

● **JEUDI 30 MAI à 20h30**
CONFERENCE . DIAPORAMA
sur l'exposition du musée Dobrée de Nantes : «ARMENIE, DES ORIGINES AU IVe SIECLE»
par *M. JACQUES SANTROT*
Conservateur du Musée Dobrée de Nantes et des musées de Loire Atlantique.
Entrée libre.

327, Boulevard Michelet,
13009 MARSEILLE — Tél.: 91.22.10.45

SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3700F
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN - PARIS 96

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Agnouni*» d'Asnières

Vers NANTES

La CBAF organise une excursion pour découvrir :

— *L'exposition «Arménie des Origines au IVe siècle»* au Musée Dobrée de Nantes.

— *Nantes*, ville de Jules Verne et d'Anne de Bretagne.

— *Le bord de mer La Baule*, la plus belle plage d'Europe.

Départ le samedi matin 29 Juin;
Retour le dimanche soir 30 Juin.
Trajets en autocar de luxe, vidéo. Visite de l'exposition par guides conférenciers (durée 1h30).
Hébergement à l'Hôtel *Ibis*, centre ville.
Participation aux frais : 500 F.
Renseignements et inscriptions :
Mme Danoux après 20h au 42 42 85 87
Mme Gourdikian au 39 82 65 91

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, Մայիս 28 - Գ. կ. Հոգեգալստեան:

Այսօր Հայ Պետականութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան - 1918 Մայիս 28 - հռչակման տարեդարձն է:

Ժամը 6-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որուն ա-ւարտին՝ Գոհաբանական Աղօթքով կը-լայ Հայաստանի Հանրապետութեան ա-նկախութեան հաստատունութեան եւ բարգաւաճման համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մանչ-ական խումբը Զորեքշաբթի, Մայիս 28-ին, ժամը 16-ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

L'ECOLE TEBROTZASSERE
vous invite à sa
GRANDE FETE CHAMPETRE
du 23 JUIN.
Réservez dès maintenant votre journée

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկե-ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Ս. Յարութիւ-նին առթիւ շնորհակալութեամբ ստա-ցած է Իւզափինի հետեւեալ նուէրները. Տիկին Մելինէ Պասմաճեան 250, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 400, Օրիոր Անտրէ տը Շատաբեւեան 100, Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպապեան 200, Տիկին Մարի Վէզնէեան 100, Պ. Սիմոն Պէրպէ-եան 250, Տէր եւ Տիկին Էմոն Աչըեան 100, Պ. Ֆիլիպ Սէմէրճեան 300, Տիկին Անէթ Ղուկասեան 200, Պ. Արամ Աչճե-200, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Գարմոն 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աշնաւորեան 300, Պ. Տիգրան Հեքիմեան 100, Տիկին Հելէն Տամլամեան 300, Տէր եւ Տիկին Էտուար Տէր - Յակոբեան 200, Տիկին Գարաուշեան 100, Պ. Մեսրոպ Մարճե-եան 200, Տիկին Մարի - Լուիզ Արեւե-100, Տիկին Վարդուհի Սթէֆանօ 30 Տէր եւ Տիկին Ալէն Համբարձումեան 20 Տիկին Ժինէթ Ասլանեան 50, Օր. Գոհա-րիկ Գէորգեան 200, Պ. Պօղոս Ֆէսճեան 100, Տէր եւ Տիկին Արա Պէյազեան 100, Պ. Արամ Ղորղորեան 200, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 200, Պր. Շահ-Պայրամեան 100, Տէր եւ Տիկին Ա-Սահաթճեան 200, Տէր եւ Տիկին Վարդէս Երկանեան 300, Պ. Սեպուհ Գաբ-լանեան 400, Տէր եւ Տիկին Սրբուհի Ա-ճեան 200, Օր. Լիւսի Թօփալեան 25 Պ. Արթիւր Մարտիրոսեան 200 Ֆր., Պ. Սերժ Կարապետեան 30 Ֆր., Տի-կին Շաւալ Բըպիէռ 250 Ֆր., Օր. Շահ-Անտրանեան, 200, Պ. Կրէկուար Թուղ-եան 100 Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալ-1200, Տիկին Իրիս Բարսեղեան 100, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէրպէրեան 1000, Տիկին Ֆ. Լասիր 550, Պ. Միշէլ Ղումեան 300, Տէր եւ Տիկին Փիր-Թէրզեան 200, Տիկին Արմենուհի Գեւո-եան 100, Պ. Վարդգէս Փափազեան 200, Տիկին Լիւսի Շերոյեան 200, Պ. Ռուբէն Նորտիկեան 100, Պր. Յ. Զուլֆիկեան 500, Օր. Մալէն Ճապուրով 200, Տէր եւ Տիկին Ժ. Փ. Տէմէր 200, Տէր եւ Տիկին Ա. Հայրապետեան 300, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պօյաճեան 200, Տիկին Մաոլէն Մե-քայէլեան 500, Պր. Սուրէն Սարգիսեան 1000, Տիկին Ժոսլին Զաքմաքճեան 500, Տիկին Մարիա Պահատուրեան 500, Տէր եւ Տիկին Արսէն Գալայճեան 250, Պ. Ժի-րայր Վարժապետօղլու 150, Տիկին Զա-րուհի Տէմիրեան 300, Տիկին Անոյշ Գա-րէմիճեան 500, Տէր եւ Տիկին Յարու-թիւն Տէր - Նիկողոսեան 500, Տիկին Մե-Ալթըփարմաքեան 300, Տիկին Ալիս Գա-լար 200, Պ. Ազապէկեան 200, Տիկին Սե-սարեան 200, Պ. Փօլ Ասեւիսեան 300, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարաֆեան 50, Տէր եւ Տիկին Սերժ Խորէնեան 150, Տէր եւ Տիկին Յ. Հրաչեան 300, Պ. Կրէկուար Ազար 500, Տէր եւ Տիկին Հայկակ Մէքէր-եան 100, Էպէօղլու ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Հերվէ Նալպանտ 100 Ֆր.:

(Շար.)

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·860 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.860

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՎՐԱՅ

Որքան կը մօտենայ Ռուսաստանի նախագահական ընտրութեան օրը, այնքան կը լարուին հետաքրքրութիւնները. ի՞նչ պիտի ըլլայ ելոյթին - Զիւգանով մրցակցութեան արդիւնքը: Ընտրութեան նախօրեակին ի՞նչ պատրաստութիւններով սպասած են այս երկու գլխաւոր թեկնածուները: Կը խօսուի ընտրութիւնը յետաձգելու հաւանականութեան մը մասին. բան իրական է տակիկա:

Արդէն ուշադրութիւն գրաւած են այս պատճառով ելոյթին հանդիսումները. տեսակցութիւնները կ'ունենայ իր մերձակիցներուն՝ զօր. Լեպեճի, Իւլիւնսկիի, որ առեղն հաւանաբար նաեւ Զիւգանովի հետ: Բայց չատեր չեն հաւատար որ այդ մասին համաձայնութիւն մը կայացի կ'ըլլայ:

Համայնավար թեկնածուին յաղթանակի հեռանկարը պատճառ եղած է որ քաղաքական պատերազմի մը վախը մատ գարձի ընտրութեան պատրաստութեան: Կան զօրավարներ իսկ որոնք կողմնակից են ընտրութիւնը յետաձգելու, երկրին խնայելու համար քաղաքական պատերազմ մը: Դրամատան պատասխանատուներու եւ գործի մարդոց խումբ մըն ալ ուզած է որ ելոյին համաձայնութեան եզր մը գտնէ հակառակորդներու միջեւ:

Վախերուն գլխաւոր պատճառը այն է որ համայնավարները ոչ ներկայի սահմանադրական կարգերը կ'ընդունին ոչ ալ երկրին տարիներուն հաստատուած սեփականութեան դրութիւնը: Ատկէ կուգայ հեռաւոր թիւնը թէ անոնց յաղթանակը ստիպէ եթէ քուէներու արդար առեւտրութեամբ ձեռք ձգուի, յեղափոխութեան կը համազօր պիտի ըլլայ ու առաջնորդէ քաղաքացիական պատերազմի, ինչպէս 1917-ին:

Երկու տարի եւս իշխանութեան վրայ մնալու սիրոյն, ելցին պէտք է դիմադրական լուրջ զիջումներ. Իւլիւնսկի կրնայ որ կառավարութեան կազմը ամրողջովին փոխուի, իսկ Զիւգանով նոր սահմանադրութիւնն ու չրջանային ընտրութիւն կը պահանջէ: Ներկայի նախագահը արամադիր ըլլալով հանդերձ իր նախարարներէն ու գործակիցներէն կազմուր տոկոս մը զոհելու, դժուար է որ համոզէ Զիւգանովը: Այս վերջինը ունի նաեւ մեծամասնութիւնը. այլ խօսքով ինք ալ չի կրնար անտեսել ընտրողներու զանգուած մը: Ցեւով, պէտք է ան որ ելցինի ընտրապայքարը սկիզբի փուն լաւ սպասուրելէ եւ ներկայիս դաշտային մէջ է, յատկապէս Զէչէնիոյ պատերազմին վերջ տալու իր ճառէն ետք: 1991-ի իր ընտրողներուն 45%-ը դեռ թէ արամադիր չէ երկրորդ անգամ քուէարկելու, քանի որ պատերազմը կը շարունակուի:

Հարցախոյզներու արդիւնքներով՝ ելցին քուէներու չուրջ 20%-ին կրնայ տիրապետել: Այսիկա նոյնիսկ չի կրնար քուէարկութեան Բ. հերթին ևս թեկնածուի տեղը ապահովել իրեն: Կայ նաեւ մեծ անակնկալներով յղի Ժիրինովսկիի պարագան: Ռուսական ընտրութեան 6% կը նախատեսէր անոր քուէներուն բաժինը. 11,5% ստացաւ: Այսօր իրեն 7 - 8% կուտան, բայց ամէն մարդ կ'ընդունի որ կրնայ աւելին ստանալ: Շատերու համար առանձին պիրքը կը դրաւէ համայնավար թեկնածուն, իսկ երկրորդը՝ ոչ թէ ելցինը, այլ Ժիրինովսկին:

Երեք մեծ քաղաքներու - Մոսկուա, Ս. Պետերբուրգ, Եկատերինբուրգ - ուր խիտ է մտաւորականութիւնը, օրէ օր հող կը չահի «Երրորդ ուժ»ը - Իւլիւնսկի, զօրավար Լեպեճ եւ Սվիատոսլաւ: Այս երեքն ալ համամիտ են իրենցմէ ամէնէն զօրաւորին գլխաւորութեամբ միակ ցանկով մը ներկայանալու, բայց չեն յաջողիր որոշել ամէնէն զօրաւորը, քանի որ ամէն մէկը 7 - 8%-ի չուրջ կէտ կը ստանայ հարցախոյզներու մէջ: Գործաչով առաջարկած է որ միանան իր անունին չուրջ, բայց չեն համաձայնած:

Բոլոր ենթադրութիւնները սա կամ նա ձեւով, ի վերջոյ կրկին կը կեդրոնանան ելցինի անունին վրայ: Մորհրդային Միութեան վարչապետ Ն. Ռիժկով վստահ է որ ան չի լքեր իշխանութիւնը, ինչ որ ալ ըլլան ընտրութեան արդիւնքները: Ինք զօրակից է Զիւգանովի, բայց երբեք պիտի չփափաքի անոր իշխանութեան կառավարութիւնը գլխաւորել. այնքան ծանրակշիռ է անտեսական կացութիւնը: Ռուսաստան Եւրոպայի միակ երկիրն է ուր վերջին հինգ տարուան ընթացքին ոչ մէկ գործատուն կառուցուած է: Աւելորդ չէ հարց տալ որ այդ պայմաններուն մէջ Զիւգանով ի՞նչպէս կրնայ լաւագոյն կեանքի մը իր խոստումները յարգել: Եթէ ուզէ անպայման կրեմլինի տիրանալ, միջազգային չրջանակի եւս բազմաթիւ հարցեր պէտք է դիմադրաւէ: Իսկ այդ բոլորը ամէնէն տրամաբանականը կը դարձընեն համախոհութեամբ կարգադրութեան մը յանգելու ձեւը:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ Գ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱԻ

Մայիս 20-ին, Գերագոյն դատարանին մէջ կը չարունակուէր վ. Յովհաննիսեանի կապակցութեամբ տարուող դատավարութիւնը, երբ ամբաստանեալներէն մէկուն (31 հոգի էին)՝ Գագիկ Գէորգեանի ազատ արձակումը յայտարարուեցաւ: Ան ամբաստանուած էր ապօրինի զինամթերք պահած ըլլալուն համար: Ինք, ատենին, չէր ժխատած եւ յայտարարած թէ 1993 Յունիս 23 - 24-ին իր ընկերներէն մէկուն (Աւետարեան) խնդրանքին ընթացք տալով քովը պահած է անոր զէնքը:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 23 / 24)

ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ ԵՒ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Աթոմակայանի գործունէութեան երկու ամիս դադրեցումի որոշումէն ծնունդ առած՝ բնակչութեան էլեկտրականութեան մատակարարման առընչուող մտահոգութիւններուն անդրադառնալով, Ուժանիւթ նախարարութիւնը յայտարարած է թէ դժալի մեծ փոփոխութիւններ չեն ըլլար: Հիւլէակայանին արտադրած 7 միլիոն քիլոուաթ / ժամ էլեկտրականութիւնը ապահովելու համար գործածութեան կը դրուին ներկայիս չգործող ջերմակեդրոնները: Այդ նպատակով օրական երեք միլիոն խորանարդ մեթր կազ կը սպառուի, ամերիկեան ԻՄԱԻՏ կազմակերպութեան հետ աորաշրջուած պայմանագրութեան մը համաձայն:

Պետերբուրգ, Եկատերինբուրգ - ուր խիտ է մտաւորականութիւնը, օրէ օր հող կը չահի «Երրորդ ուժ»ը - Իւլիւնսկի, զօրավար Լեպեճ եւ Սվիատոսլաւ: Այս երբեք ալ համամիտ են իրենցմէ ամէնէն զօրաւորին գլխաւորութեամբ միակ ցանկով մը ներկայանալու, բայց չեն յաջողիր որոշել ամէնէն զօրաւորը, քանի որ ամէն մէկը 7 - 8%-ի չուրջ կէտ կը ստանայ հարցախոյզներու մէջ: Գործաչով առաջարկած է որ միանան իր անունին չուրջ, բայց չեն համաձայնած:

Բոլոր ենթադրութիւնները սա կամ նա ձեւով, ի վերջոյ կրկին կը կեդրոնանան ելցինի անունին վրայ: Մորհրդային Միութեան վարչապետ Ն. Ռիժկով վստահ է որ ան չի լքեր իշխանութիւնը, ինչ որ ալ ըլլան ընտրութեան արդիւնքները: Ինք զօրակից է Զիւգանովի, բայց երբեք պիտի չփափաքի անոր իշխանութեան կառավարութիւնը գլխաւորել. այնքան ծանրակշիռ է անտեսական կացութիւնը: Ռուսաստան Եւրոպայի միակ երկիրն է ուր վերջին հինգ տարուան ընթացքին ոչ մէկ գործատուն կառուցուած է: Աւելորդ չէ հարց տալ որ այդ պայմաններուն մէջ Զիւգանով ի՞նչպէս կրնայ լաւագոյն կեանքի մը իր խոստումները յարգել: Եթէ ուզէ անպայման կրեմլինի տիրանալ, միջազգային չրջանակի եւս բազմաթիւ հարցեր պէտք է դիմադրաւէ: Իսկ այդ բոլորը ամէնէն տրամաբանականը կը դարձընեն համախոհութեամբ կարգադրութեան մը յանգելու ձեւը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱԼԺԵՐիՈՅ ՓՐԱՆՍԱՅԻ ԵՕԹԸ ՎԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄՈՌԹՈՒԵՐ ԵՆ

ԺԻԱ-Ն ՏԷՐ ԵՂԱԻ ԱՅՍ ՓՈՏՈՆԵԼԻ ԱՐԱՐՔԻՆ

Մայիս 23-ին, Ալժերիոյ Իսլամական Զինեալ Խումբը (ԺԻԱ) զեկոյցով մը տէր եղաւ առեւանգուած Փրանսացի եօթը վանականներու սպանութեան: Զեկոյցը ղրկուած էր մարոքեան ձայնասփիւռի մը եւ մինչեւ իրիկուն կարելի չէր եղած ըստուգել անոր վաւերականութիւնը:

Ծանօթ է որ Մարտ 27-ին, Մեհէայի մօտ, իրենց վանքէն առեւանգուած էին այս եօթը դրաբեան կրօնաւորները (քրափիսք) եւ անկէ ի վեր լուր չկար, բայց, յոյս կար: Մօտ երկու ամիս ետք, ԺԻԱ-ն կը յայտարարէ իր զեկոյցին մէջ.- «Փրանսայի նախագահը եւ Արտաքին իր նախարարը յայտարարեցին թէ պիտի չբանակցին ԺԻԱ-ի հետ, այս ձեւով կտրելով երկխօսութեան ելքը: Մենք ալ մեր կողմէ կտրեցինք եօթը վանականներու կոկարդը ըստ մեր ըրած խոստումին»:

Մարտ 27-ի առեւանգումէն ետք, «Էլ Վաթան» օրաթերթը ապահովութիւն տըւած էր որ կրօնաւորները ողջ են: Ապրիլ 26-ին, ԺԻԱ-ն տէր ըլլալով առեւանգումին, հաստատելով անոնց ողջ ըլլալը եւ «Ալ - Հայաթ»ի մէջ լոյս տեսած զեկոյցով մը, կը դիմէր Փրանսայի եւ անոր նախագահին, սպառնալով մորթել վանականները եթէ իր պինուորները ազատ չարձակուէին: Մայիս 9-ին, առանձին անդամ ըլլալով, Փրանսա կը յայտարարէր թէ չի բանակցիր ԺԻԱ-ի հետ:

ԺԻԱ-ի համաձայն, Ալժէի Փրանսական դեսպանատան, Ապրիլ 30-ին իր ղրկած նամակը, ուր կը բացատրէր ի՞նչպէս բանակցելու ձեւակերպութիւնները, սկիզբը դրական հակազդեցութիւն գտած էր, ապա սակայն Շիրաք եւ Հ. Ը Շաոէթ խղած էին երկխօսութեան կարելիութիւնը:

Այս ոճիրէն ետք, Փրանսա նոր կոչ մը կ'ընէ Ալժերիոյ իր բոլոր հպատակներուն, կրօնաւոր թէ աշխարհական Մայր Հայրենիք վերադառնալու: Փարիզի Արքեպիսկոպոսն ալ՝ ծիրանաւոր Լիւսթիժէ Մայիս 23-ի իրիկունը մարեց այդ եօթը մոմերը զոր վառած կը պահէր վանականներուն համար, որպէս խորհրդանիչ յոյսի եւ ազօթքի կոչ ըրաւ:

Փարիզի մզկիթին տեսուչը իր ցաւումը արտայայտեց եւ ըսաւ թէ կը բաժնէ Ֆըրանսայի եկեղեցւոյ եւ պետերու ընտանիքներուն ցաւը:

Այս քամնելի ոճիրով, Ալժերիոյ մէջ, 1993-էն ի վեր սպաննուած Ֆրանսացիներու թիւը հասած է 39-ի (որոնց մէջ՝ 18 կրօնաւոր):

*
**

Ցիշենք որ դրաբեանները կրօնական միաբանութիւն մըն են որ մէկ բարեռոդուած ճիւղն է սիսթերսիէններու (հիմնուած 1098-ին, Տիժոնի մօտ Սիթօյի աբբայարանը): Դրաբեաններու այս ճիւղը ծնունդ առած է 17-րդ դարու վերջերը Թրափի (Նորմանդի) Նոթր - Տամ աբբայարանը: Հետեւելով Ս. Բենեդիկտոսի խստակեցութեան կանոններուն, անոնք լուռ եւ համեստ կեանք մը կը վարեն: Ալժերիոյ այս եօթը կրօնաւորները մեծ օգտակարութիւն ունէին չրջապատի բնակչութեան, իրենց գութով եւ խնամքներով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ պատրաստ է հանդիպելու Չէչէնիոյ անկախապաշտներու պարագլուխ՝ Իանդարբիեւի եւ այս վերջինն ալ իր հաւանութիւնը տուեր է նման հանդիպումի մը: Մոսկուայի այս քայլը նոր փորձ մըն է վերջ տալու այս կնճիռին, նախքան նախագահական ընտրութիւնը: Հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Մոսկուա, այս օրերուն. ճիշդ օրը չէ յայտարարուած ապահովութեան հարցերու պատճառաւ: Մինչ, Մոսկուայի մէջ հաշտութեան ելք մը կը փնտռուի, ռուսական զօրքերը յայտարարած են թէ ճգմած են Բամուտի անկախապաշտներու դիմադրութիւնը:

*ԳՈՐՍիՒՕԱՅի չուրջ ստեղծուած բանավէճը, Արդարադատութեան նախարար՝ Ժ. Թուպոնի մէկ յայտարարութեան առթիւ, նոր զարկ ստացած էր Մայիս 23-ին, գործիդայի ազգայնականե Սանթոնիի բեռած վկայութեան պատճառաւ: Թուպոն յայտարարած էր որ Ընկերվարականները, երբ իշխանութեան գլուխ էին «բանակցած էին Գորսիքայի ահաբեկիչներուն հետ, զրամով լեցուն ճամպրուկներու փոխարէն», ինչ որ մեծ վրդովում առեղծած էր ընկերվարական երեսփոխաններու մօտ: Արդ, ՖԼՆՍ-ի աղգ. քարտուղարը՝ Ֆրանսուա Սանթոնի «Եւրոպա 1» ձայնասփիւռի կայանէն յայտարարեց նաեւ թէ «առանց որեւէ երաշխաւորութեան եղած փոխատուութիւնները Քրեմլի - Լիոնէի մէկ մասնաճիւղին կողմէ» օգտագործուած են ձախին կողմէ կաշառելու համար կղզիին ազգայնական պատասխանատուները: Ընկերվարականները ծանրօրէն կը յարձակին Թուպոնի եւ կառավարութեան վրայ, ճաղկելով նաեւ իրենց տեղեկութիւններուն ոչ հաւասար աղբիւրները: Այս ամբողջին վրայ քիչ մը իւղ ալ թափեց Ռ. Պառ յայտարարելով՝ «Եթէ Գորսիքացիք անկախութիւն կ'ուզեն, թող առնեն»: Այս նոյն նիւթին չուրջ, «Ֆիկարօ», (Մայիս 24) կարճ հարցազրոյց մը հրատարակած էր Փաթրիք Տէվէճեանի հետ որ կ'ըսէ, ի մէջ այլոց, ակնարկելով Ռ. Պառի զրպռիչ խօսքին «այդ խօսքը, դիտակցաբար զրպռիչ, փրկարար է: ... Հանրաքուէ մը Գորսիքայի ապագային վերաբերող քաղաքականօրէն անհրաժեշտ է»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի Արդարադատութեան վարչ - նախարարը՝ Անատոլի Սաեպանով սպաննուած է, Մայիս 22-ի գիշերը իր բնակարանին մէջ իր մէկ ծանօթին հետ ունեցած տարակարծութեան հետեւանքով:

ՆԱԶԱՐԷԹի մէջ (Իսրայէլ) հրդեհաբեր երկու չիշեր նետուած են, Մայիս 22-էն 23-ի լուսնալիք գիշերը տեղւոյն Համայնավար կեդրոնատեղիին վրայ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԷ ՄՕՏ, Սվետոգորսկի մէկ չէնքին մէջ պատահած պայթումի մը 19 հոգի մեռած է, որոնց մէջ ինը մանուկներ:

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏի տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի օր (երեքշաբթի, Մայիս 28-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մայիս 29:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

1996, Ապրիլ 2...

Հարիւր տարի առաջ այսօր, 1896 Ապրիլ 2-ին աշխարհ կուգար Հայոց նորագոյն պատմութեան մեծագոյն հերոսներէն մէկը՝ Սողոմոն Թէհլիրեան:

1921, Մարտ 15-ին, Թուականէս չուրջ 75 տարի առաջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան որոշումով եւ կազմակերպութեամբ, կ'ապահովուէր Հայոց Մեծ Եղեռնի գլխաւոր պատասխանատուներէն՝ Թալէաթ, հերոս Սողոմոն Թէհլիրեանի պատուհասող ձեռքով: Սողոմոնի այդ միակ փամփուշտը, որ զգետնեց Թալէաթը, ոչ միայն քաղաքական ափք մը արձանագրեց, այլեւ եղաւ մանաւանդ ազգային հպարտութեան եւ պատուի դրօշակ: Առ յաւէտ երախտապարտ ենք, ազգովին, Սողոմոնին եւ իր նման հերոսներուն:

*
**

Նպատակս չէ, այս գրութեամբ, ներկայացնել հերոսը, Դաշնակցական ուխտեալը, իր գործերը, թարմ երիտասարդութենէն – 18 տարեկանին կամաւոր է արդէն – մինչեւ իր վսեմ գործը, Պէրլինի ահաբեկումը: Բայց սերունդները պէտք է գիտնան, որ ընկ. Սողոմոնը պարզ, «զէնք բռնող» քաջ մարդ մը չէր միայն, այլ գեղարուեստական ուխտեալ մը, իր երիտասարդ տարիքին իսկ, հայ ազատագրական պայքարին նուիրուած, Հայ ժողովուրդի ցաւերով տառնապող եւ ազգի իտէալներու իրականացման ճամբուն անտակարկ նուիրեալ մը: Պէտք է երիտասարդները մանաւանդ ծանօթանան իր գործին եւ իր արժանիքներուն, զոնէ կարդան իր «Վերյիշումներ» խորագրեալ յուշերը, որ իր թելադրութեամբ եւ իր եւ Վահան Մինախորեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսան: Ի դէպ, ընկ. Սողոմոն սահուն եւ հաճելի ոճ ունէր, եւ աքանչելի ձեռագիր. կրնար ինք խմբագրել իր յուշերը: սակայն, ծայրայեղ բծախնդիր մարդ, ուզած էր լաւագոյնս օգտուիլ Մինախորեանի հմտութենէն: Պիտի միայն քանի մը քաղցր յուշեր թղթին տամ, դրուագներ, որոնք իմ յուշերուս թանգարանը կը ճոխացնեն եւ կ'արժեւորեն:

*
**

Կեանքի ուղիներուն վրայ բախտն ունեցայ, անգամ մը միայն հանդիպելու ընկ. Սողոմոնին, չուրջ 10 օր միայն: 1955-ին պէտք է ըլլայ, Նոյեմբերի վերջերուն: Մասնագիտութեանս եւ համալսարանի պաշտօնիս բերումով, յաճախ առաքելութեամբ կամ համագումարի մը մասնակցելու համար կ'երթայի Փարիզ: Առաջին գործս կ'ըլլար այցելել «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Մնայուն հասցէս հոն էր: Ողջ էր աննման ընկ. Շաւարշ Միսաքեանը, նաեւ իր կինը՝ Տիրուհին: Պատասխանատուներէս քանի մը ժամ «զոռնալով», առիթ կը ստեղծէի խմբագրատուն այցելելու, մեզի համար չահեկան հարցերով զբաղելու համար: Ընկ. Շաւարշի դրասեղանի աջին, լայն, բաւական հինցած, բայց կակուղ, հանգստաւէտ, բաց սրճագոյն կաշիէ թիկնաթոռ մը կար որ «իմս» էր: «Թիկնաթոռդ քեզ կը սպասէ», յաճախ կը զրէր ընկ. Շաւարշ: Խմբագրատունը մեծ սենեակ մըն էր, որուն խորքին զետեղուած էին Տէր եւ Տիկին Միսաքեանի դրասեղանները: Սենեակը բաւարար լուսաւոր չէր, եւ միակ դէպի լոյս բացուածքը, մուտքի դուռն էր, ընկ. Շաւարշի դրասեղանին ճիշդ դիմացը: Նստած ընկ. Շաւարշին մօտ, կը խօսէինք. ընկ. Շաւարշի ականջը քիչ մը ծանր էր, ձայնը խռպոտ. յանկարծ մօտեցաւ ականջիս եւ մռմռաց. «Նայէ՛, լաւ նայէ, տես ով կուգայ»: Աբեւը աչքերուս դէմ էր, եւ ներս եկողին չուքը կ'երկարէր սենեակին մէջ, կարծես հսկայ մը ներս պիտի մտնէր:

*
**

«Նայէ՛, լաւ նայէ, կեանքիդ դեղեցիկ պահերէն մէկը պիտի ապրիս», ականջիս կուտար ընկ. Շաւարշ: Ոտքի ելայ. դիմացս տպաւորիչ արտաքինով, հասուն մարմնով մարդ մը: Աւելի քան միջահասակ առանց բարձրահասակ ըլլալու, եւրոպական ոչ շատ նոր գլխարկ մը գլխուն, դասական ակնոցներով, բաւական «յողնած» պարզ վերարկու մը հագած, աջ ձեռքին պայուսակ մը: Վար դրաւ պայուսակը, հանեց գլխարկն ու ակնոցները. հակառակ դուրսի ցուրտին, հաւանաբար բաւական քալած ըլլալով, քրտնած էր: Սրբեց ճակատը եւ անչարժ մնաց սենեակին մէջտեղը, նայելով մեր կողմը, կարծես զարմանալով թէ ինչ կը պատահի: Տարիքը 60-ի չուրջ պէտք է ըլլար. թիկնեղ, աքանչելի լայն ճակատ մը, «լեռնական» Հայու դլուխ մը, թեթեւօրէն արծուաքիթ, մազերը գլխու կողմերուն եւ ետեւը առատ, սակայն ճակատէն վեր բաւականին նօսրացած. չրթները մկանոտ. աչքերը այնքան բարի որքան անոյշ նայուածք մը, նոյն ատեն որքան փայլ, որքան կրակ այդ աչքերուն մէջ: Այդ ոսկրոտ դէմքը, այդ հմայիչ աչքերը, այդ առնական արտաքինը, հզօր կամքով, ազնուական նկարագիրով, քաջերու յատուկ տոկունութեամբ հերոսի մը միայն կրնային ըլլալ:

«Ելի՛ր համբուրէ՛ ... Սողոմոնն է, Թէհլիրեանը», ըսաւ ընկ. Շաւարշ:

Այդ րոպէն...

Այդ անմոռանալի րոպէն...

*
**

Շուրջ 10 օր Փարիզ մնալուս այլեւս անբաժանելի էինք: Ճաշախ փախուստ կուտայի համագումարէն. օտար պատուիրակներէն չատեր սկսան կատակել. «Ձեզ չատ չենք տեսներ, երեւի «լաւ» ժամանակ կ'անցընէք Փարիզ»: Նոյնիսկ Թուրք պատուիրակութենէն նախագահը, բարի մարդ մը, որ յաճախ կը փնտռէր ղիս, որովհետեւ բաւարար ֆրանսերէն կամ անգլերէն չէր գիտեր եւ ես թրքերէնով օգտակար կ'ըլլայի իրեն, ըսաւ քմծիծաղով՝ «Տոfթէօր պէյ, հազիրթիճինիզի չօfկէօրմիւեորում...»: Եթէ գիտնար թէ ես որուն հետ կ'ըլլայի...

*
**

1956-էն մինչեւ իր մահը, բաւականին կանոնաւոր թղթակցութիւն պահեցինք, միշտ հանրային հասարակական հարցերու չուրջ, իր մտահոգութիւններու առանցքը, բայի Մայր Հայրենիքէն, սփիւռքահայութիւնն էր: Հակառակ Լիբանանի պատերազմի ընթացքին Պէյրութի մէջ առօրեայ կողոպուտներուն հետեւանքով, իմ գրադարանիս եւ թղթերուս փճանալուն, աւելի քան տասնեակ մը նամակներ մնացած են մօտս իրմէ, իր ղեղեկիկ ձեռագիրով: Բնական է դուրդուրանքով կը պահեմ այդ ղեղնած թղթերը իբրեւ անգին նշխարներ:

*
**

Բ. Աշխարհամարտի աւարտին կրցած էր դուրս գալ Պելկրատէն, անցած Մարոք եւ ահա եկած էր Փարիզ, փորձելով դաղթել Ամերիկա: Միակ լուծումը այդ էր. հպատակութիւն չունէր. Նանսէնեան անձնագիր մը ունենալու էր: Նոյնիսկ Ֆրանսա կարճ ժամանակով կեցութեան համար դժուարութիւններ կ'ունենար: Ուղեցի, որ անպայման նախքան Ամերիկա մեկնիլը, այցելէ Լիբանան: Կրնա՞ք երեւակայել, թէ ինչ խանդավառութիւն պիտի առեղծուէր Պէյրութի մէջ: Ծօսեցայ իրեն այդ մասին. լուսաւորուեցաւ դէմքը. յուզմունքի հասնող ուրախութիւն մը փայլ կուտար աչքերուն: Պէյրութ վերադարձիս, կեղր. Կոմիտէն մեծ դոհունակութեամբ ընդունեցաւ առաջարկս. որոշեցինք ժողովրդական հրապարակային չուռով կայանալիք մեծ ձեռնարկին - Դաշնակցութեան Օր կամ նման տարողութեամբ ծօնակատարութիւն մը - հրաւիրել զինք: Ձեռնարկը կազմակերպեցինք Պուրճ Համուտի «Մեսրոպեան» վարժարանի ընդարձակ բակին մէջ: Բազմահազար ժողովուրդ կ'ականկալէինք: Որոշումը սակայն պէտք է մնար գաղտնի. նախագահողի եւ բանախօսներուն անուններուն նախապէս պիտի չյայտարարուէին: Տօնակատարութեան պահուն միայն հերոս հիւրը պիտի ներկայացուէր ժողովուրդին: Այս ամէնը, գլխաւորաբար ապահովութեան վերաբերեալ նկատումներով: Լիբանան, այդ օրերուն ալ բաւական ծանր հարցերու թատերաբեմ էր, աւելի ճիշդը խառնարան: Կը վխտային նաեւ թուրք գործակալներ: Հանդէսը կազմակերպուեցաւ մեծ բծախնդրութեամբ: Ընկերներէն ոմանք սակայն երեւի քիչ մը թոյլ բերան գտնուած էին, վերջին օրերուն վախուքներ կը ջրէին ընկ. Սողոմոնի հրաւիրուած ըլլալուն մասին: Ցանկարծ ծօնակատարութենէն քանի մը օր առաջ, լուր ստացանք թէ ընկ. Սողոմոնին գալը հնարաւոր պիտի չըլլայ. ամերիկեան վիզայի համար կանչուած էր, եւ այդ ժամադրութիւնը կարելի չէր յետաձգել: Այս անել կացութեան մէջ էինք, երբ բոլորովին անակնկալ կերպով, Պէյրութէ եկաւ ընկ. Մալխասը: Ան նախապէս եկած էր Պէյրութ եւ բաւական ալ երկար մնացած. հրատարակած էինք իր գործերը, յատկապէս «Զարքօնif»ի չարքը: Գիտէինք որ լրջօրէն հիւանդ է, եւ չատ տկարացած. օդանաւէն իջաւ չատ «խարխուլ» վիճակի մէջ, հազիւ քայլերը քարշ տալով, ընկերներու թեւերուն պինդ կապուած: Քանի մը օր յետոյ, Մալխաս նախապահեց ծօնակատարութեան եւ խօսեցաւ տպաւորիչ ճառ մը, ըստ սովորականին իրեն յատուկ սրամտութիւններով լեցուն: Ժողովուրդը մեծ յարգանք ըրաւ իրեն:

Սակայն...ընկ. Սողոմոն չկար այդ օր:

Ընկ. Մալխաս, ինչպէս ինք ըսած էր արդէն, կարծես Պէյրութ եկած էր հոն թաղուելու ցանկութեամբ: Եւ ծօնակատարութենէն քանի մը օր յետոյ միայն, յանիսնապէս փակեց աչքերը: Տեղի ունեցաւ ժողովրդական եւ կուսակցական փառաչուք թաղում: «Դաշնակցականները թաղում կազմակերպելը լաւ գիտեն...», ըսողներ եղան: Եւ ընկ. Սողոմոն անցաւ Ամերիկա, առանց տեսնելու «Սփիւռքի Հայաստանը...»:

*
**

Արտակարգօրէն համեստ էր ընկ. Սողոմոնը, հեռու ամէն տեսակ փառասիրութենէ եւ ցուցամոլութենէ. իր նամակները իր հոգիին, իր անհատականութեան հայելին են, ուր ազնուութիւնն ու համեստութիւնը եւ մանաւանդ արտակարգ զգայնութիւնը յստակ արտայայտութիւն կ'ունենան: Արհատիրքի հետ առընչուող ապրումները անբաժան էին իրմէ. իր ժողովուրդին ցաւերը կը տիրապետէին իր բովանդակ ներաշխարհին վրայ: Ցոռեւոս էր Սփիւռքահայութեան, յատկապէս Միջին - Արեւելքէն հեռու գտնուող գաղթօճախներու ապագային նկատմամբ: Կը դառնար մռայլ երբ այդ մասին խօսք կ'ըլլար...

*
**

Փարիզ այդ կեցութեանս ընթացքին, օր մը հարցուցի ընկ. Շաւարշին ընկ. Սողոմոնի նիւթական կացութեան մասին: «Այդ մասին չըլլայ որ որեւէ արտայայտութիւն ունենաս իրեն. անհատական թէ կուսակցական որեւէ օգնութիւն կը մերժէ», զգուշացուց ընկ. Շաւարշ: «Սանթիմ մը չունի, սակայն հպարտ է, չուզեր որեւէ ձեւով ոեւէ մէկուն վրայ բեռ ըլլալ», կը վկայէ ընկ. Գաբրիէլ Լազեան, իր մէկ նամակին մէջ: Ի դէպ, ընկ. Լազեանի հետ մտերմիմներ էին. եղած են դասընկերներ Երզնկայի դպրոցը՝ պատանեկութեան տարիներուն. եւ ահա այդ օրերուն չուրջ 50 տարիներ յետոյ իրարու կը հանդիպէին Փարիզ: Մէյտ իր աշխատանքով կրցած է իր գլուխը պահել. ընկ. Մարոք, ընկ. Փարիզ թէ յետոյ Ամերիկա, անոման Աշտիխը կ'աշխատէր դերձակատուներու մէջ, համեստ օրապահիկի մը համար: Ցուզումով կը յիշեմ, երբ յաճախ երեկոյեան ուշացած ժամերուն, կը միանար մեզի փորձելով բաց պահել աչքերը, բայց մնալով մէյտ ժըպտադէմ:

*
**

Հանրային կեանքի չուրջ, Սողոմոնի հետաքրքրութիւնները այլազան էին: Մտահոգ էր միայն հայութեան ցաւերով, եղեռնի թողած հետքերով, կամ դոյատեւման ներկայ դժուարութիւններով. այլեւ էր լուծումներ փնտռող, դաղափարներ առաջարկող եւ գործեր ծրագրող: Ներկայ գրութեան սահմաններուն մէջ, հնարաւոր չէ այդ ամէնը հարազատօրէն ներկայացնել: Ցիշեմ սակայն մէկ պարագայ միայն, նաեւ այդ պարագան հանրութեան լուսաբանած ըլլալու համար: Այդ չուրջ 10 օրերու ընթացքին, երբ բաւականին մտերմացանք եւ ինծի իր խօսքով «քարին գարկաւ» (ոսկերիչներու քարը) յայտնեց, թէ վերջերս մտրոք գտնուած ըլլալուն, կապ հաստատած է Ցովհաննէս Գազանճեան անունով Հայու մը հետ: Ենթական բաւական յառաջացած տարիքով, մինակ մարդ մըն, ամուրի, առանց ոեւէ ժառանգորդի, տէր էր մեծ ագարակի մը, Ռապաթ քաղաքի մօտ: Ընդառաջելով ընկ. Սողոմոնի դիմումին, ան համաձայնած էր իր բովանդակ ստացուածքը կտակել Պէյրութի մեր ճեմարանին: Կտակը սակայն պայմանական էր արձանագրուած նոտարի մօտ. ես այդ օրերուն նաեւ «Համազգայինի» կեդր. Վարչութեան անդամ էի, դիտնի կազմին մէջ իբրեւ քարտուղար, նախադահը ընկ. Վրացեանն էր: Ընկ. Սողոմոն կը պնդէր, որ վերադարձի ճամբուս վրայ այցելեմ Գազանճեանին: Ես անյարմար կը նկատէի այդ, այդպէս ինքնագլուխս երթալը. երիտասարդ էի. կը մտածէի, որ հեղինակաւոր անձնաւորութիւն մը, ինքը՝ ընկ. Վրացեանը, Ամերիկայէն վերադարձի ճամբուն վրայ, այցելէ Մարոք: Խօսեցայ Պէյրութ ընկերներուն հետ. համաձայն գտնուեցան ինծի: Վերադարձիս թղթակցեցայ ընկ. Սողոմոնի եւ Պր. Գազանճեանի հետ Պէյրութի մէջ հանդիպաւոր բացումը սպասել «Համազգայինի» եւ ճեմարանի 25-ամեայ յոբելեանին: Ապասուած էինք քանի մը մեծադումար նուիրատուութիւններ (ընկ. Յակոբ Տէր - Մելքոնեան, Սուրէն Խանամիրեան եւայլն) Պր. Գազանճեան համաձայն գտնուեցաւ որ այդ առթիւ պաշտօնապէս յայտարարէնք իր կտակը: Այդպէս ալ ընինք: Վրացեան չկրցաւ անցնիլ Մարոք, կեդր. Վարչութիւնը որոշում տուաւ Շաւարշ Նարդունի - որուն վրայ մեծ նմարում ունէր Յ. Գազանճեան - քարտուղական աշխատանքով այցելէ Մարոք եւ մանաւանդ ապահովէ կտակի իրաւական պաշտօնականացումը: Նարդունի կատարեց այդ ճամբորդութիւնը: Սակայն ... կրկին խոտոռում,

Ըլլայ ընկ. Սողոմոն, ըլլայ մենք մնայուն կապի մէջ մնացինք Պր. Գազանճեանի հետ, բայց կտակի պատճէն մեր ձեռքը չհասաւ: Եւ ... սկսաւ լռութիւն, մինչ նամակները կը մնային անպատասխան. պատահած էր հետեւեալը. - Գահիրէի բնակ տիկին մը, որ ազգականական կապ այլ որեւէ կապ չունէր Յ. Գազանճեանի հետ, մամուլէն լսելով այդ կտակի մասին, թռած գացած էր Մարոք, Գազանճեանի մօտ, գինք «հարազատի պէս իր նամելու համար» ... եւ այնքան «խնամած» էր որ ... ամուսնացած էին:

Ի հարկէ կտակը մոռցուած էր: Ընկ. Սողոմոն խորապէս վրդոված, ծանր նամակ մը գրեց իրեն: Կրնայինք իր ամուսնութիւնը չնորհաւորել, բայց յայտարարուած կտակ մը, այս պարագային, զոնէ մասամբ, պէտք է զօրու մնար ի հարկէ՝ ի զուր:

Կարճ ատեն յետոյ, մահացաւ Յ. Գազանճեանը: Ճեմարանի մէջ իր «կտակէն» որեւէ հետք չկայ:

*
**

Իր վերջին նամակները գրուած են Սան - Ֆրանսիսքոյէն 1957-ին եւ 58-ին: Առողջական վիճակը սկսած էր մտահոգիչ դառնալ. չաքարախտը աւելր կը զործէր: Միշտ հպարտ էր սակայն, որ ինք կը գլխուն ճարին կը նայի, Ընկերները ընդհոգածութեան եւ գուրգուրանքի առարկայ դարձուցած էին զինք: Ինքզինքը կը սակցութեան տրամադրութեան տակ դրած էր, ինչով որ կրնար օգտակար ըլլալ: Դժուար է ինծի համար իր նամակները հրատարակութեան տալ. անոնց մէջ ոսկայն կ'ապրիմ անցեալի քաղցր յիշատակներով եւ իր աքանչելի տիպարը կը զօրացնէ հաւատքս դէպի մեր ժողովուրդը եւ մեր կուսակցութիւնը: Ցիշողութեան մէջ իր չիրիմն ու յուշարձանը աղբիւր են անվհատ յոյսի եւ վճռակամ հաւատքի դէպի մեր ժողովուրդի լուսաւոր ապագան:

*
**

Գացի ուխտի իր չիրիմին: Հոդիս աչքերով տեսայ գինք կրկին. մնացի լուռ, արձանացած. փորձեցի լուռ խօսիլ իրեն հետ, միասին էինք կրկին. սակայն...

Ես՝ այս փուճ աշխարհիս մէջ վերջին հանգրուանը սպասող անցորդ մահկանացու

ինք՝ անմահներու օթեւանի բնակիչ ա յաւէտ:

ՏՕՔԹ. ԵՂԻԿ ԳՈՆԻԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ 6-ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

Լոյս տեսաւ Մխիթարեան տպարանէն Ս. Ղազարի Ձեռագիրներուն վեցերորդ հատորը, աշխատասիրուած Հ. Սահակ Ալդ. ձիմճիմեանէ, որ անցեալ տարի հրատարակեց հինգերորդը, իսկ 1993-ին՝ չորրորդը:

Հատորին տպագրութիւնը կատարուած Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան միջոցով, Վենետիկի Մխիթարեան տպատան, մաքուր թուղթի վրայ, չքեղ պատկառելի արտաքինով:

Ունի 80 էջ ընդարձակ յառաջաբան: Հեղինակը նախորդ հատորներուն մէջ սկզբած էր ընել պատմականը թէ ի՞նչպէս ձեռք բերուած է Ս. Ղազարի Ձեռագրական հարստութեան. ներկայ հատորին մէջ կ'ընէ 26. 1846 տարիներուն, այն է Սուրբ Աբգ. Սմպատեանի Աբբայութեան շրջանը, ուր ամէն մէկ ձեռագիր կը ջանար Ս. Ղազար հասցնել Ձեռագիր մը: Աչքառու կերպակերպ Հ. Ներսէս Սարգիսեանի նկարագիրը, որ 14 տարի առանձին չրջած է Հայաստան աշխարհը եւ ընդօրինակած բազմաթիւ Ձեռագիրներ, գնած եւ նուէր ստացած է հարիւրէ աւելի ընտիր եւ անգին գրչագիրներ. Հ. Եփրեմ Սէթեան, գրչելով Ղրիմ, Տփղիս, Սանահին, Պոլսոյ եւ հուսկ Ախալքալաք, ստացած հինգտիր հատորներ, որոնց մէջ է հանգիստ պարծանք Մլեքէ թադուհիի կամ Խրութեան տոհմին ե. - Զ. դարու Աւետարանը, փառքը Ս. Ղազարի Ձեռագրատան: Հուսկ յիշելի է Հ. Փիլիպպոս Թրթիման - Աւալեանեան Ջանքը, որ Պոլիսէն եւ Զմիւռնիայէն գնած կամ նուէր ստացած է 64 Ձեռագիր, Հ. Սիմոն Ճուտպետեան՝ Ախլքայէն եւ Տփղիսէն ստացած է 24 հատոր...:

Բացի միաբաններէն, հեղինակը քաղեալ վանքին դիւանէն՝ կը թուարկէ բոլոր այն ազգայիններուն անունները, որոնք ստացած են նուիրատուութիւններ: Յատուկ կերպով կը յիշէ Նիկողայոս Երկայնաբազուկ Պոլսեցինը, որ 1829-ին Ս. Ղազար ղրկած է ինքը թանկարժէք եւ երկանապիր Ձեռագիրներ, որոնք ստեղծած են ղիւանին անչափ խանդավառութիւն մխաթիներուն մէջ:

Ներկայ հատորը ունի 1126 սիւնակ եւ ընդանդակէ նկարագրութիւնը բոլոր այդ պատմագիրներուն, որոնք դասաւորած են գրչագրելու հնութեան կարգով: Պատմագիրներն են թիւով 121, որոնցմէ ամէնէն հինը՝ երկանթագիր ութ մագաղաթներ են՝ Ղազար Փարպեցիէ, գրուած 981. - ԺԲ. դարուն: Երկրորդն է Ժողոմոնի մը, գրուած 1206-ին, որ կը բովանդակէ Սամուէլ Անեցիի Ժամանակագրութիւնը: Երրորդն է Սմբատ Սպարապետի Տարեգիրքը, գրուած 1280 - 1315 տարիներուն...:

Պատմագիրներուն կը յաջորդեն կանոնագիրքերը, 36 մխիթարեան, որոնց մէջ առանձին տեղը կը գրաւէ համբաւաւոր Դատաստանագիրքը, գրուած Մխիթար Գօշ հեղինակին կենդանութեան, - դուցէ ինքնագիր, - 1184 թուականին: Կը յաջորդեն Գիրքը Նարեկացիի (34 հատոր), Ներսէս Շնորհալիի (71 հատոր), Ներսէս Լամբրոնացիի (57 հատոր) Ձեռագիրները, որոնց կը յատուկ ուշադրութեան արժանի են Ներսէս Շնորհալիի «Մեկնութիւն Կաթուղիկէ»ը, գրուած 1198-ին, հեղինակին մահէն 25 տարի ետք, Ներսէս Լամբրոնացիի «Մեկնութիւն Սաղմոսաց»ը, գրուած 1180-ին, որ 1882-ին Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի ջանքերուն վրայ՝ Յովհաննէս Ներսէսեան երթալով Փոքր Ասիոյ ներքին գաւառները՝ գնած է 100 լիրայի: Ասոնց կը յաջորդեն Ձեռագիր Ապօթագիրքերը: Հատորը կ'ուարտի ընկալեալ ցանկերով՝ անձնանուններու, տեղանուններու, տաղերու, աղօթքներու:

Այս վեցերորդ հատորը կը բովանդակէ նկարագրութիւնը 333 Ձեռագիրներու, իսկ վեց հատորներուն մէջ կ'ամփոփուին 1205 Ձեռագիրներու բովանդակութիւնը: Ս. Ղազարի Մատենադարանը ունի չուրջ 2500 Ձեռագիր եւ կը նախատեսուին ուրիշ երեք հատորներ եւս՝ ամբողջացնելու համար այս արդասի եւ նուիրական գործը: Արդէն իսկ պատրաստ են ճօթներորդ եւ ուներորդ հատորները, որոնք վեցերորդին նման պիտի հրատարակուին՝ Մխիթարեան Միաբանութեան 300-ամեակին առիթով (1700 - 2000):

Հեղինակին կը մաղթենք քաջողջութիւն եւ արիութիւն, որպէսզի չուտով հասցնէ եւ արխուիին, որպէսզի չուտով հասցնէ եւ արխուիին, որպէսզի չուտով հասցնէ եւ արխուիին

ARMENIE
entre Orient et Occident
3000 ANS DE CIVILISATION

13 Juin — 20 Octobre
Galeries Mansart et Mazarine

L'exposition est organisée par la Bibliothèque nationale de France avec la collaboration de l'Institut des Manuscrits anciens (Matenadaran) d'Erevan et celle du Musée d'Histoire d'Arménie, grâce au concours des ministères français de la Culture, de l'Education nationale et des Affaires étrangères, et à celui du ministère arménien de la Culture. Elle occupe les deux grandes galeries de la rue de Richelieu (700 m^2).

COMMUNIQUE DE PRESSE

300 ans de civilisation aux confins de l'Asie Mineure, du Caucase et du Proche-Orient... la Bibliothèque nationale de France découvre l'Arménie, terre mythique émergée des temps bibliques. Manuscrits à peintures orientaux et occidentaux, imprimés anciens, portulans et cartes médiévaux, sculptures antiques, bijoux et objets d'usage quotidien : près de 300 pièces exceptionnelles — dont une centaine provenant d'Erevan sont montrées pour la première fois en France — évoquent les échanges intellectuels, matériels et diplomatiques de ce pays au carrefour des voies de commerce convoité par les grands empires d'Orient et d'Occident.

Les échanges intellectuels se sont largement développés dès les IVe - Ve siècles grâce à deux éléments culturels fondateurs: la conversion (bien avant Rome) au Christianisme et l'adoption d'un alphabet propre, à l'origine d'une première littérature de traduction. Traduction de livre d'Eglise qui atteste des liens étroits de l'Arménie avec la tradition chrétienne de Jérusalem, et traduction de textes grecs classiques (Platon, Aristote...), qui témoigne de l'intensité des échanges avec le monde héllenistique, dont nombre d'œuvres sont connues aujourd'hui que par leur version arménienne. Les relations littéraires avec l'Occident sont présentées en regard croisé français et arménien, à travers chansons de geste et romans médiévaux, et théâtre français du XVIIe siècle.

Les échanges matérielss et diplomatiques entre l'Arménie et l'Occident, particulièrement la France, sont envisagés autour de temps forts : les croisades, la politique ottomane de Louis XIV et de Colbert, le rayonnement culturel de la France au XVIIe et XVIIIe siècles, le Premier Empire... Dès le Moyen Age, le Royaume arménien de Cilicie commerçait avec les Francs. Ce sont ensuite les missionnaires français qui, en fondant nombre d'écoles dans l'Empire ottoman, facilitèrent les relations des rois de France avec les élites religieuses ou laïques d'Arménie, cependant que les négociants arméniens prenaient une part prépondérante dans le commerce oriental et asiatique de Marseille.

Un livre-catalogue collectif réunissant des spécialistes français et arméniens, un film documentaire présentant les échanges franco-arméniens sous Louis XIV, et un colloque international les 12, 13 et 14 juin, accompagneront l'événement.

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, Մայիս 28 - Գ· օր Հոգեգալստեան:

Այսօր Հայ Պետականութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան - 1918 Մայիս 28 - հռչակման տարեդարձն է:

Ժամը 6-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ատրթին՝ Գոհաբանական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան վերանկախութեան հաստատունութեան եւ բարգաւաճման համար:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յուլիս 3-ին
դաշտահանդէս
«ԽԱՆԱՍՈՐ»
Շաւիլ - Վիլրօֆլէ
Մանրամասնութիւն յետագային:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Agnouni*» d'Asnières

Vers NANTES

La CBAF organise une excursion pour découvrir :
— *L'exposition* «*Arménie des Origines au IVe siècle*» au Musée Dobrée de Nantes
— *Nantes*, ville de Jules Verne et d'Anne de Bretagne.
— *Le bord de mer La Baule*, la plus belle plage d'Europe.

Départ le samedi matin 29 Juin;
Retour le dimanche soir 30 Juin.
Trajets en autocar de luxe, vidéo. Visite de l'exposition par guides conférencier (durée 1h30).
Hébergement à l'Hôtel *Ibis*, centre ville.
Participation aux frais : 500 F.
Renseignements et inscriptions :
Mme Danoux après 20h au 42 42 85
Mme Gourdikian au 39 82 65

UGAB - *Marseille*

COLONIE

L'Union Générale Arménienne de Bienfaisance de Marseille a le plaisir de vous informer que, pour la 13ème fois elle organise sa Colonie de Vacances pour les enfants de 7 à 14 ans.

Elle aura lieu à VARS (Hautes-Alpes) du 6 au 28 Juillet.

Pour tous renseignements veuillez appeler :
UGAB: 91.22.10.45 (heures bureaux).

— *Animation arménienne :* initiation à la langue arménienne — danse, chants et musique — cours de théâtre arménien — cours de tissage de tapis arméniens (kilims).

— *Activités:* jeux de plein air, veillées, jeux de société, bivouacs, activités manuelles, randonnées pédestres, pêche, excursions, ainsi que diverses activités sportives.

UGAB - *Marseille*

PROGRAMME DE MAI

- **JEUDI 30 MAI à 20h30**
  CONFERENCE - DIAPORAMA
  sur l'exposition du musée Dobrée de Nantes : «ARMENIE, DES ORIGINES AU IVe SIECLE»
  par *M. JACQUES SANTROT*
  Conservateur du Musée Dobrée de Nantes et des musées de Loire Atlantique.
  Entrée libre.

327, Boulevard Michelet,
13009 MARSEILLE — Tél.: 91.22.10.45

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ՀԱՋԻ Պօմոնի Նայիրի մասնճիւղի ժողովը Զորեքշաբթի, Մայիս 2-ի ժամը 16-ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Բոլոր ընկերուհիները ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Sous la présidence de son Excellence l'Ambassadeur d'Arménie en France
VIGUEN TCHITETCHIAN

GRAND BAL DE PRINTEMPS

AU PROFIT DE L'ECOLE BILINGUE SAINT MESROB
le Samedi 8 Juin à partir de 20 heures 30
animé par le chanteur
GEORGE BAGHDOYAN
(venu spécialement de Los-Angeles)
dans les salons de l'Hôtel « N o g e n t e l »
Hôtel *Mercure* de Nogent-sur-Marne

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծաղիկ»ի բաժանորդներուն"

MUSEE CANTINI - Marseille

Du 7 Mai au 2 Juin

Le Chant de la Mer

Hovannès Aïvazovski - Arsen Chabanian - Edgar Chahine - Vartan Mahokian - Carzou - Hagop Hagopian - Martiros Sarian - Guevork Bachindjaghian etc...

La mer vue par les peintres arméniens

VILLE DE MARSEILLE
Organisation :
FONDATION
Aram KHATCHATOURIAN
CONSEIL GENERAL — 13 —

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 29
MERCREDI
29 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀԱՐՑ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·861 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.861

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՕԹԸ ՎԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՕԳԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ԲԱՆԱՎԷՃ

Նաթաֆներէն, մինչ Փրանսայի 40 հազար եկեղեցիները կը պատրաստուէին նշագրանդ հնչեցնել Հոգեգալստեան պատգի առաթին, ապաննուած եօթը վանականներու յիշատակին, բանավէճ մը կը ծաղր բանագնացի մը հանդիպումին գալ այդ պատանդ կրօնաւորներուն հետ։ Փարիզի արբայարանին վանահայրը՝ Հ· Քրիստոֆ «Փուռնեալ տիւ Տիմանշ»ին (Մայիս 28) կը յայտարարէր թէ Փրանսայի բանագնաց մը, 12 օր առաջ, տեսնուած էր եօթը կրօնաւորներուն հետ որոնք ողջ - առողջ էին եւ հաղորդութիւն տուած։ Այս յայտարարութիւնը կը թուի համապատասխանել ԺԻՒ-ի մէկ պետկոյին ուր Իսլամական Ջինհատ Խումբը կ'ըսէր թէ պատանդները եղած են Փարիզի եւ առեւանդներու միջեւ, բայց, քիչ ետք, էկըպիի մեծաւորը բացարձակապէս կը հերքէր Հ· Ժերարին յայտնութիւնը, հետեւցնելով Արտաքին նախարարին հերքումին։ Ժերար յետոս կոչում չէր ըներ սպանդ, եւ ընդհակառակն կը պնդէր, այս անգամ էն - Թ - էլ ձայնասփիւռի կայանէն, չեչտելով՝ «Մեր եղբայրները այդ պայմանները ունեցան. իրողութիւն մըն որ չի կրնար հերքուիլ, քանի որ վճռած է»։

Այս յայտարարութիւնները հերքումները աւելի մեծ չփոթ ստեղծին եւ այն տպաւորութիւնը թողուցին որ բան մը անցած դարձած է։ Քիչ մը ապրիլեան ալ կրնար թուիլ Հ· Ժերարի յաղթումը, նաեւ հետաքրքրէին, երբ անդադրանքը որ կը պատկանի լուսութիւնը ընդարձակ մը, բայց, ըստ պատկերին ոչ ոք կը խուսափի մեքենաներու քաղաքականութենէն, ոչ իսկ դրամականները։

***

Միքանաւոր Լիւսթիժէ, իր կարգին, պարտաւորուեցաւ յետոս կոչում ընել եւ «դադրեցնել» առաջին յայտարարութիւնը որ ակնարկած էր «առեւլութեան» մը որ պէտք է հալածել եւ վիրաւորած էր ամբողջ իսլամը։

***

Պապը կոչ մը ըրաւ մահմետական հաւատացեալներուն, որպէսզի երբեք չկրկնուի ինչ որ պատահած է։

***

Երեքշաբթի, Մայիս 28, ժամը 18·30-ին Նանտուա Պայրուի կոչին հետեւելով, փարիզեան բոլոր հոսանքները, (բացի Ազգային Ճակատէն) բոլոր կազմակերպութիւնները, բոլոր յարանուանութիւնները կը հաւաքուէին Թրոքատերոյի Մարդկային Իրաւանց հրապարակը բողոքի մը ցոյց մը ընելու համար այս զազրելի սպանդին դէմ։

***

ՋԷՋԷՆԻԱ

ՎԵՐՋ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

«Ֆաբեկիչէ», «պոզ - աւազակներու պետ» որակուած չէչէն անկախապաշտներու պարագլուխը՝ Զելիմխան Իանդարբիեւ կրեմլին ընդունուեցաւ Մայիս 27-ին եւ Ելցինի հետ տեսնուեցաւ, յանգելու համար համաձայնութեան մը։ Այս ձեւով, չէչէն անկախապաշտները ընտրական փառատօր նուէր մը ըրած կ'ըլլան Ելցինի, եթէ անշուշտ ձեռք ձգուած համաձայնութիւնը Թուղթի վրայ չմնայ։ Արդարեւ, առաջին առթիւ, պինուորական ուժ զեկավարները բոլորովին կ'ընդդիմանան անկախապաշտներու հետ որեւէ բանակցութեան։ Հրամանատարը՝ Տիխոմիրով յայտարարած էր արդէն, տեսակցութեան նախօրեակին իսկ՝ «պարոնայք ահաբեկիչները Մոսկուա պիտի ընդունուին»։

Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ եւ Ելցին չվարանեցաւ ըսելու՝ «պատմական օր է։ Չէչէնիոյ խաղաղութեան կենսական հարցը լուծեցինք»։ Ըստ եղած կարգադրութեան հրադադարը պիտի հաստատուի Յունիս 1-ին եւ այս երկու չաբաթներու ընթացքին բոլոր զերիները պէտք է փոխանակուին։ 17 ամիսներու կռիւներու երկայնքին, Չէչէնները 40 հազար մեռեալ ունեցան։ Չէչէնները նախապայման չեն դրած ռուս զօրքերուն հեռացումը։ Անկախապաշտները համոզուած կը մնան որ իրենց բուն ճակատամարտը նոր պիտի սկսի։ Հրահանգ տուացած են «հանդչելու մինչեւ ռուսական ընտրութիւնները»։ Չէչէն հրամանատարներէն մէկը կ'ըսէ. - «Որքան կը յառաջանանք դէպի ռուսական նախագահական ընտրութիւնը, այնքան աւելի թեկնածուները դեմոկրատ կը դառնան։ Բայց, բոլորն ալ իրարու կը նմանին։ Իրենցմէ ոչ մէկը Չէչէնիան հանդիսատ պիտի թողու։ Ելցին կը փորձէ այնպէս ցոյց տալ որ պատերազմը վերջացած է, մինչ կը շարունակուի, Ինչ կամ ուրիշ մը, մեզի ի՞նչ, մենք պիտի չընդունինք Ռուսաստանի տիրապետութիւնը։ Մէկ բան կ'ուզենք՝ մեր ազատութիւնը»։

Առայժմ եւ որպէսզի Չէչէն պատուիրակութիւնը ի գործ չդնէր պօյքոթի իր սպառնալիքը, Չէչէնիոյ կանոնադրին համար առկախ մնացած է, ցնոր անօրինութիւն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը վճռած է չարունակել կառավարել եւ իր այդ որոչումին զօրավիղ է նախագահ Ս· Տէմիրէլ։ Ծանօթ է որ Եըլմազի կառավարութիւնը այլեւս բնաւ մեծամասնութիւն չունի։ Սահմանադրական Խորհուրդը արդէն անվաւեր հռչակած էր համախմբման կառավարութեան ստացած վստահութեան քուէն չնորհիւ 45 երեսփոխաններու ձերբազատութեան եւ առջի օր ալ Թ· Չիլլէր վերջ տուաւ իր կուսակցութեան մասնակցութեան, վերջին հարուածը տալով եւ այս ձեւով իսլամականներու հացին իւղ քսելով։ Այս վերջինները, Մայիս 27-ին, անվստահութեան բանաձեւ մը ներկայացուցին եւ էրպաքան յայտարարած է որ իր կուսակցութիւնը - Ռէֆահ - Խորհրդարանի արտակարգ նիստ պահանջած է Մայիս 30-ին համար, վիճելու համար այդ բանաձեւին մասին։ Էրպաքան պատրաստ է կառավարութիւն մը կազմելու։

ՓՐԱՆՍԱ չի յաջողիր լուծում մը գտնել Գոթսիքայի համար եւ մինչ օրակարգի նիւթ էր Մայիս 28-ին, Ազգ· Ժողովին մէջ, ազգայնական Գոթսիքացի մը պայմաններ կը դնէր չարունակելու համար բիւրո արարքներու դադրեցումը· պատասխանելով «Մոնտ»ի հարցումներուն Գոնգոլթա նացիոնալիսթաւի Ազգային քարտուղարը փիէրի կարեւորութեան կարգով կը ներկայացնէր (Մայիս 28) դվխաւոր պահանջները որպէսզի ՖԼՆՍ-ն խաղաղութիւն հաստատէ. - Գոթսիքայի ժողովուրդին ճանաչումը, տնտեսական զարգացման գործընթացին յանձնառութիւնը, գոթսիքերէնի պաշտօնականացումը եւ կրթական յատուկ սխեմայի մը հաստատումը, կղզիին հիմնարկներու չրջագծին բարենորոգումը, երկու նահանգներու անհետացումով։ Այլապէս ՖԼՆՍ-ն ահաբեկչական իր գործողութիւնները կրնայ Փարիզ տեղափոխել։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ժողովուրդը արտակարգ խանդավառութեամբ ողջունեց իր թագաւորը որ 50 տարիներու աքսորէ ետք, հայրենիք կը վերադառնար։ Սիմէոն Բ· Պուլկարիայէն վռնտուած էր Համայնավարներու կողմէ եւ առաջին անգամ ըլլալով կրկին ոտք կը կոխէր Սոֆիա, Մայիս 25-ին։ Շուրջ 500 հազար Պուլկարներ հաւաքուած են փողոցները բարի դալուստ մաղթելու համար թագաւորին։ Լրագրնդներն ալ չեն պակսած՝ «Պուլկարիան աղքատ է, իր թագաւորը կ'ուզէ», «Սիմէոն մեր ուժն է, մեր ապագան»։ Սիմէոն երեք տարի վարած է իր երկրին ճակատագիրը (1943 - 46) երբ 9 տարեկան էր, յաջորդելով իր հօր՝ Բորիս Գ·ի յանկարծակի մեռած Հիթլէրի հետ մէկ փոթորկալից տեսակցութեան ընթացքին։ Գահ բարձրացած 1918-ին, Բորիս դաշնակցած էր Հիթլէրի հետ, բայց, կը մերժէր իր բանակը ղրկել խորհրդային ճակատ։

ԿԵԴՐՈՆԱՓՐԻԿԷի մէջ, խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ Փրանսական միջամտութեան չնորհիւ, բայց, կը թուի որ ի վերջոյ նախագահ Փաթասէ իշխանութիւնը պիտի կորսնցնէ։ Փրանսական բանակն է որ բանակցութիւններ վարած է ապստամբ պինուորներուն հետ եւ համաձայնութիւն մը կնքած զոր Փաթասէ վաւերացուցած է, խոստանալով «Ազգ· միութեան կառավարութիւն մը» կազմել։

ԿԻՊՐՈՍի երեսփոխանական ընտրութիւններուն Դեմոկրատ Համախմբումը (Պահպանողական) 56 աթոռներէն 20-ը ապահովեց, ձայներու 34,5%-ով։ Գլխերիսէսի կուսակցութիւնը կը նահանջէ սակայն 1991-ի բաղդատմամբ 1,3 կէտով։

ԵԳԻԱԿԱՆի մէջ, Թուրքիա ռազմափորձերու ձեռնարկել սկսած է Մայիս 28-ին, օդային եւ ծովային ուժերով եւ որոնք պիտի տեւեն մինչեւ Յունիս 14։ Օտար դէսպեր պիտի հետեւին ռազմափորձերուն։

ԹՈՒՐՔԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Տէվիս միջազգային բաժակի Գ· դասակարդին մէջ Հայաստան յաղթանակները տանելէ ետք Պոսնիոյ, Լիխթընչթայնի եւ Թունուսի դէմ եւ պարտուելէ ետք Վրաստանի, Մայիս 24-ին հանդիպում կ'ունենար Թուրքիոյ հետ, Պոլսոյ մէջ։ Շատ լաւ մթնոլորտի մէջ ընթացած այս մրցումներուն, Հայաստանի հաւաքականը բաւական յաջող ելոյթ ունեցած է եւ դժուար եղած է ճշդել յաղթական կողմը։ Անհատական առաջին խաղին Յուլակ Գէորգեան 5 - 7, 3 - 6 պարտուած է Թուրք իր մրցակիցին, իսկ միւս խաղին՝ հայ ծանօթ մարզիկ Սարգիս Սարգսեան չախչախիչ պարտութեան մատնած է Մուսթաֆա Ազգարան (6 – 1, 6 – 1)։ Ստեղծուած հաւասարութեան կացութեան մէջ հարկ եղած է սպասել զոյգերու արդիւնքին, որոչելու համար յաղթական հաւաքականը։ Դժբախտաբար այս մրցումը վերջ գտած է ի նպաստ Թուրքերուն 6 – 3, 7 – 6 արդիւնքով։ Զոյգերու մրցումին Հայաստանը ներկայացուցած են Սարգիս Սարգսեան եւ Արթիւր Թոմպալեան։ Հայաստանի հաւաքականը իր վերջին հանդիպումը կ'ունենար Պէլճիքի դէմ։

Հ. ԲԱԳՐԱՏԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

Մայիս 29-ին եւ 30-ին Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենայ Համաշխարհային Դրամատան (Պանք Մոնտիալ) խորհրդակցական խումբերու ժողովը Հայաստանի եւ Վրաստանի համար։ Այս առընչութեամբ, Մայիս 27-ին, ժամը 18-ին, Փարիզ ժամանեց Հայաստանի վարչապետը՝ Հրանդ Բագրատեան։ Իր դիսաւորած պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Ելմտական նախարարը՝ Լեւոն Բարխուդարեան, Տնտեսութեան նախարար՝ Վահրամ Աւանէսեան, Ընկերային Ապահովութեան նախարար՝ Յակոբ Բադոյեան, Հայաստանի Կեդրոնական Դրամատան նախագահ՝ Բագրատ Աւետեան, փոխ - նախարարներ, կառավարական այլ պաշտօնատարներ եւ լրագրողներ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 24/27)

ԿՐԿԻՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայիս 22-ին եւ 23-ին ադրբեջանական սահմանի հարաւ-արեւմտեան եւ հիւսիս-արեւելեան հատուածներէն կրկին կրակ բացուած է դէպի հայկական կողմը։ Մայիս 22-ին, ժամը 16·15-ի չուրջ Նախիջեւանի տարածքէն մեծ զնդացիրներով եւ այլ հրաշէններով սկսած հրաձգութիւնը տեւած է մօտաւորապէս ժամ մը եւ թիրախ առած է Սիւնիքի մարզի Բճնաղ գիւղի պաշտպանական դիրքերը։ Իսկ յաջորդ օրը առաւօտեան ժամը 4-ին նոյն տեսակի զէնքերով կրակ բացուած է այս անգամ Գեղարքունիքի մարզի Վերին Ճամբարակ գիւղի պաշտպանական դիրքերուն ուղղութեամբ։ Տուժողներ չեն եղած։ Միայն հայկական կողմին հակադարձութեամբ կարելի եղած է դադրեցնել ադրբեջանական զնդակոծումները։

***

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՑԵՑԵԼԷ

Մայիս 28-ին, Ռուսաստանի փոխվարչապետ Ալեքսէյ Բոլշակովի դիսաւորած Ռուսաստանի կառավարական պատուիրակութիւն մը Հայաստան կ'այցելէր։ Բոլշակով ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու հետ անտեսական համագործակցութեան հարցերու պատասխանատու է։ Երեւանի մէջ բազմաթիւ հանդիպումներ կ'ունենայ Հայաստանի իշխանութեան պատասխանատուներու հետ։

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

1995 Մարտ 21-էն Սեպտեմբեր 6 լոյս ընծայեցինք Լօրընս Տըրէլի «Պրոսպերոյի կղզին» ուր գրագէտը կը խօսէր Զարեանի հետ իր հանդիպումին եւ բարեկամութեան մասին։

Այսօրուընէ կը սկսինք հրատարակել՝ Կոստան Զարեանի

ԿՂԶԻՆ
ԵՒ
ՄԻ ՄԱՐԴ

վիպակը, ամբողջացնելով, այս ձեւով, երկու գրագէտներու այդ հանդիպման պատմութիւնը։

ՄԱՅԻՍ 28-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՊԱՏՄԱԲԱՆ Ռ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ»

1918 Մայիս 28-ի 78-րդ տարեդարձէն քանի մը շաբաթ առաջ Լոս - Անճըլըսի մէջ լոյս տեսան Ռիչըրտ Ճովհաննէսեանի «Հայաստանի Հանրապետութիւնը» անգլերէն աշխատասիրութեան Գ. եւ Դ. հատորները: Առաջին երկուքը յայտնուած էին 1967-ին հրատարակուած «Հայաստան անկախութեան ճամբուն վրայ - 1918» գործին (1967) (1):

Գործին հանրագիտական արժէքն ու բացառիկ երեւոյթը լաւագոյնս կը յայտնեն թուականները. Հայաստանի երեք տարուան - 1918, 1919, 1920 - պատմութեան յատկացուած տպագիրը 2541 էջ, որոնք արդասիքն են 30 տարուան հետազօտութեան: Այդ երեւոյթը կը մատնէ հեղինակին կիրքի վերածուած նպատակը՝ յայտնաբերելու «ճշմարտութիւն»ը. «ճըշմարտութիւն» մը որ տեղ ունեցածին «հարազատ ներկայացումը» ըլլայ: Հասկընալ ու հասկցնել թէ ինչպէս գոյութիւն առած եւ ի՛նչու գոյութենէ դադրած է Ի. դարու հայկական անկախ առաջին պետութիւնը:

Ռիչըրտ Ճովհաննէսեան (ասկէ եաք Ռ. Ճ.) որ հարաւային Գալիֆորնիոյ Լոս - Անճըլըսի համալսարանին մէջ Հայկական արդի պատմութեան ամպիոնին վարիչն է, ծնած է 1931-ին Ֆրէզնոյի մէջ: Ծնողքը հարազատ մէկ նմոյշն է սաբոյեանական հերոսներուն. ծնած են Խարբերդ, ապա հասնելէ եաք Ամերիկա, մըրցաստաններու, արշիւներու տէր դարձած են: Անոնք իրենց չորս զաւակներուն փոխանցած են հայկական աւանդութիւնները:

Այս յատկանիշները Ռ. Ճ.-ը կ'ընեն «սիփիւռքահայ» մը. ու ան այդ զանգուածին բացառիկ մէկ ներկայացուցիչն է: 50-ական թուականներուն աւարտելէ եաք համալսարանական ուսումը, կ'որոշէ մեկնիլ Պէյրութ որ այդ շրջանին Սփիւռքի ամէնէն գործօն մշակութային կեդրոնն է: Հոն, Ճեմարանի մէջ, Սիմոն Վրացեանի առաջնորդութեամբ տարի մը գրական հայերէնը կը սորվի ու կը ծանօթանայ Հայաստանի պատմութեան: Ս. Վրացեան՝ դաշնակցական, անկախ Հայաստանի վերջին վարչապետն է (1920 Նոյեմբեր - Դեկտեմբեր 2), բայց նաեւ լաւ բազդող, դրագէտ եւ հեղինակը՝ Հայաստանի Հանրապետութեան «պատմութիւն - դիւցազնավէպ»ի մը («Հայաստանի Հանրապետութիւն» - Պէյրութ, 1928): Ան յանձն կ'առնէ որպէս Սփիւռքի ապագայ մտաւորական - ղեկավար տարը, հարկաւոր պատրաստութիւնը տալու իր ուսանողին. եւ անոր մտաւորական յետագայ կեանքին վրայ կ'ունենայ որոշիչ ազդեցութիւն մը:

Ֆրէզնօ վերադարձին Ռ. Ճ. կ'ամուսնանայ բժշկուհի Վարդիթեր Կոչոլոզեանի հետ որուն էրզրումցի ծնողքին պատմութիւնը համառօտութիւնն է հայ ժողովուրդին Ի. դարուն ապրած վտանգներուն: Վ. Կոչոլոզեան բժշկուհիի, չորս զաւակներու մօր պարտականութիւններուն զուգահեռ եղած է Ռ. Ճ.-ի մտաւիկ գործակիցը, անոր ընկերանալով ամերիկեան, եւրոպական դիւաններուն մէջ, փաստաթուղթեր հաւաքելով, ռուսերէն ընդհրներ թարգմանելով ու հայերէն ձեռադիրներ վերծանելով:

1922-էն (Պոսթընի մէջ «Հայրենիք» ամսագրի հիմնում) մինչեւ 1991, Հ.Ճ.Դ.-ն Սփիւռքի մէջ միակը, կամ գրեթէ միակն էր որ կը նշէր «1918 Մայիս 28»ը: Միանդամայն ազգայնական ու ընկերվար այս կուսակցութիւնը որ իր շարքերուն մէջ ունէր Արեւմտահայեր եւ Կովկասահայեր, Հայաստանի առաջին հանրապետութեան սկիզբէն մինչեւ վերջը իր ձեռքը ունեցած է պատասխանատու դիրքերը եւ գործօն մասնակցութիւն բերած պետութեան ըստեղծումին ու հայութիւնը ժամանակիս աշխարհի բնակիչ դարձնելու գործին: Անկախութիւնը 1920 Դեկտեմբերին վերջ գտած էր, Հայաստան ճմլուած ըլլալով թշնամի զերհզօր ուժերու կողմէ: Բայց մեռած չէր յոյսը:

«Մայիս 28»ի չուրջ որ կը նկատուէր վեցդարեայ խաւարումէն ետք հայկական պետականութեան վերածագրումը, Դաշնակցութիւնը զիտցաւ ստեղծել պատմական առասպելաբանութիւն մը եւ հերոսապատում մը որ կը նոյնանար իր հարազատ հերոսապատումին հետ: Դիւցազ խորհրդանիշեր ստեղծել որոնք այսօր կը պատկանին հայ ժողովուրդին: Այդ խորհրդանիշերն էին Լուսինեաններու ընտանիքին դոյներով - կարմիր, երկնագոյն, ոսկեգոյն - Եռագոյն դրօշակը որպէս նըշան պետութեան չարունակականութեան, ոդեկոչումներու ժամանակացոյց մը, նորօրեայ հերոսներու պաշտամունքը (ֆէտայիներ, մտաւորականներ, արհեստավարժ յեղափոխականներ):

Բանաւոր ու գրաւոր, յատկապէս իր մամուլին (Ֆրանսայի մէջ «Յառաջ»ի) շնորհիւ Հ.Ճ.Դ. հայ պատմական յիշողութիւն մը պահպանեց. յիշողութիւն որ էր բաղկացած միայն Ցեղասպանութենէն ու «Նահատակ ժողովուրդ»ի դժբախտութիւններէն, այլ կ'ընդգրկէր նաեւ յաղթանակներն ու պարտութիւնները ժողովուրդի մը որ պայքարած էր իր արժանաւորութեան ու ազատութեան համար: Պահպանածը մահուան յիշողութիւնը չէր, այլ կեանքին. Ապրիլ 24-ին միշտ կը յաջորդէր Մայիս 28 մը;

Քարոզչական (բառին ամենալայն առումով) ու քաղաքական դաստիարակութեան այս աշխատանքին դերը աւելի ցայտուն կը դառնայ երբ ծանօթ է պատմական յիշողութեան դերը ազգային ինքնութեան կերտումին մէջ. նաեւ այն իրականութեան լոյսին տակ որ Ի. դարու աւարտին հայ ժողովուրդին կէսէն աւելին Սփիւռքի մէջ կ'ապրի:

Վիպականութեան ու երազին միջեւ Հ.Ճ.Դ. դիտցաւ Սփիւռքի ապաստանեալներուն եւ անոնց յետագայ սերունդներուն տալ դրական ցնորքի մը յոյսը որ կը վերաբերէր անկախ ու միացեալ հայ ազգային պետութեան մը:

Ցանուն վերյառնումի այս յոյսին է որ 40-ական թուականներու վերջաւորութեան դուլպեան սիպերեան ճամբարներուն մէջ մահամերձ երիտասարդ հայ աքսորեալներ դաշնակցական մկրտուած էին 20 եւ 30-ական թուականներուն ձերբակալուած «հայ ազգայնականներ»ու կողմէ (2):

*
**

Երբ 60-ական թուականներուն Ռ. Ճ. կը ձեռնարկէ աւարտաճառի մը պատրաստութեան, Ուաշինկթընի հայկական դիւաններէն ու Հ.Ճ.Դ.-ի Պոսթընի դիւաններէն, որպէսզի հետագծէ Հայաստանի անկախութեան առաջնորդող դժուարին ու տառապալից ճամբան, իր իսկ խոստովանութեամբ՝ ունի Հայաստանի հանրապետութեան վիպական եւ զգալափարակառնացած պատկեր մը: Աստր տիրացած է Միացեալ - Նահանգներու եւ Լիբանանի հանրահաւաքներէն, Ս. Վրացեանի դիրքերուն, յօդուածներուն, Ա. Խատիսեանի «Հայաստանի հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը» գործին ու «Հայրենիք»ի հրատարակած հազարաւոր էջերու ընթերցումէն: Երբեք չէ ուրացած իր պարտքը այն դէմքերուն հանդէպ որոնք կեանք տուին Հայաստանի հանրապետութեան ու պատմեցին զայն. աստր ապացոյցն է իր առաջին գիրքին (1967) ընծայականը որ կ'ըսէ. «Այն սերունդին որուն գաղափարները կը շարունակեն ներշնչել»:

Սակայն այդ չրջանէն ի վեր իր մօտեցումները փոփոխութիւններ կրած են եւ իր դասումները աւելի նրբերանգուած. ան որոշ միջոց մը գրած է իր եւ Հայաստանի գրաւոր պատմութեան վրայ ծանրացող զաղափարական հարկադրանքներու եւ քաղաքական գրաւարկիններու միջեւ ու յայտնաբերած դիւաններու աշխարհը:

Բախտը ժպտած է իրեն. Միացեալ - Նահանգներու մէջ ձեռնարկած է Հայաստանի ժամանակակից պատմութեան մասնագիտի ասպարէզին, Լամարտի չրջանին յաջորդած առաջին սառցահալին տարիներուն: Կարդացած ու խորհրդածութեան նիւթ ըրած է փաստաթուղթեր, յօդուածներ, հատորներ, հրատարակուած՝ Խորհրդահայերու կողմէ որոնք օգտուելով խրուչչովեան «սառցահալ»էն (1955 - 64), ձեռնարկած են ազգային պատմութեան «սպիտակ էջեր»ը լրացնելու եւ անցեալը ամենայն զգուշաւորութեամբ նորովի մեկնաբանելու գործին:

ԱՆԱՀԻՏ Տ�էՐ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

---

(1) Richard G. Hovanissian — «Armenia on the Road of Independance. 1918» *University of California Press — Berkeley and Los Angeles*, 1967, 364 էջ:

— «The Republic of Armenia - Volume I - The First Year. 1918-1919» — *University of California - Berkeley - Los Angeles - London*, 1971, 547 էջ:

— «The Republic of Armenia - Volume II. 1919-1920» — *University of California - Berkeley - Los Angeles - London*, 1982, 603 էջ:

— «The Republic of Armenia - Volume III - From London to Sèvres — February-August 1920» - *University of California*, 1996, 531 էջ:

— «The Republic of Armenia - Volume IV - Between Crescent and Sickle: Partition and Sovietization» - *University of California*, 1996, 495 էջ:

(2) Այս տեղեկութիւնը ֆաղուած է 1973-ին Երեւանի մէջ, դուլպէ վերադարձած երիտասարդ հայ պատմաբանէ մը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄՈՍԿՈՎեԱՆ ԲԱՆՏԵՐՈՒ ԱՆՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի բանտերը իրենց անօրինակ խճողումով նիւթ կ'ըլլան մամուլի էջերու. այնքան մեծ է խցիկներու խճողումը որ բանտարկեալներ յաճախակի զոհերը կ'ըլլան սրտի տաղնապներու եւ թոքախտի: Ցցիկի մը «բնակիչ»ները երբ նչմարեն որ իրենցմէ մէկը ուշակորոյս լինկած է, կը զարնեն մեռաղէ ղրան. եթէ լինկուղը տակաւին կ'ապրի, խցիկէն դուրս հանելուն կը փորձէ անյապօրէն խորունկ չնչել ու թոքերը օդով լեցնել. կանչուած բժիշկը չատ անգամ մահուան պարագան հաստատելէ ուրիշ ընելիք չի դներ:

Մոսկովեան բանտերուն մէջ մահերու համեմատութիւնը մտահոգիչ չափերու հասած է: 1993-ին արձանագրուած են 76 մահեր, 1995-ին այդ թիւը 207-ի բարձրացած է: Գլխաւոր պատճառը արդելափակման պայմաններն են. բանտարկեալները զէշ սնունդէն, աղտոտութենէն, ոջիլներէն չեն զանգատիր, այլ պարզապէս կը խնդրեն որ չնչելու օդ ու նստելու տեղ ունենան, երեսուն հոգիոց խցիկներու մէջ երբ աւելի քան 100 հոգի կը լեցնեն, անբնական չէ անոնց խնդրանքը: Այդ խցիկներուն օդը ծանրացած է քրտինքի, ծխախոտի, աղտեղութեան, ապառողջ կերակուրի եւ պատերուն խոնաւութեան հոտերով:

Ամառը ամէնէն անտանելի եղանակն է: Խոնաւութիւնը եւ թթուածինի պակասը ծայրագոյն աստիճանի կը հասնի: Գարշահոտութիւնը կ'այրէ աչքերը եւ տեւականօրէն քրտինքով ծածկուած մարմնին վրայ վէրքեր կը բացուին: Այդ խցիկներուն մէջ ուր մարդիկ հերթով միայն կընդունին նստիլ ու քնանալ, առողջ մնացողները զոհ կ'ըլլան թոքախտին. ասոր յաճախականիչները ցոյց տուողները բանտային հիւանդանոց մը կը փոխադրուին, բայց հոն ալ կացութիւնը աւելի վայրէն չ: 360 անկողինի համար գրեթէ եռապատիկ հիւանդ կայ: Թոքախտի բաժինը որ 110 տեղ ունի, մօտ 700 հոգի «կը խնամէ»: Օդափոխիչ սարքեր չկան, ոչ ալ դեղերը. Բանտերը վերածուած են դիւական հետազօտարաններու ուր ամենայն յաջողութեամբ կարելի է թոքախտի մանրէ մուծել:

Այն ոստիկանները, բանտապահները, փաստաբանները որոնք բանտարկեալներու հետ տեւական չփման մէջ են, մանրէները կը տանին իրենց տունը, գործի տեղը, փոխադրամիջոցներու մէջ: Անոնց աչխատանքն ալ ծայր աստիճան վտանգաւոր դարձած է: Ծանօթ Բուդիրկի բանտին աչխատողներէն հինգը թոքախտ ախտահարուած են: Իսկ վերջերս յայտնուած սիտայի սպառնալիքն ալ:

Այն պայմանները որոնց մէջ ապրելու պարտադրուած են Մոսկուայի բանտարկեալները, չատերու կարծիքով առանց վիրաղանցութեան կարելի է մարդկութեան դէմ ոճիր նկատել: Եւ վախ կայ որ ոչ մի վերջապէս պատասխանատուները վնասուելին այդ կացութեան ու ամբաստանուին ոճիրներուն: Մինչդեռ բանտարկեալները ոչինչ ունին անոնց դէմ. դիտեն որ անոնք ջաքերուն չնորհիւ է որ անուղղ, ելեւէջական են եւ ջուր կ'ունենան: Բուն պատասխանատուն պետութիւնն է. Մոսկուայի դատախազը ընդհանուր տախտակին եւ Ներքին գործոց նախարարին դէմ է, պարզելով անհանդուրժելի կացութիւնը եւ անհրաժեչտ նկատելով միւսմէջ մը որպէսզի կարելի ըլլայ բանտերու կացութիւնը եւ նոյն կառուցանել: Ինչպէս կ'ըսէ ան, հարցը անյետաձգելի է ու կարելի չէ սպասել երբ բանտարկեալներ կը մեռնին խցիկներուն մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«L'Italie, terre d'accueil»

22 ET 23 JUIN

Շաբաթ եւ Կիրակի, Յունիս 22 եւ 23-ին, երկու օրերու երկայնքին հետաքրքրական յայտագիր մը պատրաստուած է վերոյիչեալ խորագրին թեմայով որու ընթացքին տեղի կ'ունենան ցուցահանդէս, դասախօսութիւն, երաժչտական երեկոյթ, բանաստեղծական բաժին այլն, եւայլն:

Շաբաթ, Յունիս 22-ին, ժամը 16·30-ին բացում՝ Խակար Շահինի «L'Italie, terre d'accueil» ցուցահանդէսին Խակար Շահինեան թանգարանին մէջ, ժամը 17·30-ին Տիրան Փօլատ ցուցահանդէսի բացում: Ժամը 18-ին՝ դասախօսութիւն. Ժ. Փ. Մահը որու նիւթն է «Տպելու մեղքը. Իտալիա եւ հայկական տպագրութեան ծնունդը»: Ժամը 19·30-ին երաժչտութիւն, փոքրիկ Լիրիք սենեկային նուագախումբը ղեկավարութեամբ՝ Հայկ Դալթեանի, երգեցիկ Արթիւր Ահարոնեան, երգ՝ Լօրա Փրէսթիճեան: Ժամը 20·30-ին հայկական ճաչ - պիւֆէ:

Կիրակի, Յունիս 23-ին, ժամը 17·30-ին հայկական բանաստեղծութիւնը Իվ կարդալու կողմէ, ժամը 18·30-ին համերգ:

Հասցէ. -

Le Prieuré Saint-Michel en Pays d'Auge
61120 CROUTTES-VIMOUTIERS
(30 km. au sud de Lisieux, 182 km. de Paris Pte d'Auteuil).
Renseignements par téléphone :
(16) 33 39 15 15.

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

ՓՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍ

Ապրիլ 18-ի երեկոյեան, , Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ համայնքի կեանքի կազմակերպութիւններու ձեռնարկը: Խօսք առաւ ՀՕՄ-ի Շրջ. Վարչութեան առենապետուհի՝ Տիկին Մարի Գրամեան: Ելոյթ ունեցան Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Նորվալի» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Տիանա Սարաֆեանի, արտասանող Ալարատ Թովմասեան, ՀՕՄ-ի «Ալիքի» պարախումբը եւ Համազգայինի «Ժորժ Սարդիսեան» թատերախումբը, վերջինս ձանսըզեանի ղեկավարութեամբ: Ապրիլ 21-ին տեղի ունեցաւ պատարագ կաթողիկէ Նարեկի Ս. Տիրամայր եկեղեցւոյ մէջ, ապա, մատաղ, եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Խօսք առաւ տոքթոր Ազատուհի Օհանեան:

Նոյն օրուան դիւրքի Միջազգային Ցուցահանդէսին մէջ տեղի ունեցաւ «Հայաստանի Օր»ուան նշումը Հայաստանի Հանրապետութեան տաղաւարին մէջ: Խօսք առաւ դեսպան Վահան Դէոնդեան: Ելոյթ ունեցան «Կոմաս» երգչախումբը, ղեկավարուհի՝ Մաքրուհի Խոմխոմեանի, բասսեղ Յուան Ելանկէօզեան եւ «Մուրճ» պարախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Հասմիկ Կնազեանի:

Ապրիլ 22-ին, Արժանթինի մէջ խորհրդարանական հարցերու նուիրուած Բ. հանդիպումին քննարկուեցաւ Հայկական յարցերու քաղաքական եւ հոգեւոր երեսակները յատուկ նիստի մը ընթացքին, ուր ելոյթ ունեցան Հ. Ց. Դ. Պուրճի անդամ՝ Մարիօ Նալպանտեան եւ տոքթոր Ազատուհի Թըլըսըմեան:

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, Սան - Մարթինի հրապարակին վրայ տեղի ունեցաւ Ծաղկեպակի մը զետեղում ազատարար Սան Մարթինի արձանին առջեւ: Այնուհետեւ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ մատուցեց Արժանթինահայոց Առաջնորդ Գիւսակ Եպիսկոպոս Մուրատեան, որմէ ետք տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակներու զետեղում Նահատակաց Ցուշարձանին առջեւ:

Ճեմիջօրէին, երիտասարդական 9 կազմակերպութիւններու նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ հաւաք մը «Արարատ Լեռ» հրապարակը: Խօսք առաւ Արամ Բարսեղեան: Ապա կատարուեցաւ քայլարշաւ մինչեւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը, ուր տեղի կ'ունենար էքիւմենիք աղօթք մը, որուն մասնակցեցան քրիստոնեայ (հայ երեք յարանուանութիւններ, կաթոլիկէ, լուտերական, մեթոտիստ, անկլիքան), մահմետական (շիի) եւ հրէական դաւանանքներու կրօնական ներկայացուցիչները: Արարողութեան նախագահեց Գիւսակ Եպիսկոպոս Մուրատեան:

Այնուհետեւ, պաշտօնական տարբեր հրաւիրեալներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ հաւաք մը Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ: Խօսք առին «Նուէվա Տիրիխենսիա» կուսակցութեան փոխ - քաղաքապետի Թեկնածու՝ Կիժերմօ Ֆրանքոս եւ, ի բացակայութիւն արմատական կուսակցութեան քաղաքապետի թեկնածու Ֆերնանտօ Մէ լա Ռուայի, անոր ներկայացուցիչ Ռոպէրթօ Ռոտրիկէս Վակարիա: Ներկայ էր, բայց ուշացումին հետեւանքով չկրցաւ խօսք առնել, Ֆրեփասօ-ի փոխ - քաղաքապետի թեկնածու Անիպալ Իպառա: Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Վահան Տէր - Ղեւոնդեան արտասանեց կուռ ճառ մը: Իր խօսքի աւարտին, դեսպանը Մեծ Եղեռնէն ուժ վերապրողներու յանձնեց Հայաստանի Հանրապետութեան յատուկ անձնագիրները: Շնորհակալութեան խօսք յայտնեց Տիկին Աշխէն Թիւֆէնքճեան - Սէրապոբեան:

Ապրիլ 28-ին տեղի ունեցաւ պատարագ եւ մատաղ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի մարզադաշտին մէջ: Խօսք առին Հայաստանի դեսպանատան Բ. քարտուղար՝ Արա Այվազեան, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի մանկաճիւղի փոխ - առաջնորդ՝ Անդրանիկ Կէկէան եւ Շրջանային Վարչութեան առենապետ՝ Յարութիւն Յովհաննէսեան, ելոյթ ունեցան «Արեւադալ» երգչախումբը եւ Համազգայինի «Ժորժ Սարդիսեան» թատերախումբը: Նոյն օրը, երեկոյեան, տեղի ունեցաւ Հայ Աւետարանական Եղբայրութեան յատուկ արարողութիւնը իր ժողովասրահին մէջ:

Զեռնարկներուն ընթացքին չատ ցած եղաւ ժողովուրդին մասնակցութիւնը (աուեւելագոյնը՝ 500 հոգի):

***

ԳՈՐՏՈՊԱ

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, տեղի ունեցաւ պատարագ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ գաղութի հոգեւոր հովիւ Աւետիս Քհնյ. Թորոսեանի: Ապա՝ հաւաք Սան - Մարթինի հրապարակը, ներկայութեամբ պաշտօնական հրաւիրեալներու: Ծաղկեպսակի զետեղումէն ետք, խօսք առաւ Գորտոպայի նահանգային դատախազ՝ Ալպերթօ Սափիոլա,

Նոյն օրը, նահանգի Երեսփոխանական Ժողովը յատուկ նիստ գումարեց: Խօսք առաւ երեսփոխան Գարլոս Հայրապետեան: Ապա, քաղաքական բոլոր հատուածներուն ներկայացուցիչները իրենց դիրքակոութիւնը յայտնեցին: Նախորդ օրը, Ծերակոյտին մէջ, Ծերակուտական Ֆերնանտօ Մոնթոժա օրէնքի նախագիծ մը ներկայացուց:

Ապրիլ 28-ին տեղի ունեցաւ կրօնական յատուկ արարողութիւն Հայ Աւետարանական Եղբայրութեան «Մարանաթա» ժողովասրահին մէջ: Խօսք առին Աւետիս Քահանայ Թորոսեան, Յուան Գարլոս Մէրմէնեան եւ պատուելի Խուլիօ Գաւուքճեան,

***

ՄԱՐ ՏԷԼ ՓԼԱԹԱ

Ապրիլ 28-ի առաւօտեան, տեղի ունեցաւ հաւաք Սան - Մարթինի հրապարակին մէջ: Ծաղկեպսակի զետեղումէն ետք, խօսք առին Վարդան Մատթէոսեան (Պուէնոս - Այրէսէն) եւ քաղաքապետ՝ Էլիօ Ափրիլէ: Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ պատարագ, ձեռամբ՝ Մասիս Քահանայ Գույումճեանի (Պուէնոս - Այրէսէն) եւ մատաղ Հայրենակցական Միութեան կեդրոնին մէջ: Ներկայ էին չուրջ 50 հոգի (գաղութը կը հաշուէ 84 ընտանիք):

***

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ

Տարիներու սովորութեան համաձայն, տեղի ունեցած են անջատ ոգեկոչումներ, դաշնակցական եւ ոչ - դաշնակցական հատուածներու կողմէ: Կ'ամփոփենք առաջինի մասին մեզի մատչելի տուեալները, չունենալով վերջինիս մասին տեղեկութիւններ: Հոս ալ ժողովրդային մասնակցութիւնը չատ ցած եղած է:

Ապրիլ 24-ի չեմիջօրէին, Անկախութեան հրապարակ զետեղուեցաւ ծաղկեպսակ մը ազատարար Արթիկասի դամբարանին առջեւ: Այնուհետեւ, Ս. Ներսէս Շնորհալի եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն, ձեռամբ՝ Մասիս Քահանայ Գույումճեանի (Պուէնոս - Այրէսէն. Թեմի Առաջնորդ Ցակոբ Եպիսկոպոս Գլըճեան էջմիածին կը դոնուի), եւ ապա՝ ծաղկեպսակի զետեղում Ապրիլեան Ցուշակոթողին առջեւ:

Այնուհետեւ, Հայ Մշակութային կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Խօսք առին Մոնթէվիտէոյի քաղաքապետ՝ Մարիանօ Արանա, Ուրուկուայի Կրթութեան եւ Մշակոյթի փոխ - նախարար՝ Անթոնիօ Կեռա, Խորհրդարանի նախկին նախագահ Կիժերմօ Սթեբլինկ, Մոնթէվիտէոյի Քաղաքապետական Խորհուրդի նախագահ՝ Մարկարիթա Փերքուիչ, ազգային երեսփոխան՝ Ժոլանտա Պենթաքոր եւ Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ՝ Խորխէ Ցակոբեան: Ներկայ էին Ռուսաստանի, Իրանի եւ Ռումանիոյ դեսպանները: Գեղարուեստական բաժինը ստանձնած էր Արթէ Մաժոր քառեակը, որ Կոմիտասի եւ Խաչատրեանի գործերէն նուագեց:

***

ՍԱՆ - ՓԱՒԼՕ

Ապրիլ 22-ին, Սան - Փաւլոյի նահանգային Խորհրդարանը յատուկ նիստ մը գումարեց ի յարգանս 1915-ի Ցեղասպանութեան զոհերուն: Խօսք առին նահանգային երեսփոխանները՝ Տերանեհօ Պառեթօ - ներկայացնելով նահանգապետ՝ Մարիօ Գովաս-, Ուսուսի Հելու եւ Ուալթըր Ֆէլտման: Գլխաւոր բանախօսն էր դաշնակցային երեսփոխան, հայազգի Անթոնիօ Քանաւերը:

Ապրիլ 24-ին, Ս. Գէորգ Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ, ձեռամբ՝ Պրազիլահայոց Առաջնորդ Տաթեւ Արք. Ղարիպեանի: Երեկոյեան, Գլիւպ Արմենիոյ մէջ տեղի ունեցաւ դասախոսութիւն մը, կազմակերպութեամբ՝ Հ.Ց.Դ. «Դրօ» Կոմիտէի: Խօսք առաւ «Արմենիա» շաբաթաթերթի խմբագիր՝ Խաչիկ Տէր - Ղուկասեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Պուէնոս - Այրէս

ԿՂԶԻՆ ԵՒ ՄԻ ՄԱՐԴ

-վիպակ-

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

Մարդը՝ ես եմ: Պայուսակս, մի քանի գրքեր, անձրեւանոցս եւ վերարկուս:

Հասայ տեղ: Վերջապէս:

Նաթաթ օր է: Գարունը, ինչպէս միշտ այս վայրերում, անհամբեր վրազում է: Ամանակ չունի: Թրթռացող թեւերը բաց անում, սարսռում, բոցակիզւում եւ սպրդում ազմկում,

Հասայ տեղ, ես եւս դարձան պէս վրայիս իսկ ինչո՞ւ՝ ո՞վ կարող է ասել: Ծառ առած արարածը միշտ վրազում է, նոյնիսկ եթէ անշարժ նստած է: Վրազում է իր մաքի, իր ներքին կրակի սրընթաց անիւների վրայ սահելով:

Եւ ահա կղզին: Նոճիներ, ժայռեր, ալարէդներ: Նա եւս, աշխարհի բոլոր կղզիների նման, քարէ մեջ նաւ է, որի ուրբը հողմերը, դէպքերը եւ ժամանակը անդադրում ճամբորդում են: Նաւը դատարկ բեռնաւորած երազ է՝ ցուկը դէպի անծայրին ուղղած, կայմը ցցուած, սիրտը անհանդիստ:

Արդեօք ա՞յդ է պատճառը, որ կեանքիս դրեթէ ամբողջ ընթացքին կղզինե՛ր եմ որոնել: Կղզին՝ ահմանափակուած, ինքն իր հետ առանձնացած, անզուսպ փափաք է եւ լռե՛:

Այնպէս է՞, բարեկամուհի: Վերջին վայրկեանին, երբ պատրաստում էի դալ կայարան քեզ հանդիպելու համար, պանդոկի սպասասրը հեռագիրդ բերաւ: Ձեռքերս թեթեւօրէն դողացին: Թպատցի: Մեկնեցի մենակ: Բայց հիմա, որ այստեղ եմ, պիտի այնքան ուզէի քեզ հետ խօսել լուռթեան ջերմ չեչաերով, աչքերս աչքերիդ մէջ եւ ձայնս ձայնիդ մէջ կորած: Չկաս: Տասը երկինքների տակ թաղուած լոյսերի չերտերը ծածկել են սիրուն դէմքդ, նոր հասունացող կրծքերդ, ղազիւն եւ խելացի ձեռքերդ, եւ աչքերիդ կապոյտ հեռուն:

Շաբաթ է: Վերջապէս, հասել եմ տեղ: Մարդիկ, որ ապրում են այս կղզին՝ ձկնորսներ, նաւաստիներ, այգեպաններ, տեսանողներ՝ կուտակուած յօնքեր ունեն, հորիզոնի վրայից դանդաղօրէն սաւառնող աչքեր եւ կէս լռութիւններով, կայծկլտող մտածումներով, յանկարծակի բռնկող յուզումներով չեչտաւորուած խօսելու ձեւեր:

Միջեռնականները եւս անհամբեր են: Ափին խմբերով նուաճել են երկինքը: Սուրում են, ճախրում, նետի նման անցնում են եւ աղմկում:

Ողջունում եմ այս աշխարհը: Կարճ թեւրակղզու ծայրին թառած դեղնած եկեղեցին եւ տների ժխորուած խմբերի միջից վեր սլացող բազմաթիւ ուրիշ եկեղեցիներ, ու ծովը, որ հեռանում է կապոյտ քայլերով, եւ բլուրներ եւ մեծ լեռը:

Կղզու վրայ իշխում է որոտներով, կրակով եւ ծուխով լեցուած հրաբխային լեռ: Նրա լայն մարմինը, որ ամբողջ մի լեռ: Նրա լայն մարմինը, որ ամբողջ կղզին է, խարսխուած է դարերի, արկածախնդրութիւններով լեցուած պատմութիւնների, ճահճացած սովորութիւնների եւ բարքերի խառնուրդի մէջ: Հաւատում եւ բարքերի խառնուրդի մէջ: Հաւատում եմ իր աւանդութիւններին, իր կիզիչ արեւին, իր փոշիներին, իր աղտին, իր համաճարակներին եւ գաղտնի մոլութիւններին, նա ապրում է դանդաղ, ծոյլ, արեւի տակ ամբողջ մարմնով երկարած եւ աւելորդ ճիզերից խուսափող կրաւորական կեանքով:

Մինչ եթէ հողերը պեղես՝ չերտ չերտ պահած ի՛նչպիսի պատմութիւններ՝ զէնքերով եւ սափորներով լեցուած ի՛նչպիսի պերեզմաններ, ժողովրդների եւ ցեղերի ի՛նչպիսի յաջորդութիւններ, ծովերի հորս կողմերից քշուած բերուած ի՛նչպիսի յիշատակներ կը գան եւ կը շրջապատեն քեզ:

***

Կանգնել եմ ծովափին եւ դիտում եմ: Դիտում եմ, մտածում: Դեռ չգիտեմ իսկ՝ ո՞ւր պիտի գնամ քնակելու: Ո՞ւր էլ գնամ՝ նոյնն է:

Ծովափում մի քանի կանայք լուացք են անում: Երբեմն կանգ են առնում եւ թեւերը ոլորելով՝ մէկ մէկի բան պատմում: Միասին ծիծաղում են, ապա շարունակում լուալ: Նրանց չուրջը մի քանի երախաներ ծովը քար են նետում: Կանայք պոռալով յանդիմանում են: Մի ծերունի, նաւակի մէջ նստած, հանգիստ ծխում է:

Մօտակայ մեծ քաղաքի նաւամատոյցից մինչեւ այս կղզին հասնելը բաւականին ժամանակ առաւ: Ախին, մօտ է, - ահա տեսէք, այնտեղ, Մատով ցոյց տուին: Իսկ ճամբորդութիւնը քաշեց ժամեր:

Ձերմակ նաւի փոքրիկ, չղուտ պալատակը արագօրէն մարակում էր ծովի խոր, թանձր կապոյտը: Եղերքների չուրջը բարձրացող բլուրները ծածկուած էին բարձր, մէկը միւսի վրայ մագլցող բազմաթիւ չէնքերով: Հեռուից բարձր մի լեռ մեզ պահում էր իր հսկողութեան տակ: Օդը թեթեւ էր եւ կայծկլտուն: Նաւակների ճերմակ եւ դեղնագոյն առագաստները թրթռալով սահում էին մեծ թըռչունների նման: Երբ հասանք Ծոցի ծայրը՝ ծովը անհանգստացաւ: Կարծես, յանկարծ, մեծ եւ դժնդակ մի միտք յուզեց: Տակնուվրայ եղաւ, ալ ու ճախ վազեց, նաւը իր զօրեղ թեւերի մէջ առնելով՝ օրօրեց եւ, ձեռքերը դլխի եռեւ դրած, պառկեց եւ խաղաղ՝ նայեց արեւին:

Կղզիների բարձրադոյն լեռները քանդուած դղեակներով են ծածկուած: Մերայլ, խոժոռ լուռ, նրանք ցցուած են ժայռացած ուրուականների նման եւ սպասում քամիների զրոյցին: Անցեալի հսկայական պօէմաները թառում են նրանց կիսաքանդ պատերի տակ եւ մռնչում:

Առաջին կղզու քարափին մօտենալու ժամանակ, նաւը իր մրափից դուրս եկաւ եւ զիլ, անբնական եւ ծիծաղելի, սուլեց: Առաջակայքի վրայ կախուած բարձրախօսը չափազանցուած չէչտով մի երգ նուագեց: Քարափի մօտ ժողովուած մարդիկ ու կանայք չարժուեցին եւ սկսան վեր բարձրանալ:

Ծովափի երկայնութեամբ չարուած տրները կարծես բեմադրութեան համար էին դրուած: Մուսարաթղթէ, անկայուն, դուռնաւորուած:

Հետաքրքրական էր նաեւ նայել դէմքերին: Բարդ, չփոթ ցեղերի մի խառնուրդ: Աչքեր՝ քիչ վեր բարձրացած ծայրերով, ձիթապտուղի փայլով, մեծ, լայն, ուռած: Նայում էին եղիպտական նեֆերտիտի թագուհու նայուածքով: Դէմքեր՝ Միջագետքի Ուր քաղաքի աւաղների տակից հանուած քանդակներ: Ոլոր, ուսերը վայր ընկած մարմիններ:

Տարօրինակ էր դիտել չերտ չերտի վրայ կուտակուած դարերի այս ուրուականացման տեսարանը:

Այդ լինճ պատահում է յաճախ. նայում ես եկուրի աչքերի մէջ եւ յանկարծ ընկնում լինչ որ հեռաւոր մի աշխարհ, ուր եղել ես եւ ուր ուրախ ես որ չես: Այդ վայրկեաններում ենթագիտակցութեանդ եռեւում լինչ որ ալիքներ են ծփում եւ կանչում քեզ յետ:

(Շար. 1)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արփի Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Արա Պապիկեան եւ զաւակը՝ Տիրան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պապիկեան եւ զաւակը՝ Լէա, Տիկին Անահիտ Պաղտասարեան եւ զաւակը՝ Վիքէն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարանդ Պաղտասարեան եւ զաւակները եւ ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Յունիս 2, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր եւ հարազատին՝

ՆԵՐՍԷՍ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ար֊ձիւռ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՏԱՐՕՆ

ԵՐԳԱՉԱԽՈՒՄԲ

10-ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳ

Խմբավար՝ ՍՏԵՓԱՆ ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ

Դաշնակահար՝ Ա.Ննահիտ Սվաճեան

Ցայտագրին մաս կը կազմեն՝ Խ. Աւետիսեանի, Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ալէմշահի գործերը,

Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին

Խարէյ-Մուլինոյի
Saint-Etienne եկեղեցւոյ մէջ
M° Mairie d'Issy —P.A.F. : 60 F—

Տեղերը ապահովելու եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար՝
45 - 34 - 66 - 20 45 - 34 - 23 - 45

L'ECOLE TEBROTZASSERE

vous invite à sa

GRANDE FETE CHAMPETRE

du 23 JUIN.

Réservez dès maintenant votre journée.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԱՁ

ի նպաստ

«ՄԱՏՏՈՑ»

Հայ Լեզուի
Պաշտպանութեան Մխիթեան

Կիրակի, Յունիս 9, ժամը 1-ին

Մխիթարեան Վարժարանի Սրահը
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
M° PONT DE SEVRES

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝
ՎԱՀԱԳՆ եւ ՋԵՓԻՒՌ ՀԱՆՋԵՐԵԱՆ

Հայկական
զուարթ մթնոլորտ կը ստեղծեն
ԱՆԱՀԻՏ ՍՎԱՃԵԱՆ եւ ՎԻԳԷՆ

ԵՐԳԻՉԱՆՔԻ ՄՐՑՈՒՄԻ՝ ՀԱՃԵՐԻՆՈՎ

Մրցանակներու բաշխում՝
Շարադրութեան եւ Արտասանութեան մրցումներու յաղթականներուն։
Մասնակցութիւն 200 Ֆր.։

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
47 - 50 - 97 - 51

VALENCE

CONFERENCE

L'ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE DE VALENCE

recevra

Monsieur JEAN-PIERRE MAHE
Directeur d'Etudes
à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes
à la SORBONNE

pour une conférence ayant pour thème :

«MOISE DE KHORENE»
(célèbre historien arménien du Ve siècle)

le Vendredi 7 Juin à 20 heures 30

au C.R.A.C. — 10, rue Farnerie
à VALENCE.

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Jérôme «*Djavo Chant*»

SORTIE «Beaux Jours»

AUX BAUX DE PROVENCE

Déjeûner dans un restaurant

P. A. F. : 200 F.

Possibilité de visite de la Cathédrale aux Images.

le Samedi 8 Juin à 8 heures

Place de la Rotonde Dikran Tekeian
St-Jérôme

Pour tous renseignements et réservations:
Tél. : 91. 61. 10. 82 — 91. 70. 00. 32

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville. 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

UGAB - *Marseille*

COLONIE

L'Union Générale Arménienne de Bienfaisance de Marseille a le plaisir de vous informer que, pour la 13ème fois elle organise sa Colonie de Vacances pour les enfants de 7 à 14 ans.

Elle aura lieu à VARS (Hautes-Alpes) du 6 au 28 Juillet.

Pour tous renseignements veuillez appeler :
UGAB: 91.22.10.45 (heures bureaux)

— *Animation arménienne :* initiation à la langue arménienne — danses, chants et musique — cours de théâtre arménien — cours de tissage de tapis arméniens (kilims).

— *Activités:* jeux de plein air, veillées, jeux de société, bivouacs, activités manuelles, randonnées pédestres, pêche, excursions, ainsi que diverses activités sportives.

Sous la présidence de son Excellence l'Ambassadeur d'Arménie en France

VIGUEN TCHITETCHIAN

GRAND BAL DE PRINTEMPS

AU PROFIT DE L'ECOLE BILINGUE SAINT MESROB

le Samedi 8 Juin à partir de 20 heures 30

animé par le chanteur

GEORGE BAGHDOYAN

(venu spécialement de Los-Angeles)

dans les salons de l'Hôtel « Nogentel »
Hôtel *Mercure* de Nogent-sur-Marne

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE BELLEFONTAINE (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sport, randonnée, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chants...).

Nous vous invitons à inscrire vos enfants auprès de la section la plus proche de votre domicile soit

Alfortville	Mme Zabounian	**43 76 50 52**

ou se rendre à la MCA, 9, rue de Madrid, le samedi 18/05 à partir de 14h ou le vendredi 24/05 de 19h à 21h.

Arnouville	Mme Topalian	**39 85 93 40**
Asnières	Mme Danoux	**42 42 85 87**
Bagneux	Mme Pekmezian	**46 63 10 48**
Chaville	Mme Der Kaloustian	**47 50 64 37**
Issy-les-Moulineaux	Mme Papazian	**46 42 90 68**
Paris	Mme Abousefian	**47 84 82 90**
Sevran	Mme Bachayani	**48 24 46 57 de 10h à 16h**
Décines	Mme Dolmadjian	**78 49 26 66**
Lyon	Mme Toutlian	**78 88 92 51**
Grenoble	Mme Manoukian	**76 26 02 58 à partir de 18h**
Valence	Mme Baron	**75 40 12 49**
Vienne	Mme Maghakian	**74 53 25 91**
St-Maurice de Beynost	Mme Goubatian	**78 55 28 82**
Vaulx-en-Velin	Mme Kassabian	**78 77 63 93**
Marseille	Mme Gabrielian	**91 77 61 66**

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents, les **dimanches 14 Juillet** et **11 Août.** Venez nombreux.

Date des séjours :

1er séjour : du 4 au 29 Juillet (date limite d'inscription : 10 Juin);

2ème séjour: du 30 Juillet au 24 Août (date limite d'inscription: 10 Juillet).

Age des colons : pour participer, les colons doivent être nés entre le 01/01/89 et le 04/07/82.

Prix : 3 200 F. + voyage : 400 F. (Paris et Marseille).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր ... ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Ս. Յարու... ոնին առթիւ չնորհակալութեամբ ... ցած է Իւղաներկի հետեւեալ նուէրները

Տէր եւ Տիկին Ժան - Ժակ Լըքոք 30, Տիկին Մարկարիթա Սուքէնեան 100, ... եւ Տիկին Ժակ Ալվազեան 150, Պ. Ա... Եսիդարտաչեան 200, Տէր եւ Տիկին ... նովք Հազվարդեան 100, Տիկին Անի ... նաւուրեան 50, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փ... նոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Կղեմէս Ալ... սանեան 100, Տէր եւ Տիկին Սիմոն ... լըճեան 100, Տիկին Ովաննա Հիւլիւք... լէնեէր 200, Տիկին Ազատուհի Պաղ... եան 300, Պ. Կարապետ Խաչատուր... 200, Տիկին Պէաթրիս Փամմանեան 3... Տիկին Հերմին Փաչայեան 100, Տէր ... Տիկին Տարօն Սարհատեան 500, Տի... Վարդուհի Սարհատեան 500, Տիկին ... ժէլիք Հանըմեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժ... Աճարեան 500, Տէր և Տիկին Ներսէս Պ... րոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Արամ Մ... խասեան 150, Տէր եւ Տիկին Սէրգէնի... եան 500, Պ. Տանիէլ Տէր - Զաքար... 200, Տիկին Մարի Դերճակեան 200, ... եւ Տիկին Կարպիս Ափրիկեան 150, Տի... Արշալոյս Ձէնապեան 300, Տիկին Մարի... Թորոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ ... սէնթօղլու 200, Պ. Եդուարդ Պիւքիւճեան ... 100, Օր. Ժ. Քիւչիւքեան 200 Պ. Ֆրէնկեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժան Փ... վազեան 100, Պ. Սիմոն Սէմէրճեան 40... Պ. Սարգիս Սարգիսեան 100, Պ. Սքիֆ... Գըմգըմեան 250, Տոքթոր եւ Տիկին Գ... զանճեան 500, Պ. Արարատ Մելքոնեան ... 200, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալը 10... Տիկին Սիմոն Նազիկեան 100, Պ. Ժ... Թորոսեան 150, Տէր եւ Տիկին Սեդր... Կանայեան 100, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պ... մաճեան 300, Տիկին Վ. Պարտիզպան... 100, Տիկին Ազնիւ Անդրէասեան 15... Տիկին Վահրամ Գըրմըզեան 300, ... կին Զինա Վարդանեան 100, Տիկին Ա... Իսրայէլեան 1000, Տէր եւ Տիկին Կա... պետ Կարապետեան 500, Տիկին Ասք... Մուրատեան 400, Տիկին Մարի Առաք... եան 150 Ֆր., Օր. Օաէթ Օհան 100 Ֆր... Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 300 Ֆր.

(Շար.)

*
**

Մարզարեան եւ Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Դպրոցի Շինարարութեան համար Ադմեճուհի Էմմէճեանի յիշատակին։

Տէր եւ Տիկին Ադման Պահատուրեան Պր. Պէռնար Պէնամու 500-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սարգիսեան Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Մալճեան, Տիկին Տէր - Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Խժտահարեան 300-ական Ֆր., Տիկին Մարի Կօշկարեան, Տիկին Գէորգեան, Տիկին Պէաթրիս Պէնամու, Պր. Սանճեան, Պր. Ժան Տէրմէքեան, Ամահէլէմ 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արամ Գասապարեան, Տիկին Ադրինէ Տէր - Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Կիւրեղեան, Օր. Մինէլ Տէմիրճեան, Տիկին Մարի Էքմէքճեան 100-ական Ֆրանք։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 30
JEUDI
30 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԶ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀԱՅԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·862 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 71e ANNEE — N° 18.862

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ ելոյթով մը Մայիս 1-ին յայտարարեց թէ ազդ. պարտադիր ծառայութիւնը վերջ կը դնէ 1997 Յունուար 1-ին եւ զայն կը փոխարինէ «քաղաքացի - ժամադրութիւն մը» (Rendez-vous citoyen) որ պիտի տեւէ չարաթ մը, տեղի ունենայ կամաւորութեան: «Կը փափաքիմ, ըսաւ նախագահը, որ իւրաքանչիւր Ֆրանսացի, չափահասութեան իր տարիքին ժամադրութիւն մը ունենայ ազգին հետ». Այդ քաղաքացի - ժամադրութիւնը պարտութիւն պէտք չէ ունենայ: Փոխանակ չորս մը անհրաժեշտ է, այսինքն 2002-ին ամբողջ երիտասարդութիւնն է որ պիտի հրաւիրուի այդ ժամադրութեան»: Այդ ժամադրութեան ընթացքին է (նաեւ աղջիկներուն 2002-ին պիտի) որ թեկնածուն իր որոշումը կ'ուղղէ, եթէ կ'ուզէ քանի մը ամիս ծառայութիւն մը պիտի քննուի Ազգ. ժողովին մէջ, աշնան:

ԹՈՒՐՔի Թրոքատերոյի Մարզկային Իշխանութիւնը հրապարակը չուրջ 10 հազար հոգի հաւաքուած էին, Մայիս 28-ին, Ալթընտաղի մէջ սպաննուած եօթը վանականներու յիշատակին: Հոն էին քաղաքական կուսակցութիւններու տասնեակները (բացի՝ Ազգ. Ճակատէն) բայց, ժխտելի կողքին էր ժողովին: Ան էր մահմետականներու թիւը, ղեկավարութեամբ Փարիզի մզկիթին տեսուչին, որ էին նաեւ բոլոր յարանուանութեանց հոգեւորականները եւ բազմաթիւ Ալժերացիներ:

ԶԷՆԻՈՑ հետ ստորագրուած համաձայնագրէն ետք, Ելցին չունէր Գրոզնի (Չէչէնիոյ մայրաքաղաքը) Մայիս 9-ին եւ ընտրական բնոյթ ունեցող այցելութիւն մը կատարեց: «Եկած եմ, ըսաւ, խաղաղութիւն բերելու Չէչէնիոյ վրայ»: Ելցին յայտարարեց նաեւ թէ մինչեւ Յունիս 1, հրովարտակ մը պիտի հրապարակէ Չէչէնիոյ համար, ապահովելով ինքնավարութիւն նախկին պէս:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ վարչապետը՝ Եւգենի Մարչուկ պաշտօնական եղաւ Մայիս 9-ին եւ իր տեղը նշանակուեցաւ կառավարութեան թիւ 2-ը՝ Պաւէլ Լազարենկօ: Նախագահ Կուչմա այս ձեւով քաւութեան նոխազ մը գտած կ'ըլլայ անհեսանելի տագնապին համար եւ կ'ապահովի լուրջ հակառակ մը, ըստ է անկախ քաղաքականը այս փոփոխութեան առթիւ:

ՊՐՍԻՑ ՇԱՀԻՆ մէկ նախկին նախարարը՝ Ռեզա Մաղուման, 60 տարեկան, պաշտօնուած է Գրեթէյլի (վարիզեան արուարձան) իր բնակարանին մէջ, ուր կ'ապրէր ութ տարիէ, որպէս քաղաքական ապաստանեալ: Իր մերձաւորները բացատրած են թէ ամբաստանութիւններ կ'ընեն («Ֆիգարօ», Մայիս 29) յայտնելով թէ մարդասպանը Պոն կը բնակի եւ իրանեան իշխանութեան մէկ գործակալն է:

43 ՔԻՒՐԴԵՐ սպաննուած են վերջին մէկ շաբթուան ընթացքին, վինուորական գործողութիւններու ընթացքին հարաւ - արեւելեան Անատոլու: Ապրիլի ակիզբէն ի վեր փքփք-ի դէմ տարուած գործողութիւններէն 500 մեռեալ կայ:

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԿԻՍԼՈՎՈՏՍԿ Կը ՄԵԿՆԻ

Յունիս 3-ին, Հայաստանի նախագահ, Լ. Տէր - Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը կը մեկնի Կիսլովոտսկ (Հիւսիսային Կովկաս, Ռուսաստանի Սուաւրոպոլի Երջան) մասնակցելու համար «Խաղաղ Կովկաս» մկրտուած խորհրդակցական ժողովի մը, ուր պիտի քննարկուի նաեւ Ղարաբաղ - Ազրբեջան հակամարտութեան քաղաքական կարգաւորման հարցը: Ժողովին կը մասնակցին նաեւ Շեվարնաձէ եւ Ալիեւ: Այս հանդիպումին դաղափարը ունեցեր է, առաջին անգամ, Շեվարնաձէն եւ խօսեր այս մասին Ելցինի հետ Մարտ 19-ին, Մոսկուա եւ առաջին առթիւ Հայաստան իր հաւանութիւնը տուած է:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 27 / 29)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԻՏԱԼԻԱ

Երեւանի քաղաքապետ Աշոտ Միրզոյեանի եւ Իտալիոյ լիազօր դեսպան Խմմանուէլ Սկամակա տէլ Մուրգոյի տեսակցութեան արձարձուած է մայրաքաղաքի ջուրի մատակարարման հարցը: Թոսքանայի նահանգին հետ գոյացած համաձայնութիւն մը արդէն կը նախատեսէ Երեւանի ջրաչափող սարքերով օժտումը իտալական միջոցներով:

*
**

Դեսպանը, Իտալիայէն ժամանած գործարար մարդոց հետ ալ այցելած է կեդր. Դրամատուն: Քննարկուած են տնտեսական կարգ մը հարցեր: Իտալացի հիւրերու խումբ մը ընդունուած է նաեւ Գիւղատնտեսութեան եւ Պարէնի նախարար Աշոտ Ոսկանեանի կողմէ: Ուսումնասիրուած են գիւղատնտեսական մարզէն ներս համագործակցութեան կարելիութիւնները:

*
**

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Մինսկի խումբի Միացեալ - Նահանգներու ներկայացուցիչ Ճոզէֆ Փրեսէլ աշխատանքի այցելութեամբ Հայաստան գացած է: Մայիս 22-ին Արտաքին նախարար Վ. Փափազեանի մօտ տեղի ունեցած տեսակցութեան քննարկուած են ղարաբաղեան կնճիռին խաղաղութեամբ լուծման առընչուող հարցեր եւ կատարուելիք յառաջիկայ քայլերը:

*
**

ԿԱՅՈՒՆ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վիճակագրական տուեալներէ պարզուած է որ ընտանիքի կայունութեան մարդին մէջ Հայաստան կը գտնուի ամէնէն առաջատար դիրքերուն վրայ: Այսպէս, երբ ամուսնալուծումները չուրջ 8% կը կազմեն Հայաստանի մէջ, Ռուսաստանի մէջ, օրինակ, կը հասնին 30%-ի, կամ Դանիոյ մէջ՝ 41%-ի, Սակայն, արտագաղթը սկսած է բարդ կացութիւն մը ստեղծել Հայաստանի մէջ, քանի որ մեկնողներուն մեծամասնութիւնը 20 - 30 տարեկանի միջեւ այրեր են եւ այս երեւոյթը մեծ

ՏԻՐՈՒՆԻ

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՆՏԱՆԵԱՆ

Յաւուր իմացանք որ, Կիրակի, Մայիս 26-ի առաւօտեան, իր մահկանացուն կնքած է Փարիզի հայ գաղութի հին դէմքերէն՝ Տիկին Արշալոյս Ծանտանեան:

Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս, դարուս հետ, կեսարացի ընտանիքէ: Շրջանաւարտ էր Լսաեան վարժարանի (ուր իր ուսուցչուհիներէն եղած էր Տիրուհի Ազարեան, յետագային՝ Տիկին Միսաքեան), ապա, անցած Պէյրլին ուր 1922 - 23-ին կատարած է համալսարանական իր ուսումը: Փարիզ հաստատուելէն ետք, ամուսնացած էր Ազատ Ծանտանեանի հետ: Արշալոյս Ծանտանեան, սակայն, ուշիմ եւ մանաւանդ ուսումնասիրող, մինչեւ վերջին չունէը պիտի չդադրէր կարդալէ, թարգմանելէ, գրելէ, վառ պահելով միշտ իր հետաքրքրութիւնները: Փարիզի մէջ, Լուվրի դպրոցը հետեւած է «Արեւելեան ճարտարապետութեան» Ռընէ Կրուսէի հետ եւ վկայուած (1941 - 44), աշակերտած է փրոֆ. Կրապարի, խորապէս ուսումնասիրած հնախօսութիւնը եւ աշխատած նաեւ Թիէրիներուն հետ այդ մարզին մէջ: Իր սահուն, վճիտ հայերէնը առիթ տուած է որ կանոնաւոր աշխատակցութիւնը բերէ «Յառաջ»ին ըլլայ իր մասնագիտութեամբ, ըլլայ յուշագրական մարզին մէջ: Այդ առընչութեամբ իր վերջին յօդուածը նուիրուած էր Խաեան վարժարանի 100-ամեակին:

Արշալոյս Ծանտանեան կը պատկանէր սերունդի մը որ անհետացման ճամբուն վրայ է ոչ միայն տարիքի բերմամբ, ինչ որ բնական երեւոյթ է, այլեւ մանաւանդ իրենց հայեցի դաստիարակութեան, մայրենիին հանդէպ պաշտամունքի, խոր հայրենասիրութեան պատճառաւ: Ցաճախ կը դրէր մեզի ու ամէն մէկ տողին մէջ, ղպացական մօտեցումը ամէն բանի հանդէպ որ հայկական բոյր ունի, չէր կրնար չյուզել:

Հակառակ յառաջացած տարիքին, երբեք չկորնչցուց իմացական կարողութիւնը եւ միտքը արթուն մնաց մինչեւ վերջը: Անցեալ տարի դրած էր մեզի ու այդ նամակը, ինչպէս ինք ալ կը նշէր, տեսակ մը կտակի բնոյթ ունէր: Հոն կ'ըսէր, ի մէջ այլոց. -

«... կը ցանամ յաղթել հոգեկան եւ մանաւանդ փիզիքական ցաւերուս, ինչ մը իմաստութիւն՝ խոհերուս մէջ: Բայց, դժուար է ստեղծել ներդաշնակ կեանք մը խաղաղ, երբեմնի հրապուրիչ արտաքին աշխարհին եւ իմ ներաշխարհիս միջեւ որ փոթորկայոյզ է, անօգուտ, անպէտք երկարակեաց կեանքի մը հետեւանք, իր բոլոր ողբերգական պատահարներով: Բայց, ահա օգնութեան կը հասնի ինծի գիրքերու աշխարհը, իր անուրջներով եւ պատրանքներով: Փա՛ռք Աստուծոյ, երկնային շնորհի մը, օրհնութիւն մըն է ինծի. այս տարիքիս, ուղեղիս բջիջներու բնականոն գործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ հրա՛շք պայծառ տեսողութիւնս. բայց, ախտս, հազա՛ր ախտս, մարդուս բնախօսական կազմը կը տարբաղադրուի այլանդակ տգեղութեամբ: Ահա, երկարակեաց կեանքի մը մելամաղձոտ խոհերը... այո՛, պէտք է տրամաբանել, բանի այս է կեանքի դաժան օրէնքը: *ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՍ ԳԻՐՔԵՐԸ ՆՈՒԻՐԵՑԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՇՏՈՑ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ*: Արմէն Մուրաֆեանը եւ Բեռնարդիս Արմաճ Զուհաճեանը մեծապէս օգտակար եղան ինծի: Պ. Ս. Արեւշատեանը սիրալիր ճամակ մը գրած էր գիրքերուս առաջին առաձման առիթով: Կը զրկեմ, եթէ ուզես կրնաս հրատարակել: Անհամեստութիւն ըլլայ, թերեւս, բայց կը խորհիմ, կարծես վերջին կտակս եղաւ այս ճամակս...»:

Այս նամակէն ետք ալ, սակայն, ուրիշ աղուոր նամակ մը պիտի ստանայինք «Յառաջ»ի 70-ամեակին առթիւ, ուր ան կը վերյիշէր հին օրերը եւ կը խօսէր իր կապին մասին «Յառաջ»ի հետ. -

... «Յառաջ»ը ուրեմն 70 տարեկան է. ես ալ 90-ը կոխկռտած կը թափառիմ ցաւատանջ կեանքի մը ոլորտներուն մէջ: Փարիզ եկած օրէս, - կայ 70 տարիներ մօտաւորապէս-, «Յառաջ» ինծի հետ ուռ կոխեց տանս մէջ ու մաս կազմեց գրադարանիս: Այսօր այդ թերթերը իմ հանելի ժամանցներս են: Կը բանամ, կը թղթատեմ գուրգուրանքով. կարօտով կը յիշեմ երբեմնի փարիզի հայ գաղութը եւ ա՜ւաղ հայ ժողովուրդին գաղգաթան... Անյայտացան սիրելի դէմքեր եւ իրենց անմահ գործերը կը վերակենդանանան աչքիս առջեւ. կան անոնց մէջ շողարձակ փարոսներ. ահա՛ մեծ Շաւարշը ստեղծագործ իր ինքնատիպ յղացում՝ «Յառաջ» թերթը, նպատակակէտ ունենալով անցեալ եւ ներկայ հայ մշակոյթը եւ հայ ժողովուրդին բարօրութիւնը: Ես ալ երախտագիտութեամբ կ'ուզեմ յիշել իր յիշատակը. ան է որ բաջալերած է իմ առաջին գրութիւնս: Հետեւներէն, հետաւոր անցեալէն կը յիշեմ նաեւ իմ առաջին ուսուցչուհիս՝ Օր. Տիրուհի եւ Փրոյկը... Ցաւերժութեան մէջ պաղատած, անյայտացած սիրելի դէմքեր, անմոռանալի եւ երանաւէտ:

«Յառաջ»ի այս հնաւուրց էջերը թղթատելով, կարծես անցեալէն մեզի փոխանցուած յիշատակարաններ ըլլային անոնք, կամ համայնարան մը ուր յաջորդ սերունդներու բանաստեղծները կամ պատմաբանները պիտի պեղեն հայ ժողովուրդին մէկ դարու պատմութիւնը»:

*
**

Այսօր, իր մահով, հայ կանանց մատուռական ընտրանիին մէկ ղէմքն է որ կ'անհետանայ ու Ֆրանսահայ գաղութի սիրուած ու գնահատուած մէկ անդամը:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ Դ. էջ: Մեր ցաւակցութիւնները իր քրոջ զաւկին՝ Պ. Ա. Զուհաճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն Պոլիս եւ Միլանօ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՊԱՏԿԵՐԸ

1991-էն ի վեր Հայաստանի մէջ արձանագրուած են կրօնական եւ կրօնա - բարեսիրական 40 կազմակերպութիւններ: Հանրապետութեան մէջ կան 40 հազար քրիստոնեայ յիսուսականներ, 1000-էն նուազ անդամ ունեցող քարիսմաթ, պաթխաթական, մորմոնական, եհովական, մահմետական քիւրա, մունական, մորմոնական, հեթանոս «Արորդի», կրիշնայական համայնքներ: «Եհովայի Վկաները» ունին, ըստ տարբեր աղբիւրներու 700-էն 2000-ի միջեւ անդամներ: Կրօնական գործերու պետական խորհուրդը վերջերս «Եհովայի Վկաներէն», «Քրիստոսի Մարտիկներ»էն, «Եհովայի Հետեւորդ»ներէն, «Աում Սենրիկիօ»էն արձանագրութեան դիմումներ ստացած է, զորս մերժած է: Հայաստանի օրէնսդրութեան անհամապատասխանելիութեան պատճառով: Հայաստանի մէջ կայ 100 Հայ Առաքելական եկեղեցի ու վանք, կան նաեւ ռուսական հինգ եւ կաթողիկէ երեք եկեղեցի: Վերջերս սկսած է գործել նաեւ հրէական սինակոկը:

ՄԱՅԻՍ 28-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՊԱՏՄԱԲԱՆ Ռ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դժուար է ամփոփել «Հայաստանի Հանրապետութեան» Գ. եւ Դ. հատորները ուր կը պատմուին 1920-ի դէպքերը, Տարի մը որ սկսած է դրականներով: Հայաստան տէ ֆաքթօ ճանաչում առացած էր Դաշնակիցներու Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ (Յունուարին), ներքին կացութիւնը սկըսած էր բարելաւուիլ, քաղաքական հիմնարկութիւնները սկսած էին գործել, կը փարատէին Սփիւռքին եւ Պօղոս Նուպար փաշայի Ազգային Պատուիրակութեան տարակոյսները «Արարատեան Հայաստան»ի մասին: Սակայն 1920-ը պիտի ըլլար բոլոր վտանգները համախմբող տարին եւ անոր ընթացքին պիտի առնուէին հայ ժողովուրդին ողբերգական ապագային առաջին քայլերը եւ հնչէին յոյսի զանգերը:

Գ. հատորը կ'ընդգրկէ չորսնուկէ վեհաժողովէն (1920 Փետրուար) ուր մեծ յապաղումով Օսմանեան կայսրութեան հետ խաղաղութեան բանակցութիւններու կը ձեռնարկուէր, մինչեւ Սեւրի դաշնագիրը (1920 Օգոստոս 10) որ կ'եզրափակէր այդ բանակցութիւնները: Այդ դաշնագիրը զոնէ թուղթի վրայ ըստեղծեց անկախ ու միացեալ Հայաստան մը անոր տալով Էրզրումի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգները, բայց մերժելով Կիլիկիան, ինչ որ զրկանքի ղացումը արթնցուց Աբեմատահայերու մօտ որոնք կողմնակից էին «Ծովէ (Սեւ Ծով) Ծով (Միջերկրական) Հայաստան»ի: Նոյն տարին սակայն փոխուեցան չորջանային պայմանները, Քաղաքագիտական պատերազմին յաղթական բոլշեւիկները վերայայտնուեցան Կովկասի մէջ: Ադրբեջանի խորհրդայնացումը պատճառ եղաւ որ խորհրդային Ռուսաստանը իր դատավճիռը պարտադրէ այն բիրտ ճակատումին որ 1918-էն ի վեր դէմ յանդիման բերած էր Հայերն ու Ադրբեջանցիները Ղարաբաղի, Զանգեզուրի եւ Նախիջեւանի մէջ: Ան հայ համայնավարները ապստամբութեան մղեց (Մայիս) Հայաստանի դաշնակցական իշխանութեան դէմ ինչ որ «կառավարութիւն - Բիւրօ»յի առժամեայ բռնակալութիւնը հատատեց երկրին մէջ, բանալով կոպիտ ճնշումներու եւ բռնայարձման չրջան մը:

Սեւրի դաշնագիրը որ դաշնակցական հակաբոլշեւիկութենէն աւելի կ'արդարացնէ հայ ղեկավարներու արեւմտամէտ կեցուածքը, ճիշդ է որ Հայաստանին տէ ֆուրէ ճանաչում մը կ'ապահովէր, կարելի դարձնելով անոր մուտքը պետութիւններու ընտանիքէն ներս, բայց գործնական միակ հետեւանք մը կ'ունենար որ էր քէմալականներու անմիջական յարձակումը Հայաստանի վրայ:

Գ. հատորը նիւթ ունի 1920 Օգոստոս - Դեկտեմբեր 2 ամիսները: Յատուկ խորագիր մը տալով այս բաժնին՝ «Մահիկին եւ մանգաղին միջեւ. բաժանում եւ խորհրդայնացում», Ռ. Յ. ուզած է նշել առաջին հանրապետութեան պատմութեան անկիւնադարձին «իմաստը» (1): Քէմալականներուն եւ Բոլշեւիկներուն համաձայնութեան - Անգարա - Մոսկուա առանցքը որ կ'անցնի Բաքուէն եւ ուր կը փութան երիթուրք ղեկավարները - հետեւանքը կ'ըլլայ Արեւմուտքէն լքուած Հայաստանի զինուորական չախչախումը: Յաղթական Թուրք ազգայնականներու պահանջներուն համապատասխան Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը, սպառնալիքով ստորագրուած (1920, Դեկտեմբեր 2) Ա. Խատիսեանի կողմէ յանուն դաշնակցական վերջին կառավարութեան, մինչ Ռեւկոմ-ը (Ադրբեջանէն հասած համայնավար Հայերու յեղափոխական կոմիտէն) արդէն հռչակած Հայաստանի խորհրդայնացումը, ծանրածանր պայմանները կը պարտադրէ պարտեալներուն: Ներկայի սահմաններուն պղչուած Հայաստանը կը հրաժարի Սեւրի դաշնագիրէն: Երկիրը կորնչացած է կարսի նահանգը, Սուրմալուի գաւառը, և խորհրդանիշ սարը՝ Ա-րարատը: Կը կորնչնի Նախիջեւանի վրայ ունեցած իրաւունքները: Վերջ կը դնէ անկախ և միացեալ Հայաստանը, վերջ կը դնէ Արեւմտահայաստանի զոյութիւնը ու աւելի քան 7-800 հազար հայ ապաստանեալներու երկիր վերադարձի հեռանկարը:

«Հայաստանի Հանրապետութեան» Գ. եւ Դ. հատորներով Ռ. Յ. կ'աւարտէ անհատասարելի աղբիւրներու չտեմարան դիրք մը:

Որպէս ամերիկացի համալսարանական, մերժելով զաղափարական ամէն յանձնառութիւն եւ փիլիսոփայական կանխակալ կարծիք որ պիտի հերքէր պատմաբանի առարկայական կեցուածքը, Ռ. Յ. պատմութեան կը վերաբերի որպէս դրական վիժութիւն մը: Նոյնիսկ երբ չի խօսիր այդ մասին, նպատակը կը հետապնդէ դիտական անառարկելի տուեալներ բերելու:

Ատոր համար կը հիմնուի դրաւոր աղբիւրներու եւ նախընտրաբար դիւանային տուեալներու վրայ: Միմիայն 1920 տարուան համար օգտագործուած դիւանային նիւթերու ցանկը մանրատառ 22 էջէ կը բաղկանայ (հատոր Դ., էջ՝ 417 - 439): Նախորդ հատորներուն մէջ տեղ գտած դիւանային նիւթերուն - Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութեան, Հայաստանի ազգային պատուիրակութեան, Հ.Յ.Դ-ի, ամերիկեան, բրիտանական, ֆրանսական դիւանները - աւելցած են նախկին խորհրդային Հայաստանի դիւանները: 1991-ին արտօնութիւն ստանալով զանոնք քննելու, Ռ. Յ. երկու տարի նախորդներուն հետ քաղդատած է այս նոր վաստաթուղթերը, նրբերանգելու, այլ խօսքով՝ բարեփոխելու համար որոշ վարկածներ եւ որոշ եզրակացութիւններ (հատոր Դ., էջ 13):

Դիւաններէն ընտրուած տուեալները ան ամբողջացուցած է զանազան կազմակերպութիւններու, երկիրներու (Խորհրդային Միութիւն, Թուրքիա, Ադրբեջան, Վրաստան, եւայլն) եւ Ազգերու դաշնակցութեան պաշտօնական այլ հրատարակութիւններով: Ան կարդացած է չուրջ կէս երկոտասնեակ լեզուներով հարիւրաւոր հատորներ եւ յօդուածներ: Եւ պատմաբանի ասպարէզին պահանջները յարդելով Ռ. Յ. համեմատած է իր աղբիւրները,

Իր «Հայաստանի Հանրապետութիւնը» քաղաքական պատմութիւն մը և միեւնոյն ատեն միջազգային յարաբերութիւններու պատմութիւն մըն է: Քաղաքական պատմութիւն կը նշանակէ պետութեան պատմութիւն: Պետութեան զոյութիւնը ընկերութիւններու քաղաքական կառոյցի պահանջներուն կը պատասխանէ, նաեւ երբեմն անոնց եղափոխութեան: Ան կը պահանջէ առարկայական տուեալներ. հողատարածք մը, սահմաններ, բնակչութիւն մը, անոր կողմէ ընդունուած իշխանութիւն մը որպէս կարգ - կանոնի ու ապահովութեան երաշխաւոր: Հայկական պետութեան այս տուեալները եւ ներքին միութիւնը ապահովելու, յեղափոխութիւններով, պատերազմներով փոթորկուն չրջանային եւ միջազգային չրջապատի մը մէջ ազգային հողատարածք մը պահպանելու կառավարութեան չանքերը, կայսրութիւններու աւարտը եւ աշխարհակալութեան չեշտումը հիմնական նիւթերը կը կազմեն Ռ. Յ-ի դիրքերուն: 15-ի չափ քարտէսներ կը պատկերացնեն ազգային հողատարածքի մը նպատակով մղուած պայքարները,

«Հայաստանի Հանրապետութեան» հինգ հատորները ծայրէ ծայր կուտան 3 - 4 տարուան ղէպքերուն ուղղագիծ մէկ ժամանակագրութիւնը: Պատմութեան բնագիրը կիւրարկած է պատումի եւ քերականի թռցատրական ձեւը որով կարելի կ'ըլլայ հասկնալ անհատներու, այլ խօսքով՝ աւելի քան 2000 «դերակատար»ներու արարքներն ու որոշումները:

Այդ անձերուն անուանացանկը տրուած է իւրաքանչիւր հատորի վերջաւորութեան: Կենդանի վկայութեան այս ձեւը լայնօրէն գործածուած է Ռ. Յ-ի կողմէ:

Ամբողջ տասնամեակներ 1920-ի պատահարները պատմագրական բուռն բախումներու նիւթ եղած են Խորհրդային Հայաստանի եւ Սփիւռքի պատմաբաններուն միջեւ, երկու կողմերուն ալ «պատասխանատուութիւններ» վճռաբեր չանքին մէջ: Ռ. Յ-ի գործը ոչ գովաբանութիւն

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

ՄԵԾ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԼՂՀ-Ի ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԼԵՒՈՆԱՐՏ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան վարչապետ եւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի անդամ Պր. Լեւոնարտ Պետրոսեան, ընկերակցութեամբ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի դրծադիր վարչութեան տնօրէնուհի Տիկին Մանուչակ Պետրոսեանի, Երկուշաբթի, Մայիս 13-ի երեկոյեան ժամը 6-ին ժամանեց Լոս - Անճելըսի օդակայանը: Հիւրերը դիմաւորուեցան Հայաստանի գլխաւոր հիւպատոս Արմէն Բայբուրտեանի, գաղութին քաղաքական, բարեսիրական, մշակութային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Օդակայանի պատուոյ սրահին մէջ բարի գալուստի խօսք արտասանեց «Հայաստան» Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի Ցանճնաժողովի նախագահ Բաֆֆի Ուրֆալեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Հայաստանի Լոս - Անճելըսի գլխաւոր հիւպատոս Արմէն Բայբուրտեան: Հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէնուհի Տիկին Մանուչակ Պետրոսեան չնորհակալութիւն յայտնեց չերմ ընդունելութեան համար եւ կոչ ըրաւ Հիմնադրամի զօրավիգ կազմակերպութիւններուն չարունակել իրենց աշխատանքները լաւագոյնս արդիւնաւորելու համար թեւլեթոնը:

Վարչապետ Լէոնարտ Պետրոսեան չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք իր նկատմամբ ցոյց տրուած չերմ ընդունելութեան համար, չեչտեց «Սահմանակից - երկուստեք - Լոս - Անճելըս» աղգային տուրքի մարաթոն - թեւլեթոնի կարեւորութիւնը եւ Արցախը Հայաստանին միացնող Սահմանակից - Գորիս կեանքի ճանապարհի կառուցման անհրաժեշտութիւնը:

Ապա, հիւրերը առաջնորդուեցան պղտիկ, ուր Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի Ցանճնաժողովի անդամներու հետ տեղի ունեցաւ թեւլեթոնի վերջին եւ հարցերու քննարկումը:

Երեքշաբթի, Մայիս 14-ի առաւօտեան վարչապետ Լէոնարտ Պետրոսեան եւ Տիկին Մանուչակ Պետրոսեան ներկայ եղան Հիմնադրամի Արեւմտեան - Ամերիկայի Ցանճնաժողովի նիստին:

Կէսօրէ ետք ժամը 6-ին, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան վարչապետը պաշտօնապէս ընդունուեցաւ կիլենտէյլի քաղաքի խորհուրդին կողմէ, ընծեռնելութեան ընթացքին վարչապետ Լեւոնարտ Պետրոսեան առաջարկեց կլենտէյլ ու Սահմանակերտը քոյր քաղաքներ դառնալ:

Ժամը 7-ին, Իրանահայ Միութեան լենտէյլի կեդրոնին մէջ, վարչապետ Լեւոնարտ Պետրոսեան տուաւ մամլոյ ասուլիս մը, որուն ներկայ եղան գաղութի հայ մամուլի եւ հեռատեսիլի կայանները, ինչպէս նաեւ Հիմնադրամի ակտիվ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները:

Վարչապետը ներկայացուց Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային կեանքի պատկերը, չեչտելով որ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հանրապետութիւնը եւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը հայկական մէկ պետութեան մէջ պէտք է միանային եւ դառնան հայկական մէկ պետութիւն: Անոնք, երկուքով միասին կը կազմեն Հայոց աշխարհը, հայկական պետականութիւնը»: Լէոնարտ Պետրոսեան իրրեւ անդամ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդին, խօսեցաւ նաեւ Հիմնադրամի հայրենաչինական գործունէութեան մասին, չեչտելով անոր դերը ազգային սոցիալական հարցերու եւ ծրագիրներու լուծման մէջ, եւ այդ գծով ազգային տուրքի անհրաժեշտութիւնը: Իր խօսքի աւարտին վարչապետը ըսաւ. - «1988 թուականին կը վանկարկէինք մէկ լոզունգ միացում, նկատի ունենալով Հայաստանը եւ Արցախը: Այսօր դարձեալ միանալ կ'ըսենք, բայց նկատի ունինք ամբողջական հայութիւնը. Հայաստան - Ղարաբաղ - Սփիւռք»:

Չորեքշաբթի, Մայիս 15-ի առաւօտեան վարչապետը այցելեց Միացեալ Հայ Ազգային Եկեղեցի, Շարլոթ եւ Էլիզ Մինեան Հայ Աւետարանական վարդան, Թագուհի Մարտիրոսեան Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի, ուր ճաչի հիւրը եղան համայնքին:

Կէսօրէ ետք, վարչապետը այցելեց Թ.Մ.Մ. Սրբուհի Տիգրանեան վարժարան:

Երեկոյեան ժամը 7:30-ին, վարչապետը այցելեց Հ. Բ. Ը. Միութեան Փոստինայի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը, ուր հանդիպում ունեցաւ Միութեան ղեկավարութեան հետ: Ապա, այցելեց Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան Փոստինայի կեդրոնը, ուր կուսակցութեան ղեկավարութիւնը եւ քոյր կազմակերպութիւնները պատուեցին Արցախի վարչապետը պատշաճ ընդունելութեամբ մը:

Հինգշաբթի, Մայիս 16-ին, վարչապետ Լէոնարտ Պետրոսեան, ընկերակցութեամբ Հիմնադրամի Արեւմտեան - Ամերիկայի Ցանճնաժողովի նախագահ Բաֆֆի Ուրֆալեանի, այցելութիւն տուաւ Ցողովրդական Հայկական դաղութին, Տեղւոյն Համայնքային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները ճաշկով մը պատուեցին զինքը: Իրիկունը, Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ համայնքային մը, որու ընթացքին ցուցադրուեցաւ ազգային տուրքի մարաթոնի վերաբերեալ տեսերիզ մը, որմէ ետք Բաֆֆի Ուրֆալեան խօսեցաւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի ծրագիրներուն, իրագործուած նպատակներուն եւ ազգային տուրքի մարաթոն - թեւլեթոնի մասին, իսկ վարչապետ Լեւոնարտ Պետրոսեան ներկայացուց Արցախի քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային կեանքի պատկերը, չեչտելով դինքի «Հայաստան» Հիմնադրամի կազմակերպած ազգային տուրքի մարաթոնին իւրաքանչիւր Հայու մասնակցութեան անհրաժեշտութեան վրայ:

Ուրբաթ, Մայիս 17-ի առաւօտեան վարչապետը այցելեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ամերիկայի Թեմի Ազգային առաջնորդարան, ուր ընդունուեցաւ Առաջնորդին եւ Ազգային Վարչութեան անդամներու կողմէ: Ապա, այցելեց Հոլիվուտի Ալեք փ-

---

մըն է, ոչ հայրապրութիւն մը եւ ոչ ալ ամբաստանագիր մը:

Պատմաբանին յատուկ հեռահայեաց յատակատեսութեամբ որով ան պէտք է հասկնայ ու «հասկցնէ պատմութիւնը» (Փօլ Վէյնի (2) սահմանումը, ներշնչուած Արիստոտէլէն) մինչ այն մարդիկը որոնց գործը կ'ուսումնասիրէ, մխրճուած են կոպիտ իրականութիւններու մէջ, անբաւարար կամ սխալ տեղեկութեան տէր են, կը մոլորին ռազմավարական հաշիւներու մէջ ու զոհերն են իրենց իսկ նախապաշարումներուն, Ռ. Յ. բծախնդրօրէն կը ցոլացնէ դէպքերու չարայարումը, մասամբ միայն անկախ պատճառականութիւններու ընդելուզումը եւ կը մղէ ընթերցողը որ չանգի իր սեփական եզրակացութեան:

Ռ. Յ-ի գործին կոթողային չափերը ցոյց կուտան Հայոց պատմութեան մէջ Հայաստանի առաջին հանրապետութեան (1918 - 1920) կարեւորութիւնը: Ան հիմնական փորձառութիւնն է որ հայ ժողովուրդին միջոցները ընծայած է պահելու եւ ամբապնդելու իր ազգային դոյութիւնը պատմական հայրենիքին մէկ բեկորին վրայ, Բ. հանրապետութեան - խորհրդայինին - ամբողջ տեւողութեան (1921 - 1991), անկէ դասուելու համար պետականութեան տէր (1991 Սեպտեմբեր 23) արդի ժողովուրդներու կարգին: Ան առաջին եւ ցայսդին քայլն էր Ի. դարու հայկական անկախ պետականութեան դժուարին ու տակաւին անաւարտ ծնունդին:

«Հայաստանի Հանրապետութիւնը» պատմութեան կարեւոր գիրք մըն է որ իր յատուկ տեղը պիտի ունենայ: Հեղինակը գործօն դեր ունեցած է եւ կ'ունենայ հայ դատի պաշտպանութեան մէջ, սակայն առանց երբեք մոռնալու որ եթէ հայրենասիրութիւնը առաքինութիւն մըն է, պատմութիւնը դիտութիւն է:

ԱՆԱՀԻՏ ՏԻՐ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(1) Ս. Վրացեան ևման ուրիշ տարազ մը գործածած էր. «Քէմալական մուրճին եւ խորհրդային սալին միջեւ»:

(2) Փոլէժ տը Ֆրանսի դասախօս եւ մասնագէտ պատմական Հռոմի:

լիպոս եւ Խնկինոյի Ֆերահեան վարժարանները, հուսկ՝ Հ. Բ. Ը. Մ. Մանուկեան - Տէմիրճեան վարժարան, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով աշակերտութեան մէջ:

Կէսօրէ ետք, ԼՂՀ-ի վարչապետ Լեւոն Պետրոսեան առանձին հանդիպում-նատրտ ունեցաւ Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան, Ազգ. Ա. Կուսակցութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավար մարմիններու հետ: Իրիկունը, Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ՝ վարչապետը ընդունելութիւն մը տուաւ Ս.Դ.Հ.Կ.-ի, Հ.Օ.Մ.-ի, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի, Հ.Յ.Դ.-ի, Համազգայինի ղեկավարութեան կողմէ: Ընդունելութեան ներկայ էր նաեւ Հատասանի Հանրապետութեան Լոս - Անճելըսի պետական հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեան: Վարչապետը իր խօսքին մէջ ըսաւ թէ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին, իբրեւ միասնականութեան արտայայտիչ կառոյց, բոլոր կազմակերպութիւններու զօրակցութեան եւ մասնակցութեան անհրաժեշտութիւնը:

Շաբաթ, Մայիս 18-ին, վարչապետ Լեւոն Պետրոսեան, ընկերակցութեամբ՝ Հիմնադրամի Արեւմտեան - Ամերիկայի Գանձնաժողովի նախագահ Րաֆֆի Ուրֆալեանի, այցելեց Սան - Ֆրանսիսքոյի հայկական գաղութը, ուր արժանացաւ համազգային ընդունելութեան: Հանդիպում ունեցաւ գաղութին ղեկավարութեան հետ, ծովեզերեայ ճաշարանի մը մէջ:

Երեկոյեան ժամը 7-ին, Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած ժողովրդական հաւաքոյթին խօսք առաւ Րաֆֆի Ուրֆալեան, անդրադառնալով ազգային անհրաժեշտութեան, իբրեւ գործօն ազգային հիմնական պարերու լուծման: Վարչապետ Լեւոն Պետրոսեան անդրադարձաւ Արցախի քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային կեանքին, իր կարդին չեշտելով Լիբանանի Հայու մասնակցութեան անհրաժեշտութիւնը «Հայաստան» Հիմնադրամի կազմակերպած ազգային տուրքի մարաթոն - թելեթոնին:

Կիրակի, Մայիս 19-ի երեկոյեան, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Փասատինայի Ազբէ Մանուկեան կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն - ճաշ մը՝ ի պատիւ Արցախի վարչապետին, Ներկայ եղան Հայաստանի Հանրապետութեան Լոս - Անճելըսի գլխաւոր հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեան, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր վարչութեան անօրէնուհի Մանուկեան Պետրոսեան, Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի Գանձնաժողովի անդամներ, Հիմնադրամին զօրավիգ կազմակերպութիւններ, մամուլի եւ հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ եւ Հիմնադրամի կազմակերպած թելեթոնի ծախքեր հովանաւորները:

Խօսք առին Րաֆֆի Ուրֆալեան, Մանուկ Պետրոսեան, հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեան եւ վարչապետ Լեւոն Պետրոսեան, անդրադառնալով մեր ժողովուրդի բոլոր հատուածներու համախմբումով միասնական ճակատ կազմելու անհրաժեշտութեան, այն համոզումով որ հաւաքական ուժի եւ կամքի արտայայտութեամբ միայն կարելի պիտի ըլլայ հզօրացնել հայրենի պետականութիւն ու Արցախը, ի վերջոյ յանդելու համար Հայաստան - Արցախ - Սփիւռք համահայկական միասնութեան:

Երկուշաբթի, Մայիս 20-ի երեկոյեան, Փասատինայի Նազարին Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդային հաւաքոյթ մը, որու ընթացքին խօսք առնելով Րաֆֆի Ուրֆալեան տեղեկութիւններ փոխանցեց թելեթոնի վերաբերեալ եւ Արցախի վարչապետին Գալիֆորնիա այցելութիւնը յաջողութիւն նկատեց ազգային տուրքի մարաթոնին թափ տալու ընթացքին մէջ: Մանուչակ Պետրոսեան կոչ ըրաւ գաղութին բոլոր կազմակերպութիւններուն համախմբուելու հիմնադրամին չուրջ եւ իրականացնելու հայ ժողովուրդի բոլոր հատուածներու միասնականութիւնը;

Վարչապետ Լեւոնարա Պետրոսեան համառօտ պատկերը տուաւ Լեռնային - Ղարաբաղի Հանրապետութեան ներկայ կեանքին, անդրադարձաւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի դերին Արցախի ենթակառոյցներու հզօրացման մէջ եւ իր տպաւորութիւնները փոխանցելով Սփիւռքէն, նշեց թէ մեր գաղութին մէջ ունեցած հանդիպումներու եւ այցելութիւններու ընթացքին նկատած է փոքրիկ Հայաստաններու գոյութիւնը ամէնուրեք եւ չեշտեց անհրաժեշտութիւնը մէկ հայրենիք, մէկ ազգութիւն գաղափարի չուրջ համախմբման:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան վարչապետ եւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Մորհուրդի անդամ Լեւոնարա Պետրոսեանի այցելութիւնը բարեբեր եղաւ Գալիֆորնիոյ հայկական գաղութին մէջ, ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն եւ չարժում ամէնուրեք, առարկայական պատկերացում տալով Արցախի պետականութեան, քաջարի ժողովուրդի առօրեային եւ ապագայի հեռանկարներուն մասին, ոգեշնչելով Սփիւռքի հայութիւնը իր հաւատքը վառ պահելու դէպի հայրենի պետականութեան եւ Արցախ աչխարհի պայծառ ապագան:

Վարչապետը երեքշաբթի, Մայիս 21ին, Փարիզի ճամբով վերադարձաւ Լեռնային Ղարաբաղ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ՄԱՄԼՈՒՁ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ԲԱՁԻՆ

«ԾՐՋԱՆԱՁԻ» ՄԿՐԱՏ

Հայ խմբագիրներու անբաժան ընկերներն են մկրատը եւ սոսինձը: Ոմանք աւելի չատ կը գործածեն, ուրիշներ՝ նուազ: Կարեւորը չափը չէ, այլ՝ պատասխանատուութիւնը:

Հաճելի չէ, երբ նիւթ մը մէկ թերթէն միւսը կ'անցնի առանց աղբիւրը յիշուելու: Պակաս հաճելի է, երբ հեղինակը չի յիշուիր: Իսկ երբ ո'չ աղբիւրը եւ ոչ ալ հեղինակը կը յիշուին:

Կոստան Զարեհանի մահուան 25-ամեակին առիթ, խմբագրութեան համաձայնութեամբ, ձեռնարկած էինք «Ցառաջ - Միասք եւ Արուեստ»ի Դեկտեմբեր 1994-ի թիւը պատրաստելու: Նիւթերու առատութիւնը պատճառ եղաւ որ «Երկու խօսք»ը լոյս տեսնէր մէկ օր առաջ, թիւը կը ներառնէր Մարկ Նշանեանի եւ մեր յօդուածները, ինչպէս եւ անտիպ վաստակաթուղթ մը՝ Կոստան Զարեհանի ծննդեան վկայականը, անստորագիր (ենթադրելի ինքնութեամբ) նախարանով մը: Ցունուարին, «Զարեհանական նամականի» խորագրով ստորագրեցինք էջ մը, որ կը համախմբէր նամակներէ քաղուածքներ, դիրքերէ առնուած միտքեր, «Նաւը լերան վրայ»ի եւ Արշակ Զօպանեանի մասին նոր նիւթեր, եւայլն:

Պայմաններու բերումով, համեմատաբար քիչ ու պատահական է մեր յարաբերութիւնը Սփիւռքի եւ մանաւանդ՝ Հայաստանի մամուլին հետ: Մեծ եղաւ մեր անակնկալը, երբ քանի մը օր առաջ հայրենի երիտասարդ բանաստէղծ մը ստացանք Երեւանի «Երջան» չաբաթաթերթի 1995 Մարտ 3-ի թիւէն լուսապատճէն մը, «Մը-ննդեան 110-րդ տարի - Կոստան Զարեհանի անտիպ նամակներից» խորագրով, որ ունէր հետեւեալ անստորագիր նախարանը. -

«Կոստան Զարեհանի ընտանիքում պահպանուող գրողի արխիւում գոյութիւն ունի ստորեւ հրապարակուող՝ վաւերագիրը, որը կարելի է համարել Զարեհանի ծննդեան վկայականը: Փաստաթուղթը յանձնուել է 1894 թ., հաւանաբար ապագայ գրողի արտասահման մեկնելու նախօրեակին: Այստեղից տեղեկանում ենք, որ Կ. Զարեհանի հօր անունը խաչատուր էր եւ ոչ թէ Քրիստափոր, ինչպէս նշուած էր հայկական սովետական հանրագիտարանում եւ "Գրական տեղեկատուում": Բացի այդ, պարզւում է նաեւ, որ ծննդեան թիւը 1885 թ. Փետրուարի 8-ն է, այլ ոչ թէ Փետրուարի 2-ը: Փաստաթուղթը գրուած է ռուսերէն եւ հայերէն զուգահեռ շարադրանքով»:

Երկու տարբեր անձեր դրեթէ միաժամանակ կրնա՞ն հրատարակած ըլլալ նոյն փաստաթուղթը: «Միտք եւ Արուեստ»ի 1994 Դեկտեմբերի թիւին մէջ լոյս տեսած նախաբանը կ'ըսէր. -

«Կոստան Զարեհանի կեանքը պատող մշուշը աստիճանաբար չէացնելու լաւագոյն միջոցը փաստաթուղթն է: Անոր ընտանիքին մօտ պահպանուող արխիւին մէջ գոյութիւն ունի ստորեւ հրատարակուող վաւերագիրը, զոր կրնանք նկատել Զարեհանի ծննդեան վկայականը եւ որ շնորհուած է 1894-ին, ըստ երեւոյթին՝ ապագայ գրողին արտասահման ճամբորդելու նախօրեակին: Ասկէ կ'իմանանք, որ հօր անունը խաչատուր էր եւ ո'չ՝ Քրիստափոր, ինչպէս կը գրեն «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ը եւ «Գրական Տեղեկատու»ն: Կը ճշդուի նաեւ ծննդեան թուականը՝ 1885 Փետրուար 8, եւ ո'չ՝ Փետրուար 2, որ յիշեալ գոյգ աղբիւրներուն հաղորդածն է: Կ'արժէ նշել, թէ այս վաւերագիրը տրուած է ռուսերէն եւ հայերէն զուգահեռ շարադրանքով»:

Երկու տարբեր անձեր դրեթէ միաժամանակ կրնա՞ն հրատարակած ըլլալ նոյն փաստաթուղթը: «Միտք եւ Արուեստ»ի 1994 Դեկտեմբերի թիւին մէջ լոյս տեսած նախաբանը կ'ըսէր. -

«Կոստան Զարեհանի կեանքը պատող մշուշը աստիճանաբար չէացնելու լաւագոյն միջոցը փաստաթուղթն է: Անոր ընտանիքին մօտ պահպանուող արխիւին մէջ գոյութիւն ունի ստորեւ հրատարակուող վաւերագիրը, զոր կրնանք նկատել Զարեհանի ծննդեան վկայականը եւ որ շնորհուած է 1894-ին, ըստ երեւոյթին՝ ապագայ գրողին արտասահման ճամբորդելու նախօրեակին: Ասկէ կ'իմանանք, որ հօր անունը խաչատուր էր եւ ո'չ՝ Քրիստափոր, ինչպէս կը գրեն «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ը եւ «Գրական Տեղեկատու»ն: Կը ճշդուի նաեւ ծննդեան թուականը՝ 1885 Փետրուար 8, եւ ո'չ՝ Փետրուար 2, որ յիշեալ գոյգ աղբիւրներուն հաղորդածն է: Կ'արժէ նշել, թէ այս վաւերագիրը տրուած է ռուսերէն եւ հայերէն կողմ - կողմի շարադրանքներով»:

*Պարզ զուգադիպութի՞ւն: Ո'չ: Վկայականէն եռք (որ դրաչարական երկու մանր սխալով կը կրկնէ «Ցառաջ»ը), կը տպուին Ռուբէն Տէր - Մինասեանին, Արշակ Զօպանեանին, Համաստեղին եւ Հրաչ Զարդարեանին ուղղուած նամակներու հատուածներ - որոնց մասին ոչինչ կ'ըսէ «Երջան»ի նախաբանը -, զոր լոյս ընծայած էինք «Միտք եւ Արուեստ»ի Ցունուար 1995-ի թիւին մէջ, առանց յիշելու (որովհետեւ քաղուածքներ էին), թէ անոնք Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանի արխիւներէն կուգան: «Երջան»ն ալ չի յիշեր աղբիւր. հասկնալի՞ է թէ ինչու: Միակ տարբերութիւնը այն է, որ հատուածները տրուած են խորհրդահայ ուղղագրութեամբ...

Գովելի է, որ Զարեհանի յօբելեանը յիշուած ըլլայ: Բայց գովելի չէ, որ աղբիւր կատարուած ըլլայ առանց յիշելու «Ցառաջ»ի եւ նիւթերը հրատարակողին անունը: Դժբախտաբար, այս «բարի գործը» կատարողը քաջութիւնը չէ ունեցած իր անունը տալու: Կրնայ ըլլալ որ «Երջան»ի խմբագրութիւնը պարզ հիւրընկալի դերին մէջ էր: Բայց լաւ կ'ըլլայ որ ստուգէ իր աղբիւրները, որպէսզի մտաւորական անպարկեշտութեան նման օրինակներ չկրկնուին այսուհետեւ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ
Պուէնոս - Այրէս

ԿՂԶԻՆ ԵՒ ՄԻ ՄԱՐԴ

- վիպակ -

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

Մեկնեցինք, ճամբան քիչ ծռեցինք, եւ նոր առջեւ ցցուեց ահա այս կղզին: Տնճիներ, որթատունկեր, բարձր ղալար ուռիներ:

Կղզու ծայրում մի բարձրութիւն: Բարձրութեան վրայ՝ ղեկակ: Շուրջը՝ բազմաթիւ չինքեր, կիսաքանդ մի քաղաք: Մութ եւ խորհրդաւոր մի միջնադար: Նախուած կամրջներ, ստորերկրեայ անցքեր, ծանրածանր դռներ, ամրութեան պատեր, չքեղ քանդակներ, վանքեր, դեղմաններ:

Հակառակն մի քանդուածութիւն:

Մի պարոն՝ ակնոցների եռեւից փայլփլող փոքրիկ աչքերով եւ քիչ դողացող ձեռքերով՝ խօսեց այդ դղեակի մասին: Այնտեղ վիպագրուել են վարթամ, յուղէ, ծիծաղով եւ արցունքներով լեցուած կեանքեր: Իր մեծութեան չրջանին, ասում էր նա, մօտ երկու հազար ընտանիք էին ապրում դղեակի չուրջը: Աղմկալի եւ յոխորտ մի ազնուականութիւն, պողպատէ զրահներով զգեստաւորուած զինուորականներ, ոսկիներ եւ ուռած ստամոքսներ կրող հանդիսաւոր պաշտօնեաներ, դեսպաններ, պալատականներ, բանաստեղծներ:

Հիմա՝ փլուզում, փոչի, կմախքներ, ամայութիւն,

- Ցաւալի մի բան, պարոն, ցաւալի մի բան:

Ես էլ մտածեցի, որ կանգ չառնող ճամբաներիս եղերքներին մի մի կիլիկիա է թաղուած, մի մի Անի, մի մի Սիս: Ու այդ կիլիկիան, այդ Սիսը, այդ Անին մենք կրում ենք մեր ուղեղը ակօսող նշանների, մեր ձեռքերի չզայնութեան եւ մեր յուզումների ալիքներով ծեծուած սրտերում:

*
**

Հիմա հասել եմ տեղ: Ծովափին կանայք լուացք են անում: Ծիծեռնակները սրընթաց անցնում են:

Այն, ինչ որ անուանում ենք տեղ, իրականութիւնների կուտակուած չերտաւորումներ են: Անպատմութիւնը ծածկող պատմութիւն,

Անպատմութիւն: Նա հեռու չէ: Իսկ ես ուզում էի նրան ասել, որ մտածումների, յուզումների ծփացող ծովի տակ կայ մի ուրիշ, աւելի մի խոր կեանք, որին մասնակից ենք, բայց որին չենք դիտակցում: Եւ այդ բառերով, որ լաց են անում չղարչները եւ ոչ թէ վարագուրում իրականութիւնը: Հողերի տակ վառուած լոյսերի կանչը եւ բարձր գագաթների մեծդի ծարաւը:

Պարտէզներ, նարնջենիներ, ծաղիկներ:

Երբ իջնում ես նաւամատոյց եւ ճանապարհ ընկնում՝ այստեղ գալու համար, անցնում ես օվէանդրների չարքերի միջով: Վարից, ծովը, յատակ գծուած հոլիդոնի մէջ փակուած, կապոյտ, խոր, ընկերակցում է քեզ:

Ծոյլ ոտքերը ճիպով առաջ տանելով, փոքրիկ էշուկներ մեծ սայլեր են վեր քաշում: Նրանց վրայ կանղնած մարդիկ, չափազանցուած չարժուձեւերով պոռում են, կանչում, սուլում, երկայն մտրակներով խարազանում օդը:

Կղզու մարդը երբեք չի չտապում, Միջերկրական անհատի խակութիւնը արեւն է: Նրա աչքերի, սրտի, մարսողութեան եւ օդի չերմութեան մէջ կայ մի անքակտելի միութիւն: Իր բաւարարութեան հասնելու համար՝ նա պէտք է անցնի դղայնութեան այն աստիճաններից, որոնց միջից նաեւ անցնում է հիւթով լեցուող խաղողը, կեռասը, անոյշ արիւնով կարմրող նուռը: Արեւով սնուելու եւ արեւով աճելու պահանջը մարդակազմական է: Լիութիւն է:

Իսկ ես, որ եկել եմ՝ ժամանակս եւ տեղս մոռանալու համար, դիտում եմ եւ աչխատում հասկանալ: Այն, ինչ որ անուանում են դասական, ասում եմ ինքս ինձ, արդեօք բնորոշուած չէ՞ հէնց այդ կեցուածքի ձեւում: Զգայարանքների, մարմնի, ձգտումների խաղաղութեամբ համակուած այն հիմնական պարզութիւնը, վախտ ջրի նման թափուելու այն կարողութիւնը, երեւակայութեան սահմանուած այն թռիչքը, որով ներդաշնակուում է լինելիութիւնը:

Ճանապարհը ոլորուում է: Նայում եմ՝ կարծես Զուիցերիայում լինես: Մէկը միւսին հրմշտկող անհատները յանկարծ լքում են ծովափը եւ բարձրանում բլուրների կողերի վրայով, վեր, վեր, աւելի վեր:

Մի հրապարակի ծայրին կպցրած մարմարէ մի արձանագրութիւն, ուռուցիկ եւ կեղծաւոր ոճով, փառաբանում է սիանդինաւեան մի գրող, որ ժամանակին այս վայրերումն է ապրել եւ երկեր արարել, Գովազդում են վայրը:

Եթէ նա ապրել է այստեղ, ուրեմն վայել է եւ ե'ս ձեզ դալ այստեղ ապրելու եւ ծախսելու ձեր դրամները:

*
**

Հեռագիրը: Մտածում էի նրա մասին:

Նայում ենք չրջակայքին եւ աչխատում փախչել մեր ներսը կուտակուող չուքերից: Ամէնօրեայ անցողական դէպքերով աչխատում ենք բացատրել անբացատրելին: Աչխատում ենք: Բուն խորքին չենք հասնում:

Մարդիկ մեքենական կերպով չարժուում են, գործում, աչխատում, չտապում եւ չեն նկատում, որ իրենց կեանքը փախչում է իրենցից, որ նա ամէն մի վայրկեան զառնում է ուրիշ, դիմակ է հագնում է եւ զգեստաւորուում ծուխով: Բուն խակութիւնը հսկայի քայլերով հեռանում է: Գիտակցութիւնը անչտաւում է, եւ նրանք աստիճանաբար կորցնում են կարողութիւնը հոգու խորքով հանդիպելու կեանքին:

Մի զաւակը էինք մադլցում: Նա յիշեցրեց ինձ Աւելա տանող ճանապարհը եւ յիշեցրեց մեր խօսակցութիւնը նրա հետ: Գալիս է մի րոպէ, ասում էի նրան, գալիս է մահուան րոպէն, երբ այդ հանդիպումը, վերջապէս, տեղի է ունենում: Հասնում է վճռական կերպարանափոխութեան ժամը. մարդ ներս է մտնում իրական դրայցման սահմաններից ներս:

Աւելայի ճանապարհի մեր խօսակցութիւնը: Սրբուհի Թերեզան: Ինչքա՜ն էր տառապում վերադանելու համար այդ խակութիւնը: Խոր, նրբազգած Սրբուհի Թերեզան:

(Շար. 2)

Տիկին Ֆլորա Բէքմէկեան (Պոլիս), Բէքմէկեան, Կիւլպէնկեան, Ջուհաճեան, Փափազեան, Սապայեան, Պահչէճեան, Աղապապեան, Տօնիկեան, Նեւչէհիրլեան ընտանիքները (Պոլիս, Փարիզ, Միլանօ, Լոս - Անճըլըս)

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց տալոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՏԱՆԵԱՆ-ԻՒ

(Ծնեալ՝ Արշալոյս Բէքմէկեան)

մահը որ պատահեցաւ Կիբրակի, Մայիս 26-ին, 96 *տարեկանին։*

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ցունիս 3, *ժամը* 15-*ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին*

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն - Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Madame Flora Pekmez (Istanbul), sa belle-sœur,

Les familles Pekmez, Gulbenkian, Tchouhadjian, Papazian, Sakayan, Bahtchedjian, Aghababian, Donikian, Nevchehirlian (Istanbul, Paris, Milan, Los-Angeles)

ses neveux, nièces, cousins, cousines ont la profonde douleur de vous faire part du décès de

Mme AGHASSI KHANDANIAN

(*née Archalouisse Pekmezian*)

survenu le Dimanche 26 Mai dans sa 96ème année.

Les obsèques religieuses auront lieu le Lundi 3 Juin à 15 heures en l'église apostolique arménienne St Jean-Baptiste

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

suivies de l'inhumation au Cimetière de Pantin-Parisien, dans le caveau de famille.

Cet avis tient lieu de faire-part.

CONDOLEANCES

Profondément attristés par le décès de leur sanamaïr *Asdghig Bulbulian* survenu le 23 Mai 1996, M. et Mme M. Saroyan présentent leurs condoléances à leurs filleuls et font un don de 300 F. à l'école Tebrotzassère (par l'intermédiaire de «Haratch») et 200 F. à «Haratch» en lieu et place de fleurs.

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՒԱՆՆ

Շաբաթ, Ցունիս 8, ժամը 10-ին

Տօն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի ելլն ի վիրապէն։

Պատարագի արարողութիւնը կը կատարէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի, Շաբաթ, Ցունիս 1, *ժամը* 10-*ին* 17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը փափաքելի է, եւ անհրաժեշտ։

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ

եւ

ՀԱՑ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ղեկավար՝

ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

► *ՑԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ «կնճահայրը»*
Կիբրակի, Ցունիս 2, *ժամը* 16-*ին՝*
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, Paris 9e
M° Cadet

► *ՋՐՈՑՑ*
ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ ԽԱՂԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ
Կիբրակի Ցունիս 9, *ժամը* 16-*ին՝*
Ս· Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոն
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine ou Monge

Մուտք՝ 30 *ֆրանք։*

Ջրոյցի մուտքն ազատ է։

Հեռաձայն. - 43 - 70 - 62 - 95

ՆՈՒԷՐ

Տոքթոր Աւետիս Իւնէճեան (Գերմանիա) 1000 *Ֆր· կը նուիրէ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին (ստանալ՝ «Ցառաջ»էն)։*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Agnouni*» d'Asnières

Vers NANTES

La CBAF organise une excursion pour découvrir :

— *L'exposition «Arménie des Origines au IVe siècle»* au Musée Dobrée de Nantes.

— *Nantes*, ville de Jules Verne et d'Anne de Bretagne.

— *Le bord de mer La Baule*, la plus belle plage d'Europe.

Départ le samedi matin 29 Juin;
Retour le dimanche soir 30 Juin.

Trajets en autocar de luxe, vidéo. Visite de l'exposition par guides conférenciers (durée 1h30).

Hébergement à l'Hôtel *Ibis*, centre ville.

Participation aux frais : 500 F.

Renseignements et inscriptions :

Mme Danoux après 20h au 42 42 85 87

Mme Gourdikian au 39 82 65 91

*
**

Section St-Jérôme «*Djavo Chant*»

SORTIE «Beaux Jours»

AUX BAUX DE PROVENCE

Déjeûner dans un restaurant

P. A. F. : 200 F.

Possibilité de visite de la Cathédrale aux Images.

le Samedi 8 Juin à 8 heures

Place de la Rotonde Dikran Tekeian St-Jérôme

Pour tous renseignements et réservations:

Tél. : 91. 61. 10. 82 — 91. 70. 00. 32

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR A L'ETRANGER POUR LES ENFANTS DE 12 A 15 ANS

ETATS—UNIS :

COTE EST (Camp Haïastan)
du 11 au 25 août
Prix de la pension : 550$ pour le séjour+voyage+argent de poche
Dernier délai d'inscription : 7 juin
Ce camp ouvre à partir du 30 / 06.
Nous consulter pour les conditions.

ETATS—UNIS :

COTE OUEST (Camp AYF)
du 4 au 18 août
Prix de la pension : 175$ par semaine+voyage+argent de poche
Dernier délai d'inscription : 7 juin

GRECE : KHALKIDIKI

(Camp Croix de Secours Arménienne)
du 10 au 28 juillet
Prix de la pension : 500$ pour le séjour
Dernier délai d'inscription : 10 juin

Le contingent pour la France est de 12 enfants maximum comprenant l'arménien afin de participer au camp.
Pour toute inscription, s'adresser au Conseil d'Administration au 48.24.46.57.

CAMP ITINERANT

La Croix Bleue des Arméniens de France organise du 5 au 30 juillet, un camp itinérant pour les adolescents de 14 à 16 ans, dans la région du Périgord vert. Encadrés d'une équipe motivée et qualifiée, les jeunes bénéficieront de 25 jours de détente, d'activités sportives, écologiques et culturelles dans une ambiance arménienne.

Montant de la pension :
3 500 F. + Voyage.

Inscriptions : du lundi au vendredi de 10h à 16h auprès du Conseil d'Administration au 48 24 46 57.

UGAB - *Marseille*

COLONIE

L'Union Générale Arménienne de Bienfaisance de Marseille a le plaisir de vous informer que, pour la 13ème fois elle organise sa Colonie de Vacances pour les enfants de 7 à 14 ans.

Elle aura lieu à VARS (Hautes-Alpes) du 6 au 28 Juillet.

Pour tous renseignements veuillez appeler :
UGAB: 91.22.10.45 (heures bureaux).

— *Animation arménienne :* initiation à la langue arménienne — danse, chants et musique — cours de théâtre arménien — cours de tissage de tapis arméniens (kilims).

— *Activités:* jeux de plein air, veillées, jeux de société, bivouacs, activités manuelles, randonnées pédestres, pêche, excursions, ainsi que diverses activités sportives.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ - ՀԱՑ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

ՀԱՑ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԱՄԱՌՆԱՑԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՕԳՈՍՏՈՍ 1996

ՎԵՐՋԻՆ ԱԶԴ

Վենետիկի Համալսարանին հայ լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 1 - 23: *Ժամանումի օրերն են Ցուլիս* 30 - 31, *մեկնում՝* Օգոստոս 25:

Արձանագրութիւնները բաց են մինչեւ Ցունիս 30:

Դասերը տեղի կ'ունենան հինգ մակարդակներով, օրական հինգ ժամ։ Մակարդակները կ'ընդգրկեն բացարձակ սկսնակներէն մինչեւ զարգացածները։ Ակէ ղատ կ'ընծայուին, անգլերէն կամ ֆրանսերէն լեզուներով, հայագիտական դիտաղրոյցներու (սեմինար) շարքեր՝ բաց բոլոր փափաքողներուն։

Դասերէն եւ դետաղրոյցներէն դուրս կը կատարուին զանազան ուսումնասիրութիւններ, կլոր սեղաններ, այցելութիւններ Վենետիկի եւ շրջակայքի տեսարժան վայրերը։

Արձանագրութեան սակն է՝ իտալական 1·000·000 (*մէկ միլիոն*) *լիրեա, որու* 500·000-*ը (հինգ հարիւր հազար) պէտք է կանխաւ վճարուի։ Կեցութեան ծախքն է՝ զոյգ սենեակի մէջ ամսական* 510·000 (*հինգ հարիւր տասը հազար*), *առանձին՝* 820·000 (*ութ հարիւր քսան հազար*) *լիրեա։*

Դիմել՝ ղրաւոր հետեւեալ հասցէին՝

Corso Intensivo di Lingua Armena
Università di Venezia — S. Polo 2035
30125 Venezia (ITALIA)

եւ կամ հեռաձայնել՝ (41) 52·07·737-*ին։ Բացակայութեան պարագային՝ լուր մը թողուլ նշելով անուն, մականուն եւ հեռաձայնի թիւ։ կարելի է նոյն թիւին հեռապատճէն ալ ուղարկել։*

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՑ ԼԵԶՈՒԻ
ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

N'oubliez pas votre 15 AOUT
à Saint - Raphaël
au HOME ARMENIEN
avec
Marten YORGANTZ

Sous la présidence de son Excellence l'Ambassadeur d'Arménie en France

VIGUEN TCHITETCHIAN

GRAND BAL DE PRINTEMPS

AU PROFIT DE L'ECOLE BILINGUE SAINT MESROB

le Samedi 8 Juin à partir de 20 heures 30

animé par le chanteur

GEORGE BAGHDOYAN

(venu spécialement de Los-Angeles)

dans les salons de l'Hôtel « Nogentel »
Hôtel *Mercure* de Nogent-sur-Marne

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Ս· Յարութեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւզպէնի հետեւեալ նուէրները։

Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Չիլինկիրեան 150, *Օր· Սիմա Անկէեան* 300, *Տէր եւ Տիկին Ժերար Զոլոյեան* 500, *Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գալաֆեան* 250, *Տէր եւ Տիկին Արթին Գազանճեան* 50, *Տիկին Վրոնիք Փափազեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Գինոսեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Ժապ Դիլիթեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Վազգէն Ջիմէնեան* 150, *Տիկին Վերժինէ Պօղոսեան* 300, *Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան* 500, *Պ. Նուպար Անդրանիկեան* 250, *Պ. Լեւոն Տոսունեան* 500, *Պ. Փիէռ Գոնտաղճեան* 150, *Պ. Յարութիւն Քէչեան* 500, *Պ. Ժորժ Խըլադեան* 300, *Տէր եւ Տիկին Լիւսիէն Քիւրքճեան* 200 *Տիկին Մարգրիտ Ալթունեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Ալթունեան* 200, *Ե· Միշէլ Յակոբեան* 500, *Օհաննէս Օհաննէսեան* 100, *Պ. Լեւոն Փոսեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Արթօ Չանըկեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Նաւեիաս · Կիւպէնկեան* 400, *Տէր եւ Տիկին Օննիկ Քուֆանեան* 150, *Օր· Մատլէն Ալապեան* 100, *Տիկին Թագուհի Յարութիւնեան* 1000, *Օր· Վիրժինի Ասատուրեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Երեմեան* 500, *Տէր եւ Տիկին Ժ· Եսէքճեան* 400, *Տիկին Վարդի Զարզավաթճեան* 300 *Ֆր·, Տիկին Մարի Սաաթճեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Ժապ Գաֆֆամեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Համպարձում Մուճեան* 1000 *Ֆր·։*

(*Շար·*)

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 31
VENDREDI
31 MAI
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀԱՐԻ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·863 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.863

ԲԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՄՈՆՈՐԻ ՄԻԿՆԵՑԱԻ ԵՐԵԻԱՆ ԱՋՆԱԻՈՒՐԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ռ. Մոնորի Մայիս 30, Հինգշաբթի օր մեկնէր Երեւան, Հայաստանի պատուակալ դեսպան Շ. Աշնաւուրի ընկերակցութեամբ: Ինչպէս յայտնեց նախորդ օրը նախագահը, Երեւան այցելութիւնը պատակ կը հետապնդէ հոն զգացնելու Ղարաբաղի ներկայութիւնը եւ ճշդելու հակամարտութեան առաւել առաջնահերթ խնդիրները: Այցելութեան ծիրին մէջ նախատեսուած է Վրաստանն ալ: Ռ. Մոնորի նախագահ Շիրաքի մեկ գիշերն ալ կը տանի Հայաստանի նախագահին որ Փարիզ կը հրաւիրէ Յունիս 12-ին, բացումը կատարելու համար Ազգային Մատենադարանին վերականգնուած ձեռագիրներու ցուցահանդէսին: Պատուիրակութիւնը Փարիզ կը վերադառնայ կիրակի:

Երեւոյթի նախագահէն առաջ խօսք առաւ նաեւ Շ. Աշնաւուր որ չեշտելէ ետք այցելութեան կարեւորութիւնը, որ տեսակ ծանրանալու Թուրքիոյ հետ Հայաստանի յարաբերութիւններուն եւ ճանաչման նկատմամբ դժուարութիւնները, Թուրքիոյ եւս պատրաստակամ չըլլափակումին պատճառով: Այս նիւթը արծարծուեցաւ նաեւ հարցումներու շրջանին մէջ. պատասխանելով Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին հարցումի մը, Ռ. Մոնորի ըսաւ թէ պէտք է դիմել դէպի առաջ. «Il faut trouver des moyens pour dépasser la crispation sur le passé et regarder vers l'avenir»: Իսկ երբ դիտել տուին թէ կարելի չէր ապագային նայիլ, այնքան ատեն որ յստակացուած չէր անցեալը ու ամէն բան իր տեղը չէր դրած, Ռ. Մոնորի դրեթէ կրկնեց իր արտայայտութիւնը, աւելցնելով որ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան վարկաբեկ ուղիի էր նման հարց օրակարգի բերելու, եւայլն:

Երեւոյթի նախագահէն միտքերը չարտայայտեց Շ. Աշնաւուր, ըսելով որ կարելի չէր անդամակցիլ Հայաստանի պատերազմներէն, ինչ որ չէր նշանակեր թէեւ թէ փափաքը չկայ ճանաչումին հասնելու, բայց պէտք էր աշխատանք տանիլ նաեւ Թուրքերուն հակակշռելու համար որ ճանաչման նպաստեն իրենց շահուն եւս:

Ղարաբաղի ներկայ եղաւ մեծ թիւով հայկական լրատուականներու ներկայացուցիչներէ բաղկացած շուրջ 40 հոգինոց լարան մը:

***

Ցեղասպանութեան ճանաչման առընչութեամբ, յիշենք որ Շ. Աշնաւուր օգտուած է Գաննի չարժանկարի փառատօնէն, առաջարկութիւններ ժողվելու համար ծանօթ անձնաւորութիւններէ: Ան Գաննն կը գտնուէր ուր Շառլ Թրէնէի հետ տօնած է իր եւ անոր տարեդարձը՝ 155 մոմերով: «Նիս Մաթէն» կ'արձագանգէր այս լուրին եւ կ'անդրադառնար Հայոց ցեղասպանութեան պաշտօնական ճանաչման պահանջին Ֆրանսայի կառավարութեան կողմէ, ինչ որ, կ'ըսէ թերթը, արդարութեան արարք մըն է որ բարոյական գոհացում մը պիտի տար զոհերու չարաւիղ ներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԵԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ ԴԵՌ

ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՏԻՐԷՐ

ԲԱՅՑ ԿԸ ԹՈՒԷՐ ՈՐ ՓԵՐԷՍ ՊԱՐՏՈՒԱԾ Է

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ

Զորեքշաբթիէն Հինգշաբթի, Մայիս 29-էն 30 լուսնալիք գիշերուան առաջին ժամերուն, հարցախոյզի հիմնարկներու դնահատումներու ապաւինելով, կանխահասօքէն, չքսելու համար գրեթէ անպատասխանատու հապճեպով մը յայտարարեցաւ որ Շիմոն Փերէս յաղթած է ծայրը ծայրին: Այս լուրը պատճառ եղաւ նաեւ որ Ֆրանսայի գաւառի բոլոր թերթերը եւ նաեւ Փարիզի, անխոհեմ կերպով Փերէսի յաղթանակը խորագրեն, մինչ ժամը առաւօտեան 1-ին մօտ արդէն յայտնի դարձած էր որ Փերէս պարտուած է, թէկուզ ձայներու քիչ տարբերութեամբ: Փարիզի մէջ ալ, Ընկերվարական կուսակցութիւնը ամապարած էր իր ուրախութիւնը յայտնելով Աչխատաւորական Փերէսի յաղթանակին առթիւ:

Արդարեւ, Հինգշաբթի առտու, երբ ծանօթ էին քուէարկութիւններու 99%-ին արդիւնքները, կը պարզուէր որ չատ չնչին առաւելութեամբ յաղթական էր ազի - Լիքուտ - պարագլուխը՝ Բենիամին Նեթանիահու: Պարզուած պատկերին համաձայն, ան կը ստանար ձայներու 50,3%-ը եւ Փերէս 49,7%-ը, այլ խօսքով 20 հազար ձայնի կամ 1%-ի մօտ տարբերութիւն մը: Այդ պահուն, դեռ ծանօթ չէին 150 հազար քուէներու արդիւնքները, սոնք կը վերաբերին պինուորականներու, նաւաստիներու, դիւանագիտական արտասահմանեան մարմիններու եւայլն: Վերջնական բուն արդիւնքը ծանօթ կըրնայ ըլլալ միայն Ուրբաթ, (Մայիս 31) իրիկուն եւ նոր վարչապետն ալ կը հրաւիրուի Կիրակի:

Այս ընտրութիւնը, եթէ հաստատուի, բաւական հիմնական փոփոխութիւններու դուռ կը բանայ ոչ միայն Իսրայէլի մէջ, այլեւ Մերձաւոր - Արեւելքի եւ դժուարութիւններ ալ կրնան առեղծուիլ խաղաղութեան դործընթացին համար, քանի Նեթանիահու ծրագիրներ ունի որոնք չեն համապատասխաններ Օսլոյի (Արաֆաթի հետ համաձայնագիրը) կարգադրութեանց:

Նեթանիահու կը վայելէ ոչ միայն ազի այլեւ կրօնաւորներու նեցուկը: 46 տարեկան է, երկու անդամ ամուսնալուծուած եւ ամերիկեան հպատակ, այլ խօսքով՝ Իսրայէլի նոր վարչապետը Ամերիկացի մը կրնայ ըլլալ:

Առաջին անդամն է որ, Իսրայէլի մէջ, երեսփոխաններուն հետ, կ'ընտրուէր նաեւ վարչապետը:

Ինչ կը վերաբերի երեսփոխաններուն, առաջին արդիւնքներուն, երկու մեծ կուսակցութիւններէն՝ Աչխատաւորական եւ Լիքուտ (ձախ եւ աջ) ոչ մէկը մեծամասնութիւն ապահոված է: Քնէսէթի (Խորհրդարան) 120 աթոռներէն, Աչխատաւորականները աւելի ճիշդ ամբողջ ձախը՝ 54-ը ապահոված կ'ըլլայ եւ Լիքուտը՝ 43, անդին կան բազմաթիւ փոքրիկ կուսակցութիւնները որոնք կը թուի թէ ամրապնդած են իրենց դիրքը, սոնց կարդին կրօնամոլ հոսանքները, ինչպէս՝ Շոս, Թորահ եւ Հիւմութիւն, կրօնական ազգայնական կուսակցութիւն եւ ծայրայեղ - աջ՝ Մոլեռէթը:

Ծանօթ էր Փերէսի դիրքը: Ան կ'ուզէ չարունակել խաղաղութեան ընթացքը մինչեւ վերջնական կարգադրութիւնը արաբեւիսրայէլեան կնճիռին:

Լիքուտը, այսինքն Նեթանիահու, որ, ի դէպ «օտարերկրացի» է, կ'ընդունի պաշտպետութենէն լինքնավարութիւնը, բայց, կը մերժէ որեւէ նոր զիջում որ կրնայ վտանգել Իսրայէլի ապահովութիւնը:

***

Իսրայէլի քուէարկողներու թիւը 4 միլիոն է եւ մասնակցութիւնը չատ մեծ եղած է: Երկու կողմերն ալ չանք չեն խնայած որ հիւանդ, անկար, ծեր մինչեւ քուէատուփ փոխադրեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա.ԶԳ. ՕԱՒԱՑՈՒԹԵԱՆ ընդհանուր ղոր Շիրաք յայտարարեց առջի օր, թանալիճի առիթ տուած է ընդդիմադիր եւ պինուորական շրջանակներու մէջ: Լ. Ժոսվէնի համար, Շիրաք ինք իրեն տուած է արտակարգ իրաւասութիւն մը եւ մեթոտը չի համապատասխաներ Սահմանադրութեան թիւ 34 յօդուածին, որ պաշտպանութեան հարցերը Խորհրդարանին կը վերապահէ: Զօրավար Պիժար աւելի հեգնական է. - «Քաղաքացի - ժամադրութիւն, նպարավաճառութիւն է»:

ԶԻԶԻՆԻՈՑ համար նախատեսուած կանոնադրին մասին (նախագահական հրովարտակով հռչակուելիք), Ռ. Ելցին միակողմանի առաջարկ մը ներկայացուց Մայիս 29-ին: Ան պիտի դառնայ. - «իրաւունքի դեմոկրատ ինքնիչխան Պետութիւն մը Ռուսաստանի դաշնակցութեան ծոցին մէջ»: Չէչէնները պիտի կարենան իրենց Սահմանադրութիւնը ունենալ եւ վայելել իրենց բնական հարստութիւնները, բացի անոնցմէ որոնք դաշնակցային Պետութեան կը պատկանին: Արտաքին քաղաքականութեան, ինքնիչխանութեան, հողային ամբողջականութեան հարցերը կը մատակարարուին ըստ «բաժնուած իշխանութեան» սկզբունքին: Մոսկուա իրեն կը վերապահէ պաշտպանութեան, ապահովութեան, դինուորական կազմածի արտադրութեան մարդերը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ընդեց Արտաքին իր նախարարին հանդիպումը Թուրքիոյ Արտաքին նախարարին հետ, պատճառաբանելով Թուրքիոյ «անկայունութիւնը» եւ եդէականի «ծովային եւ օդային սահմաններուն բռնատիրման ռազմավարութիւնը» Անդարայի կողմէ:

Ա.ԲԲԱՑ ՓԻՒՐ, խորապէս ապդուած իրեն դէմ եղած յարձակումներէն կառավարի դիրքին իր պաշտպանութեան առթիւ, նախընտրեց հեռանալ Ֆրանսայէն եւ պատասխանեցաւ Իտալիոյ բենեդիկտեան մէկ աբբայարանը, Փառավայի հարաւ - արեւմուտքը:

«ՀԱՑԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ – ԵՐԵԻԱՆ – ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍ» ԱԶԳ. ՏՈՒՐՔԻ ԹԵԼԵԹՈՆԷՆ ԳՈՑԱՑԱԻ 5.569.634 ՏՈԼԱՐ ԼԻՆԱԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿՈՒՄՈՎ՝ 11.139.268 ՏՈԼԱՐ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի կազմակերպած «Ստեփանակերտ - Երեւան - Լոս - Անճելըս» ազդային տուրքի մարաթոնը, որ սկսաւ Մարտ 24-ին Ստեփանակերտի մէջ, իր լրումին հասաւ Մայիս 27-ին Լոս - Անճելըսի մէջ տեղի ունեցած 11,5 ժամուան թելեթոնով:

Թելեթոնը, իր բովանդակութեամբ, ոգեկոչ, տարողութեամբ, ազդային տուրքին մասնակցողներու թիւով եւ խոստացած ընդհանուր դումարով կարեւոր յաղթանակ կը նկատուի հայրենի պետականութեան ամրապնդման, Արցախի հզօրացման եւ մէկ հայրենիք, մէկ ազգութիւն գաղափարի իրացման ուղղութեամբ:

Արդարեւ, առաջին անդամ ըլլալով մեր պատմութեան մէջ, հայկական քաղաքական, բարեսիրական, կրթական, մշակութային, մարզական եւ այլ բոլոր կազմակերպութիւնները միացած էին մէկ ու միակ գաղափարի շուրջ, այն է՝ ազգային տուրքին մասնակցութեան միջոցով բաժին ունենալ հայրենակերտումի աշխատանքներուն մէջ եւ ցոյց տալ համայն աչխարհին, որ հայ ժողովուրդը անհրաժեշտ պահուն դիտէ բռունցք դառնալ եւ միասնական ճակատով իրագործել կենսական ծրագիրներ:

Այսօր, նման կենսական ծրագիր էր Ստեփանակերտ - Գորիս կեանքի ճանապարհի կառուցումը: Միացեալ - Նահանգներու ամբողջ տարածքէն աւելի քան 10 հազար հայ ընտանիքներ, հաւատալով Արցախը Հայաստանին միացնող կեանքի ճանապարհի կառուցման կենսական անհրաժեշտութեան, մասնակցեցան Մայիս 27-ի թելեթոնին եւ իրենց խոստումներով գոյացուցին 5·569·634 տոլարի դումար մը: Այս դումարը, ինչպէս յայտարարուեցաւ նախապէս, պիտի կրկնապատկէ Լինայի Հիմնարկութիւնը, որով Ստեփանակերտ - Գորիս 70 քիլոմեթրնոց ճանապարհի կառուցման համար խոստացած ընդհանուր դումարը կը դառնայ 11·139·268 տոլար:

Ի դէպ, այս դումարը կը համապատասխանէ Մայիս 27-ի թելեթոնի աւարտին (երեկոյեան ժամը 7-ին) յայտարարուած դումարին: Թելեթոնի ընթացքին կարելի չեղաւ հասցնել հարիւրաւոր այլ մասնակցողներու անուններու եւ խոստացած դումարներու յայտարարութիւնը. իսկ ժամը 7-էն ետք մինչեւ ժամը 9-ը չարունակուեցաւ հեռաձայններու զանգահարումը:

Թելեթոնի ընթացքին, ուղղակի կայանէն խօսք առին Հայաստանի Սահմանադրական Դատարանի նախագահ եւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի փոխ - նախագահ Գագիկ Ճարուխեանեան, Հայաստանի Հանրապետութեան Ուաչինկթընի դեսպան՝ Ռուբէն Շուքարեան, Հայաստանի Հանրապետութեան ՄԱԿ-ի մօտ դեսպան՝ Ալեքսանդր Արզումանեան, Լոս -

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՌԵԼՆԵՐԷՆ ԱՆԴԻՆ

«Չյիշելը ուժ է: Ոչ թէ մոռնալ, այլ չյիշել: Զուգել ահաւոր վէրքը եւ իր կսկծանքը գետեղել լինելիութեան կեդրոնում, անմիջական գործունէութեան կեդրոնում, անմիջապէս գործունէութեան հիմնական մօտիվը դարձնել, սգաւոր եւ լալկան կնոջ վերածուել: Վշտի եւ ողբի բառերը ամէնից շուտ հինցող բառերն են, ամէնից շուտ ձանձրացնող: Մանաւանդ ուրիշների համար: Անարդարութիւնը, ոճիրը, առաջի վայրկեանին սահմռկեցուցիչ է, ապա զայրոյթի է վերածւում եւ պահանջում է իր անմիջական վրէժը: Բայց վա՛յ թէ անցնի նրա արտակարգ բնոյթի վայրկեանը եւ մեքենական կրկնութեան կերպ առնի: Զգայնութիւնները բթանում են, խիղճերը վարժւում են ճիչին եւ աղաղակին եւ զոհը դառնում է արհամարհելի»:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

(«Բանկօօպը եւ մամուլի ոսկորները»)

Երբ չորս տարի առաջ վերի հատուածը առաջին անգամ կարդացի, նախ զարմացայ թէ ինչպէ՞ս Զարեան 1932-ին միս - մինակը կրցած է այդքան յստակօրէն տեսնել ինչ որ միայն երեսուն - քառասուն տարի ետք պիտի դառնար հաւաքական որոշ ղեկացողութիւն, այսինքն, պիտի մըտածուէր մեկէ աւելի մարդոց կողմէ: Զարմանքս աւելցաւ, երեւակայելով թէ ի՞նչ փոթորիկ կրնար պայթած ըլլալ իր գլխուն, եթէ «Հայրենիք» ամսագրի ընթերցողներէն մեկը, կարդալով յիշեալ տողերը, յանկարծ ճչար. «Տեսէ՛ք, Զարեանը գաւառան մըն է. մեր ողբերգութիւնը կ'ուրանայ կոր, կ'ըսէ թէ մենք պէտք է չյիշենք»: Բայց կ'երեւի թէ Մեծ Եղեռնի ապանիճ մօտիկութիւնը պատճառ չէր եղած, որ մարդիկ լիովին կորսնցնէին մտածելու ընդունակութիւնը: Կամ, ինչ որ աւելի հաւանական է, ուղղակի անտեսած էին այս հատուածը:

«Չյիշելը ուժ է: Ոչ թէ մոռնալ, այլ չյիշել: Զուգել ահաւոր վէրքը եւ իր կսկծանքը գետեղել լինելիութեան կեդրոնում, անմիջական գործունէութեան կեդրոնում, անմիջապէս գործունէութեան հիմնական մօտիվը դարձնել (...)»:

Գիտէք ի՞նչ կ'ըսէ Զարեանը:

Կ'ըսէ, թէ պէտք չէ նստիլ ու ամէն վայրկեան, տեւական կերպով յիշել թէ ջարդուած ենք, պէտք չէ ամէն վայրկեան վէրքին չուրջբոլորը դառնալ ինչպէս ջաղացքին քարը դարձնող աւանակը:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ «անարդարութիւնը, ոճիրը, առաջի վայրկեանին սահմռկեցուցիչ է, ապա զայրոյթի է վերածւում եւ պահանջում է իր անմիջական վրէժը: Բայց վա՛յ թէ անցնի նրա արտակարգ բնոյթի վայրկեանը եւ մեքենական կրկնութեան կերպ առնի»:

Ասիկա տպուած է 64 տարի առաջ:

Կը կարծէ՞ք որ Զարեանի ներկայիցներուն, այսինքն, Մեծ Եղեռնի զոհերուն եւ վերապրողներուն թոռները կրնան նոյն ձեւով մտածել, միեւնոյն ձեւով ըզգալ, ինչ որ իրենց նախնիքը:

Կը կարծէ՞ք որ այդ թոռները կարելի է անուցանել միեւնոյն զգացումներով, միեւնոյն զգացումներով, որոնք եղած են իրենց պապերուն առօրեայ հացը:

Ո՛չ:

Բացարձակապէս ո՛չ:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ «զգայնութիւնները բթանում են, խիղճերը վարժւում են ճիչին եւ աղաղակին եւ զոհը դառնում է արհամարհելի»:

Ահա այդ է ինչ որ կը պատահի այսօր:

Երբեք չէ՞ք լսած այն խօսքը, թէ այդ բոլորը պէտք է մոռնալ, որովհետեւ «հին պատմութիւններ» են: Նոյնիսկ հայորդիներու կողմէ ըսուած:

Եւ որքան որ վրդովեցուցիչ ըլլայ եւ անընդունելի՝ ըստ էութեան, չենք կրնար մոռնալ հին առածը. «Ինչ կը ցանես, այդ կը հնձես»:

***

«Հայ երիտասարդները պատրաստ չենք մոռնալու: Ապրիլ 24-ը մեզի համար սուգի օրէ աւելի բան մըն է: Վերահաստատումն է մեր ազգային իմքնութեան: Ինչ որ կը նշանակէ, որ եթէ կորսնցնենք այս խորհրդանիշը պարզապէս կը դադրինք հայ ըլլալէ» (*Պուէնոս - Այրէս, երիտասարդական հաւաքոյթ, Ապրիլ 24-ի յեմիլջօրէին. տե՛ս «Արմենիա», 1996, Մայիս 1*):

Անհատական հիանալի օրինակ մը այն երեւոյթին, զոր առենին Մարկ. Նշանեան տարագած է որպէս instrumentalisation de la Catastrophe: *Այսինքն, Աղէտին չհաղորդումը որպէս իշխանութեան պրծիք:*

Իրրեւ հայ երիտասարդ, կասկած չունիմ որ «պատրաստ չենք մոռնալու»: Պատրաստ եմ ամէն օր ու ամէն ժամ չյիշելո՛ւ, որ տարբեր կրան է: Ո՛չ, ի հարկէ, «ուրացումի» կամ «սակարկութեան» անդոյ նպատակներով, որոնք վերջերս չինծու եւ ամօթալի վերապրումներու առարկայ մը պատրաստակ եղան: Այլ՝ հայօրէն կեանքս ապրելու, կեանքս ուրիշի լծորդին չվերածելու համար: Ինչպէս տարիներ առաջ չատ յստակօրէն ըսած էր Ճիւան Թապիպեան, «կարծէք թէ մեր գոյութեան ամբողջ իմաստը Թուրքերը վշտացնել ըլլայ: Հայ մը կը սահմանուի որպէս փուշ՝ Թուրքի մը կողին, կամ ցաւ՝ իրենց յետոյքին: Աւելի ընելիք ունիմ կեանքիս մէջ քան Թուրքի մը յետոյքին ցաւ դառնալ» (*):

Կասկած չունիմ նաեւ, որ «Ապրիլ 24-ը սուգի օրէ աւելի բան մըն է»: Հետեւաբար, սուգը պէտք է արդէն մշակուած ըլլայ (élaborer le deuil): *Եթէ սուգը մշակուած է, կը նշանակէ որ ստեղծարար ուժի պղբիւր դարձած է:*

Ո՞ւր պէտք է փնտռել այդ ուժին արտայայտութիւնը:

Ապրո՛ղ հանրութեան մը մէջ:

Առանձին ապրող տարրեր կան, բայց «ապրող հանրութիւնը»՝ ո՛չ:

Ուրեմն սուգը տակաւին յաղթահարած չէ, մշակուած չէ: Մերժելով անցեալի ողբը, կը շարունակուի մեր պապերուն լաց ու կոծը, միայն թէ՝ պռոալով ու կանչելով: Մնացեալը նոյն յանկերգն է ,որ յաւրուէ տարի կը կրկնուի անընդհատ:

Հետզհետէ աւելի վտանգաւոր, որովհետեւ անղադար կրկնութիւնը կ'այլասերէ դաղափարը, կը մաշեցնէ անոր պարունակութիւնը, զայն կը վերածէ անբովանդակ ծէսի,

Ճամբայ կը բանայ ... մոռացումին:

Ուստի, մերժելով կը մերժեմ որ Ապրիլ 24-ը «վերահաստատումն է մեր ազգային ինքնութեան» եւ որ «եթէ կորսնցնենք այս խորհրդանիշը պարզապէս կը դադրինք հայ ըլլալէ»:

Ընդհակառակն, Ապրիլ 24-ը կործանումն է մեր ազգային ինքնութեան: Կամ, աւելի ճիշդ, Աղէտի վերջին փուլին գործնական դրսեւորումն է: Ապրիլ 24-ը քանդած է մեր մշակոյթը որպէս հանրութեան համապարփակ արտայայտութիւն, դառնալով մեր պատմութեան անուրանալի եւ ճակատագրական մէկ էջը, բայց երբե՛ք՝ հայկականութեան չափանիշ կամ սահմանում:

Զարաչար կը սխալի ով որ կը կարծէ թէ այդ «խորհրդանիշը» կրնայ չհաղորդել հայ երիտասարդը որպէս ինքնութեան «վերահաստատում»: Մոռնանք պահ մը, որ ինքնութիւնը չի վերահաստատուիր, ամէն օր կը կերտուի: Հարցը այլ է. -

– Ո՞վ պիտի ուզէ իր ինքնութիւնը կապել ժխտական երեւոյթի մը հետ:

Նման ակնկալութեամբ, իրաւունք չունինք բողոքելու թէ ինչո՞ւ երիտասարդները բացակայ են մեր առօրեայէն, ինչո՞ւ Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումներուն մասնակցողներու թիւը կը նուազի:

Մանաւանդ, քաւութեան նոխազներ չփնտռենք այլուր, երբ գիտենք, որ չարեաց արմատը մեր մէջն է: Կեանքին համընթաց չարժելու մեր ապիկարութիւնն է, կենդանի դաղափարներով սերտնդ ներշնչելու մեր ամլութիւնն է, մտաւոր կառոյցներ նորոգելու մեր անկարողութիւնն է, որոնք անկչիռ նախադասութիւններու մշուշին տեւ կը մնան:

Իսկ եթէ դուք ձեր ինքնութիւնը կառուցած էք Ապրիլ 24-ին վրայ, ուրեմն նոյնացած էք ... աղէտեալ ինքնութեան մը հետ:

***

Ապրող հակներ ենք, արդարութեան եւ մարդկային ամենախորունկ զգացումնե-

րու հակամէտ, բայց նախ եւ առաջ՝ մարդ ենք: Հետեւաբար, կենդանի դաղափարներով պէտք է դաստիարակուինք, տոզորուինք, հաղորդուինք:

Բոլորս դիտենք Ուիլիըմ Սարոյեանի «Հայը եւ հայը» եւ ամէն տեսակ բեմերէ ծամօնի վերածած ենք անոր մէկ հատուածը: Ճիշդ ուղիները թարմացնելու համար, քանիերորդ անգամ կը մէջբերեմ այդ հատուածին առաջին տողերը. -

«Պիտի ուզէի տեսնել աշխարհի որեւէ իշխանութիւն որ կործանէր այս ցեղը, անկարեւոր մարդոց այս փոքրիկ ցեղախումբը, որուն բոլոր պատերազմները մղուած ու կորսուած են, որուն կառոյցները փշրուած են, գրականութիւնը չի կարդացուիր, երաժշտութիւնը չի լսուիր եւ աղօթքները այլեւս պատասխան չունին»:

Շարունակութիւնը յայտնի է: Բայց ընթերցողին հայրենասիրութիւնը չոյելու նպատակ չունենալով, դանց կ'ընեմ: Զարեանի հետ դրեթէ միաժամանակ գրուած այս տողերը փոխ առնելով, հո՛ս է մեր ներկայ պատկերը, մեր փոխանցած image-ը մեր աչքին առջեւ հասակ առնողներուն. տեսակ մը nécrophilie, մահասիրութիւն (փշրուած կառոյցներ, չկարգացուող դրականութիւն, չլսուող երաժշտութիւն, անպատասխան աղօթքներ...):

Եօթն - ութ տարի առաջ, մեր դպրոցներէն մէկը չարժանկարի ցուցադրութիւն մը կազմակերպած էր (avant première): *Պատահականութիւնը դաղափարը ունեցած էին ներկայացնելու, նախ քան բուն ժապաւէնը, դպրոցին մէջ ստեղծուած տեսադրութեան աշխատանոցին մէկ արտադրութիւնը՝ կարճ նկարահանում մը, որ կը ներկայացնէր հայկական ճարտարապետական կոթողներ: Քանի մը վայրկեան միայն. լուսանկարներէ առնուած եւ բացառաբար խանդուած յուչարձաններ, քարակոյտ քարակոյտի եռեւէ:*

Սքանչելի խորհրդանիշ մը, իրապէս: Հիանալի փաստ, թէ ի՞նչ է մեր ցանածը: Տառապանքին հաճոյքը, տեսակ մը մազոխականութիւն: Մենք ունինք այդ կոթողները, դիտենք որ անհետանալու դատապարտուած են, մեր հետքերը սրբուելու վրայ են մեր պապենական հողերէն, եւ կը յամենանք միայն անոնց վրայ: Բայց չունի՞նք նաեւ կանգուն կոթողներ: Ասյսինքն, չե՞նք կրնար մեռելը խառնել ողջին հետ: Չե՞նք կրնար անցեալը միացընել ներկային:

Ըսա երեւոյթին, չենք կրնար:

Տասնամեակներ չարունակ մեռելներու պաշտամունքը քաջալերուած է, աւերակոյտերու երկրպագութիւնը խթանուած է, այդ մեռելներն ու աւերակները դրծածածելով որպէս փէքիշ, որպէս սրբապատկեր, առանց տալու բովանդակութիւն, առանց տալու անոնց հոգեկան տարողութիւնը եւ ամէն բանէ վեր՝ առանց առընչելու զանոնք ներկային, առանց կապելու կենդանի հասարակութեան մը պատկերացումին:

Ահա արդիւնքը. մեռած անուններու չարան մը, պարզ նշանախօսքեր որոնք կը ծառայեն ... պաստառներու եւ որմազդներու վրայ փակցուելու:

Եւ մեր մեռելները կրկին անգամ մեռցընելու:

Մեր հոգիներուն խորքը:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ ... «զոհը դառնում է արհամարհելի»,

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ

Պուէնոս - Այրէս
Մայիս 12, 1996

(*) «(...) It's as if the entire purpose of our existence is to make the Turks unhappy. The definition of what is an Armenian is: he is a thorn in the side of a Turk, or a pain in their asses. I have more to do in my life than being a pain in the ass of a Turk» (*What Is To Be Asked?*, Proceedings / Colloquium, January, 1984, Zoryan Institute, Cambridge, 1986).

ՀԱՅԱՊԻՏԱԿԱՆ ԳԻՐՔ ՄԸ ԿԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԻ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԿԱՁԱՒԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ռումանահայ հրատարակչատիպ՝ Տիգրան Գրիգորեան, 1993-ին Պուքրէշի մէջ հրատարակեց ռումաներէն լեզուով եւ ֆրանսերէն ու անգլերէն ամփոփումներով «Հայոց ժողովուրդի պատմութիւնը եւ մշակոյթը» գիրքը (*«Գիտական հրատարակութիւն», Պուքրէշ, 424 էջ, 125 գունաւոր ու սեւ - ճերմակ լուսանկարներով եւ 3 քարտէսներով*):

Աչխատասիրութիւնը հանրագիտական ծանօթութիւններ կուտայ հայ ժողովուրդի ծագման, հնագոյն, միջնադարեան եւ ժամանակակից պատմութեան, պատմական չարժումներու, 1915-ի եղեռնի, 1918-ի Հայաստանի հանրապետութեան մասին: Ընդարձակօրէն չօչափուած է հայ ժողովուրդի մշակոյթի գանձերը. կրօնական հաւատքները, ճարտարեան վիպասանութիւնը, պատմագրութիւնը, մատենադրութիւնը, դրականութիւնը, փիլիսոփայութիւնը, իրաւունքը, ճշդիւր գիտութիւններ, մանկավարժութիւնը, ճարտարապետութիւնը, քանդակագործութիւնը, մանրանկարչութիւնը, երաժշտութիւնը եւայլն:

Երկու գլուխներ տեղեկութիւններ կուտան Սփիւռքահայութեան եւ յատկապէս Ռումանահայութեան պատմութեան մասին:

Աչխատասիրութեան արժէքներէն մէկը անոր առարկայականութիւնն է. դէպքերը արձանագրուած են առանց կուսակցական կամ հատուածական կողմնորոշումներու:

Գիրքը արժանացաւ հայ եւ ռումին հասարակութեան, մտաւորական եւ ռումին պաշտօնական շրջանակներու դնահատանքին: Անոր անդրադարձան Ռումանիոյ մամուլը, ձայնասփիւռը, հեռատեսիլը. Ռումէն մեծադոյն օրաթերթերէն՝ «Ռոմանիա Լիբերը» զայն դնահատեց «Մշակութային դէպք»: Երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը հեղինակուղարկած հեռագրին մէջ կը դրէր՝ «որ իրականացուցիք հրատարակելով այս աչխատութիւնը, մենք կը նկատենք որպէս մեծ կարեւորութիւն ունեցող դործ մը ոչ միայն Ռումանահայերու եւ Ռումանացիներու, այլ՝ նաեւ Հայաստանի պատմագրութեան համար: Լուրջ գիտական եւ սիրով դրուած դործ է: կը շնորհաւորեմ Զեզ»:

Անցեալ տարուան Նոյեմբեր ամսուան վերջ, Ռումանիոյ Ակադեմիան հեղինակին պարդեւեց «Տիմիթրիէ Օնչեուլ» մրցանակը: Մրցանակաբաչխութեան արդիւնքները, մտաւորականներ, արուեստագէտներ, լրագրողներ: Ներկայ նաեւ Պուքրէշի մէջ Հայաստանի հանրապետութեան արտակարգ դեսպան Գէորգ Ղազիրեան:

Այս մրցանակաբաչխութեան մասին ամերիկահայ պատմաբան՝ Սուրէն Յովհաննիսեան հետեւեալը կը դրէր Լոս - Անճելըսի «Ասպարէզ» թերթին մէջ (*Ապրիլ 26, 1996*). - «Ռումանահայութեան պատմութեան մէջ առաջին անդամն է որ նման հայապիտական դործ մը կ'արժանանայ Ռումէն Ակադեմիայի մրցանակին: Այդ դործը մեծ պատիւ կը բերէ մեր ժողովուրդին, իր դարաւոր պատմութեան եւ մշակոյթին»,

ՊԵՐՃ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԵԱՆՔԻՆ ՊԱՏ
ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸ
(Մեր ժամանակներէն)

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ
Լոս - Անճելըս, 1995

***

ՅՈՒՇԵՐ ՈՒՐՖԱՑԻ
1915 Թ. ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
ՈՒ ՑԵՏԱԳԱՅ ԻՐԱՎԱԶՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒ
ՄԱՍԻՆ
(Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ)
Հեղինակ՝
ԵՂԻԱ ԳԱՀՈՒՆՃԵԱՆ
ՀԲՀ. Հրատարակչութիւն,
Երեւան, 1995:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՋ-ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Լեզուն կը խնդայ

ԱՐՄԷՆ. - («Յառաջ»). -

...ան անձեր եւ Միութիւնները որոնց հա... լեզուն առաջնահերթ է: Իրենց մակար... ին կը ջանան առիթներ ստեղծել, մի... ներ ներկայել հայախօսութիւնը քա... ներուն, զպրոցներուն օգնելու, աշա... ներուն ըրականութեամբ հետաքրք... նելու, գրական ճաշակ մը տալու: ... միութիւններէն մին Մարսէյլի Պոլ... Մշակութային Միութիւնն է եւ ... անձերէն ոմանք անոր անդամները ... զուրզուրանք ունին հանդէպ ... մահոդութիւնն ունին անոր ... պահպանումին: Եւ սակայն, ... մալարանի դասախօս, ոչ քննիչ են ... ալ որեւէ պաշտօնական առաքելու... մը լիազօրուած:

Այսպէս, Կիրակի, Մայիս 19-ին Հայ ... Մշակութային Միութեան Տան մէջ եւ հոծ բազմութեան ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ Պոլ... Հայ Մշակութային Միութեան, այլեւս ... ական ուսանդութիւն դարձած, տարե... ական մրցոյթը բացուած ... ներու աշակերտութեան:

... 16 տարեկան 41 աշակերտ մաս... ցան, եկած 8 տարբեր զպրոցներէ· ... Ամէնօրեայ՝ Անարատ - Ցղութեան ... Հոյրերու վարժարանը եւ Համազ... զպրոցը, ու 6 Մխօրեայ զպրոց ... դասընթացք՝ Լա Սիոթա, Աբովեան, ... Ս., Մէն - Ժերոմ, Դաւիթեան (Վա...) եւ Հայ Մշակոյթի Տուն - Կապոյտ ...:

... 9 տարեկաններ ընտրութիւնը ... առաջարկուած հետեւեալ արուա... ութիւններէն՝ «Հայրենական», «Փոք... Մհերոպ», «Անյաղող դաս մը», «Մկան ...», «Երբ քալեցիր», «Քամին», «Իմ ... աղիքը» եւ «Աչուն»: Դատակազմը ... ուեալ դասաւորումը ըրաւ· ոսկէ ... ալ՝ Արմէն Մելքոնեան (Համազգային ...զրոց), արծաթէ մետալ՝ Շաղիկ - Կա... Յովսէփեան (Դաւիթեան, Վալանս), ... պրոնզէ մետալ՝ Րաֆֆի Ճապարեան ... Մշակոյթի Տուն - Կապոյտ Ֆաչ):

... 11 տարեկաններուն առաջարկը... ... ստեղծագործութիւններուն ցանկն էր՝ Ա.Գ.Ռ.», «Հայրենիք», «Շնորհա... եմ ձեզի», «Հայոց լեզու», «Հայոց ... մէջ», «Մհերոպ Մաշտոց» (Ֆ... ...ենց) եւ «Ֆաչքար»: Ա. մրցանակը ...ացաւ՝ Սերժ Դարբինեան (Անարատ - ...թեան Հայ Ֆոյրերու վարժարան), ... մրցանակը՝ Ստեփան Զալիկօշեան (Սէն -Ժերոմի Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցի) եւ Գ. մրցանակը՝ Իշխան Սեմերճեան (Համազգային զպրոց):

11-էն 13 տարեկաններուն առաջարկուած էր 7 գործուած՝ «Էջը», «Կանք, պիտի լինենք» (Պ. Սեւակ), «Ծուռութք», «Խաչքարեր» (Ց. Շիրազ), «Մայրս», (Ց. Շիրազ), «Ներքոյ մայրենի լեզուի» (Վ. Դաւթեան), եւ «Փափաք»: Թափնեկիրները եղան՝ Ա. Քրիսթէլ Վէնկլիեան (Դաւիթեան զպրոց, Վասպուրական), Բ. Րաֆֆի Տէմիրճեան (Համազգային), եւ Գ. Էլզա Գարակէօզեան (Հայ Մշակոյթի Տուն - Կապոյտ Ֆաչ):

Իսկ մեծերը, 13-էն 16 տարեկան, ընտրեցին իրենց արտասանութիւնը հետեւեալ ցանկէն՝ «Ֆօսք ընդ Աստուծոյ» (Սիպէլ), «Ափ մը մոխիր» (Սիամանթօ), «Մօր ձեռքերը» (Պ. Սեւակ), «Հայրենի տուն», «Տեսիլքը» (Սիամանթօ), «Բարեւ» (Պ. Սեւակ) եւ «Մայրենի լեզուս» (Ս. Նազարեանց): Առաջին հանդիսացաւ Անդրանիկ Մովսիս (Դաւիթեան զպրոց), երկրորդ՝ Հուրի Գարակիւլեան (Հայ Մշակոյթի Տուն - Կապոյտ Ֆաչ), եւ երրորդ՝ Ծաղիկ Մկննիչեան (Սէն - Ժերոմ, Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի):

Այս տարի որպէս նորութիւն Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը Սիմիթեան կոտակէն յատկացուց 1000 ֆրանք վարձատրելու համար լաւագոյն արտասանողը: Ընտրեալը եղաւ՝ Անոա Մարկոսեան (Համազգային) որ արտասանեց Սիամանթոյի՝ «Ափ մը մոխիր»: Ձէքը յանձնեց Սրբոց Մայր Եկեղեցւոյ կողմէ՝ Պր. Ֆաչիկ Ելմազեան: Միւս բոլոր մասնակցողները առացան այլ նուէրներ. իսկ զպրոցները մէկական բաժակ:

Դատակազմի անդամներն էին՝ Ռոպէր Տէր - Մերկերեան, Սիմոն Մնակեան, Հայկանոյշ Գուզուլեան, Ժիւլիէթ Ելմազեան եւ Հերման Օտապաշեան (Մոնրէալէն):

Մրցոյթէն անդին, երգը եւս մաս կազմեց յայտագրին: Այլ զպրոց մը՝ Գարուն Մանկանց երգչախումբով որուն կրտսերները ելոյթ ունեցան ու մեկնաբանեցին մանկական խմբերգներ, ղեկավարութեամբ՝ Ֆաչիկ Ելմազեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Լիլիան Օհանէսովի: Յակոբ Պալճեան, Վալանսէն, ամբողջացուց երգի մասը երկու մեներգով. մին նուիրուած ուսուցչին՝ «Սիրելի ուսուցիչ», միւսը հայրենիքին՝ «Կարօտ Հայրենիի»:

Մտածուած եւ լաւ պատրաստուած այս մրց - զպրոցական ձեռնարկը, իր կրթական եւ դեզարուեստական ընոյթներով, վարեց եւ ղեկավարեց Անի Յովսէփեան, ձեռնհասօրէն, կանոնադրութիւնը յարգելով եւ առանց ընդմիջումներու: Բացման խօսքը արտասանեց Միութեան նախագահը՝ Սարգիս Տուրսունեան՝ ընորհակալութեան խօսքերով ուղղուած նեւրկաներուն եւ մասնակցողներուն եւ նպատակը բացատրելով:

Ներկայ եղան Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեան (Վալանսէն), Մակար Եպիս. Ա. Քհնյ. Նաճարեան, Քոյր Գանտիա Միքայէլեան, Քոյր Արեւիս Աչըղեան, Հրաչ Լուէն՝ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան պատուոյ նախագահ:

Փակման խօսքը արտասանեց Նարեկ Ա. Քահանայ Վարդանեան, քաջալերելով Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը յարատեւելու իր դաստիարակչական ճիգերուն մէջ եւ աւելցուց՝ «այս փոքրիկներու ելոյթով մեր գրականութիւնը, մեր մշակոյթը կը մնան թարմ: Այս ձեռնարկը օրինակ մըն է որ կարելի է երիտասարդներ հետաքրքրել եւ մօտեցնել իրենց իսկական արմատներուն եւ յուսալ թէ անոնք պիտի ըլլան վաղուան յանձնառու Հայերը»:

Ցերեկոյթը վերջացաւ հիւրասիրութեամբ:

11-րդ այս մրց - զպրոցական արտասանական մրցոյթը դասաւ յաջողութիւն մասնակցողներու թիւով (զպրոց եւ աշակերտ), ներկայ բազմութեամբ եւ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան ցոյց տուած յարատեւութեամբ եւ տարուէ - տարի փարելաւելու ճիգերով:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

Թ. Մ. Մ.

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 22ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆԸ ԿԸ ԳՆԱՀԱՏԷ ԱՆՑՆՈՂ ԱՐԴԻՒՆԱՒՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԱԼԵԱՆ
Կ'ԸՆՏՐՈՒԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
ԱՏԵՆԱՊԵՏ

«ՏԻԳՐԱՆ ՄԵԾԱՐԵԱՆ»
ԲԱԺԱԿԸ ԿԸ ՍՏԱՆԱՑ
ԼՈՍ - ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

«ՊԱԼԵԱՆ»
ՄԱՄՈՒԼԻ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ Կ'ԱՐԺԱՆԱՆԱՆ
ՖԼՈՐԱՆՍ ԱԻԱԳԵԱՆ
ԵՒ
ՍԱԼԻԻ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Ամերիկայի եւ Գանատայի Թէքէեան Մշակութային Միութեան 22-րդ Պատգամաւորական Ժողովը յաջողութեամբ դուսարեցաւ Մայիս 17 / 19 շաբաթավերջին, հիւրընկալութեամբ Տիրոյթի Մասնաճիւղին:

Տասներկու մասնաճիւղերէ 86 պատգամաւորներ խանդավառիչ մթնոլորտի մը մէջ ներկայացուցին իրենց միամեայ գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական տեղեկագիրները, որոնք՝ կեդրոնական Վարչութեան տեղեկագրին հետ միասին պայծառ պատկերացումն էին Միութեանս կրթական, մշակութային եւ հրատարակչական մարզերուն մէջ ծաւալած բազմաբնոյթ գործունէութիւններուն:

Թ. Մ. Միութիւնը Սփիւռքի մէջ ակտիվականատէրն է՝ Պէյրութի Վահան Թէքէեան ու Լոս - Անճելըսի Արշակ Տիգրանեան վարժարաններուն՝ շուրջ 1800 աշակերտներով, կեդրոնական կառոյցներու Գանատայի, Ամերիկայի, Լիբանանի մէջ եւ մասնաճիւղերու ցանցի մը: Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել հայրենիքին մէջ Թ. Մ. Մ.-ի հիմնադրութիւնը եւ գործունէութեան ծաւալումը՝ նոր կեդրոնով եւ վարչական խորհուրդով մը, որուն մաս կը կազմեն Հայաստանի երեւելի անձնաւորութիւններ եւ արուեստագէտներ: Հայաստանի մէջ Միութեան ներկայութեան եւ գործունէութեան վկայարաններն են իր հովանաւորած երեք վարժարանները՝ Երեւանի, Կարբիի եւ Գիւմրիի մէջ, ինչպէս նաեւ «Պայքար» ամսագիրի հրատարակութիւնը, Էֆ. - Էմ. 1 ռատիոկայանը եւ «Թէքէեան» կեդրոնի շինարարութիւնը:

Այս բոլոր գործունէութիւնները, ինչպէս նաեւ արդէն իրենց տարիներու ընթացքը ունեցող ծրագիրները նոր յանձնառութիւններու առջեւ կը դնեն Թ. Մ. Մ.-ի անդամակցութիւնը:

Նկատի առնելով 1995 - 1996 շրջանին Միութեան ծաւալած փեղուն գործունէութիւնը եւ ձեռք ձգած յաջողութիւնները, Պատգամաւորական Ժողովը՝

- բարձր գնահատեց կեդրոնական Վարչութեան միամեայ շրջանի աշխատանքը, ինչպէս նաեւ շրջանաւարտ Վարչութեան առենապետ տոքթոր Գէորգ Քէշիշեանի ձեռնհաս գործունէութիւնը, որ Միութեան աշխատանքները վարեց ութ տարիներ շարունակ, հիմնադրամներու ճոխմին մէջ իր ակներեւ բաժինը ապահովելով,

- ողջունեց Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, ժողովուրդն ու պետականութիւնը ու զօրակցութիւնը յայտնեց Արցախի ազատագրական պայքարին եւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին,

- Բարձր գնահատեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.-ի եւ Ամերիկայի ու Գանատայի թեմակալ առաջնորդներու հոգեւոր աշխատանքը,

- գնահատեց Լոս - Անճելըսի «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի 15-ամեայ կըրթանպաստ աշխատանքը, ցաւ յայտնեց բարերար Արշակ Տիգրանեանի, հոգաբարձութեան առաջին առենապետ փրոֆ. Աւետիս Սանճեանի եւ փոխդանճապահ Գէորգ Քիւրքճեանի կորուստներուն համար,

- ընորհակալութիւն յայտնեց «Armenian Mirror Spectator», «Նոր Օր», «Ապագայ», Երեւանի «Ազգ» եւ զաղութի միւս բարեկամ թերթերուն, Թ. Մ. Միութեան բոլոր ձեռնարկներուն ու գործունէութիւններուն չուրջ անաչառ կերպով արձանագրած հանդիսացած ըլլալնուն համար:

Պատգամաւորական Ժողովը անցնող տարեշրջանի ամենագործունեայ մասնաճիւղը հռչակեց Լոս - Անճելըսինը, իսկ «Պալեան» մամլոյ մրցանակին արժանացան Նիւ - Եորքէն free lance լրագրող եւ «Միրըր» թերթի աշխատակից Ֆլորանս Աւագեանն ու «AIM» պարբերաթերթի խմբագրուհի Սալբի Ղազարեանը:

Վարչութեան անդամներուն լրացուցիչ ընտրութիւններէն ետք, Թ. Մ. Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան առենապետ ընտրուեցաւ Միութեանս բարերար Վարդգէս Պալեանը՝ Ուաշինկթընէն, իսկ 1996 1997 տարեշրջանին համար դիւանը կազմուեցաւ հետեւեալ ձեւով. -

Առենապետ՝ Վարդգէս Պալեան
Փոխ-առենապետ՝ Երուանդ Ազատեան, Ձորճ Մանտոսեան
Առենադպիր՝ Տոքթոր Նուպար Պէրպէրեան
Փոխ-առենադպիր՝ Վաչէ Սեմերճեան
Գանձապահ՝ Ռուբէն Թերզեան
Փոխ-գանձապահ՝ Տոքթոր Յարութիւն Արզումանեան
Անդամներ՝ Յարութիւն Երէցեան, Տոքթոր Արշաւիր Կէօնճեան, Տոքթոր Գէորգ Քէշիշեան, Օշին Քէշիշեան, Պետրոս Փիանտարեան, Անդրանիկ Փոլատեան,
Պատուակալ ցկեանս անդամներ՝ Համբարձում Պէրպէրեան եւ Ցղոռա Կորոյեան:

Կեդրոնական վարչութեան որոշումով՝ Աւետիս Մանուկեան որպէս վարչութեան լի իրաւ անդամ պիտի մասնակցի ժողովներուն՝ Լոս - Անճելըսի Թ. Մ. Մ.-ի «Պէչիկօթիւրեան» Կեդրոնի խնամակալ Մարմնին առենապետի հանդամանքով:

Թ. Մ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 23, 1996
Պոսթըն

ԿՂԶԻՆ ԵՒ ՄԻ ՄԱՐԴ

-վիպակ-

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

...մահը մահով դառնում է ինքը»:

...երբ ըլլակի վրայից վայր ես իջնում, ...աթերի եղերքներին կանգնած թթխտա... ծիւնները մխանում են մօտակայ ...ոների ծխանքին եւ երկնքի խոր կա... գոյնին:

Աջնուդ տարածւում է այն դիւղաքա... աքը, ուր որոշել ես կանգ առնել: Իջե... ած տնակների խմբերը մէկ մասով ...անում են ձրկակայ ըլլակների անհար... թիւնների վրայով եւ մէկ մասով էլ ...ում դէպի ծովը: Եկեղեցիների, հի... ւորց աշտարակների միջից բացուող ... փողոցները կորչում են ձրկակայ ...արէզների կանանչութիւնների մէջ: ...այդ ամէնի եռաւ, ցցուում է հրաբխային ...ւղը, իր երկու ճեղքուած գագաթներով ... աւելի վարը, բարձրանում է մի ...լուր, որ հսկայական նաւի նման առաջանում է դէպի ծով:

***

Տնէ տուն հարց ու փորձ անելուց յետոյ, ահագին մի խումբ երախաներով ձրջապատուած, վերջապէս մի բնակարան վարձեցի:

Վերի եկեղեցու հրապարակում: Այդ ըլրան մէջաեղը:

Իմ տնակը Միջերկրական՝ ներմակ ծեփուած՝
Դիտարան է սանդուխների վերը կառչած:
Հեռում կանգնած կայսերական բարձր բլուրը
վայր է իջնում հորիզոնի կտոր հուրը
Ու երկնքի հարաւային ծայրին կախում.

Տուն դնալու համար բարձրանում եմ նեղ փողոցներով: Աղբի, փտած ձուկի, քացախի եւ չորացած անանուխի հոտ է գալիս: Կէս մերկ երախաներ, չափազանց ուռած փորերով, խլինքոտ, կեղտոտ, փոշիներում թաւալ գալով խաղում են: Մայրերը պոռում են նրանց վրայ հասո եւ խռպոտ ձայնով: Շոր են լուանում եւ օճառոտ սեւ ջուրը վայր են թափում փողոց ու ցեխոտ լճակներ կազմում: Երբեմն կէս վրած պատշգամների վրայից, կամ բացուած պատուհանների միջից նուշանման երկու սեւ աչքեր են ընկնում վրաս եւ փալփլում: Աղջիկների դիտերը թեթեւ են եւ թեւերը երկայն:

Երբ հասնում եմ վերի հրապարակը, առաջին տունը, որ աչքի է ընկնում, հին, կիսագանդ այն աշտարակներից մէկն է, որ ժամանակին ծառայել է կղզին սարաչինների, թրքերից, ծովագնացներից եւ ծովահէններից պաշտպանելու համար:

Կղզիների անցեալը վտանգաւոր պատմութիւններով է լեցուած: Արշաւանքներ, առեւանգումներ, ներքին եղբայրասպան կռիւներ, օտարների յաջորդող տիրապետութիւն, մատնութիւններ, մարդով մարդ որսալու ողբերգութիւններ:

Սով, երկրաշարժներ, համաճարակներ:

Ամէն ինչ, վերջ ի վերջոյ, մոռացումի է: Տարիները, ծովի աղերը, կիպիչ արեւի ձեռքերով լուացուած յուշերը քօղարկում են վիշտ եւ տառապանք:

Կեանքը, յամառ եւ բթամիտ, չարունակում է իր սովորական ընթացքը: Դեռ լոյսը չբացուած, եկեղեցիների զանգակները սկսում են աղմկով զոդանջել: Հաւերը եւ թռչունները արթնանում են: Աքլորները սկսում են կանչել: Գիւղացիները եւ աշխատաւորները բռունցքները քսում են իրենց կոպերին, անկողինների մէջ ոլորւում եւ մռնչում: Էշերը, բոլորովին աւելորդ տեղը, զոռում են: Կղզու զանազան կէտերից՝ լեռնային վայրերից մինչեւ ծովափը, մինչեւ ձորերում կորած համեստ գիւղակները, մինչեւ ժայռերին կպած տնակները՝ ուրիշ զանգակների ձայներ են բարձրանում: Բոլոր այդ հեղեղը բախւում է բոլոր դռներին, պրնդում, հառաչում, բղաւում:

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

Անճըլըսի պլխաւոր հիւպատոս՝ Արմէն Բայբուրդեան, Հիմնադրամի Գործադիր Վարչութեան անօրէնուհի՝ Մանուչակ Պետրոսեան, Արեւմտեան - Ամերիկայի Ցանճնաժողովի նախագահ՝ Րաֆֆի Ուրֆալեան եւ հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը: Սփոռեցան նաեւ տեղապրուած խօսքերը Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեանց նախագահներու, վարչապետներու, նախարարներու, Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետներու: Ցուցադրուեցան տեսերիղներ Հայաստանի եւ Արցախի քաղաքական, տնտեսական, ընկերային, մշակութային կեանքը առարկայօրէն ներկայացնող:

«Մեսէճանակերտ - Երեւան - Լոս - Անճըլըս» ազգային տուրքի մարաթոնը վերջ դուաւ Արցախի ազատամարտիկներու ստորագրութիւններով պատած հայկական Եռագոյն դրօշի ծածանումով: 10·000 հայ ընտանիքներ իրենց ինքնութիւնը հաստատեցին եւ խոստացան իրենց ամէնամեայ ազգային տուրքը մատուցանելով զօրավիգ ըլլալ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գաղափարախօսութեան եւ հայրենաշինութեան ծրագիրներու իրագործման:

Թելեթոնի կազմակերպական աշխատանքներուն մասնակցեցան հայկական կազմակերպութիւններու համաւոր ներկայացուցիչներ, համալսարանական ուսանողներ, դպրոցական աշակերտներ: Աւելի քան 500 համաւորներ պատասխանեցին հեռաձայններու, աշխատեցան համակարգիչներու վրայ եւ հսկեցին կարգապահութեան:

«Հայաստան» Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի Ցանճնաժողովը չնորհակալութիւն կը յայտնէ թելեթոնի կազմակերպման եւ յաջող ելքին նպաստող այն բոլոր կազմակերպութիւններուն, եկեղեցիներուն, դպրոցներուն, հոգեւոր պետերուն եւ անհամար համաւորներուն, որոնք ոչ մէկ ջանք խնայեցին իրենց զօրակցութիւնը արտայայտելով հիմնադրամին:

Շնորհակալութիւն նաեւ հայ մամուլի, հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի խմբագիրներուն, որոնք իրենց կարելի միջոցները ի սպաս դրին Հիմնադրամի գաղափարախօսութիւնը լայն զանգուածներուն մէջ տարածելու համար:

Թելեթոն - մարաթոնը վերջ դուաւ, սակայն ազգային տուրքի գաղափարը կը շարունակէ իր երթը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

L'ECOLE TEBROTZASSERE

vous invite à sa

GRANDE FETE CHAMPETRE

du 23 JUIN.

Réservez dès maintenant votre journée.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՋի փարիզի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի, Շաբաթ, Յունիս 1, ժամը 10-ին 17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը վճռական է, եւ անհրաժեշտ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արփի Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Արա Պապիկեան եւ զաւակը՝ Տիրան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պապիկեան եւ զաւակը՝ Լէա, Տիկին Անահիտ Պաղտասարեան եւ զաւակը՝ Վիգէն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարանդ Պաղտասարեան եւ զաւակները եւ ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 2, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր եւ հարազատին՝

ՆԵՐՍԷՍ ՇԱՀԻՆԵԱՆ-Ի

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Jérôme «*Djavo Chant*»

SORTIE

«Beaux Jours»

AUX BAUX DE PROVENCE

Déjeûner dans un restaurant

P. A. F. : 200 F.

Possibilité de visite de la Cathédrale aux Images.

le Samedi 8 Juin à 8 heures

Place de la Rotonde Dikran Tekeian St-Jérôme

Pour tous renseignements et réservations: Tél. : 91. 61. 10. 82 — 91. 70. 00. 32

*
**

Section «*Agnouni*» d'Asnières

Vers NANTES

La CBAF organise une excursion pour découvrir :

— *L'exposition «Arménie des Origines au IVe siècle»* au Musée Dobrée de Nantes.

— *Nantes*, ville de Jules Verne et d'Anne de Bretagne.

— *Le bord de mer La Baule*, la plus belle plage d'Europe.

Départ le samedi matin 29 Juin;
Retour le dimanche soir 30 Juin.

Trajets en autocar de luxe, vidéo. Visite de l'exposition par guides conférenciers (durée 1h30).

Hébergement à l'Hôtel *Ibis*, centre ville.

Participation aux frais : 500 F.

Renseignements et inscriptions :

Mme Danoux après 20h au 42 42 85 87

Mme Gourdikian au 39 82 65 91

N'oubliez pas votre 15 AOUT

à Saint - Raphaël

au HOME ARMENIEN

avec

Marten YORGANTZ

ECOLE
FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
(Mixte et bilingue)

CYCLE COMPLET DE LA MATERNELLE A LA 3EME INCLUSE

— Primaire entièrement sous contrat d'association avec l'Education Nationale;
— Anglais, chants et danses dès la Maternelle;
— Théâtre, informatique;
— Laboratoire Physique, Chimie, Sciences Naturelles;
— Transport assuré par autocar.

INSCRIPTIONS SUR RENDEZ-VOUS EN TELEPHONANT AU 43. 81. 01. 72.

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY

ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԱԾ

ի նպաստ

«ՄԱՇՏՈՑ»

Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան

կիրակի, Յունիս 9, ժամը 1-ին

Մխիթարեան Վարժարանի Սրահը
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
M° PONT DE SEVRES

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝
ՎԱՀԱԳՆ եւ ԶԵՓԻՒՌ ՀԱՆԶԵՐԵԱՆ

Հայկական զուարթ մթնոլորտ կը ստեղծեն
ԱՆԱՀԻՏ ՍՎԱՃԵԱՆ եւ ՎԻԳԷՆ

ԵՐԳԻՉԱՆԻՒ ՄՐՑՈՒՄԻ՝ ՀԱՑԵՐԷՆՈՎ

Մրցանակներու բաշխում՝ Շարադրութեան եւ Արտասանութեան մրցումներու յաղթականներուն:
Մուտքերու մասնակցութիւն 200 Ֆր.:

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
47 - 50 - 97 - 51

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ղեկավար՝
ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

► *ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ «Կնքահայրը»*
Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 16-ին՝
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, Paris 9e
M° Cadet

► *ՉՐՈՑՑ*
ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ ԽԱՂԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ
Կիրակի Յունիս 9, ժամը 16-ին՝
Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոն
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine ou Monge

Մուտք՝ 30 Ֆրանք:

Ջրոյցի մուտքն ազատ է:
Հեռաձայն. - 43 - 70 - 62 - 95

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր ... ղեկուոյ հոգաբարձութիւնը Ս. Յարութիւնին առթիւ չնորհակալութեամբ ... ցած է Իւղադիմի հետեւեալ նուէրները.

Զատիկեան ընտանիք 100, Պ. Յ... Յակոբեան 300, Տէր եւ Տիկին Մարտ... Փոլատեան 200, Տիկին Էրսիլիա Չ... եան 200, Տիկին Սոնիա Նազարեան ... Պ. Սերոբ Ֆարչեան 500, Պ. Նուպար ... ւիթեան 200, Տէր եւ Տիկին Արամ ... եան 200, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գ... եան 50, Օր. Ժագլին Մէսճեան 150, ... կին Վերոնիք Զաքըրեան 100, Տէր ... Տիկին Ժորժ Պէյէ 100, Օր. Եւա Մկր... եան 500, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն ... նեան 100, Տէր եւ Տիկին Վահրամ ... չիբեան 500, Տէր եւ Տիկին Հանրի Գ... սէն 400, Տէր և Տիկին Պ. Պետրոսեան ... Տիկին Կիւլիզար Հաճեան 50, Տիկին ... Մինասեան 500, Տիկին Սէյի Պապ... 200, Տիկին Մարիամ Գարագեան ... Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Աւագեան ... Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Քէչիչեան ... Տէր եւ Տիկին Արաքէ Եագուպեան ... Տիկին Ժանին Իւրնէքլի 200, Պ. Վ... Պաղտոյեան 500, Տէր եւ Տիկին Հ... Նեվրուզ 200, Տիկին Ռոզ Սամուէ... 50, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգո... 250, Օր. Իզապէլ Պալճեան 100, Տ... Գեղամ Ունճեան 100, Պ. Րիչար Նի... 250, Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան ... Տիկին Արմենուհի Խոտիկեան 200, Տ... Տիկին Փիէռ Յակոբեան 500, Տիկին ... պին Գորգիկեան 300, Պ. Կարապետ ... դիկեան 300 Ֆր., (Շար...

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R.C. P...
Commission paritaire: N° 55935

à l'occasion de la
BENEDICTION DE L'HUILE SAINTE
A ETCHMIADZINE
célébrée
par SA SAINTETE KAREKINE Ier
CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS

LE DIMANCHE 8 SEPTEMBRE 1996

Pèlerinage en Arménie

DU 5 AU 12 SEPTEMBRE

(Transport aérien + Hôtel + Excursions)

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : (1) 42 61 51 13
Fax : (1) 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

Sous la présidence de son Excellence l'Ambassadeur d'Arménie en France
VIGUEN TCHITETCHIAN

GRAND BAL DE PRINTEMPS

AU PROFIT DE L'ECOLE BILINGUE SAINT MESROB

le Samedi 8 Juin à partir de 20 heures 30

animé par le chanteur

GEORGE BAGHDOYAN
(venu spécialement de Los-Angeles)

dans les salons de l'Hôtel «Nogentel»
Hôtel *Mercure* de Nogent-sur-Marne